

**NOBEL MÜKAFATI
LAUREATLARI**

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İLHAM ƏLİYEVİN
“Dünya ədəbiyyatının görkəmli
nümayəndələrinin əsərlərinin
Azərbaycan dilində nəşr edilməsi haqqında”
2007-ci il 24 avqust tarixli
sərəncamı ilə nəşr olunur.

NƏCİB MƏHFUZ

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

Nəcib Məhfuz. Seçilmiş əsərləri.

Bakı, "Şərq-Qərb" Nəşriyyat Evi, 2013, 632 səh.

ISBN 978-9952-32-135-7

Ərəb dilindən tərcümə edənlər:

**ZƏRDÜŞT ƏLİZADƏ
ŞİXƏLİ ƏLİYEV
ƏHMƏD SAMİ**

Ön sözün müəllifi:

ZƏRDÜŞT ƏLİZADƏ

Redaktor:

İKRAM QASIMOV

Korrektorlar:

**AQŞİN MƏSİMOV
YEGANƏ MEHDİYEVƏ**

Mətn: Bakı Slavyan Universitetinin
nəşriyyatı

© "Şərq-Qərb" Nəşriyyat Evi, 2013

www.eastwest.az

www.fb.com/eastwest.az

ƏSRİN ŞAHIDI

Nəcib Məhfuz XX əsr müasir ərəb ədəbiyyatının ən tanınmış simalarından biridir. Onun yaradıcılığı ərəb dünyasının hadisələrlə müstəsna zəngin XX əsrini dolğun bir tərzdə əks etdirmişdir. Onu mübaligəsiz əsrin şahidi və salnaməçisi adlandırmaq olar.

Nəcib Məhfuz Qahirənin əl-Abbasiyyə məhəlləsində 1911-ci il dekabrın 11-də məmur ailəsində dünyaya göz açmışdır. Ailənin sonbeşiyi valideynlərinin, dörd qardaş və iki bacının hədsiz nəvazişi ilə böyümüş, o zaman üçün səciyyəvi təhsil mərhələlərini c molla məktəbini, ibtidai və orta məktəbi, nəhayət, indi Qahirə universiteti kimi tanınan, o zaman Xədiv I Fuad Universiteti adlanan ali məktəbin fəlsəfə fakültəsini uğurla bitirmiş, atasının yolu ilə gedib hökumət qulluğuna girmişdir. İlk qulluq yeri vəqflər nazirliyi olmuşdur, fəqət bir müddət sonra – onun dini baxışlarının rəsmi əndazəyə sığışmadığı bəlli olduğundan sonra Məhfuzu 1939-cu ildə mədəniyyət nazirliyinə keçirmişlər. Burada o, əvvəl kinoya senzura şöbəsinin müdiri, sonra isə kinoya dövlət dəstəyi fondunun müdiri olmuşdur. Onun Misir kinosuna dəstək fonduna rəhbərlik etdiyi illər bu kinonun tarixində gur inkişaf illəri sayılır. Misirin dövlət qulluğu qanununa əsasən o, 60 yaşı tamam olandan sonra, yəni 1972-ci ildə həmin nazirliyin müşaviri vəsifəsindən təqaüdə çıxmışdır. Kino sahəsində işlədiyi illərdə yazıçı dünya kino sənəti ilə yaxından tanış olmuşdur. Təsadüfi deyildir ki, onun əsərlərinin süjet quruluşu kino süjetlərinin quruluşuna yaxındır. Məhfuzun

ssenariləri və onun ideyaları əsasında biri Meksikada olmaqla altı film çəkilmişdir. Məmurluq illəri və əldə etdiyi şəxsi təcrübə onun əsərlərində, o cümlədən oxucunun diqqətinə təqdim olunan əsərlərdə güclü nəzərə çarpır.

Hələ tələbə ikən Nəcib Məhfuzun məqalələri ölkənin ən nüfuzlu “əl-Əhram”, “əl-Hilal”, “ər-Risalə” və s. qəzet və jurnallarında nəşr olunurdu. Təqaüdə çıxdıqdan sonra artıq tanınmış yazıçı və mədəniyyət xadimi sayılan Məhfuz “əl-Əhram” qəzetinin məsləhətçisi, eyni zamanda köşə yazarı kimi fəaliyyət göstərüb, “Dar-ul-məarif” nəşriyyatının idarə heyətinin üzvü olub. Zəmanənin məfkurə mücadiləsində Nəcib Məhfuz öz mövqeyi olan və bu mövqeyi ləyaqətlə müdafiə etməyi bacaran yazıçı, jurnalist və mütəfəkkir olmuşdur.

Nəcib Məhfuz Misir cəmiyyətinin adət-ənənəsinə rəğmən gec – 43 yaşında evlənmişdir və iki qız atası olmuşdur. Xanımı Atiyə ilə məsləhətləşib qızlarına Misir vətənpərvərliyi üçün çox əlamətdar adları seçmişlər – məşhur kino aktrisası Fətin Həməmənin və ərəb ifa sənətinin ulduzu Ümm Gülsümün adlarını. Həyatının ailə ilə bağlı cəhəti də onun bədii əsərlərində öz əksini tapmışdır.

20 ərəb dövlətinə parçalanıb güclü xarici qüvvələrin şikarına çevrilmiş ərəb millətinin yenidən birləşib öz taleyinin sahibi olmasına çağıran panarabizm – vəhdətçilik ideologiyası XX əsrdə sadə və vətənpərvər ərəblər üçün ən cazibədar amal sayılırdı. Bu ideologiyaya ən sarsıdıcı zərbə sayılan Misirlə İsrail arasındakı 1978-ci il Kemp-Devid sazişini Nəcib Məhfuz müsbət qiymətləndirmiş, buna görə də ərəb dünyasının ən çox oxunan sevimli yazıçısının əsərləri bir müddət bu sazişə görə Misirlə əlaqələri kəsmiş və hətta onu Ərəb Dövlətləri Liqasından xaric etmiş əksər ərəb dövlətlərində qadağan olunmuşdu. Nəcib Məhfuz öz sərbəst və cürətli mövqeyini heç vaxt ürəyində saxlamamış, düşündüyünü açıq və aydın şəkil-

də cəmiyyətə çatdırmışdır. Yazıçı dünya şöhrəti qazanmış “Şeytan ayələri” romanının müəllifi Səlmən Ruşdini “islam dinini təhqir etdiyinə görə” kəskin qınamış, lakin imam Xomeyni onun barəsində ölüm fitvası verdikdə dünyanın mötəbər 80 ziyalisına qoşularaq “ifadə azadlığının məhdudlaşdırılmasının yolverilməzliyi” barədə bəyanata imzasını atmışdır. Öz imzasını əsaslandırarkən Məhfuz demişdir: “Heç nə islama və müsəlmanlara yazıçının qətlinə çağıran fitva qədər ziyan vura bilməz”.

Onun özü “Məhəlləmizin övladları” romanına görə kəskin tənqid edilmiş, bu roman Misirdə uzun müddət işiq üzü görməmiş, ilahiyyatçı şeyx Ömər Əbd-ür-Rəhman müsəlmanları onu öldürməyə səsləmişdir. Hətta qocaman yazıçını polis bir müddət qorumalı olmuşdur. Buna baxmayaraq, 1994-cü ildə bir dindar cahil 82 yaşlı ədibi evinin yanında bıçaqla yaralamışdır. Onun həyatını xilas edirlər, lakin sinirləri zədələndiyindən sağ qolu gücdən düşür, şiddətli ağrıdan əziyyət çəkir və ömrünün sonuna kimi gündə cəmi beş-on dəqiqə işləyə bilir.

Nəcib Məhfuz 34 roman, 350 hekayə, 15 ssenari, 5 pyes və yüzlərcə məqalə müəllifidir. Onun yaradıcılığı barəsində yüzlərcə məqalə və müxtəlif ölkələrdə onlarca ayrıca tədqiqat əsəri yazılmışdır. 1988-ci ildə bu istedadlı peşəkar yazıçıya ədəbiyyat sahəsində Nobel mükafatının verilməsi dünyada çox müsbət qarşılanmışdı. Mükafat komitəsi öz qərarını qısaca belə əsaslandırmışdı: “...bəşəriyyətin ümumi dəyərinə çevrilmiş ərəb təhkiyə sənətini yaratmış, gah şəffaf realistik, gah mübhəm çoxmənalı işarələrlə dolu əsərlərinə görə”. Onu da qeyd etmək yerinə düşərdi ki, 1987-ci il mükafatı İosif Brodskiye verilmişdi. Təbii ki, Nəcib Məhfuzun Nobel mükafatına layiq görülməsi dünyada ərəb ədəbiyyatına maraq və diqqətin artmasına səbəb olmuşdu.

Kiçik yaşlarından Nəcib müəliyəyə aludə olur, cənabların açılması üçün xariquladə bacarıq göstərən xəfiyələrin macəralarının təsvirindən ciddi ədəbiyyata keçir, elə gənc ikən zamanəsinin Dikkensi, Balzakı, Qolsuorsisi, Tolstoyu olmağı arzulayır. Gənc Məhfuz Qədim Misirin həyatından möhtəşəm tarixi romanlar silsiləsi yazmağı qərara alır və işə ciddi girişir. 1932–44-cü illərdə onun “Qədim Misir”, “Dəliliyin pıçılısı”, “Tələlərin zarafatı”, “Hufunun sarayı”, “Radopis” və “Tıba uğrunda mübarizə” əsərləri çap olunur. Təbii ki, diqqətli oxucu Qədim Misir hadisə və qəhrəmanlarında müasir Misirin gerçəkliyini görə bilirdi. Qədim Misirin tarixi çox zəngin mövzu mənbəyidir. Fəqət gənc yazıçı öz yaradıcılıq axtarışlarının istiqamətini kəskin dəyişir və 1945–47-ci illərdə ona geniş şöhrət gətirmiş ilk ictimai romanlarını yazır. Adları məşhur Qahirə rayon və məhəllələrinin adlarından götürülmüş “Yeni Qahirə”, “Xan əl-Xəlili” və “əl-Midaq küçəsi” romanları cəmiyyətin anatomiyasını Balzak və Qolsuorsisayağı açır, ənənəvi patriarxal ailələrin və həyat tərzinin yeni burjua münasibətləri şəraitinə necə və nəyin bahasına uyğunlaşdığını təsvir edir. “İlgım”, “Başlangıç və Con” romanlarından sonra 1955–57-ci illərdə ərəb ədəbiyyatına yeni nəfəs və səviyyə gətirmiş trilogiya işıq üzü görür: “Beynə-l-Qasreyn”, “Qasru-ş-Şauq” və “əs-Sukkəriyyə” Məhfuzu nəslinin şəkiz liderinə çevirir. 1500 səhifəlik nəhəng əsər Əbd-ül-Cavad ailəsinin üç nəslinin həyatını təsvir edir. Trilogiya ona dövlət mükafatı gətirir. 1959-cu ildə yazdığı “Məhəlləmizin övladları” Misirdə qadağan edilir və yalnız Livanda çap olunur. Cəbələvi (Dağlı – Allaha işarədir) ailəsi barədə roman Misirdə yalnız 2006-cı ildə nəşr edilir. Lakin Nəcib Məhfuz “tələlərin zarafatına” öz inadı və əməyi ilə cavab verir: “Oğru və itlər” (1961), “Bildirçin və payız” (1962), “Allahın dünyası” (1962), “Zəabələvi” (1963), “Yol” (1964), “Dilənçi” (1965), “Nil üzərində boşboğazlıq” (1966), “Miramar” (1967), “Qara pişik” bəri” (1969),

“Başlanğıcı və sonu olmayan hekayət” (1971), “Bal ayı” (1971), “Güzgülər” (1972), “Yağış altında sevgi” (1973), “Cinayət” (1973), “Karnak” (1974), “Möhtərəm cənab” (1975), “Məhəlləmizin hekayətləri” (1975), “əl-Hərafiş dastanı” (1977), “Piramidanın alt pilləsi üzərində sevgi” (1979), “Şeytan moizə söyləyir” (1979), “Sevgi əsri” (1980), “Min bir gecənin gecələri” (1981), “Qübbədəki toylar” (1981), “Zamanın sonuna bir saat qalır” (1982), “İbn Fattumanın səyahəti” (1982), “Həqiqətlə yaşayan” (1985), “Liderin qətl günü” (1985), “Aclıq” (1986) və “Sabahın və axşamın söhbətləri” (1987). Bu siyahıdan görünür ki, Nəcib Məhfuz ardıcıl və məhsuldar işləyən yazıçı idi.

2001-ci il sentyabrın 11-də Nyu-Yorkda baş vermiş terror hadisəsini pisləyən Məhfuz onu da dərhal əlavə etmişdi ki, terrora qarşı silahla mübarizə əbəs və səmərəsiz yoldur, terroru doğuran səbəblər öz həllini tapmalıdır. Məhfuz daim mükəllimə və anlaşmaya, barışığa və əməkdaşlığa çağırان bir insan olmuşdur.

XX əsrin əksər hadisə və fikir axtarışları Nəcib Məhfuzun daxili aləmindən və taleyindən keçib onun əsərlərində izini qoymuşdur. XX əsrin ən cəhəşşümül və təsirli hadisəsi nəzəriyyəsinə əmək insanlarının bərabərliyi və həmrəyliyinə söykənən sosializm cəmiyyəti qurulması cəhdi olmuşdur. Şübhəsiz, dünyanın bir çox görkəmli zəka sahibinin şüuruna təsir etmiş sosializm ideologiyası Avropa ilə sıx əlaqələri olan Misir ziyalılarından da fikir aləminə yol tapmışdır. Ərəb dünyasında sosializm ideologiyasının ilk carçılarından biri fabiançı socialist Səlamə Musanın əsərləri bütöv bir nəsil solçu ziyalı yetişdirmişdir. Keçən əsrdə Misirdə bir dəstə parlaq solçu mütəfəkkir və ədib ölkənin həyatında, xüsusilə cəmiyyətin inkişaf istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsində çox fəal iştirak etmişdi. Onların bəziləri əqidə naminə siyasi mübarizəyə girişmiş və zindanlara düşmüş, bəziləri siyasətlə “ehtiram

məsafəsi” saxlayaraq fəal seyrçi mövqeyində qalmışdılar. Nəcib Məhfuz sosializm nəzəriyyəsini öyrənir, ona ciddi yanaşır və ondakı müsbət potensialı gerçəkliyin danılmaz tərkib hissəsi sayır. Lakin ondakı ərəb cəmiyyətlərinə olan yadlığı da görür. Xüsusilə siyasi şəraitə uyğunlaşan prezident Camal Əbd-ül-Nasir ölkədə “sosializm quruculuğunun” başladığını elan etdikdən sonra Məhfuzun inamsızlığı güclənir və o, ölkədəki sözlə əməl arasındakı uçurumu cəmiyyətin əsas ziddiyyəti kimi, sosializm barədəki təbliğatı isə “Nil üzərində boşboğazlıq” təki təsvir etməyə başlayır.

XX əsrin digər mühüm məfkurə amili millətçilik olmuşdur. Ərəb dünyası Qərb müstəmləkəçiliyinə qarşı həm millətçilik, həm də islamçılıq silahı ilə qalxırdı. Məhfuzun daim axtarışda olan qəhrəmanlarının həyatında bu ideologiyalardan qaynaqlanan ideallar mütəmadi müzakirə edilirdi.

Məhfuzun həyatında dərin iz buraxmış ilk ictimai-siyasi hadisə 1919-cu ildə Səəd Zəğlul paşanın rəhbərliyi ilə ingilis müstəmləkəçiliyinə qarşı xalq hərəkatı olmuşdur. Yazıçı ömrü boyu bu dövrü xalqı birləşdirmiş şanlı və ülvi xatirələr çələngi kimi xatırlamışdır. 1953-cü ildə “Azad zabitlər” təşkilatının kral üsuli-idarəsini devirib respublika elan etməsi, ingilis qoşunlarını ölkədən çıxarması, Süveyş kanalını milliləşdirməsi, 1956-cı ildə xalqın İngiltərə–Fransa–İsrail üçlüyünün Misirə təcavüzünə qarşı müqaviməti, 1967-ci ildə İsrailin ərəb dövlətlərinə qarşı təcavüzü və ərəb ordularının biabırçı məğlubiyyəti, 1973-cü ilin “oktyabr müharibəsi”, növbəti məğlubiyyət, lakin onun xalqa qələbə kimi təqdim edilməsi – bütün bunlar Məhfuzun qəhrəmanlarının taleyində öz əksini tapmışdır. Rəsmən müqəddəsləşdirilən silkli kral quruluşundan, guya, bərabərlik və ədalət təməlində qurulan “ərəb sosializmi” xülyasına, oradan prezident əs-Sadatın “yırıcı kapitalizm” islahatlarına – budur bir əsr ərzində Misi-

rin keçdiyi dolanbac ictimai-siyasi yolun sadə xəritəsi. Bütün bunlar baş verir və ya elan olunur, insanlar isə dəyişməz gerçəkliklə üz-üzə qalıb öz talelərini təkbaşına həll etməyə çalışırlar: həyatın mənasının dərk, çörək və təhlükəsizlik axtarışları, sevginin sirri, cəmiyyətlə itirilmiş ünsiyyət və insan iradəsinin həddləri...

Nəcib Məhfuz mömin insan olmuşdur. Lakin o, Allaha imanında heç vaxt vasitəçilərə ehtiyac duymamışdır deyə din xadimlərinə çox laqeyd və şübhə ilə yanaşmışdır. Bəzi tədqiqatçılar Məhfuzun yaradıcılığının 1960–70-ci illərini “Allah axtarışı” dövrü saymışlar. Livanlı ədəbiyyatşünas Corc Tarabişi Məhfuz yaradıcılığına həsr etdiyi əsərinin adını hətta “Nəcib Məhfuzun rəmzi səyahətində Allah” qoymuşdur. Onun fikrincə, yazıçının əsərlərinin qəhrəmanlarının həyat qayəsi Allahı tapmaqdır. Həqiqətən də, Məhfuzun əksər qəhrəmanları həyatın mənasını, onun sirrini, səadət mənbəyini, əmin-amanlı sığınacağı, dünya nemətlərinin xəzinəsini və bütün dərdlərin dərmanını əsərlərdə müxtəlif rəmzi adlarla pərdələnən Allahda axtarmağa və tapmağa çalışırlar, lakin uğur qazana bilmirlər. Tarabişi Məhfuzun qəhrəmanlarının Allahı rəsmi islamda tapa bilməməsini dinin cövhərinin saxlanması şərti ilə onun islahatına dolayı çağırış kimi yozur. Əslində, Məhfuz Allahı kainatı və həyatı yaratmış əbədi-əzəli vücud kimi tanıyır, lakin onun gündəlik həyatda təsirini sezmədiyindən insan taleyinin müəyyənləşməsində əsas yükü onun öz iradəsinin və “qismət” adlanan təzahürün üzərinə qoyur. Məhfuzun möminliyinin əsas xüsusiyyəti onun insanları sevməsidir, insanlara böyük mərhəmətlə yanaşmasıdır. Bu baxımdan onun imanının təzahürü onu insana və təbiətə ülvi vücud kimi yanaşan İntibah rəssamlarına yaxınlaşdırır. Əsərlərində isə Allah ölçətməz və dərkəilməz qalır.

Məhfuzun israili tədqiqatçısı Sasson Somek də yazıcının əsərlərində Tanrı axtarışlarını ön plana çəkmişdir. İlk əsərlərində kasıbları müdafiə edən, onları məzlum, lakin nəcib insanlar kimi təsvir edən Məhfuz trilogiyadan sonrakı yaradıcılığında bütün diqqətini cəmiyyətin deyil, gerçəkliyin özünün doğurduğu faciələrə yönəldir. Yetkin Məhfuzun qəhrəmanları boz və cansıxıcı bir mühitdə, anlaşılmaz və amansız bir zamanədə yaşayırlar. Faciələrin mənbəyi artıq ətraf mühitdə, başqalarında deyil, insanın daxili aləmində, ruhunda və vücudundadır. Bu baxış və yazı üslubuna görə Məhfuzu ekzistensialist yazıçıların cərgəsinə qoyurlar. Onun romanlarını Alber Kamyunun “Süqut” və “Yad” əsərləri ilə müqayisədə təhlil etməyə başlayırlar. Məhfuzun “Nil üzərində boş-boğazlıq” əsərinin qəhrəmanlarından biri bilavasitə Kamyunun adını çəkir. Bu yanaşmada böyük həqiqət vardır, çünki bütün mövcud ictimai-siyasi təlimlərin insanları səadətə qovuşdurmaqda aciz olduğunu anlayan Məhfuz bu faciəvi mümkünsüzlüyün səbəbini insan övladının daxili aləmində axtarmağa başlamışdır. Bu oxşarlığın tipoloji müqayisə müstəvisində öyrənilməsi tamamilə qanunauyğun sayıla bilər. Lakin yazıçı bu oxşarlıqla kifayətlənməyib Şərq ədəbiyyatı üçün səciyyəvi olan “nəzirə” ənənəsinə də əl atır və açıq-aşkar Kamyunun əsəriylə səsleşən başlanğıcı ilə oxucunu birgə düşünməyə dəvət edir. “Dilənçi” romanı üçün konspekt sayıla biləcək “Zəabələvi” hekayəsini Məhfuz belə başlayır: “Günlər keçirdi. Mən çox dərdə mübtəla oldum, lakin hər dərdin əlacını və mənə müyəssər qiymətdə dərmanını asanlıqla tapırdım. Fəqət bir dəfə mən elə bir xəstəliyə tutuldum ki, onun dərmanını heç kəsdə tapammadım, qarşımdakı bütün yollar qapandı, məni çarəsizlik bürüdü”. Bu parçanı Kamyunun “Süqut”u ilə müqayisə edək: “Elə həmin vaxt mənim səhhətim bir balaca pozuldu. Müəyyən heç nə yox idi, sadəcə, qəlbim sıxılırdı, əvvəlki xoş əhvalım çətinliklə qayıdırdı. Həkimlərə üz tutdum, mənə müxtə-

lif gücləndirici dərmanlar yazdılar. Bəzən özümə gəlib dirçəlirdim, lakin sonra yenə əvvəlki tövrüm qayıdırdı. Yaşamaq həvəsim sönürdü: adamın canı nədənsə ağrıyanda qəlbi də qüssədən sıxılır”.

Məhfuzun dərin depressiyaya uğramış qəhrəmanları həyat mənasının axtarışlarında ekzistensializm fəlsəfəsinin təliminə tam uyğun olaraq əvvəlcə öz mütləq tənhaılıqlarını anlayırlar, sonra isə həqiqəti həyatla ölüm arasındakı keçid anında dərk etməyə başlayırlar. Bu həqiqət nədir? O da nisbi və müxtəlifdir. Əgər 1965-ci ildə nəşr olunmuş “Dilənçi” romanının qəhrəmanı Ömər əl-Həmzavi hələ sağ ikən, fəqət ölümünün kəndində çarmıxa çəkilən İsa Məsihin Allaha ünvanlanmış “Əgər mənə sevirənsə, bəs nə üçün mənə tərk etdin!” nidasını xatırlayırsa, 10 ildən sonra yazılmış “Möhtərəm cənab” romanının qəhrəmanı Osman Bəyyumi ölüm ayağında həyatın mənasını artıq sufi fəlsəfəsinin əsas əhkamına uyğun anlayır: “Dünya – xəyalın kölgəsidir”.

“Möhtərəm cənab”ın qəhrəmanı Osman Bəyyumi həyatını böyük əzmlə böyük iddialara həsr edir, yaşlaşanda tənhalığın və mövcudluqla barışmağın labüdlüyünü dərk edir və özü üçün məqbərə tikdirir. Xəstələnmiş Osman ailə qayğısından xilas olmaq üçün xəstəxanaya köçməyi üstün tutur. Nə qədər faciəvi görünərsə də, Nəcib Məhfuz, sanki, öz taleyini təsvir edirmiş: yaralandıqdan və ciddi xəstələndikdən sonra o da öz ailəsini və mənzilini tərk edib həyatının son illərini vəkili və dostu Nəbil Munir Həbibin evində keçirir və 2006-cı il avqustun 30-da Qahirə xəstəxanasında keçirir. Onu Qahirənin yeni rayonu olan Mədinət-un-Nasrın əl-Rəşidan məscidində hərbi qarovulun yaylım atəşinin və Quran tələvətinin sədalarının müşayiəti ilə dəfn edirlər.

Nəcib Məhfuz Misirin və ərəb dünyasının ən nüfuzlu yazıçısı sayılırdı, beş nəsil yazıçı onu özünün ustadı bilirdi. Fəqət dünya onu az tanıyırdı, yalnız azsaylı şərqşünaslar onu oxuyur və tanıyırdı. Vəziyyət “AUC press” nəşriyyatı onunla müqavilə bağlayıb əsərlərini

ingiliscəyə tərcümə etməyə başladıqdan sonra dəyişdi. Az sonra Nəcib Məhfuz Nobel mükafatı aldı və əsərləri 40 dilə tərcümə olundu. Dünyanın bir çox tanınmış ədibi və ədəbiyyatşünası mükəmməl və yetkin bir yazıçının, onlar üçün Məhfuzla tanışlığa qədər məchul qalmış bir dünyanı böyük məharətlə kəşf etdiyini söylədilər.

Oxucuya təqdim edilən iki kiçik həcmli roman Nəcib Məhfuzun ən yetkin dövrünün – 1970-ci illərin məhsuludur. “Məhəlləmizin hekayətləri” impressionist bir tərzdə yazılmışdır. Yazıçı cəmiyyətin kiçildilmiş modeli sayılan Cəməliyyə məhəlləsini və onun sakinlərini fırçasını “tələlərə və hadisələrə” yüngülcə toxunduraraq canlandırır. Süjetin ana xəttini qəhrəmanın böyüməsi və dəyişən zamanəyə münasibəti, bu zamanədə ənənəvi Qahirə məhəlləsinin uğradığı dəyişikliklər təşkil edir. Süfi təkiyyəsinin sona qədər məchul qalmış şeyxi, məhəllə sakinlərinin heyrətamiz və müəmmalı taleləri, sevgi deyilən qüvvənin əzəməti, ölüm deyilən hadisənin sirri... “Möhtərəm cənab” isə Məhfuz əsərlərini yozmağı sevənlər üçün çox zəngin fürsət verən bir əsərdir. “Baş müdir” vəzifəsi nəyin rəmzidir? Həqiqətənmi yer üzündə ali vəzifəni özünə məqsəd seçmiş insanlar işlə, əməklə Allaha ibadət edir və həyatın əsl qayəsi vəzifə pillələri ilə yüksəlmək, insanlara hökmranlıq etməkdir? Osmanın könüllü imtina etdiyi qadınların kifayət qədər şəffaf adları nəyin rəmzidir? Seyyidə (Xanım) ailənin xanımadır, yoxsa sırayı insan həyatının rəmzidir? Qədriyyə (Qismət) həyata müti münasibətin, adiliyə təslim olmanın rəmzidir? Ünsiyyə yeniliklə çulğalaşmış yeni həyata işarədirmi? Raziyyə Əbd-ül-Xaliq (Allahın razı qulu) iddia və istəklərdən əl çəkmiş, taleyi ilə barışmış insan həyatının rəmzidir? Daim yüksəlməyə can atan və qurbanlar verən insanın taleyi adi həyatla barışmış insanların taleyindən nə ilə fərqlənir? Əgər bütün insanların sonu eynidirsə, onda hər fərdin həyatının və mücadiləsinin mənası nədədir?

Məhfuzun bu romanlarını oxuduqda ömrünün sonuna yaxın leysan yağışı kimi onun başına tökülən mükafatla-

ra, fəxri doktor adlarına, prezident medallarına, fəxri təqaüdlərə və “dünya şöhrətinə” soyuqqanlı və seyrçi münasibətini təsəvvürə gətirmək çətin deyil. Nəcib Məhfuz əmək və mübarizəylə keçmiş həyatını çox müdrik və ləyaqətlə yaşamış, həyatın mənasını anlamağa çalışmış, fəqət gəldiyi nəticə çox sadə olmuşdur: HƏYATIN MƏNASI HƏYATIN ÖZÜNDƏDİR.

Zərdüşt Əlizadə

MƏHƏLLƏMİZİN HEKAYƏTLƏRİ

(roman)

MƏHƏLLƏMİZİN HEKAYƏTLƏRİ

HEKAYƏT № 1

Təkiyyə ilə tağ-tavanlı küçə arasındakı meydançada oynamağı çox xoşlayıram. Məni də digər uşaqlar kimi təkiyyənin həyatindəki tut ağacları özünə çəkir. Məhəlləmizdə yeganə yaşıllıq – elə bu tutların yarpağıdır. Qara tuta məhəbbət bizim çocuq qəlblərimizdə özünə məskən salmışdır. Budur, bağla əhatə olunmuş təkiyyə qalaça kimi ucalır. Onun zəhmli qapıları bağlıdır, daim bağlıdır, pəncərələri də bağlıdır, bina tənhalığa qərq olmuşdur, əllərimiz onun ay kimi əlçatmaz hasarına əbəs yerə uzanır.

Hərdən bağda topasaqqal, əynində geniş əba və başında naxışlı araqcın olan bir kişi gəzişir. Səs-səsə verib onun üçün oxuyuruq:

– *Ya dərviş, inşaallah təiş¹.*

Lakin o, sıx otlu çəmənliyə gözünü zilləyir, arxın önündə ayaq saxlayır, az sonra isə evin qapısı arxasında gözdən itir.

– Bu adamlar kimdir, ata?

– Allah adamlarıdır... – sonra səsinə xüsusi mənə verərək, – kim onların rahatlığını pozsa, Allah ona lənət edər.

Mənsə, sadəcə, tut istəyirəm.

Bir gün oynamaqdan yorulub yerdə otururam, yuxu məni aparır. Oyanıb görürəm ki, meydanda təkəm, günəş qədim hasarın arxasına enib, yaz nəsimi toranın tezliklə çökəcəyindən xəbər verir. Qaş qaralmazdan

¹ Ey dərviş, yaşarsan Allah istəsə. (*fars*)

əvvəl qalereyadan məhəlləyə baxmaq arzusu ilə sıçrayıb qalxıram, ancaq gizli bir hiss mənə deyir ki, tək deyiləm, ki, xoş bir cazibə mühitinə düşmüşəm, ki, qəlbimə hədsiz geniş bir nəzər salınır. Baxıram təkiyyəyə sarı. Orada, ortadakı tut ağacının altında bir kəs dayanıb. Dərvişdir, lakin digər dərvişlərə bənzəmir. Ahıl, ucaboylu, siması nursaçan bir dəryaça. Əbası yaşıl, hündür əmmaməsi ağ, cah-calalı təsəvvür və xəyala sığmaz. O qədər ona baxıram ki, onun nurundan məst oluram, onun görkəmi dünyanı tutur. Xoş bir arzu mənə deyir ki, o, bu yerin sahibi və rəhbəridir, ki, o, başqalarından fərqli olaraq mülayimdir. Hasara yaxınlaşıb yalvarışla deyirəm:

– Mən tutu çox sevirəm...

Dillənmir, heç qımıldanmır da. Elə bilirəm ki, məni eşitməyib, daha uca səslə təkrar edirəm:

– Mən tutu çox sevirəm.

Mənə elə gəlir ki, o, baxışı ilə məni təpədən dırnağa kimi süzür və zəif bir səslə oxuyur:

– *Bolboli xune deli xord-o qoli hasel kərd¹.*

Elə bilirəm mənə tut atdı, əyilirəm yerə tutu götürüm, ancaq bir şey tapmıram, qalxıb görürəm ki, heç kəs yoxdur, içəriyə açılan qapını zülmət çulğalamışdır.

Hadisəni atama danışırım, şübhəylə mənə baxır. Dediyağımın üstündə dururam. Onda deyir:

– Sənin təsvirinə görə, bu yalnız böyük şeyx ola bilər. Lakin o, hücrəsini heç vaxt tərk etmir.

Ən müqəddəs andları içirəm ki, doğru danışırım. Atam soruşur:

– Görəsən, sənin yadında qalmış bu anlaşılmaz sözlərin mənası nədir?

– Neçə dəfə bu sözləri mərasim vaxtı təkiyyədə oxunan nəğmələrdə eşitmişəm.

¹ Bülbül ürək qanın içib gül bəslədi. (*fars*)

Atam bir qədər susur, sonra deyir:

– Bu barədə heç kəsə bir söz demə, – əllərini qal-dırıb “Əs-Səmədiyyə” surəsini oxuyur.

Meydana tələsirəm, uşaqlar dağılışandan sonra tək qalıb şeyxin zühurunu gözləyirəm. O görünür. Nazik səsimlə çıxırıram:

– *Bolboli xune deli xord-o qoli hasel kərd.*

Cavab gəlmir. İntizar məni üzür, lakin məni yaxan atəşə onun rəhmi gəlmir.

Xeyli vaxt keçdikdən sonra hadisəni yadıma salıram, özüm özümdən soruşuram ki, gerçəkdənmi belə olmuşdu? Doğrudanmı, şeyxi görmüştüm? Yoxsa diqqəti özümə cəlb etmək üçün bunu uydurmuş, sonra özüm də inanmışdım? Doğrudanmı, yuxunun təsirindən, ya da evimizdə böyük şeyx haqqında gedən söhbətlərin çoxluğundan olmamış bir hadisəni xəyalıma gətirmişdim? Şeyx bir daha görünmədiyi üçünmi belə fikirləşirdim? Nə üçün hamı deyir ki, şeyx hücrəsini heç vaxt tərk etmir? Əfsanəni belə yaratdım, belə də puç etdim. Lakin bu yalanmı, doğrumu gördüyüm şeyxin siması qəlbimin dərinliklərində şirin bir xatirətək həkk olundu.

Tutu isə elə indinin özündə də çox sevirəm.

HEKAYƏT № 2

Səhər erkən saf səmada parlaq günəş nur səpir. Damin üstündə dayandığım yerdən minarə və qübbələri, paltar ipi üçün damın məhəccərinə bərkidilmiş payanın üstündə oturmuş qarğanı görürəm. Bizə yapışıq evin damına baxıram, ağzım sulanır. Ürəyimdən keçir ki, Ümm Zəki xanımın yanına gedim, mənə şimi versin. Məhəccəri adlayıb damdakı şüşəsiz pəncərədən içəri baxıram, Ümm Zəki xanımı pəncərənin altın-

da tamamilə çılpac görürəm. Divanın üstündə oturub özünü günə verir, saçını darayır, özü də çılpac. Qərribə və gözəl mənzərədir: o, inək boydadır. Çığıriram:

– Ey, gənbül!

Diksinib yuxarı baxır, məni görcək gülür və çağırır:

– Cüvəllağı, düş aşağı.

Tez düşürəm, ancaq anlaşılmaz ehtiyat hissi qapının ağzında məni saxlayır, soruşuram:

– Olar gəlim?

İzin verir, mən də otağa daxil oluram. Ona yaxınlaşıram, təbəssümlə məni süzür və deyir:

– İlişdin ha, qoçaq, – üzü üstə uzanıb əmr edir, – kürəyimi ovuşdur.

Qolumu çırmalayıb həvəs və razılıqla kürəyini ovuşdururam, burnuma sabun və qərənfil ətri qarışıq insan bədəninin iyi gəlir. O mızıldanır:

– Əlin sağ olsun, – sonra zarafatla, – sən cənnətdən gəlmiş qılmansan.

Sonra yenə gülərək:

– Fərasətli xoruz yumurtadan çıxan kimi banlayar.

Daha artıq həvəslə ovuram, onda deyir:

– Əlini yuxarı çək, ay şeytan. Anana xəbər verəcəksən?

– Yox.

Qəhqəhə çəkir və deyir:

– Bilir ki, nəyi demək olmaz. Doğrudan da, lap şeytansan. Ovuşdurmaq dərslərini mədrəsədə keçmişən? Mədrəsədə nə öyrənirsən?

– “əl-Fatihə” və əlifba.

– Allah səni saxlasın, sənəin toyunu görüm. Bu gün nə yeyəcəksən?

– Bamiyə.

– Əla, onda mən də sizdə nahar edərəm.

Bizə gələndə evimizdə şənlik və sevinc hökm sürür, ağzından saysız-hesabsız zarafat və açıq-saçıq lətifələr

tökülür. Anam çalışır ki, məni uzaqlaşdırsın, lakin mən əl çəkmirəm. Anam ona hey məni göstərərək göz-qaş edir, ancaq o, mənim qalmağıma baxmayaraq, zarafatından əl çəkmir.

Anam ondan məzəmmətlə soruşur:

– Nə vaxt namaz qılıb oruc tutacaqsan?

Cavabında:

– Qiyamət gününə bir ay qalmış, – deyir.

Yaşı əlliyə çatmışdır. Çoxdanışan, şən və oynaq olsa da, heç vaxt pis yola düşməmişdir. Oğlu Zəki məhəlləmizdə dülgər işləyir. Camaat arasında başıuca gəzir. Ümm Zəki tütün çəkir, qəhvə içir, Munirə əl-Mehdiyyənin vallarını dinləməyi xoşlayır. Duldur. Hər evdə yaxın dostu var. Dava-dalaşsız günü olmayan məhəlləmizdə bir adamla belə dalaşmayıb.

Günlərin bir günü anam köksünü ötürüb deyir:

– Yazıq Ümm Zəki, Allah sənə rəhm eləsin, şəfa versin.

Ümm Zəkinin səhhəti sınıxır, get-gedə ağırlaşır, o, qəribə sürətlə arıqlayır, elə bil, üfürülmüş şarı deşiblər. Bədəni büzüşür, boşalmış dərisi qırıqlarla örtülür.

Heç bir dərman dərdinə əlac qılmır. Məhəlləmizin hikməti belə fitva verir ki, onun xəstəliyi məlum xəstəliklərdən deyil, cin əməlidir, əlacı da yalnız cadudur.

Əlamətdar gün gəlir, qonşumuzun evi arvadlarla dolur, buxur ətri hər tərəfə yayılır, mərasimə əsrarəngiz və müəmmalı görkəmdə bir dəstə sudanlı arvad başçılıq edir. Damdakı pəncərədən boylanıram, dostumu başqa qiyafədə görürəm. Zərbaftalı geniş əbaya bürünüb, başında fil sümüyündən, çevrəsi rəngbərəng muncuqlu tac, taxtda əyləşib, ayaqlarını dibində yaşıl qəhvə dənələri görünən gülab dolu tasa qoyub. Dəflər döyəclənir, mis boğazlardan sarsıdıcı tərənələr qopur, havada ifritlərin nəfəsi dolaşır, hər ifrit buraya toplaşmışların arasından seçdiyi dostunu rəqsə çağırır, otaqda

hərəkət dalğa-dalğa yüksəlir, ah-vay otağı çulğalayır, canlılar ruhlara qarışır. Budur, Ümm Zəki kəskin qıvrılmağa başlayır, elə bil, cavanlığın dəlisov vaxtlarına qayıdıb, qızıldişli ağzından kəskin fit səsi çıxır, sonra taxtın ətrafına dolanaraq qaçmağa başlayır, qaçışı tədricən qorxunc bir çaparağa keçir. Dolanır, dolanır, ta ki, gicəllənib büdrəyir və bihuş halda yerə sərilir.

Təntənə zəngulələri qulağı az qalır deşsin, sevinc dolu səslər yüksəlir:

–Ya Məhəmməd, səndən imdad dilərik!

Günlər keçir.

Dostumun səhhəti yaxşılaşmır. Nə zarafat edir, nə də gülür, yalnız qorxu ilə soruşur:

– Mənə nə oldu? Ya rəbb, mənə nə oldu? Haradasan, Ümm Zəki?

Axırı usta Zəki onu Qəsr əl-Eyni xəstəxanasına aparmalı olur. Gözüm yaşla dolu qazalaqda yırğalanan dostumla vidalaşıram. Gözü mənə sataşır, əlini mənə yelləyib deyir:

– Mənim üçün dua et, Allah uşaqların duasına cavab verir.

Gözlərimi səmaya zilləyib pıçıldayıram: “Ya rəbb, qaytar bizə gonbul Ümm Zəkini”.

Lakin qazalaq onu, sanki, bayquşlar diyarına apardı.

HEKAYƏT № 3

Bu gün gözəldir, lakin ortada nəsə bir sirr var. Atam mənə maraqla baxır, qəhvəsini içə-içə mənə riqqətlə gülümsünür. Gedə-getdə saçlarımla oynayır, sonra kürəyimi sıgallayıb gedir.

Anam gündəlik işlərini əsəbiliklə görür. Şitənməyi-mə məhəl qoymur, əksinə, həvəsləndirərək deyir:

– Oyna, əzizim.

Nə hirsə baxır, nə cəza ilə hədələyir, nə də üstümə qışqırır. Evin damına çıxıram, bir azdan qayıdıb qarşıda şamlı qonşumuz Ümm Bərhumu görürəm. Qaçıram mətbəxə ki, anama xəbər verim, ancaq onu orada tapmıram. Çağırıram, səs vermir. Ümm Bərhum deyir:

– Ananın işi vardı, getdi, o qayıdana qədər sən ilə mən qalacağam.

Etiraz edirəm:

– Mən məhəllədə oynamaq istəyirəm.

– Mən sənə qonaq gəlmişəm, indi məni tək qoyacaqsan?

Narazı olsam da, dözüb qalıram.

Qapı döyülür. Qonşu işarə edir ki, gözləyim, özü isə qapıya gedir. Bir dəqiqədən sonra dəllək Həsən əmi və onun köməkçisi üzlərində təbəssüm daxil olurlar. O saat deyirəm:

– Atam çıxıb.

Qoca cavab verir:

– Biz qonağıq. Sənə maraqlı oyun göstərəcəyik.

“Bismillah” deyib divana əyləşir, çantasından parıldağan ağ alətlər çıxarıb deyir:

– Şübhəsiz, bu alətlərin neçə işlədilməsini öyrənmək sənəin xoşuna gələcək.

Özümü itirdiyimi bürüzə verməməyə çalışaraq tez onun yanına gedirəm.

Köməkçisi bir stul gətirib ustasının önündə qoyur və məni oturdaraq deyir:

– Belə daha yaxşıdır.

Birdən o, əlləriylə qollarımı və qıçlarımı bir-birinə qüvvətlə möhkəm elə sıxır ki, elə bil, onlar yapışqanla yapışdırılıb, üstəlik, mismarlanıb. Qəzəblə çıxırıram:

– Əl çək məndən!

Ümm Bərhumu köməyə çağırıram, ancaq o, bir zərrə duz kimi əriyib yoxa çıxmışdır.

Qorxunc əməliyyat başlayana qədər heç nə anlamıram: budur, nə dəf etmək, nə də qaçmaq iqtidarında olmadığımı halda əzici və vəhşi hücumla məruz qalıram. Budur, kəskin və amansız ağrı tikanlı caynaqlarını ətimə sancır, şeytan məkri ilə bütün bədənime və ürəyimin içinə yeriir. Budur, çıxırtım divarları deşib məhəlləmizin hər yerinə yayılır.

Bir müddət nə baş verdiyini bilmirəm. Suya batıb çıxanlar kimi gah bayılır, gah ayılıram. Məni cürbəcür vahimə və kədər hissləri çulğalayır.

Bir azdan anam görünür. Sifətindən duyuram ki, üzr istəyir və ürək-dirək verir. Ağzımı açıram ki, etiraz və ya ittiham edim, mənə paltar və şokolad bağışlayır.

Bir neçə günüm ağırlı xatirələr və ürəyimə sevinc gətirən qalaq-qalaq, çeşid-çeşid şirniyyatla keçir. Ev bacı-qardaşla dolur. Ayaqlarımı aralı qoya-qoya, əlimlə uzun köynəyimi bədənimdən aralı tuta-tuta evi dolaşıram.

HEKAYƏT № 4

Mən qübbəyə tərəf gedəndə un taciri əl-Qeyrəvaninin evinin qapısı açıldı və onun üç qızı göründü. Qəlbi və gözü oxşayan nur çeşməsi. Ağbəniz, alagöz, sarısaç, açıq üzlü bu qızlardan saf bir məlahət yağır. İkiatlı qazalaq onları gözləyir. Mən qazalaqla onların arasında yerə mıxlanıram. Çaşqınlığımı görürlər. Ortancılı, aralarında ən kök və qalındodağı deyir:

– Buna nə olub, yolu kəsib?

Qımıldanmıram. Onda zarafatla mənə müraciət edir:

– Ey, sənləyəm, oyan!

Anlaşılmaz həyat şövqünün təsiri ilə oxuyuram:

– *Bolboli xune deli xord-o qoli hasel kərd.*

Hamısı qəhqəhə çəkib gülüşür. Böyüyü deyir:

– Bu ki dərvişdir.

Ortancılı əlavə edir:

– Həm də dəlidir!

Qaçıb tağ-tavanlı küçənin qaranlığında gizlənirəm, qaçıram, ta ki təkiiyyənin önündəki meydana çıxıram. Beynimdə coşqunluq, qəlbimdə hələ açılmamış qönçələrin tərəvətindən müjdə...

Onların gözəl simaları ən dəruni guşələrdə özünə məskən tapır. Sevgi dənələri cücərə bilmir, çünki bivaxt səpilmişdir.

HEKAYƏT № 5

Bu gün xoşbəxt gündür.

Anamla birlikdə məmurun arvadına qonaq gedəcəyəm.

Səhər erkən yağış yağdı, ancaq bir azdan hava mülayimləşdi və aydınlaşdı, günəş çıxdı. Su yolun çuxurlarını doldurmuş, kənarlarında şırımlar açmışdı, mənə məmurun arvadına qonaq getdiyimizdən xoşbəxt idim.

Zırpı, tünd-qarabuğdayı arvad idi, çənəsindəki batıqda xal vardı. Kəndçi danışıqı qəribə, gülüşü uca, pişiyinin tükləri bol və ağappaq idi, ağzından Allahın adı düşməzdi.

Anamı salamlayaraq qucaqlayır, mən kənarda dururam. Gülə-gülə mənə tərəf dönür, saçımı viz edir, məni əllərinə alır və qaldırır. Yerdən üzülüb yuxarı qalxıram, məni sinəsinə sıxır, yumşaq dərinliyə batıram, qarnı yumşaq döşək kimidir, hiss edirəm ki, ondan gələn isti içərimə, ta iliklərə qədər işləyir.

Bu isti töhfədən hələ də özümə gəlməmiş pırıpız-

laşmış saçımı və üst-başımı sahmana sala-sala onların arxasınca gedirəm. Anama deyir:

– Daha inanmışam ki, tağ-tavanlı küçədə ifritlər yaşayır.

Anam “bismillah” deyir. O davam edir:

– Onlar gecəyarıdan sonra çıxır.

Anam ona özündən muğayat olmağı tapşırır:

– Nəbadə pəncərədən baxasan a...

Pişiklə o qədər oynayıram ki, axırda divanın altında gizlənir. Divarda çarpaz iki qılincdən yuxarıda bərkidilmiş öküz kəlləsinə baxıram. Kaş əlim onlara çataydı! Ev sahibəsi mənə bir tikə halva verir, mən də götürürəm. Könlümdə arzu edirəm ki, sağollaşanda kaş bir də o isti ağuş olaydı. Söhbət uzanır, şaxələnir.

Arvad tavandan asılmış nöyüt lampasını yandırır. Lampanın ətrafına kəpənək fırlanır. Özümdən gizlicə soruşuram ki, istilik vəd edən o vida anı tezmi gələcək?

HEKAYƏT № 6

Mədrəsədə bir həsirin üstündə həm oğlanlar, həm də qızlar oturur. Ayələri xorla oxuyuruq. Şeyximizin çubuğu dabanların oğlanınmı, qızınmı olduğunun fərqi nə varmır. Nahar vaxtı divarın önündə çöməlib hərə öz boğçasını açıb sərir, çörəyini, pendirini, tahin halvasını üzə çıxarır.

Oxuyanda da, çörək yeyəndə də oğrun-oğrun Dərvişəyə baxıram.

Yolda da öz dalanlarına dönənə qədər onun arxasınca düşürəm, sonra yazı lövhəciyini və onun surətini özümə apararaq evimizə dönürəm.

Ölüləri ziyarət mövsümündə məqbərənin həyatində qalmaqdan tənəyə gəlib çölə çıxıram və gözlənilmədən Dərvişə ilə qəbirlərin arasında rastlaşıram.

Fətirimi ikiyə bölüb yansıni ona verirəm, yeyə-yeyə bir-birimizə baxırıq.

– Harada oynayırısan?

– Dalanda.

O, ağzı məhəlləyə açılan dalanda oynayır, mən isə günorta vaxtı ora getməyə cürət etmirəm. Gizli, məsum-luqdan uzaq bir hiss mənə mane olur. Sözsüz, baxış-larla biri-birimizi anlayırıq. Axşamçağı dalana gedirəm, görürəm Dərvişə qapılarının kandarında dayanıb.

İkimiz də lal-dinməz kabus kimi dururuq, qaranlıq və günah hissi bizi çulğalayır.

– Oturaq?

Ondan səs çıxmır.

Kandarda əyləşirəm, onu da əlindən dartıb yanımda əyləşdirirəm. Ona o qədər yaxınlaşıram ki, bir-birimizə yapışıq. Məni sirli, qəribə bir sevinc hissi bürüyür. Əlimi onun çənəsinə uzadıb üzünü özümə tərəf çevirirəm. Əyilib öpürəm. Qollarımla onun belini qucaqlayıram. Susuram, uçuram, anlaşılmaz bir duyğu dalğasında əriyirəm, içməmiş sərxoş oluram.

Vaxtı və qorxunu unuduruq. Ailəmizi və məhəlləmizi unuduruq. Hətta kabuslar da bizi ayıra bilmir.

HEKAYƏT № 7

Yayda gecələri damda keçiririk. Altımıza həsir və döşək səririk. Ay və ulduzlar bizim üçün işıq saçır, ətrafımızda pişiklər oynasır, toyuqlar qaqqıldasır. Hərdən bizə qonşumuz Hacı Bəşirin ailəsi qoşulur. Bu şamlı ailə ana və üç qızdan ibarətdir, böyüyünün on yaşı var. Kefləri kök olanda onlar öz dağlı mahnılarını xorla oxumağı xoşlayırlar. Onların bu mahnılarına həvəsim ağ dərirlərinə və ala gözlərinə olan həvəsim qədərdir. Ana üçün də, qızlar üçün də ürəyim gedir, hey istəyirəm ki

oxusunlar, mahnı mənı alır, özüm də oxuyuram, oxumağım da hamının elə xoşuna gəlir ki, qonşumuz deyir:

– Nə şirin səsin var, bala.

Bu gecə məclislərində öz oxumaq istedadımı göstərmək fürsəti tapıram. Balaca qəlbim isə qadın gözəlliyindən məst olmaq imkanı tapır. Oxumaq sevimli məşğələm, əl-Mehdiyyənin valları gözümün qarası olur, dağlı mahnılarını isə həm qəlbim, həm də boğazım oxuyur.

Bir gün qonşumuz anama deyir:

– Uşağın gözəl səsi var.

Anam sevinclə soruşur:

– Doğrudanmı?

– Bunu elə-belə qoymaq olmaz.

– Qoy necə istəyir oxusun, şuluqluqdan ki yaxşıdır.

– Sən istəməzdin oğlun müğənni olsun?

Anam tutulur və cavab vermir. Qonşumuz sözüne davam edir:

– Məgər Ənvər ağanın və Əbd-ül-Lətif ağanın kimdən nəyi əskikdir?

– Mənim arzum onu atası və qardaşları kimi məmur görməkdir.

– Müğənni hökumət məmurundan çox qazanır.

Mən isə qonşumuzun isti qucağında oturub maraqla qulaq asır və qürur duyuram.

Səadət və sənət günləri çox çəkmir. Bir gün görə-rəm ki, anam təəssüflə başını bulayır və mızıldanır:

– Heyif, heyif!

Soruşuram: “Nə heyif”, – deyir:

– Mehriban qonşularımız Şama köçür.

İtkinin ağırlığını tam hiss edə bilməsəm də, qəlbim sıxılır. Soruşuram:

– Şam uzaqdadır?

Kədərle cavab verir:

– Çox uzaqda. Biz ora gedə bilməyəcəyik.

Bütün vücudumla arzu edirəm ki, gerçəkliyi dəyişim, zamanı dünənə qaytarım. Lakin necə?

Son dəfə onları yola salıram. Faytona minirlər. Hacı Başırın əlini öpürəm. Faytonu Misgərlər küçəsinə dönənə qədər baxışlarımla müşayiət edirəm. Fərağın acısından, kədər və tənhalıqdan uzun müddət ağlayıram.

HEKAYƏT № 8

Qəbiristanı ziyarət vaxtı çatanda ən bəxtəvər günlərim başlayır.

Hazırlığa axşamçağı, şam vaxtından başlayırıq. Fətir bişirilir, xurma seçilir. Səhərisi mən əlimdə xurma yarpağı və reyhan anamla atamın arasında addımlayıram, bizdən irəlidə isə qulluqçumuz bir səbət ehsan payı aparır.

Xalqın axışmasına, faytonların sıra ilə düzülməsinə sevinirəm. Məqbərəmizin həyət qapısını köhnə dost kimi tanıyıram. Məqbərə öz tənhalığı, vüqarlı görkəmi, iki əzəmətli başdaşısı, pünhan sirri, atamın ona olan hörməti ilə məni özünə çəkir. Burada bitən kaktus kolu da məni maraqlandırır. Göy qübbəsinin altında fərəhdən atılıb-düşürəm. Maraq çeşməmi heç nə bulandırır, ən axırda isə Quran oxuyan kora və ehsana dərşən dilənçilərə baxıb sevinirəm.

Bu gözəl çərçivəyə Himam daxil olduqdan sonra mənzərə dəyişir.

Bacım öz oğlu ilə bizə bir müddət qalmağa gəlir. Himamın yaşı dördə çatıb, hələ bəlkə, bir az da artıq olar. Bu şux və cazibədar oğlanla dostlaşıb təklildən qurtuluram. Bu gözəl və şən oğlan usanmadan mənimlə oynayır, uydurma və yalanlarıma inanır.

Bir gün görürəm ki, lal-dinməz yatağında uzanıb. Çağırıram oynamağa, cavab vermir. Mənə deyirlər ki, o xəstələnib.

Evimizə kədər və narahatlıq, nəyinsə qorxusu çökür. Hansısa xoşagəlməz və anlaşılmaz hisslər məni çulğalayır. Anamın təlaşını, bacımın qorxusunu, sonra isə bacımın ərinin gəlişini gördükdə məndəki bədbəxtlik hissi artır. Soruşuram nə olub ki, məni qovub deyirlər:

– Sənə dəxli yoxdur, get uzaqda oyn.

Lakin hiss edirəm ki, nəşə qeyri-adi bir şey baş verir.

Bu şey qorxuludur ki, anam ağlayır, bacım qışqırır...

Uzaqdan dostumu yataqda, balıq kimi ağ parçaya bürünmüş görürəm. Ona nəfəs almaq üçün heç deşik də qoymayıblar. Nəhayət, ölüm adını dilə gətirirlər. Anlayıram ki, bu, uzunçəkən ayrılıqdır, qoşuluram ağlayanlara, qəlbimi yaşımaya yaraşmayan ağrı incidir.

Daha qəbiristan ziyarətindən xoşum gəlmir. Onun mənzərəsi məndə tamamilə başqa duyğu oyadır. Onun pünhan sirlərindən ağah olmaq, kədərimi onun səssizliyindən almaq istəyirəm. Mənə deyəndə ki, Himam indi cənnətdə şadlıq edir və oranın güllərinə su səpir, bundan təsəlli tapmıram. Günlər keçsə də, ayrılığın əzabına qalib gələ bilmirəm. Hüzün, itirilmiş məhəbbət, qorxu, amansız xatirələr və yoxluğun sirləri məni üzməkdədir.

HEKAYƏT № 9

Bu xəbər evdə də, məhəllədə də təkrar edilir. Qonşu arvadlardan biri anama deyir:

– Qəribə xəbəri eşitmişən?

Maraqla soruşur ki, nə olub. Onda deyir:

– Ümm Əlinin və Rəcəb əminin qızı Tövhidə...

– Xeyir olsun, ona nə üz verib?

– Hökumətdə qulluğa girib!

– Qulluğa girib? Hökumətdə?
– Vallah ələdir. Qulluğa girib. Nazirliyə gedib kişilərlə oturur!

– Sən, ey qadir Allah... Bu qız çox yaxşı ailədən-dir ki... Anası yaxşı arvaddır... Atası da düzgün kişiydi!

– Boş sözdür. Hansı kişi buna razı olar?

– Allah, bu dünyada da, axirətdə də sən bizi saxla...

– Bəlkə, qız qəşəng deyildi?

– Hər halda, bir halal süd əmmişi tapardı.

Onun özünü necə aparması məhəlləmizdə çox dedi-qoduya səbəb oldu: hər şeyə qulp qoydular, ələ saldılar, tənqid etdilər. Atası Rəcəb əmi görünəndə eşidərdin:

– Allah, sən saxla...

– Biqeyrət kişi...

Tövhidə məhəlləmizdə ilk qulluğa girən qız idi. Deyirlər ki, o, mənim böyük bacımla mədrəsədə yoldaş imiş. Eşitdiklərim məni ona işdən qayıdan zaman tamaşa etməyə sövq edərdi. Məhəlləmizin ağzında durar, onu ta yekə faytondan düşənə qədər gözləyər, yorğun baxışlı, açıq üzlü, məhəlləmizin digər arvad və qızlarından fərqli olaraq iti addımlarla yeriyən o qızı mənə çatana qədər diqqətlə süzərdim. Ya baxışlarımız ani rastlaşar, ya da heç mənə baxmadan məhəllənin içərilərinə keçərdi. Mən də tutuquşu kimi təkrar edib donquldanardım:

– Biqeyrət kişi!

HEKAYƏT № 10

Ümm Abdo məhəlləmizdə ən məşhur arvaddır. Öküz kimi güclü, quldur kimi cəsarətlidir. O hirsələnəndə hətta faytonçu əri belə geri çəkillir.

İki gözəl qızı var: Dövlət və İhsan.

Məhəlləmizdə hər yerdə və hamı – tacir də, fəhlə də, alverçi də, lotu-potu da onun xətrini çox istəyir. O, hər evdə özünə iş və muzzd tapır: ara düzəldir, xahişə gedir, elçi düşür, dəllallıq və dəlləklik edir. Dava-dalaş düşəndə isə o, düşmənlərini həmişə əzişdirir.

Arabir anama qonaq gəlir və öz güzəranından ona danışır. Bu əsnada iştirak etdiyi sonuncu dava-dalaş göstərməli olanda səsinə elə zilə qaldırır, qəzəbdən, söyüşdən və hədədən elə coşur ki, baxana bu, dava barədə nəgıl deyil, davanın özü gəlir.

Ümm Abdo bayramlarda bizə qulluq göstərir, əl-Məcavirinin və ya yaralara şəfa verən Əbu-s-Suudun pirlərini ziyarət etmək üçün bizə qazalaq gətirir, bizə qoşulub birgə gedir. Lazım olanda onun evinə məni qasid göndərilər. Oraya sevincək, divara çalınmış payaya bağlanmış eşşəyi görmək, Dövlətə və İhsana yaxın olmaq həvəsi ilə gedirəm.

Dövlət yaxşı qızıdır, höccələyib oxumağı bacarır, Qurandan bir neçə surə əzbər bilir. Onu məhəlləmizdən oxumuş bir oğlan sevdi və aradakı fərqi də, Ümm Abdo ilə qohumluğun xatasını da adlayaraq aldı.

İhsan xasiyyətə anasının kiçildilmiş nüsxəsi olsa da, cazibədar gözəlliyi var. Bu gözəlliyin arxasında sərtlik, cürət və kobudluq durur; odur ki anasına belə meydan oxuyur və aralarında maraqlı davalar qopur. Sadə işçi oğlanlar ona elçi göndərilər, o isə bacısı Dövlətin qismətinə baxıb özü üçün də belə bir nadir fürsət gözləyir, elçilərə “yox” deyir. Yaş fərqinə baxmayaraq, mənimlə dostdur. Oyanmamış duyğularımın göndərdiyi gizli xəbərdarlıq gözlərimdə anlaşılmaz istəklərlə qarşır. Onun boylu-buxunlu əndamı, dolu oynaq əzaları məni valeh edir. Bəzən həyətdə paltar yuyanda məni də köməyə çağırır. Su dolu vedrəni taxta dəstəyindən tutub onun üçün daşıyanda ağırlıqdan səndələyirəm. Qarşısında oturub onun sıxdığı paltarları tasda

qalaq kimi yığırım. Elə bu əsnada oğrun-oğrun mənim bu canfəşanlığımı seyr edən İhsana baxıram.

Bir dəfə mənə deyir:

– Götür dəsmalımı, apar şeyx Ləbibə.

Yollanıram qübbənin önündə oturmuş şeyx Ləbibin yanına. Əynində naxışlı cülbab, başında ağ araqçın, göz-qaşı sürməli şeyx Ləbib üstü xəz döşəkcədə bardaş qurub. Dəsmalı, bir millim pulu və bir tikə qəndi ona verirəm. Dəsmalı iyləyir, bir az fikirləşir və deyir:

– Bu yaxınlarda anbar dolacaq, quş oxuyacaq.

Yadımda saxlamaq üçün eşitdiyimi təkrar edə-edə qayıdırəm: ona qulluq göstərəndə özümü xoşbəxt sanıram. Arvad-uşaqlı, yaşı əllini haqlamış varlı xalça taciri ona elçi göndərir, o da razı olur. İki il tacirlə yaşayır, sonra onun evindən də, məhəlləmizdən də arxasınca dedi-qodu, Ümm Abdonun isə adına ləkə və ar gətirərək ilim-ilim itir.

Aramsız zamanın artıq keçmiş gecələrinin birində İhsanla üz-üzə gəlirəm. Rəqs edir və oxuyur:

– Cum suya, cum suya,

Ay ördək, ay şamiyyə.

Məni görcək gözündə nur parlayır: tanıyır məni. Məni heyrət bürüyür, o isə mənimlə çox sadə, dodaqlarında təbəssüm görüşür. Mənə yaxınlaşıb əlimdən tutur, öz otağına çəkib qapını bağlayır və gülüşə qərq olur. Əyləşəndən sonra deyir:

– Dağ dağa rast gəlməz, adam adama rast gələr.

Gözümü sifətindən çəkmirəm. Anasını məndən xəbər alır:

– Ümm Abdonun kefi necədir?

– Əla.

– Bəs bacım Dövlət?

– İki uşağı məktəbə gedir.

– Anan, bacıların...

– Salamatdırlar.

Mehribanlıqla deyir:

– Tez-tez mənim yanıma gəl.

Azca tərəddüddən sonra soruşuram.

– Bura necə gəlib çıxmısan?

Gülərək istehza ilə cavab verir:

– Sən gələn yolla!

HEKAYƏT № 11

İbtidai məktəbin həyatında adamlar dəstə ilə durub qəbulun nəticəsini gözləyir. Mədrəsəni bitirmiş, qəbul imtahanlarını vermişik, indi də nəticənin elanını gözləyirik.

Məktəbin işçisi müəllim otağından çıxıb əlindəki siyahıdan adları oxuyur, qurtardıqdan sonra deyir:

– Kimin adı çıxdı, qalsın, qalanları evə getsin.

Adımı eşitməmişəm. Qəlbim hədsiz sevincdə dolur. Belə düşünürəm ki, imtahandan kəsilməklə həm oxumaqdan, həm də müəllimlərin çubuğundan canım qurtulur, bundan sonra dərd-qəmdən azad, bəxtəvər həyat sürəcəyəm.

Atam nəticəni məndən soruşur, məmnuniyyət hissi ilə cavab verirəm:

– Kəsildim və evə qayıtdım.

– Sus. Elə bilirdim başında ağıl var.

Sevincdə deyirəm:

– Nə olsun ki!

– Necə yəni “nə olsun”?

– Mənim mədrəsədən də, cənabımız şeyxdən də, dərslərdən də zəhləm gedir. Allaha şükür ki, canım bütün bunlardan qurtardı.

Atam qaşını çatıb soruşur:

– Elə bilirsən evdə qalacaqsan?

– Əlbəttə, belə daha yaxşıdır.

– Məhəllədəki avaralarla oynamaq üçün, hə?
Təşvişlə ona baxıram. Qətiyyətlə deyir:
– Bir il də mədrəsəyə gedərsən, falaqqa sənin gicliyini tez müalicə edər.

Etiraz etmək istəyirəm. Sözümlü ağzımda qoyur:
– Hazırlaş uzun müddət oxumağa. Mütəmadi bütün mərhələləri oxuyacaqsan, ta o vaxta kimi ki, möhtərəm adam olasan...

Kəsilməyimin sevincindən yalnız bir neçə saat ləzzət duya bildim!

HEKAYƏT № 12

Dünyaya nə olub?

Onu tufan bürüyüb, zəlzələ silkələyir, alovun dilləri yalayır, boğazlardan bağirtı qopur.

Meydana minlərcə adam dolub. Heç vaxt belə olmamışdı. Onların bağirtısı məhəlləmizin divarlarını silkələyib qulaq batırır. Onlar qışqırır, yumruqları ilə hədələyir, hətta arvadlar sıra ilə düzülmüş qazalaqlara minib bu dəlilikdə iştirak edirlər.

Damin məhəccəri arxasından baş verənə tamaşa edib özüm-özümdən soruşuram ki, görəsən, dünyaya nə olub?

Sanki, yüksək gərginliklə yüklənmiş söz-söhbət axını təlatümə gəlir, yeni sehrli sözlər seli aşırıb-daşır: Səəd Zəğlul, Malta, Sultan, “Aypara və Xaç”, vaxtsız ölüm...

Dükənlərin üstündə bayraqlar dalğalanır, divarlara Səəd Zəğlulun şəkli vurulur, məscidin mollası minarənin eyvanına çıxıb şüar deyir və nitq söyləyir.

Özümlə söyləyirəm ki, baş verən hadisələr qərībā də olsa, maraqlı və xeyli sevincidir.

Qəfildən təqib başlanır.

Camaat məhəlləmizin içinə doluşur, kərpic tullayır, evlərin küncələrinin arxasında daldalanır. Məhəlləyə hündür dəbilqəli, lopabığ süvarilər soxulur. Kəskin və qorxunc səslər eşidilir, sonra isə qışqırıq yüksəlir. Məni qamarlayıb evin içinə aparırlar. Avazımlı sifətləri görürəm, pıçılı eşidirəm:

– Ölümdür, ölüm.

Bağlı pəncərələrin arxasında qulaqlarımızı şəkəyləyirik, ancaq qarışıq səslərdən, ayaq tappılısından, at kiş-nəməsindən, güllə viyılısından, ağır naləsindən, qəzəbli şuarlardan savayı heç nə eşitmirik. Bir neçə dəqiqə belə davam edir. Sonra məhəlləyə sükut çökür.

Səs-küy yenə təkrar olunur, lakin bu dəfə uzaqda. Sonra isə mütləq sükut çökür.

Özümə söyləyirəm ki, baş verən hadisələr qəribə, həm də qorxunc və ağrılıdır.

Bir azdan yeni sözlərin – Səəd Zəğlul, Malta, Sultan, vətən sözlərinin mənasını öyrənirəm. Britaniyalı süvarilərin əksəriyyətini, güllə və ölümü yaxşıca tanıyıram.

Ümm Abdo bizə gəlir, lap qızışmışdır. Qurbanlar və qəhrəmanlar barədə danışır, təndir ustasının oğlu Ülvənin öldüyünü xəbər verir və təsdiq edir ki, süvarilərin atları təkiyyənin divarı önündə şahə qalxıb süvariləri üstlərindən yerə atmışlar.

Özümə söyləyirəm ki, baş verən hadisələr inanılmaz rəyadır.

HEKAYƏT № 13

Tərbiyəli, ağıllı baxışlı, bəstəboy bir yeniyetməni mənə göstərib dedilər:

– Əmin oğlu Səbridir.

Onun atasını, yəni əmimi lap az tanıyıram, çünki kəndi nadir halda tərk edir. Səbri isə Qahirəni ilk dəfədir

görür. Axşam evimizdəki söhbətlərdən öyrənmişəm: atası onu Qahirədəki orta məktəblərin birində oxumağa ona görə göndərir ki, öz yurdunda onun inqilabi fəaliyyətindən təhlükəsizlik idarəsi xəbər tutmuşdur.

Maraqla ona gözlərimi zilləyib soruşuram:

– Sən nümayişə çıxıb “Yaşasın Səəd” qışqıran gənclərdənsən?

Gülümsəsə də, dillənmir. Öz yaşıdlarından daha ağıllı görünür.

Atam ona deyir:

– Bu ev sənin evindir, xatadan qurtarmısan, ancaq ehtiyatlı ol.

Atama müraciətlə:

– Ata, bəs sən məmurlarla tətil edəndə necə? – soruşuram.

Atam üstümə qışqırır:

– Sənə dəxli olmayan işlərə qarışma.

Səbri çalışqan, çox işləməyi bacaran şagird həyatı sürür.

Bir axşam onun ağıllı gözlərindən narahat olduğunu sezirəm. Səbəbini soruşduqda ehtiyatla mənə sual verir:

– Nə üçün soruşursan ki?

– Həmişəki kimi deyilsən.

Məni məhəllədə gəzməyə çağırır. Məhəllədə, qazının evinin önündəki meydanda qaş qaralana qədər gəzişirik. Qulağıma pıçıldayır:

– Yəqin ki, bir neçə adama bir vərəq kağız apara bilərsən?

– Nə üçün bunu etməliyəm?

– Çətindir sə, aparma.

Razılaşıram ki, nə tapsırsa, yerinə yetirim.

Başlayıram dükandarlara və küçədən keçənlərə vərəqə paylamağa. Təəccüblə alır, ani nəzər salır, gülümsəyir, sonra da ya işlərini, ya da yerləşlərini davam etdirirlər.

Məhəllənin başında durmuş Səbrinin yanına qayıdıram. Soruşur:

– Hə, xoşuna gəldi?

Hədsiz sevincimi ona bildirirəm. Mənə xəbərdarlıq edir:

– Nəbadə əmimə və əmidostuma deyəsən ha.

Yalnız uzun müddət keçdikdən sonra öyrənirəm ki, siyasi intibahnamələr paylayırmışam.

HEKAYƏT № 14

Bu gün məsxərə nümayişidir. Qəribə də olsa, qanlı toqquşmalar arasında kiçik fasilə yaranan kimi adamlar şəbədə düzəldir. Budur, böyük bir izdiham, ön cərgədə üstünə ağ parça salınmış eşşək gedir. Ağ parçada qırmızı hərflərlə “Sultan Fuad” yazılıb. Biri başına ingilis dəbilqəsi qoyan lotu oğlanlardan eşşəyi minib, camaatsa qəzəblə oxuyur:

Ay Fuad, ay üzdən iyrəncik gənə,

De kimdi bu işləri öyrədən sənə?

İzdihamı, adət üzrə, şüar və təntənə sədaları ilə qarşılayırlar.

Məhəllədə eşitdiyim və məni heyratə gətirmiş bir xəbəri atama çatdırmaq üçün tələsirəm:

– Düşmənləri Səədlə mübahisə edərkən onun gözlərinə baxmaqdan çəkinir. Bir də deyirlər ki, bir toyuq yumurtlayıb, yumurtanın da üstündə Səədin adı nəqş olunub.

Atam gülür, yanında oturan qonağı da gülür. Qonaq Səəd haqqında deyir:

– Düşmənləri onunla mübahisə edəndə ona görə baxışlarını yayındırırlar ki, onun gözlərindən saçılan parlaq şüadan qurtulsunlar.

Söhbətdən rıqqətə gələn atam astadan deyir:

- O, göydən bizə düşmüş hədiyyədir.
- Qonaq ehtirasla əlavə edir:
- Nəhs illər qurtardı, səadət günləri gəldi.
- Atam köksünü ötürür və dillənir:
- Heyif ki, qoca yaşında, sürgündə kişi xəstələnib.
- Heyrətə gəlib soruşuram:
- Səəd xəstədir, necə yəni, ata?
- Mənə məhəl qoymur. İsrarla deyirəm:
- Ola bilməz ki, Səəd xəstələnsin, – sonra daha dərin inamla tamamlayıram, – bircə o qalıb ki, deyəsən: o da bacım oğlu Himam kimi öləcək.

HEKAYƏT № 15

Atamın yanına bir dəstə dostu gəlib inqilab haqqında söhbətə başlayır. Bu günlərdə söhbət yalnız inqilabdan gedir. Hətta bizim – oğlan uşaqlarının söhbətlərində qəribə inqilab sözləri səslənir, məhəllədə oynadığımız oyun “nümayiş-şüar” oyunudur. İngilislərin səyyar qarovul dəstələri bizə adi bir şey kimi görünür, heyrətlə əsgərlərə baxıb onların vəhşilikləri haqqında eşitdiklərimizlə onların yaraşığı və sifətlərinin gözəlliyini müqayisə edir və təəccüblənirik.

Qonaqların söhbəti inqilabdandır.

- Kim bütün bunlara və ya hətta bəzilərinə inanar?
- Allahın rəhmi üstümüzdədir.
- Cansızdan canlı yaradan Allah hər şeyə qadirdir.
- Kəndlilər də, fəhlələr də, tələbələr də, məmurlar da, qadınlar da qınılır.
- İşə bax ki, kəndli silaha sarılıb imperiyaya meydan oxuyur.
- Nəqliyyat işləmir, Misir bölünüb müstəqil dövlətlərə.
- Bəs qırğınlar?

- Əl-Əzhər qırğını...
- Asyut qırğını...
- Əl-Əziziyyə və əl-Bədrşin...
- Əl-Hüseyniyyə...
- Mən, sən yoxdur, yaşasın Səəd!
- Allah haqqı düz deyirsən, yaşasın böyük sehrkar.
- Lakin qırılanlar saysız-hesabsızdır.
- Dirilərə Allah kömək edər.

Kişi başlayır Səədin həyatını, ingilislərlə və xedivlə inqilabdan əvvəlki münacişələrini nəql etməyə.

Atanın gözlərinin yaşla dolduğunu görürəm.

Yanağımdan göz yaşı sel kimi axa-axa, həyəcəndən boğazım tutulmuş halda matdım-matdım ona baxıram.

HEKAYƏT № 16

Məhəlləmizin ilk şəhidi Səllumə oldu. Düzdür, məhəlləmizdəki təndir ustasının oğlu Ülvə ondan əvvəl öldürülmüşdü, lakin onların əslı Kəfr əz-Zəcarı məhəlləsindəndir. Səllumənin atası Talba əmi arabacığı ilə küçələri dolaşır şirni satırdı. Səllumə də ona kömək edərdi, əldən düşüb yorulanda elə arabanın ön tərəfində yatardı.

Nümayiş qazının evinin qarşısındakı meydandan keçəndə Səllumə bilaixtiyar ona qoşulur, atası da buna fikir vermir. Xan Cəfərdə nümayişə ingilis qoşunu basqın edir və atəş açır. Güllə Səllumənin başına dəyib öldürür.

Xəbər məhəllədə yayılnda hamı həm hüzn, həm də fəxr və hörmət duydu. Camaat Talba əmiyə başsağlığı verməyə axışdı, söz incilərini onun ovcuna səpdi. Baxmayaraq ki kişi dərddən lap həlak olmuşdu, əvvəllər ona tanış olmamış bir hissi duyurdu: ilk dəfə

idi özünü bütün təbəqələrə məxsus məhəllə camaatı tərəfindən əhatə olunmuş görürdü; o kəs ki əvvəllər onun salamını belə almırdı, indi ona tərif söyləyirdi, varlı tacir və ustabaşılar ona hədiyyələr verirdi.

Səllumənin dəfni kimi dəfni bizim məhəllə görməmişdi, o zamana qədər basdırılmış qoçu, əyan, din xadimlərinin dəfni onun yanında heç oldu. Üstü bayraqla örtülmüş tabutun ardınca məhəlləmizin bütün kişiləri gedirdi, damların üstündən, pəncərələrin arxasından qadınlar ona alqış söyləyirdi, qonşu məhəllələrdən gələn yüzlərcə adam Səlluməni basdıranlara qoşulmuşdu, belə ki, əl-Hüseyn meydanına çatanda izdiham böyüklüyünə və calalına görə əsl nümayişə bənzəyirdi.

Dəfn söhbəti uzun zaman dillərdən düşmədi, Səllumə adı isə rəmzə çevrildi. Biçarə zəhmətkeş atanın hörməti artdı, bu barədə danışanlar isə əsrarəngiz bir anda meyarları dəyişən həyatın qəribəliyinə işarə etdilər.

HEKAYƏT № 17

Bir səhər oyanıb evimizdə gözəl bir qadın görürəm. Anam deyir:

– Bura gəl, bibin və bibin qızı Suadla salamlaş.

İlk dəfə onları gördüyümdən utana-utana yaxınlaşıb görüşürəm. Qadın, həqiqətən, atama oxşayır, qız isə çox gözəldir. Bibim məndən soruşur:

– Əzizim, neçənci sinifdəsən?

– İbtidai məktəbin ikinci sinfində...

Qız məni məftun edir, qəlbimdə xoşagələn bir heyranlıq və şirin arzular oyadır.

Öyrənirəm ki, bibim əl-Minyadan Qahirəyə bir neçə günlüyə, bu yaxında toyu olacaq qızı üçün cehiz almağa gəlib. Bu bir neçə günü də o, atamla mebel

dükənlərinə, dülgərlərin və yorğan-döşək salanların yanına getməklə keçirir.

İstirahət üçün vaxt tapılanda Suad yaraşıqlı paltar-da və zəngin bərbəzəkdə görünür, gəlinlərə məxsus rənglərlə bərq vurur, ətir saçır.

Oğrun-oğrun ona baxıram, qəlbimdə məhəbbət və anlaşılmaz istək oyanır.

Pəncərə şəbəkəsindən məhəlləmizə tamaşa edərək mənə deyir:

– Məhəlləniz çox əyləncəlidir.

– Gedək sənə buranın dalanlarını, qalereyanı və təkiyyəni göstərim.

Dəvətimi eşitməzliyə vurur. Nəzərlərim onun boğazını, sonra ayaqlarını dolaşır, gizli görüş, anlaşılmaz təskinlik, naməlum bir macərə arzulayıram, onun çəhrayı yanağına toxunmaq istəyirəm, inanmağım gəlmir ki, bir neçə gündən sonra o gedəcək, qəlbim munisini itirəcək.

Bütün cürətimi toplayaraq soruşuram:

– Bilirsənmi?..

Səsim kəsilir, fikrim dağılır. Məni danışmağa təhrik edir:

– Nəyi?

Susuram. Soruşur:

– Niyə mənə belə baxırsan?

– Mən?

– Bəli, gördüm, inkar etmə.

Qısaca gülür, sonra deyir:

– Sən yaman bic uşaqsan.

Özümü günahkar saydığımından pərt oluram.

Bir gün görürəm ki, anam və bibim növbə ilə Suadın fotosəklinə baxırlar. Bibim deyir:

– Nişanlısı tələb edir ki, şəkli görsün.

– Atası da razıdır?

– Nə etsin ki...

O biri otaqdan atamın səsi gəlir:

– Bu lap biabırçılıqdır!

Anam deyir:

– Dövrən başqa dövrəndir!

Bibim cavab verir:

– Bu ki yalnız şəkildir. Həm də oğlan insan övladıdır, yaxşı adamdır.

Səsində hələ də narazılıq duyulan atam dillənir:

– Allah axırını yaxşı eləsin.

Gizli bir kədərlə söhbəti izləyirəm. Bu söhbətin əsnasında əbədi arzuların sorağını alır, üfəqdə qəm surətini görürəm.

Qonaqların bizdə qalacağı günlər sürətlə ötür, mən isə onları saxlamaqda acizəm. Vida anı yetişir.

Gözümü Suadın təndirdən təzəcə çıxmış çörək kimi qızarmış yanağından çəkmirəm.

Bu ailə də gedir, necə ki əvvəl Bəşirin ailəsi getdi. Anam kədərimin dərinliyini duymadan iztirablarıma gülür.

HEKAYƏT № 18

Səəd qayıdan gün ürəklərdə sevinc çağlayır, ruhlar məst olub cuşa gəlir.

Atam evə elə görkəmdə qayıdır, sanki, savaştan çıxıb: fəsinin qotazı itib, qalstukunun ucu köynəyinin yaxasından içəri girib, pencəyi toza və tərə bulanıb, səsi yüz il öskürübmiş kimi boğuc çıxır. Bununla belə, onun gözləri zəfərdən parıldayır.

Özünü divana yığıb deyir:

– O qədər qışqırdım ki, səsim batdı. Özümü tamam unutmuşdum, – sonra tam razılıq hissi ilə – bütün dünya əs-Seyyidə meydanına toplaşmışdı, Allaha şükür, onun nə çox bəndəsi var.

Məhəlləmizi qələbə hissi bürüyür, bütün ürəklərə damır ki, azadlıq artıq qapıları döyür. Nümayişlərin ardı-arası kəsilmir. “Səəd! Yaşasın Səəd!” Alqışların istisindən xəyalım alovlanır. Təəssüflənirəm ki, bir ağzı təkiyyənin yan tərəfi boyunca uzanan və qəbiristana çıxan dar keçidlə qurtaran məhəlləmizə nümayişlər girmir.

Anamdan soruşuram:

– İngilislər gedəcək?

Yəqinliklə cavab verir:

– ...və bir daha qayıtmayacaqlar.

Gecə məhəlləmiz rəhbərin qaydışını xüsusi qeyd edir. Dükanların üstündə lampalar yandırılır, bayraqlar dalğalanır, təntənə sədaları ucalır. Əl-Mazə məhəlləsindən bir müğənni qadın bizim şənlikdə oxumağa boyun olur. Meydanda səhnə quraşdırılır, orkestr üçün kətillər qoyulur, meydana cərgə ilə kətillər düzülür, ud, kanon, ney və dəf çalınır, kişilər rəqs edir, müqənni isə “Ünsiyyət gecələri o gecələrimi xatırlatdı” mahnısını oxuyur. Daha sonra “Ay Zəğlul xurması, ay şirin xurma” mahnısı səslənir. Lap axırda isə “Ay oğlan, peyğəmbər haqqı, söylə sənə nə oldu, ay birdəfəlik, İstiqlaliyyət gəldi sənə də, ingilislərin də acığına” mahnısını oxuyur.

Pivəxana sərxoşlarla dolur, nəşəxanalarda qəlyanların odu közərir, hətta dəlilər, səfillər və oğrular gecədən səhərəcən kef edir. Şəhid atası Talba əmi də bayramda iştirak edir: onu şeyx Ləbib gətirmişdir.

Mən də yatmayıb pəncərədən baxıram, məchul bir qüvvə kiçik qəlbimi sehrli həyat eşqi ilə doldurur.

HEKAYƏT № 19

Atam mənalı-mənalı baxıb məndən soruşur:

– Nə eləmişən?

Sevinc və lovğalıqla cavab verirəm:

– Böyük bir nümayişdə iştirak etmişəm.

– Ayaq altda qala bilərdin.

– Mənim kimi balacalar lap çox idi.

Atamın dodaqlarında təbəssüm görünür. Məni yoxlamaq istəyir:

– Səəd Zəğlul indi baş nazirdir, bəs niyə tətıl edirsiniz?

– Tətili ona görə edirik ki, kralla mübarizəsində ona həyan olaq.

– Bunu sənə kim deyib?

– Şagirdlərin başçısı. Dedi ki, Səəd Zəğlul kralın konstitusiyaya barəsində tutduğu mövqeyinə etiraz olaraq istefaya çıxmışdır, biz də ona tərəfdar olduğumuzu bildirməyə gedirik.

– Bilmirsən nəyə görə kral ilə Səəd arasında ixtilaf yaranıb?

Çaşqın halda üyütməyimi saxlayıram. Atam gülür, lakin mən onu qabaqlayıram:

– Biz Səədləyik, kralla qarşıyıq!

– Əla, bəs Abidində nə şüarlar deyirdiniz?

– Ya Səəd, ya inqilab!

– Bu nə deməkdir?

Bir qədər fikirləşib deyirəm:

– Mənası genişdir, ya Səəd, ya inqilab...

Atam gülümsəyir.

– Çox gözəl, bəs kim qalib gələcək?

– Səəd. Lakin biz belə şüar da qışqırırdıq: yaşasın kral, yaşasın Səəd.

Sonra həvəslə əlavə edirəm:

- Nümayiş dünyada hər şeydən maraqlıdır.
- Dodaqlarından təbəssüm çəkilməyən atam deyir:
- O şərtlə ki, onda ingilislər iştirak etməsin!

HEKAYƏT № 20

Yəhya Mədkur məktəbimizdə ən mahir futbolçudur. Özü də hələ ibtidai məktəb vaxtından ən yaxın dostumdur. Bir gün görürəm ki, tənəffüsdə kitab oxuyur.

- Bu nədir?
- Conson-oğul. Detektiv romanlar silsiləsinin birinci cildi.

Kitabı oxuyub qurtarandan sonra mənə verir və mən də ömrümdə dadmadığım bir ləzzətlə onu oxuyuram.

Bütün silsiləni oxuyuram, sonra o biri silsilələrə keçirəm, bir kitabı qurtarıb o birisini başlayıram və axırda qıraətə aludə oluram. Hər kitabı oxuduqca onun qəhrəmanına çevrilirəm. Dostum isə tezliklə qıraəti tərk edib futbol taxtına əyləşir.

HEKAYƏT № 21

İbrahim Taufiq mənim xatirimə gələndə həmişə hamıya sataşdığı və meydan suladığı yadıma düşür. Zarafatçı və dəlisov oğlan idi. Qənbər daşı ilə futbol oynayanda ona çatan olmurdu. Adətən, yolun kənarındakı torpaq komlarının içindən qoz boyda yumru bir qənbər daşı tapıb hər gün tənəffüsdə, nahardan sonra top əvəzinə onunla futbol oynayırdıq. Rəsmi olaraq bizə bu “qənbər futbolu” qadağan edilmişdi, amma müəllimlər çörək yeməyə gedəndə bu qadağaya

məhəl qoymadan çox gərgin oyunlar keçirirdik. Elə ki mürəbbi görünürdü, oyunu saxlayırdıq. O ki qaldı bu oyunun çəkmələrimizin başına gətirdiyinə, onun cəzasını atalarımız çəkirdi.

Qısa tənəffüsdə İbrahim Taufiq fəsinə gözünün üstünə o qədər basardı ki, o lap araqçına dönərdi, pencəyinin astarını üzünə çevirib əyninə geyər və bizim çaldığımız çəpiklərin ahənginə uyğun ora-bura gedərdi. Oyunbazlığını belə bir monoloqla bitirərdi: “Ey xal vura bilməyən, ey mal yığa bilməyən, çətin bəxtin çırtlasın bu alçaq zəmanədə”.

Bir gün ögey atasına gəlidiyi kələklərlə öyündüyü vaxt birimiz ona deyirik:

– Mərc gəlirəm ki, bir boşqab acı bibər yeyə bilməzsən!

Mərc naminə İbrahim ən ağlasığmaz hərəkətlər etməyə hazır idi. Qışqırır:

– Lap onunu yeyərəm.

İki dəstəyə bölünüb mərc gəlirik. Lobyasatandan on boşqab acı bibər alınır, həvəslə İbrahimi dövrəyə alırıq.

Birinci boşqabdakı istiotu yeyərkən İbrahim özünü laqeyd və səbatlı göstərir.

İkincini yeyərkən də bu laqeydlik və səbatını saxlayır. Üçüncünü yeyəndə də görkəmi dəyişmir, lakin tüpürçəyini nəzərəcarpacaq dərəcədə çətinliklə udur.

Dördüncünü yeyərkən öskürəyini güclə boğur. Beşincini yeyərkən iradəsindən asılı olmayaraq gözündən yaş axır və o, şiddətlə öskürür.

Altıncını yeyərkən, elə bil, daxilinə soxulmuş məchul bir düşməyə müqavimət göstərir, gözünün yaşı sel kimi axır.

Yeddincini yeyəndə burnu qıpqırmızı qızarır, ondan su axır.

Bəzi iradəsi zəiflər qışqırır:

– Dayandırın mərci.

O, başının hərəkəti ilə imtina edir, lakin səsi heç çıxmır, elə bil ki, danışa bilmir. Göz yaşı ilə burun suyu bir məcrada birləşib çənəsinə və boğazına süzülür, onu aramsız öskürək boğur.

Sifəti tünd-qırmızı rəng alır, dodaqları şişir, lakin o, qalan boşqablardakı istiotu bir-birinin ardınca sonuncu-sunadək içəri ötürür. Onun qələbəsi alqışlarla qarşılır, əl çalırq.

Lakin o, çox güman ki, qələbədən həzz almır, susur, sifəti qizarıb, baxışlarını qaçırdır. Belə halda sinifə, ilahiyyat dərsinə daxil oluruq. Dələduz və tənbel kimi tanınan İbrahimi şeyx həmişə rüsvay edər, onu incidərdi. Bu dəfə də deyir:

– İbrahim Taufiq, “Təbarək əl-ləzi”ni oxu.

İbrahim öz dəruni qayğılarına uyub səsinə çıxarmır. Şeyx onun üstünə çıxır:

– Dur, a gədə, oxu!

İbrahim heç qımıldanmır da. Sinifdə pıçıpıç düşür. Şeyx elə bilir ki, bu, əvvəlcədən danışılmış oyundur, özündən çıxıb bağırır:

– Ədəbli olun, ay it balaları. Qalx ayağa, cani! Qalx, Allah səni də, səni əkib-doğanı da bədbəxt eləsin...

Şeyx sonuncu cərgədə oturmuş İbrahimi yaxınlaşır, onun sifətini görüb qorxur. Yerində duruxub soruşur:

– Sənə nə olub? Niyə ağlayırsan?

Belə vəziyyətdə dərhal hamı danışır, şeyx əhvalatı eşidib təəccüblənir və deyir:

– Allah, sən özün saxla. İblis balaları, hamınız cani oğlu canisiniz.

İbrahimi aparır ki, həkim otağında ona yardım göstərsinlər.

İbrahim isə heç vaxt şitliyindən və meydan sula-
mağından əl çəkmir.

HEKAYƏT № 22

Həşim Zayid mənimlə bərabər bir çantanın üstündə oturub. Uzundraz, qayışbaldır, lakin eyni zamanda təvazökar, utancaq, sadə və xoşrəftardır. Anası varlı dul arvaddır, bütöv bir dalanın evlərinin yiyəsi və məhəlləmizdəki ən iri əttar dükanının şərikli sahibəsidir. Buna görədir ki, ona həm qibtə ilə, həm də dostcasına yanaşırıq. İbrahim Taufiqin arxa sıradan danışdığı lətifələr ona çatanda gülməyini heç cür saxlaya bilmir, müəllim də onu əsl səbəbkar hesab edir. Həşim də müəllimdən yediyi şillə, yumruq və təpiyi tərbiyəli bir şagirdin mütiliyi ilə qəbul edir.

Həşim dərslərin öhdəsindən gələ bilməyib məktəbi tərk edir. Anası rəhmətə gedir, o, bir göz qırpımında məhəlləmizin ən böyük əyanlarından birinə dönür. Yollarımız ayrılır. Hərdən onu ya faytona minmiş, ya da əyində milli paltar, onu dövrəyə almış əshabəsi ilə oturmuş görürəm. O, qəribə bir adama çevrilir, mən hətta çalışıram ki, onunla nə görüşüm, nə də əl verim. O, get-gedə daha çox təkəbbürlü, özündənrazı olur, gücündən istifadə edib öz əlaltılarını döyür və öz iradəsinə tabe edir. Müsbət, utancaq bir yeniyetmə kinli bir vəhşiyə necə çevrilə bilər? Bu haqda çox fikirləşdimsə də, bir qənaətə gələ bilmədim.

Bir günü də savaşıq keçmir: dilindənsə, yumruğunu daha tez işə salır. Yumruqdan da bir andaca dəyənəyə keçir. Harada görünsə, adamlar ondan vəbadan qaçan kimi qaçır. Qoçuluq dövrünü bu vaxta kimi davam etsəydi, o, birinci qoçu olacaqdı. Məhəlləni tənə gətirdiyi kimi, polis məntəqəsini də zinhar etmişdi. Tutulub günlərlə məntəqənin zindanında yatır, lakin xəfiyyələrə və məhəllənin şeyxinə rüşvət verib buraxılır.

Ətrafı adamlarla dolu olsa da, dostu yoxdur. Sərvətinə baxmayaraq, evlənməmişdir, hansısa qadını nə vaxtsa sevdiiyi də məlum deyil. Anasının xatirəsini saxlamağı da qəribə və heyrətamizdir. Hərdən onu dərin bir hüznə yad edər, ruhuna min rəhmət oxuyar, hərdən isə acı-acı, ələ sala-sala yamanlayar. Deyər:

– Simicin, xəsisin biriydi. Özünə o qədər fikir verməzdi ki, çirki axardı. Xidmətçilərə qarşı o qədər qəddar olardı ki, deyərdin dəlidir.

Bir dəfə anasının ünvanına o qədər deyir ki, lap həddini aşır, sonra isə birdən-birə hönkürüb ağlayır. Özünü tamam unudub hönkür-hönkür ağlayır. Sonra zəifliyini duyub gülməyə başlayır, hirsini isə onun göz yaşlarını görənlərin üstünə tökür, özü də elə tökür ki, elə bil, onlarla çoxdanın düşməniymiş.

Həşim Zayid evdən də, məhəllədən də itir. O qədər itir ki, onun xatirəsi yaddaşlardan yavaş-yavaş silinib zülmətdə əriyir.

Eşidilənə görə, kimsə onun mühacirətə yollandığını söyləyir, kimsə də pıçıltı ilə deyir ki, onu öldürüb meyitini gizlədiblər.

HEKAYƏT № 23

Bir səhər yuxudan hövlnak ayılıram. Görünməz bir əl məni xirtəkləyib yuxu aləmindən qoparır. Mən inilti girdabına düşürəm. Dinləyirəm, fəlakət duyduğumdan tüklərim biz-biz olur. Ağlaşma səsi mənə qonaq otağından gəlir. Bəd fikirlər dişlərini ətimə batırır, gözü-mə ölüm kabusu görünür.

Yatağımdan sıçrayıb bağlı qapıya sarı qaçıram, bir qədər tərəddüdlə ayaq saxlayıb, sonra qapını zərblə açıram ki, bu məchulluqla üz-üzə durum.

Görürəm ki, atam oturub, anam divar çıxıntısına

söykəlib, qulluqçumuz qapının yanında durub, hamısı da ağlayır. Anam məni görüb yaxınlaşır və deyir:

– Qorxutduq səni. Narahat olma, oğlum.

Ağzım quruyur. Soruşuram:

– Nə?

Boğuş səslə qulağıma pıçıldayır:

– Səəd Zəğlul... Rəhmətə gedib!

Lap içimdən bir fəryad qopur:

– Səəd!

Otağıma qayıdıram.

Hər yandan üstümə qəm-qüssə tökülür.

HEKAYƏT № 24

Məmələri dolu ana pişik böyrü ustə uzanıb, gözü-bağlı balalar isə onun qucağında vumuxur. Otaqda tək mənəm, mənzərəyə maraqla tamaşa edirəm. Birdən yaxında kiminsə nəfəs aldığını duyuram, çevrilib görürəm ki, Səşşədir. Qonşumuz poçtalyonun qızıdır, məndən bir neçə yaş böyükdür, incə çöhrəli, şən, diribaş və məzəli qızıdır. Aludəliklə pişiyə baxıb pıçıldayır:

– Necə də gözəldir!

Başımı razılıqla tərpədirəm. Deyir:

– Mən pişikləri sevirəm, bəs sən?

Birgəliyimizdən məst olaraq cavab verirəm:

– Mən də...

Daha yaxşı görmək üçün daha da yaxınlaşır, hiss edirəm ki, döşü kürəyimə toxunur. O, söhbətinə davam etsə də, mən bu söhbəti izləyə bilmirəm. Odlanıram, alov həyamı yandırıb kül edir, dönüb onu qucaqlayıram, sevincimə bir azca peşmançılıq qarışsa da, bir-birimizə sarmaşırıq.

Get-gedə onu daha yaxından tanıyıram: nə qədər gözəl və cəsurdursa, bir o qədər də qızığındır. Eyha-

mını anlayıb arxasınca tələsirəm, o isə nə tərəddüd, nə qorxu, nə də ismət bilir, məni güllü bir bağa çəkib orada cəhənnəm odu kimi qızışır. Nə sakitləşə, nə soyuya bilirik, gözətçidən qorxa-qorxa bəhrəni dəririk, məhəbbət burulğanında çapqınçılıq, cibgirlik və dəlilik edirik, gah səssizcə mübarizə aparır, gah da gözü açıq mürgüyə dalırıq.

Həyat əzab və şirinlik gətirən çılgın bir ahənglə cərəyan edir.

HEKAYƏT № 25

Saniyyənin kiçik bacısı Fəthiyyə mənimlə yaşıddır. Müləyim, təmkinli və ağıllı qızıdır. Utana-utana baxışırıq, könlümdə aldadıcı bir ümid oyanır. Əlimi uzadıb əlindən tuturam, zərif bir tərzdə əlini çəkir və rıqqətlə deyir:

– Şitliyi sevmirəm.

Onun ciddiliyindən sıxılıb cavabında:

– Sən məhəbbət nədir anlamırsan, – deyirəm.

Qəmli-qəmli deyir:

– Məhəbbəti sən anlamırsan, – sonra məzəmmətlə əlavə edir, – sübut et ki, məhəbbəti mən bilən qədər bilirsən.

Kədər məni bürüyür, zahidlikdə təskinlik tapıram, özümə söz verirəm ki, onu unudum, lakin şövqüm, məzəmmət naməsi və gözlənilməz görüş məni əvvəlki halıma qaytarır, yenə özümü sevən qəlb, pak hiss və əyilməz iradə qarşısında görürəm.

Yolum çətin və uzundur.

Mənim istəklimə isə çox adam elçi göndərir. Atası ona deyir:

– Camaata “yox” deməyimin mənası odur ki, on il gözləməlisən.

Sonra qətiyyətlə hökm verir:

– On ilə ürəklər dəyişir.

Münasib bir kişiyə ərə getməyində çox təkid edir, o da könlüsünüq razı olur. Uşaqları da olur, uğurlu ailə həyatına nümunə sayıla biləcək bir ev də saxlayır.

Gözümdən və xəyalımdan, sanki, tam bir ömürlük itir.

Yasda görüşürük: altmış yaşında arvaddır, on ildir ki, dul qalıb. Əl verib görüşürük, keçmiş xatirələrin əksini qorumuş nəzərlərlə mənə baxır. Daxilimdə anlaşılmaz nə isə tərpənir. Qüssə və xatirə məni ağuşuna alır; keçmiş ömrün nə qədər də uzun olduğunu dərk edirəm.

Öyrənirəm ki, qızlarını ərə verdikdən sonra qoca qulluqçusu ilə tək yaşayır. Ömrümüzdən az qaldığındanmı cürətlənirəm, onunla heç nəyə baxmadan söhbət edirəm, qət edirəm ki, onu ziyarət də edim. Şirin-acı xəyllərə dalıram, sonra isə vida qəminə tabe olub dua edirəm.

HEKAYƏT № 26

Nəciyyə xanım tək yaşayır. Ömrüm boyu onu tək görmüşəm. Evində tək – ağacdən kəsilmiş budaq kimi tək yaşayır. Adı tək çəkilir, heç kimin adıyla bağlanmır: nə ata, nə ana, nə qardaş, nə də ki bacı. Yalnız onunla tanınır ki, dövlətlidir.

Onun surəti unudulmazdır: boyu həddən artıq pota, raxitliyi qıçlarının ayrılıyından və çənəsinin qabağa çıxmasından bəlli, burnu eşşək qulağı kimi uzun. Çox eybəcərdir, lakin zarafatçılığına və daim özünü də, başqalarını da lağa qoyduğuna görə ondan qaçmırlar.

Bizə qonaq gələndə özü ilə zarafat və gülüş gətirir, xatirə söyləməkdən və adam dolamaqdan yorulmur. Mənim təsəvvürümdə o, insanların ən xoşbəxtidir.

Evi it-pişik fermasına bənzəyir. Onun himayəsində törəyib nəvaziş və qayğı içində böyüyürlər: hərəsinin adı, xüsusi yeməyi, müalicəsi və idmanı. Onlar üçün əldən gedir, onlar da sahibələrini sevirlər. Onun mərhəmət və səxavətlə dolu qucağında itlərlə pişiklər arasındakı əzəli ədavət məhv olub, əvəzində məhəbbət və qardaşlıq yaranır. Anam ondan soruşur:

– Niyə çoxdan görünmürdünüz, Nəciyyə xanım?

Cavab verir:

– Nərcisin kefi pozulmuşdu.

Ya da:

– Bərəkət balalayırdı.

Daim onunla qardaşlıq edən bir cin haqqında danışır, iftixarla özü ilə cin arasındakı əhvalatlardan, cinin qəribəliklərindən nəql edir.

Ciddi tərzdə deyir:

– Dünən gecə dan yeri sökülməzdən onun nəfəsini yanağımda hiss etdim.

Ya da:

– Baxıb gördüm bal küpü boşalıb, dedim nuşi-can.

Sidqi-ürəkdən və ciddi danışır.

Zarafatından heç vaxt qalmır, yalnız gizli qardaşından danışanda zarafatdan əl çəkir.

İt və pişiklərin onunla öz dillərində danışdığını və özünün onları anladığını iddia edir; sözlərinin doğruluğunu sübut etmək üçün itlərin və pişiklərin söhbətlərini yamsılayır, biz də gülməkdən uğunuruq.

Yuxu yozmaqda, kartda və qəhvə xıltında fala baxmaqda böyük təcrübəsi var. Bəzən onu sehrbazlıqda və cadugərlikdə ittiham edirlər. Hətta İhsan yoxa çıxanda Ümm Abdo onu günahkar bilib məhəllədə ucadan lənət yağdırdı. Lakin camaatın əksəriyyəti onun xasiyyətinin yaxşı olduğunu deyir.

Onun qapısını, demək olar ki, heç kəs döymür, itlərin çoxluğundan adamlar o evdən gen gəzir, hətta

xidmətçilər orada çox dözə bilmir. O, evində tənha yaşayır, bu tənhalıqda onun munisi itlər, pişiklər, bir də onunla qardaşlıq edən cindir.

Anam onun təkliyini nəzərdə tutub deyir:

– Adam gərək öz əcəlinin hesabını əvvəlcədən görsün.

Dodağında təbəssüm, fəqət anama ciddi cavab verir:

– Meyitimın ətrafında itlər hürüşəcək, pişiklər miyovuldayacaq, qardaşım gəlib gözlərini sıgayacaq, sonrasını isə Allah nə istəsə, edəcək.

HEKAYƏT № 27

Anama qonaq gəlmiş arvad deyir:

– Allah, o Nazlanın cəzasını ver!

Anamın “nə olub” sualına qonağımız cavab verir:

– Kişini o qədər tovladı ki, axırı aldı onu, gətirib evində saxladı, məhəllədə onu ən bəxtəvər arvad elədi, indi isə, kişi xəstələnəndən sonra o fahişə onu atıb...

Anam xəstənin halını soruşur. Arvad sözünə davam edir:

– Düşüb yatağa, tək-tənha, qan tüpürür, qabırğaları yerindən qopanacan öskürür, özünə ölüm arzulayır. Məni görəndə deyir: “Bax, dayıdostu, Nazla nə etdi”. Mən də ona ürək-dirək verirəm, hərçənd ki öz bağrım, az qala, yarılsın.

Təsəvvürümdə xəstəni, qanı və əxlaqsız qadını canlandırıram. Vaxt keçir, bir dəfə yenə o arvad bizə qonaq gəlir və deyir:

– Əcəb dünyadır, yazıq Həsənin vəfatından cəmi bir neçə ay keçib, bu fahişə isə onun qardaşı Xəlili tovlayıb ona ərə gedib.

Anam ucadan:

– Nazla? – soruşur.

– Ondan savayı kim belə iş görər? Allah sənin payını verər, fahişə qızı Nazla...

Təsəvvürümdə meyit, oynaş və fahişə canlanır.

Nə qədərsə vaxt keçir. Budur, otağında oturub dərs oxuyuram, qulağıma anamın səsi gəlir, qonağı salamlayır:

– Xoş gəlmisiniz, Nazla xanım...

Maraqla özümdən soruşuram ki, görəsən, bu, həmin fahişədir?

Zalın qaranlığından istifadə edib oraya keçirəm və oğrun-oğrun qonaq otağına baxıram. Bir arvad görürəm – qırx-əlli yaşında – incə, mütənasib bədənli, yaraşıqlı geyimli. Etiraf edirəm ki, cazibədar qadındır. Sevilməyə layıqdır. Onun haqqında yeni şeylər öyrənirəm: ikinci əri Xəlilin də vəfat etdiyini, ondan bir oğlu olduğunu, qalereyanın önündəki evdən köçüb yaxınlığımızda kiçik bir mənzildə yaşamasını. Hiss edirəm ki, onun bizə gəlməsi anamın o qədər də ürəyindən deyil. Deyirəm:

– O, pis qadındır.

Lakin anam ehtiyatla cavab verir:

– Tək Allah bilir nə yaxşıdır, nə pis.

– Onu bəyənməsən də, tərəfini saxlayırsan.

– Onun barəsində çox söz eşitmişəm, gözümlə isə nə əri, nə də pulu olan fəqir ananı, qadını görür.

Fürsət düşəndə pəncərədən onu izləyirəm. Mərhum Həsən və Xəlilin xatirəsi mənə üstün gəlmək istəsə də, buna fikir vermirəm. Hiss edirəm ki, bundan əvvəlki bütün macəralarımdan daha maraqlı olan bir macərəyə doğru gedirəm. Lakin bu macərə heç başlamır da...

Bir səhər məhəlləmizi bir nalə lərzəyə salır.

Xəbər yayılır ki, Nazlanın qonşusu onun üzünə sulfat turşusu atıb, guya, Nazla onun ərini tovlayırmış.

Nazla öz sehrini əbədi itirir.

Məcbur olur məhəllə hamamında işləməyə.

Bir müddət yaman qüssəyə batıram, anamın bir vaxt söylədiyi sözləri təkrar edirəm:

– Tək Allah bilir nə yaxşıdır, nə pis.

HEKAYƏT № 28

Bizə tez-tez gəlir.

Onu çox sevirəm, çünki atamın məharətlə düzəldilmiş ikinci nüsxəsinə bənzəyir. Eyni israrla təkrar edilən söhbətlərindən biri – atama üzünü tutub soruşur:

– Ay dayı, sən bilən, mənim bu vəziyyətimlə heç barışmaq olarmı?

Atam cavabında deyir:

– Muhsin, Allaha və özünə güvən.

– Axı mənə ağır gəlir ki, dövlətli ola-ola bir qəpik belə xərcləyə bilməyim, nə var, nə var, bu sərvət vəqfdədir.

– Tək sən deyilsən, vəqfdən çox adama çatasıdır.

Məhəlləmizdə taxta alveri edən şirkətdə ayda üç cüneyh məvaciblə katib işinə girməli olur. Amansız vəziyyəti ona üstün gəlir, dəllal Nemətin qızı Süsəni alır ki, onun da nə gözəlliyi var, nə də pulu. Yaşa dolur, uşağı da olmur, ömrü belə qara keçir. Arvadı Allaha yalvarır ki, bu vəqf dünyünü açılmasın. Anama bunu belə izah edir:

– Kasıb olmasaydı, arvadbazlıqdan əl çəkməzdə, məni qovardı.

O isə yalnız vəqfdən danışır: “Vəqf, ay dayı, vəqf, ay dayıdostu, vəqf”. Dəfələrlə onun bu sözləri təkrar etdiyini eşidirəm:

– Ya rəbb, ürəyim şirin tikə, təmiz ev, layiqli paltar, arvad, arvad qiyafəsində taxta heykəl yox, əsl arvad istəyir. Ya rəbb, ürəyim oğul, o da olmasa, qız istəyir.

Getdikcə qocalır, halından danışanda məni də mütə-
əssir etmək üçün özünə ağrı deyir, gözü yaşla dolur.

Hadisələr sürətlənir, həyatın ahəngini və görünüşünü dəyişir: vəqf dünyünü açılır.

Bibim oğlu sevincindən rəqs edir. Soruşuram ondan:

– Sənə nə qədər pul çatasıdır?

Lovğalıqla deyir:

– Qırx min cüneyh...

Başım gicəllənir. Matdım-matdım sifətinə baxıram. Yaşı yetmişə yaxınlaşır, saçları ağarıb, gözü zəifləyib, bədənini cılızlaşdırıb, ağzında bir dənə də diş qalmayıb. Soruşuram:

– Bu sərvətinlə nə edəcəksən?

Sevinclə cavab verir:

– Ürəyimə damıb ki, o böyük və qadir Allahın bu nemətindən xeyli keşəcəyəm, – sonra sözlünə davam edir: – Əyyuşə əl-Həkimənin evini alacağam, ağzıma diş saldıracağam, sonra da arvad alacağam...

– Arvad alacaqsan?

– Lap uşağım da olacaq, görərsən...

Qətiyyətlə özünü də, həyat mühitini də dəyişir. Süsəni saxlayır, lakin turşusatanın yaşı hələ iyirmiyə çatmamış gözəl qızı Tövhidəni də alır.

Bir gün mənə xəbər verir:

– Uşaq da düzəlir, Allah izin versə...

Yaşı ilə uyuşmayan bir acgözlüklə yeməyə girişir, evlənməyindən altı ay keçməmiş yatağa düşür.

Onu yoluxmağa gedirəm, zəif səslə mənə deyir:

– Peşman deyiləm, əsla, əlhəmdü lilləhi rəbbil-
aləmin...

Özünə təzə, gözəl bir məqbərə də tikdirmişdi.

HEKAYƏT № 29

Məhəlləmizdəki qəhvə dükəninin sahibinin oğlu Əli əl-Bənnan dostumdur. Hələ yeniyetmə olarkən atası vəfat edir və Əli dükanda onun yerini tutmalı olur.

Bir gün dükanında ikimiz oturmuşuq. Birdən mən-dən soruşur:

- Təndirxana gözetçisinin qızı Ünsiyyəni tanıyırsan?
- Kəskin qəhvə ətri bütün hisslərimi qıcıqlandırır.

Cavab verirəm:

- Əlbəttə tanıyıram, onu bütün məhəllə tanıyır.
- Onun haqqında fikrin nədir?
- Çox gözəl qızıdır, anasına işdə kömək edir...
- Əxlaqı haqqında nə bilirsən?

Gülə-gülə deyirəm:

- Çox şey danışırırlar!
- Çox şeyi mən lap yaxın bilirəm.

Başında əmmaməsini möhkəm oturdub sözlünə davam edir:

- Bilirəm ki, onun üzünü təndirdə işləyən Həmdan açıb...

Təsdiq əlaməti olaraq başımı tərpədirəm. Ağır bir şeyi etiraf edirmiş kimi sözlünə davam edir:

- Onu turşu satılan dükanın xidmətçisi əl-Hənəfi ilə də qalereyada görüblər...

– Sən lüzumdan ziyadə hüznə danışsən...

- Jandarm idarəsinin qarovulçusu ilə də əlaqəsindən deyirlər!

Gülüb soruşuram:

- Onun həyatından roman yazmaq niyyətindəsən?
- Suçu Həsəneyn ilə də!

Gülməkdən uğunuram. Deyirəm:

- Doğrudan da, tamaşaya layiq həyatdır.
- Bilmədiyimiz bələ bildiyimizdən də böyükdür.

– Kim bilir, bəlkə, beləsi məhəlləmizdə tək deyil!
Köksünü ötürüb deyir:

– Lakin mən tək-cə onu sevirəm!

Zarafat havası başımdan birdən-birə çıxır. Soruşuram:

– Olmaya, sən də aşıqlər növbəsinə durmaq istəyirsən?

Mənə uzun müddət baxır, sonra deyir:

– Yox, mən onu almaq qərarına gəlmişəm!

– İnanmaram.

Qaşqabaqla və ciddiyyətlə deyir:

– Bu qərara uzun əzabdan sonra gəlmişəm, ondan da döndü yoxdur, qoy nə deyirlər desinlər.

...və Əli əl-Bənnan dediyini edir.

HEKAYƏT № 30

Elə ki Batriq əl-Həməvi yeniyetmə yaşına çatdı, onu evləndirdilər. Onun atası savadsız tikinti podratçısı idi. Belə fikirləşir ki, Allahın işini bilmək olmaz, odur ki sonbeşiyi on dörd yaşına çatan kimi onun üçün bir qız seçir və evləndirir.

Bu təzə oyuncaq şagirdə lap ləzzət verir, yaşıdlarının susamış qəlblərinə və qızdırmalı xəyalına od sala-sala bu təzə oyuncaqla oyunlarından onlara danışır.

Batriq dərslərini yaxşı oxuyur, ali təhsil də alır və iki illiyə İngiltərəyə göndərilir. Qayıdandan sonra ona öz keçmişi ilə, xüsusilə arvadı ilə uyğunlaşmaq çox ağır gəlir. Hər şeydə bir-birinə əks çıxırlar, arvadının çahilliyi və mövhumata uyması onu sıxır, həyatı ona puç və uğursuz görünür. Yaxın dostlarına deyir:

– Belə yaşamaq daha mümkün deyil.

Qəti və amansız qərara uzun iztirabdan sonra gəlir: arvadı boşamaq. Boşayır.

Hamı məhəllədə ona lənət oxuyub xəyanətindən danışır, lakin o, bu düşməncəsinə münasibəti nəinki soyuqqanlıqla qarşılayır, əksinə, özü də hamıya meydan oxuyur: günlərin bir günü təzə arvad alır, özü də, dediyi kimi, əcnəbi, fransız, hərçənd ki məhəllə əhli onun şamlı olduğunu israrla deyir.

Birgə gedib, birgə gəlirlər, arvadın açıq üzündən nur yağır, amma camaat onlara istehza və rişxəndlə baxır, qoca usta əl-Həməviyə “yazıq” deyir.

Qıcıqlandırıcı suallar çoxdur: təzə arvad özünü necə aparır, kişilərlə niyə oturub-durur, şərab içməyi barədə deyilənlər doğrudumu, imanı batildir, ya yox, inandığı islam əsl islamdırımı? Uşaqlarını düzgün islam ruhunda tərbiyə edə biləcəkmi?

Bütün bunlar Batriq əl-Həməvini incitsə də, imkanı daxilində özünü etinasız və güclü göstərir.

Lakin evinin içində yaranmış yeni çətinliklər onu amansızlıqla sarsıdır: arvadı məhəlləyə və camaata öyrəşə bilmir, Batriqin öz adətləri onda kinayə və məzəmmət doğurur, hər dəfə o, nədə isə güzəştə getdikdə arvad ondan daha çox mütilik tələb edir. İş o yerə çıxır ki, Batriq xirtdəyəcən bədbəxtlik içində boğulduğunu etiraf etməli olur.

Ona deyirlər:

– Boşa onu, özünü Allaha tapşır.

Lakin o, təkidlə deyir:

– Mən heç vaxt təslim olmaram.

Arvad, öz növbəsində, boşanmağı təklif edir, lakin o, təkəbbürlə rədd edir. Onda arvad onu da, məhəlləni də, vətəni də tərk edib gedir.

İllər ötür, Batriq əl-Həməvi subay gəzib, evlənmək haqqında heç fikirləşmir də.

Bacı-qardaşı ona birinci arvadı qaytarmağı təklif edirlər, hirsle deyir:

– Bu, düşüklükdür!

- Bəlkə, ikinci qaytarmaq əzmindəsən?
- Elə bu da dəlillikdir.
- Sonra təmkin və düşüncə ilə deyir:
- Əlbəttə, evlənməliyəm, özü də tez, amma təc-rübə hədəf getməyib, indi, heç olmasa, nə istədiyimi bilirəm.

HEKAYƏT № 31

Məhəlləmizdə ən təsirli sevgi hekayətlərindən biri də Seyyidə Kərimin hekayətidir.

Seyyidə ilə qonşularının oğlu İdris əl-Qazı arasında gizli və məsum məhəbbət yaranır, hisslərini pünhan saxlamağa çalışsalar da, aşiqlərin əhvalından və baxış-larından sirr ağah olur. Ərəb dili müəllimi şeyx Kərim-lə şimiyyatsatan Həsəneyn əl-Qazı arasında ədavət başlayır: oğluna ədəb öyrət, oğlum ədəblidir – bir söz ondan, bir söz bundan, sözdən, az qala, ələ keçsinlər, xeyirxah adamlar aralayır onları. Lakin keşikçilər ayıq düşür, gözlər qıyılır, aşiqlər isə səssiz-səmirsiz əzab çəkir. İdris orta məktəbi bitirir, atasını dilə tutur ki, Seyyidəni ona adaxlasın. Kişi könülsüz şeyx Kərimin qapısına elçi-liyə gedir, lakin şeyx Kərim quruca belə cavab verir:

– Sənin oğlun hələ oxuyur, mənim qızım onu göz-ləyə bilməz.

Sonra bəzi yaxın dostlarına belə deyir:

– Nə cəsəretlə bu həqir alverçi mənimlə quda olmaq istəyir?

Bir münasib, halal süd əmmiş oğlan Seyyidəyə elçi göndərir.

Lakin Seyyidə onu rədd edir. Bu, asan və adi iş deyil, əslində, bu, elə gözlənilməz inqilabdır ki, şeyxi və məhəlləni çaşdırır. Ailə qəzəb və hiddətdən coşur, qızı tərbiyələndirmək istəyir, lakin Seyyidə dediyindən

dönmür, atasına da açıqca deyir ki, bununla o, öz qanuni haqqını müdafiə edir.

Məhəlləmizin rəzil adəti üzrə camaat şübhəyə düşüb o saat şayiələr yaymağa, uydurmalar qoşmağa başlayır. Bunlar şeyx Kərimə çatır, kişi o qədər dərin qüssəyə batır ki, axır dözməyib sinifdə dərs deyən vaxt canı ilə vidalaşır.

Ailə də, camaat da atanın ölümündə Seyyidəni bais bilir. Qıza lənət deyib vəbadan qaçan kimi ondan qaçırılar.

İllər keçsə də, daha heç kəs ona elçi göndərmir.

İdris müvəffəqiyyətlə ali məktəbi qurtarır, sevgilisinin əmisigilə elçi göndərib Seyyidəni istəyir. Lakin elçiləri qaşqabaqla geri qaytarırlar, hətta qızın anası razı olmur.

Sayla sayanda asan, əzabla yaşayanda çətin olan illər ötür. Seyyidə az qala məhbusdur, heç kəs onu istəmir. İdris məmurdur, evlənməkdən boyun qaçımağı hamıda sual doğurur. Qızı da, oğlanı da yaxından tanıyanlar heç şübhə etmirlər ki, bu qədər çətinliyə dözüb səbat göstərməklərinin səbəbi sevgililərindədir.

İdrisi bir sıra ərəb ölkələrində işləməyə göndərilir. Uzun illər ondan xəbər-ətər çıxmır. Seyyidənin cavanlığı keçir, gənclik rəvnəqi ölüşgəyir, dərd və ələm onun simasında silinməz izlər buraxır.

İdris yaşı əllini adlayandan sonra qürbətdən qayıdır. Onun hekayəti daha heç kəsin yadına düşmür, düşsə də, heç bir maraq oyatmır. Məhəllədə qərribə bir şey bilinir, o da İdrisin subay qalıb ailənin və atalığın nə olduğunu dadmamasıdır.

İdris Seyyidənin anasının yanına gedib qızını istəyir.

Xəbəri eşidənlər heyrətə gəlib deyirlər ki, Seyyidə artıq sevgilini sevindirəcək gəlin deyildir.

Evlənilər, əzab, mətanət və vəfa ilə keçən ömürlərini belə başa vururlar.

Sinan Şələbi köhnə yolun başındakı dəyirməndə işləyir.

Bir dəfə gözü dəyirmanla üzbəüz olan evin pəncərəsinə düşür, orada bir sifət görür ki, o sifət onun qəlbini əsir alır, taleyinə hakim kəsilir. Elə əsir alır, elə hakim kəsilir ki, dünyada belə bir qüvvənin olacağını Sinan heç ağlına belə gətirməzdi. Özünə deyir: “Dəli oldun, Sinan, olacağına nə çarə?”

Gözəlin evdən çıxması bəllidir, dükan-bazara Ümm Səəd gedir. O da ki məhəllədə tanınmış arvad-dır. Ümm Səəd ilə gözəl arasındakı əlaqə qaranlıqdır, fərziyyələr doğurur. Bu ailə qonaq getmir, qonaq qəbul etmir. Görəsən, Səəd kimdir? Haradadır? Arvad gözəlin anasıdır mı? Qohumudur mu? Bəlkə, qulluqçusudur? Çox söz gəzir, hamısı da pisinə, yaxşısına yox. Sinan Şələbi deyir:

– İstəyirəm, ondan ötrü divanəyəm, halalmı, haram-mı, onu istəyirəm, canımı da verərəm ondan ötrü...

Ümm Səəd vaxtaşırı dəyirmanla gəlir, Sinan da onunla aranı sazlayır. Eyhamla könlünün arzusunu arvad-
da çatdırır, o da elə cavab verir ki, bilinmir rədd edir, ya şimikləndirir. Arvada imkanı daxilində kiçik hədiyyələr verir: saqqız, şirni, tum. Arvad ona deyir:

– Ləlin qiyməti bahadır, sənə öz halından xəbərdarsan!

Kasıblığı qəlbini sıxırsa da, divanəliyi buxovları qırır. Cavab verir:

– Allah bəxtimi açacaq.

Anlayır ki, gözəli eşq peşəkarıdır, ancaq yenə də səyindən əl çəkmir. Eşq divanəliyi iradəsinə üstün gəlir, ona tərəddüd, ya fikir üçün macal qoymur. Ümm Səəd ona deyir:

– İş asan iş deyil, sən görmədiyin keşikçilər var, bacarsam-bacarsam, sənə yol göstərərəm.

Baş barmağını şəhadət barmağına sürtür, Sinan onun ovcuna beşquruşluq gümüş pul qoyur, o isə qətiyyətlə pulu qaytarır. Axırı on quruşa razı olur ki, bu da Sinanın biraylıq maaşının ondəbiridir. Pulu alandan sonra Sinana deyir:

– Usta Həlləmbuhəni tanıyırsan? De ki, səni mən göndərmişəm, onun hamisi də, ağası da Həlləmbuhədir. Bizim məhəlləyə onu elə o gətirib haradansa.

Sinan pərt halda deyir:

– Elə bildim, sən elə özün vasitəçisiz məni onun yanına aparacaqsan.

– Arzuna yalnız mən göstərən yolla çata bilərsən.

Sinan Həlləmbuhənin yanına, tütün və nəşə satdığı balaca dükana yollanır. Görür həmişəki Həlləmbuhədir: korus, cılız qocadır. Salam verib yaxınlaşır, qulağına pıçıldayır:

– Məni Ümm Səəd göndərib.

Kişi gözünü Sinana zilləyir, istehza ilə qısaca bildirir:

– Bir Misir cüneyhi.

Sinan qorxu ilə deyir:

– Usta, bu, böyük məbləğdir...

Kişi onun sözünü kəsir:

– Çıx get, pulun özünə qalsın.

Sinanı heç nə arzusundan döndərə bilmir. Atasından miras qalmış gümüş üzüyünü bir cüneyhə satıb pulu Həlləmbuhəyə verir, özünü də Allaha tapşırır. Kişi cüneyhi diqqətlə yoxlayır, cibinə basıb deyir:

– Hə, indi yalnız Hüreydi əl-Həmlavi qaldı, tanıyırsanmı onu?

Sinanın ürəyi düşür, soruşur:

– Onun nə dəxli var?

– O, qızın nişanlısıdır, iki cüneyhdən də aşağıya razı olmur.

Sinan zarıyıb deyir:

– Bu ki bütöv bir sərvətdir. Həm də bu zəncirin, deyəsən, sonu yoxdur.

– Hüreydi zəncirin son halqasıdır.

– Bəs mən iki cüneyhi haradan tapım?

– Götür pulunu, itil buradan.

Hirsle atır pulu Sinana. Ruhu ölmüş Sinan pulu götürüb hara getdiyini bilmədən yola düzəlir. Ayaqları gətirib çıxarır onu pivəxanaya, içib dəm olur, deyir özünə:

– Quş olub bulud üstündən uçmalı olsam da, mən istədiyimə gərək çatam...

O saat yollanır mamaça Ümm Əlinin evinin damındakı taxtadan düzəlmiş otağında yaşayan yumurtasatan Ümm Hüseyin yanına. Arvad dilxor olub deyir:

– Mən müştəriləri otağımda qəbul etmirəm.

Sinan qəfildən atılır onun üstünə, onu nəfəsi kəsilməyə qədər boğur.

Başa düşür ki, cinayət açılmazdan əvvəl qaçmaq lazımdır. Şübhəsiz ki, məhəllədə avaralananda, mamaça Ümm Əlinin evinə xəlvətcə girəndə onu görən olubdur. O, qaçmağın lazım olduğunu tamamilə anlayır, lakin sevgidən başqa heç nə haqqında fikirləşmir.

Usta Həlləmbuhənin yanına gedib ona bir cüneyh, sonra Hüreydi əl-Həmlavinin yanına gedib iki cüneyh verir, əl-Həmlavi də aparır onu Ümm Səədin evinə.

Danışır ki, Sinan sevgilisinin otağına girəndə, elə bil, cənnətə girmiş. İçkinin məstliyindən özünü atır onun ayaqlarına, ağılı çasır, vəcdən yalnız ağlamağı bacarır. Bu anın dolğunluğundan onun vicdanı tam aydınlığı və həqiqəti ilə oyanır, Sinan deyir:

– Mən öldürmüşəm..

Nə sevgilisi bir şey anlayır, nə də o bir şey edir. İlk şüa ziyasını yayana qədər beləcə, zamanı dərk etmədən qalır.

Küçədə səs-küy qopur, ağır addım səsi eşidilir, Sinan bu gizli işarəni anlayır və geniş ürəklə qismətinə təslim olur.

HEKAYƏT № 33

Məhəlləmizin həyatında elə bir dövr olmuşdur ki, onu “Zeynəb əsri” adlandırmaq olar.

Ata meyvəsatan, ana yumurtasatandır. Zeynəb də oğlanlarla dolu salxımın son giləsidir. Gözəldir, gözəlliyin gözlənilməz təzahürüdür, məhz gözəlliyindən başlayır onun hekayəti.

Uşaqlığında onu oyuncaq kimi oynatmaq üçün əldən-ələ qapırdılar, elə ki yeniyetmə yaşına çatdı, məftunedici cizgiləri gözləri qamaşıdırdı. Gəncliyində isə o, parlaq gözəlliyin ən ali həddinə çatdı.

Atası Zeydan arvadına deyir:

– Qıza evdə qalıb məhcub olmaq lazımdır.

Ana istəməyərəkdən razı olur, çünki Zeynəbin imkan daxilində özünə çörək qazanmasını daha üstün tutur.

Elçilər qapını sındırır, ailə bu qəddər elçinin qarşısında çaşıb-qalır. Ana deyir:

– İnsafdan olar ki, bəxti də gözəlliyi mərtəbəsinə çata.

Buna görə də faytonçu işləyən bacısı oğlunun elçilərini qaytarır. Qohumluq telləri qırılır, bacılar arasında elə bir mərəkə başlayır ki, tamaşasına bütün məhəllə toplaşır kimi həzz ilə, kimi təəccüblə, kimi də lənətlə baxır.

Təxminən eyni vaxtda ona elçi göndərən papaqçı oğlu Həsənlə qəssab oğlu Xəlil arasında elə şiddətli dava qopur ki, nəticədə ikisi də şikəst qalır.

Müəllim Fərrac əd-Dürri elçilərini göndərir. Anası nəzərə alır ki, müəllim hörmətli əfəndidir, hökumət

qulluğundadır, özü də Zeynəbin tay-tuşlarına nisbətən ağlasığmaz dərəcədə yüksəkdə durur, deyir:

– Beləsinə göz üstə yer var.

Günlərin bir günü səhəngsatın Əli müəllimin yolunu kəsib qulağına pıçıldayır:

– Doğrudan da həyatı sevirsənsə, Zeynəbdən uzaq ol.

Müəllim qoluzorlu, davakar qohumunu köməyə çağırır, o da səhəngsatını əzişdirir. Lakin səhəngsatın ürəyində kin saxlayır, Fərrac əfəndini pusub onun gözünü çıxarır.

Belə vəziyyətdə məhəllənin abırlı gəncləri başlarını səlamət saxlamaq üçün geri dururlar, meydanda qalır yalnız lütlər və lotular.

Ana qeyzlə dizinə vurur:

– Bəxtimiz dönüb!

Ədavət qızıdır, davalar qopur, təhdidlər yağır. Zeydan ailəsi xatadan uzaq olmaq üçün tam bitərəf qalır. Başlarına gələn bəlalara və cəzalara baxmayaraq, paxılların odlu nəfəsi və acı dilləri onları o qədər incidir ki, Zeydan bəzi dostlarına deyir:

– Gözəllik başımıza bəla açıb!

Boğuşma-dalaşma, əzilib-döyülən o qədər artır ki, Zeynəb və onun ailəsi dönüb olur lənət mücəssəməsi, fitnə-fəsad, kin, həsəd və gizli intiqam hədəfi. Zeydan əmi bir an belə sakit nəfəs ala bilmir, qorxur ki, namərdlər Zeynəbin özünə qəsd edərlər.

Bir gün səhər açılır, Zeydan ailəsindən əsər-ələmət tapılmır. Qəm-qüssə hər tərəfi bürüyür. Heç kəs bilmir ki, mən özüm də nə qədər pərt olmuşam. Qəmli-qəmli fikirləşirəm:

– Görəsən, nə vaxt gözəllik bizim məhəllədə şad-xürrəm özünə məskən sala biləcək?

HEKAYƏT № 34

Dəllal Ülvənənin qızı Həniyyə məhəlləmizin eşq fədailərindəndir.

Yerli dərzinin oğlu Himama olan məhəbbətinin sirri barədə çox fikirləşmişəm. Himamın surəti çirkin, adı bədnam, xasiyyəti it, baxışları dava-dava deyir, cülbabinı lüt bədənə geyir, ayaqyalın gəzir. Həniyyə isə savadlı qızıdır, mədrəsədə üç il oxuyub, qiraəti və hesabı bilir. Qurandan altı cüz əzbərləyib, sonra da ki, anası kasıb deyil, nahar vaxtı mətbəxlərindən həmişə bişmiş iyi gəlir.

Çəkməsatan Hamid əl-Mərakibi ona elçi göndərir, Həniyyə ona rədd cavabı verir. Anası öz dərini anama ağlaya-ağlaya danışır:

– Təsəvvür et, Hamidə, ruzisi göz qabağında olan əsl kişiye...

Anam soruşur:

– Sənin ki qızın ağıllıdır, Allah kəlamını bilir...

– Dedilər ki, ona cadu ediblər, getdim şeyx Ləbibin yanına, pirlərə də gedib nəzir-niyaz payladım...

Həniyyə Hamidə “yox” deməyində möhkəm durur. Anası hirslənib ona bir şillə vurur və qışqırır:

– Canini ondan üstün tutursan? İtil, ancaq gör necə bədbəxt olacaqsan.

Hamid əl-Mərakibi geri çəkilir və meydandan çıxır. Himam başlayır ciddi fikirləşməyə – necə evlənmək, ev qayğılarını necə çəkmək, necə geyinmək, necə davranmaq barədə. Elə bu əsnada onu qarət itti-hamı ilə iki illiyə basırlar qazamata.

Məsələnin bu göydəndüşmə həllinə sevinən dəllal Ülvənə qızına deyir:

– Gördünmü? Mən şükür o qadir Allaha, o deyən sözdən üstün söz yoxdur.

Lakin Həniyyə Həmid-əl-Mərakibiyə dediyi “yox”dan dönmür, özü də elə dərin yasa batır ki, ona qəzəblənənlərdə belə mərhəmət oyanır. Çoxları deyir ki, onun bu kədəri hiylə deyil, doğrudan da, o, hissini belə asan unuda bilməz. Həniyyə iki il, Himam məhəlləyə qayıdana qədər gözləyir. Himamı nə əvvəlki işinə, nə də başqa bir işə götürməzlər. Sonra görürlər ki, bir arabacıq alıb küçələrdə kəlləpaça satır. Çoxları soruşur ki, Himam haradan pul tapıb, amma məsələ çox sonra açılır. Məlum olur ki, Həniyyə qızıl qolbaqlarını ona verib.

Ülvənə özündən çıxsa da, qohum-qonşunu qızının üstünə qaldırsa da, Həniyyə ilə Himam polis məntəqəsində, polisin himayəsi altında kəbinlərini kəsdirirlər.

Mən şahidəm ki, bu kəbin uğurlu çıxdı: Həniyyə Himama işində kömək göstərir, ərinin altı-beş vuran ağlının kəsmədiyi işləri elə yaxşı idarə edir ki, əri, daha doğrusu, özü bir dükan da açə bilər.

O ki qaldı xatirələrə, onların daha heç bir əhəmiyyəti qalmayıb.

HEKAYƏT № 35

Qəbiristanı ziyarət mövsümündə ailə məqbərəmizin yaxınlığındakı başqa bir həyətli məqbərəyə gedirik. Orada ziyarət mövsümü üçün xüsusi tikilmiş hücrədə bir adam görürəm: yataqdan, divan və dolabdan burada daim qaldığı bəlli olur. Anamdan kim olduğu barədə soruşuram, deyir:

- Atanın bibisi oğlu Rizvan əfəndidir.
- Bəs nə üçün həyətdəki hücrədə qalır?

O vaxt sualımı eşitməzliyə vurur. Gələn il hücrənin boşaldığını görürəm, öyrənirəm ki, hücrədən qəbrə köçüb. Sonralar hansısa bir münasibətlə onun hekayətini eşidirəm.

Rizvan əfəndinin ailəsi ibarət olur özündən, arvadından, bir oğlundan və bir qızından. Ana oğlunu çox sevir, ata qızını. Uşaqlar yekələndən sonra qardaş bacını qeyrət-namus adı ilə başlayır incitməyə, döyməyə. Qızı lap zinhara gətirir, ata qəzəblənib işə qarışır, oğul ilə ata arasında münasibətlər korlanır, anam demişkən: “Aralarında şeytan məskən salır”.

Münaqişə dərinləşib çevrilir ədavətə, ata oğulu amansızlıqla döyür, oğul da ağına-bozuna baxmadan atanın üzünə ağ olur. Axır da, bir-birinə kor-koranə nifrət edib ucadan və çəkinmədən ölüm arzulayırlar.

Orta məktəbin son sinfində oğul vərəmə mübtəla olur, altı ay keçmir ki, həyatla vidalaşır. Amansız ölüm məkr, yalan və kinayə qiyafəsində görünür: ananın qanadları qırılır, həyatının bütün arzuları puça çıxır, ata qorxu və peşmançılıqdan tamam sarsılır. Rizvan əfəndi atama deyir:

– Elə bil, cibə girmişəm, xəcalətdən anasının üzünə baxa bilmirəm.

Oğulun vəfatından bir il sonra qız da həmin xəstəliyə yoluxur.

Bir gecə Rizvan əfəndi məhəllənin o biri başından bizə ayaqyalın, saçı pırpız, gözləri qıpqırmızı gəlir. Ailəmiz verdiyi sualların cavabını yəqin bilə-bilə onun ətrafına toplaşır. Kişi tövşüyərək nəfəs alır, gözlərində həyat nuru sönmüşdür. Deyir:

– Hər şey bitdi!

Kişi haqq-hesabını çürüdüb ticarətini bağlayır, evini tərk edib qəbiristanı, iki balasının qəbrinin yanına köçür, əcəli yetişənə qədər orada yaşayır.

Ana isə müntəzəm bizə qonaq gəlir. Onu görüb danışdırıram. Mən balaca, o isə qoca olsa da, elə bil, keçmişdən yadında heç nə qalmayıb. Kart açıb fala baxmaq onun əyləncəsidir. Yadıma gəlir onun qarşısına düzüb yığıldığı kartlara diqqətlə baxması, sonra bir

şəkilli kartı mənə göstərib deməsi: “Sənin rastına bir qız çıxacaq, qanı bizim qandan olmayacaq”, sonra mənə uzun müddət təbəssümlə baxması.

Anama deyirəm:

– Xala şən, gülməyi sevən xaladır.

Anam dodaqaltı deyir:

– Allahın onun kimi qəlbi qubarlı adamlara rəhmi gəlir.

HEKAYƏT № 36

Yuxusuz gecələrimin birində belə bir mənzərəni görürəm. Görürəm qaranlıqda bir kişi səndələyir, divarlara dəyə-dəyə gedir, büdrəyib yığılır, sonra zorla qalxır, dili dolaşa-dolaşa oxuyur: “Mən əbləh getdim hamama”. Birdən kəllə vuran öküz kimi sıçrayır, müvazinətini saxlamağa çalışsa da, məchul qüvvələrin qələbəsi nəticəsində ölü kimi yerə sərilir.

Bir neçə xeyirxah adam onu görür; onlardan biri, görünür, çörəkçi, onu aparıb xəmir yoğurulan enli taxtanın üstünə uzadır, sonra köməkləşib taxtanı qaldırırlar və aparırlar.

Bir neçə addım aralıda başqa bir sərxoş səndələyir, büdrəyir, yığılır və durur. Bu vaxt birinci sərxoş xəmir taxtasının üstündən o birisinin üstünə çıxır:

– Bəri bax, sən lap dəmsən ki! O qədər içmisən ki, tirtap düşmüşən yerə, camaat sənə gülür.

Çox sonralar çox ciddi bir şəraitdə bu mənzərə yadıma düşəndə gördüyüm vaxt heç ağılıma gəlməmiş bir çox yeni mənalı mənə xatırladır.

HEKAYƏT № 37

Yənsun əs-Sarmati elə ahıl adamdır ki, adına heç kəs ad eləyə bilməz. Oğlu Ramazan qısasürən xəstəlikdən sonra vəfat edir. Gözlənilməli kimi, kişi yasa batır. Lakin sonra elə bir qəribə iş görür ki, məhəllə gözünün yaşı hələ qurumamış kişini salır dilinin altına. Hamımız bixəbər, oğlunun vəfatından bir ay keçməmiş mərhum oğlunun nişanlısı Dəliləni alır.

Kişi dəlimi olub?

Lap dəli olub, bir il, heç olmasa, gözləyə bilmirdimi? Lakin xəbər, şəksiz, doğrudur: budur, Dəlilə köçür Yənsun əmigi ilə və başlayır onun arvadı və qalan ailəsi ilə birgə yaşamağa.

Camaat pıç-pıçla danışır ki, yaxınlaşmaqda olan toy gününə inanan mərhum Ramazanla Dəlilə arasında nə isə olur. Lakin həmin gün gəlmir, ölüm işə qarışır hesabı pozur, gümənı puça çıxarır, Dəlilə düşür çıxılmaz vəziyyətə, nə himayəsi olur, nə də ki ümid yeri.

Anası sirdən ağah olur, gedib açır Ramazanın anasına, o da öz hüznə qarq olmuş ərinə. Təzə müsibət, sözün əsl mənasında müsibət, lakin işi belə qoymaq olmaz, qız tələyə düşüb, günahkar da ruhuna rəhmət oxunan oğuldur. Çox fikirləşir, çox götür-qoy edir, sonra məhəlləmizin gördüyü ən əcaib kəbini kəsdirir. Dəlilə olur onun arvadı, onun evində bir oğlan doğur. Bəzi adamlar kişiyyə “bərekallah” deyib yaxşılığının əvəzini görməsini arzulayırlar.

Bəziləri də məsələdən bixəbər onu axmaq və dəli adlandırırlar.

Kinayəli adamlar isə onu göstərib pıçıldayırlar:

– Bax, nəvəsinin atası gedir.

HEKAYƏT № 38

Məhəllədə oynadığım zaman əd-Dibin evindən təntənə sədaları ucalır.

Camaat səs-səsə verib soruşur:

– Xeyirdir, inşallah?

Kimsə muştuluq verir ki:

– Nəimə əs-Səcqafin kəbinini kəsdilər Şeyxun əd-Dəhlə.

Xəbər gedib çatır Fəthiyyə Qeysuna o məqamda ki, evinin önündə tasda paltar yuyur. İlan çalmış kimi sıçrayır, balağının düyününü açır, necə gəldi səpələnmiş saçlarını tələsik örpəyin altında gizlədir, çadrasını tapıb bürünür və dəli sürətlə, əllərini çalağan qanadları kimi açıb götürülür. Hərdən yumruğunu düyünləyib hədələyir, başını geri əyib hədəfini yəqin etmiş kimi sıçrayışlarla irəliləyir və bağırır:

– Peyğəmbər haqqı, peyğəmbərin peyğəmbəri haqqı, görsün gününü necə qara edəcəyəm: çörəyini zəhrimara döndərəcəyəm, üzünü elə kökə salacağam ki, anası da tanımasın.

Qaçaraq gedir, arxasınca baxanlar isə... bəzisi qorxunc ehtimallar qurur, bəzisi məsələni bilmək üçün can verir, bəzisi deyir: “Yazıq”, bəzisi deyir: “Əcəb olur”.

HEKAYƏT № 39

Səbri əl-Cəvaninin adı gələndə həmişə hamı qarşısında bir müəmma yaranır.

Zəhmətkeş ailəsindəndir. Xırdavat dükanında işləyir. Bəzi xırda-para mal satmaq üçün onu qonşu məhəllələrə göndərirlər. Ağlasığmaz dərəcədə halı yaxşılaşır, vəziyyəti düzəlir, onu, sanki, nemət zənbilinin içinə

qoyurlar. Təzə evə köçür, görürlər ki, evə qayıdanda ətlə, mövsümün mer-meyvəsi ilə qayıdır, axşamlar qəhvəxanada oturub qəlyan çəkir, zəncəfilli çay içir, bəzən də gecələrini əl-Məvavilinin nəşəxanasında keçirir.

Hörmətli adamların qızını alır, cülbab əvəzinə kostyum geyir, sir-sifətindən razılıq, inam və salamatlıq yağır. Dostu əl-Həllacın toy gecəsi içib keflənir, rəqs edib oxuyur, heç kəsin ağına belə gəlməyən məzəli oyunlar çıxarıb şənlənir.

Toy qurtarandan sonra məclisi tərk edir ki, evinə qayıtsın, lakin evinə gəlib çıxmır.

İtir, ondan nə əsər, nə əlamət qalır.

HEKAYƏT № 40

Dəmir barmaqlıqlı pəncərənin arxasında oturub boşluğa baxır. Gözündə heç nə bildirməyən bir ifadə donmuşdur. Başı balaca, keçəl. Hərdən mızıldayır:

– Haradasan, sevgilim!

Uzaqdan maraqla ona baxıq, necə ki tapşırıblar, cımatmırıq onu. Bir-birimizə astadan deyirik:

– Gözünə bax!

– Nə olsun ki?

– Dəlidir.

Vaxtilə səssiz-səmirsiz gəzib-dolanarmış, yalnız məhcub arvad gördükdə onu maraqla izləyərmiş, sonra da yolunu kəsərmiş. Bu vaxt mürüvvət əhli onları ayırmış.

Deyilənə görə, bir dəfə rəyada bir gözəl görür, vurulur ona. Rəya təkrar olunur, o da başlayır gözəli axtarmağa.

Səbri tükənir, başlayır qadınlara hücum etməyə, niqablarını üzlərindən dartmağa. Buna görə çox döyü-

lür, əzişdirilir, kötəklənir. Ailəsi inanır ki, ona cadu ediblər, aparırlar onu pirlərə, şeyx Ləbibin yanına, lakin o, şəfa müjdesini vermir. Atasına deyirlər:

– Beləsinin yeri dəlixanadır, təslim ol qismətinə.

Lakin o, oğlunu otaqda məhbus edib pəncərəsinə də dəmir barmaqılıq salır.

Bütün günü barmaqılıq arxasında oturur, gözünü boşluğa zilləyir. Yaşa dolur. Vaxtaşırı mızıldayır:

– Haradasan, sevgilim?

HEKAYƏT № 41

İbrahim əl-Qırd gözümlə gördüyüm ən zırpı adamdır. Təsəvvürümə gətirə bilmirəm ki, insan övladı arasında o uzunluqda və o endə ikinci bir adam ola. Lap minarədir. Qorxunc çomağı ilə yolu taqqıldadıb hər birisi iri tısbağa böyüklükdə olan yalın ayaqları üstündə yeriyir. Məhəlləmizin camaatı deyir ki, İbrahim əl-Qırdı kor yaratmaqla Allah öz lütfünü göstərmişdir.

Məhəlləmizdə o, yeganə dilənçidir, dilənməyə başladığı gündən etibarən başqa heç bir dilənçi: “Allah yolunda, ay ehsan verənlər”, – deməyə cürət etməmişdir.

Darvazanın yanında çöməlib çomağına söykənir və saatlarla oturur. Uzun müddət susur, birdən göy gurultusutək uca səsiylə: “Ey sədəqə verənlərin ən səxavətli”, – bağırır. Yeməyini vaxtlı-vaxtında gətirirlər, millimlər cibinə dolur, yoldan ötüb-keçənlə salamlaşır.

Onun xariqiladə gücü ilə əhəmiyyətsiz peşəsi arasında olan kəskin təzad hamıda təbəssüm doğurur. Heç kəsdə ona qarşı kin-küdurət yoxdur, elə hesab olunur ki, o, məhəllənin oğludur və gücünü heç vaxt şər işə yönəltmir.

İş elə gətirdi ki, mən onun ən böyük davasını gördüm.

Mövsümlərin birində məhəlləmizə Zəllumə adlı kor bir dilənçi gəlib çıxır. O, qəbiristandan öz fətir və xurma yükü ilə qayıdarmış, darvazanın yanında, əl-Qırdın yaxınlığında əyləşir ki, bu müzəffər günün yorğunluğu canından çıxsın.

Budur, iki kor dilənçi darvazanın hər iki tərəfində gözətçi kimi əyləşmişdir. Əl-Qırdın daim şəklənmiş qulaqları Zəllumənin dodaqlarının hərəkətindən yaranan gizli məktubları alır, burnu isə yemək xurcunundan gələn iştahalı namələri duyur. Üzünü tutur o səm-tə: həm maraqlanır, həm də çəkinir.

Kefi kök, damağı çağ Zəllumə qışqırır:

– Sən Hüseyn cəddi, sən peyğəmbərin istəklişi cəddi, sən şəhidlərin tacı cəddi, kömək et!

İbrahim əl-Qırd tutulur, kobud tərzdə soruşur:

– Kimdir?

Zəllumə məsumluqla cavab verir:

– Əliaçıqdan pay istəyəm.

– Vələdüzzina, bura niyə gəlmisən?

Zəllumə hiddətlə soruşur:

– Allahın torpağını almısan?

– Məgər məni görmürsən?

– Mən qəlbimin nuru ilə görürəm.

İbrahim əl-Qırd deyir:

– Çox gözəl...

Gövdəsini dikəldib qalxır, Zəlluməni, sanki, görürmüş kimi yönəlir ona tərəf, yapışır onun çiynindən, bilmirəm nə edir ona, ancaq onu görürəm ki, kişi başlayır qışqırıb çırpınmağa və köməyə çağırmağa.

Xeyli adam toplaşır, çox çalışırlar onları aralasinlar, bəziləri isə acıqlanıb deyirlər.

– Belə də zülm olar?

– Sən lap heyvansan.

– Allahdan qorxmursan.

İbrahim əl-Qırd bağırır:

– Sizi lənətə gələsiniz!

Kimsə hirsənib sınıq, tullanmış səbətlə vurur onu. Əl-Qırd çıxır özündən. Heç izdihamlı nümayiş belə coşa bilməz, necə ki əl-Qırd coşur. Elə bil, döyənəyini tapdalayıblar. Minir cin atına, ən pis söyüşləri yağdırır, çomağını qovzayıb hərləyir, hara gəldi ilişdirir, daşadivara çırpır. Onun ətrafında get-gedə genişlənən bir boşluq yaranır ki, bu boşluğu qorxu doldurur: kişilər səpələnib yüyürür, bir-birinə dəyir, büdrəyib yıxılır, qışqırıb köməyə çağırırlar. Əl-Qırd məhəlləni lərzəyə gətirən dağıdıcı və kor bir qüvvəyə çevrilir, adamlar ətraf dalanlara sığır, dükanlar bağlanır, kətilər qırılır, mallar dağıdılır, səbət və zənbillər çevrilir.

Polis dəstə-dəstə məhəlləyə tökülüşür. Zabit biləndə ki təcavüzkar kor bir dilənçidir, heyrətə gəlir, lakin polis nəfərlərinə əmr edir ki, onu həbs etsinlər.

Əl-Qırd ilə polis arasında döyüş qızışır. Zabit polisə əmr edir ki, silaha əl atmasınlar, buna görə polis nəfərləri hücumla silahsız keçir, lakin çox keçmir ki, oyuncaq kimi havada uçurlar. Doğrudan da, o yenilməzdir.

Uşaqlar ətrafa toplaşib uca səslə əl-Qırdı qızışdırırlar. Ömrümdə polis nəfərlərini belə acınacaqlı kökdə görməmişdim, necə ki onları o kökə əl-Qırd salmışdı. Ağ paltarlı, qırmızı qaytanlı zabit qışqırır:

– Ey Qırd, bu dəqiqə təslim olmasan, güllə ilə vurulacaqsan.

Lakin əl-Qırd gücündən və qələbəsiindən məst olaraq meydan sulamağında davam edir. Zabitin ona yazığı gəlir, əmr edir ki, nə dəyənək, nə də tüfəng işə salınsın, yangınsöndürənlər gəlsin.

Su dözülməz bir qüvvə ilə fəvvarə kimi əl-Qırdın üstünə tökülür. Əl-Qırd çasır, büdrəyir, ləngər vurub çevrilir, məğlub olsa da, ağzından dəhşətli söyüşlər yağdırır, sonra halsız yıxılır torpağa. Polis nəfərləri onu qandallayırlar.

Bir müddət əl-Qırd məhəlləmizdən itir. Lakin bir gün yenə onun nəhəng gövdəsi və dik saxladığı başı məhəlləmizdə görünür. Onu səmimi qarşılayıb atəşin salamlayırlar. Darvazanın önündə əfsanəvi bir nəhəngin heykəli kimi ucalaraq durur, öz əvvəlki həyatına davam edir.

HEKAYƏT № 42

Əl-Bürcavi təəmiyyə satdığı dükanında əyləşib öz işiylə məşğuldur.

Küçədən keçən əl-Kəfravi ondan bir içim su istəyir. Əl-Bürcavinin şitliyi tutur, eşşək və qatır suvarılan su hovuzunu göstərib deyir:

– Bu hovuz sənin üçündür, iç.

Dükandakı müştərilər gülüşür. Əl-Kəfravi hirsənib qışqırır:

– Ədəbsiz, qorxaq!

Əl-Bürcavi, öz növbəsində, hirsənib cavabında qışqırır:

– Atana da, babana da lənət olsun!

Başlayırlar söyüşməyə. Böyükü-kiçikli məhəllə camaatı yığılır başlarına. Məscidin mollası ha çalışır aranı sakitləşdirsən, ona fikir verən olmur, küsüb gedir.

Savaş qızıdır, əl-Kəfravi yerdən bir daş götürüb vızıldadır dükana, tavandan asılmış iri nöyüt lampasını sındırır. Əl-Bürcavi lap əsəbiləşib qapır əlinə təəmiyyə bişirdiyi tası, atılır əl-Kəfravinin üstünə və ölüsü yerə düşüncəyə qədər onun üzünə və başına çırpır.

Hadisə yerinə əl-Kəfravinin və əl-Bürcavinin qohumları tökülüşür və əllərinə keçən daş, taxta və bıçaqla birbirini vururlar. Ölənlər, qalanlar da qazamata düşür.

Ömrüm boyu, nə qədər ki yaşayıram, əl-Bürcavinin və əl-Kəfravinin evlərində qara geymiş qız və

qadınlardan savayı bir kəs görmürəm. Əlbəttə ki, kədərlənirəm və bu vəziyyətə münasib fikirlər ağlıma gəlir.

Lakin məhəlləmizdə çoxları hədəv davalarla və qanlı savaqlarla fəxr edir, qazamat və edamları özlərinə açıq-aydın şərəf sayırlar.

HEKAYƏT № 43

Məhəlləmizdə özünəməxsus məzacı olan adamlardan biri də Həvvat əl-Əddaddır.

Bayramların birində qərara alır ki, evində gecə böyük bir məclis düzəlsin. Onun dəvəti ilə çoxlu dost-aşnası, xanəndələr, rəqqasələr toplaşır. Dindarların nifrətini, kasıbların həsədini oyadan qalmaqallı bir şəraitdə mizrab simə vurur, mahnı sədaları ucalır.

Çalib-oxumaq və səs-küy təsəvvürə bir az qalmışa qədər davam edir, sonra hamı dərin yuxuya dalır.

O biri gün, məhəllə səhər hələ bayramın nəşəsinə oyanmamış Həvvat əl-Əddadın evindən qərribə bir səs-küy və qorxunc qışqırıq qopur, elə bil, orada fırtına başlayıb.

Camaat maraqlanıb qaçır ora. Sonra məhəlləmizin əvvəllər eşitmədiyi xəbərlər yayılır.

Danışanlar deyir ki, ev sahibi də, qonaqlar da oyanıb özlərini ağlasığmaz və dillə deyiləsi olmayan bir dağıntı içərisində görürlər. Xatırlayırlar ki, yuxuya gedəndə hər şey sağ və salamat imiş, oyananda isə gözləri önündə yalnız dağıdıcı zəlzələnin törədə biləcəyi bir mənzərə durur: zərif mebel tikə-tikə doğranıb, divanlar, kreslolar, kəkillər və masalar sındırılıb kom-kom yığılıb, yorğan-döşək, süfrə, pərdə cırıq-cırıq edilib ora-bura atılıb, qab-qacaq, kasa-boşqab, qəlyanlar çilik-çilik olub qırıqları hər tərəfə atılıb, həmçinin lampalar,

qəndillər, hətta palaz, xalça və paltarlar da kəsilib. Nə olub, niyə olub, necə olub?

Polis çağırılır, yoxlayır, axtarır, qeyd edir, dindirir, lakin istintaqdan bir şey hasil olmur. Orada-burada deyirlər ki, sərxoşlar arasında ixtilaf düşür, qızğın davaya çevrilir, hər şeyi qırırlar, sonra hörmətli kişilər məmurdan xahiş-minnətlə məsələni ört-basdır edirlər. Bəs onda niyə heç kəs nə ağır bir yara alıb, nə də ki bir yeri şikəst olub?

Yenə deyirlər ki, Həvvat əl-Əddadın düşmənləri onların yemək-icməyinə bihuşdan qatıblar ki, yatırınsınlar, sonra isə bilərəkdən və diqqətlə, son dərəcə vəhşiliklə hər şeyi qırılmışlar. Bəs onda məntiqə daha uyğun olmazdı ki, intiqam adamların özlərinə yönəlsin?

Buna görə də bütün bu deyilənlərə heç kəs inanmır.

Yenə deyirlər ki, Həvvatın evinin başına gələn Allahın qəzəbidir. Allah onun azğınlığının, pozğunluğunun və qalmaqalının əvəzində elə edib ki, ev sahibi özü də, qonaqlar da yarıbayılmış halda evi xaraba qoyub, sonra da ölü kimi dərin yuxuya getmişlər.

Bu təfsirə məhəlləmizdə, adətən, daha çox inanırlar, nəinki Həvvatın nəzir deyib yerinə yetirmədiyinə görə cinlərin bu işi görməsinə.

Gün keçir, il dolanır, amma indiyə kimi bayram gecəsi Həvvat əl-Əddadın evində olanı məhəllə camaatı “bismillah”, “Allahdan qadir heç kəs yoxdur” və “Allah şeytana lənət eləsin” deməmiş xatırlamır.

HEKAYƏT № 44

Bu hekayət qədim zamanlara – hansını ki, mən görməmişəm – aiddir.

Zaviyə – məhəllə məscidi təzə tikilibmiş, mollası da o vaxtlar Şeyx Əməl əl-Mehdi imiş. Bir gün dan yeri sökülməzdən Şeyx qalxır minarənin eyvanına ki, azan

versin. Zaviyə ilə üzbəüz evdən qulağına səs gəlir, üzünü çöndərir o tərəfə, görür ki, bir arvad pəncərəni açır, bir kişi də əli ilə onun ağzını yumub qoymur çıxırsın. Sonra kişi arvadı içəri, yanan nöyüt lampasının altına çəkir və əlindəki nə iləsə o qədər vurur ki, arvad yıxılır. Şeyx arvadı da, kişini də tanıyır. Arvad mərhum qalayçının dul arvadı Səkinə xanımdır, kişi isə taxta alveri edən şirkətin sahibi Məhəmməd əz-Zəmrdir. Şeyx Əməl əl-Mehdinin əl-ayağı qorxudan əsir, əz-Zəmr pəncərəni bağlayana qədər qaranlıqda gözə dəyməmək üçün yerində mıxlanıb qalır. Dodaqaltı mızıldanır:

– Arvadı öldürdü.

Qorxudan səsi batır, azan verə bilməyir. Qətl cinayəti. Görəsən, əz-Zəmr belə bir vaxtda arvadın evinə nə üçün gəlibmiş? Bu özü də cinayətdir, yerin-göyün Allahı, sən özün bizə rəhm et.

Minarənin pilləkəni ilə zorla düşür, minbərə söykənib yerə çöməlir, namaza ilk gələnlər onu belə görüb qorxuya düşürlər, bəziləri soruşur:

– Niyə səsinə eşitmədik, Şeyx Əməl?

– Allah bilir mənə nə olub, özümü xəstə hiss edirəm.

Zaviyənin tikintisinə pul verən, Şeyx Əməli molla qoyan, onun məvacibini verən adam həmin o Məhəmməd əz-Zəmrdir. Bütün bunları xatırlayıb Şeyx öz-özü-nə deyir:

– Bu nə çətin imtahandır ki, Allah məni çəkir!

Şeyx üç gün evində uzanıb ağzını heç açmır.

Cinayətin xəbəri məhəlləyə yayılır. Məməyeyəndən pəpəyeyənə qədər hamı eşidir ki, Səkinə xanım yataq otağında əynində gecə köynəyi öldürülüb. İstin-taq başlanır, başqaları kimi Şeyx Əməl əl-Mehdi də dindirilir. Müstəntiq soruşur:

– Azan verəndə qulağınıza qışqırıq və ya hər hansı digər səs gəlibmi?

Cavab verir:

– Xəstə olmuşam, həmin gecə azan verməmişəm.
– Sən öldürülmüş qadınla qonşusan, kimləsə əla-qədə olduğu barədə bir şey bilirsənmi?

– Çox abırlı xanım idi, belə bir şey mən bilmirəm.

Şeyx müstəntiqin otağını tərk edərkən fikirləşir: “Daha mənim yerim cəhənnəmdir”. Hüzn və acizlik-dən hönkür-hönkür ağlayır.

Axtarış zamanı məlum olur ki, evdən həm də bəzi qızıl əşyalar oğurlanmışdır. Camaşırxananın sahibinin oğlu ora hərdən paltar aparıb-gətirdiyindən ondan şübhələnilər, evində axtarış aparıb həmin qızıl əşyaları tapırlar. Oğlanı qətl cinayətində ittiham edirlər.

Bütün bunlar məntiqi görünür, təkcə Şeyx Əmələ yox. Şeyx cinayət barədə xəbərləri dəli bir ehtirasla izləyir, içəridə yanıb-qovrulur və səbələri get-gedə sar-sılır. Çox təmiz və dindar adam idi, lakin şücaəti dindarlığından və təmizliyindən az idi.

İztirab və qəmdən lap üzülür, səbələri tam pozulur. Bir gün qədim yolun başlanğıcında Məhəmməd əz-Zəmrə rast gəlir. Əz-Zəmrə, adəti üzrə, onun əlindən tutub salam verir, lakin imam ilana əl dəyibmiş kimi diksinir, qəribə bir ifadə ilə gözlərini onun gözü-nə zilləyir. Əz-Zəmrə soruşur:

– Şeyx Əməl, sənə nə olub?

Biləixtiyar dillənir:

– Səni Allah görüb!

Kişi təəccüblə soruşur:

– Necə yəni? Sən xəstəsən?

Çığır üstünə:

– Cinayətini boynuna al, qatill!

Sonra qaçıb zaviyəyə girir və qapını arxadan cəftə və qıfıl ilə bağlayır. Ta iki gün öz məhbəsində oturub nə öz ailəsinin, nə də camaatdan kimsənin çağırışına cavab verir.

Üçüncü gün qürub vaxtı məhəllə əhli gözlənilmədən Şeyxin minarənin eyvanına çıxdığını görür. Lakin nə kökdə çıxır? Camaat çaşqın halda ona baxıb başlayır çığırmağa:

- O qadir Allahdan böyük qüvvə yoxdur!
- Yazıq kişi lüt soyunub!
- Şeyx Əməl, Allahdan qorx!

O isə təkəbbürlə eyvanda minbərin başına dolanıb xırıltılı səslə oxuyur: “Sən ki eşqə dözəmmirdin, bəs niyə sevdin?”

HEKAYƏT № 45

Məhəlləmizdə Aşur əd-Dənf adlı bir sərracxana fəhləsi var. Evlidir, on uşaq atasıdır, yaşı qırxa çatıb. Böyük gücü, kobud cizgiləri və olmazın kasıblığı ilə seçilir. Günçıxandan gecəyarısınadək işləyir, nə rahatlıq bilir, nə də ki doymaq. Qəhvəxanada oturub kef çəkənləri görəndə, ya burnuna bışmış iyi gələndə həsəd aparır. Sərracxanaya gətirilmiş dəyirman eşşəyinə də, əttara da, taxta şirkətinin sahibinə də həsəd aparır.

Bir gün o, ağamız məscid mollasına deyir:

– Allah ruzini yaradır, lakin mənim övladlarımı unudur.

Molla hirsənib onun üstünə çığırır:

– Ağamız Məhəmməd peyğəmbər aleyhis-salətu vəs-sələm elə gecələr olub ki, aclığına qalib gəlmək üçün qarnına daş bağlayıb. İtil buradan, məlun!

Bir gün gecəyarısı Aşur əd-Dənf zil qaranlıq küçələrlə sərracxanadan evinə qayıdarkən qulağına incə bir pıçıltı gəlir:

– Aşur əmi...

Aşur səsə dönüb dayanır bağlı bir pəncərənin önündə. Bu pəncərə vəqfə qoyulmuş əş-Şənaniri mül-

kündən hər il filan qədər gəliri olan dul Fəzilə xanımın evinin birinci mərtəbəsindədir. Aşur soruşur:

– Kimdir mənə çağıran?

Səs gəlir ki:

– Səndən bir qulluq istəyirəm, keç içəri.

Hər tərəf qaranlıqdır. Hətta qapının üstündəki tim-sah müqəvvası belə görünmür. Qapıdan keçib yönəlir qonaq otağına tərəf, qapısından süzülən işıqla oranı tapır və girir içəri. Görür ki, Fəzilə xanım bardaş qurub türk divanının üstündə oturub. Aşur özündən ətrafa kəsif tər qoxusu yaya-yaya yaxınlaşır ona. Görür ki, Fəzilə ona anasını görüb mələyən quzu kimi baxırsa da, eyni vaxtda özünü ciddi və hörmətli tutur. Aşurun qəlbində bir-birinə əks hisslər oyanır.

Arvad deyir:

– Yağ və cecə istəyirəm.

Axmaqlıqla bu sözləri deyir, elə bu axmaqlığın özü sadələvh hiylənin üstünü açır. Qırmızı etirafı onun yanağına səpilir, gözlərində razılıq və təslim möcüzəsi görünür. Lakin bu təslim Aşurun ilk ağlına gələn təslimdən deyil, arvad möhkəm, fərasətli və tədbirli olduğunu göstərir: Aşur onu tərk edəndə yəqin edir ki, Fəzilə onun halalca arvadı olmaq istəyir.

Elə bir həyat başlayır ki, Aşurun inanmağı gəlmir. Elə bil ki, arzularındakı rəyalardan birinə düşüb: o, varlı dul arvadı alır, adı məhəllədə məşhurlaşır dillər əzbəri olur. Noxtasını arvadın əlinə verdiyini heç vecinə də almır, onun şərtinə əməl edib sərracxanadakı işini atır, adam arasına təzə paltarda, təzə qıyafədə, firavanlığın ona bəxş etdiyi təzə görkəmdə çıxır. Fəzilə xanımın istəyinə görə, öz köhnə arvadını boşamır, onu da, övladlarını da onlara kifayət edəcək qədər təmin edir, onlar da səmimi-qəlbədən bu zəvacə “mübarək” deyirlər. Aşur beləcə öz qədim arzularını həyata keçirir, doyunca yeyir və şənələnir.

Fəzilə xanım gözəl və ağıllı arvadıdır, Aşuru sevir, onun rahatlığı üçün gecə-gündüz çalışır, onu, sanki, yenidən dünyaya gətirir. Heç bir şeyi ondan əsirgəmir. Mülayim, tərbiyəli, vəfalıdır. Lakin öz Aşurundan heç kəsə bir misqal belə vermək istəmir: elə ilk andan Aşur hiss edir ki, Fəzilə ona tam sahib olmaq istəyir, içində, bayırına da, özünə də, kölgəsinə də, hətta fikir və yuxularına da. Qonaq otağında da, bağda da olanda özünü, sanki, Fəzilənin ovcunda hiss edir, bir saatlığa qəhvəxanaya gedib oturanda belə pəncərə şəbəkəsi arxasından onu izləyən kölgəsini görür. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, o, sevgidən, rahatlıqdan və doyunca yeməkdən həzz alaraq yaşayır.

Aşur yaxşıya adət etdikcə, firavanlıq möcüzələrini adilik bürüdükcə ruhu darıxmağa başlayır. Bircə saat özü ilə tənha qalmaq, məqsədsiz veyllənmək, dostlarla zarafatlaşmaq, xoşniyyətli bir səfehlik etmək istəyir, lakin həmişə hiss edir ki, nəzarət altındadır, izlənilir, təbə və mütidir. Düzdür, hər şeyi var, lakin o məhbusdur. Əvvəlki dəmir qandallar əvəzinə ipək qandallar boyununun kəsir, ruhuna süslük axıdır.

Vaxt ona uzun görünür, vaxt ona çox ağır gəlir, vaxt ona düşmən kəsilir.

Bir gün Fəziləyə deyir:

– Mənə bir dükan aç.

Cavab verir:

– Nə ki ürəyin istəyir, varındır. Nəyin çatışmır?

Şikayətli səslə dillənir:

– Bütün kişilər işləyir, hətta dilənçilər.

Yəqin edir ki, Fəzilə onun işlə, yaxud uğurlu ticarətlə asılılıqdan yaxa qurtaracağından qorxur. Əslində isə işi ona görə istəyir ki, iş bəhanəsi ilə bir qədər azadlıq əldə etsin, Fəzilənin ona dikilmiş baxışlarından uzaq olsun.

Aşur əd-Dənf təzədən olur qaşqabaqlı və üsyankar. Dilindən narazılıq sözləri düşmür, zülmədən danışır.

Qəzəbi coşur-daşır, qərara gəlir ki, nə istəsə etsin, xoşbəxt evin sakitliyini nifaq küləyi ağzına alır.

Qeyzlənib bir dəfə Fəzilənin koppuş yanağına bir şillə çəkir, o da onu cənnətdən qovur. Hədələyə-hədələyə çıxıb gedir.

Sərgərdan dolaşarkən çox əziyyətə qatlaşır, ruzisini çox məşəqqətlə qazanır, şübhəli işlərə ilişib-dolaşır, bir dəfə polis məntəqəsində əməllicə döyülür.

Xanımın ürəyi onu istəyir, təklif edir ki, əvvəlki şərtlə bənşsinlər. Lakin o rədd edir, inadla rədd edir, öz əzab və məşəqqətlə dolu yolu ilə getməyində davam edir.

İşi ki bu həddə çatdırır, onu məhəlləmizin yeni növ qərribəliyi sayılmağa layiq bilirlər.

HEKAYƏT № 46

Səəd əl-Cəbəlini son dəfə xəstələnəndə yoluxmağa getmişdim. Otaqda müğənninin oxuduğu mahnı eşidilirdi:

Ey könlüm, olunan ruha cəfanı,
Sən öz əlinlə çəkdirmədinmi?

Səəd köksünü ötürdü, gülümsədi və mızıldandı:
– Düzdür, könlüm, vallah, öz əlinlə, könlüm mənim.

Baxışdıq. Baxışlarımız onun sevinc və kədərlə dolu sərgüzəştli həyatının hekayətini unutmadığımızı dedi.

Səəd əl-Cəbəli məhəlləmizdə lombardda hesabdar işləyir. Lakin o, aza qane olmayan, arzuları geniş üfüqlərə pərvazlanan adamdır: sahibi olduğu bir parça torpağı satıb işdən çıxır və ətriyyat ticarətinə girir. Yaxşı qazanır, məhəlləmizin varlıları sırasına daxil olur. Lakin onun xilqətində əsla tacir pulgirliyi yoxdur.

Hər axşam ən yaxın dostlarını evinə çağırır, ortaya yemək-içmək qoyur, udu əlinə alıb simləri dilləndirir, azmaz səsi olan oxuyur, məclis gecəyarıya qədər uzanır.

Sonra bir böyük alverdə gümanı düzgün çıxmır, kəsiri ödəmək üçün pul düzəldə bilmir və iflasa uğradığını elan edir.

Özünü də, arvadından, oğlanlarından və bacılarından ibarət ailəsini də Allahın qapısında görür.

Çox amansız günlər yaşayır, mənən də, cismən də əzab çəkir, lakin həmişə güclü, iradəsi sarsılmaz görünür. Lombarddakı əvvəlki işə qayıdır, şagird götürüb hesabdən dərs deyir, çox qənaətlə dolanır. İmanı dərin və güclüdür.

Düzdür, çox içir, namaz qılmır, oruc tutmur, lakin o, əsl mömindir, belə etiqaddadır ki, ona olmuş və olacaqlar yalnız Allahın işidir, Allahın yazdığı labüddür.

Onu işləməkdən yalnız xəstəlik ayırır. Düşür yorğan-döşəyə.

O saat yadıma ailəsi düşür, qəlbim qüssədən sıxılır. Otaqda oynayan balacalara işarə edib deyirəm:

– Bunların xatirinə Allah sənə şəfa verəcək!

Məyus halda cavab verir:

– Daha məndə can qalmayıb.

Sonra inamla davam edir:

– O ki qaldı uşaqlara, onlar sarıdan nigaran deyiləm, özləri də qəm yeməsinlər.

Barmağını göyə tuşlayıb deyir:

– Qorxmaq – Allaha küfr etməkdir, qorxmamaq üçün Allahdan kömək diləyirəm.

Sonra kinayə tərzində:

– Sən elə bilirsən sağlığımda onları mən yedirtmişəm ki, mən öləndən sonra ac qalsınlar?

İmanının gücünü görüb heyran qalıram.

Lakin Səəd əl-Cəbəli məşəqqət girdabında belə zarafatından qalmır, elə ki müğənni yenə təkrar oxuyur:

Ey könlüm, olunan ruha cəfani
Sən öz əlinlə çəkdirmədinmi?
Təbəssümlə dodaqaltı deyir:
– Hə, vallah, öz əlinlə, könlüm mənim...

HEKAYƏT № 47

Şələbi əl-Əlayilinin hekayəti, doğrudan da, acınacaqlıdır. Müləyim, hamı tərəfindən sevilən oğlandır. Lakin danışığında onu fərqləndirən bir cəhət var, o da atasına vurğunluğudur. Atalar ilə fəxr etmək bizim məhəllədə adətdir, lakin bunda ifrata varanda heç də hamı istehzadan yaxa qurtarmır. Onun atası xırdavat dükanında katib işləyirdi, ucaboylu, enlikürək kişi idi. Bizim məhəlləmizdə isə kişilərə eninə və uzununa görə qiymət verirlər.

Şələbi köksünü ötürərək mənə deyir:

– Atama həmişə uşaq gözü ilə, ya da anamın gözləriylə baxmışam.

Mən də cavab verirəm:

– Bizlərin çoxu elə beləyik.

– Lakin uşaq böyüyür və adətən, atasının sənətinə işləyir, bu zaman ona atasının əslində necə adam olduğunu bilmək müyəssər olur. Mən isə məktəbə getdim, sonra təhsilimi davam etdirdim, buna görə də atam xəyalımda bir əfsanə kimi qalır.

– Nə əfsanə, Şələbi?

– Cah-calal və sərvət əfsanəsi kimi! – bir qədər susur, sonra davam edir, – kişi öldü, arxasınca da bir qərribə aləmi bürüyən pərdə yırtıldı.

– Nə qərribə aləm?

– Bir qəpik də qoymadı. Gözlənilməz zərbə idi, dedim ki, yəqin, əliaçıqlığı sərvətini tar-mar edib.

Hekayətini, daha doğrusu, etirafını davam etdirir,

danışır ki, qulluğa girəndən sonra bir gün taxıl alveri edən tacirin qızı ilə evlənmək qərarına gəlir, özünü öymək üçün əl-Əlayilinin oğlu olduğunu ona xəbər verir.

– Rədd cavabı məni sarsıtdı, səbəbi israrla aradım və atam haqqındakı xatirələrdə tapdım.

– Necə yəni?

– Halımı təsəvvür et, əgər bacarırsansa.

Axtarışlarını genişləndirmək üçün o qədər canfəşanlıq göstərir ki, az qalır kişini qəbirdən qazıb çıxarsın. Gizli acı həqiqətlər ona faş olur, onların ən mühümü, şübhəsiz, atasının gəncliyində oğurluq ittihamı ilə bir il qazamatda yatmasıdır.

Xırdavat dükanının sahibinin də onu dükanında işə götürməsi köhnə dostluğu xatirinəymiş.

Şələbi əl-Əlayili qayğılarını özü tək çəkir, hətta anası heç bir şey bilmir. Öz dəruni sirlərini də, qayğılarını da ona görə açmır ki, danışmağa həmdəm tapmır, yox, ona elə gəlir ki, atasının həyatı hamının dilinin söhbəti olmuşdur.

Kəşf olunmuş həqiqətlər onun həyatında amansız və ziddiyyətli izlər qoyur: o, işində də, məhəllədə də nəinki düzgün, hətta ideal bir həyat sürməyə başlayır, heç kəsin rəyinə, kimin nə deyəcəyinə fikir vermədən yalnız savab işlər görür.

Yaxşı yerdən qız almaq fikrindən əl çəkir, yorulmadan atasının fəzilətlərindən, xidmətlərindən danışır. Bir dəfə mənə mətin bir sidq və inamla deyir:

– Dünyada ən mühüm şey odur ki, insan həqiqəti bilsin...

Qəmini inamla üstələyib təkid edir:

– Həqiqəti, yalnız həqiqəti...

HEKAYƏT № 48

Ata kiçik hökumət qulluğunda işləyir, belə iş – hər necə olsa da – bizim məhəlləmizdə nadir işdir. Buna görə də oğula – Saqr əl-Məvaziniyə tayları həsəd aparır. Lakin o, bir gün mənə deyir:

– Kaş atam lüt-avara olaydı, onda dərd-sər bil-məzdim.

Saqr da atası kimi hökumət qulluğuna girir. Bir ildən sonra elə həmin kiçik vəzifəsində qalmış fəqir atası vəfat edir. Ona miras olaraq yalnız ana, bibi və ərə getmək yaşları çatmış iki bacısından ibarət ailə, bir də bir qancıq it qalır. Hə, mirasa bir də qeyrət və ləyaqətli yaşayış məfhumları sahəsində dərin kök salmış ənənələr daxil idi.

Məhəlləmizdə arvadların əksəriyyəti özü öz başını dolandırır, lakin əl-Məvazini ailəsində və onlar kimi sair ailələrdə qadınlar evdə oturub gözləməli, xəyallar aləmində yaşamaladırlar. Buna görə dərd arvadı və iti dolandırmaq yalnız cüzi maaş alan Saqrın çiyinə düşür.

Həyatları cansıxıcı, bağlı qapı-pəncərə arxasında keçir. Gecəyarıya qədər qəhvəxanada oturmaq Saqrın yeganə əyləncəsi olur.

Ürəyini şikayətdə boşaldır:

– Bacılarım heç vaxt ərə getməyəcək: biz lüt-avara razı olmayacağıq, insan övladları da bizə, buna görə də mən özüm heç vaxt evlənə bilməyəcəyəm.

Ailə o qədər ehtiyac içində, ürəyi nisgilli yaşayır ki, ana ilə bibi heç əllini də adlamırlar. Saqr çox diribaş olsa da, düzgün adamdır, allə həyatı qurmağa çox meyillidir və bunun həsrətini də çəkir:

– Balaca bir ev, arvad və oğullar – budur cənnət!

Köksünü ötürür, baxışlarındakı həsrət və diləklər əriyib yoxa çıxır. Qəlbi, sanki, məngənəyə salınmış

kimi iztirab çəkir, sifətinə dalğın və solğun bir ifadə çilənir. Zaman keçdikcə ehtiyac daha qəddar amansızlıqla onların özlərini də, ruhlarını da, insanlarla əlaqələrini də gəmirir, nəhayət, ev nifrət və acı çəkişmələr yuvasına çevrilir.

Adətlər onları məhbusa döndərsə də, ehtiyac onları birləşdirir, həyatın boşluğu onlara əzab verirsə də, davada özlərinə əyləncə tapırlar.

Bacılar ehtiyac, istəklər və məyusluq ilə daimi çarpışmada, əzab və məyusluqda onlardan heç geri qalmayan gözətçiləri ilə mübarizədə yaşayırlar.

Hətta it belə evin dörd divarı arasında qalıb boğulur. Onu çirkə-toza bulaşmasın deyə evdən küçəyə çıxmağa qoymurlar. Bir qonaq gələndə it ondan əl çəkmir, yalmanır, atılıb-düşür, ayaqlarına sürtünür. Küçədən it hürüşü eşidiləndə ağı az qalır başından çıxsın.

Ömür keçir, gün dolanır, Saqr subaylığında inildəyə-inildəyə qalır. Bacılar solub-saralır, elə bil, suya batırlar. Havaya, sanki, qaranlıq çökür. Saqrın halı nə qədər mərhəmət hissi oyadırsa, bir o qədər də rişxənd oyadır. Bunun üçün aydın bir səbəb yoxdur. Ola bilsin ki, onun itaətkarlıq rəmzinə çevrilməsi, labüd tale qarşısında boyun əyməsi, evdəki qadınlardan əxz etdiyi arvad danışığı və hərəkətləri bu rişxəndi oyadır.

Bir gün onların qancığını küçədə görürəm, qarnı şişib sallanır. Xoşhallanıb təbəssümlə ona tamaşa edirəm: bu evdən məhəlləmizə yalnız qancıq yeni nəsil töhfə vermişdir.

Saqr isə ailəsinə kin bəsləyir, onun barəsində belə deyir:

– Bu ailə nə ölüm bilir, nə də ki həyat...

HEKAYƏT № 49

Məhəlləmizdə uşaqların ən böyük arzusu yuxuda gecə qonağını görməkdir.

Şübhəsiz ki, bu gecə qonağı həqiqi şəxsiyyətdir, lakin onun işıqlı məmləkəti məsum qəlblərdə yerləşir. Bayram və mərasim gecələrində bizə deyirlər:

– Çim, uzan yatağına, "fatihə" oxu və arzuladığını ürəyində tut, sonra yat, ola bilsin ki, bəxtin gətirsin və gecə qonağı yuxuna girib səni arzuna çatdırsın.

Ömrümün bir-birini əvəz edən müxtəlif çağlarında arzularım gur axınla qəlbimdən gecə qonağının ovcuna axır:

– Gecə qonağı, bağla mədrəsəni, apar müəllimi-mizi. Gecə qonağı, aç mənim üçün təkiyyənin qapısını, doldur ətəyimi tutla. Gecə qonağı, təzələ məhəlləmizin qədim binalarını. Gecə qonağı, xilas et bizi kasıblıqdan, cəhəldən, ölümdən...

Uşaqlığımda bir dəfə məhəlləmizi dolanan, ortasında həddən ziyadə yaraşıqlı bir kişi gedən dəstə gördüm. Məhəlləmizdə kişilərin əlindən basırıq idi, pəncərələri arvadlar tutmuşdu, alqış və təntənəli qışqırıq sədaları ucalırdı, təbillər vurulur, klarnetlər üfürülürdü.

Bu dəstə bircə-bircə bütün dükanları, taxta şirkəti-ni, sərracxanani, təndirxanani, hamamı, mədrəsəni, məktəbi, köhnə yolu, qalereyanı, zaviyəni və meydanı, hətta pivəxanani, nəşəxanani və qəbiristanı gəzib-dolaşdı.

Bu kişinin görkəmi mənim çox xoşuma gəldi, qəlbimi sonsuz sevinc doldurdu. Şüurumda belə bir əqidə özünə möhkəm yer elədi ki, bəs "bu gözəl kişi lap gecə qonağının özüdür", gecəyarı etdiyim yalvarışları gerçəkləşdirmək üçün, axır ki, gəlmişdir.

Həddi-bülüğa çatmamış bir yeniyetmənin nazik səsi ilə çığırdım:

– Yaşasın gecə qonağı!

Əsla gözləmədiyim bir şey baş verdi: camaatın qanı qaraldı, ağızlarına turş limon şirəsi axıbmış kimi üzləri alacalanıb əyildi. Zaviyənin mollası qulağımı burub qışqırdı:

– Sən nə ədəbsiz oğlansan!

Texta şirkətinin sahibi gözətçilərindən birinə əmr etdi.

– Bu nadinc uşağı rədd elə buradan.

Kiminsə əlləri məni evimizə tərəf itələdi. Özümü lap alçalılmış və pərt hiss edirdim.

Gözüyaşlı, məhzun və dilxor oturmuşdum. Axırı, atam mənə dedi:

– Sən axmaqсан, məgər yadından çıxıb ki, gecə qonağı yalnız yuxuda gəlir?

HEKAYƏT № 50

Keçmiş vaxtlarda – o vaxtlar ki, mən yalnız axırına çatmışam – qoçular məhəlləmizdə əsas qüvvə idi. Qoçu həm hökumət idi, həm qayda-qanun, həm müdafiə idi, həm hücum, həm kəramət idi, həm zillət, həm səadət idi, həm əzab...

Cəaləs əd-Dənaniri məhəlləmizin həyatında ən vacib və ən güclü qoçulardandır. Ya qəhvəxanada dağ kimi oturur, ya da dəstəsinin başında sıldırım qaya kimi ucalara gedir. Sevinclə ona baxıram, atam əlimdən dartıb deyir:

– Öz yolunla get, dəli.

Atamdan soruşuram:

– Görəsən, o, Antaradan güclüdür?

Gülümsəyərək deyir:

– Antara nağıldır, bu isə həqiqət. Allah, sən özün kömək et.

Zırpı, qolu uzun, qıçı sütun, qarnı məscid qübbəsi yekəliyində, üzü Ümm Zəki xanımın dalı böyüklüyündə. Atının belinin üstündə çuval kimi oturub yırğalanır. Lakin o, külək kimi sürətlə yerindən qopur, dəyə-nəyini sirk ustası məharətiylə oynadır, dalaşanda dəyə-nəklə də, başla da, ayaqlarıyla da vurur, əshabəsi də ki ətrafında.

Onun ağzi açılarda yalnız söyüşlə açılır. Səsi də eşidiləndə ya bağırır, ya hayqır, ya da çıxmır. Sevdidi adamlara müraciəti belədir: ay filan oğlu filan. Nəmaza gedəndə də, qayıdanda da dini söyür. Haqq alanda da, tərifi qulaq asanda da sifətində nə təbəssüm, nə də bir hissəyyat görünür. Onun üçün taxta şirkətinin sahibi də, aradüzəldən Həmədə də eynidir: məhəllənin ağsaqqalları və əyanlarının gözü görə-görə, qulağı eşidə-eşidə bərkədən buraxır və ya ayıb yerini açır!

Bir dəfə tacirlərdən biri onun haqqını verə bilmir və bir həftə möhlət istəyir, lakin o razı olmur. Kişi məcbur olur bir həftə evində arvadlarla oturub qalsın, ta pul tapana qədər.

Məktəbdə mürəbbi onun əlaltılarından birinin oğlunu cəzalandırır. Cəaləs məktəbdən çıxanda onun yolunu kəsib əmr edir ki, paltarlarını soyunub evə lüt getsin. Mürəbbi yalvarır ki, bağışlasın onu, and verir Hüseynin cəddinə və peyğəmbərin qəbrinə, lakin Cəaləs qaşqabaqlı, hücumu hazır durub əmrinin yerinə yetirilməsini gözləyir. Mürəbbi ağlaya-ağlaya paltarlarını bir-bir çıxarmağa başlayır. Təkcə tumanı qalanda əl saxlayır, əd-Dənaniri çıxmır onun üstünə, kişi qorxub tez tumanını da çıxarır və əlləri ilə ayıbını örtüb dəstənin qəhqəhələrinin müşayiəti ilə evinə yollanır.

O ən möhkəm ənənələrə belə istehza ilə yanaşır. Hec bir tərəddüd hiss etmədən kişini arvadını boş-

mağa məcbur edir ki, özü onu alsın. Çox arvad alıb boşayıb. Heç kəs cürət edib onun boşadığı arvadlardan birini də almır, onlar həyatda tək qalıb ya dilənir, ya da pis yola düşürlər.

Bir gün xəstələnib yorğan-döşəyə düşür. Falçılarından biri ona xəbər verir ki, bu xəstəlik onu bəzi məhəllə camaatının duası ucbatından tutub. Sağalandan sonra buyurur ki, heç kəs mübarək Qurban bayramını qeyd etməsin, ölülərin qəbirlərinin ziyarətini belə qadağan edir. Bayram günlərində məhəlləmiz boş, dükanlar bağlı, evlər səssiz-səmirsiz qalır, hamımızın üzünə, sanki, matəm çökür.

Onun əyyamı qorxu və qorxaqlıq, zillət və nifaq əyyamı idi, kabuslar və tapdanmış heysiyyət, şeytanlar və biabırçı əsatirlər, bədbəxtlik, məyusluq və qapalı yollar əyyamı idi.

Lakin o həm də qonşu məhəllələri lərzəyə salırdı, əl-Hüseyniyyə, əl-Utuf və əd-Dərrasə məhəllələrinin qoçularını əzişdirirdi, gəlin aparanda bizim məhəllədə mühafizə dəstəsi lazım olmazdı, ətraf adamlar bizim addımızdan belə çəkinərdilər ki, bəxtləri onlardan küsməsin.

Tale elə gətirdi ki, bu əzəmətli dağ oyunabənzər bir hadisədən uçub dağıldı.

Əd-Dərb əl-Əhmərdə onu toya çağırırlar. Toya girdiyi anda ona bir oğlan uşağı yaxınlaşıb deyir:

– Əmi...

Yuxarıdan aşağı ona təəccüblə baxıb soruşur:

– Nə istəyirsən, ay uşaq?

İldırım sürətiylə.

Bəli, ildırım sürətiylə oğlan köynəyinin içindən bir bıçaq çıxarıb Cəaləsin qarnının yuxarisına soxur və bıçağın dəstəyindən sallanıb qarnının lap aşağısına kimi çəkir. İldırım sürətiylə baş verir bu.

Cəaləs əd-Dənaniri yuxuya dalmış kimi yerində donur, mədə-bağırsağı yarıqdan tökülür bayıra, sonra

isə özünə və dünyaya olan bütün inamı ilə, vəhşiliyi, cəsarəti və qüvvəsi ilə, uçub tökülən bütöv bir imarət kimi yıxılır yerə.

Məlum olur ki, oğlan onun Küfr əz-Zəcaridəki qurbanlarından birinin oğludur: anası onu məhz bu an üçün böyüdüüb hazırlayırmış.

Xəbər məhəlləmizə küləkdə uçan qığılıcım sürətiylə yayılır. Çasırq, qorxuruq, ağlayınq və çığırıraq.

Xəbərin mənasını dərk edirik, baxışıraq, ürəyimizə rahatlıq, əmin-amanlıq, təşəkkür və fərəh çökür.

Ara bir az sakitləşir, inanırıq ki, sevindiyimizə baxmayaraq, kədərlənməliyik, razı qalmağımıza baxmayaraq, qəzəblənməliyik, təşəkkür etdiyimizə baxmayaraq, intiqam almalıyıq.

Onun ölümü də elə həyatı kimi bizə zərər vurur, həyat şeytanların lənəti ilə çulğışıq.

HEKAYƏT № 51

Qış günəşindən xoşhallanıb evimizin qarşısında oynayıram. Küçənin o biri tərəfində qonşumuzun oğlu Abdo oynayır. Mehriban baxışı, şirin səsi, adamı məftun edən sifəti var. O, oxuyanda elə xoşuma gəlir ki...

Əcaibdir, vallahi, əcaib,

Düzgün deyil, insafıllar.

Məni atıb özgəsinə vurulub,

Görün zillətimi, siz bəxtəvərlər.

Abdo birdən susur, sifəti zahiri səbəb olmadan hüzn ifadə edir. Mənə elə gəlir ki, o, maraqla mənə baxır:

– Nə oldu sənə, Abdo?

Lakin o cavab vermir, daha doğrusu, heç eşitmir də. Sanki, gülməyə başlayır, lakin əslində, o gülmür. Birdən ondan bir fəryad qopur, üzü üstə sərilir yerə. Bədəni qıc olur, əli-ayağı əsir, ağzından köpük tökülür.

Xeyirxah adamlar onu götürüb evinin içinə aparırlar. Gördüyümü anama nəql edirəm, ehtirasla dua edir:

– Allah, ona da, yazıq anasına da rəhm et.

Qulağıma pıçıltı ilə deyilən sözlər gəlir ki, ona cadu ediblər və bu dərddə yer əhlində dərman yoxdur. Hali ağırlaşıb, dönüb olur gic.

Bir gün Cəaləs əd-Dənaniri öz dəstəsinin başında qəbiristandan qayıdır. Məhəllə camaatı qorxu içində iki səf düzülür. Bu vaxt Abdo çıxır qoçuların yoluna və etinasız tərzdə deyir:

– Lənət sənə! Tfu üzünə!

Qorxu içində öz-özümə deyirəm: batdı Abdo.

Lakin nəhəng gülümsəyir, götürür Abdonu qucağına və belə də salamat aparır onu qucağında.

O nəhəng, Abdodan başqa məhəlləmizdə heç kəsə rəhm etməzdi.

Zaman keçdikcə təcrübəm mənə anlatdı ki, məhəlləmiz iki tayfa adamları müqəddəsləşdirir: qoçuları və gicləri. Uşaq arzularım bu iki tayfa arasında tərəddüd edir: hərdən qoçuluğu və onun calalını arzulayıram, hərdən də gicliyi və onun bərəkətini.

HEKAYƏT № 52

Qalayçı oğlu Zəyyan məhəlləmizin qoçusu əs-Sinnavinin qarşısında sevinclə əmrə müntəzir durur. Qoçu ona deyir:

– Doğru adamsansa, gəl səni sınaıyım.

Zəyyan həvəslə cavab verir:

– Əmr et, ustabaşı.

Əs-Sinnavi sakitcə deyir:

– Mamaça Ümm Əlini öldür.

Sonra ona əmr edir ki, çıxıb getsin. O da çaşqınlıqından özünə gəlməmiş dönüb gedir.

Zəyyan bir izzirab girdabına düşüb öz-özünə don-quldanır:

– Bu nə müsibətdir düşmüşəm, heç ağılıma gəlməzdi!

Bu görüşdən əvvəl Zəyyan məhəlləmizin yazıq, özünə bir tikə çörək qazanmaq naminə işləyən gənclərindən idi.

Ürəyi də mamaça Ümm Əliyə məhəbbətdən qovrulurdu, baxmayaraq ki Ümm Əli ondan iyirmi yaş böyük idi.

Öz vəziyyəti barəsində fikirləşir, görür ki, çıxılmazdır, ruzisi kəmdir, seyrli bir zərbə ilə halını kəskin şəkildə düzəldə bilməsə, Ümm Əlinin xoşuna heç cür gələ bilməyəcək. Buna görə də əs-Sinnəvinin dəstəsinə qoşulub onu bəxtəvərlikdən ayıran maneəni bir kərəyə, uğurlu bir sıçrayışla keçmək istəyir.

Qoçunun yanına atasının dostu Meymun əl-Əvarın xahişə göndərir. Kişi onu əs-Sinnəviyə tapşırıb onları tanış edir. Lakin görüş yalnız bircə dəqiqə davam edir, bu bircə dəqiqənin də sonunda o, dəhşətli əmri alır:

– Mamaça Ümm Əlini öldür!

Zəyyan təkiyyənin önündəki meydançada nə qədər dolaşırsa da, Allah ona bir çıxış yolu göstərmir. Gecə gedir nəşəxanada Meymun əl-Əvarın yanına, əlini öpür və deyir:

– Usta, mən lap xəcalət çəkirəm, lakin mən mamaça Ümm Əlini öldürə bilmirəm.

Meymun elə bilir ki, onun bu acizliyi hiylə bilməməsindən irəli gəlir. Ona görə də ona məsləhət verir:

– Bundan asan nə var ki, onu, adətən, evlərə gecələr çağırırlar.

Məyus-məyus cavab verir:

– Ən böyük arzum bir gün onu almaq idi.

Meymun ona həqarətlə baxıb deyir:

– Kişi olduğunu göstərmək üçün öldür onu, sonra başqa arvad al, məhəlləmizdə arvad milçəkdən çoxdur!

– Niyə məhz Ümm Əlini?

– Bu, ustabaşının əmridir, müzakirəyə qoyulmur. O, səni yoxlamaq istəyir, elə, bəlkə, sənin onu istədiyini bilərək belə edib.

Ah çəkib Zəyyan deyir:

– Doğrusu, onu öldürə bilmərəm!

Meymun qəzəblənib bir şillə çəkir ona və üstünə qışqırır:

– Dəstəyə qoşulmağı əyləncə sayırsan?

– İndi bildim ki, mən bu şərəfə layiq deyiləm.

– Daha gecdir!

– Gecdir?

– Geri çəkildiyini sənə heç vaxt bağışlamayacaq, məhəllədə yaşamağı burnundan tökəcək.

Zəyyan özünün batdığını anlayıb gedir.

Dərdini anasına açır. Anası məsləhət bilir ki, məhəllədən qaçsın. Sübhə bir az qalmış o, əlindəki boğçada paltarları, cibində əlli quruş, evini də, məhəlləsini də, işini də atıb gedir naməlum və qayğılı bir gələcəyə sarı.

Qoçuluğa can atması ilə itkin düşməsi arasındakı zaman fərqi məhəlləmizin ömründə iyirmi saata bərabər oldu.

HEKAYƏT № 53

Məhəlləmizin qoçularından biri də Həmədə əl-Heluani idi. Deyirlər ki, qoçuların arasında təkə o, uzun ömür sürüb doxsan yaşına çatmışdı, təkə o, qoçuluğu qocaldığından və əldən düşdüyündən atmışdı.

Tövbə etmiş, həccə getmiş və ömrünün son günlərini məsciddə keçirmişdi.

Onun həyat tarixçəsində maraq doğuran səhifələrdən biri də bir gün axşamçağı oturub molla ilə etdiyi söhbətidir. Mollaya deyib:

– Çoxları qoçuları pis zənn edir, amma onların arasında halal adamlar çoxdur!

Molla gülümsəyib istehza ilə ona işarə edir:

– Hə, bu halal adamların başında sən durursan...

Həmədə inamla təsdiq edir:

– Mən də az xeyir iş görməmişəm.

– Əla. Bəlkə, Həmədə, mənə bir misal çəkəsən, hə?

– İsmətli qadınlara sataşmaqda ad çıxarmış Rəcəb əl-Ful yadındadırmı? Onu mən özüm öldürmüşəm!

– Ustabaşı, bu ki cinayətdir.

– Əsla. Bundan başqa, arvadının oğlunu öldürmüş Sumaa əd-Dənşin də işini mən bitirmişəm!

– Bu ki sübuta yetirilməmişdi, hətta məhkəmə ona bəraət çıxarmışdı!

– Tüpürüm məhkəməyə, mənim ürəyimə dammışdı, ürəyim isə ən doğru şahiddir!

Ömrünün sonunda çox danışmaq onu yorurdu, bir az toxtayıb dincini alır, sonra sözünə davam edir:

– Mənim yaxşılıqlarımdan biri də budur ki, mən məşhur aradüzəldən Rəhimə əl-Əlatiyyəni öldürmüşəm!

Molla qocanın zəif gözlərinin seçə bilmədiyi ikrahla deyir:

– O vaxtlar deyirdilər ki, sən onu peşəsi ilə heç bir əlaqəsi olmayan səbəbə görə öldürmüşən!

– Deyilənlərə çox inanma!

Molla gülüb deyir:

– Yaxşılıqlarından yenə də gəlsin!

– Yumnə əl-Xeyşini də öldürmüşəm.

– Onun günahı nə idi?

– Təkəbbür. Məhəllədə elə gəzirdi, guya, onun xaliqi elə özüdür.

– Deyirsən yəni, nəfsi onu qoçuları yamsılamağa sövq etmişdi?

– Sən tərssən, mənim bircə fəzlimi belə etiraf etmək istəmirsən.

– Hirsələnmə, de gəlsin yaxşılıqlarından!

Həmədə bir dişi belə qalmamış ağzını açıb hırılda-yır və deyir:

– Yerdə qalan qətl hadisələri yaxşılıq sayılmır, Allah onları, min şükür ona, bağışlayıb mənə.

Molla bir qədər tərəddüddən sonra soruşur:

– Lakin qətl hadisələri barəsində eşitdiklərimin ən qəribəsi Qurqut əl-Abdın öldürülməsi haqqında deyilənlərdir.

Həmədə gülüb deyir: “Allah, sən bağışla”.

Molla əl çəkmir:

– Danış mənə o hadisəni, usta Həmədə.

Törətdiyi cinayətlərin xatirəsi, görünür, Həmədəni əsla incitmədiyindən etinasız danışır:

– Qəhvəxanada oturmuşdum. Qurqut əl-Abd gəlir ki, qəlyan çəksin. Onunla mənim aramda heç vaxt heç nə olmamışdı. Çəkir qəlyanını, içir qəhvəsini, durur ayağa ki getsin, qəhvəxananın sahibinə deyir: “Yadından çıxmasın, necə ki danışmışıq – sabah, elə bu vaxt, dəqiqəsinəcən, saniyəsinəcən, yanında olacağam”. Bil-mirəm nədən, amma qəzəb məni çulğaladı, elə o an qərara aldım ki, öldürüm onu. Sabaha çıxmadı.

– Elə bu?

– Nə artıq, nə əskik!

– Səni axı nə qəzəbləndirdi?

– Bilmirəm, heç bu gün də bilmirəm.

– Axı bir səbəb olmalıdır!

– Ola bilsin ki, özünə və sabahına olan hədsiz inamı məni darıxdırmışdı. İnəm və arxayınılıqla danışmışdım.

– Bundan başqa da nəşə başqa bir səbəb olmalıdır!

– Hesab et ki, bu, səbəbsiz qəttir.

Molla təəccüb edib qəribə-qəribə, çaşqın halda kişiylə baxır.

Qocalıq onu haldan salmış, ondan yalnız bir dəri, bir sümük qalmışdır.

HEKAYƏT № 54

Belə hekayət edirlər ki, məhəlləmizdə Abbas əl-Cəhş adlı bir cavan avara varmış. Heç bir peşə öyrənə bilməyibmiş, heç bir dükanda bir neçə gündən artıq qalmağı bacarmırmış, sonra it kimi qovulurmuş. Günlərin birində Abbas dondurmasatanın qızı Ənbayə əl-Mitvallini görür, qəlbinə məhəbbətin məstedici şərəbi səpilir. Ona qanuni çatmağın yolunu tapmır, ağılına belə bir hiylə gəlir ki, avara dostları qıza, guya, sataşsınlar, o isə ağır cayıl rolunda çıxış etsin. Ənbayə aşura gecəsi alverə çıxır, avaralar onu mühasirəyə alıb, guya, dəliqanlılıq edirlər. Abbas əl-Cəhş küçənin başındakı pilləkənin üstündən sıçrayıb vəhşi kimi onların üstünə atılır, bir-bir onlarla tutaşib yerə sərir, sonra tövşüyə-tövşüyə qıza yaxınlaşıb deyir:

– Salamat gedə bilərsən.

Qız onun xariqüladə qüvvəsinə heyran qalıb təşəkkürünü bildirir və gedir. Ənbayə onun bu sərgüzəştini kişilərin də, arvadların da ağzından düşməyən bir hekayətə çevirir.

Bu hadisələr elə bir vaxta düşür ki, o vaxt məhəlləmiz qoçusuz qalıbmış. O vaxt qoçuluq zamanəsi hələ qurtarmayıbmış, buna görə də camaatı belə bir sual narahat edir: aya, məhəlləmizə qoçu tapmaq vaxtı çatmayıbmı?

Bir nəfər Abbası dondurmasatanın evinin başına hərlənərkən görür və çıxır:

– Məhəlləmizin qoçusu əl-Cəhşə salam!

Bu alqışdan Abbas lərzəyə gəlir, başında cürbəcür xəyallar oyanır, çəkdiyi nəşənin təsirindən cürətlənib deyir:

– Gəl bu oyunu da sınaqdan keçirək!

Yığır dostlarını, münasib təbliğatla lazım olan zəmini hazırladıqdan sonra yollanırlar qəhvəxanaya. Bir-biriylə çəkişən məhəllələr arasında öz zatını və kəramətini himayə etməyə məhəlləmiz əşəddi-ehtiyac hiss etdiyindən Abbas əl-Cəhş və onun dostları böyük təntənə ilə qarşılanır və hamı onu qoçu kimi tanıyır. Avara dəstəsi döndürülür qoçu dəstəsi: hədiyyələr tökülür başlarına, vəziyyətləri yaxşılaşır, lovgalıqdan başları gicəllənib dəvə təkəbbürü ilə yeriməyə başlayırlar. Yavaş-yavaş özləri də öz xəyallarına inanmağa başlayırlar.

Abbas əl-Cəhş Ənbayə əl-Mitvəlliyyə elçi göndərir. Qızın atası sevincək deyir:

– Muştuluq bizədir, ustabaşı.

Kəbin kəsilir.

Lakin gəlin bəyin evinə yalnız toydan sonra gələ bilər. Abbas çox gec dərk edir ki, qoçu toy axşamı bütün məhəlləni gəzməlidir: bu, qoçu üçün təhlükəli sınağa çevrilir, çünki bu zaman düşmənləri ona meydan oxuyur, onunla vuruşur və bu gəzintidən o ya gəlininin yanına və qoçuluq taxtına, ya da birbaşa qəbiristanına gedir.

Olacağı çarə yoxdur, bir də ki bəxtə bir daha Abbasın üzünə açılmağa nə mane olur?

Özü də, dostları da əməlli içirlər. Məşəl işığında, zurna-balabanın müşayiəti ilə dəstə və ona qoşulmuş məhəllə kişiləri başlayırlar məhəlləni dolaşmağa.

Bab əz-Züveylənin yanında...

Bab əz-Züveylənin yanında yolu kəsir əl-Utufun qoçusu öz adamları ilə...

Əl-Utufun qoçusu sirk pəhləvanı məharətiylə başlayır dəyənəyini fırlatmağa, əl-Cəhşin ürəyi qopub düşür yerə.

Məhəlləmizin camaatı sadəlövlükdən qızğın bir nəərə çəkir. Abbas da məcbur olur dəyənəyini fırlatmağa.

Qəzavü-qədəri sonsuzluğa qədər təxirə salmaq mümkün deyildir.

Ağır sükut çökür, Abbas bir neçə addım irəliləyir, əl-Utufun qoçusu da son dərəcə ehtiyatla bir addım irəli gəlir.

Dostlarını heyрətə salaraq Abbas yerindən qopub rəqibinin üstünə cumur.

Gözlənilmədən...

Gözlənilmədən ildırım sürəti ilə əl-Hənəfi döngəsinə burulur və lülədən çıxmış güllə kimi qaranlıqda gözdən itir.

Hamı yerindəcə mat qalıb nə dinib-danışa, nə də bir şey anlaya bilir.

Sonra gülüş, qəhqəhə və qışqınc ətrafı başına alır.

Abbas bir də bizim məhəllədə görünür. Kəbini də o qədər müddət kəsilmiş qalır ki, etibarsız sayılmasa vaxtı çatır və ləğv olunur.

HEKAYƏT № 55

Məhəllələr arasında ədavət başlayanda, qoçular bir-birinə meydan oxuyanda vay bizim halımıza.

Gecə qəfil hücum gözləyirik, məhəllədə gəzər-kən gözlənilmədən bizə sataşirlar, toylarımız qanlı döyüşlərə çevrilir, həyatın üzü qaralır, dünyaya zülmət çökür.

Meydana çıxmaq dönüb olur təhlükəli bir iş, qəbiristanı gedən yolda isə şeytanlar və quldurlar hamını hədələyir, tələyə düşmüş siçovul kimi məhəllədə mühasirə olunub qalınq.

Məhəlləmizin həyatının ötən günlərini ozanlarımız belə rəvayət edirlər.

Bəzi hikmət sahibləri məhəlləmizin şərq divarının bir hissəsini sökməyi təklif edir. Deyirlər:

– Söksək, pis olmaz: sökülük yerdən çıxarıq dağın ətəyindəki boşluğa, oradan da uzaq məhəllələrin ətrafına, bizi pusan bəd gözlərdən uzaq öz işlərimizi görməyə gedərik.

Divar qədimidir, məhəllənin şərq cinahını qoruyur. Divardan bir az aralı Muqattam dağının yoxuşu başlanır. Fikir xoşumuza gəlir, məhəllə uşaqlarından birinə, müqavilə ilə inşaat işləri aparan bir nəfərə bu fikri həyata keçirməyi tapşırıq. Amma camaat yenə soruşur:

– Düşmənin oranı bələdləyib qəfildən bizə hücum etməz ki?

Təklif sahibləri cavab verir:

– Ora çatmaq çox çətindir, yaşayış yerləri ilə bu sökülük arasında bir çöllük var ki, oraya heç adam ayağı dəyməyib. Həm də sökülüyü mühafizə etmək çox asandır!

Fəhlələr işə başlayır, səhraya bizim üçün çıxış yolu hazırlayırlar, adını da “Yol keçidi” qoyuruq, ona görə ki, birbaşa “Köhnə yolun” arxasından başlanır. Məhəlləmiz üçün iki tərəfdən sərhəd olan “Meydan yolundan” və “Qəbristan yolundan” əlavə, xarici aləmə özümüz üçün xəlvəti bir yolu belə əldə edirik.

Bir axşam qəhvəxanada coğrafiya müəllimi camaata deyir:

– Bizə elə gəlir ki, özümüz üçün əmin-amanlıq yaratmışıq və daha qorxacağımız heç nə qalmayıb!

Onun bu sözlərini eşidənlər təəccüblənirlər. Sözü-nə davam edir:

–Guya ətraf məhəllələrlə savaşımız bizim salamatlığımızı hədələyən yeganə təhlükədir!

Onun sözlərinə və iddiasına camaatın təəccübü artır. O isə sözlərinə ara vermir:

– Heç kəsin görmədiyi, sezmədiyi bir xata var ki, bir gün məhəlləmizin axırına bir zərbə ilə çıxa bilər...

Ondan soruşanda ki, bu nə xatadır, deyir:

– Şərq divarında açılmış keçid.

– Yol keçidi?

– Göydən leysan yağış gəlsə, dağın ətəyi boyunca axıb keçiddən məhəlləyə dolacaq və məhəllə suya qərq olacaq!

Camaatın gözündə, üzündə istehza və çaşqınlıq ifadəsi görünür; deyirlər:

– İldə bir dəfə yağış yağır, o da o qədər az olur ki, yağışdan çox yüngül zarafata bənzəyir.

Onların etirazlarına fikir verməyən müəllim yenə təkrar edir:

– Dağ uzərimizə ucalır, biz düz onun ətəyindəyik, həm də ki məhəlləmiz çökəyin düz ortasındadır.

Camaat gülüb məsxərə ilə deyir:

– İstəyir ki, gözümüzə gördüyümüz yaxındakı təhlükəni unudaq, nə var, nə var, bunun xəyalına başqa bir təhlükə gəlib...

İllər keçir, məhəllə öz gündəlik mübarizəsinə başı qarışmış halda ömür sürür. Müəllim vaxtaşırı öz xəbərdarlığını təkrar edirsə də, yalnız istehza ilə qarşılır, hətta ona “Mürzə Müseylimə” adı qoyurlar.

Bir qış səma buludlarla örtülür, buludlar sıxlaşır, qaralır, minarələrin başına qədər enir.

Güclü külək əsib çardaqları uçurdu, təkiyyənin həyatindəki tut ağaclarını oynadır.

Elə yağış başlayır ki, elə bil, göydən yerə çay axır.

Üç gün üç gecə aramsız yağır.

Əvvəllər tanımadığımız təbiət hadisəsi və fələyin dağdıcı qəzəbi. Dağdan tufan qopur, sel sürət qatırı kimi keçiddən adlayıb dalbadal çaxan şimşəklərin işığında ətrafı lərzələ salan bir gurultu ilə məhəlləyə soxulur.

Məhəllənin torpağı özünə çıxış tapmayan qalın su qatının altında görünməz olur, su yüksəlir, otaqlara su

dolur, dükənlər və şirkətlərin binası suya qərq olur, alt mərtəbələr tamam suda itir, necə ki keçidlər, məktəb həyəti, qalereya olur su anbarı, meydan dönür gölə. Təkiyyə ilə qədim hasarın arasındakı dar keçid çevrilir gur çaya, su qəbirləri alır ağzına, dağdır, sümükləri və meyitləri saysız-hesabsız çala-çuxura atıb üstünə kəfənləri və köhnə əsg-i-üşgünü yığır. Evlər dağılır, damlar aşırsız kimi deşik-deşik olur, qorxmış camaat məhəlləni tərk edib səhraya səpələnir, evsiz-eşik-sizlər hərə bir tərəfə didərgin düşür, xarabalıq onları əhatə edib yerin də, yer üzündə nə varsa, hamısının varisi olur.

Unudulmaz möhnətdir.

Göz yaşları ilə islanmış xatirədir.

HEKAYƏT № 56

Taxta şirkətində fəhlə işləyən Abdun əl-Helvani şöhrətpərəstlik rahat qoymur. Vaxtilə Zəyyan etdiyi kimi, o da məhəlləmizin qoçusu əd-Doqmanın dəstəsinə qoşulmaq qərarına gəlir. Arif adamlardan biri ilə məsləhətləşir, o da belə deyir:

– Belə sir-sifətlə, it iyi verə-verə, kirli cülbabla onun gözüinə görükməyəsən ha, saf, təmiz su kimi olandan sonra bəxtini sına.

Sonra sözünü izah edir:

– Bizim qoçumuz gözəllik və təmizlik sevir, yaxşı anla ki, öz dəstəsindəki adamlara o yalnız buna görə hörmət qoyur.

Abdun inanır ki, əd-Doqmaya yol asan və döşənmiş yoldur, gedir hamama, çıxır təmizliyə, təzə cülbab, çəkmə alır. Beləcə, özünü təzələməkdə ikən bir dostu ondan soruşur:

– Nə olub, Abdun? Deyəsən, evlənmək fikrindəsən?

Sirrini ağır yaxın dostuna, dostu da ona belə deyir:
– Əd-Doqma üçün təkcə təmizkarlıq vacib deyil, o həmçinin dastan sevir.

– Dastan?

– Bəli, Antara, Əbu Zeyd və sairə. Dastan bilməsən, onunla bir dəqiqədən artıq söhbət etmək sənin üçün mümkün olmayacaq.

– Lakin dastan öyrənmək çox vaxt istəyir.

– Qəhvəxanada aşiq oturur, doğrudan da, sidqi-ürəkdən istəyirsənsə, vaxt itirmə!

Sonra əd-Doqma barədə ona deyir:

– Zəmanə dəyişib, Abdun, əvvəllər əd-Doqma ona qoşulmaq istəyən hər kəsə “xoş gəldin” deyirdi, bu gün isə o, qüdrət taxtında rəqibsiz-filansız əyləşib.

Abdun bir qədər bu iş barəsində fikirləşir. O, ağıllı kişi idi. Özünə deyir ki, işə səbirlə, mötədillik və təd-birlə yanaşmaq lazımdır. İşin üstünə görməmiş kimi atılıb hər şeyi korlamaq yaramaz. Şirkətdəki işində qalıb həvəslə işləyir, evlənir, hər axşam da qəhvəxanaya gedib aşığın rübab çalıb dastan söyləməsinə qulaq asır. Həyatı o qədər də asan və rahat keçmir: şirkətdəki iş ağırdır, ailə dolandırmaq çox qayğı tələb edir, dastanları isə dinləyib əzbərləmək aramsız cidd-cəhd istəyir. Lakin o, çətinliklərini əd-Doqmanın qarşısında su paklığında və rübab ahəngi zənginliyində peyda olacağı günü şirin arzu kimi xəyalına gətirməklə üstələyir.

Sirri yayılır, məməyeyəndən-pəpəyeyənə qədər hamı bilir ki, Abdun əl-Helva özünü qoçuluğa hazırlayır.

Nəsihət etməyi, məsləhət verməyi sevənlərin çoxu onun üstünə düşür. Biri deyir:

– Təmizkarlıq vacibdir, dastan da vacibdir, lakin şücaət əd-Doqma üçün bunun ikisindən də vacibdir.

– Şücaət?

– Bəli. Bir də onda paxıllıq hissi oyatmaqdan çəkin, səndən razı qalmaq əvəzinə sənə nifrət edər.

– Bəs həm bunu, həm onu eyni vaxtda necə edim?
 – Əsl çətinliyin də elə bundadır. Bunu gərək bacarıqla həll edəsən, ay Abdun, ay əl-Helvanın oğlu.

O birisi deyir:

– Güc də çox vacibdir. Sən gərək gücünü göstərəsən. Gərək sübut edəsən ki, bir zərbə ilə adamı yerə sərə bilirsən. Sübut edəsən ki, ən güclü zərbəyə belə dözə bilirsən, həm də elə edəsən ki, sənin gücünün onun gücündən az olduğunu hiss etsin.

– Axı bütün bunları mən necə edə bilərəm?

– Abdun, müşkül məsələn də elə budur!

Onu heyrat bürüyür. Lakin özünü xatircəm etmək üçün deyir:

– Təcrübəli adamlar deyir ki, o, gözəlliyi, təmizkarlığı və xeyirxahlığı sevir. Südcü ilə rəftarı mənə göstərdi ki, onun əsl meyli xeyrədir!

Başqaları ona xəbərdarlıq edib deyirlər:

– Bəs suçu ilə rəftarı?

Abdunun ürəyi bir anlığa sıxılırsa da, yenə israrla deyir:

– Atam bir dəfə mənə deyib ki, o, kasıbları sevir.

– Sənə məhəlləmizin, azı, on nəfər ən fağır və kasıb adamını göstərə bilərəm ki, onları incidib didərgin salıb.

Bütün bu söhbətlər Abdunu pərt edir, qayğısını artırır, çaşdırır. Hətta fikrindən əl çəkmək də ağına gəlir. Lakin arzu onun ruhuna artıq tam hakim kəsildiyindən geri dura bilmir, həyatı şirkət, arvad, rübab, güc toplamaq və şücaətini yoxlamaq üçün girişdiyi macələr arasında pərən-pərən olur. Möhkəmliyinə baxmayaraq, yükün ağırlığından inildəyir, ayağı büdrəyir, yumruğu boşalır, vaxtı itirir, ağılı çaşır, dalbadal səfehlik edir, dəlicəsinə öz çoxşaxəli yolu ilə addımlayır, ta o qədər ki, öz həyatına özü ağılıq edə bilmir. İnadı onu puçluğa gətirib çıxarır: şirkətdən qovulur, çoxlu davadalaşdan sonra arvadını boşayır.

Belə şeylərə çox bənd olmur, zənn edir ki, əd-Doqma ilə görüşmək vaxtı çatıb, özü də ki ondan yaxşısını əd-Doqma daha tapmaz.

Qoçu bir qədər onu süzdükdən sonra soruşur:

– Nə istəyirsən?

Cavab verir:

– Sənin xidmətçilərindən biri olmaq.

– Özünü buna layiq bilirsənmi?

Öz yaraşıqlı görkəmi ilə lovğalandığını gizlətmək üçün başını əyir və deyir:

– Məndə ustabaşı istəyən qədər və ondan da artıq hər şey var.

Əd-Doqma quruca deyir:

– Sən mənə lazım deyilsən.

Abdun çasır və acı-acı dillənir:

– Sənin naminə bütün həyatımı qurban vermişəm.

Əd-Doqma etinasız deyir:

– Bilirəm.

– Buna baxmayaraq, məni qovursan?

Səbri tükənərək söhbətə son qoyur:

– Elə buna görə qovuram!

Abdun əl-Helva belə dillərə düşür.

HEKAYƏT № 57

Zəğrab əl-Bəlaqiti kimi qoçu məhəlləmizdə çox az olub. O, böyük qoçuların sonuncusu idi, ondan sonrakıların siyahısında bir elə yadda qalası qoçu gəlmir.

Mütənasib bədənli, hündür قامətli, ağsifət, lopa-bığ və çevik idi, dəyənəyi oyuncaq kimi oynadırdı. Bu bir həqiqətdir – inanmasaydı ki qoçunun hörməti yalnız qələbələrə möhkəmlənir, heç davaya girişməzdi də. Davalarında qələbə qazanardı. Əvvəl əd-Dərrasənin qoçusunu döyür, sonra əl-Utufun qoçusunu girlə-

yir, fəxr və xatircəmliliklə uca bir ağac kimi kölgəsini salır üstümüzə. Hamımız onu sevir, onun qələbələrinə mahnı qoşur, lətif atalığından həzz alırıq. O, çox vaxt qəhvəxanada oturub dastanlara qulaq asır, yaxşı lətifə söyləyənləri, dini mərasim nəğmələrini və xalq mahnılarını oxuyanları özünə yaxınlaşdırır. Mən balaca olanda ona salam verərdim, salamımı zövqlə alıb könlümdə ümid və məstlik oyadardı. Onun bizimlə rəftarı misilsiz idi, heç bir əvvəlki qoçuların rəftarına bənzəməzdi. Bütün əlaltılarını məcbur etmişdi ki, ruzilərini zorakılıqla yox, alın təri ilə özləri qazansınlar. Hətta özü topdansatış pərdə ticarəti ilə məşğul olur, yalnız ən zəruri hallarda haqq tələb edərdi.

Lakin qoçuluq, necə olursa olsun, qoçuluqdur. Bütün işlərdə birinci söz də, sonuncu söz də Zəğrab əl-Bəlaqitiyə məxsus idi. Nəticəsi uzun ömür olsa da, təkhakimiyyətlilik acıdır: o, kişiləri şuluq salmağa qoymur, qadınlara ifrat bəzək-düzək vurmağı qadağan edir, uşaqlara oyunlarda tam sərbəstlik vermir. Ona dəxli olmayan işlərə qarışmaqda həddini aşır, belə ki, aşığı Əbu Zeyd dastanına keçməyə məcbur edir, bir-birinə tay saymadığı adamların kəbinini batil edir və ya hər iki tərəfin razılığı ilə yerinə yetən, lakin onun xoşuna gəlməyən boşanmaya mane olur. Heç kəs Zəğrab qəhvəxanada olan vaxt özü üçün zirəli şərbət istəməyə cürət etmir, nə var, nə var, onun bu şərbətdən zəhləsi gedir.

Bir sözlə, niyyətlərinin xoşluğuna və fitri xeyirxahlığına baxmayaraq, bizi buxovlayır. Günü-gündən məhəlləmizdə oxumuşların sayının artması, onların fəvqəladə həssaslığı və dillərinin itiliyi vəziyyəti daha da gərginləşdirir.

– Lənət... Bircə o qalib ki, nəfəsi də onun əmri ilə alağ...

– O, müstəbid olsa da, adildir...

– Müstəbid elə o deməkdir ki, adil deyil...

Məhəlləmizdə heç vaxt eşidilməmiş söhbətlər edilir. İlk dəfə məziyyətlərinə baxmayaraq, qoçuluğun mahiyyətinə edilən həmləni görürük. İlk dəfə eşidirik ki, bu qurumun köhnəldiyi və polisın camaatı qorumaq vaxtının yetişdiyini desinlər. İlk dəfədir ki, yaxşı qoçunu da pis qoçunu olduğu kimi lənətləyirlər.

Pıç-pıç gedib çatır Zəğrab əl-Bəlatiqinin qulağına, qəzəblənib çıxır:

– Vələdüzzinalar, budurmu rəhmli və ədalətli olanın mükafatı?

Qanı qaralır, zorunu işə salacağı ilə hədələyir.

Meyil salınır Hicar əl-Əqraya. Mömin, Allahdan qorxan nəhəngdir, inansa ki filan iş xeyir işdir, ağına-bozuna baxmadan həmin işə girişər.

Gecələr təkiyyənin önündəki meydanı oturub öz-özülə danışır, dini nəğmələr oxuyur. Hiyləgər bir adam zülmətdə səssiz ona yaxınlaşıb mehriban səsle pıçıldayır:

– Hicar, Allahı razı salmaq istəyirsənmi?

Hicara elə gəlir ki, qeybdən səs eşidir. Deyir:

– Mən hazır!

Kişi pıçiltı ilə deyir:

– Qüvvə və əzəmət vermişəm, qır buxovları.

Müqəddəs bir vəzifə tapşırılmış kimi Hicar məhəllədə böyük coşqunluqla addımlayır.

Yaxşı adamlar buxovların qırılacağını, zindanın uçulacağını gözləyir.

Bədheybət Hicar dəyənəyini yellədir, yellədir, gözlənilmədən zaviyənin mollasını vurur. Sonra küçədən keçən bir arvada söz atır. Başlayır dəyənəli ilə əzişdirməyə tacirləri, fəhlələri, şagirdləri!

Məhəllədə çaxnaşma düşür, camaat qışqırır:

– Əl-Əqra dəli olub...

– Tutun onu...

– Əhatə edin, vurun onu...

Hər yerdən ona o qədər kərpic yağdırırlar ki, qanı-
na qəltan olub yerə yığılır.

Bu hadisənin mənasını anlamadıq. Çoxları zənn
etdi ki, kişi tapşırığı anlamayıb, ya da ki pis anlayıb, ya
da ki bu işdə indiyə kimi gizli qalmış bir sirr var.

Lakin Zəğrab əl-Bəlaqitidən narazılıq artır, çoxları
kinlərini açıqdan bildirir, qoçular adamlara hücum edir,
hücumları müqavimətlə qarşılayırlar, məhəlləmizə
əvvəllər görmədiyimiz, bilmədiyimiz üsyankarlıq ruhu
sirayət edir.

Acınacaqlı qanlı hadisələr bir-birinin ardınca gəlir-
sə də, təhlükəli miras, nəhayət, məhv olur, yeni əsrə
qapılar açılır.

Hicar əl-Əqranın hadisəsi idrakın yeni işığında bir
daha zehinlərdə canlanıb yeni həyatın rəmzinə çevrilir.

HEKAYƏT № 58

Bahar gəlir, biz isə ölüm uçurumunun kənarında
dururuq. Məhəllədə bir-biri ilə ədavətdə olan dəstələr
vuruşur, qonşu məhəllələr də öz aralarında quduzcası-
na boğuşur. Qara kin qaynayır, qəlbləri ikrah çulğalayır,
qətl hadisələri çoxalır, sabahımız fəlakət vəd edir.

Günəşli bir gündə, düz günorta vaxtı kainatın teat-
rında müəmmalı bir hadisə baş verir.

Üfüqdə qaranlıq, bivaxt olduğundan qəribə görü-
nən bulud topaları yayılır, ürəkləri sıxaraq çoxalır və
səməyə geniş səpələnir. Onlar qatarlanıb göyün orta-
sına çatır, buludlardan biri sürünüb günəşi ağuşunda
gizlədir, parlaq işıq solub zəifləyir.

Topalar çoxalıb yaxınlaşır, birləşir, qovuşur, yavaş-
yavaş, lakin qarşısıalınmaz tərzdə çox geniş sahələri
tutur və nəhayət, zil qaranlıqdan ibarət qalın bir səqf
təşkil edir.

Gözlər sualla səmaya zillənib səbəbi arayır, yoldan da, dükanlardan da, pəncərələrdən də, damlardan da göyə gözlər zillənib arayır.

Qara səqfdə təlaşlı bir hərəkət başlanır, səma ölüm-dirim mübarizəsinə girişmiş okean kimi dalğalanır, təlatümə gəlib çırpınır.

Camaat evlərdən küçəyə tökülüşüb qaranlıq sirləri izləyir, narahatlıq doğuran hadisələrin daha da gərginləşəcəyini gözləyir.

Hava tünd-boz rəngə çalır. Tündləşir. Ağırlaşır. Qaranlıq dənizindən zülmət qətrə-qətrə qopub havaya yayılır, sonra qorxunc bir sükut içində çöküb hər tərəfi tutmağa başlayır.

Camaat məhəllədən meydana axışır. Qonşu məhəllələrin adamları da beləcə edir. Hamı birlikdə ehtiyacında olduqları əmin-amanlığı ürəkdən diləyir.

Əsəblərə təsir edən torpaq iyi gəlir, kainat tədricən yoxa çıxmağa başlayır, xəyallarda kabuslar oyanır, sonra hər yeri qatı zülmət çulğayır.

Titrək səslər yüksəlir:

– Lütf göstər, ilahi.

– Bizə rəhmin gəlsin, yerin-göyün xalığı.

Həmin saat bizi əvvəllər heç xəyalımıza belə gəlməyən gözlənilməz bir təhlükə qorxusu bürüyür.

Qaranlıqda əllər bir-birindən bərk-bərk yapışır, bilinmir də ki, kimin əli kimin əlindədir.

HEKAYƏT № 59

Qınam Əbu Rəbiyənin hekayəti maraqlıdır. Əslinə görə o, məhəlləmizin kasıblarından sayılır. Məktəbi yaxşı qurtarıb Daxili İşlər Nazirliyinə təyin olunur. İşdə vəzifəsi arta-artı gəlib olur axırda “Örtülü ödəmək” fondunun böyüyü. Nəslinin lüt-avarasından fərqlənir:

təmiz mənzili, qəşəng arvadı, əməlli yeməyi, sanballı görkəmi. İşı düşənlər onun məclisindən əskik olmur.

Günlərin bir günü Qınam Əbu Rəbiyə ilim-ilim itir.

Tanış da, qohum da, paxıl da həm evdə, həm qəhvəxanada onun barəsində sual verir. Hec kəs qəti bir söz deyə bilmir: məsələdə heyrat və şübhə doğuran çoxlu qaranlıq məqam var. Kişi xəstə deyil, səfərə çıxmayıb, dəyişkən siyasi işlərlə əlaqəsi yoxdur, heç bir kəslə düşmənçilik etmir. Güman tək cə fəvqəladə həssas işlərə qarışmasına gedir. Niyət və şəxsi hisslərindən asılı olaraq adamlar onun gah qaçdığını, gah da öldürüldüyünü söyləyirlər.

Yenə günlərin bir günü, Qınam Əbu Rəbiyə qəfil itdiyi kimi də qəfil peyda olur. Təbrikə gələnlər evinə dolur. Kişi itkinliyini belə izah edir ki, onunla Daxili İşlər Nazirliyinin çox məsul bir işçisi arasında söz düşür, ara qızıb məsələ o yerə çatır ki, Qınam həmin məsul adama əl qaldırır və onu tuturlar, lakin o, haqlı olduğunu sübuta yetirir və onu buraxırlar.

Adamlar bu sözə inanır və onu qəhrəman sayır. Qınam Əbu Rəbiyə də qanuni möhlətdən on il əvvəl təqaüdə çıxarılır. Camaat onu şəhid sayır, çünki Daxili İşlər Nazirliyindən bədgümanlıq adamlarda fitri istedadır.

Günlər keçdikcə camaat Qınam Əbu Rəbiyə barəsində təzə hekayət danışmağa başlayır. Bilmirəm haradan başlayıb, kim birinci başlayıb, nə qədər doğrudur, lakin bu hekayət yayılır, özünə yer eləyir və məhəlləmizin tarixinə qovuşur.

Deyərlər – Allah bilir, düz, ya yalan – ki, Qınam Əbu Rəbiyə gizli pul fondunun böyüyü vəzifəsindən sui-istifadə edib on min cüneyh oğurlayır, bəlkə də, deyilənə görə, daha çox. Məsələni bilib təhqiqat aparırlar, boyuna alır. Çox həssas və xoşagəlməz vəziyyət yaranır: kişi gizli pulların paylandığı adamların adlarını və

tutduqları vəzifələri bilir, o, elə bir biabırçılıq törədə bilər ki, bütün casusları ifşa edib təhlükəsizlik orqanlarına inamı birdəfəlik qırar. Bəs nə etməli? Ona təklif edirlər ki, pulları qaytarsın, əvəzində də günahının tamamilə bağışlanmasını vəd edirlər. Təklifi rədd edir. Onu qorxutmaq üçün həbs edirlər, vecinə almır. Pulların heç iyini də tapmırlar, işini prokurorluğa vermirlər ki, orada sirləri faş etməsin, onunla sazişə gəlməyə yenə də cəhd göstərirlərsə də, fayda vermir. Lap əvvəldən mövqeyinin daha güclü olduğunu bildiyindən bütün təhdidləri istehza ilə qarşılayır. Onlara deyir:

– Hər gün min-min pulu əxlaqsız əclaflara xərcləyirsiniz. Mənim ayaqqabımın tozu onların ən böyüyünün başından qat-qat şərəflidir, burada nə böyük cinayət var ki, mən də özüm üçün bir az qəpik-quruş götürmüşəm. Mən bir qəpik də qaytarmayacağam, verin işi mi prokurorluğa.

Onu əbədi həbsdə saxlamaq mümkün deyildi. İşini prokurorluğa vermədən bundan artıq onu məhbus saxlamaq məsuliyyətini heç kəs üzərinə götürmək istəmir. Onunla belə razılığa gəlirlər ki, peşəsinin sirrini açmasın, əvəzində ondan pulu geri istəməsinlər və eyni vaxtda onu təqaüdə çıxarsınlar.

Kişi xaraba bir yer alıb yerində bir imarət tikir və elə bu vaxtdan məhəlləmizin əyanlarından sayılır.

HEKAYƏT № 60

Həlim Rummanə məhəlləmizin cavanlarındanır, mis sinilərə naxış salan fəhlədir. Gözlənilmədən icazəsiz emalatxanadan gedir, onu təkiyyənin önündəki meydanla laübalı tərzdə gəzişən görürlər, nə bir kəsi, nə də ki özünü tanıyır. Anası xəbəri eşidib oğlunun yanına gəlir, lakin o, anasını da tanımır. Anası onu adı

ilə çağırır, o isə, sanki, birinci dəfədir bu adı eşidirmiş kimi görünür. O, qərib, dünyaya, elə bil, bu saat gəlmiş bir insana çevrilir.

Belə zənn edirlər ki, nəşə çəkib, lakin onun bu çaşqınlığı uzanır, bir gün, iki gün, gün günü əvəz edir, onun təzə halı dəyişməyib sabit qalır. Rummanə xatirələrdən və insani əlaqələrdən xali bir cüssəyə, damarında isti qan axan bir meyitə çevrilir. Məhəlləmizin adəti üzrə, o saat deyirlər ki, ona cadu olunub, vəziyyətə münasib xalq təbabətinin müxtəlif vasitələri ilə – buxur, pir ziyarəti, cinlərin tilsimini dua ilə qırmaqla onu müalicə edirlər, lakin o, şəfa tapmır. İşini tapşıırırlar Allaha.

Bir gün səhər anası onun gözündə yeni bir baxış, sanki, uzunsürən səfərdən qəfil qayıtmış, həmin o qeybə çıxmış adamın parıltılı baxışını oxuyur.

Ananın qəlbi ümidlə çırpınır, qışqırır:

– Rummanə!

Rummanə birinci mərtəbənin pəncərəsindən içəri süzülən günəş işığına qorxu ilə baxıb deyir:

– İşə gecikdim.

Tələsik emalatxanaya yollanır. Anası hönkür-hönkür ağlayır.

Ustasının qarşısında durub deyir:

– Yuxuya qalmışam, usta, bağışla məni.

Kişi lal-dinməz şübhə ilə baxır ona, lakin işləməsinə mane olmur, dərin maraqla gəncdə əmələ gəlmiş dəyişikliyi izləyir. Rummanə maraqla ətrafına göz gəzdirir, axtardığını tapmadıqda soruşur:

– Bəyyumi hanı?

Bəyyumi onun dostu və uşaqlıqdan həmdəmidir, onu, adəti üzrə, qarşısında oturmuş görəcəyini gözləyirdi. Lakin o yoxdur, heç kəs də onun barəsində verilən suala əhəmiyyət vermir. Tədricən Rummanə öyrənir ki, o, tam bir neçə ay gerçəklikdən ayrılıbmış. Bu

həqiqəti təmkin və dözümlə qarşılasa da, qəbul edib anlamaqda çətinlik çəkir. Yenə də dostu Bəyyumini soruşur. Deyirlər:

– Allah ona rəhmət eləsin!

Çığırır:

– Bəyyumi ölüb?

– Xeyr, onu asıblar!

– Asıblar?!

– Şüşə muncuqsatan Zeynəbi öldürməkdə ittiham olundu!

Sarsılmış halda mızıldanır:

– Bəyyumi Zeynəbi öldürüb!

Çox az adam bilir ki, Rummanə həm yeganə dostunu, həm də yeganə sevgilisini itirmişdir. Bilənlər deyir:

– Onun sevgisi də, dostluğu da faciəvi oldu!..

Yenə deyirlər:

– Özlərindən sonra ona xəyanət və boşluq qoyub öldülər...

Rummanənin şəxsiyyətində başqa bir dəyişiklik başlayır. Yenə bihuşluğa dönmür, lakin ruhunun dərinliklərinə ölgünlük yeriir, ağzına qıfıl vurub susur. Hər şeyi rədd edir, hər şeyə etiraz edir, hər şeyə ikrah edib yaşayır, solub-sınıxır, hətta xəstələnib işdən qalır, üfüq gözlərində qaralır. Anası ona təskinlik vermək üçün deyir:

– Müsibət tək sənin müsibətin deyil, dünyanın müsibətlərini saymaqla qurtarmaz!

Elə o dəm evini tərk edib əl-Cəməliyyənin polis məntəqəsinə yollanır, zabitin otağına girir və sakitcə deyir:

– Şüşə muncuqsatan Zeynəbi mən öldürmüşəm...

HEKAYƏT № 61

İbn Eyşə məhəlləmizin lüt-avaralarındandır, dilənçilik və cibgirliklə dolanır. Bir gecə ev sahibəsinin toyda olacağını dəqiq biləndən sonra Maşalla xanımın evinə girir. Nə səbəbdənsə Maşalla xanım gözlənilmədən tez qayıdır. İbn Eyşə bundan yalnız o zaman xəbər tutur ki, Maşalla xanım yataq otağına yönəlir. Qorxuya düşüb titrəyə-titrəyə çarpayının altına girir.

Arvad işığı yandırır. İbn Eyşə otaqda ora-bura gedən arvadın ayağını görür, pəsdən oxuduğu mahnını eşidir:

Gəlir Əli sənincün gecə məğrur,

Görəsən, nə vaxt xatircəm qaça biləcək?

Maşalla xanım bir neçə dəqiqəliyə çıxır, sonra dördəyaq qayıdır! Zolaqlı əbanın ətəyi və yaşıl çəkmə görünür, İbn Eyşənin ürəyi sıxılır, onun üçün yəqin olur ki, bu dəfə həbsi uzun çəkəcək. Arvad deyir:

– Xoş gəldin, səfa gətirdin.

Yoğun səs cavab verir:

– Heç kəsin ağlına gəlməz ki, biz toyda deyilik.

İbn Eyşənin qulağına öpüş və şən pıçıltı səsləri gəlir. Arvad deyir:

– Nə də fikirləşsə, bircə onu fikirləşməz ki, mən toyun tünlüyündə aradan çıxmışam.

Yoğun səs cavab verir:

– Biz onu öldürməsək, bir gün o, bizi öldürəcək!

Bu sevişmə uzun çəkir, Əbu Eyşə də çarpayının altında. Bayaq çəkdiyi nəşənin təsiriylə hissləri kütləşir, nəfəsi başlayır təntiməyə, nəşə ruhuna sirayət edib həmişəki aqibətin yaxınlaşdığını xəbər verir.

İbn Eyşə ucsuz-bucaqsız dənizdə üzür, fəzada yavaş-yavaş pərvazlanır. Uçub çatır uca bir zirvəyə, oradan nəzər salır Maşalla xanımın otağına, lampa işığında otağı aydın görür, aşıqı məşuqəsiylə, hətta çarpayı

altında gizlənmiş kişini də görür. Arvad lüt, dalğa-dalğa boz dumana bürünmüş görünür, kişi isə uca bir ağacın budaqları arasında meymun kimi tullanır. Bu oyun nəhayətsiz davam edir, lakin fırtına bu pünhan yeri silkələyir, duman dağılır, yarpaqlar tökülür. Çoxlu səs qan-qan deyir, toqquşma və vuruşma səsi bir-birini əvəz edir, son dərəcə amansız və güclü zərbələr hər tərəfə yağdırılır, zülmətin qəlbindən yeni qüvvələr qopub gəlir, sevginin izi-tozu belə itir...

İbn Eyşə belə qərara gəlir ki, fəzadakı uçuşunu yer kabuslarından mümkün qədər uzaqda davam etdirsən, lakin o, nəyə isə dəyir, bəlkə də, nəsə ona dəyir.

Məşəqqətlə yumruqdan xilas olub boğazını tərpədə bilir və işığa baxır...

Sürüyüb onu çarpayının altından çıxanırlar. Səndələyir, sonra birtəhər dayanır və otağın ortasında çaşmış halda ona baxan sifətləri süzür. Məhəlləmizin şeyxi polis zabitinə deyir:

– Cibgir İbn Eyşədir, əfəndim.

Zabit deyir:

– Axırda adam öldürməyi də öyrəndin.

Tuturlar onu.

Lakin təhqiqat zamanı Maşalla xanımı və onun oynasını öldürdüyünü İbn Eyşəyə sübut edə bilmirlər, sonra isə elə təhqiqatın gedişində əsl qatili tuturlar.

İbn Eyşə bu hekayətini saatda bir dəfə danışır. Ömrünün sonunda Allahın ona yazdığı gəlib, deyirlər ki, giclik ona elə Maşalla xanımın çarpayısının altında gəlib.

HEKAYƏT № 62

Hacı Əli əl-Xəlfavi məhəlləmizin varlılarından idi. Var-dövlətindən çox, yaxşılıq və əməli-salehliklə ad qazanmışdı. Məzlumlara əl uzadar, kasıblara ianə paylayar, qohumları əziz tutardı. Zaman keçdikcə dindarlığı, möminliyi və mərhəməti artır. Lakin Məhran ailəsinə heç kəsə etmədiyi yaxşılıqları edir, heç kəsə vermədiyi qədər onlara verir, tamamilə onları öz hamiliyinə götürür. Məhran ailəsi çox kasıb idi, elə kasıblığın ucbatından onların çoxu düz yoldan azmış, qanunu pozub cinayətlər törətmiş, zorakılıq və soyğunçuluqda ad çıxarmışdı.

Hacı Əli əcəlinin yaxınlaşdığını hiss edib böyük oğlunu yanına çağırır və ona deyir:

– Yuxu görmüşəm.

Oğlu ona mehribanlıq və maraqla baxır. Hacı deyir:

– Sənəmdən ən böyük qəm yükünün götürülməsinin vaxtı çatıb.

Oğul soruşur:

– Nə yuxudur bu? Ən böyük qəmin nədir?

Hacı Allahdan bağışlanmasını diləyir və sözüne davam edir:

– Zahirdən fərqli olaraq, oğul, mənim həyatım çox acı keçib!

– Nə üçün, sən ki ən yaxşı insansan?

Çətinliklə nəfəsini dərib Hacı dillənir:

– Səninlə Məhran ailəsi barəsində danışmaq istəyirəm.

– Onlar elə adamlardır ki, layiq olduqlarından qat-qat artıq səndən alırlar. Doğrusunu desək, onlar yalnız cəzaya layiqdirlər.

Hacının göz qapaqları yumulur. Deyir:

– Onlar bizim bütün varidatımıza layiqdirlər!

Sonra Hacı oğluna etiraf edir ki, lap cavan çağlarında o və ata Məhran şərik olublar. Bir dəfə səfər vaxtı kişi qəfil vəfat edib və o da mərhumun pullarını oğurlayıb.

– Bu, həmin pullardır ki, onun sayəsində biz olmuşuq indiki biz, Məhran ailəsi də olub indiki Məhran ailəsi.

Oğul iztirab çəkərək deyir:

– Nə dediyini özün də bilmirsən, ata.

– Bu həqiqətdir, nə az, nə çox.

İkisi də təşviş və sıxıntı içində sükuta qərq olur. Nəhayət, Hacı dillənir:

– Həyatım acı keçdi, istəyirəm sən lənətdən qurtulasan, istəyirəm ki, malı yiyəsinə qaytarım.

Oğul etiraz edərək soruşur:

– Oğru olduğumuzu etirafmı edək?

Ata yalvararaq deyir:

– Bu çətinlik sənin öhdənə düşür, oğlum.

– Xeyr, bu, sənin işindir, ata.

– Mən artıq ölürəm.

Oğul quru tərzdə soruşur:

– Bəs bunu nə üçün əvvəldən fikirləşməmişən?

Hacı şillə almış kimi gözlərini yumur, mızıldanır:

– Ya pəbb, uzat bir az ömrümü ki, səninlə görüşə özümü hazırlaya bilim.

Lakin o, bundan əvvəl ölür. Bu hekayəti nəql edənlər hətta belə söyləyirlər ki, oğlu onun dərmanına nəsə qatıb kişinin əcəlini sürətləndirib.

Bu hekayəti elə təfsilatı ilə, elə dəqiq danışrlar ki, belə yalnız öz gözü ilə görən danışa bilər.

Lakin bizim məhəllədə hekayətlər məhz belə danışılır.

Şaldam ilə Qarma arasında kin hələ onlar lap uşaq ikən yaranır. Bayram günlərinin birində Şaldam Qarmanın təzə köynəyini cırır, aralarında dava qızışır, Qarma çəkməsinin ucu ilə vurub Şaldamın qaşını yaralayır, üzündə ömürlük çapıq qoyur.

Bu qədim tarixdən aralarındakı soyuqluq get-gedə dərinləşib ürəklərinə qara yaxır. Oyun vaxtı uşaqlarla birgə oynayır, bir münasibət düşəndə söhbət edirlər, lakin hər is ədavət qurdu onları içəridən gəmirir, kindən hər biri o birisinə daim zor yeridib xainlik edir.

Mədrəsədə bir-birinə söz atıb sataşır, biri hamını o birisinə qarşı qaldırır, fürsət düşəndə müəllimimizi qızıqdırıb rəqibinin üstünə salır.

Şaldamın atası ölür. Adət üzrə, yasa gələnlər üçün çadır qurulur. Qarma yaxınlıqdakı damın üstünə çıxıb oxuyur:

Oradan keçin vaz,

Burada edərik sizi pişvaz.

Şaldam duzlu balıqsatanın qızına elçi göndərir, Qarma qızı ondan almağa çalışır, hiylə işlədir, qızın ailəsinin yanında onun adını bədnam edir. Elə bu vaxt bir də möhkəm dalaşır, bu dəfə Şaldam Qarmanın qulağının bir tikəsini qoparıb ömürlük onun sifətində iz qoyur, necə ki vaxtilə Qarma onun sifətində iz qoymuşdu.

Hər ikisi evlənir, oğul-uşaq sahibi olur, hərəsi bir peşədən yapışır, yaşa dolurlar. Lakin ürəklərindəki düşmənçilik, hətta bir dəfə cümə namazı vaxtı söyüşməyə başlayanda molla üstlərinə qışqırır:

–Allah şeytana da, onun nöqərlərinə də lənət eləsin.

Onlar məhəlləmizdə lətifəyə dönlər, bu ədavət uzaqdan gülüş doğursa da, həmişə şərdən xəbər verir.

Qarmanın vəziyyəti yaxşılaşır, başından nemət yağır: tütün dükanı açır, barmaqlarında və dişlərində qızıl parıldaıyır. Camaata deyir ki, lotereyadan pul udub maya kimi işlədib, onun qazancına dükən açıb. Amma Şaldam arvadının talağına and içir ki, Qarma ustasının pullarını oğurlayıb, deyir ki, Qarma oğrudan savayı bir şey deyil.

Şaldama elə gəlir ki, o da Qarma kimi özünə bir gün ağlaya bilər, əlini uzadır ustasının malına, lakin tutulur və bir neçə illiyə qazamata salınır. Oradan müflis, avara-sərgərdan çıxır. Düşməninə əyanlar sırasında görüb cin atına minir. Bütün qapılar üzünə bağlı olduğundan nələc qurşanır soyğunçuluğa, qəddarlığı artır, intiqam hissi onu amansızlıqla gəmirir. Usta Qarmanı özünə birinci hədəf seçir. Kişi özü üçün və övladları üçün qorxmağa başlayır: Qarma artıq bir zamanlar olduğu kimi lüt-avara deyildi, indi onun malı-pulu, arvad-uşağı, cah-calalı var və o bütün bunları qorumaq istəyirdi, bütün bunların vasitəsilə həyata bağlılığını qorumaq istəyirdi. Bütün bunların naminə Şaldam ilə razılığa gəlməli, onun başını əkmək fürsəti düşüncəyə qədər onu pulla almaq kimi ağırlığa dözməyə məcbur olur.

Şaldam da rəqibinin malını göyə sovurmaq, həya-abır bilmədən ondan pul sormağ üçün Qarmanın bu siyasətinə gedir. Vəziyyət o qədər gərginləşir ki, həyat dözülməz olur, əlac qalır ölüb-öldürməyə.

Qarma muzdlu qatil tutub Şaldamı öldürmək üçün tədbir tökülür. Şaldam təhlükəni hiss edib rəqibini qabaqlamaq qərarına gəlir.

Gecə pusqu düzəldib Qarmanı öldürür. Lakin bundan sonra o yalnız bir neçə saat həyatdan zövq ala bilər, muzdlu qatil Qarmanın dul arvadından haqqının qalınını almaq üçün Şaldamı qətlə yetirir.

Beləcə hər iki kişi bir gecədə öldürülür.

Atam bu hekayəti nəql edəndən sonra sözünü belə tamamladı:

– Kin şeytan əməlidir, oğul, amma insan özü də təəccüb doğuran məxluqdur.

HEKAYƏT № 64

Qarovulçu Səlaməni hamı çox vicdanlı adam kimi tanıyırdı. Qoçuluq və dərəbəylik, mənəm-mənəmlik ənənələrindən lap təzəcə azad olduğundan qanuna hələ lazımı hörməti bəsləməyə adət etməmiş məhəlləmizdə qanunu müqəddəs sayan nadir adamlardan idi. Düzgünlüyünə görə məhəllə əhlinin rəğbətini qazanıb, hətta məmurdan və polis zabitindən də layiq olduğu ehtiramı görür. Səlamə özündən yaşca böyük, həm də pozğunluğu ilə ad çıxarmış yeniyetmə oğlu olan dul bir arvad alır və bununla da özünü elə bir möhnətə salır ki, heç ağlına gəlməzdi. Bu möhnət onunla başlanır ki, Bərhumə gecə vaxtı bir dükanı yaranda ayıq-sayıq qarovulçu Səlamə onu yaxalayır. Səlamə oğurlanmış malları yerinə qaytarıb məsələni ört-basdır edir və Bərhuməni xurd-xəşil olanacan döyür. Bir qədərdən sonra ayılıb başqa adamlardan onu fərqləndirən gövhəri itirdiyini anlayır, elə bil, ona iynə sancılır, dərin qüssəyə qərq olur. Bərhumə pozğunluğundan əl çəkmir, Səlamənin qəzəbi coşub-daşır, Bərhuməni o qədər döyür ki, cavanın döyülməkdən canı boğazına yığılır və bir dəfə atalığına deyir:

– Döymə məni. Bax xəbərdarlıq edirəm.

Dərsini vermək üçün Səlamə cumur onun üstünə, Bərhumə geri çəkilib küncə qısıılır və çıxırır:

– Etiraf edəcəyəm, polis məntəqəsinə gedib hər şeyi etiraf edəcəyəm, mənim işlərimi gizlətdiyini də etiraf edəcəyəm! Bir də məni vursan, etiraf edəcəyəm!

Səlamə çaşır, coşan qəzəbini boğaraq soruşur:

– Sənə etdiklərimin hamısından sonra məni hədə-ləyirsən?

– Vurma məni, etiraf etməyim.

Qışqırır üstünə:

– Sən də pozğunluqdan əl çək!

Sivişib aradan çıxır və kişinin cavabını qaytarır:

– Mən azad insanam!

Səlamə çıxılmaz vəziyyətə düşüb özünə etiraf edir:

– Mən hər gün nəse qiymətli, əvəzsiz bir şey itirirəm.

Çoxları sezir ki, qarovulçu Səlamə dəyişib, dik qaməti bükülüb. Onun özü də camaatın dəyişdiyini, ona yuxarıdan aşağı baxdığını düşünür. Ona xoş söz deyiləndə də baxışlarda istehza oxuyur. Nə vaxtsa adamlar onu bəyəndiklərinə baxmayaraq, vicdanının mətinliyinə görə ona, az qala, nifrət edəcəkdilərsə, bu gün həmin adamların ona yazığı gəlir, onu ələ salırlar.

Səlamə məmurun yanına gedib özü öz günahını etiraf edir və bununla da əzabına son qoyur.

Məmur mütəəssir olur, əmr verir Bərhuməni tut-sunlar. Səlaməyə isə deyir:

– Qovulmamaq üçün özün öz ərizənlə işdən çıx. Sənin keçmişinə hörmət edib bu fürsəti sənə verirəm.

Səlamənin işsizliyi uzun çəkmir, taxıl taciri onu dükanına qarovulçu götürür.

Bəziləri onun hərəkətini gözəl nümunə, bəziləri isə səfehlik sayır.

HEKAYƏT № 65

Şeyx Ləbib məhəlləmizin qocaman sakinlərindən-dir. Gözümü açandan onu da təkiyyə, qədim yol və ya qalereya kimi məhəlləmizin ayrılmaz bir hissəsi saymı-şam. Qalereyanın girişinə yaxın bir yerdə, üstü xəz döşəkcənin üstündə oturardı. Əlində kəskin bihuşedi-

ci qoxu saçan məbxərə tutardı. Əbası ağ, papağı yaşıl, zəif gözləri sürməli olardı, boynundan elə uzun bir təsbeh sallanardı ki, qotazı dizinə çatardı.

Yanına dalbadal arvadlar gələrdi, bardaş qurub kirmiş oturur, yaylıqlarını sərər və onun ağzından çıxacaq sözü gözləyərtilər. O, mızıldanar, əsnəyər, gərnəşər, sonra isə ya bircə söz, məsələn, “bax”, ya da bir zərbi-məsəl, məsələn, “ey gedənlər, Allahımız sizi gələnlərin şərinədən saxlasın” deyərdi, arvad da qandığını qanar, ya üzü fərəhdən gülər, ya da kədərdən tutulardı, xəz döşəkənin altına pay dürtüb yola düzələrdi.

Kişi tam bir əsr ömür sürür, ruzisi gəlir, seyr ağacı sulanır, adı qəlbisniqlərin dilindən düşmür. Nə çoxdur məhəlləmizdə qəlbisniqlər!

Şeyx Ləbib qocalır, vəziyyət də dəyişir. Ziyarətə gələn arvadların sayı azalır və az qala, kəsilir. Şagirdlərin sayı çoxalır, illah da ki ona hörmət qoymayanların, onu ələ salanların, lağa qoyub ona şeir qoşanların. Şeyx qışqırır:

– Sizə açılmış məktəblərə lənət.

Vəziyyəti də, səhhəti də pisləşir. Adamları da, zamanı da axirətlə hədələyir. Keçmiş yaxşı günlərə heyifsilənir.

Nəhayət, zamanəyə təslim olur, dilənməyə başlayır, əlini uzadıb çığır-çığır dolaşır: “Bu ələ pay qoyanlar fani olub”.

HEKAYƏT № 66

Birinci mərtəbənin pəncərəsinin dəmir şəbəkəsi arxasından balaca oğlan uşağının sifəti görünür, küçədən mülayim sifətli adam keçəndə çağırır:

– Ay əmi...

Yoldan ötən ayaq saxlayıb nə istədiyini soruşduqda deyir:

- Çıxmaq istəyirəm.
- Bəs sənə nə mane olur?
- Otağın qapısı bağlıdır.
- Səninlə heç kəs yoxdur?
- Yox...
- Anan haradadır?
- Qapını bağlayıb gedib.
- Bəs atan?
- Çoxdan səfərə çıxıb...

Yoldan ötən vəziyyəti istədiyi kimi yozub ona ürək-dirək verən bir təbəssüm bağışlayır və çıxıb gedir. Balaca oğlan uşağının sifəti dəmir şəbəkə arxasından görünür, o, şövqlə insanlara və yola baxır.

HEKAYƏT № 67

Abdo əs-Sukkəri mərasimlərdə məbxərə və güləb qabı aparanın oğludur. Çoxuşaqlı kasıb ailədir, hamı bir otaqda yaşayır. Abdo sonbeşikdir. Əs-Sukkəri əmi onu mədrəsəyə qoyur. İlk gündən əla oxuyur, cənab şeyx onu ibtidai məktəbə qoymağı məsləhət bilir. Ata bir qədər tərəddüd edir: oğlunu usta yanına peşə öyrənməyəmi göndərsin, ya uzun təhsil yolunu seçsin. Axırda onu məktəbə qoymağı qərara alır. Bu, çətin qərar idi: Abdo etmək əvəzinə, gündəlik qazancı ilə atasına kömək etsin, uzun müddət onun üstündə yük olacaqdı. Lakin Abdonun təhsilindəki müvəffəqiyyəti kişiyyə dərdlərini unutturub qanadlarını iftixarla açıdırır. Oğlu ibtidai məktəbi bitirəndə əs-Sukkəri əmi lovğalıqla deyir:

– Mənim də oğlanlarımdan biri hökumət məmuru oldu!

Lakin Abdo israr edir ki, təhsilini davam etdirdsin. Məktəbə köhnə yırtıq paltarda, yamanmış çəkmədə,

kirli fəsdə, lakin əlaçı olduğundan başını uca tutub gedir, danışanda siyasətdən dəm vurur. Orta məktəbdən sonra o, “Mühəndisxana”da pulsuz oxumaq hüququ qazanır, oranı bitirdikdən sonra isə İngiltərəyə oxumağa göndərilir. Həmin gündən əs-Sukkəri əmiyə “Əbu Mühəndis” adı verilir, hörməti məhəllədə artır, oğlunun zəkası dillərdə məsəl olur. Əs-Sukkəri əminin cavanlıqda arzusu qoçulara qoşulmaq və ya savaşa qalib gəlmək idi, lakin zamanə dəyişir və özü ilə möcüzələr gətirir.

Abdo nazirlikdə yüksək vəzifə tutur, onun göstərişi ilə məhəlləmizə ilk qaz lampası qoyulur.

HEKAYƏT № 68

Məhəlləmizin unudulmaz hekayətlərindən biri də Abdun əl-İlah haqqındadır.

Atası pivəxanada işləyirdi, anası turşu-badımcan satırdı. Abdun özü isə tənədirxanada ustaya şagirdlik edirdi.

Xəmir gətirib çörək aparır, başqa şagirdlər kimi işləyir. Amma özü başqaları kimi deyil. Veys əl-Kənnasın qızı Səlmanı sevir, onunla evlənir və sakit, xoşbəxt ailə həyatı sürür.

Çox işgüzar, bacarıqlı adamdır, səhər açıldan qaranlıq düşənə qədər yorulmadan, dincini almadan işləyir, nə donquldanır, nə də şikayət edir. Ustası ona qədir-qiymət qoyur, müştərilər isə onun xətrini çox istəyir. Axşam namazını məsciddə qılır, moizəyə qulaq asır, molla ilə yaxınlıq edib çətin işi olanda onunla məsləhətləşir. Yeganə əyləncəsi qəhvəxanada aşığa qulaq asmaqdır ki, ondan da sonra ya qarpız, ya xiyar, ya da bişmiş balıq alıb evinə yollanır.

Xasiyyəti çox yumşaqdır, ustasının sərtliyini, bəzi

müştərilərin şitliyini, dostlarının zarafatlarını ədəb və təbəssümlə qarşılayır.

Məhəlləni o, çox xoşlayır, elə bil ki, onun söyüşlərini eşitmir, dava-dalaşını görmür, məhəllə əhli arasında fitnə-fəsad törədən, dedi-qodu yayan adamlarla oturub-durmur.

Bir gün məhəllədə süd kimi ağ cülbabda, naxışlı araqçında, qırmızı çəkmədə görünür. Hansı dostunu-yoldaşını görürsə, qucaqlayır, hörmətli bir adama rast gəlirsə, əlini öpür. İşə getmir. Həmin gün ağzından cəmi bir cümlə çıxır, o da bundan ibarət olur ki:

– Vaxt çatıb.

Təxminən, bir saatlığa gözdən itir, sonra qalereyanın damında görünüb lal-dinməz məhəlləyə baxır. Camaat təəccüb edib qalereyanın yanına toplaşır. İlanların yuvasında, cinlərin oylağında, görəsən, o nə edir?

Çağırırlar, cavab vermir. Sonra o, yüksəklikdən atır özünü aşağı, zərblə yerə dəyir.

Abdun əl-İlahın ölümünü hər dəfə xatırlayanda öz-özünə deyirəm:

– Nə üçün yaşadığımı bilməyim Abdunun nə üçün intihar etdiyini bilməkdən asandır.

HEKAYƏT № 69

Məhəlləyə çox nadir halda çıxır, bir iş üçün çıxmalı olanda da qaça-qaça gedir, gözündə ehtiyat və qorxu oxunur, qulaqlarını ona lənət oxunanda tıxacla bağlayır, xeyir olanda açır, heç vaxt qalereyaya girmir, qəbir üstə getmir. Tək-tənha birinci mərtəbədə yaşayır. Heç vaxt evlənməyib, heç bir əyləncəyə meyil salmayıb. Sələmlə pul verir, adına Əbu-l-Məkarim deyirlər.

Camaat ona lənət oxuyursa da, zərurət məcbur edəndə yanına yollanır.

Yaşı yetmişə çatır, xeyli pul yığır, sonra işindən əl çəkir.

Əhvali-təğyir olur, onda bəzi qəribəliklər əmələ gəlir, baxıb evinin pəncərəsindən görürlər ki, yerdə bardaş qurub üzü divara hərəkətsiz saatlarla qalır.

Bir axşam mollanın yanına gedib qarşısında dinməz dayanır. Nəhayət, şeyx soruşur:

– Əbu-l-Məkarim nədən ötrü gəlib?

Müqəddiməsiz deyir:

– Yuxu görmüşəm...

Soruşur ki, nə yuxudur, deyir:

– Yuxuma bir adam girib əmr elədi ki, pulumu son qəpiyinə kimi yandırım!

Molla gülümsəyib deyir:

– Allah axırını yaxşı edər.

– Axı bu, hər gecə təkrar olunur!

– Bu adamın görkəmi necədir?

– Bilmirəm, onun hüsurunda gözüm yumulur.

Molla maraqla soruşur:

– Nurundanmı?

– Deyəsən...

– Kim olduğunu demir?

– Əsla.

Molla bir qədər susub sonra soruşur:

– Malını fəqərəyə sədəqə paylaya bilərsənmi?

Şəkk ilə mollaya baxıb gedir.

İsti yay günlərinin birində, yer-göy günəşin istisindən od tutub yananda camaat Əbu-l-Məkarimin pəncərəsindən tüstü qalxdığını görür. Tələsik pəncərəyə yaxınlaşıb görürlər ki, Əbu-l-Məkarim lüt-üryan dayanıb yanan pullarına tamaşa edir.

Bundan sonra lüt gəzir, zibillikdən yemək qalıqlarını götürüb yeyir, sonra isə qalereyanın qaranlıqlarında göz-dən itir. Bir gün onun ölüsünü qalereyanın zirzəmisində tapıb sədəqə hesabına qazılmış qəbirdə basdırırlar.

Əyanlardan biri yuxu görür. Həzrəti-Xızr onu ziyarət edib buyurur ki, Əbu-l-Məkarim Allahın övliyalardan biridir və buna görə onun qəbri üstə məqbərə tikmək həmin əyanın borcudur.

Kişi məqbərə tikir. Zaman keçdikcə Əbu-l-Məkarimin özü haqqındakı xatirələr unudulur, təkcə övliyalığı qalır. Atamdan soruşuram:

– O hörmətli adam haradan bilib ki, yuxuda onu ziyarət edən məhz ağamız Xızrdır?

Cavab verir:

– Ola bilsin ki, ağamız özü deyib.

Yenə soruşuram:

– Əbu-l-Məkarim övliyalardan idisə, daha yaxşı olmazdımı ki, malını fəqərəyə sədəqə paylasın?

– Belə olsaydı, onu ehsan verən hesab edərdik, övliyalardan yox.

Susub sonra sözünü bitirir:

– Yuxu ibrətdir, Allah yuxu vasitəsilə ona yaxşılıq edib. Sən də belə yuxular görürsənmi?

HEKAYƏT № 70

Payızdır. Topa buludlar gur yağış tökür. Satıcılar haray çəkib cəvafə meyvəsindən hazırlanan şimini və kartofu tərifləyirlər.

Bir adam qalereyaya tərəf əlini uzadıb çıxır:

– Allah, lütfünü göstər!

Baxıb o səmtə görürlər ki, qalereyanın qaranlığından bir kişi çıxır, lüt-anadangəlmə, inildəyir, səndələyir, qıçı bükülüb yerə sərilir, divardan yapışib qalxır, ətrafına baxıb ağlayır.

Xeyirxah adamlar tələsik paltar gətirib onu geyindirirlər, başındakı dərin yaranı sanyırlar, soruşurlar:

– Sənə nə olub?

Lakin o cavab vermir. Soruşurlar:

– Kimsən, adın nədir?

Cavab vermədən yenə inildəyir. Soruşurlar:

– Haradan gəlmisən?

Nə cavab, nə cavaba ümid.

– Hara gedirsən?

Camaat onun başına nə gəldiyini yalnız təxminən təsəvvürünə gətirib belə qənaətə gəlir ki, bu adam yol-kəsənlərin qurbanı olmuşdur.

Yara sağalırsa da, kişinin ağlı başından uçar, dönüb olur gic. Məhəllədə yaşayıb onu tərک etmir, ona göstərilən mərhəmət və qayğıya sığır, sədəqə veriləni yeyir, qışda qalereyada, yayda təkiyyənin divarı dibində yatır, danışanda ya sərsəmləyir, ya anlaşılmaz səslər çıxarır, səbəbsiz gah ağlayır, gah gülür, adı da, əslı də, kimliyi də, qayəsi də məchul qalır.

O zamanlar məhəlləmizdə insanları zəlil və həqir edən səbəblər başqalarını həm də onlara hörmət etməyə, xətiirlərini əziz tutmağa sövq edərđi. Abdulla, adı olmayan adam kimi ona belə ad qoydular, günlər ötdükcə ali bir mövqeyə yüksəlir, ətrafında əsrarəngiz bir müqəddəslik haləsi yaranır. Onu salamlayır, nəvəzişlə dindirir, ona mehribanlıq göstərir, sirr açıb çıxardığı anlaşılmaz səsləri diqqətlə dinləyirlər ki, məchul müsibətlərdən və naməlum qəzavü-qədərdən bu səslərin arxasında gizlənsinlər.

Bir gün eşidirəm ki, bir kişi Abdullanın övliyalardan olduğunu necə müdafiə edir:

– Bizlərdən hər birimizə həyat ona görə müyəsər olur ki, haradan gəldiyimizi, yəni əslimizi və hara getdiyimizi, yəni qayəmizi bilirik. Abdulla isə bütün bunları bilmədən yaşayıb həyatın bərəkətlərini dadır. Kim ki əslini, qayəsini və həyatının mənasını bilmədən həyat məmləkətinin nemətlərindən həzz alır, müqəddəsleşdirilməyə və övliyalardan sayılmağa layiqdir.

HEKAYƏT № 71

Qəhvəxanada qərib adam var.

Qərib adam məhəlləmizdə diqqəti cəlb edir. Görəsən, bu adam haradan gəlib?

O, qalereya tərəfdən gəlib, qəbiristanlıq tərəfdən gələnin qədəmlərinin mübarək olmadığını heç vecinə də almır. Qərib zaviyəyə gəlib mollaya salam verir və deyir:

– Məsləhət-məşvəratlə tərpənən yanılmaz.

Molla cavabında deyir:

– Biz bildiyimizi əsirgəmirik, düz yolu isə Allah göstərir.

– Yusif əl-Murr barədə məlumat istəyirəm.

– Nə üçün, qardaş?

– Bunu mənə xeyrixah insanlar tapşırıb, siz isə insanları hamıdan yaxşı tanıyırsınız.

Molla belə anlayır ki, bu adam qızlarını Yusif əl-Murra vermək istəyən bir ailə üçün məlumat toplayır, ona görə deyir:

– Onun ki arvadı var!

– Dininə-imanına qovuşub, Allaha şükür...

– Əl-Murr ailəsi məhəlləmizin qədim sakinlərindəndir, peşələri də əttarlıqdır.

– Neçə yaşı var?

– Otuz, atasının dükanında işləyir, üç oğlu var.

– Hərdən məhəllədən birhəftəlik, bəzən daha artıq itirmi?

Molla gülümsəyib deyir:

– Deyəsən, sən onun haqqında çox şey bilirsən, lakin o, ticarət işləri üçün səfərə çıxır.

Sonra molla soruşur:

– Sənə kim tapşırıb məlumat toplamağı?

Üzr istəyib deyir:

– Adını verməyə ixtiyarım yoxdur.
 Molla pərt olub quru-quru soruşur:
 – Bəs siz cənabları kimsiniz?
 – Əbd-ül-Axər əl-Müqavil¹ çağırılıram.
 – Nə kimi işləri görürsünüz?
 – Xeyr, bu, mənim ləqəbimdir, işim isə dəyirman-
 çılıqdır.

Xudahafizləşib gedir.

Xəbər gedib Yusifə çatır, mat-məəttəl qalır, Allaha and içir ki, təzədən evlənməyə çalışmır və bu, onun heç ağlına belə gəlməyib. Qərib və onun sirri barəsində çox söz-söhbət gedir, söhbət qızıqsır, sonra soyuyur və nəhayət, kəsilir. Bir axşam qəribi meydan tərəfdən gələn görürlər. Ayaq saxlamadan məhəlləni keçir və qalereyaya girir, sonra köhnə divarla təkiyyənin divarı arasındakı dar küçəyə burulub qəbristanlığa yönəlir.

Yusif əl-Murr bu xəbəri eşidib onun dalınca gedir və qalereyanın qaranlığında gözdən itir.

Bir saat keçir. Ata təşvişə düşür. Fəhlələrindən bir neçə nəfər götürüb əlində də yolunu işıqlandırmaq üçün nöyüt lampası gedir oğlunun ardınca.

Qalereyada onların qulaqlarına iranlı dərvişlərin oxuduğu dini nəğmələr gəlir. Açıq sahəyə çıxıb lampanın işığında Yusifin yerə sərilmiş meyitini tapırlar.

Meyiti yaran həkim onun ürək partlaması nəticəsində öldüyünü desə də, heç kəs ona məhəllədə birçə an da inanmır. Başlarını bulayıb mızıldanırlar:

– Qərib kişi!

Lakin qərib kimdir? Nə üçün Yusif əl-Murru öldürüb? Burada hamı baxışır, pıç-pıç başlanır, səmaya xariqüladə sirr dalğası yüksəlir.

¹ *Müqavil* – müqavilə ilə tikinti və ya istənilən sifarişli işi görən adam

HEKAYƏT № 72

Oklə əs-Sarmatinin hekayəti əsl hekayətdir. Atası sirk sahibi idi. Oklə lap uşaqlığından sirk meydançasında çevikliyi ilə hamını məftun edib məşhurlaşmışdı.

Atanın vəfatından sonra oğul ağlabatan bir səbəb olmadan sirki tərk edir. Qoşulur qoçu dəstəsinə, möhkəmliyini təsbit edib özü üçün bir qədər sərvət də toplayır. O, qadınların istəyini cəzb edən gizli bir rəyihə saçır, ürəkləri məftun edərək sevgi taxtında əyləşir, kişilərin sinəsini kinlə doldurur. İş o yerə çatır ki, qoçular ona deyir:

– Özünü ədəbli apar, yoxsa üzünü eybəcər şəkllə salarq.

Onun qəlbi, sanki, əsl məhəbbətin nə olduğunu bilmir, bir qadına aludə olur, sonra ondan soyuyur. Onun qələbələri heç bir xəyala sığmır, adamlar onun şeytanlarla dostluq edib sehr işlətdiyinə inanırlar.

Gözlənilmədən evlənilir.

Özündən bir neçə yaş böyük gözəl olmayan dul arvad alıb evində elə bərqərar olur ki, bunun uzun çəkəcəyi bilinir.

Əvvəl sirki atdığı kimi indi də qoçuluğu atır, özünə şirniyyat dükanı açıb bir qədər pul da qazanır.

Bir neçə ildən sonra bu gəlirli ticarətindən darxıb dükanını satır, kəlləpaça və iç-ciyər bişirilib-satılan yeməxana açır, əvvəlkindən də çox pul qazanır.

Olur pula həris, pul onun ürəyində əvvəllər qadınların, sirkın və qoçuluğun tutduğu yeri tutur, qurşanır nəşə alverinə, torpaq alıb-satmağa. Bir imarət, bir dənə də qoşaatlı fayton alır, özünə qızıldan bəzək vurur.

Bir gün qərara gəlir ki, məhəllədən böyük şəhərə köçsün. Qəsр tikdirib kübar həyat sürməyə başlayır, özünə bir malikanə də alır, məhəlləmizdə təkcə alış-veriş işləri olanda görünür.

Səyahətə aludə olur, elə aludə olur ki, bir gününü İsgəndəriyyədə, o biri gününü Asuanda keçirir, ərəb ölkələrini dolaşır, cürət edib Avropaya da səyahətə çıxır.

Bir yer xoşuna gəldimi, ora məftun olub deyir ki, ömrünün sonuna qədər orada yaşayacaq, sonra ora öyrəşib digər yerləri arzulayır. Diyar eşqi də ona əzab verir, necə ki əvvəl onu qadına, pula və sairəyə olan eşqi incidirdi. Səfərlərinin arasında məhəlləsinə dostlarını görmək və ticarət müqavilələrini bağlamaq üçün gəlir.

Bir axşam nəşə alverçiləri olan dostları arasında oturanda soruşur:

– Adam daha nə edə bilər?

Öz səfərlərindən onlara danışır.

Məhəlləni yalnız zərurət qarşısında məcburən tərk edən dostları ona laübalı şəkildə qulaq asırlar. Oklə soruşur:

– Görəsən, əcinnələr yaşayan dağlar haradadır?

Sonra yenə soruşur:

– Dünyanın barısı haradadır? İnsan o barının başından boylansa, nə görər?

Onun barəsində xəbərlər kəsilmir. Deyirlər ki, şərab qurşanıb. Deyirlər ki, qumara qızıışıb. Deyirlər ki, saysız-hesabsız axmaqlıqlar törədir.

Xaricdə o qədər çox qalır ki, daha qayıtmayacağını zənn edirlər.

Camaat onu itkin sayır. İllər keçir.

Bir səhər təkiyyənin önündəki sahədə qoca bir adamın yarıçılpaq meyiti tapılır.

Məhəlləmizin camaatı meyitə baxıb Oklə əs-Sarmatini tanıyır. Çəşqin, sual dolu nəzərlə əbədi sükut və pünhan sirr səddi ilə onlardan ayrılmış Oklənin meyitinə baxırlar.

Həyatı əfsanə idi, ölümü zərbə...

HEKAYƏT № 73

Mustafa əd-Dəhşuri sudaşıyanın oğludur. Lakin o, məhəlləmizdə dərin biliyə malik nadir adamlardandır. Məktəbimizdə müəllim işləyir, atamla dostdurlar.

Bir gün bizdə atamla söhbət əsnasında soruşur:

– Həyatın mənası nədir?

Atam gülümsəyir. Lakin görəndə ki dostu sualı ciddi verib və təkidlə cavab gözləyir, başlayır əsl və qayə, həyat və ölüm, dirilmə və hesab barəsində bildiklərindən danışmağa. Əd-Dəhşuri deyir:

– Deməli, sən bütün bunlara inanırsan, həyata, ölümə və ölümdən sonrakıya. Bəs qəbirdə nə olur, bu barədə nə fikirdəsən?

Atam başlayır ona təlqindən, iki mələyin hesabından, ruhun məkanından, axirətdə nicat diləyindən danışmağa. Onda əd-Dəhşuri deyir:

– Budur sənə insan cəsədinin vəfat anından ta skeletə çevrilənə qədər saatbasaat tarixçəsi...

Uzun kabustək müdhiş və iyrənc olan bir hadisəni təkrar-təkrar elə hey danışır. Atam etiraz edərək çıxır:

– Bəsdir, nə istəyirsən?

– Sənə inkaredilməz bir həqiqəti təsvir etmək istəyirəm.

Atam kinayə ilə soruşur:

– Məgər Allaha inanmırsan?

Gülümsəyib cavab verir:

– Necə də inanmayım...

Sonra sözlünə davam edir:

– Lakin Allah mənimlə əlaqəyə girmir, mən isə onunla əlaqəyə girməkdə acizəm. Aramızda məhvedici bir sükut var. Həyatda izahı olmayan bir şəx, təbiətdə acizlik və nöqsan görürəm, bunların mənasını anlamıram və şübhə etmirəm ki, Allah, min şükür ona,

bizi özbaşına buraxıb və qərara alıb ki, bizim nə qayğı-mıza qalsın, nə də ki bizimlə əlaqəyə girsin.

Atam ona açıqca deyir ki, təhlükəli bir küfrə batır, lakin əd-Dəhşuri sözünə davam edir:

– Beləliklə, Allaha inam həm də onun bizim aləmi bilərəkdən saymadığına inamı labüd edir, necə ki bizi də yalnız və yalnız özümüzə etimad etməyə vadar edir...

Atam qəzəblə ondan soruşur:

– İnsanların halını, əgər sənin fikrinə inansalar, təsəvvürünə gətirirsənmi?

– Hər halda, indiki hallarından pis ola bilməz və ümid var ki, bəlkə də, daha yaxşı olsun...

Sonra fikrini şərh edərək deyir:

– Qorxma ki, insanlar həyatı zarafat kimi qəbul edir. Həyat bizə tapşırılmış bir əmanətdir ki, onu tam ciddiliklə daşmalıyıq, yoxsa həlak olarıq. Xəyyam və Əbu Nüvas kimi şəxsiyyətlərin həyata gəlməsinə imkan yaranırsa, bu heç də onların fəlsəfəsi sayəsində deyil, əksinə, onların da əvəzinə əmanəti daşıyan ciddi əməkçilərin sayəsində olur. Əgər hamı zarafat məzhəbini qəbul etsə, kim onlar üçün çörək yapar, şərab çəkər, bağa baxar? Odur ki insanların Allahsız aləmə düşüb həyata bir əyləncə kimi baxmalarından qorxma. Ciddilik, yaradıcılıq, əxlaq, qanun və cəza labüddür. Hətta ola bilsin ki, xəstəliklərə müqavimət göstərmək üçün dərman içdikləri kimi, davranış və düşüncə zəifliyinə də müqavimət göstərmək üçün dərmanlara müraciət etsinlər. İnsanlar ısrarla etdiklərini edəcəklər, əzmləri heç də əvvəli və axırı olmayan bir zamanda başçısız gəmiyə minib sahilsiz ümməndə üzdüklərinə görə yumşalmayacaq, nə qəhrəmanlıq itəcək, nə ali-cənablıq, nə də ki fədakarlıq...

Atamın qəzəbini və kinayəsini görüb bir qədər səbir edir, sonra sözünü tamamlayır:

– Bir gün insan özündə və cəmiyyətində, bir növ, kamala yetişəcək, bu zaman və yalnız bu zaman, onun təzə şəxsiyyəti ilahiliyin mənasını dərk etməyə icazə verəcək, ilahiliyin əbədi həqiqəti ona bəyan olacaq...

Mübahisə onların hər ikisi yorulanacan davam edir, sonra Mustafa əd-Dəhşuri maraqla soruşur:

– Öz fikirlərimi məhəlləmizdə necə yaya bilərəm?

Atam hiddətlə deyir:

– Məhəllə əhli həyatın gündəlik qayğıları içində batmışdır, kasıblıq, cəhalət, zorakılıq və ədavət onları əzib üzür...

– Lakin bütün bu müşkül məsələlərin ən gözəl həlli mənim fikirlərimlə tapılar.

– Məhəlləmizin əhli yalnız bir dil anlayır, o dili ki, onların qayğılarından törəyir, onların əzablarını əks edir, ürəklərindəki ağrını çıxarmaq üçün yalvardıqları xəyali məxluqları müqəddəsleşdirir.

Mustafa əd-Dəhşurinin ehtiyatlılığına baxmayaraq, belə xariqüladə fikirlər onun adına bağlanır, camaat arasında özünü bihörmət edib dedi-qoduya səbəb olur. Buna görə onu vəzifəsindən çıxarırlar, bizim məhəlləmizdə həyat ona qara olur.

HEKAYƏT № 74

Əl-Əavar təkiiyənin qarşısındakı sahədə sevgilisi ilə görüşə hazırlaşır. Şücaətini artırmaq üçün bir parç pivə içmək niyyəti ilə girir pivəxanaya, ancaq açarını itirib o qədər içir ki, olur lülqənbər.

Gecəyarısı pivəxanadan çıxıb qaranlıqda əriyir, məhəbbətdə əriyir, heç bilmir hara getsin. Zülmətdə toqquşur dəli Nunu ilə. Nunu dinc-farağat dəli oldu-ğundan harada istədi, orada da gəzir. Əl-Əavar onu tanımadan qolundan yapışır və deyir:

– Təkiyyənin yolunu mənə göstər də.

Dəli Nunu hərəkətə gəlib müsahibinə deyir:

– Qolumu boşlamayasan ha... Gecənin bu vaxtı təkiyyəyə niyə gedirsən?

– Düzünü söyləyim? Sevgilimlə görüşə gedirəm.

– Əla. Mən də sevgilimlə görüşə gedirəm.

– Sən də mənim kimi sahədə?

– Xeyr, lap təkiyyənin özündə.

– Axı hasar ucadır.

– Gecə mümkün olmayan şey yoxdur.

Əl-Əavar səndələyib, az qala, yerə yığılır, şikayətlə deyir ki:

– Bir ildir yol gedirik, gəlib hələ çatmamışıq?

– Bir il niyə, cəmi bir həftədir yol gedirik.

Əl-Əavar səhv etdiyi üçün üzr istəyir və deyir:

– Qaranlıqda adam vaxtı görə bilmir.

– Bəs sevgili necə, qaranlıqda görünür?

Sərxoş hırıldayıb deyir:

– Mən sevgilini tanımaqda gözümə etibar eləmirəm.

– Onda sən dəlisən ki!

– Bəs təkiyyə hanı?

– Sən özün bayaq dedin ki, cəmi bir həftədir yol gedirik.

– Günorta vaxtı mən məhəlləni on beş dəqiqəyə başdan-ayağa keçirəm.

– Gecə vaxtı məsafə uzanır, məgər görmürsən ki, biz dayanmadan gedirik?

Əl-Əavarın başı gicəllənir, ayağı onu saxlaya bilmədiyindən üzü üstə yerə sərilir, dərin yuxuya gedir. Yuxudan yalnız səhər gün doğanda ayılır. Çəşqin nəzərlərlə ətrafını süzür, görür ki, pivəxananın qapısından düz bir addım kənardadır.

Bu hekayəti danışan pivəxana sahibinin şəyirdi deyir ki, hara isə getdiklərini güman edib eyni yerdə

dövrə vuran dəli ilə keflinin söhbətini elə buradaca, qapının ağzında durub eşidib.

Elə o gündən bu hekayətin əsasında məhəlləmizdə məsəl yarandı, soruşulmalı olmayan adamdan məsləhət istəyən barədə deyirlər: “Sən kefli, o dəli, təkiyyəyə necə çatacaqsınız?”

HEKAYƏT № 75

Çox şıq və gözəl geyinmiş Ömər əl-Mərcani pivə-xanaya daxil olur.

Ağ cülbabı nur saçır, başına səliqə ilə sarınmış əmmamə qoyub, ayağındakı qırmızı çəkmə bərq vurur, qoltuğunda zərif bir əsa tutub.

Oturanları mehribanlıqla salamlayıb deyir:

– Qoy könlümüz daim bəxtəvər olsun.

Birinci parçı içir, daxilində bir məstlik oyanır, gülüm-səyir.

İkinci parçdan sonra onu fərəh bürüyür, sevincdən uçar, ətrafındakılara deyir:

– İnanın mənə, bu dünyada qəm yalnız ani bir kölgədir.

Üçüncü parçı içəriyə ötürüb deyir:

– Dünyaya lənət deyən özü məlumdur, hər tikə şirindir, acı da şirindir, iman da şirindir, bundan savayı adam nə istəyər?

Ayağa qalxıb əda ilə əsasını oynadır və deyir:

– Mən xoşbəxtəm, ay igidlər...

Başlayır sevincək zərif hərəkətlərlə rəqs etməyə. Birdən haradansa kobud bir səs onu haylayır:

– Sakitlik istəyirik...

Lakin o, rəqsini davam etdirir, həm də oxumağa başlayır:

Baxın, baxın, nə əcəb,
Kəndçi qıza vurulmuşam...
Kobud səs bir daha onu səsləyir:
– Özünə hörmət et, otur aşağı...
Lakin o, fərəhin ağuşunda süzür.
Havaya dəyənək tolazlanıb onun başına enir...
Yalnız onda rəqsini saxlayır, oxumağını kəsir, gör-
kəmi donmuş bir vəziyyət alır, səadət inciləri ondan
qopub səpələnir...
Sonra isə yerə yığılır.

HEKAYƏT № 76

Hökumətin təkiyyəni hansısa kommunal layihə xatirinə sökmək qərarı barədə xəbər ildırım sürətiylə yayılır, həmin andan bizim məhəlləmizdə evlərdə, dükanlarda, şirkətlərdə, nəşəxana, pivəxana və xarə-balıqlarda gedən söhbətlərin mövzusunə çevrilir.

– Bizim məhəllə təkiyyənin bərəkəti ilə bəxtəvərdir.
– Ot və gülü yalnız təkiyyədə görürük.
– İlahi nəğmələr yalnız təkiyyədən eşidilmirmi?
– Adamların yarasına məlhəm yalnız təkiyyədə qoyulmurmu?

Axtarış və təhqiqatla qəribə bir həqiqət kəşf edilir: bu layihənin müəllifi bizim məhəllənin övladı mühəndis Abdo əs-Sukkəridir. Abdo deyir:

– Təkiyyə sədd kimi məhəllənin məcrasını kəsib, şimala tərəf inkişafımıza mane olur.

Ona deyirlər:

– Bilmişən ki, biz bundan pərt olmuşuq? Məgər şimala tərəf başqa yol yoxdur?

– Unutmayın ki, qəbiristanlıq bu yaxınlarda əl-Xəfir səhrasına köçürüləcək və onun yerində tam bir şəhərcik salınacaq.

– Ömür boyu eşidir ki, qəbiristanlıq köçürüləcək. O isə elə yerindədir ki, yerindədir. Necə qıydın mübarək təkiiyyəni dağıtmağı təklif edəsən?

Müzakirə qızıdır, hisslər alovlanır, ərizələr yazılır, məhəlləmizi əvvəllər bilmədiyi hüzn və gərginlik bürüyür. Mötədil bir adamın səsi ucalır:

– Tələsməyə əsas yoxdur. Gəlin gözləyək, qəbiristanlığın köçürülməsi qəti qərara alınsın və əməli şəkil-də iş başlansın, belə olan tərzdə bizim də əsasımız olar ki, təkiiyyənin sökülməsi məsələsini müzakirə edək.

Bu rəy üstün gəlir, nazirlik geri çəkilir və layihə təxirə salınır.

Əksəriyyət bu fikri bütövlükdə və təfəsilatı ilə rədd edir. Mötədil azlıqda qalanlar isə deyir:

– Qəbiristanlıq durduqca, qoy təkiiyyə də qalsın.

HEKAYƏT № 77

Ənvər Cəlal köhnə yolda pilləkən üstə oturub uca-dan gülür. Ona baxıb elə güman edirəm ki, ya sərxoşdur, ya nəşəli; yaxınlaşıb yanında otururam və soruşuram:

– Nəyə gülürsən?

Gülməkdən özünü saxlaya bilmir, deyir:

– Yadıma düşdü ki, bir-biri ilə düşmənçilik edən şagirdlərin biriyəm. Bir-biri ilə boğuşmaqda olan dalan-lardan gəlmiş şagirdlərin oxuduğu məktəbdəyəm. Bu məktəb başqa məhəllələrlə ədavətdə olan bir məhəllədə yerləşir. Mən özüm gözlə görünən və görünməyən milyonlarca canlının arasında yaşayıram. Məkanım – mənə tabe olmayan Günəş sistemində fırlanan Yer kürəsidir. Bu sistem nəhəng qalaktikada itib-batmışdır. Bu qalaktika ucu-bucağı olmayan nəhayətsiz fəzada hara isə uçar. Bu həyat ki, mən də ona mənsubam, uca

bir ağacın yarpağı üstündəki şəh damlasına bənzəyir. Mən bütün bunları qəbul etməli, sonra da sevinc və kədərə etina edib yaşamalıyam. Bax buna görə gül-məyimi saxlaya bilmirəm...

Mən də onunla bərabər uğunub gedirəm. Birdən mənə istehza ilə baxıb deyir:

– Günəşin sabah doğacağına zəmanət verə bilərənsənmi?

İnamla cavab verirəm:

– Lap buna görə mərc də gələ bilərəm.

Gülə-gülə deyir:

– Yaşasın axmaqlar, çünki onlar xoşbəxtdirlər...

HEKAYƏT № 78

Şeyx Ömər Fikrini bizə, atamın yanına gələndə görmüşdüm. O, təqaüdə çıxmış vəkil katibidir. Təqaüdə çıxdıqdan sonra bir vəkil məsləhətxanası açır, məqsədi də məhəlləmizlə böyük şəhər arasında əlaqələr sıxlaşandan bəri məhəllə əhlinin düyünə düşən işlərini açmaqda onlara kömək göstərməkdir. Məsləhətxanası məscidlə məktəb arasında yerləşir, ora müraciət edənlərə cürbəcür xidmət göstərir, məsələn, ev kirayə tutmaq, avadanlıq daşımaq, ölü basdırmaq, alverdə vasitəçi olmaq, evlənmək, boşanmaq...

Eşidirəm atama necə qürur və inamla deyir:

– Təcrübəm o qədər zəngindir ki, həyatın istənilən sahəsində istənilən xidməti göstərə bilərəm!

Daxilimdə gizlənmiş qədim nisgilim oyanır, soruşuram:

– Mənə xidmət göstərə bilərsiniz?

Gülümsəyib mənə baxır və deyir:

– Oğul bala, nə istəyirsən ki?

– Təkiyyənin baş şeyxini görmək istəyirəm!

Şeyx Ömər və atam ucadan qəhqəhə çəkirlər. Şeyx deyir:

– Mənim göstərdiyim xidmətlər ciddidir və gerçək həyatın cövhəri ilə bağlıdır!

– Lakin dediniz ki, həyatın istənilən sahəsində istənilən xidməti göstərə bilərsiniz.

– Axı təkliyə həyatın hasarlarının bayırındadır, deyilmi?

– Əslində, belə deyil...

Atam mənə deyir:

– Oranın şeirlərindən yadında qalanı əmiyə oxu.

Sevinclə oxuyuram:

– *Bolboli xune deli xord-o qoli hasel kərd.*

Ömər Fikri atama müraciətlə deyir:

– Çox adam bu şeirləri mənasını anlamadan oxuyur.

Sonra mənə baxıb soruşur:

– Oxuduğundan bircə kəlmə anlayırsanmı?

Başımı inkar əlaməti olaraq tərpədirəm. Deyir:

– Onlar qəribədirlər, dilləri də qəribədir, amma məhəlləmiz onlardan ötrü dəlidir.

Mən ona deyirəm:

– Siz ki hər şeyə qadirsiniz.

Atam mızıldanır:

– Əstəğfərullah de o böyük Allaha.

Şeyx məndən soruşur:

– Sənin üçün nə əhəmiyyəti var ki, dərvişlərin şeyxini görmək istəyirsən?

– Uşaqlığımda başıma gəlmiş bir hadisədən əmin olmaq istəyirəm.

Atam ona qədim tarixçəmi danışır. Şeyx gülüb deyir:

– Sizə etiraf edim ki, elə mən də bir dəfə böyük şeyxi görmək istəmişdim.

– Doğrudanmı?

– Özüm-özümə dedim: bütün məhəllə ondan imdad istəyir, hərçənd ki bir kəs belə onu gördüyünü

iddia etmir. Uşaqlar həvəsə necə düşürlər, o cür onu görmək həvəsinə düşdüm. Nə mənə mane ola bilərdi onu görməyə? Yollandım təkiyyəyə, xahiş elədim hər hansı bir məsul ilə məni görüşdürsünlər, lakin onlar hasarın arxasından məni nığaran və qaşqabaqlı qarşıladılar, mənim xahişimə əməl etməyə heç zərrə qədər meyil göstərmədilər. Başladım onları işarə ilə başa salmağa, qorxu içində səksənib, sanki, təhlükə gözlədilər. Axır, onlara bu qədər iztirab verdiyimə peşman oldum, səfehliyimi etiraf edib geri durdum, bilavasitə əlaqəyə girmək fikrindən əl çəkdim. Elə həmin vaxt əmin oldum ki, təkiyyəyə qanuni yolla girmək mümkün olarsa iş deyil, gizlincə girmək isə, şübhəsiz, qanunu pozmaq deməkdir, bu isə, təbii ki, həyatda işini qanuna ehtiram üzərində quran adamdan gözlənilə bilməz.

– Fikrindən beləcə döndün?

– Sən zənn etdiyin kimi dönmədim, məhəllə əhli arasında möminliyi ilə tanınan yaşlı adamların hamısına dedim, bəziləri onu gördüklərini iddia etdi, ancaq ikicə adam tapılmadı ki, ona verdikləri təsvir bir-birinə uyğun gəlsin, dedikləri nəinki fərqli, hətta bir-birinə əks gəlirdi, bu isə, mənəcə, o demək idi ki, onların heç biri onu görməyib.

Ehtirasla dedim:

– Mən isə onu görmüşəm.

– Siz yalan demirsiniz, siz onu görmüsünüz, lakin xəyalən.

– Nə üçün də onu görmək mümkün olmasın? Məsələn, o, hərdən bağda gəzmək istəyə bilməzmi?

– Bəs haradan bilirsən ki, sənin gördüyün böyük şeyxdir, adi dərviş deyil?

– Beləcə niyyətindən əl çəkdin?

– Xeyr, sən təsəvvür etdiyindən daha artıq dəli idim.

Övqaf divanına yollanıb hədə-qorxu ilə təkiyyənin vəqf malı barəsində, sufi dəstəsi və gəliri almaq üçün ayrılmış

dərvişin şəxsiyyəti barəsində az-çox məlumat eldə etdim. O ki qaldı böyük şeyx barəsində, illah da ki bizim məhəllənin inandığı sehrli kəramətləri barəsində, bir söz belə eşitmədim.

Ümidim boşa çıxdığından hirsle ona baxıb dedim:

– Şübhəsiz, başqa vasitələr də var, deyilmi?

Təbəssümlə cavab verdi:

– Var. Əql. O, məni qızğın istəyimdən xilas etdi, dedi ki, biz təkiyyəni və dərvişləri görə bilərik, böyük şeyxi isə yox!

Atam soruşdu:

– Məgər bu özü onun yoxluğunun sübutu deyilmi?

– Əql bunu demir, o, hamımızın bildiyi bir həqiqəti təsbit edir, o da ondan ibarətdir ki, biz təkiyyəni və dərvişləri görürük, böyük şeyxi isə görmürük.

Dedim:

– Şübhəsiz, onun varlığını sübut etmək və onu görmək üçün hansısa bir vasitə var.

– Mənim etiqadımca, bu, qanuni yolla başa gələn iş deyil, mən isə, sən bildiyin kimi, heç vaxt qanundan kənara çıxmıram.

Atam gülüb dedi:

– Etiraf et ki, şeyx Ömər, sənin göstərə bilmədiyin bir xidmət var.

Şeyx atama qoşulub o da gülür, sonra deyir:

– Neynək, qoy olsun. Lakin böyük şeyxi görməyin nə faydası var? Bu, gülünc istək deyilmi?

Odlu-odlu soruşuram:

– Nə üçün qapıları üzümüzə bağlayırlar?

– Təkiyyə, əslində, boş bir yerdə tikilmişdir, çünki onlar tənhalığı sevib dünyadan və insanlardan uzaq olmağa çalışan məxluqdur. Lakin zaman keçdikcə tiki-lilər onlara tərəf uzanıb, dirilər və ölümlər onları əhatə edib, onlar da tənhalığa çatmaq üçün son vasitə kimi qapıları bağlamağa əl atıblar.

Sonra üzündə sönük bir təbəssüm görünür və sözünü belə tamamlayır:

– Budur, bütün mümkün məlumatı sənə verdim: sənin istəyinin həyata keçməsinə kömək edə bilməsə də, qəti surətdə bildirir ki, bu istək həyata yalnız qeyri-qanuni, qanunu pozan bir yolla keçə bilər.

Bu, unudulmaz xatirədir.

Bu günün özündə belə qanunu pozmaq üçün özümdə cürət tapmıram, lakin eyni zamanda təkiyyəni böyük şeyxsiz də təsəvvür edə bilmirəm.

Günlər ötdükcə təkiyyəni yalnız qəbiristanı ziyarət edəndə görürəm, xoş bir təbəssümlə ona nəzər salıram, yadıma bir və ya bir neçə xatirə gəlir, çalışıram şeyxin və ya bir gün şeyx hesab etdiyim şəxsin surətini yadıma salım, sonra qəbiristana gedən dar yola tərəf dönrəm.

FİVİN MÜBARİZƏSİ

(roman)

FİVİN MÜBARİZƏSİ

SEKENENRA

Gəmi öz yolunu müqəddəs çaydan salmışdı. Onun lotos formasında olan burnu zaman karvanında fələyin hadisələri kimi qədimdən bəri bir-birini qovan iri sakit dalğaları yararaq gedirdi. Çay boyunca hər iki sahilə kəndlər səpələnmişdi. Adda-budda və topa ilə xurma ağacları görünürdü. Qərb və şərq tərəf yaşıllığa bürünmüşdü. Günəş göyün ortasından boylanıb öz şüalarını yerə endirirdi: bitkilərin üzərinə düşdükdə səyrişir, suyun üzünə toxunduqda isə parlayırdı. Suyun üzü boş idi – yolunu böyük gəminin yanından salmış bir neçə balıqçı qayığından başqa. Onların da sahibləri Şimalın¹ rəmzi olan lotosa sual dolu, inamsız baxışlarla baxırdılar.

Göyertədəki kabinin qarşısında əyninə gen şinel geyinmiş bəstəboy, yumrusifətli, uzunsaqqallı, ağbəniz kök kişi oturmuşdu. Sağ əlində qızıl tutacaqlı qalın əsa var idi. Qarşısında onun kimi kök və onun kimi geyimli iki kişi də oturmuşdu. Bu üç kişi eyni əhvali-ruhiyyədə idi. Ağ yorğun və əzgin qara gözlərini cənuba tərəf zilləmişdi, qarşısına çıxan balıqçılara acıqlı-acıqlı nəzər salırdı. Sanki susmaqdan bezərək adamlarına tərəf dönüb soruşdu:

– Görəsən, sabah şeypur çalınacaqmı və beləliklə, cənubda hökm sürən bu ağır sabitlik pozulacaqmı, bu əmin-amanlıq şəraitində yaşayan evlər qorxacaqmı, hər bə qartalı bu sakit havada cövlan edəcəkmimi?.. Ah... Kaş bu insanlar gəminin onlar və başçıları üçün hansı təhlükə xəbərini gətirdiyini biləydilər...

¹ Aşağı Misir həmçinin belə adlanırdı. (tərc.)

Şəxslər başçılarının dediyinə razılıq əlaməti olaraq başlarını tərpətdilər. Onlardan biri dedi:

– Nə vaxtadək ki hökmdarımızın Cənuba hakim təyin etdiyi bu adam başında krallar kimi tac gəzdirəcək, fironlar kimi saraylar tikdirəcək, Fivdə qayğısız halda şad-xürrəm gəzəcək, onda qoy müharibə olsun, ey böyük hacib.

Hacib dişlərini qıcamağa başladı, ayaqları arasında olan əsasını hirsə və nifrətlə tərpətdi və dedi:

– Misirlilər təkcə Fivdə hakimiyyətdə qalıblar. Əgər onu da aradan götürsək, Misirin hakimiyyəti həmişəlik bizim olar, hökmdarımız heç kəsin qiyamından qorxmadan arxayınlıq içində hökmranlıq edər.

Günlərin bir gününü böyük bir şəhərin hakimi olmaq ümidi ilə yaşayan ikinci şəxs coşqunluqla dedi:

– Bu misirlilər bizə nifrət edirlər.

Böyük hacib onun fikrini təsdiq edərək acıqlı-acıqlı dedi:

– Bəli, elədir ki var. Hökmdarımızın məmləkətinin paytaxtı Memfisnin sakinlərinin özləri belə zahirən itaətkarlıq göstərsələr də, qəlblərində nifrət bəsləyirlər. Bütün vasitələr tükənib, indi yeganə çıxış yolu qamçı və qılıncdır.

İki şəxs ilk dəfə gülümsündü və onlardan biri dedi:

– Rəyiniz bəyənilsin, ey müdrik hacib. Həqiqətən, qamçı misirlilərin başa düşdükləri yeganə vasitədir.

Birdən adamların üçü də elə sükuta qərq oldu ki, yalnız avarların suyun üzünə çırpılarkən çıxardığı səs eşidilməyə başladı. Sonra onlardan biri bir balıqçı qayığına tərəf üzünü çevirdi, qayığın ortasında dayanmış iribiləkli, bədəninin ortası önlüklə örtülü yarıcılpaq, dərisini gün yandırmış bir gənci görcək təəccüblə dedi:

– Sanki, bu cənublular torpaqlarının lap rəhnindən yaranmışlar.

Hacib istehza ilə dedi:

– Təəccüblü bir şey yoxdur. Onların bəzi şairləri də əsmər çöhrənin gözəlliyini tərənnüm edirlər.

– Doğrudan da, bu belədir. Həqiqətən, bizim rəngimizlə müqayisədə onların rəngi üzərinə günəş şüalarının düşdüyü palçıq kimidir.

– Bəzi adamlarımız bu cənublular barədə danışblar, – deyən hacib sözünə davam etdi. – Həqiqətən, onlar rəngləri və çıpaqlıqlarına baxmayaraq belə, lovğa və kibrliidirlər. Onlar iddia edirlər ki, allahların bellərindən gəliblər, onların ölkələri əsl fironların məskənidir. Ağam, mən bütün bunların çarəsini bilirəm. Bu iddialar yalnız bizim qollarımız onların ölkələrinin hüduclarına uzandıqca azalacaq.

Hacib sözünü bitirər-bitirməz adamlarından birinin barmağı ilə şərqə işarə edərək “Bax. Fivi görürsənmi? Bu Fivdir” dediyini eşitdi.

Hamı adam işarə edən tərəfə baxdı. İri divarlarla əhatələnmiş böyük bir şəhər gördülər. Divarların arxasından obelisklərin hündür ucları görünürdü, sanki onlar göy qübbəsini saxlayan dirəklər idi. Onların şimal tərəfində Cənubun müqəddəs hakimi uca tanrı Amonun möhtəşəm məbədinin divarları görünürdü. Orada gözə ancaq səmaya yüksələn nəhəng heybətli bir heykəl sataşırdı. Adamlar heyrləndilər, baş hacib üzünü turşutdu və dodağını büzərək dedi:

– Bəli... bura Fivdir. Onu görmək əvvəllər mənə nəsib olmuşdur. Günlər keçdikcə daha çox istəyirdim ki, onlar hökmdarımıza tabe olsun və onun müzəffər ordusunun şəhərin küçələrində yürüşünü görüm.

– Və orada tanrımız, məbudumuz Setə ibadət edilsin, – deyən adamlardan biri dilləndi.

Gəmi sürətini azaldıb sıx bağları keçərək yavaş-yavaş sahilə yan alırdı. Bağların sıx otla örtülmüş terrasları su götürmək üçün müqəddəs çaya doğru əyilirdi. Onların arxasında Fivin hündür qəsrləri görünürdü.

O biri sahilin qərbində isə əbədiyyət şəhəri bina olunmuşdu. Orada ehramlarda, mastabalarda, qəbirlərdə ölməzlər uyuyurdu. Onların hamısını ölüm vəhşəti bürüyürdü.

Gəmi Fiv limanına yönələrək balıqçı qayıqları və ticarət gəmiləri arasından yolunu saldı. İriliyi və gözəlliyi ilə, burnunu bəzəyən lotosla nəzərləri özünə cəlb etmişdi. Gəmi körpüyə yan alıb iri lövbərini saldı, bir neçə gözətçi gəmiyə tərəf gəldi. Xalatın üzərindən ağ kətan örtük geyinmiş bir zabıt içəri daxil olub gəminin haradan gəldiyini, mal gətirib-gətirmədiyini oradakı adamların birindən soruşdu.

O, zabiti salamlayıb, “arxamca gəl” deyərək onu otağa apardı. Zabıt başa düşdü ki, o, Şimal sarayının – cənubluların adlandırdıqları kimi, “çobanlar” hökmdarının, yəni hiksosların saray haciblərinin başçısının hüzurunda durub.

O, ehtiramla baş əyib rəsm-təzim etdi. Hacib də əlini qaldırıb aydın təşəxxüslə cavab verdi və yüksək səslə dedi:

– Mən Şimal və Cənubun hakimi, tanrı Setin oğlu hökmdarımız firon Apopinin Fivin hakimi əmir Sekenenranın yanına göndərdiyi elçiyəm. Rica edirəm, ağa-na deyəsən ki, mən gətirdiyim məlumatı ona çatdırmaq üçün görüşə dəvət edilməyimi gözləyirəm.

Zabıt elçiyə diqqətlə qulaq asdıqdan sonra bir daha salam verib getdi.

2

Bir saat keçdikdən sonra gəmiyə bəstəboy, arıq, irialınlı vüqarlı bir kişi gəldi. Vüqarla elçiyə təzim edib asta səslə dedi:

– Səni qarşılamağı özünə şərəf bilən kəs Cənub sarayının baş hacibi Hurdur.

Elçi iri başını əyərək kobud səsle dedi:

– Mən də firon sarayının baş hacibi Xianam.

– Ağamız sizi dərhal qarşılamağa şad olar, – Hur dedi.

Elçiyə işarə ilə “di gedək” deyərək yola düşdülər. O, hacib Hurun arxasınca yavaş addımlarla iri gövdəsi ilə əsasına söykənə-söykənə gedirdi. Yoldaşları da ona hörmət əlaməti olaraq baş əydi. Xian alçaldığını hiss etdi və öz-özünə hirsle dedi: “Sekenenra özü Apopinin elçisini qarşılamaq üçün gəlməməliydimi?..”

O adamın ardınca düşüb hökmdarların qəbuluna gedirmiş kimi Sekenenra ilə görüşə getməsi onu çox sıxırdı. Onların ikisi də zabıt və əsgərlərin müşayiəti ilə gəmini tərk etdi. Xian sahilə hökmdar miniyinin onu gözlədiyini gördü. Onun qarşısında və arxasında hərbi arabalar dayanmışdı. Əsgərlər onu salamladılar. O da lovğalıqla onlara cavab verdi. Sonra arabasına minib Hurun yanında əyləşdi. Sonra kiçik karvan Cənub hökmdarının sarayına doğru yollandı. Xianın gözləri də öz hədəqlərində sağa-sola fırlanıb yolboyu məbədlərə, obelisklərə, heykəllərə, küçələrə, qəsrlərə, bazarlara, bütün təbəqələrdən olan ardı-arası kəsilməyən insan kütlələrinə baxırdı. Sadə insanlar yançılpaq bədənləri ilə, zabıtlar yaraşıqlı şinelləri ilə, kahinlər uzun paltarları ilə, əyanlar enli əbalan ilə, qadınlar gözəl geyimləri ilə seçilirdilər. Sanki, hər bir şey şəhərin əzəmətinə şahidlik edirdi. Bu şəhər Apopinin paytaxtı Memfis özünü ilə rəqabətə girirdi. Elçi ilk baxışda anlamışdı ki, onun minik karvanı nəzərləri çox cəlb edir, insanlar yolun kənarlarında yığışıb ona baxırlar. Lakin soyuqqanlıqla və yerində donub-qalaraq onların qara gözləri onun ağ bənizinə, uzun saqqalına qəribə nəzərlərlə, hiddətlə, narazılıqla zillənmişdi. O, əzəmətli Apopinin elçisi kimi üzləşdiyi həmin soyuq qarşılanma səbəbindən daxili qıcıqlanma və şiddətli qəzəb hiss etdi. Qövmünün

Misir torpağına gəlişindən və onun hakimlərinin taxtacında əyləşməsindən iki yüz il keçdikdən sonra Fivdə qərib, yad görünməsi ona pis gəldi... Onu o qeyzləndirdi, nifrətini oyatdı ki, qövmü iki yüz il hökmranlıq etdiyi müddətdə Cənub öz simasını, xarakterini, mənliyini, müstəqilliyini qoruyub saxlayır, orada hiksoslardan bir adam belə qalmayıb.

Sonra minik arabalarından ibarət karvan saray meydanına çatdı. Meydan çoxguşəli və geniş idi. Onun kənarlarında hökumət evləri, divanxanalar, ordunun ali komandanlığının qərargahı yerləşirdi. Meydanın ortasında möhtəşəm saray gözəl görünüşü ilə baxanları valeh edirdi, o, Memfis sarayının özü kimi əzəmətli bir saray idi. Gözətçilər qala divarlarının üzərində durmuşdular, sarayın böyük qapısının qarşısında da iki cərgə düzülmüşdülər. Elçinin arabası qapıdan daxil olduqda qarşılanma marşı çalındı. Araba karvanı həyətdə irəlilədikcə Xian öz-özünə deyirdi: “Görəsən, Sekenenra başında ağ tacla məni qarşılayacaq? Həqiqətən, o, hökmdarlar kimi yaşayır, onlar kimi özünü aparır, onların idarəetmə sistemi kimi özünə sistem qurub. Görəsən, mənim qarşımda başına Cənubun tacını qoyacaq? O, əcdadlarının, hətta atası Sekenenranın çəkinərək etmədiyini edəcəkmi?..”

Elçi sütunların uzun dəhlizinin girişində arabadan düşdü. Sarayın hacibləri, firon keşikçi dəstəsinin başçısı, böyük zabitlər onun pişvazına çıxmışdılar, hamılıqla elçini salamlayıb onu fironun qəbul zalına qədər müşayiət etdilər. Zalı qapısına aparən dəhlizin hər iki tərəfi Sfinksin heykəlləri ilə bəzənmişdi. Künclərində isə Habunun güclü adamlarından olan iricüssəli zabitlər durmuşdu.

Adamlar elçiyə təzim etdilər və yolu açdılar. Hacib Hur zala daxil oldu, elçi də onun ardınca. O, girişdən bir az aralıda ortada firon taxtını gördü. Onun üzərində

başında Cənubun tacı olan, əlində hakimiyyət əsası və əyribaşlı əlağacı tutmuş bir kişi əyləşmişdi. Taxtdan sağ tərəfdə iki şəxs, sol tərəfdə də iki şəxs var idi. Hur taxta yaxınlaşdı, elçi də onun ardınca gəldi. Hökmdarına hörmətlə baş əydi və zərif səslə dedi:

– Hökmdarım, sizin ali zatinıza hökmdar Apopinin elçisi baş hacib Xianı təqdim edirəm.

Elçi təzim edib salam verdi. Hökmdar da onu salamladı. Xian hökmdarın işarəsi ilə taxtın qarşısındakı oturacaqda əyləşdi. Hur isə taxtın sağında dayandı. Hökmdar elçiyə saray adamlarını təqdim etmək istədi və hakimiyyət əsası ilə sağında dayanan adama işarə edərək: “Oser Amon – baş vəzir”, – dedi. Ondan sonrakı adamı göstərərək dedi: “Nofər Amon – Amon məbədinin baş kahini”. Sonra sola dönərək orada dayananları təqdim etdi: “Kaf – donanma rəisi”, ondan sonra “Pipi – ordu sərkərdəsi”. Tanışlıq bitdikdən sonra hökmdar gözünü elçiyə tuşladı və səmimi alicənablıq və yüksəkliyə dəlalət edən bir səslə dedi:

– Gəldiyin yerdə səni şəxsən və sənə etimad göstərib bura göndərəni salamlayırlar.

Elçi dedi:

– Ey hörmətli hakim, Tanrı səni saxlasın. Mən xoşbəxtəm ki, sizin tarixən şan-şöhrətli gözəl ölkənizə elçi kimi məni seçib göndəriblər.

Onun “hörmətli hakim” deməsi hökmdarın qulağından yayınmadı və onun mənasını da başa düşdü. Lakin üzündə daxilən əsəbiləşdiyinə heç bir ifadəsi görünmədi. Xian həmin an domba gözləri ilə ona diqqətlə cəld nəzər yetirdi, misirli hakimin, doğrudan da, hörmətli, uzunqamətli, gözəl yumrusifət, tünd-qarabəniz bir şəxs olduğunu gördü. Üst dişlərindəki qabarıqlıq onun cizgilərini fərqləndirirdi. O, ömrünün dördüncü onilliyində idi. Hökmdar zənn edirdi ki, Apopinin elçisi şimallıların nümayəndə heyətlərinin aparmaq üçün,

adətən, gəldikləri məqsəd üçün, yaxud daş və taxıl üçün gəlmişdi. O, hiksosların hökmdarlarının fikrincə, xərac idisə, Fiv hökmdarları onu qəsbkarların şərindən qorunmaq üçün verdikləri rüşvət hesab edirdilər. Hökmdar sakitliyini və alicənablığını pozmadan dedi:

– Sənə qulaq asmaq mənə xoşdur, ey böyük Apopin elçisi.

Elçi mübarizəyə atılmış kimi yerində dikəldi və kobud səsi ilə dedi:

– İki yüz ildən bəridir ki, Şimaldan elçilər Cənuba gəlirlər, hər dəfə də razı halda geri dönlrlər.

Hökmdar dedi:

– Bu gözəl ənənənin davam etməsini arzulayıram.

Xian dedi:

– Ey hakim, mən sənə fironun üç istəyini çatdırıram; onlardan birincisi hökmdarım fironun özü ilə, ikincisi uca tanrısı Setlə, üçüncüsü isə Şimalla Cənub arasında dostluq münasibətləri ilə bağlıdır.

Hökmdar ona diqqətlə qulaq asdı, onun üzündə maraq ifadəsi göründü, elçi davam edərək dedi:

– Hökmdarım son günlər gecələr qorxulu ağrıların onun əsəblərinə toxunmasından, iyrənc səslərin onun dəyərli qulaqlarını yağır etməsindən və bunların nəticəsində yuxusuzluğun və əzginliyin şikarına çevrildiyindən şikayətlənir. O, təbiblərini çağırıb gecələr başına gələnləri onlara hekayət etmiş, onlar da onu diqqətlə müayinə etmişlər. Lakin təbiblərin hamısı onun müayinəsindən heyrətlə və çaşqınlıq içərisində bu nəticəyə gəlmişdir ki, hökmdar tamamilə sağlamdır. Ağamız ümitsizliyə düçar olduqda Set məbədinin peyğəmbərinə üz tutmuşdur. O müdrik də “bütün ağrılarının səbəbinin Cənubda begemotların onun qəlbinə sirayət edən böyürlüsü olduğunu” deyərək dərdinin davası kimi onların öldürülməsinin lazım olduğunu bildirmişdir.

Elçi bildirdi ki, Fivin nohurundakı begemotlar fivlilər

üçün müqəddəsdir. Sözlünün izini axtarmaq üçün hakimin üzünə oğrun-oğrun baxdı. Lakin onun üzünü qızsada, hərəkətsiz, donuq göründü. Sözlərinə izahını gözlədi. Ancaq Sekenenra bir kəlmə belə kəsmədi. Əksinə, onun diqqətlə qulaq asdığı və gözlədiyi üzündən görünürdü. Elçi dedi:

– Xəstəliyi zamanı hökmdarım rəyasında görür ki, Tanrımız uca Set öz calalı və nuraniliyi ilə onun yanına gəlir, onu məzəmmət edərək deyir: “Heç belə olarmı ki, bütün Cənubda mənim adımın xatırlandığı bir məbəd yoxdur?” Ağamız and içdi ki, dostu Cənubun hakimindən Fivdə Amon məbədinin yanında Set üçün bir məbəd tikdirməyini istəyəcək...

Elçi susdu. Lakin Sekenenra təmkinini saxlamışdı. Sözlün gözlənilməz deyilməsi bu dəfə onun üzündə ifadə olundu. O heç ağlına gəlmədiyi bir məsələ ilə qəfilcən üzləşmişdi. Hökmdarın kədəri Xianı maraqlandırmırdı. Ola bilsin, o, onu qıcıqlandırmaq istəyirdi. Hacıb Hur istəklərin təhlükəliliyini anladı. Ona görə də ağasının qulağına əyilib pıçıldadı: “Hökmdarım, yaxşı olar ki, elçi ilə indi müzakirə aparmayasan”. Hökmdar razılıq əlaməti kimi başını tərpətdi. O, hacibinin məqsədini anlamışdı. Xian zənn etdi ki, hacib onun dediyini ağasına çatdırır. Ona görə bir az gözlədi. Lakin hökmdar soruşdu:

– Başqa çatdırılacaq məlumatın varmı?

Xian dedi:

– Ey hörmətli hakim, hökmdarıma xəbər çatıb ki, sən başına Misirin ağ tacını qoyursan. Bu, onu sarsıtmışdır. O, hesab edir ki, bu, firon sülaləsini sənə sülalələnlə bağlayan mehribanlıq və ənənəvi dostluq münasibətlərinə uyğun gəlmir.

– Lakin ağ tac Cənub hökmdarlarının baş örtüyüdür, – Sekenenra təəccübünü bildirdi.

Elçi yəqinliklə və ısrarla dedi:

– Lakin onlar hökmdar olanların tacı idi. Buna görə

də möhtərəm atan onu qoymaq barədə düşünməmişdi belə. Çünki o bilirdi ki, bu vadidə tac qoymaq haqqı olan yalnız bir hökmdar vardır. Rica edirəm, hörmətli hakim, hökmdarımın Memfis və Fiv hakim sülalələri arasında xoş əlaqələri gücləndirmək üçün səmimi istəyindən xəbər verən qeydini unutmayasan.

Xian sakit oldu, bir daha araya sükut çökdü. Sekenenra həzin düşüncələrə qərq olmuşdu. Onun qəlbi ürəyinin inam ocaqlarına, ruhunun izzət yerinə toxunan çobanlar hökmdarının sərt tələbləri ilə sızıldayırdı. Bu, öz ifadəsini onun solğunluğunda və ətrafındakı saray əyanlarının üzlərinin donuqluğunda tapmışdı. O, Hurun məsləhətini dəyərləndirərək birbaşa cavab verməmişdi. Hər bir şeyə baxmayaraq, öz təmkinliyini qoruyan bir səslə dedi:

– Elçi, sənin missiyan əqidəmizə, ənənələrimizə toxunan təhlükəli fikirlər ehtiva edir. Buna görə də hesab edirəm ki, fikrimi sabah sənə deyim.

Xian dedi:

– Ən yaxşı rəy məşvərətdən sonra olur.

Sekenenra hacib Hura tərəf dönüb dedi:

– Elçini onun üçün hazırlanmış iqamətgaha aparın.

Bəstəboy, irigövdəli elçi durdu, təzim edərək salam verdi. Sonra təşəxxüslə və təkəbbürlə getdi.

3

Hökmdar varisi şahzadə Kamosun arxasınca adam göndərirdi. Şahzadə Apopinin hacibinin gətirdiyi xəbərdən hali olmaq istəyi ilə tez gəldi. Hökmdarı hörmətlə salamlayaraq ondan sağda yerini tutdu. Hökmdar ona tərəf dönərək dedi:

– Səni çağırırdım ki, ey şahzadə, Şimal elçisinin məktubu ilə tanış edim, sən bu barədə fikrini öyrənək. Məsələ çox ciddidir. Diqqətlə mənə qulaq as!

Sonra hökmdar elçi Xianın dediklərini təfəsilatı ilə varisinə danışdı. Şahzadə atasına elə maraqla qulaq asdı ki, bu, dərisinin rəngi, cizgiləri və üst dişlərinin qabarıqlığında atasına oxşadığı gözəl çöhrəsində göründü. Sonra hökmdar nəzərlərini orada olanlara çevirərək dedi:

– Ey cənablar, sizlər necə hesab edirsiniz: Apopini razı salmaq üçün bu tacdan imtina etməli, müqəddəs begemotları kəsməli, Amon məbədinin yanında ibadət üçün Set məbədi tikməliyikmi? Buyurun, nə etmək lazım olduğu barədə məsləhət verin.

Onların üzlərində görünən hiddət ifadəsi ürəklərini didib dağdan narahatlıqdan xəbər verirdi. Hacıb Hur birinci söz alaraq dedi:

– Hökmdarım, bu istəklərdən daha çox, onları dik-tə edən rəftarı inkar edirəm. O, quluna dik-tə edən ağa-nın ədasıdır, öz xalqına qarşı qəzəblənən hökmdarın ədasıdır. Mən onu Fivlə Memfis arasında həmin qədim münəqişənin yenilənmiş forması hesab edirəm. Memfis Fivi kölə etməyə çalışır. Fiv isə bacardıqca öz hürriyətini möhkəm saxlayır. Heç şübhə yoxdur ki, hiksos-lar və onların hökmdarı Fiv ölkəsinin qapılarının onların valilərinin üzünə bağlı qalmasını “həzm” edə bilmirlər. Ola bilsin, onlar, iddia etdikləri kimi, bu ölkənin onların tacına tabe müstəqil vilayət olması ilə də kifayətlənmirlər. Ona görə də onun müstəqilliyinin görüntülərini sıradan çıxarmaq, onun əqidəsinə hakim kəsil-mək istəyirlər. Bundan sonra onu darmadağın etmək onlara asan olar.

Hur aydın və güclü nitq söylədi. Hökmdar “çoban-lar” hökmdarlarının Fiv hakimlərinə qarşı hücumları tarixini, Cənubu onların hücumlarından və şərin-dən qorumaqdan ötrü fivlilərin onların pis niyyətlərini yaxşı yolla, hədiyyələrlə və üz-də itaətkarlıq göstərməklə necə dəf etmələrini xatırlatdı. Onun da sülaləsinin bu

yolda müəyyən xidmətləri olub. Hətta onun atası Sekenenra (I Sekenenra – *tərcüməçi*) hiylələr, zahiri itaətkarlıq fayda vermədiyi halda ölkəsinin müstəqilliyini qorumaq üçün istifadə ediləcək gizlicə əzəmətli ordu hazırlamağı bacarmışdı... Sonra sərkərdə Kaf dedi:

– Hökmdarım... mən hesab edirəm ki, bu tələblərdən heç birini qəbul etmək olmaz... Hökmdarımızın başındakı tacından imtina etməsinə necə razı ola bilərik?.. Xalqımızı zəlil gününə salmış bir düşməni razı salmaq üçün müqəddəs begemotları necə öldürək!.. Necə bu “çobanların” ibadət etdikləri şər tanrısına məbəd tikək?..

Baş kahin Nofər Amon dedi:

– Hökmdarım... tanrı Amon məbədinin yanında nə şər tanrısı Set üçün məbəd tikilməsinə, nə də onun pak torpağının müqəddəs begemotların qanları ilə suvarılmasına, nə də məmləkətinin himayədarının – onun əmri ilə taca sahib olmuş Cənubun ilk hökmdarının tacdan məhrum edilməsinə razıdır... Xeyr, hökmdarım, Amon heç vaxt buna razı olmaz. O gözləyir ki, övladlarından kimsə Şimalı azad etmək, vətənin bütövlüyünü təmin etmək üçün ordunun başına keçəcək və ölkə ilk hökmdarların dövründə olduğu kimi olacaq...

Ordu başçısı Pipinin damarlarında qanı cuşa gəlmiş, ucaboy və enlikürək sərkərdə ayağa qalxıb gur səslə dedi:

– Hökmdarım, böyüklerimiz düz deyirlər, mən də əminəm ki, bu tələblərlə yalnız gücümüzü yoxlamaq, bizi zillətə və mütiliyə sövq etmək məqsədi güdülmür. Uzaq quraq səhralardan vadimizə soxulmuş bu barbarın hökmdarımızdan öz tacından əl çəkməsini, şər tanrısına ibadət etməsini və müqəddəs begemotları kəsməsini tələb etməsinin arxasında nə dura bilər?.. Hiksoslar əvvəllər mal-dövlət istəyərkən biz xəsislik etməmişik. İndi isə onlar bizim hürriyyətimizə və şərəfimi-

zə əl uzadırlar. Bunlarsız bizə ölmək asandır və yaxşıdır. Həqiqətən, Şimaldakı xalqımız torpağı şumlayan, qamçıların zərbəsi altında inildəyən qullardır. Biz bir gün onları çəkdiqləri bu əzabdan xilas etmək istəyirik, öz istəyimizlə onların bədbəxt talelərini yaşamaq yox.

Hökmdar sükuta dalıb diqqətlə qulaq asır, aşağıya baxaraq hisslərini gizlədirdi. Şahzadə Kamos onun üzünə nəzər salmağa çalışdı, amma mümkün olmadı. O, ordu sərkərdəsi Pipiyə tərəf dönərək onun dediklərinə qulaq asdı:

– Hökmdarım... həqiqətən, Apopi acgözlüklə bizim milli məniyyətimizə göz dikib, nə olursa olsun, o, Şimalı zəlil etdiyi kimi Cənubu da etmək istəyir. Lakin mütiliyə və güclü düşməyə boyun əyməmiş Cənub indən belə heç vaxt buna təslim olmayacaq... Kim deyir ki, biz sələflərimizin möhkəm qoruyub saxladıqlarından və uğrunda mübarizə apardıqlarından ağılsızcasına imtina etməməliyik?..

Baş vəzir Oser Amon onların arasında mötədilliyə daha yaxın insan idi. O, Cənubun sərvətinin inkişaf etdirilməsinə, Nubiya və Şərqi Səhranın imkanlarından faydalanmaqla məğlubedilməz bir ordu hazırlamağa geniş vaxt ayırmaq məqsədilə hiksosların qəzəbinə tuş gəlməmək və ya onların barbar qüvvələrinə mane olmaq siyasətinə üstünlük verirdi. Ona görə də taxtacın varisinin və ordu başçısının coşmasının nəticələrindən narahat olaraq ölkə əyanlarına üzünü tutub dedi:

– Ey cənablar, xatırlayın ki, hiksoslar oğru və soyğunçu tayfadır. Misirə iki yüz ildir hakim olsalar da, hələ də qızıl onların gözlərini qamaşdırır, onların özlərini alçaldır, onların fəaliyyətini şərəfli hədəflərdən ayırır.

Sərkərdə parlaq dəbilqə qoyduğu başını tərpədib dedi:

– Ey əzəmət sahibi, biz bu xalqla onların xüsusiyyətlərini tanımaq üçün kifayət qədər yaşamışıq. Onlar

elə insanlardır ki, bir şeyi istəsələr, onu açıq şəkildə, riyakarlıq, hiyləgərlik etmədən tələb edirlər. Qızıl istəyirdilər, onlara göndərilirdi. Bu gün isə onlar azadlığımızı tələb edirlər...

– Ordumuzun hazırlıqlarını tamamlamaq üçün indi tələsməmək lazımdır, – baş vəzir bildirdi.

Ordu başçısı dedi:

– Ordumuz hazırkı vəziyyətində düşməyə cavab verməyə qadirdir.

Şahzadə Kamos atasına nəzər saldıqda onun hələ də aşağıya baxdığını gördü. Sonra coşqunluqla dedi:

– Danışmağın nə faydası var?.. Ordumuzun əsgərlərə və əsləhəyə ehtiyacı ola bilər, amma Apopi ordumuzun təşkil edilib tamamlanmasını gözləmir və bizə elə tələblər irəli sürür ki, qəbul etsək, öz məhvimizə və süqutumuzla hökm vermiş olarıq. Cənubda elə bir adam yoxdur ki, təslim olmağı ölümdən üstün tutsun. Ona görə də gəlin bu tələbləri məğrurcasına rədd edək və günəşin belə pak edə bilmədiyi uzunsaqqallı və ağdərili bu hiksosların qarşısında başımızı dik tutaq.

Gənc şahzadənin coşqunluğundan təsirlənən oradakı insanların üzündə hazırlıq və qəzəb ifadəsi göründü. Sanki, onlar danışmaqdan bezərək son qərar qəbul etmək istəyirdilər. Hökmdar başını qaldıraraq varisə diqqətlə baxdı və yüksək xoş səsi ilə soruşdu:

– Ey şahzadə, deməli, Apopin tələblərini rədd etməli olduğumuzu düşünürsən?

Kamos inamla və qəti şəkildə: “Tam qətiyyətlə və qürurla, hökmdarım”, – cavab verdi.

– Rədd cavabı müharibəyə gətirib çıxarsa necə?

– Vuruşarıq, ey hökmdarım... – Kamos əlavə etdi.

Sərkərdə Pipi şahzadənin coşqunluğundan heç də az olmayan tövrlə dedi:

– Düşməni sərhədlərimizdən uzaqlaşdıranaqədər vuruşarıq; hökmdarımız istərsə, Şimalı azad edənədək

və çirkin uzunsaqqallı ağ hiksosların sonuncu adamını Nil torpağından qovanadək vuruşarıq.

Hökmdar baş kahin Nofər Amona üzünü tutub: “Bəs sən, zati-müqəddəsləri, nə düşünürsən?” – soruşduqda vüqarlı qoca dedi:

– Ey hökmdarım, hesab edirəm ki, yalnız dinsiz adam bu müqəddəs coşqunluğu söndürməyə çalışar.

Cavabdan razı halda gülümsünən hökmdar Sekenenra vəziri Oser Amona tərəf dönərək dedi:

– Bircə sən qalmısan, vəzir.

Vəzir danışmağa başladı:

– Hökmdarım, ehtiyatla hərəkət etməyi məsləhət görməyim müharibəyə nifrətdən və ya ondan qorxmaqdan irəli gəlmirdi. Əksinə, bu, hökmdarımızın şanlı sülaləsinin əsas hədəfini – Nil vadisini hiksosların dəmir pəncəsindən azad etmək qayəsini həyata keçirə biləcək ordunun təşkil edilməsi işini tamamlamaq üçün deyilmişdi. İndi ki Apopi, doğrudan da, azadlığımıza qəsb etmək istəyir, onda müharibəyə çağıran ilk adam mənəm.

Sekenenra adamlarının üzünə baxaraq şücaətə və əzmkarlığa dəlalət edən bir səslə dedi:

– Ey Cənubun övladları, mən sizin hisslərinizə şərikəm və hesab edirəm ki, Apopi bizə öcəşir, qorxutmaq və ya müharibə ilə bizə hökm etmək istəyir. Biz qorxuya boyun əyməyən və müharibəni salamlayan xalqıq. Həqiqətən, Şimal iki yüz ildir hiksosların tapdağı altındadır. Onlar onun torpağının sərvətlərini mənimsəyir və insanlarını zillətə salıblar. Cənub isə iki yüz ildir ən ali hədəfindən – bütün vadini azad etmək hədəfindən uzaqlaşmadan mübarizə aparır. İlk təhdiddə diz çökəcəkmiz, öz haqqından imtina edəcəkmiz, öz hürriyyətini acgöz qəsbkarın əlləri arasında əsir kimi buraxacaqmı?.. Xeyr, ey Cənub övladları, Apopinin mənfur tələblərini rədd edəcəyəm. Gözləyəcəyəm ki,

bizə nə cavab verəcək, sülh olacaqsa, sülhlə, hərblə, hərblə cavab verəcəyik...

Hökmdar ayağa qalxdı, əyanlar da bir yerdə ayağa qalxdılar. Hörmətlə təzim etdilər. Sonra yavaş-yavaş zalı tərk etdilər. Şahzadə Kamos və baş hacib də onların ardınca çıxdı.

4

Hökmdar kraliça Ahhotepin otağına tərəf yollandı. Hökmdarın öz rəsmi libasında ona yaxınlaşdığını görən qadın başa düşdü ki, Şimaldan gələn elçi mühüm məsələ ilə bağlı buradadır. Onun gözəl qarayanız çöhrəsində maraq ifadəsi göründü. Uzun gözəl qədd-qamətli Ahhotep onu qarşılamaq üçün ayağa qalxdı və sual dolu baxışlarını ona zillədi. Hökmdar ona astadan dedi:

– Ahhotep, mənə elə gəlir ki, səmamızın üzünü müharibə buludları alır.

Təlaşlandığı qara gözlərindən görünən qadın həyəcanla kəkələyərək dedi:

– Hökmdarım, müharibəmi dedin?

Hökmdar müsbət cavab əlaməti olaraq başını yelələdi və elçi Xianın dediklərini, adamlarının fikirlərini, özünün son qərarını ona danışdı. Danışarkən gözlərini qadının üzündən çəkmirdi. Onun çöhrəsində içində alovlanan əndişəni, ümidi və itaətkarlığı oxuyurdu.

– Sən bir hökmdar kimi zəruri olanı etdin.

Hökmdar gülümsündü, qadının çiyini sıgallayaraq dedi:

– Gəl müqəddəs anamızın yanına gedək.

Onlar birlikdə mərhum hökmdar Sekenenranın arvadı, hökmdarın anası kraliça Tetişerinin iqamətgahına getdilər. Öz otağında, adəti üzrə, mütaliə etməkdə olan altmışyaşlı kraliça Tetişerinin üzündə nəciblik,

şərəf, alicənablıq nişanələri görünürdü. Çox enerjili idi. Əməyi ilə yaşına üstün gəlmişdi. Yaşının nişanələrini yalnız zülfələrinə düşmüş dənərdə və yanaqlarındakı az solğunluqda tapmaq olardı. Gözləri hələ də parlaq idi. Bədəni zərifliyini və şuxluğunu itirməmişdi. Fiv sülaləsinin bütün üzvləri kimi onun da üst dişləri qabanq idi. Bu xüsusiyyətə Cənubun əhalisi və onun düşməni hamılıqla vurğun idi. Kraliça ərinin ölümündən sonra, qanunaauyğun olaraq, hakimiyyətdən əl çəkmiş, Fivin idarəsini oğluna və onun arvadına vermişdi. Lakin o, bədbəxtliklər üz verərkən məsləhət üçün müraciət edilən fikir qaynağı, ümid və mübarizəni ilhamlandıran ürək olaraq qalırdı. Boş vaxtlarında mütaliə edirdi. Xufunun, Qaqemninin kitablarını, “Ölülər kitabı”nı, Mina, Xufu, Amenemhet kimilərin əbədləşdirdiyi şanlı dövrlərin tarixini uzun-uzadı oxuyardı. Ana kraliçanın bütün Cənubda böyük şöhrəti var idi. Elə bir qadın və kişi yox idi ki, onu tanımasın, sevməsin, onun əziz adına and içməsin. Çünki o, cənublu və şimalı bütün Misirə sevgini, məhəbbəti, eyni zamanda möhtəşəm dövrləri pis sona çatdıran qəsbkar hiksoslara nifrəti ətrafındakıların, xüsusilə oğlu hökmdar Sekenenranın və nəvəsi Kamosun ürəyində alovlandırmışdı. Hamıya öyrətmişdi ki, həyata keçirmək üçün özlərini hazırlamalı olduqları ən ümdə məqsəd Nil vadisini müstəbid hiksosların çəngindən azad etməkdir. Məbəd xadimlərindən və məktəb müəllimlərindən olan müxtəlif təbəqəli kahinlərə tövsiyə edirdi ki, qəsb edilmiş Şimalı, yağı düşməni, onların xalqı zillətə saldıqlarını, qula çevirdiklərini, torpaqlarını çapıb-taladıqlarını, sərvətlərini taladıqlarını, onları tarlalarda işləyən heyvanlar səviyyəsinə endirən cinayətlərini insanlara daim xatırlasınlar. Cənubda qəlbləri alışıdın və ümidləri dirçəldən müqəddəs alov var idisə, onun alovlandırılmasında xidmət kraliçanın vətənpərvərliyinə və müdrikliyinə

gedib çıxırdı. Ona görə də bütün möminlər ilahə İzisi çağırıqları kimi Cənubda onu müqəddəsləşdirmişdilər. Onu müqəddəs ana Tetişeri adlandırırlar, onun adı ilə bədbəxtliyin və məğlubiyyətin şərinə qorunardılar.

Sekenenranın və Ahhotepin üz tutub gəldiyi ana belə ana idi. O, hiksoslar hökmdarının elçisinin gəldiyini bildikdən sonra bu ziyarəti gözləyirdi. Tetişeri hiksoslar hökmdarlarının qızıl, taxıl və daş istəmək üçün mərhum ərinin yanına göndərdiyi elçiləri xatırladı. Onlar bu məhsulları asılı olanın asılı edənə ödədiyi xərac olaraq istəyirdilər. Onun əri də həmin tayfanın vəhşi gücündən ehtiyat edərək onlara yük dolu gəmilər göndərir, eyni zamanda oğlu Sekenenraya və onun xələfinə qoyub getdiklərinin içərisində ən qiymətli olan ordunun təşkil edilməsində gizli fəaliyyətini iqlat artırır. Ana bunları xatırlaya-xatırlaya hökmdarı gözləyirdi. Hökmdar və onun arvadı gələn kimi öz arıq əllərini onlara uzatdı. Əllərini öpdükdən sonra hökmdar onun sağında, arvadı kraliça isə sol tərəfində əyləşdi.

– Apopi nə istəyir? – ana incə təbəssümlə oğlundan soruşdu.

– Anacan, Fivi və onun üzərində olan hər şeyi istəyir. Hətta bundan da qiymətlişini istəyir. O, bu dəfə şərafimiz üzərində bazarlıq etmək istəyir, – hökmdar əsəbi halda cavab verdi.

Ana kraliça başını hökmdara və arvadına tərəf çevirərək əsəbi görkəm aldı və bütün bunlara baxmayaraq, sakitliyini qoruyan bir səslə dedi:

– Onun tamahkar sələfləri qranit və qızilla kifayətlənərdilər...

Kraliça Ahhotep dedi:

– Anacan, bu isə bizdən istəyir ki, səsləri rahatlığını pozan begemotları öldürək, Amon məbədinin yanında tanrıları Set üçün məbəd tikək, hökmdarımız ağ tacdan imtina etsin.

Sekenenra Ahhotepin dediklərini təsdiqləyərək anasına elçinin missiyasını və gətirdiyi xəbəri nağıl etdi.

Onun xoş üzündə narazılıq ifadəsi göründü, dodaqlarının büzüşməsi hirsələnməsinə və etirazına dəlalət edirdi.

– Əziz oğlum, ona nə cavab verdin? – hökmdardan soruşdu.

– Hələ cavabımı bildirməmişəm...

– Bir fikrə gəlmisənmi?

– Bəli, onun bütün tələblərini rədd edirəm...

– Bu tələbləri irəli sürən onun rədd edilməsinə sakit qalmaz!

– Onları bütünlüklə rədd edə bilən kəs bundan doğan nəticələrdən də qorxmaz...

– Birdən sənə qarşı müharibə elan edərsə?

– Mən də hər bə hərblə cavab verərəm...

“Hərb” sözü onun qulaqlarında qərribə şəkildə cingildəyərək qəlbində köhnə xatirələri oyatdı. Xatırladı ki, belə günlərdə ərinin ürəyi sıxılar, ona dərindən və kədərindən şikayət edər, arzu edər ki, kaş düşmənin iddiasının qarşısını ala biləcək güclü orduya malik olaydı. Amma onun oğlu indi müharibə barədə şücaətlə, əzmlə və inamla danışırdı. Zəmanə dəyişmiş, ümidlər yenilənmişdi. O, kraliçanın üzünə oğrun-oğrun baxarkən onun tutulduğunu gördü. Başa düşdü ki, o çəşqinliq içərisindədir və kraliçanın ümidi ilə arvadının əndişəsi rəhmsizcəsinə onun üzərinə atılırdı. Onun özü də kraliça idi, ana idi. Lakin o, xalqın müəllimi, müqəddəs anasının deyə biləcəyindən başqa bir şey deyə bil-məzdi.

– Hökmdarım, sən müharibə apara biləcəksənmi?

– ana ondan soruşdu.

– Bəli, anacan, mənim qəhrəman ordum var, – oğlu aramla cavab verdi.

– Bu ordu Misiri boyunduruqdan xilas edə biləcək?

– Ən azı, hiksosların təcavüzünü Cənub məmləkə-tindən uzaqlaşdırı biləcək.

Sonra hökmdar etinasızcasına çiynlərini çəkdi və hirsle dedi:

– Anacan, bu hiksoslardan hər il hiylə ilə yayınsaq da, bu iş onların azğınlığını susdurmaqda uğurlu olma-mışdır. Onlar hələ də məmləkətimizə tamahkarcasına göz dikiblər. Artıq olacağa çarə yoxdur. Belə hesab edirəm ki, şücaət bizə yubatma taktikasından daha layıqdır. Mən bu addımı atacağam, ondan sonrasına baxaram.

Tetişeri gülümsünərək fəxrlə dedi:

– Qoy Amon bu məğrur uca ruha xeyir-dua versin.

– Bəs sən nə deyirsən, anacan?

– Oğlum, mən belə deyirəm: öz yolunla get, Tanrı səni qoruyar, dualarım sənə xeyir-dua verər. Bu, bizim qayəməizdir. Bu, elə Amonun Fivin ölməz arzularını reallığa çevirmək üçün seçdiyi gəncin etməli olduğu işdir.

Sekenenra sevindi, üzündə nur parladı, Tetişerinin başına tərəf əyilib alnından öpdü. O da onun sol yana-ğından öpdü. Sonra Ahhotepin sağ yanağından öpüb onlara xeyir-dua verdi. Onlar ananın yanından sevincək və razı halda ayrıldılar.

5

Elçi Xiana bildirildi ki, Sekenenra onu sabah erkən qəbul edəcək. Təyin olunmuş vaxtda hökmdar qəbul otağına getdi; arxasınca da baş hacibi gəlirdi. Orada taxtının ətrafında baş vəzir, baş kahin, ordu sərkərdəsi və donanma rəisi onu gözləyirdilər. Onlar onu qarşı-la-maq üçün ayağa qalxdılar və təzim etdilər. O, taxtında əyləşib onlara da oturmağa izin verdi. Sonra gözətçi qışqıraraq elçi Xianın gəldiyini xəbər verdi. Bəstəboy,

kök, uzunsaqqal adam içəri daxil olub təkəbbürlə yeriyə-yeriyə şuranın hansı nəticəyə gəldiyi, sülhü, yoxsa hərbi seçməsi barədə öz-özünə düşünürdü. Sonra taxta yaxınlaşıaraq əyləşənə təzim etdi. Hökmdar onu salamladıqdan sonra oturmasına izin verdi və dedi:

– Görünür ki, gecəni yaxşı keçirmisən.

– Yaxşı gecə idi, qonaqpərvərliyinizə görə təşəkkür edirəm.

O, hökmdarın başına tərəf baxdıqda onun üstündə Misirin ağ tacını gördü. Sinəsi daraldı, qəlbində hirs coşdu. Cənub hökmdarının ona da meydan oxuması ona ağır gəldi. Hökmdar heç elçi ilə nəzakətlə davranmağa da maraq göstərmirdi. Çünki o, tələbləri rədd etməyin nə olduğunu yaxşı bilirdi. Fikrini qəti, birbaşa və kəskin demək istəyirdi və dedi:

– Ey elçi Xian, sənin bizə gətirdiyin tələbləri diqqətlə araşdırdım, onlar barədə məmləkətimin əyanları ilə məsləhətləşdim və hamılıqla onları rədd etmək qərarına gəldik.

Xian bu qəti və birbaşa rədd cavabını gözləmədiyindən tutuldu və çaşıb-qaldı. Sekenenraya təəccüblə və tənə ilə baxdı. Üzü sədəf rəngində olmuşdu. Hökmdar davam edərək dedi:

– Bu tələblərin əqidəmizə və şərəfimizə toxunduğunu hesab edirəm. Biz heç kəsə əqidəmizə və şərəfimizə toxunmağa imkan vermərik.

Xian heyrətindən ayıldı, hökmdarın nə dediyini eşitməmiş kimi sakit və təkəbbürlə dedi:

– Hökmdarım Apopi Cənub hakiminin Set üçün məbəd tikməyi niyə rədd etdiyini soruşduqda mən ona nə deyim?

– Ona de ki, cənublular yalnız Amona ibadət edirlər...

– Bəs soruşsa ki niyə məni narahat edən begemotları öldürmürlər?

– Ona de ki, cənublular onları müqəddəs sayırlar.

– Necə də qəribədir... Firon begemotlardan daha müqəddəs deyilmi?

Sekenenra cavab fikirləşirmiş kimi bir müddət susdu, sonra qəti şəkildə dedi:

– Apopi, həqiqətən, sizin üçün necə müqəddəsdirsə, bu begemotlar da bizim üçün elə müqəddəsdir.

Bu sərt cavabla hökmdarın adamlarının ürəyinə razılıq dalğası çökdü. Xianın qəzəbi coşsa da, o, bunu bürüzə vermədi, öz hirsini cilovlayaraq sakit şəkildə dedi:

– Ey hörmətli hakim, atan da Cənubun hakimi idi, lakin bu tacı qoymazdı. Atanın özünə rəva bilmədiyini sən öz haqqını hesab edirsən?

– Mən ondan Cənubu irsən almışam, bu da qədimdən bəri oranın tacıdır. Mənim də haqqım vardır ki, onu başıma qoyum.

– Lakin Memfisdə başına Misirin qoşa tacını qoyan, özünü Misirin fironu adlandıran başqa bir şəxs də vardır. Bəs onun bu iddiası barədə nə düşünürsən?...

– Hesab edirəm ki, o və onun sələfləri ölkəni qəsb etmişlər...

Xianın səbri tükəndi və nifrətlə dedi:

– Ey hakim, elə zənn etmə ki, tacı başına qoymaqla hökmdarlar sırasına qalxırsan. Hökmlərlik sonralar və əvvəllər güc və qüdrət deməkdir. Mən sənə dediklərinə ata-babalarla hökmdarlarımızı bağlayan xoş dostluq münasibətlərinə sayğısızlıqdan başqa bir şey görmürəm. Meydan oxumağa meyil edərək, nəticələrinə təminat vermirsən.

Əyanların üzündə qəzəb ifadəsi göründü. Lakin hökmdar təmkinini saxlayaraq sözü davam etdi:

– Ey elçi, biz şəri tələsdirmirik. Lakin əgər kimsə bizim şərafətimizə qəsb edərsə, geri çəkilmərik və heç sülhü də üstün tutmarıq. Bizim fəzilətlərimizdəndir ki,

gücümüzü qiymətləndirərkən ifrata varmaq. Elə sən məndən tərif eşitməyi gözləmə. Lakin bil ki, ata-babalarım bacardıqları qədər bu məmləkətin müstəqilliyini qorumuşlar. Mən tanı və insanların qorunmasını lazım bildiklərini verə bilmərəm...

Xianın iti dodaqlarında acı bir nifrəti gizlədən kinayəli gülüş göründü. O, eyhamlı bir tonda dedi:

– Neynək, hakim, məndən yalnız çatdırmaqdır, dediklərinin bəhrəsini dadacaqsan.

Hökmdar danışmadan təzim etdi. Sonra iclasın bitdiyini bildirmək əlaməti olaraq ayağa qalxdı. Qapıdan çıxıb gözədən itənədək hamı hörmət əlaməti olaraq ayaq üstə durdu...

6

Hökmdar vəziyyətin təhlükəliliyini qiymətləndirirdi. Tanrıya dua etmək, mübarizəni müqəddəs yerdə elan etmək üçün Amon məbədinə getmək istədi. İstəyini vəzirinə və adamlarına bildirdi. Bütün vəzirlər, sərkərdələr, haciblər, yüksək mənsəbli şəxslər hökmdarı qarşılamaq üçün Amon məbədinə yollandılar. Qəflətdə olan Fiv hündür saraylarının divarları arxasında baş verənlərdən oyandı. Çoxları pıçıltı ilə danışmağa başladı ki, Şimal elçisi təkəbbürlə gəlmişdi, qəzəblə qayıtdı. Fivlilər arasında xəbər yayıldı ki, Sekenenra rəyindən ilham almaq və yardım diləmək üçün Amon məbədinə gedəcək. Beləliklə, kişilər və qadınlardan ibarət böyük insan kütləsi məbədə yollandı, məbədi əhatəyə almış xeyli insan da onlara qoşuldu; insanlar məbədə aparan yollara axışdılar. Onların üzlərində ciddiyyət ifadəsi, maraq və hər şeyi bilmək həvəsi görünürdü. Aralarında bir-birindən soruşurdular. Danışılan söhbətlərdə hərə məsələni öz bildiyi kimi şərh edirdi. Fironun miniyi keşikçi dəstəsinin müşayiəti ilə gəldi. Onun

ardınca hökmdarın ailəsi olan kraliçanı, şahzadələri, şahzadə xanımları daşıyan arabalar gəldi. İnsanların əhvali-ruhiyyəsinə sevinc və ruh yüksəkliyi çökdü, əllərini yelləyərək hökmdarlarını salamladılar, onu alqışladılar, şəninə xoş sözlər dedilər. Gülümsünən Sekenenra əlindəki əsasını yelləyərək onları salamladı. Hər kəs gördü ki, hökmdar parlaq zirehli hərbi geyimini geyinmişdir. İnsanlar xəbərləri eşitməyə daha da can atdılar. Hökmdar və onun ardınca kişili-qadınli ailə üzvlərinin hamısı məbədin həyətinə daxil oldu. Onları məbədin kahinləri, vəzirlər, sərkərdələr diz çökməklə qarşıladılar. Nofər Amon yüksək səslə qışqırıraq dedi: “Tanrı hökmdarın ömrünü uzun etsin, Fiv ölkəsini qorusun”, camaat da onun şüarını ruh yüksəkliyi ilə dəfələrlə təkrar etdi. Hökmdar əlini başına qoyaraq və iri ağzı ilə gülümsünərək onu salamladı. Sonra hamı bir nəfər kimi qurbangahın zalına tərəf irəlilədi. Əsgərlər qurban öküzü tanrıya təqdim etdilər. Sonra hamı qurbangahda və sütunlar zalına dövrə vuraraq, orada iki sıra düzüldülər. Hökmdar əsasını varisi şahzadə Kamosa verib müqəddəs pilləkənə doğru getdi. Bu pilləkən onu müqəddəslər müqəddəsinə qaldırdı. O, müti addımlarla müqəddəs kəndəri keçdi və arxasınca qapını bağladı. Sanki, toranlığa düşdü. Başını əydi, pak yerə hörmət əlaməti olaraq tacını çıxardı, qorxudan təqətsiz ayaqları ilə tanrının uyuduğu mehraba tərəf irəlilədi. Sonra onun ayaqlarının yanında diz çöküb onları öpdü və həyəcanlı nəfəsi sakitləşənəcən bir müddət susdu. Sakit səslə dua edirmiş kimi dedi:

– Ey Tanrı, şanlı Fivin tanrısı, Nil tanrılarının tanrısı, mənə öz dərğahından rəhmət və güc əta et. Mən bu gün elə təhlükəli nəticə ilə üzləşirəm ki, mənə kömək etməsən, onun qarşısında zəif olaram. Bu, Fivi müdafiə etmək, yurdumuzu xarabaya çevirmiş, xalqımızı zəlif gününə qoymuş, sənin məbədlərinin qapılarını

bağlamış, taxt-tacımızı qəsb etmiş barbar kütlələr kimi şimal səhrasından üzərimizə gəlmiş sənin və bizim düşmənimizlə mübarizədir. Onların ordusunun qarşısını almağım, qalıqlarını qovmağım, vadini onların qəddar qüvvələrindən təmizləməyim üçün mənə yardım et. Ona yalnız sənin qaradərili övladların hökmranlıq edə bilər. Orada yalnız sənin adın xatırlana bilər.

Hökmdar sakit oldu, bir az gözləyib, sonra alnını heykəlin ayaqlarına söykəyərək yenidən içdən uzun-uzadı dua etdi. Sonra cəsarətsiz şəkildə başını qaldırıb tanrının cəlal və sükuta bürünmüş məbud nəcib simasını gördü. Sanki, o, arxasında qəzavü-qədərin hadisələrini gizlədən sabahın pərdəsi idi.

Hökmdar camaatın yanına qayıtdı, tərlənmiş alnına ağ tacı qoydu. Hamı diz çökərək ona təzim etdi. Şahzadə Kamos əsanı ona verdi. O da onu sağ əli ilə alaraq gur səslə dedi:

– Şanlı Fivin oğulları, yəqin, düşmənimiz çıxış etdiyim bu saatda bizim üzərimizə – yurdumuza basqın etmək üçün məmləkətimizin sərhədlərinə qoşun toplayır. Hamılıqla mübarizəyə atılmaq, ordumuzu nizam-intizam və döyüşkənlik baxımından gücləndirməyə var gücümüzlə səy göstərmək qoy hamımızın şüarı olsun. Tanrıya dua etdim və ondan yardım istədim. Tanrı vətəni və övladlarını unudan deyil...

Hamı məbədin divarlarını sarsıdan bir səslə qışqırdı: “Tanrı hökmdarımız Sekenenraya yardım etsin.”

Hökmdar getməyə başlamışdı ki, Amonun kahini ona yaxınlaşdı və dedi:

– Hökmdarım bir az gözləyə bilərmisən ki, ona müqəddəs bir hədiyyə təqdim edim?..

– Hökmdar gülümsünərək dedi:

– Necə istəyirsən, zati-müqəddəsləri...

Amonun kahini iki kahinə xüsusi şəkildə işarə etdi, onlar da miras otağına gedərək əllərində kiçik qızıl san-

dıqça qayıtdılar. Bütün gözlər ona yönəlmişdi. Nofər Amon onlara yaxınlaşaraq təmkinlə və ehmallica sandıqçıyı açdı. Bu zaman baxanlar onun içində firon tacını – Misirin qoşa tacını gördülər. Gözlər heyrətdən bərəldi və baxışlar bir-birini əvəz etdi. Nofər Amon hökmdarına baş əyib titrək səslə dedi:

– Hökmdarım, bu, hökmdar Timayusun tacıdır.

– “Hökmdar Timayusun tacı”, – deyərək camaat qışqırdı. Nofər Amon şövqlə və var qüvvə ilə dedi:

– Bəli, hökmdarım, bu, hiksosların vətənimizi işğal etməsindən qabaq birləşmiş Misir və Nubiya ölkəsində hökmranlıq etmiş sonuncu firon Timayusun tacıdır. Tanrının hikməti ilə onun dövründə ölkəmizə bədbəxtlik üz vermişdi və o, müdafiədə çox igidlik göstərirdikdən sonra bu qiymətli tac onun başından düşdü. Beləliklə, o, tac taxtından məhrum oldu, amma onun şərəfini qoruyub saxladı, sonra sələflərimiz onu bu məbədə gətirdi ki, müqəddəs miraslar arasında öz yerini tutsun. Onun sahibi şəhid qəhrəman kimi öldü. O, sənin ağıllı başına layıqdır. Ey hökmdar Sekenenra, ey müqəddəs ana Tetişerinin oğlu, mən bu tacı sənin başına qoyuram. Sənə Yuxarı və Aşağı Misirin, Nubiya ölkəsinin hökmdarı kimi müraciət edirəm, səni tanrı Amonun adı ilə, Timayusun xatirəsi naminə, Cənub xalqı adından düşməninlə vuruşa, sevimli, pak Nil vadisini azad etməyə tələsməyə çağırıram...

Baş kahin hökmdara yaxınlaşdı, onun başından Misirin ağ tacını götürüb ruhanilərdən birinə verdi, sonra Misirin qoşa tacını alqış və təzim sədələri altında qaldırdı və onun qırıq tutmuş başına qoydu. Sonra bərkədən dedi: “Yaşasın Misirin fironu Sekenenra!” Camaat onun bu şüarını təkrar etdi. Kahin məbəddən tələsik çıxaraq qışqırdı: “Yaşasın Misirin fironu Sekenenra!”, fivlilər də bu şüarı güclü şövqlə təkrar etdilər. Sonra qışqırdı: “Hiksoslara ölüm!” Camaat da ildırım sürətilə

ona cavab verdi. Şübhəli olduqları məsələlərdə yaxınlıq əldə etdilər...

Kahinlərlə sağıllaşan firon ailəsi saray adamları və Cənub məmləkətinin əyanlarının müşayiəti ilə məbədin qarşısına doğru yollandı.

7

Firon sarayına çatan kimi baş vəzirini, baş kahini, saray haciblərinin başçısını, ordu və rəislərini görüşə çağırıb onlara dedi:

– Xianın gəmisi onu şimala sürətlə çatdıracaq və o, Cənubun hüduqlarını keçən kimi biz hücumla məruz qalacağıq. Bir saat belə vaxt itirməməliyik. – Donanma rəisi Kafa tərəf üzünü tutub dedi. – İstəyirəm ki, su üzərində vəzifəni asan yerinə yetirəsən, hiksoslar gəmilərdə döyüşdə şagirdlərimizdir. Gəmilərini müharibəyə hazırla və onları şimala tərəf üzündür...

Donanma rəisi Kaf hökmdarına rəsm-təzim edib oranı tez tərk etdi. Hökmdar sərkərdə Pipiyə tərəf dönüb dedi:

– Ey sərkərdə Pipi, həqiqətən, ordumuzun əsas qüvvəsi Fivdə cəmləşib, onu şimala çək. Mən qvardiyamın güclülərindən ibarət bir qüvvə ilə sənə çatacağam. Tanrıya dua edirəm ki, üzərlərinə düşən vəzifəyə layiq olduqlarını əsgərlərim daim sübut etsinlər. Ey sərkərdə, Panopolisə qasid göndərməyi unutma. Qoy şimal hüduqlarımızı qoruyan qarnizonu düşmənin qəfil hücum təhlükəsi barədə xəbərdar etsin.

Sərkərdə hökmdarına rəsm-təzim edib getdi. Hökmdar üzünü baş vəzirə, baş kahinə və baş hacibə çevirib dedi:

– Sizin çiyinlərinizə, ey cənablar, ordumuzun arxa cəbhəsini müdafiə etmək vəzifəsi düşəcək. Qoy sizin

hər biriniz öz vəzifəsini sizi tanıdığım kimi, bacarıqla və sədaqətlə yerinə yetirsin.

Onlar bir ağızdan dedilər:

– Hökmdarımız və Fiv yolunda başımızdan keçməyə hazırıq.

Sekenenra dedi:

– Nofər Amon, adamlarını kəndlərə və bölgələrə göndər ki, xalqımı mübarizəyə səsləsin. Sən, ey Oser Amon, bölgələrin valilərini çağırıb onlara tapşır ki, xalqımın güclülərini və bacarıqlılarını toplansınlar. Sənə isə, Hur, öz ailəmi tapşırıram. Mənim üçün necəsənsə, oğlum Kamos üçün də elə ol.

Hökmdar adamları ilə sağıllaşdı və getməzdən qabaq ailəsi ilə vidalaşmaq üçün öz xüsusi iqamətgahına tərəf yollandı. Onların hamısının arxasınca adam göndərdi. Kraliça Ahhotep və kraliça Tetişeri, şahzadə Kamos, onun arvadı şahzadə Stikimos, Stikimosun kiçik oğlu Ahmos, onların kiçik qızı şahzadə Nefertari gəldi. O, onları səmimiyyətlə qarşıladı və ətrafında əyləşdirdi. Daxilindən axıb gələn şəfqət hiss etdi. Qəlbinə ən yaxın üzlərə nəzər salmaqda davam etdi. Sanki, o, onları bir üz görürdü, aralarında yeganə fərq isə yaş fərqi idi. Belə ki, Tetişeri altmış, Ahhotep əri kimi qırx yaşında idi. Kamos və Stikimos isə iyirmi beş yaşında idilər. Ahmosa gəlincə, o, on yaşında idi. Bacısı Nefertari ondan iki yaş kiçik idi. Lakin onlar arasında elə üz yox idi ki, orada bu qara gözlər parlamayırdı, üst tərəfi qabağa çıxmış həmin ağız olmayırdı, sağlamlıq və gözəllik rəmzi olan həmin şərab rəngli qarayanızlıq olmayırdı. Hökmdarın iri ağzında təbəssüm göründü və dedi:

– Gəlin getməmişdən qabaq bir saat bir yerdə oturaq...

Tetişeri dedi:

– Əziz oğlum, mən Tanrıya dua edirəm ki, səni açıq-aydın qələbəyə aparsın.

Sekenenra dedi:

– Anacan, mən qələbəyə çox inanıram...

Hökmdar taxt-tacın varisini hər b libasında görəndə başa düşdü ki, o da onunla gedəcəyini zənn edir, amma özünü bilməməzliyə vurub soruşdu:

– Niyə bu libasdasan?..

Cavanın üzündə həyəcan göründü, deyəsən, o, bu sualı gözləməirdi axı. Ona görə də təəccüblə dedi:

– Ağam, səni bu libası geyinməyə məcbur etmiş səbəb üçün.

– Sənə bu barədə əmrimmi gəldi?

– Ağam, düşündüm ki, məsələnin əmrə ehtiyacı yoxdur.

– Səhv etmişən, Kamos.

Gəncin üzündə təlaş ifadəsi göründü və dedi:

– Hökmdarım, Fiv uğrunda döyüşmək şərəfindən məhrummu edilirəm?

– Şərəfə tək cə döyüş meydanlarında nail olurlar. Kamos, sən mənim taxtımda qalacaqsan ki, məmləkətimizin xoşbəxtliyini qoruyasan və ordumuzu canlı qüvvə və ərzaqla təmin edəsən.

Gəncin üzü tutuldu, başını əydi, elə bil, hökmdarın əmri ona ağır yük oldu. Tetişəri onun gərginliyini yumşaltmaq istəyərək yumşaq şəkildə dedi:

– Kamos... hakimiyyət yükünü öz üzərinə götürmək insana utanc gətirəcək asan iş deyildir. O, sən kimi insana layiq bir işdir.

Elə bu vaxt atası əlini şahzadənin çiyinə qoyub dedi:

– Kamos, mənə diqqətlə qulaq as. Biz dəhşətli müharibəyə atılıq, arzu edirəm ki, tanrının köməyi ilə orada qalib gələk və sevimli ölkəmizi boyunduruqdan azad edək. Lakin bütün gələcək nəticələri qiymətləndirməyimiz müdriklik olar. Müdrik insanımız Qaqemni demişkən: “Bütün oxlarını bir oxluğa qoyma”.

Hökmdar bunu deyib susdu, ortaya sükut çökdü. Bir nəfər belə danışmadı. Hökmdar sükutu pozaraq yenidən sözə başladı:

– Əgər tanrının hikməti ilə bu savaşıımız məğlubiyyətə uğrasa, ümumi mübarizəmiz heç vaxt dayanmamalıdır... Hamınız mənə diqqətlə qulaq asın. Əgər Sekenenra ölərsə, məyus olmayın. Kamos atasının yerinə keçəcək. Əgər Kamos öldürülərsə, onun yerini kiçik Ahmos tutacaq. Əgər bu qoşunumuz yox olarsa, Misir igidlərlə doludur. Ptolomaida məhv olarsa, Koptos döyüşü davam etdirər, Fiv basılırsa, Ombosa, Sienə və Biqaya atılırsan və yaxud Cənub bütünlüklə hiksosların əlinə keçərsə, əlimizdə Nubiya var, orada sadıq igid oğullar vardır. Ata-babalarımız etdikləri kimi, Tetişeri də bizim övladlarımıza yol göstərəcək. Sizi yalnız bir düşməndən qorunmağa çağırıram, o da ümitsizlikdir.

Hökmdarın sözləri hər kəsin ürəyində elə böyük təsir buraxmışdı ki, kiçik Ahmos və Nefertari yerlərində donub-qalmışdılar, çaşqınlıq içərisində idilər: əcəba, babaları onlarla bu tonda ilk dəfə olaraq necə danışa bilərdi?! Kraliça Ahhotepin gözləri yaşla dolmuşdu. Bu da Sekenenranı kədərləndirdi və o, bir balaca məzəmmətedici şəkildə dedi:

– Ahhotep, sən ağlayırsan?.. Anamız Tetişerinin şücaətinə bir bax.

Sonra o, özündən çox bağlandığı kiçik Ahmosa baxdı. Oğlan, elə bil, babasının özü idi. Sekenenra onu özünə tərəf çəkib gülümsünərək soruşdu:

– Ahmos, ehtiyatlı olmalı olduğumuz düşmən hansıdır?

Oğlan dediyinin mənasını dərk etmədən cavab verdi:

– Ümitsizlik...

Hökmdar gülərək onu bir daha öpdü. Sonra ayağa qalxıb yavaşca dedi:

– Gəlin bir-birimizi bağrımıza basaq...

Tetişeridən başlayaraq hamını – arvadı Ahhotepi, oğlunun arvadı Stikimosu, sonra Ahmosu və Nefertarini qucaqladı. Sonra müti və ayaq üstə donub-qalmış Kamosa tərəf əyilib əlini ona uzatdı və o, hökmdarın əlini bərk sıxdı, sonra əyilib onları öpdü və astadan dedi:

– Salamat qal, atacan.

Hökmdar onlara əl yelləyib sağollaşdı, inamlı addımlarla oranı tərk etdi; onun üzündə əzmkarlıq və qorxmazlıq ifadəsi görünürdü...

Hökmdar keşikçilər qvardiyasının önündə bayıra çıxdı. Sarayın meydanında Fivin vəcdə gəlmiş insan kütlələri ilə görüşdü. Fivin kişi, qadın və uşaq olmaqla bütün əhalisi öz hökmdarlarını salamlamaq və vadini azad etməyə can ataraq çıxan hər kəsi uğurlamaq üçün saray meydanına gəlmişdi. Sekenenra onların təlatümlü dalğaları arasından özünə yol açaraq Fivin şimal darvazasına tərəf yollandı. Orada onunla vidalaşmaq üçün dayanmış kahinləri, vəzirləri, hacibləri, əyan-əşrəfi, böyük mənəsb sahiblərini gördü. Onlar hökmdarın miniyi qarşısında diz çöküb onun şəninə uzun müddət alqışlar yağdırdılar. Hökmdarın eşitdiyi sonuncu səs Nofərin səsi idi. O deyirdi:

– Ağam, səni bir müddət sonra başında müvəffəqiyyət çələngi ilə qarşılayacağam... Tanrım duamı qəbul etsin.

Hökmdar Fivin iri darvazasını keçib şimala tərəf üz tutdu; arxada şəhərin əzəmətli qala divarları qalmışdı. Hökmdar gördüklərindən və eşitdiklərindən bərk təsirlənmişdi. Girişdiyi böyük işin təhlükəsini hiss etmişdi. Axı bu iş xalqını uzun müddət xoşbəxt etmək və ya bədbəxt etmək məsələsini özündə birləşdirirdi. Xalqın taleyi onun ovçunun içində idi. O, elə qorxulu risklərlə üz-üzə idi ki, atası onlardan yayınaraq ləngimə və

gözləmə mövqeyi tutmuşdu. Sekenenra cah-calal içində yaşayan hökmdarlardan olmamışdı. Əksinə, o, təbiətə cəsür, möhkəm, çox zahid dindar idi. Böyük ümidlərlə yaşayır, xalqına güclü inam bəsləyirdi.

Ordusu gecə düşməmiş Fivin şimalında Şanhur qəsəbəsidəki düşərgəyə çatdı. Onu ordu başçısı sərkərdə Pipi qoşun rəhbərləri ilə birlikdə qarşıladı. Yorğunluqdan və nasazlıq səbəbindən onun hissələri əzginləşmiş, süstləşmişdi və onun bu halı hökmdarın gözlərindən yayınmadı.

– Sərkərdə, səni yorğun görürəm, – dedi.

Sərkərdə hökmdarının bu qeydindən sevinərək dedi:

– Hökmdarım, Hermensis, Habu və Fiv qarnizonlarını bura yığa bilmişik və iyirmi mindən çox döyüşçüdən ibarət bir qoşun toplamışıq.

Hökmdar öz arabasında əsgərlərin çadırları arasından keçərkən onların qəlblərinə fərəh və şövq dalğası çökürdü. Şanhur məntəqəsinin şimalındakı düşərgədə onun üçün şüarlar səsləndi. Sonra geri dönüb sərkərdə Pipinin müşayiəti ilə öz çadırına getdi. Hökmdar gəncliyinin ən gözəl çağlarını hazırlanmasına həsr etdiyi ordusuna inanırdı. O dedi:

– Ordumuz qəhrəmandır... Bəs sərkərdələrin əhvali-ruhiyyəsi necədir?

– Onların hamısı nikbindir, hökmdarım və savaşa can atır. Onların arasında elə döyüşçü yoxdur ki, tarixən məşhur oxçular dəstəsinə böyük maraq göstərməsin.

Hökmdar dedi:

– Mən də bu marağı sizinlə bölüşürəm. İndi isə mənə diqqətlə qulaq as. Bu qədər əsgərin istirahətinə lazım olan vaxtdan artıq vaxt itirə bilməməliyik. Düşmənimizlə – əgər, doğrudan da, bizə hücum edərsə, Panopolis və Batalus arasında vadidə qarşılaşmalıyıq.

Ora çala-çuxurlu, çətin keçilən və dar yolları olan yerdir. Orada hərbi üstünlük onun yüksəkliklərinə yiyələ-nən qüvvə tərəfindədir. Orada Nilin məcrası dardır. Beləliklə, düşmənlə toqquşma əsnasında donanmamı-za kömək edə bilərik...

– Hökmdarım, sübhədək hərəkətə başlayacağıq.

O, başı ilə razılığını bildirdi və dedi:

– Xian Memfisə qayıdanadək Panopolisə çatmalı və oradakı vadidə düşərgə qurmalıyıq...

Sonra hökmdar sərkərdələrini toplantıya çağırırdı.

8

Qoşun sübh tezdən hərəkətə başladı, qabaqda isə ləpirçilər dəstəsi gedirdi. Qoşunun avanqardında fironun komandanlığı ilə iki yüz arabadan ibarət arabaçılar dəstəsi, ondan sonra nizəatanlar dəstəsi, sonra oxçular dəstəsi, sonra kiçik silahlılar dəstəsi və azuqə, silah-sursat və çadır arabaları gəlirdi. Donanma da həmin vaxt şimala üzmüşdü. Elə kəsif qaranlıq çökmüşdü ki, qaralığını yalnız gecə oyaq qalan ulduzların şüası və məşəllərin işıqları azaldırdı. Beləliklə, onlar Qesi şəhə-rinə çatdılar. Hamı fironun və qoşununun pişvazına çıxmışdı. Kəndlilər ən uzaq zəmilərdən əllərində palma şaxları, reyhanlar və pivə bardaqları ilə axışib gəlmişdilər; qoşunun yanında hərəkət edərək onu uğurlayır və əsgərlərə gül, ləziz pivə verirdilər. Onlar qoşun gözdən itənədək onu müşayiət etdilər. Gecənin zülməti solğunlaşdı və şərq üfüyündə işıqdan müjdə verən sakit mavi şəfəq süzülürdü. Sübh gəldi; işıq dünyanı bürüdüüyü vaxt ordu yoluna davam edirdi. Ordu günortadan bir az qabaq Katut şəhərinə çatıb onun pişvazına çıxmış şövqlü sakinlərin arasında bir az istirahət etdi. Hökmdar ordunun Tanserada gecə-ləməli olduğunu hesab edərək yola davam etmək üçün

əmr verdi. Qaranlıq düşərkən Tanseraya çatan ordu orada dərin yuxuya getdi...

Ordu alaqqaranlıqda yuxudan oyanıb axşam düşənəcn yoluna davam etdi. Bu minvalla Abidosa çatıb düşərgə qurdu. Ləpirçilər şəhərin şimalında dolaşırdılar. Birdən ləpirçilərin zabiti çox uzaqda hərəkət edən insanları gördü. Bir dəstə silahdaşı ilə gələnlərə tərəf yürüdü. Vadiyə ayaq basdıqda məsələ ona aydın oldu. Əllərinə keçən yüngül əşyalarını daşıyan kəndlilərin dəstə-dəstə əyri-üyrü xətlərlə gəldiklərini gördü. Onların arasında qoyun və ya öküz sürüsünü qabağına qatıb gətirənlər də vardı. Onların görkəmindən bədbəxtlik və köçkünlük yağırdı. Zabit təəccüb etdi və qabaqda gələnlərin qarşısını kəsib onları sorğu-suala çəkməyə başladı. Lakin adamların arasından bir kişi:

– Yardım, ay əsgər, yardım, – deyə bağıraraq, – bizə yardım edin, məhv olduq, – əlavə etdi. Zabit əsəbi halda qışqırdı:

– Niyə kömək istəyirsiniz? Sizi qorxudan nədir?

– Hiksoslar... hiksoslar... – deyə onlardan çoxu bir ağızdan cavab verdi.

– Biz Panopolis və Ptolemaidin sakinləriyik, – birinci adam sözünə davam etdi, – sərhəd əsgərlərindən biri gəlib bizə dedi ki, hiksosların ordusu böyük qüvvə ilə sərhədə hücumə keçib, tezliklə bizim qəsəbəmizə soxulacaqlar və bizə məsləhət gördü ki, şimala tərəf köçək. Beləliklə, dəhşət şəhəri və tarlaları bürüdü, biz də hamılıqla qadınları və uşaqları səslemək və daşıya bildiklərimizi götürmək üçün evlərimizə tərəf tələsdik. Sonra qaçaraq yurdlarımızı tərk etdik. Dünən sübhədən rahatlığın nə olduğunu bilmirik...

Onların üzlərindən yorğunluq, əzginlik yağırdı. Zabit onlara dedi:

– Bir az dincəldikdən sonra yolunuza davam edin. Çox keçməmiş bu vadi döyüş meydanına çevriləcək.

Həmin şəxs atının yüyənini yığib Abidosda sərkərdənin çadırına tərəf yollandı, xəbəri ona çatdırdı. Pipi də dərhal hökmdara sarı yollanıb xəbəri ona bildirdi. Hökmdar xəbəri eşitcək dəhşət və hirs içində qışqırdı:

– Bu necə oldu... Xian belə qısa vaxtda Memfisə çatdı məgər?

Pipi hirsle dedi:

– Şübhəsiz, hökmdarım, düşmənimiz elçisini bizə göndərməmişdən qabaq öz qoşunlarını sərhədlərimizə toplayıbmiş. O pusqudaymış. Elə tələblərini bizə bildirərkən də yalnız onların rədd edilməsini istəyirdi. Xian da qayıdaraq sərhədlərimizi keçən kimi səfərbər olunmuş qoşunlara hücum əmri verdi. Bu belə, güclü sürətli hücum üçün ağlabatan izahdır...

Hökmdar Sekenenranın üzü qəzəbdən saraldı və dedi:

– Elə isə Panopolis və Ptolomaid işğal edildi.

– Bəli, təəssüf, hökmdarım. Onları azsaylı qarnizonumuzun qəhrəmanlığı ilə müdafiə etməyin xeyri də yoxdur.

Hökmdar təəssüflə başını bulayıb dedi:

– Bizim üçün ən münasib döyüş meydanını uduzduq.

– Bu, əsgərlərimizin yüksək şücaətinə təsir etməyəcək....

Hökmdar fikirləşib ordunun sərkərdəsinə dedi:

– Abidosu və Tansiranı tamamilə boşaltmalıyıq.

Pipinin üzü sual dolu ifadə aldı. Hökmdar dedi:

– Bu şəhərləri müdafiə etməyəcəyik.

Pipi hökmdarının nə demək istədiyini anladı.

– Görünür, ağam düşməni Koptos vadisində qarşılamaq istəyir?

– İstədiyim budur. Orada düşməne bir neçə istiqamətdən hücum edilə bilər. Vadinin ətrafında təbii istehkamlar vardır. Boşaldacağımız şəhərlərdə düşmənlə birbaşa vuruşdan, toqquşmadan yayınaraq ona basqın

edəcək partizan dəstələri saxlayacağam ki, onun irəliləməsini ləngitsin və biz öz mövqelərimizi gücləndirməyə imkan tapaq. Haydı: Pipi, elçilərini şəhərlərə göndərməyə başla ki, boşaltsınlar, sərkərdələrə dərhal geri çəkilmək əmri ver. Vaxt itirmə, xalqımızın taleyinin asılı qaldığı ipin bir ucu artıq Apopinin əlindədir.

9

Carçı haray salaraq Abidos, Berfa və Tansiranın əhalisini əşyalarını, mallarını götürüb Cənuba getməyə çağırırdı. “Yurdlarınız amansız döyüş meydanına çevrilib”, – qışqırırdı. Camaat hiksosların kim olduğunu, hansı əməl sahibi olduqlarını bilirdi. Ona görə də qorxu içərisində idilər. Mallarını, əşyalarını arabalara yığıb öküzlərlə çəkən kim, inəklərini, qoyunlarını qabağına qatıb tələsik aparan kim. Hamılıqla toparlanıb yurdlarını, evlərini tərk edərək cənuba tərəf qaçdılar. Sanki, hüznə və təəssüfdən oynaqları qırılmışdı. Bir az irəliləyib durur, qaranlıq gətirmiş gözləri ilə arxaya baxır, yurdlarından ayrılmaq istəməyən ürəkləri ilə çəkişir, sonra qorxunun təsiri ilə tələm-tələsik onları gözləyən bilinməzlərə tərəf yollarına davam edirdilər. Yolları üstündə ordunun bəzi dəstələri ilə qarşılaşdıqda sinələrindəki ürəkləri rahatlaşır, ağırlıq arzularına ümid çilənirdi. Dərdlərinin havasında parlayan sevincdən gülümsəyən qabaq dişləri görünürdü. Elə bil ki, günəşin şüaları qaranlıq səmada buludların arasından bir anlıq boylanaraq işıq saçırdı. Onlar əsgərlərə əl yelləyir və çoxu qışqıraraq deyirdi: “Torpaqlarımız mənim-sənilməmiş girovdur... Ey igidlər, onları bizə qaytarın...”

Firon bu əsnada qüvvələrini Koptos vadisində yerləşdirməyə başçılıq edirdi və ardı-arası kəsilməyən köçkünlərin axınına təəssüf dolu nəzərlərlə baxırdı. Onların kədərlərinə şərik idi, sanki, o da onlardan biri

idi. Onun adını çəkəndə, ona etdikləri duaları qulaqlarına çatanda kədəri ikiqat artırdı.

Baş sərkərdə Pipi ləpirçilərlə daim əlaqədə idi. Onlardan xəbərlər alır və hökmdarına çatdırırdı. Düşmənin Abidos üzərinə hücum etdiyini, oradakı kiçik qamizonun son nəfərinə kimi şiddətli müqavimət göstərdiyini hökmdarına çatdırırdı. Növbəti gün səhər tezdən qasid hiksosların Berfa şəhərinə hücum etməsi və oranın müdafiəçilərinin düşmənin irəliləməsini dayandırmaq üçün müdafiə və döyüş taktikalarından istifadə etmələri xəbərini gətirdi. Tanseraya gəldikdə isə onun qamizonu irəliləyən düşmənin qarşısını o qədər uzun müddət saxlaya bildi ki, düşmən çoxlu qüvvə ilə şəhərin üzərinə, sanki, çoxsaylı və hərbi sursatlı bir qoşunun üzərinə yeriyirmiş kimi hücum etməyə məcbur oldu. Sonra ləpirçilər və işğal olunmuş şəhərlərin qarnizonlarının xilas ola bilmiş bəzi zabıtları məlumat verdilər ki, düşmən qüvvələrinin sayı əlli minlə yetmiş min arasında dəyişir. Arabaçılar dəstəsi isə, ən azı, min arabadan ibarətdir. Hökmdar son xəbəri həyəcanla və təşvişlə qarşıladı. Belə ki, nə o, nə də qoşunundan kimsə Apopinin ordusunda bu qədər çoxsaylı arabanın olduğunu gözləməirdi. Hökmdar sərkərdəsinə dedi:

– Arabaçılar dəstəmiz belə çoxsaylı arabaçılar dəstəsinə necə müqavimət göstərə bilər?..

Pipi onun əmrindən kərkənmişdi, o da özünə bu sualı verirdi və hökmdarına dedi:

– Hökmdarım, oxçular dəstəsi öz vəzifəsini yerinə yetirəcək.

Hökmdar başını heyratla tərpəlib dedi:

– Axı arabalar hiksosların hərbi alətlərindən deyildi. Bəs onların qoşununda bizimkindən iki dəfə artıq araba necə olur?..

– Hökmdarım, ağrılısı budur ki, onları düzəldən misirli əlləridir.

– Doğrudur. Bu ağrılıdır... Lakin oxçular arabalar “selinə” müqavimət göstərməkdə faydalı olacaqlarmı?

– Hökmdarım, əsgərlərimiz, doğrudan da, hədəflərində səhv etmirlər. Apopi sabah çoxsaylı arabaları üzərində onların biləklərinin qələbəsinə görə...
 Həmin axşam firon xəlvətə çəkildi. O, sıxıntı keçirirdi və tələş içində idi. Tanrıya uzun-uzadı dua edib yalvardı ki, onu sevindirsin, qəlbini möhkəmləndirsin, ona və qoşununa qələbə nəsis etsin.

Hamı düşmənin yaxınlaşdığını hiss etmişdi. Beləliklə, ayıq-sayıqlıqlarını ikiqat artırdılar. Gecəni təşviş içində yata-yata səhər açılarkən özlərini ölüm-dirim döyüşünə atmağı arzu edirdilər.

10

Qoşun səhər ala qararıqlıqda oyandı. Oxçulardan ibarət güclü döyüşçülər meydanda möhkəmləndirilmiş yerlərini tutdular. Onların hər bir qrupu arabaçılarının kiçik dəstəsini dəstəkləyəcəkdi. Sekenenra sərkərdəsi Pipi ilə birlikdə, güclü keşikçilərinin mühasirəsində çadırının qarşısında durub onlara dedi:

– Arabaçılar dəstəsini gücündə olmadıqları qüvvələrin qarşısına çıxarmağımız müdrik addım olmaz. Lakin bu dağınıq arabaçılar dəstəsi möhkəmləndirilmiş nizəatanlarımızla köməkləşib düşmənin süvarilərini və atlarını vururlar. Şübhə yoxdur ki, Apopi hücumu arabalarla başlayacaq. Çünki qoşunun digər dəstələri arabaların döyüşündə fasilə yarananadək qarşılaşmayacaq. Qoy gücümüz hiksosların arabalarını sıradan çıxarmağa yönəlsin ki, qoşunumuzun hələ müqavimət göstərməyən bölmələrinə sonradan döyüşə girmək və düşmənimizi məhv etmək imkanı verək.

Düşmənin arabalarını məhv etmək fikri onun çox istədiyini arzusu idi. Tanrısı Amona ürəkdən dua edərək

deyirdi: “Ey uca tanrı, bizə bu çətinlik üzərində qələbə nəşib et... sənə iman gətirmiş övladlarını qalib et. Əgər onları bu gün köməksiz qoysan, sənin adın müqəddəs torpağında zikr edilməyəcək, sənin pak məbədinin qapıları bağlanacaq...”

Hökmdar arabasına mindi. Sərkərdə Pipi də onun kimi etdi. Onların əhatəsində firon keşikçi dəstəsi, arxasında yüz hərbi araba durdu. Sonra nizəatanlar dəstəsi qabağa keçdi və hökmdarın sağ və sol cinahında cərgə ilə düzüldülər. Hamı atıcı qüvvələrin və onları dəstəkləyən arabaların öz ilk tapşırığını yerinə yetirməsindən sonra döyüşə çağırılacaqlarını gözləyirdi.

Şəfəq görünməyə başlayanda ləpirçilərdən bir nəfər gəlib hökmdara bildirdi ki, Misir donanması Koptosun şimalında qızğın döyüşdə hiksosların donanması ilə toqquşub. Hökmdar da ordu sərkərdəsinə dedi:

– Şübhəsiz, Apopi şiddətli müqavimətlə üzləşəcəyini başa düşür. Ona görə də mövqelərimizin arxasına əsgər çıxarmağa imkan əldə etmək üçün donanmasına hücum əmri verib.

Sərkərdə Pipi dedi:

– Hiksoslar gəmi göyertələrində yaxşı döyüşə bilirlər, hökmdarım. Müqəddəs Nil onların əsgərlərinin cəsədlərini, bununla da Apopinin bizi mühasirəyə almaq ümidini qəhr edəcək.

Sekenenranın Fiv donanmasının adamlarına inamı böyük idi. Lakin o, ləpirçilərin rəhbərinə tövsiyə edir ki, suda döyüş meydanı ilə daim əlaqədə olsun. Qaranlıq dağılmağa, dan yeri sökülməyə başladı. Çox diqqətli gözlər meydanı aydın görə bildirdi. Sekenenra əsgərlərinin əllərində nizə və oxları tutduqlarını, azsaylı arabacıların onların yanında döyüşə hazır olduqlarını gördü. Qarşı tərəfdə isə hiksosların ordusunun qalxan tozanaq kimi yayıldığı göründü. Düşmən səhərin açılmasını gözləyirdi. Gecikmədən arabacılar dəstəsi

döyüşə hazırlaşmaq üçün hərəkətə keçdi. Sonra onlardan bir qüvvə bir neçə möhkəmləndirilmiş ön mövqelərə hücum etdi. Oxlar uçuşur, atlar kişnəyir, döyüşçülər də qışqırırdılar. Qarşı tərəfdəki qüvvələr cəld hərəkətə başladı. Misirli nizəatanlar və bəzi Misir araba dəstələri ilə şiddətli döyüşdə üz-üzə gəldilər. Sekenenra qışqırdı:

– İndi Fiv döyüşü başlayır.

Pipi gur səslə dedi:

– Bəli, hökmdarım, əsgərlərimiz yaxşı başlamışdır.

Bütün nəzərlər döyüşün gedişini izləmək üçün meydana dikilmişdi. Onlar gördülər ki, hiksosların arabacılar dəstəsi səflərlə hücum edir. Sonra ayrı-ayrı qruplara bölünürdülər. Onlar atıcıların üzərinə cəld və şiddətlə hücum edir, qarşılarına çıxan Misir arabalarının üstünə şığıyırdılar. Hər iki tərəf sürətlə qəhrəmancasına və şücaətlə qurban verirdi. Atıcıların bacarığı və gücü göründü. Belə ki, onlar hücumçuları təhdid edir, düşmənin süvarilərini və atlarını ovlayır, onları elə sürətlə məhv edirdilər ki, Pipi qışqıraraq dedi:

– Döyüş bu şəkildə davam etsə, yaxın günlərdə arabacılar dəstəsi üzərində üstünlük qazanacağıq.

Lakin misirlilər öz mövqelərində duraraq dinclik və rahatlıq tapmadan müdafiə olunduqları halda hiksosların qüvvələri hücum edir, döyüşə girir, sonra öz düşərgələrinə geri çəkilir, gücləri tükənməsin deyər başqaları növbə ilə hücum edirdilər. Sekenenra süvarilərindən birinin vurulduğunu və ya arabalarından birinin sıradan çıxdığını hər dəfə gördükdə təəssüf edərək qəzəblə qışqırırdı.

O, ordusunun üzləşdiyi itkiləri yaxşı başa düşürdü. Hiksosların hücumda istifadə etdikləri arabaların sayı ikiqat artmağa başladı. Üç-üç hücum edirdilərsə, sonra altı-altı və ən nəhayət, on-on hücum etməyə başladılar. Döyüş qızışmışdı. Hiksosların arabalarının sayı isə

artmaqda o qədər davam etdi ki, Sekenenranı narahatlıq bürüdü və Pipiyə dedi:

– Düşmən qüvvələrinin artmasının qarşısı alınmalıdır ki, meydanda balans bərpa olunsun.

– Lakin hökmdarım, son döyüşdə ehtiyat arabalarımızı qorumaq lazımdır.

– Məgər görmürsənmi ki, düşmən döyüşə hazır yeni qüvvələrlə az müddət ərzində üzərimizə hücum edib geri çəkilir?..

– Hökmdarım, mən planı yaxşı başa düşürəm. Lakin biz düşmənin ehtiyat arabalarının çoxluğu və bizim arabalarımızın azlığı səbəbindən onun kimi edə bilmərik.

Hökmdar dişlərini qıcaıb dedi:

– Heç gözləmərdik ki, düşmən arabaların köməyi ilə üstünlük əldə etsin. Nə olursa olsun, atıcıları köməksiz qoya bilmərəm. Axı mənim ordumda onlardan başqa atıcı yoxdur...

Hökmdar iyirmi arabanın beş dəstədə hücum etməsinə əmr verdi. Onlar yırtıcı qartallar kimi şığıdılar və meydana yeni canlanma gətirdilər. Lakin Apopi Sekenenranın yeni həmləsinə sərt cavab vermək istədi. Meydana hər birinin tərkibində beş araba olan iyirmi dəstə göndərirdi. Yer onların taqquqlılarından lərzəyə gəlmişdi. Boşluğu qalxan toz-torpaqla doldurdular. Döyüş qızıxdı, qan su yerinə axırdı... Vaxt gedir, amma döyüş gün günorta olanadək səngimək bilmirdi. Bir az sonra ləpircilər gəlib hökmdara bildirdilər ki, hiksosların donanması iki gəmisini əsir verdikdən, başqa bir gəmisi də batdıqdan sonra geri çəkildi. Qələbə xəbəri misirlilərin əzmkarlıq ruhunu qaldırmaq, ürəklərinə arxayınlıq gətirmək üçün vaxtında çatdırılmışdı. Zabitlər xəbəri mübarizədə öz növbəsinin gəlib çatacağını gözləyən döyüşçü dəstələrdə elan etdilər. Bu, könüllərdə fərəh, sevinc əks-sədası doğurdu, ürəklərə şövq

püskürtdü. Lakin o xəbər Apopinin qulağına da çatdı. Onu qəzəb bürüdü və ləng hücum planını dərhal dəyişdirdi. Arabaçılar dəstəsinə hücum və intiqam əmri verdi... Sekenenra hər tərəfdən qəhrəman atıcıların üzərinə şığıyan və iti caynaqları ilə onları deşən böyük arabaya selini görüb bərk qorxdı. Çox qəzəblə qışqıraraq dedi:

– Aramsız mübarizənin əldən saldığı qüvvələrimiz arabaların bu selinin qarşısında təkbaşına duruş gətirə bilməz...

Sonra ordu sərkərdəsinə tərəf dönüb əzmlə və ısrarla dedi:

– Əlimizdə qalan qüvvələrlə həlledici döyüş aparaçağıq. Qəhrəman zabitlərimizə dəstələri ilə hücum əmri ver. Onlara ricamı çatdır ki, hər biri əbədiyaşar Fivin əsgəri kimi öz tapşırığını yerinə yetirsin.

Sekenenra onu və ordusunu gözləyən vahiməni başa düşürdü. Lakin o, böyük imanlı cəsur bir adam idi. Bir an belə tərəddüd etmədən səmaya baxdı və aydın səsle dedi:

– Ey tanrı Amon, sadıq övladlarını unutma. – Sonra əhatəsində olan arabaçılar dəstəsinə hücum əmri verdi. O, özü düşməni ilə üz-üzə gəlmək üçün dəstənin önündə idi...

Ən qorxulu, vahiməli döyüşlərdən biri başlandı. Qışqırıq, kişnərti səsləri ucalırdı. Dəbilqələr yuxarıya uçur, başlar yerə düşürdü. Qan su yerinə axırdı. Lakin misirlilərin qəhrəmanlığı zirehli sürətli arabalara müqavimət göstərməkdə heç bir fayda vermədi. Onlar misirliləri cəld məhv etdilər, onları ot kimi biçdilər. Sekenenra qoçaqcasına və geri çəkilmədən şanlı döyüş aparırdı. Bir saat elə göründü ki, sanki o, ölüm ilahəsi idi, istədiyi düşməni özü üçün seçirdi. Döyüş qaş qaralan vaxtadək davam etdi. O zaman qələbə hiksosların tərəfində görünməyə başladı və onlar həlledici zərbəni

endirmək üçün hazırlaşdılar. Güclü, uzunsaqqal, ağbə-niz bir atlı süvarinin başçılığı ilə böyük dəstənin müda-fiə etdiyi iri araba Sekenenranın arabasına hücum etdi. Süvarinin başçılıq etdiyi qüvvə böyük inadkarlıqla cərgələri iki yerə ayırdı. Hökmdar cəsür atının qərəzi-ni başa düşdü. Ona tərəf yürüdü ki, üzləşsinlər. Sonra onlar bir-birinə güclü nizə zərbələri endirdilər. Onlar-dan hər biri endirilmiş zərbəni öz qalxanı ilə qaytardı və növbəti zərbəyə hazırlaşdı. Sekenenra düşməninin qılıncını siyirdiyini gördükdə başa düşdü ki, təkbətək döyüşün başlanğıcı onu qane etməmişdir. Qılıncını siyirib ona tərəf cumdu, elə həmin qorxulu anda bir ox qoluna soxulub qaldı. Əli titrədi və qılıncı yerə düşdü. Hökmdarın keşikçilərindən çoxu “ehtiyatlı ol, hökm-darım, ehtiyatlı ol”, – qışqırdı. Lakin düşmən xəbər-darlıq çağırışından daha sürətlə ona çatdı. Var qüvvə-si ilə onun boğazına güclü zərbə endirdi. Zərbə hədə-fə dəydi. Hökmdarın qarayanız çöhrəsində ağrının, əzabın son həddi göründü. Məcburiyyət qarşısında müqavimət göstərə bilmədi. Düşməni sağ əlində nizə-ni tutub var gücü ilə atdı. Nizə hökmdarın sol böyrünə sancıldı və o, özünü itirib səndələyərək yerə yığıldı. Hər tərəfdən qışqınc səsleri ucaldı. Misirlilər deyirdilər: “Aman tanrı, hökmdar yıxıldı, onu qoruyun”. Düşmən sərkərdə qalib kimi gülümsünərək qışqırdı:

– Asi üsyançının işini bitirin, onun adamlarından bir nəfəri belə sağ buraxmayın.

Hökmdarın yerə uzanan cəsədi ətrafında döyüş şid-dətləndi. Onun üzərinə kinli bir atlı cumdu, iti bir təbər-zin götürüb onun başına endirdi. Misirin ikiqat tacını ondan qopardı. Elə bu zaman hökmdarın başından bulaq kimi qan fışqırdı. Başqa bir zərbə ilə sağ gözünün üstünə vurdu. Kəlləni dağıtdı, beyin iyrənc şəkildə ətrafa səpələndi. Çoxları intiqam atəşini söndürmək üçün bu qanlı ziyafətdən pay almaq istədi. Quduzcası-

na cəsədin üzərinə cumub ona dəlicəsinə şiddətli zərbələr endirdilər. Zərbələr gözlərinə, ağzına, burnuna, yanaqlarına və sinəsinə dəydi, cəsədi parça-parça edib qan gölündə batırdı...

Pipi müdafiə olunaraq qalan əsgərlərin başına keçib hökmdarının öldürüldüyü yerə axın edən düşmənlər qüvvələri ilə döyüşdü. Döyüşçülər məyus olmuşdular, yaşamaq onlar üçün mənasız görünürdü. Qəhrəman hökmdarlarının qanı ilə sulanmış yerdə hamılıqla şəhid olmaq qərarına gəldilər. Axşam düşənədək insanlar bir-birinin ardınca qətl edildilər. Meydan matəmə bürünmüşdü. Hər iki tərəf döyüşü dayandırdı. Yorğunluq onları əldən salmışdı, yaralardan zəifləmişdilər...

11

Əsgərlər məşəllərlə çıxıb ölülərini və yaralıları axtardılar. Sərkərdə Pipi yorulub tam əldən düşdükdən sonra arabasının yanında dayanmışdı. Ürəyi isə öz pak qanı ilə meydanı al rəngə boyamış cəsədin yanında idi. Bu an bir sərkərdənin səsi eşidildi:

– Təəccüblüdür... Böyük döyüş belə sürətlə necə qurtardı. Kim inanar ki, biz əksər qüvvələrimizi bir gündə itirdik... Axı Fivin güclü, cəsur əsgərlərinə necə qalib gəlmək olardı?..

Yorğunluqdan xırıltılı başqa bir səs dedi:

– Qarşısalınmaz arabaların sayəsində Fivin bütün ümidləri puç oldu...

Sərkərdə Pipi onlara səslənib dedi:

– Ey əsgərlər... Sekenenranın cəsədi ilə bağlı vəziyyəti yerinə yetirdinizmi?.. Gəlin onu cəsədlər arasında axtaraq...

Onların əldən düşmüş bədənlərinə bir titrəmə gəldi. Əsgərlərin hərəsi bir məşəl götürüb sakit halda

Pipinin arxasınca getdi. Elə bil, dillərini dərin hüzn qıfıllamışdı. Hökmdarın öldürüldüyü yerdə ətrafa dağıldılar. Yaralıların nalələri, qızdırmalıların sərsəmləmələri onların qulaqlarına çatırdı. Pipi hüznədən və ağrıdan qarşısındakını, az qala, görmürdü. Az qala, inanmırdı ki, o, doğrudan da, Sekenenranın cəsədini axtarırdı. Fiv döyüşünün bu təəssüfedicə sonluqla bitməsini qəbul etmək ona ağır gəlirdi. Gözlərindən yaş damlaları axa-axa deyirdi:

– Ey Koptos torpağı, şahid ol və təəccüblən! Həqiqətən, biz sənə qum təpələrin arasında Sekenenranın cəsədini axtarıyıq... Onun üçün nəzakətli ol, onun yaralı qabırğaları üçün yumşaq yataq ol. O, sənə və Fiv torpağına özünü fəda etmədimi!.. Vay, hökmdarım... səndən sonra Fiv kimin olacaq?.. Səndən qeyri kim bizə başçılıq edəcək?..

Bir az çaşqınlıq içərisində qaldıqdan sonra: “Ey dostlar, gəlin. Hökmdarımızın cəsədi budur”, – qışqırıq səsi eşidildi. O, əlində məşəl ora tərəf yollandı. Görəcəyi vəhşətdən gözləri qorxmışdı. Cəsədin olduğu yerə çatanda ağzından gurultulu bir qışqırıq çıxdı. Bu səsdə əzabla qəzəb bir-birinə qarışmışdı. Fiv hökmdarını parça-parça edilmiş ət, çıxmış sümüklər, axan qandan ibarət eybəcər hala salınmış bir kütlə halında, tacı da yanında gördü və qəzəblə qışqırdı:

– Alçaq yadellilər... goreşənlərin qorxunc bir aslanın leşi ilə etdikləri kimi onlar da hökmdarın cəsədi ilə elə davranmışlar! Amma onlar pak cəsədini parça-parça etməklə sənə pislik edə bilmədilər. Sən Fiv hökmdarlarının etməli olduqları kimi yaşadın və cəsur qəhrəman kimi də öldün....

Ətrafında hüznədən kənəxməmiş olanlara qışqırdı:

– Hökmdar kəcavəsini gətirin. Haydı, yuxulu insanlar.

Bir neçə zabıt kəcavəni gətirdi. Hamılıqla cəsədi qaldırıb onun üzərinə qoydular. Pipi Misirin qoşa tacını

qaldırıb hökmdarın başının yanına qoydu, sonra cəsədin üstünü örtədülər. Kəcavəni üzücü sükutla daşıdılar. Onu çarəsiz qalmış düşərgəyə gətirdilər. Öz himayəçisini və ağasını əbədi olaraq itirmiş çadırdə onu yerə qoydular... Ölümdən xilas olmuş bütün sərkərdələr və zabitlər başları aşağı sallanmış vəziyyətdə kəcavənin ətrafında dayanmışdılar. Kədər onları sıxırdı, dərin hüzn onların baxışlarına çökmüşdü. Pipi onlara tərəf dönüb gur səslə dedi:

– Ey yoldaşlar, oyanın, kədərə təslim olmayın. Hüzn Sekenenranı bizə qaytarmayacaq. Bəlkə də, kədər onun cəsədi, ailəsi, uğrunda qətl edildiyi vətənimiz qarşısında borcumuzu bizə unutturacaq. Olan olub. Fəciə hələ bitməyib. Öz mövqelərimizdə möhkəmlənməliyik ki, tapşırıgımızı tam yerinə yetirək.

Adamlar başlarını qaldırdılar və güc, əzmkarlıq əlaməti olaraq dişlərini sıxdılar. Başçılarına elə baxdılar ki, sanki, bununla ölümə hazır olduqlarını ona söz verirdilər. Pipi dedi:

– Həqiqətən, əsl şücaətli o kəsdir ki, fəlakətlər onlara tapşırıqlarını unutdura bilmir. Etiraf etməyimiz doğru olardı ki, biz Fiv döyüşünü uduzduq. Lakin vəzifəmiz hələ bitməyib. Sübut etməliyik ki, biz şərəfli həyata layiq xalq olduğumuz kimi, həm də şərəfli ölümə layiq xalqıq.

Hamı qışqıraraq: “Hökmdarımız bizə gözəl nümunə qoyub, biz də onun yolu ilə gedəcəyik”, – dedi.

Pipinin üzü açıldı və sevinclə dedi:

– Siz cəsür əsgərlərin nəvələrisiniz. İndi isə mənə diqqətlə qulaq asın. Qüvvələrimizin sayı çox azalıb. Lakin biz onların başına keçib son nəfərimizə kimi sabah döyüşəcəyik. Sekenenranın ailəsinin gizlənilməsi üçün imkan yarananadək vuruşaraq Apopin irəliləməsinə mane olacağıq. Nə qədər ki bu ailənin üzvləri sağdırlar, bizimlə hiksoslar arasında müharibə

bitməyəcək – həтта meydanlarda müəyyən vaxtadək sakitləşsə də. Bu cəsəd və onun qəhrəman ailəsi qarşısında borcumu yerinə yetirmək üçün qısa bir müddə-tə sizdən ayrılacağam. Sonra sübhədək özümü sizə çatdıracağam ki, birlikdə döyüş meydanında ölək.

Əsgərlərin Sekenenranın cəsədi önündə hamılıqla dua etmələrini istəyən Pipi onlarla birlikdə diz çökdü və ürəkdən dua etdilər. Pipi duasını bitirib dedi:

– Ey rəhmli tanrı, qəhrəman hökmdarımızı Osirisin dərgahında öz rəhmətinə qovuşdur. Bizə də onun kimi xoşbəxt ölüm nəsib eylə ki, o dünyada utanılmayacaq bir üzlə onunla görüşək.

Sonra bir neçə əsgəri çağırıb kəcavəni firon gəmisinə aparmağı əmr verdi. Yoldaşlarına tərəf dönüb dedi:

– Sizi tanıya ismarlayıram. Yaxında görüşənədək.

Kəcavəni kiçik otağa qoyanadək onun ardınca getdi, sonra onlara dedi:

– Gəmi sizi Fivə çatdıranda onu Amon məbədinə aparın, müqəddəs zala qoyun və mən sizə gəlib çatana-dək heç kəsə bu barədə bir söz deməyin.

Baş sərkərdə arabasına qayıtdı, arabaçıya Fivə sürməyi əmr etdi. Onlar sürətlə məsafəni qət etdilər.

Fiv məbədlərini, sütunlarını və saraylarını bürüyən qaranlıq pərdəsi altında və divarlarından kənarda baş verən böyük hadisələrdən xəbərsiz halda yuxuya gedirdi. O, birbaşa firon sarayına yollandı. Keşikçilər onun gəldiyini bildirdilər. Baş hacib tələsik gəlib sərkərdəni salamladı və təlaşla soruşdu:

– Nə xəbər, ey sərkərdə?

Pipi iztirablı bir tonda dedi:

– Ey baş hacib, hər şeyi öz vaxtında biləcəksən. İndi isə taxt-tacın varisi qarşısında durmağıma izin ver...

Hacib otağı həyəcanlı şəkildə tərk etdi. Qısa vaxtdan sonra qayıdıb: “Əlahəzrət səni xüsusi iqamətgə-

hında gözləyir”, – dedi. Sərkərdə taxt-tacın varisinin iqamətgahına getdi. Qəbul zalında onun yanına keçib qarşısında diz çökdü. Qəfil səfər şahzadəni heyrləndirmişdi. Pipi başını qaldıranda şahzadə onun tutqun üzünü, solğun gözlərini, saralmış dodaqlarını görcək əndişələndi və hacibinin bir az əvvəl soruşduğu kimi soruşdu:

– Ey sərkərdə Pipi, nə xəbər?.. Labüd ki, səni bu vaxt döyüş meydanını tərk etməyə şövq edən mühüm bir məsələ vardır?..

Sərkərdə hüzn və kədərli bir səslə dedi:

– Ağam, tanrılar mənə bəlli olmayan səbəbdən hələ də Misirə və onun xalqına qəzəblidir!..

Bu sözlərdən şahzadənin ürəyi sıxıldı, elə bil, boğazına kəmənd keçirdilər. O, bu sözlərdə nə qədər kədərli mənənin olduğunu duymuşdu; narahət və təşviş içərisində öz-özünə soruşdu:

– Məgər ordumuza fəlakət üz verib?.. Atam məndən kömək istəyir?

Pipi küt nəzərlə baxdı və astadan dedi:

– Təəssüf, ağam, bu kədərli günün axşamında Misir öz himayədarını itirdi.

Şahzadə Kamos dəhşət içində ayağa qalxdı.

– Hökmdarım, doğrudanmı, öldürülüb?

Pipi kədərli, ağır tövrlə dedi:

– Hökmdarımız Sekenenra əsgərlərinin başında cəsur qəhrəmanlar kimi döyüşərək öldürüldü. O ölməz nəcib səhifə əzəmətli ailənizin tarixinə həkk olundu.

Kamos başını qaldıraraq dedi:

– Ey tanrım, düşmənin üçün sadıq övladından necə keçdin? Ey tanrım, Misirin düşar olduğu bu nə fəlakətdir? Lakin şikayətlənməyin nə faydası var ki... İndi ağlamaq vaxtı deyil. Atam öldüsə, onun yerini tutmalıyam... Səbir et, sərkərdə Pipi, indi döyüş paltarında qayıdaram.

Lakin sərkərdə Pipi tələsik dedi:

– Ağam, sizi vuruşa dəvət etmək üçün gəlməmişəm. Məsələ həll olunub, təəssüf...

Kamos ona kəskin nəzərlə baxıb soruşdu:

– Bu nə deməkdir?

– Vuruşun heç bir faydası yoxdur.

– Məgər qəhrəman ordumuz məhv olub?

Küt nəzərlərlə baxan Pipi dərin hüznə dedi:

– Misiri azad edəcəyimizi gözlədiyimiz həlledici döyüşü uduzduq. Ordumuzun əsas qüvvələri darıma-dağın edildi. Vuruşun heç bir həqiqi faydası olmaya-caq. Yalnız şəhid hökmdarımızın ailəsinin gizlənərək xilas olmasına vaxt qazandırmaq üçün vuruşacağıq.

– Məgər istəyirsənmi ki, biz əsgərlərimizi və ölkəmizi düşmənin şikənnə çevirərək qorxaqlar kimi fərarilik edənədək döyüşək?..

– Əksinə, bu, son aqibəti göz önünə alan, uzaq gələcəyə baxan, baş verərsə, məğlubiyyəti qəbul edən, sonra müəyyən vaxtadək meydandan geri çəkilən, sonra dağınıq qüvvələrini tez toplayıb başladığına qayıdaraq düşməni üzərinə həmlə edən müdriklərin qaçışdır. Hökmdarım, buyur, Misir kralıçalarını da çağır ki, məsələ məsləhətlə olsun.

Şahzadə Kamos hacibi çağırırdı, onu kralıçaların arxasınca göndərdi. O, hüzn və qəzəb içərisində var-gəl edirdi. Sərkərdə də onun qarşısında durub heç bir söz demirdi. Kralıçalar Tetişeri, Ahhotep və Stikimos tələsə-tələsə gəldilər. Sərkərdə Pipi onları gördükdə baş əyib salam verdi. Onlar özünü sakit göstərməsinə baxmayaraq, Kamosun üzündə kədər ifadəsinin həkk olunduğunu gördülər. Qorxu və iztirab hiss etdilər. Gözləri çaşmış-qaldı. Kamos narahat idi. Onları oturmağa dəvət etdi və dedi:

– Xanımlar... təəssüfedicə xəbərlər demək üçün sizi çağırıram....

Bir an gözlədi ki, xəbəri onlara qəfildən deməsin. Lakin onlar qorxdular, Tetişəri narahatlıqla dedi:

– Sərkərdə Pipi, nə xəbərlə gəlmisən?.. Hökmdarımız Sekenenranın halı necədir?..

Kamos titrək səslə dedi:

– Yazıq nənəm... sənin qəlbinin bəsirət gözü açıqdır, güclü intuisiyaya malikdir... Allah sizin qəlblərinizi möhkəm etsin, faciəli xəbərə təhəmmül etməyiniz üçün sizə yardımçı olsun. Atam Sekenenra meydanda qətl edilib, biz döyüşü uduzmuşuq...

Kamos onların acılarını görməmək üçün başını onlardan çevirdi. Sanki, öz yaralı içi ilə danışmış kimi dedi, – atam öldürüldü, ordumuz məğlub edildi, xalqımıza ucqar cənubdan ucqar şimaladək hamılıqla kədər, acı çəkmək nəsib oldu....

Tetişəri özünü saxlaya bilməyib dərindən ah çəkdi. Elə bil, ciyərini parça-parça edirdilər. Əlini ürəyinin üstünə qoyaraq dedi:

– Bu qoca ürək necə də ağır yaralandı.

Ahhotep və Stikimos başlarını saxlaya bilməyib aşağı endirdilər; gözlərindən qəm yaşları axırdı. Sərkərdə onların arasında olmasaydı, hönkür-hönkür ağlaydılar.

Pipi ətrafı bürüyən bu hüznün ortasında sakit, könklü yaralı, bütün hissləri kütləşmiş halda durmuşdu. Vaxtı hədə yerə itirmək onu kədərləndirirdi. Hökmdarının ailəsinin qaçmaq fürsətini itirəcəyindən qorxurdu. Buna görə dedi:

– Ey hökmdarımız Kamosun ailəsinin xanımları, təmkinli olun və səbir göstərin. Belə faciəli gündə sakit qalmaq çətin olsa da, kədərə tabe olmamalı və müdriklik göstərməliyik. Sizi şəhid hökmdarımızın xatirəsinə and verirəm ki, göz yaşlarınızı səbirlə kəsin, əşyalarınızı yığın. Sabah Fiv əmin-aman torpaq olma-yacaq...

Tetişəri ondan soruşdu:

– Bəs Sekenenranın cəsədi?

– Kraliça, narahat olmayın, mən onun qarşısında öz vəzifəmi sonadək yerinə yetirəcəyəm...

– Hara getməyimizi istəyirsən? – o, yenidən soruşdu.

– Kraliçam, Fiv məmləkəti müəyyən vaxtadək yağirlərin əlində qalacaq. Lakin bizim Nubiya ölkəsində də təhlükəsiz bir vətənimiz var. Hiksoslar Nubiyaya iddia etməyəcəklər. Çünki dəbdəbəli yaşayışa alışmış hiksoslar oradakı çətin şəraitə uyğunlaşa bilməzlər. Qoy ora sizin üçün əmin-aman bir mühacirət yeri olsun. Orada sizi xalqımızdan olan silahdaşlar və qonşularımızdan olan tərəfdarlar gözləyəcək. Orada sakitlikdə düşüncə biləcəksiniz; yəni gələcəyə ümidlərinizi qoruyacaqsınız. Səbir və qəhrəmanlıqla onu öhdənizə götürəcəksiniz. O vaxta qədər ki, tanıı izin verəcək və fərəhli işıqın parıltısı bu zülmət gecənin qaranlıqlarını yarıb görünəcək...

Kamos sakitcə və toxtaqlıqla ona diqqətlə qulaq asırdı. O dedi:

– Qoy ailə Nubiya ölkəsinə mühacirət etsin. Mən isə ölüm-dirim mübarizəsində onun taleyinə şərik olmaq üçün ordumun başında getməyi üstün tuturam.

Sərkərdəni narahatlıq bürüdü. Hökmdarına xahiş və yalvarışla baxdıqdan sonra dedi:

– Hökmdarım, səni istədiyindən döndərə bilmərəm. Qoy məsələ sənin müdrikliyinə həvalə olunsun. Mən yalnız azacıq qulaq asmağını istəyirəm... Hökmdarım, bugünkü döyüş itirilmiş və əbəş yerədir. Sonu da açıq-aydın həlak olmaq deməkdir. Sənin ölümün Misirə xeyir gətirməyəcək. Nə də sənin ölümün onun kədərinin, acılarının bəzilərini yüngülləşdirməyəcək. Lakin Misir, şübhəsiz, sənin ölümünlə əvəzsiz itki verəcək... Həqiqətən, xilas olmağa olan hər bir ümid sənin həyatınla bağlıdır. Xoşbəxtliyi əlindən alınmış Misiri ümitsiz qoyma... Napatada yerləşin. Orada sizin

düşünməyiniz, tədbir tökməyiniz, müdafiə və mübarizə vasitələri hazırlamağınız üçün geniş imkan olacaq. Bu müharibə Apopi arzu etdiyi kimi bitməyəcək və ləyaqətli ağatək yaşamış xalqımız kimi bir xalqa uzun müddət zillətə boyun əymək müyəssər olmur. Hökmdarım, Fiv yaxın gələcəkdə azad ediləcək. Səndəki ruh yüksəkliyi heç vaxt azalmayacaq. Mənfur hiksosları vətənindən qovanadək təqib edəcəksən... Həmin şərəfli günün parıltısı ağırlı-acılı indinin qaranlıqlarında gözlərimin önündə canlanır. Heç tərəddüd etmə və müdrikcəsinə qərara gəl. İndi isə həqiqətin yolu sənə aydın oldu. Hökm sənindir...

Pipi sözünü bitirdi. Amma gözlərindəki yalvarış və xahiş bitməmişdi. Tetişeri Kamosa tərəf dönüb astadan dedi:

– Ordu başçısı doğru danışdı, onun dediyini et.

Bədbəxt sərkərdə ümid şəbnəmini hiss etdi. Ürəyi fərəhlə canlandı. Kamos susaraq bir kəlmə də demədi. Pipi ömründə ilk dəfə yalan danışaraq dedi:

– Mən isə, hökmdarım, müəyyən vaxtdan sonra sizə qoşulacağam... Qarşımda iki müqəddəs vəzifəm var: hökmdarımızın cəsədinin hazırlıqları ilə məşğul olmaq və Fiv divarlarını möhkəmləndirmə işinə rəhbərlik etmək. Bəlkə, Fiv uğurlu müqavimət göstərsə, ən yaxşı şərtlər müqabilində təslim olar.

Şahzadə xanımlar özlərini saxlaya bilməyib hönkürməyə başladılar. Pipi də təsirlənərək dedi:

– Öz dərdimizi şücaətlə qarşılamalıyıq. Qoy Sekenenra bizim üçün yaxşı nümunə olsun. Qoy, ağam, həmişə xatırlayaq ki, məğlubiyyətimizin səbəbi hərbi arabalardır. Əgər bir gün düşmən üzərinə yerisən, qoy arabalar sənə qoşununda çox olsun. İndi isə sarayın qiymətli qızıl əşyalarını və zəruri silahlarını daşımaq üçün qulları çağırmağa gedəcəyəm...

Sərkərdə Pipi bu sözləri deyib getdi.

Sarayda hərtərəfli canlanma yarandı. Onun bütün hücrələri işıqlandırıldı. Qullar baş hacibin rəhbərliyi altında pal-paltar, silah, qızıl-gümüş sandıqlarını daşıyıb hüznü sükut içərisində firon gəmisinə apardıqları vaxt firon ailəsi hökmdar Kamosun hücrəsində gözləyirdi. Onlar kədər içində susub qalmışdılar. Gözləri qəm-qüssədən qaralmış ailənin nəcib üzvləri başlarını aşağı əymişdi. Hacib Hur içəri daxil olanadək bu hallarında qaldılar. Hacib asta səslə dedi:

– Hər şey tamamlandı, hökmdarım.

Hacibin sözü boğaza dəyən ox kimi onların qulaqlarına çatdı. Ürəkləri çırpındı. Heyrət içində üzvlərini qaldırıb ümitsiz və qüssəli nəzərlərlə baxışdılar. Doğrudanmı, hər şey hazırdır?.. Vidalaşma vaxtı gəldimi?.. Bu, firon sarayında, şanlı Fivdə, əbədiyaşar Misirdə son andımı?.. Onlar sabah Amenhotep obeliskini, Amon məbədinə, yüzqapılı qala divarını bir daha görməyəcəklərimi?.. Doğrudanmı, Fiv bu gün onlara dar gəlir, sabah isə öz qapılarını Apopinin üzünə açacaq ki, onun taxtında əyləşib ağalıq etsin?!. Bəs necə sərkərdələr döyüşü uduzur, ağalar qaçağa, ev sahibləri isə mühacirə çevrilirlər?

Kamos onların duruxub qaldıqlarını görüb könülsüz ayağa qalxdı və asta səslə: “Gəlin atamın otağı ilə vidalaşaq”, – burnunun altında danışdı.

Onlar da onun kimi ayağa qalxdılar. Ailə üzvləri ağır, ürəksiz addımlarla mərhum hökmdarın otağına yollandılar və otağın bağlı qapısı qarşısında qorxa-qorxa durdular. Bilmirdilər ki, izinsiz ora necə girsinlər, kimsəsiz otaqla necə görüşsünlər. Hur bir addım atıb qapını açdı. Amma onlardan qabaq tərəddüd edən nəfəsləri və ah-zarları içəri daxil oldu. Nəzərləri nəvəzislə və şəfqət-

lə böyük divanda, yumşaq oturacaqlarda, yaraşıqlı masalarda asılıb qaldı. Onların ruhları hökmdarın ibadət-gahının, pak, gözəl mehrabın ətrafında dolandı. Mehrabda onun tanrı Amon qarşısında diz çökmüş vəziyyətdə şəkli həkk olunmuşdu. O, divanında oturmuş, öz mütəkkəsine söykənmiş, onların üzünə şirin gülümsəyən, onları əyləşməyə çağırırmış kimi hamısının gözünün qabağına gəldi. Hamısı hökmdarın ruhunun onları bürüdüyünü və ağuşuna aldığı hiss etdi. Anasının, arvadının və oğlunun ruhları hökmdarla bağlı xatirələrinin səmasında fırlanır, xatirələrin izləri isə onların dərin ah-nalələri və axan göz yaşları ilə qarışaraq özünü bürüzə verirdi.

Sonra Kamos ətrafındakıların kədərdən üzüldüyünü seziş atasının şəklinə yaxınlaşdı, hörmətlə ona baş əydi, alnını öpdü və kənara çəkildi. Tetişəri irəliyə çıxıb sevimli şəkllə tərəf əyildi və kədərli, sınımış qəlbinin ağırlarının gizləndiyi bir öpüşlə onu öpdü. Bütün ailə itirilmiş başçısının şəkli ilə vidalaşaraq daxil olduqları kimi də hüznü sakitliklə bayıra çıxıdı...

Kamos hacib Hurun onları gözlədiyini görüb soruşdu:

– Sənsən, ey Hur?

– Ağam, mənim vəzifəm sizi sədaqətli it kimi izləməkdir.

Hökmdar təşəkkür edərək əlini onun çiyinə qoydu. Hamı sütunların ortası ilə zalda irəlilədi. Onların qarşısında sərkərdə Pipi gedirdi. Kamos isə ailəsinin önündə idi. Onun ardınca kiçikyaşlı şahzadələr Ahmos və Nefertari gəlirdi. Sonra Tetişeri, kraliça Ahhotep və kraliça Stikimos gəlirdi. Hacib Hur onların hamısından arxada idi. Onlar pilləkənlərdən düşüb sütunlar dəhlizinə keçdilər. Oradan da bağa çıxdılar. Onlar əllərində məşəl tutaraq yolu işıqlandıran qulların arasından keçərək gəmiyə çatdılar. Bir-bir ona mindilər. Ayrılıq anı gəldi. Onlar vida baxışı ilə baxdılar. Onların gözləri Fiv

üzərinə çökmüş, sanki, onu yas paltarına bürümüş qaranlıqda azıb-qaldı. Ürəkləri sızıldadı, könülləri yarıldı, həsrət ağrısı sınımış qəlblərini sıxdı. Araya sükut çökdü. Sanki, qaranlıqda əriyib yox oldular. Pipi onların qarşısında dayanıb bir kəlmə belə kəsmirdi və bu hüznü sakitliyi pozmağa cürət etmirdi. Birdən hökmdar onun burada olduğunu duyub dərindən ah çəkdi və dedi:

– Vidalaşmaq vaxtıdır.

Pipi öz hisslərini güclə cilovlayaraq titrək, hüznü səsə dedi:

– Hökmdarım, bu vəziyyətə düşməmişdən qabaq kaş ki öləydim. Onda qoy mənim təsəllim bu olsun ki, siz Amon tanrısının, şanlı Fivin yolunda gedirsiniz. Mən görürəm ki, vida anı, hökmdarım, sən dediyin kimi, doğrudan da, gəlib çatmışdır. Gedin, tanrı öz mərhəməti ilə sizi qorusun, öz hikməti-ilahiyyəsi ilə sizi himn etsin. Doğrudan da, arzu edirəm ki, sizin köç gününüzün şahidi olduğum kimi, qayıdış gününüzü görəndək ömrüm uzun olsun, ürəyim əziz Fivi yenidən görməklə sevinсин.. Əlvida, hökmdarım, əlvida...

– Yox, de ki, görüşənədək...

– Bəli, hökmdarım, görüşənədək...

Hökmdarına yaxınlaşaraq əlini öpən Pipi qiymətli əli öz göz yaşları ilə ıslatmasın deyə hələ də hisslərini boğmağa çalışırdı. O, kraliça Tetişerinin, kraliça Ahhotepin, kraliça Stikimosun, taxt-tacın varisi Ahmosun, onun bacısı şahzadə Nefertarinin əllərini öpdü, sonra hacib Hurun əlini mehribanlıqla sıxdı və hamıya baş əyib gəmini sükut içində və kırıxmış halda tərk etdi...

Bağcanın pilləkənlərində durub gəminin hərəkətə gəlməsini müşahidə etdi. Avarlar suya düşdü, gəmi yavaş-yavaş ehtiyatla sahilədən ayrılmağa başladı, sanki, o da göyertəsində olanların kədərinin basqısını hiss edirdi. Onlar göyertənin məhəccərinə söykənərək

dayanmışdılar. Həyəcanlı ruhları isə Fivlə vidalaşırdı. O, özünü saxlaya bilməyib o qədər ağladı ki, bədəni boşaldı. O, hələ də əziz gəmini izləyirdi. Gəmi isə gecənin içində yox olanadək zülmət qaranlıqda bir müddət üzdü. Sonra sərkərdə köksünün dərinliklərindən ah çəkdi. Bu halında o qədər davam etdi ki, sahil-dən necə uzaqlaşdığını bilmədi. Sıxıldı, elə bil, diri-diri dərin bir qəbrə düşmüşdü. Sonra yavaş-yavaş durduğu yerdən dönüb ləng addımlarla saraya qayıtdı. Dodağının altında deyirdi:

– Hökmdarım, hökmdarım, haradasan? Ey əyanlar, haradasınız? Ey Fiv camaatı, ölüm boynunuzun üstündə durub gözlədiyi halda necə sakit yatırsınız? Ayılın... Sekenenra qətlə yetirilmiş, ailəsi isə ən ucqar yerə mühacirət etmişdir. Siz isə yatırsınız... Qalxın... saray öz ağalarından məhrum olmuşdur. Fiv öz hökmdarları ilə vidalaşmışdır... Sabah sizin taxt-tacınızda düşməni-niz əyləşəcək. Necə yatırsınız? Ayılın... zillət şəhər divarlarının arxasında gözləyir.

Sonra sərkərdə bir məşəl götürdü. Bir otaqdan digərinə keçərək kədərli şəkildə sarayın dəhlizlərində gəzişdi. Taxtın olduğu zalın qarşısına gəlib çatdı. Ona tərəf yönəldi. “Ağam, icazəsiz daxil olduğum üçün üzr istəyirəm”, – deyə-deyə zalın kandarını aşdı. O, məşəlinin işığında üzərində dövlət işlərinin müzakirə edilib son qərar qəbul olunduğu masaların səfləri arasında asta addımlarla irəliləyib Fiv taxtına çatdı və boynunu əydi, sonra diz çöküb qarşısındakı yeri öpdü. Onun qarşısında kədərli şəkildə durdu. Məşəlin işığı isə onun üzündə qırmızı, titrək şəkildə əks olunurdu. O, gur səslə dedi:

– Doğrudan da, ölməz gözəl səhifə artıq bağlandı. Biz sabah öləcəyik və heç vaxt zülmət görməmiş bu vadinin ən xoşbəxt sakinləri olacağıq. Ey taxt... kədər-lə bildirmək istəyirəm ki, sənin sahibin sənə heç vaxt

qayıtmayacaq və sənin varisin də uzaq bir ölkəyə gedib. Mən isə imkan verməyəcəyəm ki, sən sabah Misiri bəlalara düşər edəcək sözlərin yağdırıldığı yer olasan, Apopi sənin üzərində əyləşsin. Sahibin gizləndiyi kimi, sən də gözdən uzaq yerdə olmalısən.

Pipi qərara gəlmişdi ki, sarayın keşikçi əsgərlərini çağırıb taxtı istədiyi yerə aparsın.

13

Əsgərlər əmr edilən kimi taxtı apardılar və onu böyük arabaya qoydular. Sərkərdə onların qabağında Amon məbədinə yollandı. Bir neçə kahinin müşayiəti ilə sərkərdənin ardınca müqəddəs zala getdilər. Müqəddəs torpaqda, müqəddəslər müqəddəsinə yaxın yerdə firon kəcavəsinin əsgərlər və kahinlərlə əhatə olunduğunu gördülər. Taxtı da onun yanına qoydular. Məsələnin nə olduğunu bilməyən kahinlərin üzlərində heyrət ifadəsi göründü. Pipi əsgərlərə dağılışmaq əmri verdikdən sonra baş kahinin gəlməyini istədi. Kahin bir müddət gözdən itdi. Sonra gecə ziyarətinin mühüm iş üçün olduğunu başa düşüb Amon məbədinin kahininin ardınca gəldi. Baş kahin cəld gəlib sərkərdə ilə salamlaşdı, asta səslə dedi:

– Axşamın xeyir, ey ordu başçısı.

Pipi maraq və təşvişə dəlalət edən bir tonda dedi:

– Gecəniz xeyir, ey zati-müqəddəsləri... Cənabınızla təkliddə söhbət edə bilərəmmi?

Kahinlər onun sözünü eşidilər. Maraqlarına və narahatlıqlarına baxmayaraq, tez geri çəkilib məkanı boşaldılar. Baş kahin kəcavəni və arabanı görcək üzündə təlaş əks olundu. Sərkərdəyə dedi:

– Arabanı bura gətirən nə səbəbdir?.. Bu kəcavə nədir?.. Gecənin bu saatında döyüş meydanını necə tərk etdin?..

Pipi dedi:

– Zati-müqəddəsləri, mənə diqqətlə qulaq as. Yubatmanın və ya içində olduğumuz məsələni yüngülləşdirməyin heç bir faydası yoxdur. Lakin məndə olanı zati-müqəddəslərinizə çatdırmaq və vəzifəmi yerinə yetirmək üçün sonadək mənə qulaq asmağınız lazımdır. Əbədi olaraq xatırlanacaq, ağrı-acı və eyni zamanda fəxrlə müşayiət olunmuş bir hadisə baş vermişdir. Təəccüblü deyil ki, Misir uğrunda mübarizəni uduzduq. Hökmdarımız vətəninin müdafiəsi yolunda öldürüldü. Xəyanətkar əllər onun pak cüssəsini parça-parça etdi. Hökmdarımızın ailəsi də Fivi tərk etməyə məcbur oldu. Fiv əhalisi səhər durub nə hökmdarlarından, nə də onların şan-şöhrətindən əsər-əlamət görəcək...

Tələsmə, zati-müqəddəsləri, tələsmə... Gecəyarısına az qalıb. Vəzifəm məni tələsməyə sövq edir. Bu kəcavə hökmdarımız Sekenenranın cəsədini və tacını daşıyır. Bu da onun taxtıdır. Bu, bizim milli irsimizdir. Onu sənə tapşırıram, ey Amonun kahini. Cəsədi qoru, təhlükəsiz yerə qoy. Bu əşyaları da əlçatmaz bir yerdə saxla... İndi isə səni, yaraları əldən salsa da, heç vaxt ölməyəcək Fivin kahinini tanıya ismarlayıram.

Kahin tələşinin çoxluğundan sərkərdənin sözünü kəsməyə çalışsa da, sərkərdə ona imkan vermədi. Kahin dərin sakitliyə qərq oldu, tamamilə donub-qaldı, duruxdu. Elə bil, bütün hisslərini itirmişdi. Pipi adanın iztirab və ağrı-acıya düçar olduğunu başa düşdü və dedi:

– Mən səni, ey zati-müqəddəsləri, tanıya ismarlayıram. İnanıram ki, sən müqəddəs əziz əşyalar qarşısında vəzifəni tam yerinə yetirəcəksən.

Sərkərdə çevrilib kəcavəyə tərəf döndü. Hörmətlə əyilib örtüyünü öpərək rəsm-təzim etdi və geriye çəkildi. Göz yaşları səbəbindən sərdabəni görmədi. Sütunlar zalına aparən pilləkənlərə çatdı. Kürəyini çevirib heç

bir şeyə tərəf burulmadan məbəddən cəld bayıra çıxdı. Hiss etdi ki, söz verdiyi kimi, son hücumu etmək üçün zabitlərinin və əsgərlərinin yanına getmək vaxtı çatıb.

Vəzifələrini yerinə yetirməklə məşğul olması yaddaşına gələr-gəlməz ürəyində narahat bir hissi alovlandıran bir məsələni ona unutdurmamışdı. O, ailəsini, arvadı Abanani, kiçik oğlu Ahmosu, Fivin ətrafında yerləşən bağında toplaşmış bütün qohumlarını xatırladı. Ora səfər necə də uzundur... O, bu gecə yolunu bağından sala bilməzdi. Əgər belə etsəydi, əsgərlərinə verdiyi vədini saxlaya bilməzdi. Onlar da onu fərari zənn edərtilər. O, Abana və Ahmosun üzünə vida nəzərləri ilə baxmadan öləcəkdi... Burada ürəyini ən çox sıxan başqa bir şey vardı. Kədərli-kədərli öz-özünə sual edirdi: “Hiksoslar torpaq sahibini öz torpağında və ya mal-mülk sahibini öz mülkündə rahat buraxarlarmı? Sabah dünənki sahibləri ev-eşiyindən didərgin salınacaq, ya da öz yurdlarında qətl ediləcəklər. Abana və Ahmos köməksiz qalacaqlar”. Kişi sıxıldı. Ürəyi onu uzun müddət evinə və ailəsinə dartıb aparmağa çalışdı. Lakin ürəyi bir yolda, dəmir iradəsi isə başqa bir yolda idi... Təəssüflə ah çəkib dedi: “Onlara məktub yazım...” Bir vərəq çıxarıb arabanın üzərinə qoydu. Yazaraq xanım Abanaya salamlarını yetirir və onu tanrıya tapşırır. Oğluna nıcat və xoşbəxtlik arzusu ilə dua edir. Sonra ona baş vermiş hadisələri, ordunun və hökmdarının üzləşdikləri hadisələri nəql edir. Hökmdar ailəsinin qeyri-məlum bir yerə mühacirət etdiyini xəbər verir. Müdrikliyindən Nubiyanı qeyd etmir. Ona tapşırır ki, bacardığı qədər malından toplansın, o, oğlu, onların yanında olan qohum-əqrəba, qonşular Fivdən kənara, yaxud kasıb rayonlara qaçıb sadə camaatla qarışsınlar və onların talelərinə şərik olsunlar. Sonra arvadına və oğluna xeyir-dua verdi və “Abana, ya burada, ya

da o biri dünyada mütləq görüşəcəyik” sözləri ilə məktubu yazıb qurtardı. Məktubu arabaçıya verib tapşırdı ki, onu kənddəki qəsrinə aparıb arvadına versin. Sonra arabasına atıldı. Amon məbədinə və zülmət qaranlıqda dərin yuxuya dalan şəhərə sonuncu dəfə baxdı. Ürəyinin dərinliyində pıçıltı ilə: “Tanrım... ölkəni qoru... Əlvida, ey Fiv”, – dedi. Sonra atlarının yüyənini buraxdı, iki at da yerindən götürülüb onu şimal yolu ilə mənzilbaşına apardı.

14

Sərkərdə düşərgəyə gecəyarısı çatdı. Yaralı ordu yatmışdı. Öz çadırına getdi. “Sekenenra ordusunun başçısına layiq bir ölümle ölmək üçün qoy bir az dincələk”, – deyib yorğunluq içərisində cərpayısına uzandı, gözlərini yumdu. Lakin bir neçə qarabasma onunla yuxusu arasında sıx pərdə yaratdı. Gecə-gündüz mübtəla olduğu vahimələrin kabusları onun xəyalına gəldi. Gördü ki, nişançılar üzərlərinə sel kimi gələn arabalarla üz-üzə gəlirlər. Hökmdarı Sekenenra ölərək yıxılır. Nizə də böyrünə sancılmış vəziyyətdədir. Kamos qəzəbli halda üsyan edir. Sonra kədərli halda təslim olur. Tetişəri qoca qəlbinin yarasından inləyir. Abana və balaca Ahmosla vidalaşma və Cənubun üfüqündə topalanan həmin sallanmış buludlar... Sonra xəyallar dalğayaoxşar bir şeylə qarışaraq nazildi və hiss edilmədən dağıldı. Onun gözlərinə yuxu süzüldü.

O, sübh çağı şeypur səsinə oyandı. Durarkən düşər olduğu yorğunluq, üzgünlük və yüngül yuxu ilə uyğun gəlməyən qərribə bir canlanma hiss etdi. Çadırından bayıra çıxdı. Şəfəqin sakitliyində düşərgənin ətrafında baş verən hərəkət səslərini eşitdi. Adamların kabuslarının ona yaxınlaşdığını gördü. Səslərindən onların sadıq qəhrəman zabitləri olduğunu tanımışdı. Onları

səmimi şəkildə qəbul etdi. Onun orada olmadığı müddətdə böyük bir iş görmüşdülər. Onlardan biri dedi:

– Yaralıları, həmçinin yüngül zədəliləri qayıqlarla Fivə göndərdik ki, Fiv şəhər divarlarını müdafiə qüvvələrinə qoşulsunlar. Heç şübhə yoxdur ki, Fiv əlverişli şərtlərə nail olanadək özünü yaxşı müdafiə edəcək.

Daha cılığın başqa zabıt dedi:

– Biz Cənubun sakinləri üçün faciə vaxtlarında həyat mənasız olur. Aramızda elə adam yoxdur ki, sonuncu döyüşün intizarı ilə səbri tükənməsin.

Üçüncü şəxs dedi:

– Hökmdarımızın pak qanı ilə suvarılmış bu müqəddəs torpaqda şəhid olmaq nə qədər ruhumuzu şad edər.

Pipi onları ən gözəl şəkildə təriflədi və Fivdə baş vermiş firon ailəsinin mühacirətini onlara nəql etdi. Lakin onların getdiyi yeri heç kimə demədi. Zabıtlar çox mütəəssir oldular və “Kamos hökmdar, Ahmos taxt-tacın varisi, müqəddəs ana Tetişeri” şüarları qışqırdılar...

Qaranlığın kölgəsi çəkilib getdi, aydın işıq üfünqün səmasında əks olundu. Ölüm döyüşünə hazırlıq üçün əsgərlərin sıraları nizamlandı. Apopi hökmdarlarının öldürülməsindən sonra misirlilərin ordusunun başına gələnləri başa düşürdü. Buna görə də onların bütün müqavimətini iflic edəcək qüvvələrlə onları susdurmaq istədi və yolunun üstündə olan kiçik ordunu bir zərbə ilə məhv etmək üçün arabalar və nişançılardan ibarət qüvvələrin başında hücum etməyə hazırlaşdı. İki dəstə görünəndə döyüş başladı, sanki, təlatümlü dəniz saf, kiçik çayla birləşdi. Apopinin ordusu Misir ordusunu mühasirəyə aldı. Ölüm çarxı fırlanırdı. Misirlilər bəşər övladına xas qəhrəmanlıq və igidliyin ən gözəl nümunələrini göstərirdilər. Lakin qəhrəmanlar bir-birinin

ardınca sürətlə ölüb yerə yığılırdılar. Atların ayaqları da onları vəhşiliklə əzirdi. Xüsusilə sərkərdə və zabitlərin çoxunun həlak olduğunu gördükdən sonra Pipiyə elə gəldi ki, döyüş sürətlə bitəcək. Sağ cinahının sürətlə məhv edildiyini, düşmənin isə onları mühasirə etmək üzrə olduğunu gördükdə həyatını ən şərəfli şəkildə sona çatdırmaq istədi. Baxışları düşmənin ordusuna tuşlanmışdı. Ordunun düz mərkəzində Apopinin və böyük sərkərdələrinin – şübhəsiz ki, onların arasında Sekenenranın qatili də vardı – başı üstə hiksosların bayrağının dalğalandığı yeri gördü və onu özü üçün hədəf seçdi. Keşikçilərinə əmr etdi ki, onu arxadan qorumaq üçün müşayiət etsinlər. Sonra arabacıya hərəkət əmri verdi. Bu, elə qəfil hərəkət oldu ki, ehtiyatlı düşmən bunu gözləməirdi. Arabası qarşısına çıxan arabalardan qorundu və öz oxlarını nişançıların ürəklərinə göndərdi. Apopiyə o qədər yaxınlaşdı ki, onun məqsədi çoxlarına məlum oldu. Qəzəbdən və qorxudan qışqırdılar. Pipi və onunla olanlar ölüm eşqi ilə dəli olmuşlar kimi vuruşurdular. Onlar cərgələri yarıb Apopinin və sərkərdələrinin cəbhəsinə soxulanadək ölüm onlarla uzun müddət oynadı. Orada Pipi gördü ki, hər tərəfdən düşmən süvarilərinin əhatəsindədir. Gördü ki, yüzlərcə adam onun arabası ilə hökmdar arasında maneə yara-dır. O, üzündən, boğazından, ayaqlarından qan axa-axa şiddətlə vuruşurdu. Hətta düşmən onu ölməz zənn etmişdi. Oxlar, nizələr, qılınclar və xəncərlər onun üzərinə azğincasına endirilirdi. O da Sekenenra kimi qəh-rəman keşikçilərinə çataraq yerə yığıldı. Ordu onun böyük hücumundan hay-küyə düşmüşdü. Vuruşma meydanda sona çatırdı. Misirlilər isə axır nəfəslərini alırdılar. Apopi əsgərlərinə sıx cərgələri yarıb onun üzərinə şığımış adamın cəsədindən uzaqlaşmağı əmr etdi. Arabasından düşərək gedib ona yaxınlaşdı. Cəsə-din başı üzərində dayandı və kirpi oxları kimi bədəninin

hər parçasına sancılmış oxlara fikirli-fikirli baxmağa başladı. Sonra iri başını tərpətib güldü və ətrafdakılara dedi:

– Ən cəsur adamlarımıza layiq şəkildə öldü...

15

Fiv tale kitabında onun üçün nəyin yazıldığını anlamadan, adəti üzrə, qorxu içərisində yuxudan ayılmışdı. Budur, kəndlilər döyüş meydanından gələn yaralıları daşıyırlar. İnsanlar ətraflarında toplaşaraq onları aramsız sorğu-suala tutublar. Onlar da olub-keçənləri danışdırlar. Artıq şəhərə xəbər yayılmışdı ki, ordu məğlub edilmiş, firon isə öldürülmüşdür. Onun ailəsi də qeyri-məlum bir yerə köçmüşdür. İnsanlar heyrətə gəlmişdilər, baxışlarda inamsızlıq və tələş ifadələri sezilirdi. Xəbər şəhərdə yayılan kimi əhali arasında narahatlıq, təşviş və tərəddüd hissləri doğurdu. İnsanlar yurdlarını tərk edib yollara və bazarlara qaçdılar. Hökumət evlərinə, Amon məbədinə toplaşdılar ki, hamılıqla məclis qurub başçılarına qulaq assınlar. Torpaq və qəsir sahibləri, varlılar isə öz malikanələrini qorxu içərisində tərk etdilər; dəstələrlə Cənuba qaçdılar və ya kasıb məhəllələrin içərisində gizləndilər.

Qesi və Şanhurun süqutu ilə bağlı başqa təəssüflü xəbər gəldi. Bildirildi ki, hiksosların qüvvələri Fivə doğru yaxınlaşır, onu mühasirəyə almaq və təslim olmağa məcbur etməyə çalışırlar. Otuz vəzir, kahin və qazi Amon məbəbindəki sütunlar zalında toplaşib məsələ ilə bağlı məsləhətləşmələr apardılar. Hamı vəziyyətin təhlükəli olduğunu başa düşür, sonun yaxınlaşdığını hiss edirdi. Müqavimət göstərməyin faydasız olduğunu bildirdilər. Lakin onlar heç bir qeyd-şərtsiz təslim olmağa meyil etmirdilər. Belə qərara gəldilər ki, əhəlinin qanının axıdılmaması barədə vəd alanadək onun

əlçatmaz divarları arxasında duruş gətirsinlər. Lakin Oser Amon, – o daha çılgın və daha qəzəbli idi, – onlara dedi:

– Fivi heç vaxt təslim etməyin. Gəlin hökmdarımız Sekenenra kimi ölənəcən vuruşaq. Fivin qala divarlarını hücumla almaq olmaz. Əgər, doğrudan da, təhdid edilərsə, onda, şəhəri xarabaya çevirək, oranı yandıraq, Apopiyə yararlı heç bir şey qoymayaq.

Oser Amon qəzəbdən kükrəyir, əl-qol atırdı. Elə bil ki, çıxış edirdi. Lakin adamlar onun fikrinə həvəs göstərmədilər. Nofər Amon dedi:

– Biz Fiv əhalisinin həyatına cavabdehik, şəhərin dağıdılması minlərcə insanı didərgin olmağa, aclığa və bədbəxtliyə məruz qoyar. Qoy hədəfimiz, döyüşü uduzsaq da, ağrı-acıları azaltmaq, dağıntıları məhdudlaşdırmaq olsun.

Bu əsnada hiksoslar şimal divarına amansızcasına hücum edirdilər. Müdafiəçilər də möhkəm və qəhrəmancasına onun uğrunda döyüşürdülər. Hər iki tərəfdən ölənlər olurdu. Vəzirlər divarlara baxış keçirib müqavimət göstərə biləcəyindən əmin oldular. Lakin düşmənin donanması yeni yardım alandan sonra Misir donanmasına hücum etdi. Sonda Misir donanmasının darmadağın edilməsi ilə bitən qızğın döyüş baş verdi. Hiksosların donanması Fivin qərbinə mühasirəyə aldı və şəhərin cənubuna çoxlu əsgər çıxardı. Beləliklə, şəhər ətrafında tam mühasirə halqası yaratdı. Ora şimaldan, cənubdan və şərqdən şiddətli hücum etdi. Donanmanın məğlubiyyəti müqavimətin uzadılmasına bəslənən bütün ümidlərə öldürücü zərbə oldu, böyük şəhəri aclıq və susuzluqla təhdid etdi. Başçılar daha böyük fəlakətdən qorunmaq üçün təslim olmağın qaçılmazlığını gördülər. Bir zabiti nümayəndə kimi göndərdilər ki, döyüşün dayandırılmasını elan etsin və son təslim şərtləri barədə danışmaq aparmaq üçün şəhərdən

göndəriləcək bir elçinin qəbul edilməsi üçün izin istəsin. Zabit razılıqla qayıtdı. Şəhərin bütün divarları boyunca döyüş dayandı. Başçılar Amonun baş kahini Nofər Amonu elçi seçdi.

Xoşagəlməz bir işi öhdəsinə götürən kahin dərd-qəm içində, ürəyi sınmış halda arabasına mindi. Hiksosların düşərgəsinə yollanaraq yolboyu sıx cərgələrlə durmuş güclü, lovğa və təkəbbürlü düşmən dəstələrin yanından keçdi. Əsgərlərin başlarının üzərində müxtəlif rəngli bayraqlar dalğalanırdı. Mənzil başına çatıb arabadan düşdü və asta-asta bir az piyada getdi. Alçaqboylu, kök, sıx saqqallı bir adam bir neçə zabitin müşayiəti ilə onu qarşılamağa gəlmişdi. O, ilk baxışdan tanıdığı elçi – Fiv məmləkətinə dağıntı gətirmiş bədbəxtlik carçısı Xian idi. İlk görüşündə olduğu kimi, o, indi də bədxahlığından əl çəkməmişdi, xeyli təkəbbürlü, lovğa və həyasız görünürdü. O, gözünün ucu ilə Nofər Amona baxdı və salamlaşmadan dedi:

– Gördünmü, ey kahin, başçınızın fikri sizi hansı aqibətlə üzləşdirdi?.. Siz çox çılgınsınız, danışmaqda mahirsiniz. Amma döyüşmək sizlik deyil... Məmləkətinizə əbədi olaraq məhv olmaq hökmü çıxarılmışdır...

Hacib heç bir söz gözləmədi və onun qabağında hökmdarın çadırına doğru getdi. Nofər Amon gördü ki, çadırın üzərinə pərdələr asılmışdır. Onun önündə ağdərilili, dolubədənli, uzunsaqqallı keşikçilər durub... Sonra ona daxil olmağa icazə verildi. Ortada fironların geyimində, başına da Misirin qoşa tacını qoymuş hökmdar Apopini gördü. O, ədalətli, itibaxışlı, ağdərilili, saqqalı gözəl şəkildə sallanmış adam idi. Kahin hörmət əlaməti olaraq sərkərdələri, hacibləri və məsləhətçilərinin əhatəsində olan Apopiyə təzim etdikdən sonra sakit durub onun nə əmr verəcəyini gözlədi. Hökmdar istehzal bir tonda dedi:

– Bu gündən etibarən Misir torpağında ibadət edil-məyəcək Amonun kahini xoş gəlib.

Kahin bu sözə etina etmədi və bir kəlmə belə demədi. Hökmdar bərkdən güldü və istehza ilə ondan soruşdu:

– Bizə şərtləri diktə etmək üçünmü gəlmisən?

Nofər Amon dedi:

– Əksinə, gəlmişəm, ey hökmdar, döyüşdə uduz-muş, hökmdarlarını itirmiş bir xalqın başçısının etməli olduğu kimi, sən şərtlərinə qulaq asım. Mənim bircə xahişimdən başqa heç bir istəyim yoxdur. O da budur ki, yalnız öz mövcudluğunu qorumaq üçün silahını siyirmiş bir xalqın qanını axıtmayasınız.

Hökmdar iri başını tərpəlib dedi:

– Yaxşısı budur, kahin, mənə diqqətlə qulaq asa-san. Hiksosların qanunu günlər, nəsillərdən bəri dəyiş-məyir, o, əbədi olaraq hər b və güc qanunudur. Biz ağlarıq, siz isə qaradərillilər. Biz ağayıq, siz isə kəndli-lər¹. Taxt-tac, hakimiyyət, əmr etmək bizlikdir. Öz xal-qına belə çatdır: “Kim qul kimi bizim torpağımızda işlə-yəcək, bu, onun xeyrinə olacaqdır. Kim buna etiraz edəcəksə, onda bu torpaqdan başqa, razı qalacağı bir yerə getsin”. Onlara de ki, əgər kiminsə əli mənim adamlarımdan birinə pislik etməyə qalxarsa, həqiqə-tən, mən bütün ölkənin qanını bihudə axıdaram. Əgər istəyirsənsə ki Sekenenranın ailəsindən savayı insanla-rı qanına qəltan etməyim, onda qoy sizin ağlarınız Fivin açarlarını mənə diz çökərək gətirsinlər... Siz isə, ey kahinlər, öz məbədinizə qayıdın. Onun qapılarını əbədi olaraq öz üzünüə bağlayın.

Apopi görüşün daha uzanmasını istəmədi. Görü-şün bitməsini bildirmək üçün ayağa qalxdı. Kahin bir daha baş əyib oranı tərk etdi.

¹ Hiksoslar yerliləri təhqir etmək məqsədilə onları belə adlandı-rırdılar. (*tərc.*)

Fivə böyük bədbəxtlik üz verdi. Vəzirlər və qazilər şəhərin açarlarını götürüb Apopinin yanına getdilər və ona diz çökdülər... Apopi müzəffər işğalçı ordusunun önündə qapıları açılmış Fivə daxil oldu...

Elə həmin gün hökmdar Fiv hökmdarının ailəsinin qanını axıtmağa icazə verdi. O, Misirlə Nubiya arasında sərhədin bağlanması barədə əmr verdi. Daha sonra bütün ordunun iştirak etdiyi böyük bir təntənə ilə qələbəni qeyd etdikdən sonra torpaqları və qəniməti adamları arasında bölüşdürdü. Cənub, beləliklə, torpaqları və xalqı ilə birlikdə onun əlinə keçdi.

ON İL SONRA...

1

Qara buludlar şəfəqın yuxulu maviliyindən ayrıldı. Ala-toranlığın mehi ilə nəfəs alan Nilin üzü göründü. Suyun üstündə Misirin şimal hüdudlarına doğru səmt almış gəmi karvanı üzürdü. Onun dənizçiləri nubiyalılar idi. Öndə gedən gəmidəki otaqda oturmuş iki gəmiçinin isə dərilərinin əsmər rəngindən və aydın üz cizgilərindən misirli olduqları görünürdü. Onlardan birincisi yaşı iyirmini haqlamış bir gənc idi. Təbiət ona hündür boy-buxun, arıq qədd-qamət, enli möhkəm sinə bəxş etmişdi. Uzunsov üzü şuxluqdan və yaraşıqdan, qara gözləri saflıq və gözəllikdən, düz, dik burnu gücdən və mütənasiblikdən xəbər verirdi. O, elə çöhrələrdən idi ki, təbiət ona cəlalı və gözəlliyi birlikdə vermişdi. Varlı tacir libası geyinmiş bu oğlan mükəmməl düzümlü bədənini qiymətli əba ilə örtmüşdü. Əba lap onun bədəninə biçilmişdi. Gəncin yol yoldaşı altmışyaşlı, bir az arıq və bəstəboy, yastı və hündür irəliyə çıxmış alnı olan bir qoca idi. Əksərən qocalara xas

sakit şəkildə əyləşən bu şəxsin çox nüfuzedici baxışları var idi. Görünürdü ki, onun işi gəminin daşdığı ticarətlə məşğul olmaqdan daha çox, o gəncin qayğısına qalmaq idi. Karvan sərhəd regionuna yaxınlaşdıqda onların ikisi də otaqdan çıxıb gəminin burnuna getdi. Xiffətli və həsrət dolu nəzərlərlə bir az baxdıqdan sonra gənc cılıqlılıqla və fikirli-fikirli soruşdu:

– Görəsən, ayaqlarımız yenidən Misir torpağına dəyəcəkmi? De görək, indi nə edək?

Qoca dedi:

– Karvanımız bu sahilə lövbər salacaq, biz də qayıqla sərhədə bir elçi göndərəcəyik. Biz bu tayfanın adət etdiyi rüşvətə meyilliliyindən və qızıla hərisliyindən istifadə etməklə həmin elçinin özünə bir yol açacağına bel bağlayırıq. Əgər zənnimiz bizi aldadarsa...

Gözlərindən nigaran olduğu görünən cavan sussa da, qoca söhbətinə davam etdi:

– Madam ki bu, sui-zəndir, onda o, bu tayfaya münasibətdə özünü doğruldacaq...

Gəmi sahilə yan alıb lövbərini saldı. Onun ardınca karvanda olan digər gəmilər də belə etdi. Çox cılıqlı və möhkəm bədənli gənc karvandan elçi kimi sərhədə göndərilməsini istədi. Qocanın razılığını aldıqdan sonra qayığa mindi və möhkəm qolları ilə avarları çəkib karvandan uzaqlaşdı. Gözünü uzun müddət ondan çəkməyən qoca isə təsirli şəkildə dua edərək deyirdi:

– Ey uca tanrı Amon. Bu, sənin kiçik oğlundur. Nəcib bir məqsədlə öz vətəninə tələsir ki, sənin səltənətini qüdrətli etsin, sənin zikrini yüksəltsin, övladlarını azad etsin. Ey tanrı, ona dəstək ol, ona yardım et, onu hifz elə...

Gənc var qüvvəsi ilə avarları çəkirdi. Kürəyi hədəfə doğru avar çəkən gənc tez-tez qayıqlın üzünü istiqamətə tərəf döndüb baxırdı. Hər an qabağa baxmaq üçün fırlanırdı. Könlü həsrətlə alışıb-yanan oğlan vətə-

ninin havasını hiss etdikcə onu udarkən sonsuz həzz alırdı. Ürəyi bərk çırpınırdı. Növbəti dəfə fırlanıb baxanda kiçik bir hərbi gəminin ona doğru gələrək yolunun üstünə çıxdığını gördü. Yəqin etdi ki, sərhəd keşikçiləri onu sezmişlər, ona görə də məsələni aydınlaşdırmaq üçün gəlirlər. O, öz qayığı ilə gəmiyə o qədər yaxınlaşdı ki, onun burnunda dayanmış zabitin: “Ey şəxs, qadağan olunmuş məntəqəyə necə yaxınlaşırsan?..” – qışqırtısını eşitdi.

Cavan oğlan qayıq gəmiyə yaxınlaşanadək susdu. Sonra saqqallı zabiti hörmət və təzim əlaməti olaraq salamladı. Özünü bilməməzliyə vurub dedi:

– Tanrı Set sənə xeyir-dua versin, ey qəhrəman zabit. Mən qiymətli daş-qaş ticarəti etmək üçün sizin şanlı vətəninizə gəlmişəm.

Zabit üz-gözünü turşudaraq kobud şəkildə dedi:

– Rədd ol, axmaq, məgər bilmirsən ki, bu yol on ildir bağlıdır?

Yaraşıqlı gənc heyranətini büruzə verib dedi:

– Mənim kimi bir gənc topladığı qiymətli daş-qaşı Misirin qüdrətli fironuna və onun məmləkətinin əyanlarına göstərmək üçün nə etməlidir?.. Məgər sən mənə Biqa adasının alicənab hakimi ilə görüşməyə izin vermirsən?

Zabit azğınlaşaraq dedi:

– Əksinə, çərənlədiyin yerdə basdırılmaq istəmirsənsə, gəldiyin kimi sağ-salamat qayıdacaqsan...

Gənc sinəsindən qızıl külçələri ilə dolu dəri kisəcik çıxardı və onu zabitin ayaqları altına atıb dedi:

– Biz ölkəmizdə tanrılarımızı hədiyyələr təqdim etməklə salamlayırıq. Ona görə də salamımı və xahişimi qəbul et.

Zabit kisəni götürüb açdı. Barmaqları qızıl külçələrinə toxunanda gözləri qısıldı. Gah kisəyə, gah da gəncə çaşqınlıq içərisində baxıb qaldı. Sonra başını tərə-

pətdi, elə bil ki, onu zorla fikrindən döndərmiş gəncə hirsini gizlətmirdi. Sakit səsle dedi:

– Misirə daxil olmaq qadağandır. Lakin sənin şərəfli istəyin qadağan əmrindən istisna edilməyinə haqq qazandıra bilər. Adanın valisinin yanına qədər mənim arxamca gəl.

Qayıqda yerini yenidən tutan gənc sevincindən avarları var gücü ilə və həvəslə çəkdi. Gəminin ardınca Biqa sahilinə tərəf üzdü. Gəmi, sonra da qayıq lövbər saldı. Gənc ayağını ehtiyatla və şəfqətlə torpağa qoydu. Sanki, nəse müqəddəs, pak bir şeyin üzərinə basırdı. Zabit ona bir daha dedi: “Ardımca gəl!” O da onun ardınca getdi. Əsəblərinə ifrat dərəcədə hakim olmağına baxmayaraq, özünü buraxdı, hisslərində nəse yaranı, ürəyini səmavi bir xiffət sıxdı. Qəlbi ardıcıl olaraq bərk çırpındı. Hisslərinin alovlanması şiddətindən tez ehtizaza gəldi. O, Misir torpağında idi, o torpaq ki, onunla bağlı ən xoş xatirələri, ən füsunkar şəkilləri, ən parlaq abidələri özündə qoruyub saxlayır. O, tək-tənha qalmaq istərdi. Onda sinəsini onun nəm mehi ilə doldurur, yanaqlarına onun torpağından sürtərdi... O, Misir torpağında idi.

Birdən o, yad zabitin səsi ilə xəyalından ayıldı. Zabit ona üçüncü dəfə “ardımca gəl!” deyirdi. Baxanda qarşısında silahlı adamların durduğu gözəl bir saray gördü. Başa düşdü ki, o, adanın valisinin sarayının qarşısındadır. Zabit içəri daxil oldu. O da camaatın hər tərəfdən ona dikilən iti baxışlarına etinasızlıqla onun ardınca getdi.

2

Zabit ondan qabaq içəri girəndən sonra ona qəbul zalına daxil olmağa icazə verildi. Vali orada yalnız o şikayətlərə baxırdı ki, onların həlli verilmiş qızılların həcminə uyğun olurdu. Var-gəl edən valiye diqqət

yetirən gəncin nəzərlərini onun uzun sıx saqqalı, iti badamı gözləri, qayıq yelkəninə bənzər dik qırğı bur-nu cəlb etdi. Oğlan içəriyə ehtiyatkarlıq və şübhəli-şübhəli göz gəzdirdi. Gənc onun qarşısında böyük ehtiram əlaməti olaraq baş əyib yüksək nəzakətlə dedi:

– Tanrı sabahını xeyirli etsin, ey hörmətli hakim!

Zabit etinasız olaraq parıldayan qızıl külçələri ilə dolu kisə atan və Misirin ağalarına vermək üçün hədiyyələrə dolu gəmi karvanı gətirən qərīb ziyarətçi haqqında ona danışmışdı. O da əli ilə işarə edərək salamlarına cavab verdi və kobud, boş bir səsle ondan soruşdu:

– Sən kimsən və hansı ölkədənsən?

– Ağam, adım İsfinsdir, Nubiya ölkəsinin Napata qəsəbəsidənəm.

Vali şübhə ilə başını buladı və dedi:

– Lakin mən görürəm ki, sən nubiyalı deyilsən, zənnim məni aldatmırsa, sən kəndçilərdənsən...

İsfinsin qəlbi valinin həqarətli tonda dediyi bu ifadədən çırpındı. O dedi:

– Ağam, sizin fəhminiz düzdür. Mən, doğrudan da, kəndliyəm. Lap çoxdan Nubiya ölkəsinə köçüb gəlmiş, Misirlə Nubiya arasında sərhəd bağlananadək uzun müddət ticarətlə məşğul olmuş, indi isə ruzisi kəsilmiş bir misirli ailədənəm.

– Elə isə nə istəyirsən?..

– Mənim gəldiyim ölkənin sərvətləri ilə dolu bir karvanım var. Onlarla Misirin ağalarına yaxınlaşmaq və onların iltifatını qazanmaq istəyirəm.

Vali saqqalını qurdalayıb şübhəli nəzərlərlə ona baxdı və dedi:

– Sən demək istəyirsən ki yalnız Misirin ağalarına yaxınlaşmaq və mərhəmətini qazanmaq üçün səfərin məşəqqətlərinə qatlaşmısan?

– Hörmətli cənab vali, biz elə bir ölkədə yaşayırıq ki, ora vəhşilərlə və sərvətlərlə doludur. Orada yaşa-

maq ağırdır, aclıq və quraqlıq oranı çənginə alıb. Buna rəğmən biz qızıl əşyaları düzəltməyi yaxşı bacarıırıq. Bir fincan taxıl əldə etməkdən ötrü əldən düşürük. Əgər ağalarım hədiyyələrimi qəbul etsələr və mənə Cənub-la Şimal arasında ticarətlə məşğul olmağa icazə versələr, sizin bazarlarınız ləl-cavahiratla və heyvanlarla dolar, mənim qövmümün bədbəxtliyi xoşbəxtliklə əvəz olunar.

Vali bərkdən gülüb dedi:

– Görürəm ki, xəyallar başını aparıb... Yaxşı olardı ki, sən yalvarışla sözlərinə başlayasan! Amma yox, sənin qəsdin başqadır. İstəyirsən ki, səylərinə rəsmi şəkildə xeyir-dua verilsin. Yaxşı, axmaqlar çoxdur... Lakin sənin karvanın hansı qiymətli əşyaları daşıyır, ay adam?..

İsfins başını hörmət əlaməti olaraq əydi. Zirək tacir hiyləgərliklə dedi:

– Ağam qiymətli ləl-cavahirat ilə özü tanış olmaq və xoşuna gələn qiymətli cavahirati özü seçmək üçün karvanıma təşrif buyurmazmı?

Soyğunçuluq və tamahkarlıq ehtirasları valinin nəf-sində hərəkətə gəldi. Fikir xoşuna gəldi. Getmək üçün ayağa duraraq İsfinsə dedi:

– Bu şərəfi sənə bəxş edəcəyəm.

O, onun ardınca hərbi gəmiyə getdi. Gəmidə gələnlərə boyunbağılar, ləl-cavahirat və əcaib məxluq göstərildi. O, tamahkarlıqdan işıldayan gözləri ilə qiymətli əşyalara nəzər saldı. İsfins ona zümrüd və yaqutla bəzədilmiş, fil dişindən düzəldilmiş və xalis qızıldan başı olan bir əl əsası hədiyyə etdi. O da onu təşəkkür etmədən qəbul etdi. Özü qolbaqlar, üzüklər və qiymətli sırğalar götürdü və öz-özünə: “Bu tacirə Misirə daxil olmaq üçün niyə imkan verməyim ki? – deməyə başladı. – Bu, təkcə ticarət deyil, həm də ağılları əsir edən hədiyyələr olduğundan firon da onları mübahisəsiz

qəbul edəcək. Əgər onların sahibinin arzusunu yerinə yetirərsə, istədiyini alacaq. Yaxud onun istəyini rədd etsə, mənə onun dəxli olmayacaq. Qarşımda əlverişli fürsət var ikən ondan istifadə etməliyəm. Hər hansı qiymətli əşya Cənub hakimi Xənzirin ağılını əlindən alacaq. Onda qoy taciri onun yanına göndərim. O, hədiyyə etdiyim xəzinəyə və onu hökmdarı ilə daha da yaxınlaşdıracaq bir fürsət verdiyimə görə mənim iltifatımı xatırlayacaq. Əgər bir gün böyük vilayətlərdən birinə vali seçmək istəsə, şübhəsiz, məni yada salacaq”.

O, İsfinsə tərəf dönüb dedi:

– Bəxtini yoxlamaq üçün sənə fürsət verəcəyəm. Dərhal Fivə get. Bu da sənə Cənub hakiminə vermək üçün məktub. Öz qiymətli əşyalarını göstərmək üçün məktubu ona apar. Ondan öz xahişinlə bağlı kömək dilərsən.

Sevinc İsfinsi yüngülləşdirdi. O, təşəkkür və razılıq əlaməti olaraq hakimə baş əydi.

3

Hakim gəmini tərk edən kimi İsfinsin dediyi ilk söz onun yanında olan qocaya oldu:

– Bu andan nə Ahmos, nə də Hur buradadır, əksinə, tacir İsfins və onun vəkili Lato vardır.

Qoca gülümsünüb dedi:

– Ey tacir İsfins, müdrik danışdın...

Karvandakı gəmilər yelkənlərini açandan sonra avarlar hərəkətə gəldi, dalğaları yara-yara Misirin hüduclarına doğru yönəldi və sərhədi əmin-amanlıqla, təhlükəsiz şəraitdə keçdi. İsfins və Lato gəminin burunda dayanıb coşqunluğa tutulmuşdular. Onların gözləri, az qala, göz yaşı ilə parlayırdı. İsfins: “Yaxşı başlanğıcdır”, – dedi.

Lato əlavə etdi:

– Bəli, gəl tanrı Amona təşəkkür edib dua edək, qoy o, bizim addımlarımızı düzgün yönəltsin, səylərimizi aydın qələbə ilə sona çatdırsın.

Onlar gəminin göyərtəsində diz çöküb birlikdə dua etdilər. Sonra dayandıqları əvvəlki yerə qayıtdılar. İsfins dedi:

– Əgər Nubiya ilə əlaqələri əvvəlki səviyyəsinə qaytara bilsək, uğurun yarısını əldə etmiş olarıq. Onlara qızıl verib, özümüzə misirliləri aparırıq.

– Əmin ol, onlar qızılın cazibəsinə duruş gətirə bilmirlər. Məgər on ildən bəri bağlı sərhədlər bizim üçün açılmadı mı?.. Hiksoslardan olan adam özünü çox öyən və çox güclü lovğadır. Lakin o tənbəldir, başqasından istifadə edir, ticarətlə məşğul olmağı özünə sığışdırır. Nubiyadakı yaşayışa dözmək iqtidarında olmadığına görə tacir İsfins kimilərin könüllü köməyindən istifadə etmədən onun qızılını əldə edə bilməzdi.

Onlar Nilin məcrasında batan uzaq üfünün görünməzlərinə birlikdə nəzər salırdılar. Kəndləri və malikanələri əhatə edən, üzərində quşlar uçuşan, mal-qaranın həvəslə bəsləndiyi təzə-tər otlaqlara göz gəzdirdirdilər. Kəndlilər isə orada-burada başlarını yerdən qaldırmaqla yarımçıqlıq işləyirdilər. Onların bu halı gəncin qəlbində həm məhəbbət, həm də qəzəb doğurdu. Ürəyində xiffəti və nifrəti alovlandırırdı. O dedi:

– Amenemhetin əsgərlərinə bir bax, çirkin saqqallı həyasız axmaq ağlar üçün necə qul kimi işlədirlər.

Gəmi karvanı yolunda davam edərək Ombos, Salsales, Apolonopolis Maqna, Nexeb və Tereti keçdi, Fivə yalnız bir saatlıq məsafə qalmışdı. İsfins öz-özünə soruşdu:

– Gəmi harada lövbər salmalıdır?

Lato gülümsəyərək dedi:

– Kasıbların və balıqçıların məhəllələri yerləşən Fivin cənub hissəsində. Onların hamısı əsl misirlilərdir.

Gənc onun dediyini təsdiq etdi. Qabağa baxdıqda uzaqdan bir gəminin onlara tərəf üzdüyünü gördü. O, açıq-aydın görünəndək yavaş-yavaş yaxınlaşmaqda olan gəmidən nəzərini çəkmədi. Gördü ki, o, gözəl yığılmış, qəşəng bir gəmidir. Gəminin ortasında ətrafları gözəl sənət işləri ilə bəzənmiş qəşəng bir otaq vardı. Ona elə gəldi ki, beləsini əvvəllər də görüb. Lato onun qoluna vurub bumunun altında: “Bax!” – dedi.

İsfins baxdıqdan sonra cəld dedi:

– İlahi, bu ki firon gəmisidir, – sonra əlavə etdi, – özü də o, mühafizəçilər siz üzür. Ola bilsin, onun səmişini ya saray adamlarından biridir, ya da şahzadədir, xəlvətə çəkilmək istəyir.

Gəmi o qədər yaxınlaşdı ki, az qala, karvanla üz-üzə gələcəkdi. Karvanın qərribə görünüşü gəmi sahiblərinin marağını doğurdu. Otaqdan bir qadın çıxdı, ardınca da bir qrup cariyə. O, təmkinlə onlardan qabaqda irəlilədi. Elə bil ki, o, gözləri qamaşdıran parlaq işıq şüalarından biridir, sarışındır; meh ağ paltarının kənarları ilə oynayır, incə qızılı züfləri ilə rəqs edirdi. Onlar yaxın etdilər ki, gəminin sahibi Fiv sarayının şahzadəsidir, hava qəbul etməyə çıxıb...

Qadının barmaqları ilə arxada gələn gəmiyə nə isə işarə etdiyini gördülər. Heyrətdən onun ağzı açıla qalmışdı. Həmçinin gözəl cariyələrin üzlərində təəccüb göründü. İsfins arxaya döndü. Gətirdiyi çırtıdan məxluq – piqmeylərdən birinin gəminin göyərtəsi üzərində gəldiyini gördü və gözəl şahzadənin heyrətinin sirrini başa düşdü. Gülümsünərək Latoya baxdı ki, hədiyyələrdən biri ən layiqli qiymətini alıb. Lakin Lato süst baxışlarla və kədərli ifadə ilə baxırdı. Qadınlar bir dənişçini çağırdılar. O da gəminin məhəccərinə doğru irəliləyərək Latoya müraciətlə amiranə şəkildə dedi:

– Ey nubiyalı, dayan və lövbər sal.

İsfins bu əmri tez yerinə yetirmək üçün gəmi karvanına dayanmaq əmri verdi. Firon gəmisini göyertəsində piqmey görünmüş gəmiyə yaxınlaşdı. Dənizçi İsfinsdən bunun nə karvanı olması ilə maraqlandı.

– Ticarət gəmisidir, ağam, – İsfins cavab verdi.

Əli ilə gəminin içinə girmiş piqmeyə işarə edərək dedi:

– Bu məxluq zərərliymi?

– Xeyr, ağam...

– Firon nəcabətinin sahibi olan xanım bu məxluqu yaxından görmək istəyir.

Lato pıçıltı ilə dedi:

– Bu, fironun qızının ləqəbidir...

İsfins isə ehtiramla başını aşağı saldı və dedi:

– Böyük məmnuniyyətlə...

O, gəmini tələsik tərk edib, onu başqa gəmiyə aparan qayığa mindi. Şahzadəni qarşılamaq üçün qayığın üstünə çıxdı. Şahzadə və adamları öz qayıqları ilə gəmiyə çatanadək yaxınlaşdılar. Onlar şahzadənin ardınca gəminin göyertəsinə çıxdılar. Gənc etinasızlıq hissənə müqavimət göstərərək özünü çaşqın və karıxmış kimi göstərdi və aydın ehtiramla onun qarşısında baş əydikdən sonra duruxa-duruxa dedi:

– Ey zati-aliləri, karvanıma böyük şərəf verdiniz.

Sonra başını qaldırıb ötəri nəzərlə ona yaxından baxanda gözəlliklə təkəbbürün təcəssüm olunduğu bir çöhrə gördü. Onun duruluğunda təşəxxüs və hünərin təcəlla etdiyi iki mavi gözü vardı. Şahzadə onun salamaına laqeyd yanaşdı. Gözləri ilə, şübhəsiz, orada piqmeyi axtardı. Eşidənlərin qulaqlarına sevinc bəxş edən ahəngdar bir səslə ondan soruşdu:

– Burada olan əcaib məxluq hara getdi?

Gənc: “İndi qarşınızda olacaq”, – cavab verdi.

Gəminin içərisinə açılan dəliyə girmiş məxluq oğlanın

“Zulu, Zulu” çağırıdığını eşitcək çox keçmədi ki, dəlikdən başını bayıra çıxardı. Sonra oradan tamamilə çıxan məxluq sahibinə yaxınlaşdı. Oğlan onun əlindən tutub şahzadənin və cariyələrinin dayandığı yerə apardı. O, sinəsini qabağa, iri başını da arxaya əyib gülməli lovğalıqla gedirdi. Uzunluğu dörd qarışdan çox olmazdı. Rəngi isə qapqara, ayaqları da əyri idi. İsfins ona dedi:

– Zulu, xanımı salamlə.

Piqmey o qədər əyildi ki, qıvrım saç yərə toxundu. Şahzadə rahat oldu və gözlərini piqmeydən ayırmadan soruşdu:

- O heyvandır, yoxsa insan?
- Ülyahəzrət, o insandır.
- Nə üçün onu heyvan hesab etmirik?
- Onun öz dili və dini vardır.
- Necə də qəribədir. Onun kimi çoxları vardır?
- Bəli, xanım, o, çoxsaylı xalqın nümayəndəsidir.

Onlarda da qadınlar, kişilər, uşaqlar vardır. Onların da öz hökmdarı, yırtıcı heyvana və basqın edən insana tərəf tuşladıqları zəhərli oxları vardır. Lakin Zulunun xalqı insanlara tez alışır. Onlarla dostlaşır, səmimiyyət-lə bağlanır və sədaqətli it kimi onları izləyirlər.

Xanım qızıl saplarla bəzədilmiş çələng qoymuş başını təəccüb əlaməti olaraq tərpətdi, elə gülümsündü ki, ağzındakı üst-üstə cərgələrlə düzülmüş inci dənələri göründü. Qız soruşdu:

- Zulunun xalqı harada yaşayır?
- Müqəddəs Nilin uzandığı Nubiya meşələrinin dərinliklərində.

– Bacarsan, qoy mənimlə danışsın.

– O, bizim dilimizdə danışa bilmir. O, uzaq başı, bəzi göstərişləri başa düşər. Lakin o, ülyahəzrəti öz dilində salamlayacaq.

İsfins piqmeyə dedi:

- Ülyahəzrətinə yaxşı dua et.

Piqmeyin iri başı tərpendi. Elə bil ki, o titrəyirdi. Sonra böyürtüyə bənzər bir səslə qəribə sözlərlə danışdı. Şahzadə özünü saxlaya bilməyib şirin-şirin güldükdən sonra dedi:

– Doğrudan da, o qəribədir. Lakin çirkindir, ona sahib olmaq məni sevindirmir...

Gəncin üzündə təəssüf əlamətləri göründü və hiyləgər tacir zirəkliyi ilə dedi:

– Üliyahəzrət, Zulu heç də mənim karvanımda gətirdiklərimin ən cəlbedicisi deyil. Sənə ağlları sehləyən elə incilər göstərəm ki, məftun olarsan.

Xanım etinasızcasına Zuludan ayrılıb öz qiymətli əşyaları ilə lovğalanana tərəf döndü. Ona ilk dəfə diqqətlə baxdı. Budur, o, qədd-qaməti və gəncliyinin şuxluğu ilə qarşısında idi. Bu görünüşlü bir gəncin rəiyyət-dən olması ona qəribə gəldi və soruşdu:

– Məgər səndə, doğrudanmı, xoşagələn bəzək əşyası var?

– Bəli, xanım...

– Onda onlardan mənə nümunələr göstər...

İsfins əllərini bir-birinə vuran kimi bir qul onun yanına gəldi. Ona astadan nəsə deyəndən sonra adam bir anlığa gözdən itdi. Sonra başqa bir nəfərin köməyi ilə fil dışından düzəldilmiş bir sandıqça ilə qayıtdı. Onlar onu şahzadənin qarşısına qoyub açdılar və kənara çəkildilər. Şahzadə sandıqçanın içinə baxdı. Cariyələr də boylandılar. Orada insanı məftun edən par-par yanan cavahirat, üzüklər və bilərziklər gördü. O, onları sınaıyıcı nəzərlə gözdən keçirdi. Sonra incə, yumşaq əlini sadəlik və mükəmməllikdə tayı-bərabəri olmayan ürək formasında zümrüd medalyonlu xalis qızıldan düzəldilmiş bir boyunbağıya uzatdı. Medalyonu barmaqları ilə tutub dodağının altında dedi:

– Bu qiymətli daş səndə haradandır?.. Misirdə onun bərabəri yoxdur.

Gənc sevincək dedi:

– O, Nubiya xəzinələrinin incisidir.

Xanım dodağının altında dedi:

– Nubiyamı?.. Zulunun ölkəsi, necə də gözəldir!

İsfins onun barmaqlarına diqqətlə baxa-baxa gülüm-sündü və dedi:

– Ülyahəzrətinizin xoşuna gəldisə, onda o, sandıq-çaya qayıda bilməz.

Xanım asanlıqla dedi:

– Elədir, amma mənim üstümdə onun qiyməti qədər pul yoxdur. Sən indi Fivə gedirsən?

– Bəli, xanım, – oğlan cavab verdi.

Qız dedi:

– Saraya gəlməyin kifayətdir. Pulunu alacaqsan.

Gənc hörmət əlaməti olaraq baş əydi. İncə bədənli şahzadə qız Zuluya vida nəzəri ilə baxdıqdan sonra dönüb getdi, cariyələr də onun ardınca. Gəminin divarları arxasında gözdən itənədək gəncin baxışları ondan asılı qaldı. Bir müddətdən sonra özünə gələn gənc Latonun nigarançılıq içində onu gözlədiyi gəmisinə qayıtdı. Lato sözə başlayıb soruşdu:

– Sənə nə olub?

Şahzadənin dediklərini ona qısaca danışdı və gülərək soruşdu:

– Görəsən, o, doğrudan, Apopinin qızıdır?

Lato narazı halda dedi:

– O, şeytanın qızı şeytandır.

Latonun qaba tonu və qəzəbli baxışları onu xəyalatdan ayıltı. Başa düşdü ki, onun xoşuna gəlmiş şahzadə xalqını alçaldanın və babasının qatilinin qızıdır. Amma o, qızın hüsurunda ona qarşı bəsləməli olduğu kini və nifrəti hiss etməmişdi. Sıxıldı və qorxdı ki, qızın dediklərini danışarkən onun nəvazişli danışq tonu sakit qocaya pis təsir etdi. Öz-özünə dedi: “Uğrunda bura gəldiyim tapşırığı layiqincə yerinə yetirməliyəm”. Ona

görə də şahzadənin gəmisinə tərəf dönməyərək üfüqə uzun-uzadı baxdı. Şahzadəyə nifrət etməyə çalışdı. Hiss etdi ki, şahzadə hər müqavimətə layiq qüvvədir. O qüvvə onun yolundan həmişəlik yox olacaq. Amma aman tanrı, o, elə gözəldir ki, insan hisslərini ovsunlayır. Onu görməyə mübtəla olan kəs nurunun gücündən gözlərini bağlamaya bilməz, o gözəlliyi yaddaşından silə bilməz...

Həmin anda düz qaməti, qara bənizi, sehrli qara gözləri olan kiçikyaşlı arvadı Nefertarini xatırlayıb dodlağının altında dedi: “Bir-birinə zidd iki gözəl surətlərdir...”

4

Fivin cənub divarları və gözəl darvazaları göründü. Onların arxasından məbədlər və sütunlar yüksəlirdi. Oralar elə əzəmətli və möhtəşəm görünürdü ki, baxanları qorxudurdu. Onlar şəhərə xiffətlə və hüznə nəzər salırdılar. Lato dedi:

– Tanrı səni əbədi etsin, ey şanlı Fiv...

İsfins əlavə etdi:

– Nəhayət ki, ey Fiv, sürgündə uzun illərdən sonra buradayıq...

Gəmi sahilə doğru yan aldı, ardınca da karvanın gəmiləri gəldi. Yelkənlər yığıldı, avarlar qaldırıldı və onlar yollarını balıqla dolu olan çoxlu balıqçı qayıqlarının arasından saldılar. Qayıqlarda həyat hələ də döyünürdü. Onların ortasında öz yarımçılpaq möhkəm bədənləri və iri əzələləri ilə balıqçılar durmuşdular. Onları görmək üçün İsfinsin içində sevinc nəşəsi yaranırdı və o, yoldaşına dedi:

– Gəl tələsək, içim misirlilərdən hər hansı biri ilə danışmaq üçün darıxır...

Hava mülayim, xoş, səma açıq-mavi idi. Günəşin parlaq şüaları Nili, sahilləri, tarlaları və şəhərləri bürüyürdü.

Hər ikisi əbalarına bürünüb, başlarına böyük tacirlər kimi Misir papağı (qalansuva) qoyub sahilə düşdü. Balıqçılar məhəlləsinə doğru addımladılar. Balıqçılardan bir qrupu sahilə dayanmışdı, əllərində də qayıqların Nilin girdabına atdıqları torların iplərini tutmuşdular. Onlar oxuyub dualar edirdilər. Başqaları isə arabaları balıqla doldurur, onlara qoşulmuş öküzlərin belərini qamçılayaraq bazarlara aparırdılar. Sahildən bir neçə dəqiqəlik məsafədə yanmış kərpicdən kiçik və ya ortahəcmli, üstü xurma budaqları ilə örtülmüş komalar tikilmişdi. Onların görünüşü sadəliyə və kasıblığa dəlalət edirdi.

İsfins hissləri gərilməmiş, gözləri bərəlməmiş halda bir yerdən digərinə keçir, balıqçılara diqqətlə baxır, hərəkətlərini izləyir, nəğmələrinə qulaq asırdı. Onlara qarşı rəğbət və hörmətlə müşayiət olunan şəfqət və hüzn hiss edirdi. Onların hamısına mehribanlıq, arxayınlıq, məhəbbət hissləri bəsləyən qəlbi qarışmışdı. Yollarının üstünə çıxıb onları bağrına basmaq, mübarizə və kasıblıqdan solmuş qara üzlərini öpmək istərdi. O, Tetişerinin onlar haqqında dediklərini xatırlayaraq dostuna dedi:

– Onlar necə də güclü, təmkinli adamlardır...

Gəncin bütün hisslərini bölüşən Lato dedi:

– Hesab edirəm ki, balıqçılar kəndlilərə nisbətən babat vəziyyətdə yaşayırlar. Çünki hiksoslar onların məhəllələrinə getməkdən çəkinirlər. Onları bilməyərəkdən öz təkəbbürlü əxlaqlarından və pis fəaliyyətlərindən qoruyublar.

Gənc qəzəbdən və əzabdan üzünü turşudub susdu. Nəcib görünüşləri, təmtəraqlı geyimləri ilə diqqəti cəkərək yollarına davam etdilər. İsfins səbət daşıyan bir gənc oğlanın onlara yaxınlaşdığını yaxından gördü. Oğlan belini gödək önlüklə örtmüşdü. Bədəninin qalan hissəsi isə çılpaq idi. Qədd-qamətli, xoşüzlü oğlanı göstərən İsfins dedi:

– Lato, bu cavana bax. Məgər zamanəsi ona xəyanət etməsəydi, o, arabaçılar dəstəsində döyüşçü olmaq üçün yaradılmayıbmı?

Cavan oğlan onlara yaxınlaşdı. İsfins onunla danışmaq istəyərək salamlayıb dedi:

– Tanrı ömrünü uzun etsin, cavan oğlan... istirahət etməyimiz üçün bir yer göstərə bilərsənmi, sənə təşəkkür edək?

Oğlan ayaq saxlayıb ona cavab verməyə hazırlaşdı. Lakin gözləri onlara tuşlananda ağzını bağladı. Qəzəb və həqarəti açıq ifadə edən qərribə bir nəzərlə onlara baxdı, arxasını çevirib getdi. Onlar heyərlə və inamsızlıqla bir-birinə baxdılar. İsfins arxadan özünü ona çatdırıb soruşdu:

– Ay qardaş, nə oldu ki, sən bizə cavab verməyib qəzəblə bizə arxanı çevirdin?

Cavan oğlan bağıraraq: “Ey hiksosların nökeri, məndən uzaq ol!” – deyib addımlarını yeyinlədərək qəzəbli halda oradan uzaqlaşmağa başladı. Lato çaşqınlıq və heyərlə içində qalmış İsfinsə yetişib dedi:

– Şübhəsiz, o dəlidir.

– Lato, o, dəli deyil... Lakin niyə məni hiksosların nökeri adlandırır?

– Axı bu gülüncdür.

– Bəli... bəli... Tutaq ki, biz hiksosların əlaltılarıyıq. Bəs o, cəsarətlə bizə necə meydan oxuyur?.. O, doğrudan da, cəsur cavandır. Lato, onun bizimlə belə davranması göstərir ki, hiksosların onillik boğucu hökmranlığı qəzəb hissini möhkəm ürəklərdən qoparıb ata bilməmişdir.

Bərk səs-küy diqqətlərini çəkənəcən yollarına davam etdilər. Sağ tərəfə baxarkən kiçik girişi, divarının ən hündür yerində dar mazğallar olan böyük bir tikili gördülər. Camaatın ora girib-çıxdığını görüb, İsfins dostundan bu tikilinin nə olduğunu soruşdu:

- Meyxanadır, – Lato cavab verdi.
- Gəl gedib baxaq.
- Lato gülümsünüb dedi:
- Gedək.

5

Onlar birlikdə meyxanaya daxil oldular. İçəri divarları hündür, geniş bir yer idi. Onun tavanından üzərində toz olan lampa asılmışdı. Ortasında çəlləklər qoyulmuşdu. Onları iki qulac uzunluğunda, bir qulac enində divar əhatə edirdi. Onun da üzərində saxsı qədəhlər vardı. Onları da içənlər dövrəyə almışdılar. Ortada isə meyxana sahibi durmuşdu. Ona tərəf dönənlərin qədəhlərini doldurur və ya qədəhləri cavan saqi ilə meyxanada guşələrdə yerdə oturanlara göndərirdi. O, demək olar ki, başını heç çəlləklərdən yuxarı qaldırmırdı. İçənlərdən biri ona zarafatla və ya duzlu sözləri ilə irişsəydi, o da onları qaba, kobud sözlərlə söyləyirdi. Hər ikisi də gözlərini ətrafa gəzdirirdi. İsfins basabasla saqinin ətrafında oturmaq istədi. Dostunun əlindən tutub çiyinləri ilə divara tərəf yol aç-aça getdi. Çatıb heyrət və inamsızlıqla onlara zillənmiş gözlərin qarşısında ora çıxdı. Nə isə yorğunluq hiss edirdi. Çəkinmədən şərabcıya dedi:

- Ey yaxşı adam, bizim üçün iki oturacaq tapılsın?

Onun danışığı tonu və qəribə istəyi ətrafındakıların tənəsini daha da artırdı. Şərabsatan isə ona diqqət etmədən cavab verdi:

- Bağışla, şahzadə... Meyxanama gələnlər yerdə oturmaqla klfayətlənirlər.

Sərxoşlar ona və dostuna lağ edərək güldülər. Bir bəstəboy, kobud sifətli və boğazlı, yekəqarın kişi onlara yaxınlaşdı. İstehza ilə baş əyib sərxoşlar kimi kəkə-ləyərək dedi:

– Ey ağalar, mən sizin üçün öz qarnımdan keçərəm, üzərndə əyləşə bilərsiniz.

İsfins özünü və dostunu pis vəziyyətdə qoyan səhvini başa düşdü. Onu düzəltmək üçün dedi:

– Həqiqətən, biz məmnuniyyətlə hədiyyəni qəbul edərdik. Amma bu qarın olmadan köhnə şərabını necə içə bilərsən?

Sərxoşlar gəncin sualından xoşhal oldular. Onlardan bəziləri yekəqarın kişiylə qışqırdılar:

– Cavab ver... Tuna, cavab ver... Əgər ağalar üçün öz qarnından keçirsənsə, qədəhlərini necə içəcəksən?

Kişi fikirləşə-fikirləşə qaşlarını çatdı, karıxmış halda başını qaşdı. Alt dodağı qanlı ciyər parçası kimi aşağı sallandı. Sonra xoşbəxt həll tapmış kimi qızarmış gözlərinə işıq gəldi. Dedi:

– Hazır həzm olunmuş şərab içərim...

Kişilər gülüşdülər. İsfins də onun cavabından xoşhal oldu. Ona gülərüzlə dedi:

– Mən oturmaq üçün deyil, şərab tuluğu olmaq üçün yaradılmış bu böyük qarını güzəştə getməyini sənə bağışlayıram...

Sonra İsfins şərabısatana tərəf dönüb dedi:

– Ey gözəl insan, bizim üçün və bir də zarafatçı Tuna üçün üç qədəh süz...

Kişi qədəhləri doldurub İsfinsə verdi. Tuna qədəhini dərhal qamarlayıb inanılmaz dərəcədə birdəfəyə başına çəkib boşaltdı. Sonra ovcu ilə ağzını sildi və İsfinsə dedi:

– Sən, şübhəsiz, varlısan, hörmətli cənab.

İsfins gülümsəyərək dedi:

– Nemətlərinə görə tanrıya həmd olsun.

Tuna dedi:

– Lakin siz ikiniz, gördüyüm kimi, üzdən misirliyə oxşayırsınız?

– Zənnin səni aldatmır. Məgər misirli və varlı olmağımız arasında bir ziddiyyət varmı?

– Bəli, yalnız hakimlərin yaxınlarından ola bilərsiniz.

Burada başqa bir adam dedi:

– Belələri ağalarını təqlid edir və bizimlə bir yerdə olurlar.

İsfinsin üz-gözü turşudu. Bir müddət qabaq ona müraciətlə “ey hiksosların nökrəri” deyər qəzəblə qışqıran gəncin surətini xatırladı. Sonra dedi:

– Nubiya misirlilərindənik. Misirə yenidən gəlmişik.

Ortalığa sükut çökdü. “Nubiya” sözü qulaqlarda qəribə bir partlayış kimi partladı. Lakin insanlar sərxoş idilər, şərabın sərsəmləməsi onların ağllarını kütləşdirmişdi və fikirlərini də bir yerə cəmləndirə bilmirdilər. Adamlardan biri həmin iki adamın bir-birindən aralı qədəhlərinə baxıb ağır-ağır dedi:

– Nə üçün içmirsiniz? Tanrı sizin üçün ən yaxşı bağların şərabını süzmüşdür.

Lato dedi:

– Az-az içirik. İçəndə də yavaş-yavaş içirik.

Tuna dedi:

– Yaxşısını siz edirsiniz. Xürrəm həyatdan qaçmağın faydası nədir? Mənə gəldikdə isə işim başımdan aşır. Ailəmdən və övladlarımdan da bezmişəm. Amma ən çox özümdən bezmişəm. Ona görə də qədəhi dodağımdan heç ayırmaq istəmirəm.

Başını bədəninin üstündə saxlaya bilməyən bir sərxoş Tunanın sözlərinə əl çalaraq coşqunluqla dedi:

– Bu meyxana bədbəxtlərin sığınacaq yeridir. Bura dadlı yeməklər paylayan, amma özü ac qalan, ən bahalı geyimlər tikdikləri halda özləri lüt qalan, ağaların toy-büsatlarını şadlandırıqları halda ürəkləri yaralı, ruhları ölü olanların sığındıqları yerdir.

Meyxana əhlindən olan başqası isə belə dedi:

– Ey Nubiya gələn qonaqlar, eşidin. Sərxoş o vaxt xoşbəxt olur ki, ayağı üstə dayana bilməyənədək xumarlı olur. Ona ancaq bir şey lazımdır – hər şeyi

unutmaq; məsələn, elə bir gecə olmur ki, məni koma-ma sürüyə-sürüyə aparmasınlar...

İsfins silkələndi və başa düşdü ki, o, kədərli, dər-dli insanların arasındadır. Onlardan soruşdu:

– Siz balıqçısınız mı?

Tuna dedi:

– Əksəriyyətimiz balıqçıyıq.

Meyxana sahibi çiyinlərini etinasız halda çəkdi və başını işindən ayırmadan dedi:

– Mən isə şərabsatanam, cənab.

Tuna qəhqəhə ilə güldü, sonra kobud barmağı ilə bəstəboy, arıq bədənli, əl-ayağı xırda, iri parlaq gözlü bir kişiylə işarə edərək dedi:

– Dəqiqlik istəyirsənsə, bax bu adam oğrudur...

İsfins karıxmış halda kişiylə qərribə nəzərlərlə baxdı. Oğru onu əmin etmək istədi və dedi:

– Cənab, narahat olmayın. Mən bütün bu məhəllə-dən oğurluq etmirəm.

Tuna adamın dediklərini izah edərək söylədi:

– Yəni məhəlləmizdə oğurluğa layiq bir şey olma-dığına görə o da bizlərdən biri kimi bizimlə yaşayır. Öz peşəsini var-dövlətin bol olduğu, xoşbəxtlik küləkləri-nin əsdiyi Fiv ətrafında yerinə yetirir...

Oğrunun özü də sərxoş idi. Üzr istəmək tonunda dedi:

– Cənab, mən oğru deyiləm. Lakin mən ayaqları apardığı qədər yer üzünü dolanan, şərqə, qərbə gedən bir səyyaham. Əgər yolumun üstündə bir itmiş qaz və ya azmış toyuğa rast gəlirəmsə, onu sığınacağa hədiyyə edirəm: axı o, çox vaxt mənim komam olur.

– Onları yeyirsən mi?

– Cənab, tanrı qorusun, yaxşı yemək mənim qarnı-mı zəhərləyər. Lakin onları istəyənlərə satıram.

– Bəs keşikçilərdən qorxmursan?

– Cənab, onlardan çox qorxuram. Çünki bu ölkədə

varlılar və hakimlərdən savayı digərlərinə oğurluq etməyə icazə verilmir...

Tuna oğrunun dediklərini təsdiqləyərək dedi:

– Misirdə qayda belədir: varlılar kasıblardan oğurluq edirlər, amma kasıblar varlılardan oğurluq edə bilməzlər.

O danışdı, gözləri isə acgözlüklə ağzına qədər doldurulmuş iki qədəhdə qalmışdı. Söhbətin məcrasını dəyişib utana-utana dedi:

– Nə üçün siz ikiniz içənləri çaşdıraraq qədəhlərini zi qaldırmırsınız?

İsfins gülümsünərək çəkinmədən dedi:

– Onlar sənindir, Tuna.

Tüpcürcüyü axdı, qədəhləri kobud əlləri ilə götürdü, ətrafdakılara təhdidedici nəzərlərlə baxdı. Sonra onları dalbadal qamına boşaldıb dərinədən ah çəkdi. İsfins onun etdiyi təhdidin mənasını başa düşdü. Ona görə də yaxınlıqdakılar üçün də pivə və şərab istədi. Hamı içdi. Sevinc içində səs-küy saldılar. Söhbətləşməyə, nəgmə oxumağa, gülüşməyə başladılar. Bədbəxtlik və yoxsulluq onların hamısının üzlərində öz ifadəsini tapmışdı. Lakin onlar həmin anda xoşbəxt idilər. Sabah üçün fikirləşmədən gülüşürdülər. İsfins çox sevincli halda onların məclisinə qatıldı. Hərdənbir isə qəm-qüssəli olurdu. O, onların arasında bir xeyli vaxt keçirdi. Bu zaman meyxanaya görünüşündən onlardan biri olduğu bilinən bir kişi girdi. İşarə ilə salamlaşdıqdan sonra bir qədəh pivə istədi. Sonra heç bir şeyə dəlalət etməyən bir tonda ətrafında olanlara dedi:

– Xanım Abananı tutub məhkəməyə apardılar.

Şərab ağllarını kefləndirdiyi üçün çoxu bu məsələyə diqqət yetirməsə də, bir neçə adam bunun səbəbini soruşdu.

– Deyirlər ki, hiksosların böyük bir zabiti Nil sahilində onun qarşısını kəsib və onu öz hərəmxanasına

daxil etmək istəyini bildirəndə qadın ona müqavimət göstərmiş, onu özündən itələmişdir.

Çoxu bağırdı. İsfins ondan soruşdu:

– Məhkəmə onunla nə edə bilər?

Kişi ona tənə dolu nəzərlərlə baxıb dedi:

– Ona verə bilməyəcəyi cərimə hökmü çıxaracaq.

Beləliklə də, şallaqlanmasına və zindana salınmasına əmr verəcək.

İsfins sifətini turşudaraq kişiye dedi:

– Sən məhkəməyə gedən yolu bizə göstərə bilər-sənmi?

Tuna kəkələyərək ona dedi:

– Şərab sənə qızılından daha yaxşıdır. Çünki bu qadını müdafiə edən kəs böyük zabitin qəzəbinə tuş gələr və özünü təhlükəli aqibətə məruz qoyar.

Xəbəri çatdıran kişi ondan soruşdu:

– Sən qərubsənmi, cənab?

İsfins dedi:

– Bəli və bu mühakimədə iştirak etmək istəyirəm.

– İstəsən, məhkəməyədək sənə belədcin olaram.

Meyxanadan çıxan zaman Lato əylilib onun qulağına pıçıldadı:

– Ehtiyatlı ol, elə bir məsələyə bulaşarsan ki, bizim mühüm vəzifəmizi pozar.

İsfins cavab vermədi, dərhal adamın arxasınca getdi.

6

Məhkəmə iddiaçılar, məhkəmə icraçıları, şahidlərlə ağzınadək dolu idi. Zəlin oturacaqları bütün təbəqələrdən olan iştirakçılar tərəfindən tutulmuşdu. Sədarətdə uzunsaqqallı, ağdərili qazilər əyləşmişdilər. Onların başçılarından sinəsində ədalət ilahəsi Samanın balaca bütü sallanırdı. İki yoldaş yaxın oturacaqlarda əyləşdi. Lato pıçıldı ilə İsfinsə dedi:

– Onlar zahirən bizim sistemlərimizi təqlid edirlər.

Oradakıların üzlərini diqqətlə nəzərdən keçirən yol-daşlar başa düşdülər ki, iştirakçıların əksəriyyəti hiksoslardır. Qazilər müttəhimləri çağırır, tələsik dindirir, tez və rəhmsizcəsinə hökmlər çıxarırdılar. Bədənləri mis kimi qızarmış qarabəniz yarımçıllaqlardan şikayət və hönkürtü səsləri yüksəlirdi. Sonra məlum xanımın növbəsi gəldi. “Xanım Abana”, – deyər onu çağırıdılar.

İki yoldaş səbirsizliklə gözləyirdi. Bir qadının bərabər addımlarla kürsüyə yaxınlaşdığını gördülər. Onun görünüşündə vüqarlılıq və hüzn var idi. Qırx yaşı haqlamasına baxmayaraq, üz cizgiləri gözəlliyindən xəbər verirdi. Onun ardınca bahalı libas geyinmiş bir hiksos kişi gəlirdi. O, qaziyə ehtiramla baş əyib dedi:

– Hörmətli cənab qazi, mən bu qadının zorakılığına məruz qalmış sərkərdə Ruxun vəkiliyəm. Adım Xomdur və mən məhkəmə qarşısında onun böyüklüyünün adından çıxış edəcəyəm.

Qazi razılıq əlaməti olaraq başını tərpətdi. Bu isə Latonun və İsfinsin heyratına səbəb oldu. Sonra dedi:

– Sənin ağan bu qadını nədə ittiham edir?

Kişi hiddətlə və saymazyana dedi:

– Ağam deyir ki, o, bu gün səhər bu qadınla rastlaşıb, onu öz cariyələrinin sırasına qatmaq istəyib. Qadın da onun bu hərəkətinə etiraz edib, saymayıb və onu elə pis şəkildə itələyib ki, ağam bunu öz əsgəri şərəfinə təcavüz kimi qiymətləndirib...

Kişinin söhbəti iştirakçılar arasında səs-küyə və pis reaksiyaya səbəb oldu. Başlar bir-birinə tərəf əyilib pıçıldadı və onu pislədilər. Qazi əl əsası ilə camaata işarə etdi, sakitlik çökdü. Sonra soruşdu:

– Sən buna nə deyirsən, ay qadın?

Qadın sakitliyini qoruyub saxlamışdı. Ədalətdən əlini üzməsi ona müəyyən qorxusuzluq hissi vermişdi. O, sakitcə dedi:

– Bu kişinin dedikləri həqiqətə uyğun gəlmir...

Qəzəblərinə hakim kəsilməyən qazi onun üstünə qışqıraraq dedi:

– Şikayətçinin böyük məqamını təhqir edən söz deməkdən çəkin! Bu, cinayətini daha da ağırlaşdırar. Sən danış, hökm çıxarmağı bizə həvalə et...

Qadının üzü sıxıntıdan qızardı və öz təmkinini qoruyaraq dedi:

– Balıqçılar məhəlləsinə doğru yolumla gedirdim. Birdən bir araba yolumun üstünə çıxdı. Oradan bir zabıt düşüb mənə vaxt vermədən və məni qabaqcadan tanımadan minməyə dəvət etdi. Qorxdum və müdafiə olunmaq istədim. Lakin o, əlimdən tutdu və mənə dedi ki, məni öz hərəmləri sırasına daxil etməklə məni şərəfləndirir. Mən də bu təklifi ilə razılaşmadığımı ona bildirdim. Lakin o, məni ələ salaraq dedi ki, qadının zahirən imtina etməsi elə qəbul etməsi deməkdir...

Zabıt qadına sakitləşmək üçün işarə etdi. Sanki, qadının zabitin məqamını biabır edəcək təfsilatlarla varması qaziyə toxunduğundan ondan soruşdu:

– Cavab ver, sən zabitə zorakılıq etdinmi?

– Xeyr, cənab. Yalnız rədd cavabımda israr etdim, əlindən çıxmağa çalışdım. Lakin mən nə əlimlə, nə də dilimlə ona zor tətbiq etmədim. Mənim bu dediklərimə məhəllə sakinlərindən çoxu şahiddir.

– Balıqçıları nəzərdə tutursan?

– Bəli, cənab.

– Bu müqəddəs məkanda onların şahidliyi qəbul olunmur.

Qadın susdu, gözlərindən çaşqınlıq və karıxma içində olduğu göründü. Hakim ondan soruşdu:

– Bunlardan başqa deməyə sözün varmı?

– Xeyr, cənab. And içirəm ki, mən nə sözümlə, nə də hərəkətimlə onu incitməmişəm.

– Şikayətçi böyük şəxsdir. Firon keşikçilər dəstəsinin

başçılarından biridir. Onun dedikləri haqdır, hətta sən dəlil gətirib onları inkar etsən də.

– Məhkəmə mənim şahidlərimə qulaq asmaqdan imtina edirsə, onda ittihamı necə inkar edə bilərəm?

Hakim qəzəblə dedi:

– Balıqçılar bu məkana yalnız müttəhim kimi daxil olurlar...

Kişi qadından üzünü çevirib hakim yoldaşlarına tərəf əyildi. Bir müddət onlarla fikir mübadiləsi apardı. Sonra yerində şax durdu və xanım Abanaya müraciətlə dedi:

– Ay qadın, başçı sənin üçün xeyirli şey istəmişdir. Sən isə ona pis mükafat vermişən. Məhkəmə səni seçim qarşısında qoyur: ya əlli qızıl külçəsi verməlisən, ya da üç il həbsdə qalmalı və qamçılanmalısən.

İştirakçılar hökmə diqqətlə qulaq asdılar. Hamının üzündə razılıq əlaməti göründü. Yalnız biri özünü saxlaya bilməyib üsyankar səslə qışqırdı:

– Cənab qazi... Bu qadın məzlumdur, günahsızdır... Onu azad edin, onu bağışlayın, o günahsızdır...

Lakin qazi qəzəblənərək qışqıran oğlana elə nəzərlə baxdı ki, o, susmağa məcbur oldu. Gözlər hər tərəfdən ona yönəldi. İsfins onu tanıyıb yol yoldaşına hey-rətlə dedi:

– O, söhbətimizdən qəzəblənmiş və bizi hiksosların nökrə olmaqda ittiham etmiş həmin gəncdir...

İsfins qəzəbli və acıqlı idi. Çəkinmədən latoya dedi:

– Bu axmaq hakimə bu xanımı həbsə atmağa imkan verməyəcəyəm.

Lato narahatlıqla dedi:

– Vəzifəmiz məzlum bir qadına yardım etməkdən daha mühümdür. Ehtiyatlı ol, yoxsa sənin hərəkətin bizim planımızı məhv edir...

Yoldaşı Latonun dediklərinə qulaq asmayan İsfins ləngiyərək qazinin qadından “ödəmək tələb olunanları ödəyirsənmi?” soruşduğunu eşitdi.

O ayağa qalxdı və şirin səsle dedi:

– Bəli, cənab qazi...

Oradakılar başlarını ona tərəf döndərüb son anda qadını xilas etmək üçün irəli çıxmış cəsur səxavətlini gözdən keçirməyə başladılar. Qadın, həmçinin onu ağlayaraq və hüsntəvəccöhlə müdafiə etmiş gənc oğlan İsfinsə heyratlə baxdı. Hərbçinin vəkili isə onu təhdid püskürən alovlu nəzərlərlə süzdü. Lakin qədd-qamətli, gözəl çöhrəli gənc heç kəsi vecinə almayaraq kürsüyə yaxınlaşıb tələb olunan cəriməni məhkəməyə təqdim etdi..

Qazi çaşqınlıq içərisində, öz-özünə sual edərək fikirləşdi: “Bu kəndçidə qızıl haradandır? Bu şücaət onda haradandır?”

Qadına tərəf dönüb dedi:

– Ey qadın, sən azadsan... Qoy bu, sənə dərs olsun.

7

Hamılıqla – Lato, İsfins, xanım Abana, qərib gənc məhkəməni tərk etdilər. Yolda qadın İsfinsə baxaraq, az qala, eşidilməyən bir səsle dedi:

– Cənab, sənin comərdliyin məni zindanların qaranlıq guşələrindən xilas etdi. Sənin yaxşı əməlin sayəsində başım bədənimdə qaldı. Əvəzini verə bilməyəcəyim bir borc yüklədin mənə.

Qərib gənc onun əlini tutub öpdü. Gözləri yaşla dolmuşdu. O, titrək səsle dedi:

– Sənin haqqında əvvəl pis fikirləşdiyimə görə tanrı məni bağışlasın. Anamı zindanın gedər-gəlməzlərindən və qamçı ağrılarından xilas etdiyinə görə tanrı sənə ən yaxşı mükafat versin.

İsfins çox təsirləndi və rıqqətlə dedi:

–Bunu etməyin. Sən, ey xanım, kobud zülmə üzləşdin. Zülm isə məhz bir nəfərə edilərsə, bütün ədalətli

insanlara pis təsir göstərər. Mən yalnız qəzəbləndim və qəzəbimi dağıtdım. Orada nə borc var, nə də ödənməli bir şey.

Bu söz xanım Abananı qane etmədi. Onun təsirindən çaşıb-qaldı və dedi:

– Necə də nəcib bir iş gördün, necə də vəsfedilməz və tərifəgəlməz bir iş tutdun.

Oğlu da anasından az mütəəssir olmamışdı. İsfinsin ona baxdığını görüb üzrxahlıq edirmiş kimi dedi:

– Görüşərkən elə zənn etdim ki, siz ikiniz hiksosların əlaltılarısiniz, çünki üst-başınızdan var-dövlət nişanələri görünürdü. Budur, siz haradan gəldiyinizi bilmədiyim comərd misirlilərsiniz. And içdim ki, tanışlığımız şərəfinə birlikdə pivə içmək üçün bizim kiçik komamıza təşrif buyurmayanadək sizdən əl çəkməyə cəyəm. Buna nə deyirsiniz?..

Dəvət həmvətənləri ilə məclis qurmaq istəyən İsfinsin xoşuna gəldi. Gəncin alicənablığı və xoşrəftarlığı İsfinsdə ona rəğbət hissi oyatdı. “Biz bu dəvəti böyük sevincə qəbul edirik”, – İsfins cavab verdi.

Anası kimi gənc oğlan da sevindi. Lakin anası dedi:

– Üzr istəyirəm, bizim komamız sizin yüksək məqamınıza layiq olmayacaq.

Lato nəzakətlə dedi:

– Komanın sahiblərində hər bir şey vardır. Bununla belə, biz həyatın məhrumiyyətinə və yolun çətinliklərinə öyrəşmiş tacirlərik.

Sonra hamı getdi, onların arasında dostluq, mehribanlıq hissləri hakim idi. Elə bil ki, onlar köhnə dostlar idilər. Yolda İsfins Abananın oğluna dedi:

– Dostum, səni necə çağırmaq? Mənim adım İsfinsdir. Dostumunku isə Lato.

Gənc oğlan hörmət əlaməti kimi başını əyərək gülümsündü və dedi:

– Mən Ahmosam.

İsfinsə elə gəldi ki, kimsə onu çağırır, gənc oğlana qərribə nəzərlə baxdı...

Yarım saatdan sonra komaya çatdılar. O, balıqçıların komaları kimi sadə idi. O, bir bayır zal və iç-içə iki kiçik otaqdan ibarət idi. Avadanlığının sadəliyi və aydın yoxsulluğu ilə yanaşı, koma tərtəmiz və səliqəli idi. Ahmos və qonaqları zalda əyləşdilər. Qapını taybatay açdılar ki, Nilin mehi onlara çatsın, qarşılarında çayın mənzərəsi açılsın. Bu arada Abana içki hazırlamaq üçün getdi. Bir an onlar sakit dayanıb bir-birinə baxdılar. Ahmos bir az tərəddüd etdikdən sonra söhbəti açdı:

– Doğrudan da, sizin kimi ciddi qıyafədə misirli görmək qərribədir. Hiksoslar onların əlaltıları olmaya-olmaya sizə necə imkan veriblər ki, varlanasınız?..

İsfins dedi:

– Biz Nubiyanın misirlilərindənik. Fivə bu gün daxil olmuşuq.

Cavan oğlan heyrət və sevinc içində əllərini bir-birinə vurdu və dedi:

– Nubiya... Hiksosların ölkəmizi işğal etdikləri zaman oraya çoxları qaçdı. Siz də o mühacirlərdənsinizmi?

Lato təbiəti etibarilə çox ehtiyatlı idi. İsfins cavab verməmiş o, tez-tələsik dedi:

– Yox, biz ondan qabaq ticarət məqsədilə köçənlərdənək...

– Bəs Misirə necə daxil ola bildiniz, axı hiksoslar sərhədləri bağlayıblar?

Onlar başa düşdülər ki, gəncliyinə baxmayaraq, Ahmos çox şey bilir. İsfins ona qarşı mehribanlıq və arxayınlıq hiss edirdi. Ona görə də ona Misirə necə daxil olmalarını danışdı. Söhbət əsnasında Abana əlində pivə qədəhləri və bişmiş balıq gətirdi. İçkini və yeməyi onların qabağına qoydu, əyləşib İsfinsin söhbətinə qulaq asdı. İsfins söhbətini belə yekunlaşdırdı:

“Həqiqətən, qızıl o qövmü özlərindən çıxarır, ağillərini əllərindən alır. Buna görə də Cənub hakiminin yanına gedib gətirdiyimiz qiymətli əşyaları ona təklif edəcəyik. Ümid edirik ki, o razı qalacaq. Yaxud əvvəlki işimizə və alış-verişimizə qayıtmağımız üçün Misirlə Nubiya arasında ticarət mübadiləsi aparmağımıza razılıq verəcək”.

Qadın onların ikisinə pivə qədəhlərini və balıq verib dedi:

– Əgər məqsədinizə nail olsanız, işinizin yükünü təkcə özünüzdə çəkməli olacaqsınız: nə hiksoslar ticarətdə sizə şərik olmağa razılıq verəcəklər, nə də misirlilər yoxsulluq və bədbəxtlik içərisində olan hazırkı vəziyyətlərində bu işdə iştirak etmək iqtidarındadırlar.

Tacirlər bu barədə nə deyəcəklərini bildirdilər. Lakin onun üzərindən sükutla keçdilər. Girişib balıqdan yeyib pivədən içdilər. Xanım böyük təşəkkür etdilər, sadə süfrəsini təriflədilər. Qadının üzü qızardı və o, yaxşı hərəkətinə görə gənc oğlana çoxlu-çoxlu təşəkkür etdi. Qadın bundan çox müttəəssir olub dedi:

– Sən mənə öz səxavətli əlini lazım olan vaxtda uzatdın. Gör nə qədər bədbəxt misirli vardır ki, zülm dəyirmanı gecə-gündüz onları üyüdü, amma onların dadına çatan olmur.

Ahmosun tez təsirləndiyi göründü. Anasının bu sözünü eşidər-eşitməz qəzəbdən üzü qıpqırmızı oldu, hiddətlə dedi:

– Misirlilər kölədirlər, qabaqlarına qır-qırıntı atırlar, qamçı ilə vururlar. Amma hökmdar, vəzirlər, sərkərdələr, qazilər, əyanlar, mülkədarlar hamısı hiksosların qövmündəndir. Hakimyyət bu gün çirkin saqqallı ağlar üçündür. Misirlilər isə dünən sahibi olduqları torpaqlarında bu gün kölədirlər.

Ahmos danışarkən İsfins məftunluqla ona baxırdı. Bu arada Lato öz müttəəssirliyini gizlətmək üçün gözlərini aşağı salmışdı. İsfins ondan soruşdu:

– Bu zülmələrə qəzəblənən çoxmu adam vardır?

– Bəli. Lakin bizim hamımız çıxış yolu olmayan zəif adam kimi qəzəbi boğur, pisliliyə dözüürük. Mən öz-özümdən soruşuram ki, görəsən, bu gecənin bir sonu olacaqmı? Bizə qəzəblənmiş tanrının hökmdarımız Sekenenranın tacının başından salınmasına göz yummasından artıq on il keçdi...

İki dostun qəlbi bərk çırpındı. İsfinsin üzü saraldı. Lato heyərlə gənc oğlana baxdı və dedi:

– Gənc olmağına baxmayaraq, sən bu tarixi necə bilirən?

– Bədbəxtliyimizin ilk günlərinə aid silinməyən aydın xatirələr yaddaşımda qalıb. Lakin mən Fivin qəmli hekayəsinin tarixçəsini bilməyimə görə onu hələ də təkrar-təkrar mənə danışan anama borcluyam...

Lato Abanaya onu həyəcanlandıran qərribə bir nəzərlə baxdı və onu ovundurmaq istəyərək dedi:

– Sən xeyirxah xanımsan, oğlun da alicənab oğlandır.

Lato öz-özünə dedi ki, xanım hər bir şeyə baxmayaraq, hələ də ehtiyatlanır. O, maraqlandığı bəzi məsələləri ondan soruşmaq istəsə də, bunu sonraya saxladı. Qoca nəzakətlə söhbətin gedişini dəyişdirib əhəmiyyətsiz istiqamətlərə yönəltdi. Ürəklərə arxayınlıq gətirdi, onları rahat etdi. Hamı bir-birinə səmimi məhəbbət hissləri bəsləyirdi. Tacirlər evi tərk etməyə başlayanda Ahmos İsfinsə dedi:

– Cənab, Cənub hakiminin yanına nə vaxt gedirsən? İsfins suala təəccüblənib dedi:

– Ola bilsin, sabah gedəcəyəm.

– Mənim bir ricam vardır.

– Nədir o?

– Sizi onun malikanəsinə qədər müşayiət etmək istəyirəm.

İsfins buna sevindi və gəncə dedi:

– Oraya yolu tanıyırsanmı?

– Yaxşı tanıyıram.

Abana oğluna etiraz etməyə çalışsa da, o, anasını əli ilə əsəbi şəkildə sakit etdi. İsfins gülümsünüb dedi:

– Əgər sənə mane olan bir şey yoxdursa, onda bizə bələdçi olarsan.

8

Cənub hakimi ilə görüşə getmək üçün hazırlığın növbəti gününün birinci yarısı keçdi. İsfins bu səfəri yüksək qiymətləndirirdi. Bilirdi ki, onun bütün ümidlərinin, həmçinin geridə – Napatada böyük qəlblərində ümitsizliklə ümidi çarpışa-çarpışa qoyub gəldiyi kəslərin arzularının reallaşması bu səfərin bəzi nəticələrindən asılıdır. Hədiyyələr və ləl-cavahirat, əcaib heyvanın qəfəslərini, piqmey Zulu və çoxlu köləni gəmisinə yüklədi. Qaş qaralana yaxın gələn Ahmos onları fərəhlə salamlayıb dedi:

– Bu andan etibarən mən sizin qulunuzam...

İsfins onun qolundan tutub Hurla birlikdə gəmidəki otağa keçdi. Sonra gəmi aydın havada və arxadan əsən küləyin müşayiəti ilə şimala tərəf istiqamət aldı. Araya sükut çökmüşdü. Onların hər biri Fiv sahilinə nəzərlərini yönəldərək düşüncələrə qərq olmuşdu. Gəmi kasıbların yaşadıkları məhəllələrin yaxınlığından keçərək iri xurma ağacları və firon ənciri ağacları arasında itib-batan, üzərlərində növbənöv və rəngbərəng quşlar uçuşan hündür saraylara yaxınlaşdı. Bu saraylar bir-birindən təzə-tər yaşıllıqla örtülmüş sahələrlə ayrılırdı. Bu sahələri gümüşü ırmaqlar, vadilər, xurmalıqlar və üzümlüklər bölürdü. Buralarda mal-qara otlayır, yarımçıpaq dözümlü kəndlilər inadla işləyirdilər. Sahildə xoş nəğmələrlə Nildən su qamarlayıb götürən şadufklar qurulmuşdu. Nəsim küləkləri ağaclarla oynayırdı.

öz burulğanlarında bitkilərin pıçılısını, sərcələrin cıkkiltisini, öküzlərin böyürtüsünü, güllərin və reyhanların ətrini gətirirdi. İsfins hiss etdi ki, xatirələrin barmaqları onun yanmış alnını qıdıqlayır. O, yaz günlərini xatırladı. O vaxtlarda hökmdar qullar və keşikçilərin müşayiəti ilə kəcavəsində tarlalara çıxardı... Onda kəndlilər onu görcək saf uşaqlığından fərəhlənib salamlayar, xoşbəxt yoluna güllər səpərdilər. Birdən Ahmosun səsi onu xəyallarından ayırdı:

– Bu da hakimin sarayı, gəlib çatdıq.

İsfins nəfəsini dərib gənc oğlanın işarə etdiyi tərəfə baxdı. Lato da onlara qoşuldu. Qocanın gözlərində heyrət və inamsızlıq ifadələri görünürdü.

Gəmi saraya tərəf yan alıb avarlarını dayandırır. Əsgərlərlə dolu hərbi qayıq özünü çatdırıb onun qarşısını kəsdi. Qayıqdan bir zabıt hökmlə və təkəbbürlə onlara qışqırdı:

– Ey kəndçi, çirkin gəmini buradan uzaqlaşdır.

Gəmidəki otaqdan bayıra sıçrayan İsfins gəminin kənarına yaxınlaşıb ehtiramla zabiti salamladı və dedi:

– Məndə əzəmət sahibi Cənubun hakiminə verilərsi xüsusi bir məktub var.

Hikkəli nəzərlərini ona zilləyən zabıt dedi:

– Onu mənə ver və gözlə.

Gənc əbasının cibindən məktubu çıxarıb zabıtə verdi. Bunu təmkinlə nəzərdən keçirən zabıt adamlarına göstəriş verdi ki, qayığı bağcanın pilləkəninə tərəf döndərsinlər. O, gözətçini çağıraraq məktubu ona uzatdı. Gözətçi onu alıb saraya tərəf getdi. Bir müddət aradan itəndən sonra cəld zabitin yanına qayıdıb ona nəsə pıçıldadı.

Zabıt İsfinsə gəmisini yaxınlaşdırmağı işarə etdikdən sonra gənc oğlan dənizçilərə avarları çəkməyi əmr etdi. Nəhayət, gəmi sarayın limanında lövbər saldı. Zabıt ona dedi:

– Əlahəzrət səni gözləyir, mallarını ona apar.

Gənc oğlan nubiyalılara sandıqları daşımağa göstəriş verdi. Ahmos da onlarla getdi. Başqaları heyvan qəfəslərini və Zulunun kəcavəsini qaldırıb apardılar. Lato gənclə vidalaşaraq dedi:

– Tanrı sənə uğur versin.

İsfins tam sakitlik içinde yaşıllığa bürünmüş bağçanın ərazisini qət edən karvana çatdı.

9

Hakimlə görüşməyə gələn taciri xidmətçi qəbul zalına apardı. Arxasınca da qullar qiymətli əşya dolu yüklərini apardılar. Ora dəbdəbəli, çox yaraşıklı bir zal idi. Döşəməsi, divarları və tavanı sənət işləri ilə bəzədilmişdi. Zalın başında yumşaq mütəkkədə əyninə gen cilbab (uzun xalat) geyinmiş hakim oturmuşdu. Elə bil ki, o, iri qaya parçası idi. Onun iri üzünün cizgiləri aydın və sərt idi. İti nəzərləri isə cəsarətdən, qorxmazlıqdan və düzlükdən xəbər verirdi. İsfins sandıqçaları və qəfəsləri qabağa çəkib qoymaq üçün adamlarına işarə etdikdən sonra yeriyib zalın ortasına yaxınlaşdı və ehtiram əlaməti olaraq hakimə baş əyib dedi:

– Tanrı Set sənə uzun ömür versin, ey çox hörmətli hakim.

Hakimin üzündə müsafiri görməkdən razılıq ifadəsi sezildi. Deyəsən, alicənab görkəmli və qədd-qamətli gənc güclü nüfuzedici nəzərlərlə baxan hakimin xoşuna gəlmişdi: “Sən, doğrudanmı, Nubiya ölkəsindən gəlirsən?” – deyib sözə başladı.

– Bəli, ağam.

– Bu səfərinin məqsədi nədir?

– Misir başçılarına Nubiya ölkəsindən gətirdiyim qiymətli əşyalardan hədiyyə etmək istəyirəm. Ümid

edirəm ki, bunlar onların xoşlarına gəldikdən sonra çox sifariş verəcəklər.

– Bəs bunun əvəzində sən nə istəyirsən?

– Misirin ehtiyacından artıq olan taxıl.

Hakim iri başını tərpətdi, gözlərində istehzal bir ifadə göründü və açıqca dedi:

– Görürəm ki, gənc olmağına baxmayaraq, cəsur və macərə axtarmağı xoşlayansan. Bəxtin gətirib ki, mənim macərəçılardan xoşum gəlir... İndi isə gətirdiyin qiymətli əşyaları mənə göstər...

İsfinsin göstərişi ilə gənc Ahmos gətirdiyi sandığı hakimin qabağına qoydu. Tacir onu açdı. Onun içində yaqutdan düzəldilmiş müxtəlif formalı zinət əşyaları göründü. Hakim onlara göz gəzdirdi. Baxışlarında acgözlük, tamahkarlıq və heyrat sezilirdi. Onları əlləri ilə uzun müddət eşdi. Sonra gəncdən soruşdu:

– Bu zinət əşyalarından Nubiyada çoxdurmu?

İsfins məharətlə cavab verdi. Çünki o, hələ Misirə daxil olmamışdan qabaq cavabı hazırlamışdı:

– Qərribə işlərdəndir ki, ağam, bu qiymətli daşlar Nubianın vəhşi heyvanların oylağı olan, öldürücü epidemiyaların yayıldığı cəngəlliklərinin ən ucqar yerlərində olur...

Sonra hakimə zümrüddən, ikincisi mərcandan, üçüncüsü qızıldan, dördüncüsü mirvaridən düzəldilmiş sandıqçalar göstərdi. O, dərhal birməfəsə onları gözdən keçirdi. Gördüklərindən sərxoşlar kimi xumarlanmış hakim ceyran, zürafə və meymunların olduğu qəfəsləri göstərərək dedi:

– Bu heyvanlar sarayın bağçasına necə də gözəl yaraşarlar!

Hakim öz-özünə: “Necə də şeytan kimi gəncdir, müqavimət göstərmək olmur”, – deyərək gülümsündü. Kəcavənin üzərindən pərdə qaldırılarkən hakimin heyratı zirvəsinə çatdı. Əcaib məxluq olan Zulu

göründü. Hakim özünü saxlaya bilməyib ayağa qalxdı, kəcavəyə yaxınlaşdı və onun ətrafında fırlanırdıqdan sonra: “İşə bir bax! O heyvandır, yoxsa insan?” – soruşdu.

İsfins gülümsəyərək dedi:

– İnsandır, ağam, çoxsaylı bir xalqın nümayəndəsidir.

– Bu, mənim gördüklərimin və eşitdiklərimin ən əcaibidir.

Kişi bir qul çağırıb ona dedi:

– Şahzadə Amenridesi, arvadımı və qardaşımı çağır.

10

Hakimin çağırtdırdıqlarının hamısı gəldi. İsfins ədəb-ərkan əlaməti kimi gözlərini aşağı dikdi. Lakin o, ruhunun dərin guşələrinə sirayət edən məlahətli bir səs eşitdi:

– Ey hakim, məclisimizi niyə narahat etdin?..

O, oğrun-oğrun daxil olanlara baxdı. Qabaqda dünən onun gəmisinə gəlmiş və ürək formalı zümrüd medalyonu olan bir boyunbağını seçib bəyənmiş şahzadəni gördü. Onun görkəmi, tanış olduğu kimi, gözləri sehləyirdi, gur işığın parıltısı kimi onları kor edirdi. Gənc əmin oldu ki, hakim Xenzir və onun arvadı firon ailəsinə mənsubdurlar. O, başqa tanış üz də gördü. Bu, şahzadənin və hakimin arvadının arxasınca gələn adamın – dünən Abanaya hökm oxumuş qazinin üzü idi. Beləliklə, onunla hakim arasında yaxın oxşarlığın səbəbi ona aydın oldu. Heç şübhəsiz, şahzadə və qazi də onu tanıdılar. Çünki onlar ona mənalı nəzər salırdılar. Hakim ətrafında baş verən lal baxışların bir-birinə tuşlanmasından xəbər tutmadı. O, şahzadəyə baş əyib dedi:

– Ülyahəzrət, buyur, yerin təkindən olan ən nəfis şeylərə və yerin üstündə olan ən əcaib şeylərə nəzər sal.

O, qiymətli daş-qaş yüklənmiş sandıqların, heyvan qəfəslərinin və Zulunun kəcavəsinin ətrafında fırlandı. Onlar gətirilənlərə maraqla, heyrətlə və təəccüblə baxırdılar. Piqmey yenə də maraqları özünə cəlb etdi. Ona ən çox təəccüblənən və heyrətlənənlərdən biri hakimin arvadı idi. O, gördüklərindən valeh olmuşdu. Fil dışından olan sandıqçalara daha çox maraq göstərdi. Qazi isə İsfinsə tərəf döndüb dedi:

– Dünən öz-özümdən soruşurdum ki, görəsən, bu sərvətin haradandır? Artıq bu gün hər şeyi bildim.

Hakim üzünü çevirib qardaşına dedi:

– Sən nə fikirləşirsən, ey qazi Senmut?.. Məgər cavan oğlanı bundan qabaq tanıyırdın?

– Bəli, cənab hakim, onu dünən məhkəmədə görmüşəm. Görünür, o, özünə və sərvətinə çox güvənən adamdır. Sərkərdə Ruxu təhqir etməkdə ittiham olunan bir kəndçi qadını zindandan və qamçılanmaqdan xilas etmək üçün əlli qızıl külçəsindən keçdi. Cənab, görürsən ki, həmin sərkərdə eyni gündə ona kobudluq etmiş bir kəndçi qadınla və həm də onun qəzəbinə meydan oxuyan bir kəndçi kişi ilə üzləşmişdir...

Şahzadə Amenrides yumşaq istehza ilə güldü və gəncin üzünə baxa-baxa dedi:

– Burada nə qəribə şey var ki, ey qazi Senmut?.. Məgər bir kəndçinin kəndçi qadını müdafiə etmək üçün qollarını çırmalaması təbii bir şey deyilmi?

– Doğrusu, xanım, kəndçilər heç nəyə qadir deyillər, ona gəldikdə isə hər şey onun qızılından və o qızılın gücündən asılıdır. Doğru deyiblər ki, əgər kəndçidən faydalanmaq istəyirsənsə, onu yoxsullaşdır, sonra qamçı ilə vur.

O ki qaldı hakimə, o, öz təbiəti etibarilə cəsarət və qəhrəmanlıq əməllərini çox bəyəniirdi. O dedi:

– Tacir cəsur gəncdir. Onun ölkəmizin hüduclarına keçməsi özü yalnız onun şücaətinin göstəricilərindən

biridir. Onu bu münasibətlə təbrik edirik. Kaş o, döyüş adamı olaydı, onunla vuruşardım. Qılıncım qınında çox qalmaqdan pas atmışdır...

Şahzadə Amenrides istehzal tonda dedi:

– Ey qazi Senmut, necə ona rəhmin gəlməsin ki, mən ona borcluyam?

– Borc verib deyirsən, ülyahəzrət... Bu, ola bilməz.

Qadın hakimnin heyratından güldü və karvanı necə gördüyünü, Zulunu görmək həvəsiylə necə gəlib onun gəmisinə mindiyini və gözəl boyunbağını seçib bəyəndiyini ona danışdı. O, başına gələnləri malik olduğu hürriyyət və cəsarətə dəlalət edən, istehzal və zarafatyana bir tonda hekayə edirdi. Hakim Xenzi-rin heyratı yox olduqdan sonra onunla zarafatlaşaraq soruşdu:

– Ülyahəzrət, nə üçün yaşıl medalyonu seçdin? Biz ağ medalyonun, qara medalyonun mənasını bilirik. Bəs yaşıl medalyon nəyi bildirir?

Şahzadə gülərək dedi:

– Sualını medalyonsatana ünvanla.

İsfins sakitcə qulaq asır, üzündə kədər sezilirdi.

O dedi:

– Yaşıl medalyon, ey ülyahəzrət, bərəkətin və şəfqətin rəmzidir...

Şahzadə dedi:

– Bu medalyona necə də çox ehtiyacım var. Çünki hərdən hiss edirəm: həтта özümə də o qədər sərt oluram ki, bu, mənim xoşuma gəlir.

Qazi Senmut bu əsnada gözünü Zuludan çəkməyirdi. Qardaşının arvadının diqqətini də ona çəkməyə çalışdı. Amma o, qiymətli daş-qaş olan sandıqlardan diqqətini ayırmaq istəmədi. Qazi piqmeyin görkəmindən iyrənərək dedi:

– Necə də iyrənc məxluqdur.

İsfins dedi:

– O, piqmey xalqının nümayəndəsidir. Bizim sifətimiz onların xoşuna gəlmir. Hesab edirlər ki, Yaradan cizgilərimizi eybəcər hala salmış, ətraflarımızı da iyrənc etmişdir...

Hakim Xenzir bərkdən güldü və dedi:

– Sənin bu sözün Zulunun özündən, gətirdiyin əcaib heyvanlardan və qiymətli əşyalardan da qəribədir.

Senmut şübhə gözü ilə İsfinsə baxa-baxa dedi:

– Görürəm ki, bu gənc oğlan fikirlərimizi öz xəyalları ilə qarışdırmağı bacarır. Sözsüz ki, bu piqmeylər gözəlliyin və çirkinliyin nə olduğunu başa düşə bilməzlər.

Şahzadə Amenrides qazinin sözünə görə üzr istəyən kimi piqmeyə diqqətlə baxdı və dedi:

– Ey Zulu, məgər mənim üzüm çirkindirimi?

Xenzir yenidən qəhqəhə ilə gülməyə başladı. Qızın gözəlliyi və zərifliyini gördüyü üçün İsfinsin qəlbi sıxıldı. O anda qıza uzun-uzadı baxmağı arzuladı. Bundan sonra sükut çökdü. Gənc başa düşdü ki, getmək vaxtı çatıb. Qorxdı ki, onu maraqlandıran mövzuya toxunmadan hakim onu yola salar. O, hakimə dedi:

– Ey hörmətli hakim, ümid edə bilərəm ki, sizin nəcib himayəniz altında niyyətim reallaşacaq?

Hakim fikirləşdi, qara, sıx saqqalını əli ilə sığallayıb dedi:

– İnsanlarımız müharibədən, işğaldan artıq bezib və təmtərağa və firavan həyata alışıblar. Onlar xasiyyətə ticarətlə məşğul olmağı özlərinə yaraşdırmırlar. Ona görə də bu qiymətli inciləri yalnız sənin kimi macərə axtaranlar vasitəsilə əldə etmək olar. Lakin mən indi sənə söz vermək istəmirəm. Ondan qabaq ağam hökmdarla danışmalıyam. Onun uca zatına bu qiymətli əşyaların ən gözəllərini çatdıracağam ki, bəlkə, o, mənim fikrimlə razılaşa.

İsfinsin könlü açıldı və dedi:

– Cənab hakim, məxsusi olaraq cənab fironun uca zatı üçün düzəltdiyim qiymətli bir hədiyyəni mən özümdə saxlayıram.

Hakim uzun-uzadı diqqətlə onun üzünə baxdı. Ağlına onu hökmdarına daha da yaxınlaşdırma biləcək bir fikir gəldi və dedi:

– Bu ayın sonunda firon qələbə bayramını təntənə ilə qeyd edəcək. O artıq on ildən bəridir bu təntənələri keçirir. Səni və sənin piqmeylərini hökmdara təqdim etməklə xoş sürpriz edə bilərəm. Sən də imkan tapıb hədiyyəni ona təqdim edərsən. Şübhə etmirəm ki, hədiyyən ən uca məqama layiq olacaq. Elə isə adını və qaldığın yeri mənə de...

– Ağam, adım İsfinsdir. Fivin cənubundakı balıqçı-lar məhəlləsinin sahili yaxınlığında, gəmilərimin lövbər saldığı yerdə qalıram.

– Yaxın günlərdə mənim göndərdiyim qasid yanına gələcək.

Gənc böyük ehtiramla baş əyərək oranı tərk etdi, qulları da ardınca çıxdı. İsfins hakimlə söhbət etdiyi zaman şahzadə gəncin üzünə baxırdı. Oradan çıxanda da onun arxasınca gözünü çəkmədən baxdı. Xanım onun üzündə və qamətində görünən alicənablıq və gözəllik nişanələrindən xoşlanmışdı. Heyifsilənirdi ki, oğlanın bu dünyada bəxtinə ticarətlə məşğul olmaq və piqmeyləri daşımaq düşüb. Heyif. Xanım köklüyə və bəstəboyluğa meyilli olan soydaşları arasında belə qamətli gəncə görüşməyi çox arzulayırdı. Lakin o, arzuladığı bu xüsusiyyətləri piqmeylərin ticarəti ilə məşğul olan qarayanız bir misirli bədənində tapdı. Hiss etdi ki, bu gözəl gəncin surəti onun içində nəsə bir duyğu oyadır. Birdən şahzadənin üzünə qəzəb ifadəsi çökdü, hakimə arxasını çevirib zalı tələsik tərk etdi.

İsfins və qullar bələdçilərinin arxasınca bağa qayıtdılar. Onun coşmuş hisslərini sakitləşdirən Fivin xəlif küləyi əsirdi. O, dərindən nəfəs çəkib sinəsini doldurdu. Bu səfərinin nəticəsini böyük uğur sayırdı. Lakin bu arada şahzadə Amenrides onun fikrindən çıxmırdı. Onun ay işığı kimi nurlu simasını, qızılı saçlarını, al dodaqlarını, iri sinəsi üzərində sallanan zümrüd medalyonu xatırlayırdı... Aman tanrı!.. Gərək o, medalyonun pulundan imtina edə ki, medalyon onların ikisinə də mənsub olsun... İsfins öz-özünə dedi: “Həqiqətən, o, naz-nemət və məhəbbət içində bəslənir. Şübhəsiz, zənn edir ki, istədiyi vaxt dünya onun ayağına gəlir və orada olanlar onun barmağının bir işarəsindən asılıdır. O cəsur və güləyəndir. Amma bu içində sərtlik olan ərköyün gülüşdür. Gah hakimlə gülüşür, gah yad bir tacirə sataşır. Onun heç on səkkiz yaşı da yoxdur. Əgər sabah onu kəhər at belində oxa lələk qoyarkən görsəm, heç təəccüb etmərəm...”

Sonra o, özünə söz verdi ki, şahzadə haqqında fikirlərə təslim olmasın. O, hisslərinə üstün gəlib uğuru haqqında yenidən fikirləşməyə başladı. Hakim Xenziri təriflədi. O, doğrudan da, qüdrətli, çox şücaətli və xeyirxah, bəlkə, həm də çox ağilsız idi. Onun qızıla aludəçiliyi soydaşlarında olduğu kimi böyük idi. Hakim heç təşəkkür etmədən qızıl, mirvari, zümrüd, yaqutdan olan çoxlu hədiyyəni, heyvanları, miskin Zulunu alıb yığmışdı... Lakin bu acgözlük məhz gənc üçün Misirin qapılarını açmış, onu hakimin sarayına qədər gətirmiş və yaxınlarda fironun sarayına da çatdıracaqdı. Ahmos onun yanınca gedirdi. Bu zaman o, gəncin pıçıltı ilə “Şarif” dediyini eşitdi. İsfinsə əvvəlcə elə gəlirdi ki, Ahmos ona müraciət edir. Ona tərəf döndükdə Ahmosun ixtiyar bir qocaya baxdığını gördü. Qoca

bağda taqətsiz addımlarla yeri-yeri gül zənbili daşıyırdı. Qoca onu çağıran səsi eşitdi. Ətrafına tərəf dönüb zəif gözləri ilə onu çağıranı axtardı. Lakin Ahmos üzünü çevirib qocanın gözündən yayındı. İsfins buna heyrətləndi, sual dolu nəzərlə ona baxsa da, gənc gözünü aşağı dikərək bir kəlmə belə danışmadı.

Gəmiyə çatıb göyertəyə qalxdılar. Lato onları gözləyirdi. Yorgun üzündə böyük maraq ifadəsi görünürdü. İsfins gülümsünüb ona dedi:

– Tanrı Amonun sayəsində müvəffəq olduq.

Sonra lövbərlər qaldırıldı, avarlar işə düşdü. Gənc oğlan ona yaxınlaşıb görüşdən danışdı. Onların söhbətini ağlamaq səsi kəsdi. Onlar ikisi səs gələn tərəfə baxdıqda Ahmosun gəminin göyertəsinin məhəccərinə söykənərək uşaq kimi hönkürtü çəkib ağladığını gördülər. Onlar onun görkəmindən qorxuya düşdülər. İsfins bağçada gəncin qəribə davranışını xatırladı. Lato ilə birlikdə ona yaxınlaşdılar. İsfins əlini onun çiyinə qoyub dedi:

– Ahmos, nə üçün ağlayırsan?

Lakin gənc ona cavab vermədi və deyəsən, heç onu eşitmirdi. O, pərişan halda və ağlını əlindən alan dərin kədər içində ağlayırdı. Bundan çox mütəəssir olan yoldaşlar onu əhatəyə alıb otağa gətirdilər və öz aralarında əyləşdirdilər. İsfins onun üçün bir qədəh su gətirdi və dedi:

– Səni ağladan nədir, Ahmos?.. “Şarif” adlandırdığın o ixtiyar qocanı tanıyırsanmı?

Ahmos ağlamaqdan içini çəkə-çəkə dedi:

– Axı onu necə tanımayım? Onu necə tanımayım? İnfins təəccüblə soruşdu:

– O kimdir? Nə üçün belə ağlayırsan?

Kədər sakitliyini pozdu və ürəyindəkiləri açıb dedi:

– Ah, ey cənab İsfins. Sənin xidmətçilərindən biri kimi daxil olduğum bu saray atamın idi...

İsfinsin üzündə heyrət ifadəsi göründü. Lato böyük maraqla onun üzünü süzdü. Cavan oğlan isə dərin kədərin ağuşunda söhbətinə davam edərək dedi:

– Hakim Xenzirin qəsb etdiyi bu saray uşaqlığının beşiyi, yeniyetməliyimin oylağı idi. Onun hündür divarları arasında bədbəxt anam Misir torpağına müsibət üz verənədək və müqəddəs Fiv torpağına işğalçıların ayağı dəyənədək atamın himayəsində gənclik və xoşbəxtlik dövrünü keçirmişdir.

– Atan kim olub, Ahmos?

– Atam şəhid hökmdarımız Sekenenranın ordusunun başçısı olub.

Lato dedi:

– Sərkərdə Pipi? Aman tanrı, doğrudan da, bu, qəhrəman sərkərdənin qəsridir.

Ahmos heyretlə Latoya baxıb soruşdu:

– Sən atamı tanıyırdınmı, cənab Lato?

– Bizim yaşlı nəslin nümayəndələri arasında onu tanımayan varmı?

– Ürəyim mənə deyir ki, siz işğal nəticəsində yurdundan-yuvasından didərgin salınmış əyanlardansınız.

Lato sərkərdə Pipinin oğlunu aldatmaq istəməyərək susdu və ondan soruşdu:

– Qəhrəman sərkərdənin həyatı necə sona çatdı?

– Cənab, o, Fivi müdafiə edərkən sonuncu döyüşdə şəhid oldu. Anam isə onun vəsiyyətini yerinə yetirdi. Məni bir qrup əyan arasında indi yaşadığımız kasıblar məhəlləsinə qaçırdı. Fivin qədim əyanları pərənpərən düşdülər. Onların bir qrupu nimdəş pal-paltar geyinərək baliqçılar məhəlləsinə köç etdi. Hökmdarımızın ailəsi isə gəmi ilə naməlum yerə getdi. Amon məbədi öz qapılarını kahinlərinin üzünə bağladı, onlarla dünya arasındakı əlaqə kəsildi. Saqqallı ağdərili yadellilərin torpağımızda şad gəzmələri və hər şeyə malik olmaları üçün imkan yarandı. Xenzirin bəxti daha

çox gətirdi. Belə ki, hökmdar onu bacısı ilə evləndirdi, atamın malikanəsini və sarayını ona bağışladı. Günahkar əllərinin etdiklərinin mükafatı olaraq onu Cənuba hakim təyin etdi.

Lato ondan soruşdu:

– Hakim hansı günahı edib ki?

Ahmos ağlamağı kəsmişdi və bərk qəzəbləndiyini bildirən bir tonda dedi:

– Günahkar əli hökmdarımız Sekenenranı qətlə yetirdi.

İsfins qaynar alova toxunan adam kimi silkələndi. Daha otura bilməyib hədələyici şəkildə ayağa durdu. Qəzəb onun çöhrəsində elə qorxulu şəkildə sezildi ki, ürəklərə ürkü sala bilərdi. Bu arada Lato gözlərini yuxarı qaldırmırdı. Üzü tutqun idi. Nəfəsini ağır-ağır çəkirdi. Ahmos gah ona, gah da o birisinə baxırdı. Sonda həyəcanlı hisslərinə şərik olanları tapdı. Başını göyə qaldırıb burnunun altında dedi:

– Tanrı bu müqəddəs qəzəbə xeyir-dua versin...

Günəş Nilə qərq olan zaman gəmi öz limanına çatdı. Artıq şəfəq üfүqü qızartmışdı. Onlar Abananın evinə daxil olanda qadın lampanı yandırmağa çalışırdı. Abana daxil olduqlarını hiss etdikdə onlara tərəf döndü. Dodaqlarına mehriban bir təbəssüm qondu. Lato və İsfins xanımı qabaqlayıb ona ehtiramla baş əydilər. Qoca təntənəli bir səslə dedi:

– Tanrı axşamınızı xeyirli etsin, ey böyük sərkərdəmiz Pipinin dul xanımı...

Təbəssüm onun dodaqlarından yox oldu. Gözləri heyrətdən və təlaşdan hədəqələrindən çıxdı. O, məzəmmət və tənə ilə oğluna baxdı, danışmaq istədi, amma danışmadı. Gözləri yaşla dolan Ahmos qadına yaxınlaşdı, onun əlini ovucları içinə alıb şəfqətlə dedi:

– Anacan, qorxma və kədərlənmə. Sən yaxşı bilir-sən ki, bu adamlar mənimlə necə yaxşı davranırlar;

bil ki, zənn etdiyim kimi, onlar da istibdadın didərgin saldığı Fivin qədim əyanlarından. Vətən torpağına həsrət onları bura gətirmişdir...

Qadının ruhu sakitləşdi, onlara əlini uzatdı. Onlar saflıq və sədaqət anladan baxışları ilə qadına baxdılar və bir-birinə yaxın əyləşdilər. İsfins dedi:

– Fivin müdafiəsində həlak olmuş və ən ləyaqətli yolla öz ağasına qovuşmuş igid sərkərdəmiz Pipinin dul arvadının və onun gənc çılğın oğlu Ahmosun yanında əyləşmək bizim üçün böyük fəxrdir.

Abana dedi:

– Mən, həqiqətən də, xoşbəxtəm ki, xoşbəxt təsədüflər qarşıma əvvəlki dövrün adamlarından iki nəcib şəxsi çıxarmışdır. Biz birlikdə keçən günlərimizi xatırlayırıq. Bu günümüzü birgə müzakirə edərik. Ahmos isə çox qoçaqdır, adına layiq gəncdir. Atasını onu mərhum hökmdarımız Sekenenranın nəvəsi və hökmdarımız Kamosun oğlu Ahmosun adının şərəfinə belə adlandırmışdır. Onların ikisi də eyni gündə doğulmuşdu. O, harada olursa olsun, Tanrı ona xeyir-dua versin...

Lato qadının dediklərini təsdiq edərək çiyinlərini dartdı, inamla və sidq-ürəkdən dedi:

– Tanrı dostumuz Ahmosu qorusun, onun böyük adaşını harada olur-olsun qorusun...

12

Tacirlər və Abananın ailəsi arasında dostluq münasibətləri möhkəmləndi. Hamısı bir ailə kimi yaşadı. Onlar yalnız axşamlar bir-birindən ayrılırdılar. İsfins və Lato öyrənmişdi ki, balıqçılar məhəlləsində çoxlu misirli – Fivin keçmiş tacirləri, mülkədarları, torpaq sahibləri və əyanları gizləni. Qonaqlar bu xəbərdən sevindilər. Onlardan məşhurları ilə tanış olmaq istədilər. İnsanların sədaqətinə əmin olduğdan sonra Ahmosa

istəklərini bildirdilər. Gənc onların istəklərini alqışladı və anasına ən yaxın olan dörd adamı seçdi: bunlar Seneb, Ham, Kum və Dib idi. Tacirlərin əsl kimliyi barədə onlara gizlicə məlumat çatdırdı. Onları bir gün evinə dəvət edib Lato və İsfinslə görüş təşkil etdi. Kişilər kasıb libası geymişdilər. Paltarları nimdaş kətan örtük və önlükdən ibarət idi. Onlar sədaqətə, dostluğa dəlalət edən hərəkətlə bir-biri ilə salamlaşdılar. Ahmos dedi:

– Gördükləriniz sizin kimi Misirin köklü əyanlarındanlardır. Onların hamısı bədbəxt, biçarə balıqçıların həyatını yaşayır, torpaqlarını isə lənətə gəlmiş hiksoslar mənimsəyib.

Ham tacirlərdən soruşdu:

– Siz Fivdənsinizmi, ey cənablar?

Lato dedi:

– Xeyr, cənab. Lakin biz bir zamanlar Ombosda torpaq sahibləri olmuşuq...

Seneb dedi:

– Sizin kimi çoxları Nubiyaya köçübmü?..

Lato dedi:

– Bəli, cənab. Xüsusilə Napatada Ombos, Sien, Habu, Fivin özündən yüzlərcə misirli yaşayır...

Adamlar bir-biriylə baxışdılar. Ahmos İsfinsin məhkəmədə anası üçün etdiyini nəql etdikdən sonra onlardan bir nəfəri belə tacirlərə şübhə ilə yanaşmadı. Ham soruşdu:

– Cənab Lato, Napatada yaşayışınız necədir?

– Nubiyalıların özləri kimi çətinliklərlə dolu həyat yaşayırıq. Nubiya torpağında qızıl bol, taxıl isə az olur...

– Lakin madam ki hiksosların əlləri sizlərə uzanmır, siz xoşbəxtsiniz.

– Şübhəsiz, ona görə Misir və qula çevrilmiş əsir əhalisi barədə daim düşüncürük.

– Məgər cənubda bizim hərbi qüvvəmiz yoxdurmu?

– Vardır, lakin Misirin cənub hakimi Raum bu kiçik qüvvədən ölkədə asayışı qorumaq üçün istifadə edir.

– İşğaldan sonra nubiyalıların bizə qarşı fikirləri necədir?

– Nubiyalılar bizi sevirlər və itaət edərək bizim hakimiyyətimizi qəbul edirlər. Ona görə də Raum ölkənin idarə edilməsində azsayılı kiçik bir qüvvədən istifadə etməklə kifayətlənə bilir. Yoxsa nubiyalılar qiyam qaldırsalar, onları heç kəs sakitləşdirə bilməz...

Kişilərin gözləri arzularla parlamğa başladı. Ahmos tacirlərin sərhədi necə keçə bilməsindən, hakimin qəbuluna getməsindən, İsfinsin qələbə münasibətilə hiksosların keçirəcəyi təntənəli bayramda Apopiyə necə hədiyyə verəcəyindən danışdı. Hamı narazı halda soruşdu:

– Apopiyə hədiyyə verməklə nəyə nail olmaq istəyirsən?

İsfins dedi:

– Mən onun tamahkarlığını coşdururam. Bununla o, Nubiya ilə Misir arasında ticarətə, qızilla taxıl mübadiləsinə izin verəcək...

Araya sükut çökdü. İsfins də fikirləşə-fikirləşə bir müddət danışmadı. O, planının yolunda yeni addım atmağa cəhd edərək ciddi şəkildə dedi:

– Cənablar, diqqətlə qulaq asın. Çatmaq istədiyimiz hədəfimiz ticarət deyil. Böyük sərkərdəmiz Pipinin dul qadınının evinə, sizin yanınıza gəlmiş insanların məqsədi ticarət olmamalıdır. Lakin ümid edirik ki, karvanımız Misirlə Nubiya arasında əlaqə yaradar və biz də sizin kimi insanlardan zahirdə işçilər kimi istifadə edərik. Beləliklə, sizi cənubdakı qardaşlarımızın yanına apararıq. Misirə qızıl gətirib əvəzində taxıl və adamlar apararıq. Ola bilsin, bir gün bura ancaq adamlarla qayıdarıq...

Hamı sevinclə qarışmış heyrət içində qulaq asırdı. Gözləri işıq saçdı. Abana qışqıraraq dedi:

– Aman tanrım! İçimizdəki sönmüş ümidi oyadan nə gözəl səsdir bu!

Hamı qışqıraraq dedi:

– İlahi. Ölü şəhərə çevrilmiş Fivdə həyat yenidən oyanır.

Kum pıçıltı ilə dedi:

– Ey səsi ilə ölmüş ruhları oyadan gənc, bu saata-dək ümitsiz və gələcəksiz yaşayırdıq. Bu günümüzün əzabları bizi incidir, yalnız şanlı keçmişimizi xatırlamaqla, ona həsrətlə baxmaqla keçinə bilirdik. Budur, sən parlaq gələcəyin üzərindəki örtüyü qaldırdın...

İsfinsin ürəyi açıldı, qəlbi ümidlə doldu və gözəl, təsirli səsi ilə dedi:

– Ağlamaq fayda verməz, cənablar. Siz həsrətini çəkməklə kifayətlənərsinizsə, keçmiş daha da uzanar, uzaqlaşar. Onun üçün işə atılsanız, onun şan-şöhrəti tezliklə yaxın olacaq. Bu gün tacir olmağınız sizi kədərləndirməsin. Siz yaxında elə əsgərlər olacaqsınız ki, yerə-göyə sığmayacaq, qalalar sizlərə təslim olacaqdır. Lakin mənə düzünü deyin, bütün qardaşlarınıza etibar edirsinizmi?

Bir ağızdan dedilər:

– Özümüzə etibar etdiyimiz kimi...

– Göz qoyanlardan qorxmursunuzmu?

– Hiksoslar qüdrətlidirlər, amma ağılları yoxdur.

Onlar bizi on il qul etməkdə öz güclərinə arxayın olublar. Buna görə də heç ehtiyatlı deyillər.

İsfins sevincdən əllərini bir-birinə vurdu və dedi:

– Sadıq qardaşlarınızın yanına gedin və onları yeni ümidlərin yaranması ilə müjdələyin. Fikir mübadiləsi və məsləhətləşmələr aparmaq üçün, Cənubun missiyasını çatdırmağımız üçün onlarla bizim aramızda vasitəçi olun. Əgər Napatanın əmin-amanlıqda yaşayan misirliləri qəzəblidirlərsə, siz onlardan daha çox qəzəbli olmalısınız.

Adamlar onun dediyini şövqlə təsdiq etdilər. Dib dedi:

– Ey alicənab gənc, biz qəzəbliyik. Bizim mübarizəmiz sənə sübut edəcək ki, biz Napatadakı qardaşlarımızdan daha qəzəbliyik...

Onlar tacirlərlə sağollaşib getdilər. İçlərində sakitləşməyən, durmayan qəzəb və coşqunluq püskürürdü. O iki şəxs Abananın dərinədən ah çəkərək: “Tanrım!.. görəsən, şəhid hökmdarımızın ailəsinə kim bizi qovuşduracaq? Görəsən, o, indi haradadır?” – dediyini eşitdi.

Həftələr keçsə də, İsfins və onun yol yoldaşı qoca rahatlığın nə olduğunu bilmirdilər. Onlar Abananın evində gizlincə Fivin öndə gedənləri ilə görüşür, mühacirətdə yaşayan misirlilərin ümidlərini onlarla bölüşürdülər. Onların içlərində ümid və həyat oyadır, iradələrinə güc-qüvvə və mübarizə əzmi verirdilər. Bu minvalla balıqçılar məhəlləsi hamılıqla səbirsizliklə İsfinsin firon sarayına dəvət ediləcəyi anı gözləməyə başlamışdı.

Günlər bir-birini əvəzlədi. Günlərin birində Cənub hakiminin haciblərindən biri balıqçılar məhəlləsinə gəlib İsfins adlanan şəxsin gəmisini soruşdu. Sonra onu tapıb hakimin məktubunu təqdim etdi. Beləliklə, ona hakimin “Bayram günü” adlandırdığı bir vaxt firon sarayına daxil olmağa icazə verildi. Çoxları qasidi gördükdə sevindi və fərəh içində ürəklərində ümid parladı...

Həmin gecə karvan yuxuya getdi. Gecədən xeyli keçmiş İsfins tək-tənha gəminin göyərtəsində sakit halda durmuşdu. Ayın işığı onun üstünə düşür, alicənab üzündən parlaq dürr, mirvari dənələri kimi süzülürdü. İçinə bir yüngüllük doldu, məmnuniyyət hissi könlünü sevindirdi. Xəyalına elə gəldi ki, yaxın dünəni ilə yad bu günü arasında var-gəl edirdi. Napatada vida anı xəyalında canlanır. Nənəsi Tetişərinin Amonun ruhunun

nəvəsini Misirə göndərməsi xəbərini necə verməsini xatırlayır. Atası Kamos onun yanında dayanıb gur, təsiredici səsi ilə ona məsləhətlər verir. Anası kraliça Stikimosun onun alnından öpməsini, arvadı Nefertarinin isə yaş kirpikləri arasından ona vida nəzərləri ilə baxmasını yada salır. İsfinsin gözləri önündə ay işığı kimi saf və sadə zəriflik göründü. Səma ilə Nilin suları arasında yayılan gözəllik qətrələri onun qəlbinə sirayət etdi. İlahi ab-hava onu canlandırırdı və nəşələndirdi. Lakin birdən xəyalında nur və parlaqlıqdan ibarət bir şəkil canlandı, bədəni ürpəndi. Gözlərini yumdu. Elə bil ki, ondan bərk qaçırdı. Öz-özünə narazılıqla pıçıldadı: “İlahi... onu lazım olandan çox xatırlayıram. Onu heç xatırlamamalıyam...”

13

Bayram günü gəldi. İsfins həmin gün günortanı gəmidə keçirdi. Axşam ən gözəl libaslarını geyindi. Saçını darayıb düzəltdi, ətilənib gəmini tərk etdi. Qulları da ardınca gələrək fil dişindən sandıqça, üstü pərdələrlə örtülmüş kəcavə daşıyırdılar. Onlar saraya doğru getdilər. Fiv oyaq idi. Havadan dəflərin gumbultusu, nəğmə səsləri gəlirdi. Ay mahnı oxuyan sərxoş əsgər kütlələri ilə ağzınadək dolu küçələri işıqlandırır, əyan və əsilzadələrin arabaları firon sarayına tərəf yol qət edir, onlardan da qabaq əllərində məşəllər tutmuş xidmətçiləri gedirdilər. Gənci ağır kədər bürüdü və hüzn içərisində öz-özünə dedi: “Taleyimə bax ki, Fivin süqutunun və Sekenenranın öldürülməsinin ildönümü münasibətilə bu insanların keçirdikləri bayrama qatılıram”.

Dağınıq əsgərlərə tərəf qəzəblə baxarkən müdrik Qaqemninin sözünü xatırladı: “Əsgərlər əgər içkiyə qurşanırlarsa, biləkləri zəifləyir və döyüşü xoşlamırlar”.

Sonra gedənlərin axınına düşüb saray meydanına

yaxınlaşdı. Sarayın divarları, pəncərələri onun gözlərinə işıqdan da işıqlı göründü. Bu mənzərəni görmək ona ağır gəldi, ürəyi bərk-bərk çırpındı. Yeniyetməlik xatirələrini çəkib gətirən gözəl ətirli meh əsdi. Ürəyini daha da hüznü, özünü də pərişan etdi. Yol onu uşaqlığının beşiyi, yeniyetməlik çağının oylağına yaxınlaşdırdıqca qəm-qüssəsi də get-gedə artırdı.

Gənc haciblərdən birinə yaxınlaşıb Xenzirin məktubunu ona göstərdi. Hacib ona diqqətlə baxdıqdan sonra keşikçilərdən birini çağırırdı. Taciri və onun karvanını bağda gözləmə yerinə aparmağı əmr etdi. Gənc onun ardınca getdi və orta keçid qonaqlar, haciblər və keşikçilərin izdihamlı kütlələri ilə tutulduğundan həyətin yan keçidlərindən birinə tərəf buruldu. İsfins həmin yeri yaxşı xatırlayırdı. Elə bil ki, oranı sonuncu dəfə dünən tərk etmişdi. Bağa aparan böyük sütunlar dəhlizinə çatanda ürəyi ehtizaza gəldiyindən alt dodağını dişləyib burada Nefertari ilə necə oynadığını xatırladı. O, gözlərini bağlayar, Nefertari də nəhəng sütunların arxasında gizlənərdi. Sonra sarğını açar, onu tapana-dək axtarardı. Həmin anda ona elə gəldi ki, onun kiçik ayaqlarının addım səsinə, şirin gülüşünün əks-sədasını eşidir. Onlar adlarını bəzi sütunların üzərinə yazırdılar. Görəsən, adlarının izləri indiyədək oralarda qalır mı?.. Keşikçinin diqqətsizliyindən istifadə etmək, gözəl keçmişin izinə göz gəzdirmək istədi. Lakin keşikçi iri addımlar atırdı və bir addımlığında olan qüssəli ürəyi hiss etmirdi. Bağçaya çatdılar. Keşikçi oturacağına işarə edib gənc oğlana dedi:

– Elçi gələnədək, bax, burada gözlə.

Bağça alovlu çıraqlarla işıqlanmışdı. Onun otərəf-butərəfindən əsən meh reyhanların iyini, güllərin qoxusunu gətirirdi. Onun gözləri bağçanı iki hissəyə bölən yaşıl ota bürünmüş keçidin qurtaracağında vaxtilə Sekenenranın heykəli mövcud olmuş yeri axtardı.

Onun yerində başqa, kobud bir heykəl gördü. O, iricüs-səli, yekəbaşlı, əyriburunlu, uzunsaqqallı, iri domba gözləri olan bir şəxsə aid idi. Şübhə etmədi ki, o, hiksosların hökmdarı Apopinin qarşısındadır. Uzun-uzadı ona çəp-çəp baxdı. Sonra keşikçilərə qəzəb və kinin alışıb-yandığı sərt nəzərlə baxdı. Sarayın və bağçanın hər bir şeyi əvvəlki kimi saxlanmışdı. Gözlərinə hündür təpənin üzərində yay çardağı sataşdı. İri xurma ağacları nazik, uzun gövdələri ilə ona söykənmişdi. O, oranın xoşbəxt günlərini xatırladı. O zamanlar bütün ailə yaz və yay aylarında ora tələsərdi. Babası və atasının başları şahmat oynamağa qarışar, Nefertari şahzadə Stikimosla nənəsi şahzadə xanım Ahhotep arasında əyləşərdi. O özü isə Tetişerinin yanında oturur, sonra saatlarla mehriban axşam söhbətləri edər, şeirlər oxumaq və yetişmiş meyvələr yeməklə məşğul olurdular. İsfins gecənin bir xeyli vaxtını oturub öz xatirələrini bağın, keçidlərin və dəhlizlərin səhifələrini vərəqləməklə yaşadı. Çəkinmədən və təşvişə düşmədən həmin anları keçirdi. Bu zaman xidmətçi gəlib ondan hazır olub-olmadığını soruşdu.

O, “tamamilə hazıram” deyərək ayağa qalxdı və getməyə hazırlaşarkən xidmətçi dedi:

– Ardımca gəl.

İsfins xidmətçi ilə getdi. Adamları da onun ardınca düşdülər. Pilləkənlərdən qalxıb firon dəhlizinə keçərək hökmdarın zalının qapısına çatdılar. Daxil olmaq üçün izin verilənədək gözlədilər. Qulaqlarına uca gülüş səsləri, rəqs edən ayaqların taqqıltıları, şiddətli musiqi nəğmələri gəlib çatırdı. O, dolçalar, qədəhlər və güllər daşıyan saqi dəstələrini gördükdə başa düşdü ki, bu adamlar bayramlarında o ki var əylənib kef edirlər. Onu da anladı ki, hökmdarın yaratdığı bu şəraitdə onların vüqar və ədəb-ərkandan azad olmayaraq ilkin vəhşi fitrətlərinə qayıtmaları üçün hər şey edilib. Sonra qullar-

dan biri onu adı ilə çağırırdı. O, asta-asta irəlilədi. Zalın ortası boş idi. İnsanlar da öz təmtəraqlı rəsmi geyimlərində ətrafda əyləşib maraqla ona baxırdılar. Birdən o çaşıb-qaldı. Başa düşdü ki, hakim insanlarda maraq oyatmağı yaxşı bacarır. Hakim özünü hökmdarın gözündə böyütmək üçün hökmdara ondan və gətirdiyi hədiyyələrdən danışmışdı. O, bunda nəşə xeyir olduğunu görürdü. Zalın yarısını keçdikdən sonra İsfins ardınca gələnlərə dayanmaq əmri verdi. Özü təkbaşına taxta yaxınlaşıb hörmət əlaməti olaraq başını əydi, müti və itaətkar səsle dedi:

– Ağam, uca tanrı, Nilin ağası, Yuxarı və Aşağı Misirin fironu, Şərqlə Qərbin hökmdarı.

Hökmdar gur, güclü səsle ona dedi:

– Mən sənə sülh bəxş edirəm, ey qul.

İsfinsin qaməti düzəldi. Ata-babalarının taxtında əyləşən adama öləri bir nəzərlə oğrun-oğrun baxa bildi. Bağdakı heykəlin şəksiz ona aid olduğunu bildi.

Lakin o, adamın üzünün bərk qızarmasından, gözələrinin baxışından və qabağında qoyulmuş şərab badəsindən başa düşdü ki, o sərxoşdur. Kraliça onun sağında, şahzadə xanım Amenrides solunda əyləşmişdi. Qız hökmdar libasında parlaq ulduz kimi görünür, sakitcə və təkbəburlə ona baxırdı...

Hökmdar ona süzücü nəzərlə baxdı. Oğlanın görkəmi onun xoşuna gəlmişdi. Hökmdar gülümsünərək qaba səsi ilə dedi:

– Tanrı haqqı, üzdən əyanlarımızdan birinə oxşayır.

İsfins başını əyib dedi:

– Tanrı istəyib ki, onu fironun qullarından birinə qismət etsin.

Hökmdar qəhqəhə çəkərək dedi:

– Görürəm ki, yaxşı danışırısan. Sənin xalqın gözəl danışığıla bizim simpatiyamızı qazanır, pullarımızı əldə edir. Setin hikmətindən irəli gəlir ki, qılınıcı güclü ağaya,

gözəl danışmaq qabiliyyətini isə zəif qula verib. Lakin bunun sənə nə dəxli var?.. Dostumuz Xenzir mənə deyib ki, sən Nubiya ölkəsindən bizə hədiyyələr gətirmisən. Göstər o hədiyyələrini.

Gənc başını əydi və sonra yana əyilib öz adamlarına işarə etdi. İki nəfər fil dışından olan sandıqçanı gətirib taxtın qarşısına qoydu. Gənc yaxınlaşıb onu açdı. Oradan yaqut, zümrüd, mirvari və mərcanla işlənmiş xalis qızıldan qoşa firon tacını çıxardı. Onu qaldırıb göstərdikdə oradakıların heyrətinə səbəb oldu. Heyrətdən və heyranlıqdan səs-küy saldılar. Apopi isə tamahkar domba gözlərini bərəldib ona baxırdı. Hiss etmədən başındakı tacını çıxardı, yeni tacı böyük əlləri arasında tutub keçəl başına qoydu. Cah-calal içində yeni surət göründü. Hökmdar sevindi, üzündə razılıq əlaməti göründü. Gəncə dedi:

– Ey tacir, hədiyyən qəbul olundu.

İsfins hörmət əlaməti olaraq baş əydi, adamlarına tərəf dönüb onlara xüsusi işarə etdi. Onlar kəcavənin üzərinə asılmış pərdəni açdılar. Bu zaman bir-birinə bərk sarılıb oturan üç piqmey göründü. Onların peyda olması bütün camaatı bərk heyrətləndirdi. Əksəriyyəti ayaq üstə durub boğazlarını uzatdı. Gənc tacir onların üstünə qışqırdı və: “Ağanız fironu bir salamlayın görək”, – dedi. Piqmeylər bir sıçrayışla atılıb cərgə ilə dayandılar. Sonra yavaş addımlarla taxta yaxınlaşıb üçü də fironun qarşısında diz çökdü. Sakit oturdular, onların üzlərində heç bir ifadə yox idi. Hökmdar astadan dedi:

– Ey tacir, bu məxluqlar nə ola bilər?

– Hökmdarım, onlar insanlardır. Onların qəbilələri Nubiyanın ən ucqar cənubunda yaşayır. Dünyada özlərindən başqa xalqların mövcud olmasına inanmırlar. Əgər bizlərdən birini görsələr, heyrətdən dilləri tutular, təəccüb içində bir-birini çağırırlar. Bu üç piqmeyi böyüdüüb yaxşı tərbiyə etmişəm. Ağam, onlarda ita-

ətkarlıq və mütilik vardır, onlarla əylənmək və dincəlmək olar.

Hökmdar iri başını bulayıb bərkdən güldü, sonra dedi:

– Hər şeyi bildiyini iddia edən kəs axmaqdır. Sən isə, ey gənc, ürəklərimizə sevinc gətirdin. Mən sənə öz razılığımı verirəm...

İsfins baş əyib hökmdara arxasını çevirmədən geri qayıtdı. Zalın ortasına çatmışdı ki, kiminsə onun qolundan yapışdığını hiss etdi. İsfins kobud əlin sahibinə tərəf dönüb gördü ki, bu, təmtəraqlı hərbi geyimdə olan, gözəl saqqallı, sıx bıqlı, lovğa bir kişidir. “Yanaqlarından qan damması”, baxışlarından zəhrimar yağması onun möhkəm sərxoş olmasına dəlalət edirdi. O, hökmdarını salamlayıb dedi:

– Müqəddəs ənənələrimiz tələb etdiyi kimi, təntənəli tədbirlərdə döyüş səhnələrini müşahidə etmək, heç şübhəsiz, hökmdarımı sevindirər. Mən hökmdarımın müqəddəs zəti xatirinə baxanları xoşhal edəcək qanlı təkbətək döyüş həsr etmək istəyirəm.

Hökmdar qədəhini qalın dodaqlarına qaldıraraq dedi:

– Canları bürümüş yorğunluğu götürmək üçün bu zalın yerinə atlıların qanının axıdılması necə də gözəl olar. Lakin ey sərkərdə Rux, düşmənciliyin ilə şərəfləndirdiyin o xoşbəxt kimdir?

Sərxoş sərkərdə İsfinsə işarə edib dedi:

– Bu, mənim rəqibimdir, ey hökmdarım.

Hökmdar, eləcə də, əyanlardan çoxu təəccübləndi. Hökmdar ondan soruşdu:

– Bu nubiyalı tacir sənin qəzəbinə necə tuş gəlib?

– O, əvəzinə əlli külçə qızıl verərək kəndçi bir qadını cəzadan azad etməklə mənim şəxsiyyətimi alçaltmağa cürət etmişdir.

Hökmdar gur səslə gülüb sərkərdədən soruşdu:

– Sən razı olarsanmı, rəqibin kəndçi olsun?

– Hökmdarım, görürəm o, möhkəm cüssəli və iri əzələlidir. Əgər quşürəkli deyilsə, onda mən onun aid olduğu təbəqənin aşağılığına hökmdarımın xatirinə və bayram sevinclərinə şərik olmaq üçün göz yumaram.

Lakin hakim Xenzir vuruşa razı deyildi. Qardaşı qazi Senmuta tənəli baxışlarla baxırdı. Xenzir başa düşürdü ki, məhz o, qardaşının mövqeyini təqdir etmədən sərkərdəni İsfinsin üzərinə göndərmişdi. Qorxurdu ki, Ruxun qılıncı onun üçün Nubiyanın qiymətli xəzinələrini itirə bilər. Ona görə də sərkərdə Ruxa yaxınlaşıb ona qətiyyətlə dedi:

– Ey sərkərdə, kəndçi bir tacirlə vuruşmaqla öz məqamını hörmətdən sala bilməzsən.

Rux hakimin yolunu kəsərək dedi:

– Əgər bir kəndçi ilə vuruşmağım eyibdirsə, bir qulu layiq olduğu cəzaya çatdırmadan mənə meydan oxumasına imkan vermək də mənə ağırdır. Fironun bu tacirə iltifat göstərdiyini gördükdə qərara gəldim ki, ona insaf edim və özünü müdafiə etmək üçün ona fürsət verim...

Sərkərdənin dediklərini eşidənlər zənn etdilər ki, o ədalətlidir və ümid etdilər ki, tacir təkbətək döyüşü qəbul edərək bayram sevinclərinə sevinc qatacaq. İsfins çox çaşqınlıq içində idi və bu vəziyyətdən çıxış yolu tapa bilmirdi. O, camaatın onun nə deyəcəyini eşitməyə can atdığını hiss edirdi. Sərxoş inadkar sərkərdənin ona yönələn çağırış və həqarət dolu baxışlarını hiss edirdi. Damarlarında qanı qaynamağa başladı. Amma bu an Tetişərinin və Latonun nəsihətlərini xatırladı. O, birdən bu kobud sərkərdəni öldürsəydi, bütün planları məhv olacaqdı. Və o, ailəsi üçün ədalətin bərpası naminə əlverişli fürsəti fövtə verə bilərdi. İsfinsin qanı dondu, əzmkarlığı onu tərk etdi. Ey tanrım, nə geri qayıtmaq, nə də qaçmaq olar, o,

necə hərəkət etməliydi ki, sərkərdənin həqarətli baxışlarına tuş gəlməyəydi? Əgər o, oranı başısaşağı, qəlbi sınımış tərk edib getsəydi, ən uca, ali hədəfini yerinə yetirmək yolundakı təhlükə yox olacaqdı. Elə bu an sərkərdənin sözləri onu fikirlərindən ayıltıdı:

– Ey kəndçi, mənə meydan oxumuşdun. Bəs indi qarşımda dura biləcəksənmi?

İsfins ruh düşkünlüyü, gücsüzlük hiss edərək sakit idi. Bir səs eşitdi. Ona deyirdi: “Gəncdən əl çək, o döyüşmək bilmir”. Başqa bir səs isə deyirdi: “Qoy gənc getsin, döyüşçü onun bədəni ilə deyil, öz nəfsi ilə vuruşmalıdır...” İçinə kin dolan İsfins bu zaman hiss etdi ki, kimsə əlini onun çiyinə qoyub: “Sən döyüşçü deyilsən, üzr istəsən, sənə eyib olmaz”, – deyə ona məsləhət verir. O, baxıb yanında Xenziri gördü. Babasını öldürmüş əlin toxunuşundan bədəninə sirayət etmiş titrəmə hiss etdi. Həmin qorxulu anda taxta tərəf nəzər saldı. Şahzadə Amenridesin maraqla ona tərəf baxdığını gördü. Qəzəb ona üstün gəldi, ağlını itirdi, eşidilən bir səslə dedi:

– Mən sərkərdəyə mənimlə təkbətək vuruşmağa iltifat etdiyi üçün təşəkkür edirəm və mənə uzatdığı əli qəbul edirəm.

Ürəklərə sevinc yayıldı. Hökmdar güldü və yenə bir qədəh içdi. Hər tərəfdən gözlər iki rəqibə dikilmişdi. Sərkərdənin üzündə razılıq ifadəsi göründü və bəd-xahcasına intiqam alan kimi gülümsündü. Sonra İsfinsdən soruşdu:

– Qılınca vuruşacaqsan?

O, razılıq əlaməti olaraq başını yellədi. Sərkərdə ona qılinc verdi. Sonra İsfins əbasını çıxardı, onun şalvarı göründü. Bədəni, boy-buxunu, mütənasib qaməti və gözəl üzü nəzərləri özünə cəlb etdi. Sonra ona qalxan verildi. Qılını sağ əlinə alıb qalxanı da sol əlində tutdu. Məbədlərin qapıları üzlərinə bağlanmış hey-

kəllərindən biri kimi o, sərkərdədən bir neçə əl uzaqda dayandı.

Hökmdar vuruşmağa izin verdi. Hər biri qılıncı-
nı siyirdi. Qəzəbli sərkərdə hücumu keçdi. Rəqibinə
öldürücü zərbə endirdi. Zənn etdi ki, son zərbədir.
Lakin gənc qəribə bir cəldliklə ondan yayındı. Rəqibin
qılıncı havada oynadı. Sərkərdə ona məhəl qoymaya-
raq ildırım sürətiylə başına birincisindən daha güclü
zərbə endirdi. Gənc cəld bir hərəkətlə qalxanı ilə zər-
bəni dəf etdi. Zəlin hər tərəfindən təəccüb sədaları
qalxdı. Sərkərdə başa düşdü ki, o, döyüş fəndlərini
yaxşı bilən bir adamla vuruşur. Ehtiyatını götürdü.
Döyüşü yeni taktika ilə davam etdirdi. Onlar bir-birinin
üstünə atıldılar. Gah toqquşur, gah ayrılırdılar. Hücum
edib, arxaya çəkilirdilər. Sərkərdə qəzəb və şiddət içi-
nə idi. Oğlan isə qəribə təmkin nümayiş etdirirdi.
Düşməninin hücumlarını asanlıqla və inamla dəf edirdi.
Hər dəfə gözəl məharəti ilə zərbədən yayındıqca
düşmənin qəzəbi daha da coşur, o daha da dəli olur-
du. Hamı başa düşdü ki, İsfins müdafiə ilə kifayətlənir,
yalnız taktikanı pozmaq və ya zərbəni yayındırmaq
məqsədi güddükdə hücum edirdi. Onun döyüş fənd-
lərində mahir olduğu özünü göstərdi. Rəqibi üzərində
elə məharətlə və çevikliklə üstün gəldi ki, oradakılarda
ruh yüksəkliyini alovlandırırdı. Döyüşün ləzzəti onun
müxtəlif xalqların nümayəndələri arasında getdiyini
tamaşa edənlərə unutturdu. Rux dəliyə dönmüşdü.
Onun hücumları zəifləmədən, şiddətlə davam etdirir-
di. Zərbəni-zərbə dalınca endirir, İsfins də qalxanı ilə
müdafiə olunur, onlardan fəndgirliyi ilə yayınırdı. O,
hədsiz dərəcədə inamlı və arxayın idi. Nə qəzəblənir,
nə də həyəcanlanırdı. Sanki, o, alınmaz qala idi. Kinli
sərkərdə bədbinliyə qapılmağa başlamışdı. Mövqeyi-
nin həssaslığını və onun çox çıxılmaz vəziyyətdə oldu-
ğunu hiss edirdi. Ümitsizlik onu risk etməyə sövq etdi.

Qılıncını qaldırdı, rəqibinin müdafiə ilə kifayətləndiyindən arxayın olaraq var qüvvəsini və gücünü toplayıb qəflətən şiddətli zərbə endirdi. Bu an İsfins yayınaraq onun qılıncının tiyəsinə gözəl zərbə endirdi, qılıncın tiyəsi rəqibin ovçunu yaraladı. Əli titrədi, gənc qılınca bir zərbə də endirib onu uzağa atdı. O, fironun taxtının yanında yerə düşdü. Silahsız qalmış Ruxun əlindən qan damcılayırdı. Amma hirsindən də əl çəkmirdi. Camaat tacirin cəsarətindən və döyüşdəki üstünlüyündən sərkərdəyə qarşı istifadə etməməsindən təəccüblənərək sevinc içərisində səs-küy saldı. Sonra sərkərdə onun üstünə qışqırdı:

– Ey kəndçi, niyə məni öldürməyə tələsmirsən?

İsfins aramla dedi:

– Məni buna sövq edəcək səbəblərim yoxdur...

Sərkərdə dişlərini qıcadı. Hökmdara baş əyib sağollaşaraq oranı tərk etdi. Hökmdar o qədər uzun-uzadı güldü ki, bədəni silkələndi. Sonra o, İsfinsə qılıncını və qalxanını haciblərdən birinə verib taxta yaxınlaşması üçün işarə etdi. Gənc yaxınlaşıb hökmdara baş əydi. Hökmdar ona dedi:

– Döyüş üslubun piqmeylərin kimi qərībədir... Döyüşməyi necə öyrənmisən?

– Ey qüdrətli hökmdar, Nubiya ölkəsində özünü və yoldaşlarını müdafiə etməyi bilməyən tacir öz karvanının təhlükəsizliyini təmin edə bilməz.

– Ölkəyə bax, – deyən hökmdar davam etdi: – Soyuq şimal səhrasının ətrafını gəzib-dolananda kişilərimiz və qadınlarımız güclü döyüşçülər idilər. Elə ki saraylara sığındıq, cah-calalın kölgəsində dəyişildik, su əvəzinə şərab içdik, döyüşkənliyimizi tərk etdik. Ona görə də indi ordumun sərkərdələrindən birinin kəndçilərdən olan bir tacirlə döyüşdə məğlub olmasını müşahidə etməyə məcburam.

Hökmdar danışarkən üzü parlayır, ağzında isə

gülüş ifadə olunurdu. Hakim Xenzir onun taxt-rəvanına yaxınlaşıb onunla salamlaşaraq baş əydi və dedi:

– Ağam, bu gənc cəsurdur, aman verilməyə layiqdir.

Firon sərxoş başını tərpədirib dedi:

– İnanıram, Xenzir, döyüş adil və şərəfli idi. Mən ona aman verirəm.

Hakim fürsəti əlverişli görüb dedi:

– Ağam, bu gənc taxt-tac üçün ən yüksək xidmətlər göstərməyə hazırdır. Belə ki, o, Misirin taxılı müqabilində taxt-taca Nubiyanın xəzinələrindən ecazkar qiymətli əşyalar gətirər.

Hökmdar fikirli-fikirli hakimə baxdı, başını bəzəyən tacı yadına saldı, tərəddüd etmədən dedi:

– Ona bu işdə icazə veririk.

Xenzir təşəkkür edərək başını əydi. İsfins fironun qarşısında diz çökdü. Əlini uzadıb hökmdann paltarının balaqlarından öpdü. Sonra müticəsinə bir müddət dayandı. Bu an taxtın sol tərəfinə baxmaq üçün içində oyanan istəyindən güclə özünü saxladı. Daldalı qayıdıb zalın böyük qapısından çıxdı. Şad-xürrəm idi. Amma öz-özündən soruşurdu: “Görəsən, döyüşdüyümü bildikdə Lato nə deyəcək?..”

İsfins və qullar gecədən xeyli keçmiş gəmiyə çatdılar. Lato yatmayıb gözləyirdi. Xəbərləri eşitməyə can ataraq gəncə tərəf narahatlıqla yaxınlaşdı. İsfins də sarayda başına gələn uğurlarını və çətinlikləri ona hekayə etdi. Lato dedi:

– Tənn Amona şükür edək ki, bizə uğur qismət etdi. Lakin vəzifəmə xəyanət etməmək üçün sənə açıq şəkil-də deməliyəm ki, sən qəzəb və təkəbbürə təslim olmaqla kobud səhv etdin. Sən qəzəbdən coşaraq böyük ümidlərimizi məhv olmaq təhlükəsi ilə üz-üzə qoymamalıydın. Birdən sərkərdə sənə qalib gəlsəydi, nə olardı?.. Yaxud hökmdarın sənə hücum etməsi gözlənilə bilməzdimi? Daim xatırlamalısən ki, biz burada qullar, onlar isə

ağalardır. Biz bura onlardan lütf diləməyə gəlmişik. Heç vaxt unutma ki, onlara, xüsusilə də bütün Misirin hökmdarları qüdrətli babana öldürücü zərbəni endirmiş o hakimə özünü sədaqətli və minnətdar göstərməlisən. Misir uğrunda, arxamızda Napatada qorxa-qorxa, ümidlər içərisində buraxıb gəldiklərimiz naminə bunu et.

Kişi özünü saxlaya bilməyib hönkürtü ilə ağladı. Sonra öz otağına keçib ürəkdən dua etdi.

Növbəti günün səhəri onlar vəd etdikləri kimi xanım Abananın komasına yollandılar. Xanım, oğlu Ahmos və bəzi dostları – aralarında Seneb, Ham, Dib və Kum da var idi – onları qarşıladılar. Hamısı narahat idi və xəbərləri eşitməyə can atırdılar. Ham gələnlərə dedi:

– Ürəklərimiz narahatdır: qorxu onlara əzab verir, ümid isə alovlandırır. Arxamızca yaxın komalarda keçən gecə ərzində gözlərinə yuxu getməyən yüzlərcə dost qoyub gəlmişik.

İsfins nəzakətlə gülümsədi və dedi:

– Ey dostlar, sizə müjdəm var. Hökmdar Misirlə Nubiya arasında ticarət etməyə bizə icazə verdi.

Onların üzlərində fərəh ifadəsi göründü, gözləri ümid işığı ilə parladı. Lato qəti dedi:

– İşə girişmək vaxtı gəlib çatdı. Vaxtı boş yerə itirməyin, bilin ki, yol uzundur və bacardığımız qədər daha çox adam aparmalıyıq. Camaatı bizim səfərimizdə iştirak etməyə yorulmadan razı salın. Əsl həqiqəti açıb demədən onlara çoxlu gəlir vəd edin. Sərhədi keçən kimi əsl hədəfimizi onlara deyəcəyik. Fivin və bütün Misirin adamları kimi onların da sadıq olacaqlarına inanırıq. Hamılıqla işə başlayın, əşyalarınızı yığın.

Ürəkləri ruh yüksəkliyi və inamla alovlanan adamlar gizli fəaliyyət göstərməyə başladılar. Onlar balıqçı qiyafəsində gəmilərə doluşurdular. Gəmilərin göyərtələrində və anbarlarında yerləşirdilər. İsfinsin qarşısında çətin bir problem dururdu. O, ya qadın və uşaqları

köçürməli, onlara kişilərin tutmalı olduqları yerləri verməməli, ya da yaxınlarına və özlərinə çətin olsa da, onları orada buraxıb yola düşməliydi. Gənc məsələnin qəlizləşdiyini görüb öz yaxın dostları ilə məsləhətləşdi. Uzun götür-qoydan sonra Abananın oğlu Ahmos sözə başladı:

– Cənab İsfins, bizə kişilərdən ibarət qüdrətli ordu lazımdır. Qadınların bu əzəmətli ordunun yığılmasını gecikdirməsinə icazə vermək olmaz. Fivdə qalıb bizim qaliblər kimi geri qayıdanadək gözləmələri onlara zərər verməz. Qadınlarımız Fivdə qala-qala ruh yüksəkliyi ilə döyüşməyimiz onları arxamızca Nubiyada tərk edib gəlməyimizdən daha yaxşıdır. Ayrılıq bizə əzab versə də, qoy hamı buna dözsün və ali məqsədimiz yolunda qurban verməyə hazır olsun.

Abana bu sözlərdən həddən artıq təsirlənib dedi:

– Necə də müdrik fikirdir... Həqiqətən, bizim yerimiz buradadır. Biz Fiv sakinləri ilə talelərini bölüşəcəyik. Qismətimizə ölmək yazılıbsa, öləcəyik. Yox, əgər yaşamaq yazılıbsa, yaşayacağıq...

Hamı tərəddüd etmədən fikri qəbul etdi. Qadınlar ərlərinin və övladlarının ayrılıb getməyinə razı oldular. Fivin cənub hissəsinin sakinləri ayrılıq günü göz yaşları axıdır, dualar edir və ümidlərini itirmirdilər.

İsfins mühüm işlərlə və səssiz fədakarlıqlarla dolu bu son günlərdə rahatlıq tapmırdı. Adamlarla görüşür, ailələrə baş çəkir, səfərə çıxanların işlərini tənzimləyirdi. Bununla yanaşı, özünə ümidlərlə toxtaqlıq verir, bu günü və sabahı düşünürdü. Qəzəb və intiqam alovunu səbirlə söndürürdü. Eyni zamanda o, qəlbində alışıb-yanan ehtiraslı istəyini boğmağa, məhəbbətlə mübarizədə nifrəti zəifləmiş içini didib-dağıdan ehtiraslarını yox etməyə məcbur idi. Bu son günlərdə necə də güclü, möhkəm mücadilə edərək dözdü, təmkin nümayiş etdirdi...

Sonda Cənub hakimi İsfinsə yola düşməyə izin verdi. Ona istədiyi vaxt sərhədi keçmək üçün icazə vəərəqi verildi. Gəmilər lövbərlərini qaldırdı və rütubətli sübh vaxtı yola düşdülər. İsfins, Lato və Abananın oğlu Ahmos birinci gəminin kayutunda oturmuşdular. Onların ürəklərində xiffət və vətən həsrəti var idi. Ahmosun gözlərində anası ilə vidalaşarkən axıtdığı göz yaşları qalmışdı. İsfins arzularına qərq olmuşdu: Fivi, onun əhalisini xatırlayırdı. Yer üzərində şəhərlərin ən böyüyü Fiv, yüzqapılı şəhər, başları Əkizlər bürcünə dəyən obelisklər, iri məbədlər, hündür qəsrlər, uzun yollar və geniş meydanlar, gecə-gündüz qaynaşan, səs-küylü bazarlar, şanlı Fiv qapıları, on il əsirlikdə ibadət edilənlərin üzünə bağlı qalan Amonun Fivi. Barbarların ələ keçirdikləri, yerli vəzirləri, qaziləri, sərkərdələri və əyanları oradan uzaqlaşdırdıqları, sakinlərini qula çevirdikləri Fivi yadına salırdı. Fələk onları dünən kölələri olanların qarşısında zəlil edib. Gənc dərdli-dərdli köksünü ötürdü. Sonra gəmilərinin anbarlarında çömbəlib oturan adamları düşündü. Onların hamısını bir ümid hədəfə doğru aparırdı – nəsildən-nəslə keçən Misirə sarsılmaz sevgiləri onları qorxulu işlərə sövq edirdi. Düşmənlərinin arasında qoyub getdikləri arvadları, qızları və uşaqlarının ayrılıq əzablarından nə qədər əziyyət çəkirdilər. Elə bil ki, onların hamısı öz nisgilini boğan, həsrətini gizlədən, üzündə əzmkarlıq və güc ifadəsi görünən bu gənc cəsur Ahmos idi... Sonra xatirələr yığını içində parlaq surət zəhnində dolaşdı. Gözlərini aşağı dikdi ki, itigözlü Latodan baxışlarını gizlətsin. Əgər o, nə barədə fikirləşdiyini bilsəydi, yenidən qəzəblənər, onun ürəyini ilk dəfədən adlandırdığı kimi “şeytanın qızı” ilə məşğul etməsini qəbul edə bilməzdi... Özünə qəribə gəldi: necə olur ki, könlü onun surəti

ətrafında fırlanır, hələ də ona meyillənir?! Karıxmış halda öz-özündən soruşdu: “Görəsən, məhəbbətlə nifrət bir insanda cəmləşə bilərmidi?” Onun gözlərində həzin bir ifadə göründü. Öz-özünə dedi: “Nə olursa olsun, gözlərim ona bir daha baxmayacaq, ona görə də narahatlığa heç bir əsas yoxdur. Görəsən, dünyada unutkanlığa qalib gələ biləcək bir qüvvə varmı?”

– Şimala bax. Sürətlə gələn gəmi karvanı görürəm.

Lato təşvişə dəlalət edən bir tonda dedi ki sözlərlə onu öz xəyallarından ayırdı.

İsfins və Ahmos dönüb arxaya baxdıqda beş gəmidən ibarət bir karvanın sürətlə dalğaları yararaq onların ardınca irəlilədiyini gördülər. Lakin gəmilərdə olanlar görünmürdü. Amma gəmilər sürətlə yaxınlaşmağa başladığından, göyərtələri açıq-aydın görünürdü. İsfins karvanın önündə göyərtədə dayanmış bir kişini görüb tanıdı və narahatlıqla dedi:

– Bu, sərkərdə Ruxdur.

Latonun üzü qaraldı, təşvişi yavaş-yavaş artmış halda dedi:

– Görəsən, o, bizə çatmaq istəyir?

İsfins bilmədi ona nə cavab versin. Onlar karvanı maraqla və ehtiyatla izlədilər. Latonu bir az qorxu bürüdü və acıqlı-acıqlı dedi:

– Bu axmaq yolumuza mane olmaq üçün gəlir?

İsfins başa düşdü ki, o, səhvinin bədalini hələ ödəyib qurtarmayıb və onun gəmiləri də təhlükə ilə üz-üzədir. Ruxun gəmilərinin hərəkətini izləməyə başladı. O, karvanın bəzi gəmilərini də ötüb-keçərək sürətlə yaxınlaşmaqda idi. Göyərtələrində keşikçi dəstələrinin əsgərləri dayanmış beş hərbi gəmi gəlib çatdı. Şübhəsiz, xeyir üçün gəlməmişdilər. Sonra rəhbərlik gəmisi onun gəmisinə yaxınlaşdı və ona yan aldı. O, sərkərdənin ona kəskin-kəskin baxdığını gördü. Onun kobud səslə: “Dur və lövbərləri endir”, – qışqırdığını eşitdi.

Gəmilər istiqamətlərini dəyişib karvanı mühasirəyə aldı. İsfins dənizçilərinə əmr etdi ki, avar çəkməyi dayandırınlar və lövbərləri endirsinlər. Əmrə tabe oldular. Hərbi döyüşə hazırlaşmış kimi yaxşı silahlanmış əsgərləri daşıyan hiksosların gəmilərini gördükdə onları qorxu bürüdü. İsfinsin narahatlığı gücləndi. Qorxdı ki, ona qarşı qəzəbli olan sərkərdə onun adamlarını ciddi cəzalandırsın, beləliklə də, bütün xalqının ümidi məhv olar. O, yoldaşına dedi:

– Əgər bu adam mənim başımı istəyirsə, eybi yox, yeni mübarizənin ilk qurbanlarından olmağa hazıram. Lato, əgər öldürüləmərsə, sən qəzəblənib özündən çıxmada başladığımız yolu davam etdirməlisən. Yoxsa bizim hamımızın ümidlərini məhv etmiş olarsan...

Qəfildən ümitsizliyə qapılan qoca onun əlini sıxdı. İsfins qətiyyətlə sözüne davam etdi:

– Lato, mən də sənə mənə dünən verdiyin məsləhəti verirəm: “Ağılsız qəzəbdən çəkin”. Qoy səhvimin bədəlini özüm ödəyim. Əgər sabah atamın yanına qayıtsan, ölümümə bağlı ona başsağlığı verər və yanına Misir əsgərlərini aparmağın münasibətilə onu təbrik edərsən. Bu, ümidimizi həmişəlik itirməklə məni onun yanına aparmağından daha xeyirlidir...

O, sərkərdə Ruxun: “Ey kəndçi, gəminin ortasına çıx”, – qışqırdığını eşitdi.

Gənc Latonun əlini sıxdı və mətin addımlarla getdi. Gəminin göyertəsində dayanmış sərkərdə ona dedi:

– Ey ağılsız qul, mən sərxoş olub ayaq üstə dayana bilmədiyim vaxt qılıncımı vurub əlimdən saldın. Bax, indi buradayam, səni gözləyirəm, mətin ürəyimlə və güclü biləklərimlə səni gözləyirəm.

O başa düşdü ki, sərkərdə təbiətə qisasçıdır, vurulmuş ləkəni təmizləmək üçün onunla təkbətək döyüşmək istəyir. Karvanının aqibəti barədə içində arxayınlıq çökmüş İsfins sakitcə dedi:

– Ey sərkərdə, sən yenidən təkbətək vuruşmaq istəyirsən?

– Bəli, ey qul, bu dəfə səni öz əllərimlə dəhşətli şəkildə öldürəcəyəm, – o, həyasızcasına cavab verdi.

İsfins sakit tonda ondan soruşdu:

– Mən səninlə döyüşdən qorxmuram, lakin döyüşün nəticəsi nə olursa olsun, karvanıma toxunmamağa söz verirsənmi?

Sərkərdə həqarətlə dedi:

– Hökmdarımın istəyinə hörmət edərək karvanı buraxacağam. Amma sənin cəsədin burada qalacaq.

– Harada döyüşmək istəyirsən?

– Gəminin göyərtəsində.

Gənc bir kəlmə belə demədən bir qayığa atıldı və güclü biləkləri ilə avarları çəkib sərkərdənin gəmisinə çatdı. Sonra pilləkənlərlə göyərtəyə qalxıb düşməni ilə üz-üzə dayandı. Sərkərdə ona acıqlı-acıqlı baxdı. Gəncin gözəl üzündə görünən arxayınlıq, mətinlik, etinasızlıq onu qəzəbləndirdi. Əsgərlərdən birinə işarə etdi. Gəncə qılinc və qalxan verildi. Sərkərdə vuruşa atılmağa hazırmış kimi ona dedi:

– Bu gün sənə rəhm yoxdur, özünü qoru...

Sonra qanıçən vəhşi kimi onun üstünə atıldı. Silaha sarılmış əsgərlərin geniş dairəsinin ortasında şiddətli döyüşə girdilər. Başqa gəminin burnunda Lato və Ahmos dayanıb əyri-əyri baxır, vuruşmanı müşahidə edirdilər... Sərkərdənin zərbələri bir-birinin ardınca endirildikcə İsfins onları böyük məharətlə dəf etdi. Sonra İsfins rəqibinə elə şiddətli zərbə endirdi ki, onun qalxanına dəyib üzərini cızdı. Gənc fürsətdən istifadə edərək rəqibinin üzərinə şiddətlə və məharətlə hücumu başladı. Sərkərdə geri çəkilməyə məcbur oldu. Ona istirahət etməyə və ya yenidən hücumu keçməyə fürsət verməyən güclü rəqibinin endirdiyi zərbələrdən müdafiə olunmağa başladı. Sərkərdənin üzü əsəbi şəkil

aldı. Dəli kimi qəzəbləndiyindən dişlərini qıcadı, rəqibinin üzərinə çarəsiz şəkildə atıldı. Amma gənc kənara çəkildi, sonra ona yumşaq zərbə endirərək boğazını yaraladı. Sərkərdənin əlləri boşaldı və vuruşu saxladı. Sərxoş kimi ləngər vurub üzüstə yıxıldı. Onun qan içində çapaladığını görən əsgərləri qəzəblə qışqırdılar. Uzun qılınclarını qınlarından çıxarıb başçıları olan zabitin ilk işarəsi ilə gəncin üzərinə atılmağa hazırlaşdılar və oxlarını onun ürəyinə tuşladılar. İsfins həmin an öldürüləcəyinə şübhə etmədi və müqavimət göstərməyin əbəs olduğunu başa düşdü. Qarşısında yerdə uzanan sərkərdədən gözlərini ayırmadan müticəsinə öz ölümünü gözlədi. Bu həlledici narahat anda yaxında qəzəbli bir səs eşitdi: “Ey zabit, əsgərlərinə qılınclarını qınına qoymalarını əmr et”.

Səs İsfinsə tanış gəldi. Ürəyi düşdü. Səs gələn tərəfə dönən gənc təkbətək döyüşün şahidi olmuş gəmiyə yapışmaqda olan bir firon gəmisini gördü. Şahzadə Amenrides gəmi göyartəsinin məhəccərinə söykənmişdi. Onun gözəl üzündə qəzəb əlamətləri sezilirdi.

Əsgərlər qılınclarını qınlarına qoyub salam verdilər. İsfins də hörmət əlaməti olaraq baş əydi. Sonra heyrətindən ayıldı və ölümdən xilas olduğuna, doğrudan da, əmin oldu. Şahzadə zabitdən soruşdu:

– Sərkərdə Rux ölüb?

Zabit sərkərdəyə yaxınlaşıb əlini onun ürəyinə qoydu. Boğazını yoxlayıb ayaq üstə durdu və dedi:

– Ülyahəzrət, yarası çox təhlükəlidir. Amma nəfəsi gedib-gəlir.

– Döyüş ədalətli idimi? – şahzadə soyuqqanlılıqla soruşdu.

– Bəli, ülyahəzrət.

Şahzadə qəzəblə dedi:

– Bəs hökmdarın aman verdiyi bir adamı qətl etmək istəyi sizdə necə yarandı?..

Zabitin üzündə çaşqınlıq ifadəsi göründü. O, bir kəlmə də demədi. Şahzadə amiranə bir tonda dedi:

– Bu taciri azad edin, yaralı sərkərdəni saray təbiblərinin yanına aparın.

Zabit əmrə tabe oldu və İsfinsi azad buraxdı. Gənc öz qayığına düşüb firon gəmisinə tərəf səmt aldı. Gənc özündə rahatlıq hiss edərək dodaqaltı dedi: “Şahzadə lazımı anda necə özünü çatdırdı...” Sonra gəminin göyərtəsinə qalxdı. Keşikçilərdən heç biri ona mane olmadı. Gördü ki, şahzadə öz hücrəsinə qayıtmışdır. Ora tərəf mətin addımlarla getdi. Cariyədən içəri daxil olmaq üçün ondan izin almasını istədi. Cariyə bir an içində gözdən itdikdən sonra icazə alıb qayıtdı. İsfins ürəyi çırpına-çırpına içəri daxil olanda gördü ki, şahzadə yumşaq mütəkkənin üzərində əyləşib, kürəyini də yorğunluqdan ipək nalçaya söykəmişdir. Onun çöhrəsi ay işığı kimi nur saçırdı. Səmimi hörmət əlaməti kimi şahzadənin qarşısında təzim etdi. Ayağa qalxarkən qızın boğazında zümrüd qaşlı boyunbağısını gördü. Üzü qıpqırmızı oldu. Oğlanın üzünün və gözlərinin ifadəsindən heç nə qızın gözündən yayınmadı. Barmaq-larının ucu ilə boyunbağıya işarə edərək şirin, məlahətli səslə dedi:

– Bu boyunbağının pulunu məndən almağa gəlmisən?

Gənc oğlan onun şirin ləhcəsindən ruhlandı, qızın onunla zarafatından sevindi və səmimiyyətlə dedi:

– Əksinə, ülyahəzrət, gəlmişəm ki, mənə bəxş etdiyiniz həyat nemətinə görə səmimi-qəlbdən sizə təşəkkür edirəm. Mən həyatım boyu buna görə sizə borclu qalacağam...

Şahzadə elə gülümsündü ki, onun ön dişləri ildırım işartısı kimi göründü. Dedi:

– Bəli, sən həyatını mənə borclusan. Mən bunu deyərkən təəccüblənmə. Mən yalançı təvazökarlıq

altında gizlənən riyakar adamlardan deyiləm. Bu gün səhər öyrəndim ki, sərkərdə sənin karvanının yolunu kəsmək üçün kiçik donanma ilə üzüb. Gəmi ilə özümü ona çatdırdım. Sizin vuruşmanızın bir hissəsinin şahidi oldum. Sonra sənin həyatını xilas etmək üçün vaxtında müdaxilə etdim...

Bərk susamış adam üçün su nədirsə, qızın bu xeyirxahlığı da onun qəlbi üçün elə oldu. Qızın arzularla dolu gözləri və onun həyatını xilas etmək istəyini açıq etiraf etməsi oğlanın ürəyinə sevinc, nəşə salmışdı. Qızdan soruşdu:

– Xanımın riyakarlıq və süniliyə nifrət etdiyini bildiyimdən, birbaşa açıq deyə bilərmə ki, həyatımı xilas etmək üçün əziyyətə qatılmağa onu nə vadar etdi?..

Qız oğlanın onu sıxışdırmaq üçün cəhdlərinə istehza edərək çəkinmədən dedi:

– Ona görə ki, səni özümə borclu edim.

– Belə borc məni kasıb yox, əksinə, xoşbəxt edir...

Şahzadə mavi gözlərini qaldırıb ona elə baxdı ki, oğlan ləngər vurub, az qala, qızın ayaqları altına yıxılacağını hiss etdi. Şahzadə dedi:

– Sən bir buna bax, yalançı... Bir daha geri qayıtmayacağı səfərə yola düşərkən borclu borcverənlə belə danışarmı heç?..

– Xeyr, hökmdarım, əksinə, yaxında qayıdılacaq bir səfərə yola düşərkən.

Sanki, öz-özü ilə danışmış kimi şahzadə dedi:

– Görəsən, bu borcdan mənə nə çatacaq?..

Oğlanın ürəyi sızladı, gözlərinin maviliyinə baxdı, gözlərində şahzadənin ona bəxş etdiyi həyatdan daha şirin işvəli və mehriban baxışlar gördü. Hiss etdi ki, onların arasındakı hava bərk istidən və sehrli hissdən isinmişdi və onların ruhlarını təkliddə görüşdürüb qovuşdururdu. Oğlan ağlını itirib şahzadənin ayaqları üzərinə düşdü...

Sonra şahzadə: “Uzun zaman olmayacaqsan?” –
ondan soruşdu. Şahzadənin alnına və qulaqlarının üzə-
rinə tökülmüş qızılı zülfələri havada uçurdu. O, köksünü
ötürərək dedi:

– Bir ay, hökmdarım.

Şahzadənin gözlərində hüznü ifadə göründü.

– Lakin qayıtmağı planlaşdırırsan, elə deyilmi? – so-
ruşdu.

– Bəli, xanım, sənə aid olan həyatıma and olsun,
bu müqəddəs hücrəyə and olsun...

Şahzadə ona əlini uzadıb dedi:

– Görüşənədək.

Oğlan şahzadənin əlini öpüb dedi:

– Görüşənədək.

Lato qollarını açıb gözlərindən yaş axa-axa onu
qarşıladı və bağrına basdı. Ahmos onun boynunu
qucaqlayıb alnından öpdü. Karvan lövbərlərini qaldırıb
tam sürətlə üzməyə başladı. Onların üçü də şahzadə-
nin gəmisinin arxasınca baxa-baxa vidalaşdı. O, şima-
la, onlar isə cənuba doğru o qədər uzaqlaşdılar ki,
yorulmuş gözləri ondan ayrıldı. Hücrəyə qayıtdılar, bir
şey olmamış kimi oturdular.

İsfins yolboyu kəndləri, oradakı mis rəngli bədənləri
olan güclü kişiləri müşahidə etməklə fikirlərini dağıt-
maq istəyirdi. Amma ürəyi onu hücrəyə çəkirdi. Bir fikir
onu məşğul edirdi: görəsən, Lato şübhələndimi?.. Lato
yaxşı insan idi. Ürəyi qocalmışdı, hər şeydən imtina
edib yalnız vətən sevgisi ilə döyünürdü; eyni zamanda
oğlan fikirlərdən yaxa qurtara bilmirdi: görəsən, o,
düzgün etmişdimi, yoxsa yox? Lakin insan övladından
kim, əvvəlcədən taleyinə yazıldığı kimi, qarşısına çıx-
caq məsələləri nəzərə almadan hədəfinə çata bilər ki?..
Nə qədər insan uca dağa çıxmağa çalışsa da, dərin bir
uçuruma düşüb, nə qədər ovçu şikanın üzərinə atılmaq
üçün oxlarını hazırlasa da, özü şikara çevrilib.

Karvan Misir hüdudlarını salamat keçdi. Adamlar hamılıqla Amon tanrısına qəlbən dua etdilər. Onlara nəsim etdiyi xilas yollarına görə tanrılarına şükür etdilər. Dua edib istədilər ki, tanrı onların ümidlərini gerçəkləşdirsin və əhli-əyallarını hər cür pislikdən qorusun. Karvan gecə-gündüz çay boyunca üzüb kiçik bir adanın sahilində dincəlmək üçün lövbər saldı. Lato gəmidəkiləri adaya yığdı. Özü ortada, İsfins də sağında dayanmışdı. Sonra onlara dedi:

– Qardaşlar, icazə verin, sizə bir sirr açım. Bu sirri sizə məlum səbəblərdən qoruyub saxlamışdım. Beləliklə, bilin ki, biz şəhid hökmdarımız Sekenenranın ailəsinin sizlərə göndərdiyi elçilərlik və hökmdarınız Kamos indi Napatada sizin yolunuzu gözləyir...

Adamların üzlərində heyrət ifadəsi göründü və özlərini sevincdən ələ ala bilməyən bəziləri soruşdu:

– Cənab Lato, doğrudurmu, firon ailəsi Napatadadır?

O, gülümsünərək cavab işarəsi ilə başını əydi. Bu dəfə başqaları soruşdu:

– Müqəddəs anamız Tetişeri də oradadır?

– Bəli... o, özü sabah sizə xeyir-dua verəcək.

– Bəs hökmdarımız Sekenenranın oğlu Kamos?

– Bəli, onu öz gözlərinizlə görəcəksiniz, öz qulaqlarınızla onu eşidəcəksiniz.

– Bəs taxt-tacın varisi Ahmos necə?..

Lato gülümsündü və İsfinsə işarə etdi. Sonra təzim edərək dedi:

– Budur, cənablar, Misir məmləkətinin taxt-tacının varisi əlahəzrət şahzadə Ahmos.

Çoxları qışqırırdılar:

– Tacir İsfins Misir taxt-tacının sahibi şahzadə Ahmosdur?

Abananın oğlu Ahmos isə ağlaya-ağlaya şahzadənin qarşısında diz çökdü. Hamı onun arxasında diz çökdü. Onların arasında ağlayanlar və alqış söyləyənlər də var idi. Alqış onların qəlblərinin dərinliklərindən gəlirdi...

Karvan yoluna yenidən davam etdi. Gəmidəki insanların hamısı fərəh içində idi. Qüdrətli hökmdarları Kamusun və müqəddəs anaları Tetişerinin onları gözlədikləri Napataya gəmilərinin uçaraq çatmasını ürək-lərindən keçirirdilər... Günlər və gecələr keçdi. Sonra üfüqdə öz sadə komaları və ortabab tikililəri ilə Napataya göründü. Şəhərə yaxınlaşdıqca oradakı tikililər aydın görünürdü. Nəhayət, karvan şəhərin limanında lövbər saldı. Bəzi əsgərlər karvanın gəldiyini duyub hakimin sarayına yollandılar. Nubiyalılar gəmilərə və orada olanlara baxmaq üçün sahilə axışdılar. Misirlilər şahzadə Ahmos və hacib Hurun arxasınca sahilə çıxdılar. Cənubun hakimi Raumun arabası sürətlə özünü çatdırıb dayandı. Raum arabadan düşüb şahzadəni və onunla gələnləri salamladı, onlara hökmdarın və ailəsinin salamlarını çatdırdı. Xəbər verdi ki, hökmdar həzrətləri onları sarayda gözləyir. Adamlar uzun müddət hökmdarı alqışladılar. Sonra şahzadələrinin arxasınca izdihamla getdilər. Nubiyalılar da onların ardınca gəlirdi.

Firon ailəsi hakimin sarayının həyətidə böyük çətinlik altında əyləşmişdi. Bu on il onlarda dəyişdiyini dəyişdirmiş, ciddiyyət, sərtlik və hüzn-kədər onların hamısının qəlblərində əbədi olaraq silinməyəcək izlər buraxmışdı. Ötən illər, daha çox, kraliçalar Tetişeri və Ahhotepə təsir etmişdi. Müqəddəs ananın qəddi bir az bükülmüşdü. Ağrı-acılar onun parlaq alnında qırıqlar cızmışdı. Əvvəlki Tetişeridən yalnız gözlərinin parlaqlığı və müdrikliyə, təmkinə dəlalət edən baxışları qalmışdı. Ahhotepə gəldikdə isə ağarmış saçları onun

başına xüsusi görkəm verirdi. Gözəl çöhrəsində kədər və qəmginlik cizgiləri cızılmışdı.

Xalq hökmdarını görəndə ona səcdə etdi. Sonra Ahmos atasından qabağa keçib anası kraliça Stikmosun əlini, nənəsi Ahhotepi və Tetişerini öpdü. Arvadı şahzadə Nefertarinin alnından öpdükdən sonra hökmdara müraciətlə dedi:

– Hökmdarım, Amon işimizin uğurla yerinə yetirilməsinə vəsilə oldu. Budur, sizin ali həzrətlərinizə xilas-kar ordunun ilk bölmələrini təqdim edirəm...

Hökmdarın üzündə sevinc ifadəsi göründü. Ayağa durub toppuzbaşı əsasını qaldıraraq soydaşlarını salamladı. Onlar uzun-uzadı şüarlar səsləndirdikdən sonra onun üzərinə axışib bir-bir əlini öpdülər. Kamos onlara dedi:

– Tanrı ömrünüzü uzun etsin, ey zülmkarlıq nəticəsində bir-birimizdən ayrı düşmüş şücaətli fivlilər! Alçalmağa çox dözmək onların alnına yazılıb. Bizim də bəxtimizə tam on il qürbətin acılığını dadmaq düşür. Lakin görürəm ki, sizlər əsarəti istəməyən, qəribçiliyin məşəqqətini, mübarizənin əziyyətini zillət kölgəsində salamat qalmağa razı olmaqdan daha üstün tutan adamlarsınız. Mən və atam sizi qabaqlar da belə tanıyırdıq. Demək olar, darmadağın ediləndən sonra qanadlarımı birləşdirməyə, fələyin zəiflətdiyi qəlbimi ruhlandırmağa gəlmisiniz. Tanrı Amonun rəhmindəndir ki, içimizdə ən təmizqəlbli və ən güclü ümid sahibi Tetişeri ananın yuxusuna gəlib ona əmr etdi ki, oğlum Ahmosu Misiri yağdı düşməndən və zillətdən xilas edəcək əsgərlər gətirmək üçün ata-baba torpağına göndərsin. Tanrı əmr etdiyi kimi, o, oğlumu göndərdi. O da sizləri gətirdi. Ey Misir əsgərləri, Kamosun əsgərləri, salam olsun sizə! Sabah yeniləri gələcək. Gərək təmkinli olaq və iş başına qayıdaq. Qoy şüarımız mübarizə, ümid yerimiz Misir, imanımız isə Amon olsun!

Hamı bir ağızdan qışqırdı: “Mübarizə, Misir, Amon!”

Sonra Tetişeri ayağa qalxıb səltənət əsasına söykənərək addım-addım irəlilədi. Ardınca güclü və aydın səslə adamlara dedi:

– Ey şanlı və kədərli Fivin övladları! Böyük ananızın salamlarını qəbul edin. İcazə verin, sizin üçün əllərimlə düzəltdiyim bir hədiyyəni təqdim edim ki, hamımız onun kölgəsi altında fəaliyyət göstərək.

O, əsası ilə əsgərlərdən birinə işarə etdi. Kişilərə yaxınlaşıb onlara üzərində Fivin yüzqapılı divarları ilə əhatə olunmuş Amon məbədinin şəkli olan böyük bir bayraq verdi. Əllər ruh yüksəkliyi ilə ona toxundu. İnsanlar ona ürəkdən dua etdilər. Ona və şanlı Fivə alqışlar dedilər. Bütün bunlardan üzü ay işığı kimi nurlanan Tetişeri gülümsünüb sözünə davam etdi:

– Ey əziz övladlarım. Sizə açıq şəkildə bildirirəm ki, mən heç vaxt bədbinliyə qapılmadım. Sekenenra vida anında bizi ümitsizlikdən qorunmağa çağırırdı. Hələ də tanıya dua edirəm ki, Fivin sarayı üzərində bayraqlarımızın dalğalandığını, taxtında Yuxarı və Aşağı Misirin fironu Kamosun əyləşdiyini bir daha görmək üçün ömrümü uzun etsin. Gənc biləkli insanların bu gün mənə qoşulandan sonra ümidimi həyata keçirməyə daha da yaxın oldum.

Camaatın alqışları yenidən yüksəldi. Hökmdar Misi-rin xadimləri, Amon kahini, tanrı məbədi haqqında soruşmağa başladı. Hacıb də bildikləri qədərincə ona cavab verirdi. Sonra şahzadə Ahmos sərkərdə Pipinin oğlu Ahmos Abananı təqdim etdi. Hökmdar onu salamladı və dedi:

– Ümid edirəm ki, özünü vəzifəsinə həsr etmiş və onun uğrunda canından keçmiş atan kimi sən də mənim cəsur sərkərdəm olacaqsan...

Sonra hökmdar gələnləri nahar süfrəsinə dəvət etdi. Nuşi-canlıqla yeyib-içdilər. Sonra hamılıqla sabahkı

gün və gələcək haqqında fikirləşməkdə davam etdilər. Napata əhalisi on ildə ilk dəfəydi sevincə, ruh yüksəkliyi ilə və qəlblərinə dolmuş böyük ümidlərlə yuxuya getmişdi...

AHMOSUN MÜBARİZƏSİ

1

Firon ailəsinin mühacirətdə həyatı fəaliyyətsizlik və durğunluq içində keçməmiş, əksinə, o, uzaq gələcəyə hazırlanmışdır. Ürəyi ümitsizlik və ya rahatlıq bilməyən Tetişeri bu zamanlarda da hərəkətverici qüvvə olmuşdur. O, bura gələn kimi ən mahir nubiyalı sənətkarları və Nubiyada qalan misirli müxtəlif peşə sahiblərini Napataya dəvət etməyi Cənub hakimi Raumdən istəmişdi. O da öz qasidlərini Arqo, Atlal və başqa Nubiya şəhərlərinə göndərüb sənətkarlar və işçilər gətirdi. Böyük kralıça oğluna tapşırırdı ki, onlara yaraq-əsləhə, dəbilqə və hərbi geyimlər hazırlamağı, gəmilər və döyüş arabaları düzəltməyi həvalə etsin. Qadın oğlunu həvəsləndirərək dedi:

– Bir gün taxtını qəsb etmiş, ölkənə sahib olmuş düşmənin üzərinə hücumu keçəcəksən. Həmin gün gəldikdə gərək böyük bir donanma ilə, məğlubedilməz arabaçılar dəstəsi ilə hücumu keçəsən. Düşmən də atanın üzərinə məhz bu cür hücum etmişdi...

On il ərzində Napata gəmilərin, arabaların və növ-bənöv hərbi alətlərinin düzəldildiyi böyük bir məkana çevrilmişdi. Günlər keçdikcə fəaliyyətlərinin nəticələri aydın görünürdü və bu, yeni ümidlər yaradırdı. İlk karvanla gələn adamlar burada kifayət qədər yaraq-əsləhənin olduğunu gördülər. Ruh yüksəkliyi, gələcəyə ümidlə təlim-məşqə başladılar. Napataya çatdıqlarının

səhəri günü hamılıqla ordu sıralarına yazıldılar. Misir qarnizonunun zabitlərinin komandanlığı altında döyüş fəndlərini, müxtəlif silahlardan istifadə etməyi öyrəndilər. Cidd-cəhdlə, yorulmadan təlim keçirdilər. Gün çıxandan gün batnadək işləyirdilər.

Böyüklü-küçüklü hamı işləyirdi. Hökmdar Kamos özü əsgərlərin təlim-məşqinə, müxtəlif diviziyaların özəklərinin formalaşdırılmasına rəhbərlik edir, donanmaya yararlıları seçir, ona bu işdə taxt-tacın varisi Ahmos da kömək göstərirdi. Üç kraliça və balaca şahzadə heç nəyə baxmadan işçilərlə birlikdə işləyirdilər. Belə ki, onlar oxları yonub nazıqlaşdırır və lələklər qoyurdular. Yaxud hərbi geyimlərin tikilməsi ilə məşğul olurdular. Əsgərlər və sənətkarlarla bir məclisdə oturur, onlarla yeyib-ıçır, onları həvəsləndirir və qəlblərini ruhlandırır-dılar. Tetişəri ananın yorulmaq bilmədən özünü bütönlüklə işə həsr etdiyini, döyüşçülər arasında gəzib onların hazırlıqlarına nəzər yetirdiyini, onları ruhlandıracaq sözlər dediyini görmək necə də əzəmətli idi. Əsgərləri onu görcək həyəcədən və itaətkarlıqdan lərzəyə gəldilər. Kraliça cavab olaraq gülümsündü və yaxınlığındakılara dedi:

– Əgər gəmilər və arabalar dəmirdən möhkəm qəlbləri olan döyüşçülər tərəfindən irəliyə itələnməsə, həmin döyüşçülər üçün qəbrə çevrilər. Fivin adamlarına baxın, görün necə işləyirlər! Onların hər biri çirkin saqqallı, ağbənizli çobanlar tayfasından olan on nəfərin öhdəsindən gələr, onların ürəklərini qorxudan lərzəyə gətirər...

Doğrudan da, bu adamlar ruh yüksəkliyi, məhəbbət və nifrətlə yırtıcı heyvanlara çevriliblər.

Hacib Hur ikinci karvanı hazırlamaqla məşğul oldu. Orada gəmiləri ikiqat artırdı. Onları qızıl, gümüş, piq-mey və ekzotik heyvanlarla doldurdu. Ana Tetişərinin ağlına belə bir ideya gəldi ki, Hur sədaq nubiyalılardan

bir qrupunu özü ilə aparıb Fivin hiksos əyanlarına qul qismində hədiyyə etsin. Onlar da misirlilərin xəfiyələri kimi fəaliyyət göstərüb müharibə başlananda düşməne arxadan zərbə vursunlar. İdeya Hacıb Hurun və hökmdarın xoşuna gəldi. Tərəddüd etmədən onu həyata keçirməyə başladılar.

Karvanın hazırlığını yekunlaşdıran Hur yola düşmək üçün izin istədi. Şahzadə Ahmos xiffətin və eşqin əldən salıb üzldüyü bir ürəklə bu anı gözləyirdi. Karvanın başında yola düşmək üçün izin istədi. Lakin hökmdar başına gələn hadisələrdən və üzləşdiyi təhlükələrdən xəbərdar olduğundan, onun bu səfəri ilə səbəbsiz bir daha risk etməsini istəmədi və ikinci dəfə səfərə getməsinə icazə verməyib dedi:

– Ey şahzadə, indi vəzifən səni Napatada qalmağa səsləyir...

Atasının sözü gözlənilməz oldu və qaynar kösövün üzərinə atılan soyuq su kimi şahzadənin qəlbində alovlanan ümidlərini soyutdu. Onu razı salmaq üçün yenicdən xahiş etdi:

– Həqiqətən, Misiri görmək və onun insanların içərisində olmaq qəlbimin tutulduğu dərdlərin şəfasıdır, dərmanıdır.

– Xilaskar ordunun başında Misirə daxil olanda tam şəfa tapacaqsan... – hökmdar cavab verdi.

Gənc xahişini təkrarlayıb dedi:

– Ata, uzun zamandır Fivi yaxından görmək ümidi ilə yaşayıram.

Hökmdar qətiyyətlə dedi:

– İntizarımız uzun çəkməyəcək, mübarizə anı gələndək səbir et.

Hökmdarın danışığı tonundan gənc başa düşdü ki, o, son sözünü dedi. Buna görə də onu qəzəbləndirməkdən çəkinərək xahişini təkrarlamadı. Əzabdan ürəyi parçalansa da, nəfəsi darılsa da, özünü ələ alıb itaət

və qəbul əlaməti olaraq baş əydi. Təmkın göstərüb kişilərin təlim gördükləri düşərgəyə getdi. Qəlbi isə dərd-qəm içində idi. Gündüzü ağır işdə keçirdi. Gün ərzində yalnız yatmazdan azacıq qabaq bir saat özünə ayırırdı. Xəlvətə çəkilib şirin xatirələrini çağırır, xəyalında vida anında cazibədar gözəlliyin və şirin sevginin şahidi olduğu firon gəmisində yaraşıqlı hücrənin ətrafında dolanırdı. Ona elə gəlirdi ki, incə səslə deyilmiş “görüşənədək” sözü qulaqlarında təkrarlanır. Sonra ürəyinin dərinliklərindən köksünü ötürərək təəssüflə kədərli şəkildə öz-özünə dedi:

– Görəsən, yeni görüş anı olacaqmı? Doğrudan da, o, son dəfə vida anı idi.

Lakin bu günlərdə Napata elə bir məkana çevrilmişdi ki, adam orada özünü və qayğılarını unudaraq daha mühüm və lazımlı işlə məşğul olmaqla kifayətlənirdi. İnsanlar dayanmadan çalışaraq cidd-cəhdlə işləyirdilər. Üzərlərinə Fiv küləyi əsəndə və orada qoyub gəldikləri üçün xiffət dözülməz həddə çatanda hərdən köks ötürər, sonra əllərində olan işi daha böyük enerji və daha güclü əzmkarlıqla edərdilər. Günlər beləcə keçirdi. Onlar artıq inanmırdılar ki, dünyada işdən başqa bir şey və yaxud sabaha ümiddən başqa nəsə var...

Sonra karvan yeni-yeni adamlarla qayıtdı. Onlar da ilk gələnlər kimi sevinir, əvvəlkilər kimi ürəkdən qışqıraraq soruşurdular: “Hökmdarımız Kamos haradadır? Anamız Tetişeri haradadır? Şahzadəmiz Ahmos haradadır?... Sonra işləmək, təlim keçmək üçün düşərgəyə qoşulurdular.

Bu arada hacib Hur şahzadə Ahmosun yanına gəlib onu salamladı. Sonra əlindəki məktubu uzadıb dedi:

– Mənə həvalə edilib ki, həzrətlərinizə bu məktubu çatdırım.

Ahmos heyvət içində məktubu alaraq soruşdu:

– Kim göndərib?

Amma Hur susub danışmadı. Şahzadənin ağlına bir fikir gəldi, ürəyi döyündü. Məktubu açıb imzanı oxudu. Oynaqları titrədi, ürəyi bərk sızıldadı. Gözləri sətirlərin üzərində gəzərək yazılanları oxudu:

“Tacir İsfins!

Üzülərək sənə xəbər vermək istəyirəm ki, piqmeylərindən birini özüm üçün seçmişdim. Onun qayğısına qalır, ona ən ləziz yeməkləri yedirir, ən gözəl geyimlər geyindirirdim, ən yaxşı şəkildə onunla davranırdım. Biz bir-birimizə çox alışmışdıq, öyrəşmişdik. Ancaq günlərin birində onu görmədim və axtarıb tapmadım. Cariyələrə əmr etdim ki, onu axtarsınlar. Onu bağçada həmtaylarının yanında gördülər. Onun vəfasızlığı məni üzdü, ondan uzaqlaşdım. Sən mənə yeni, daha vəfali piqmey göndərə bilərsənmi?..

Amenrides”.

Məktubu oxuyub qurtaran kimi Ahmosa elə gəldi ki, ürəyinə öldürücü nizə sancıldı. Ona elə gəldi ki, yer ayaqlarının altından qaçır. Hura gözücu baxdı. Hur onun üzünün ifadəsindən məktubda nə yazıldığını bilməyə çalışaraq gözlərini ona zilləmişdi.

Gənc qəlbi sınmış hüznü halda dönüb getdi. Fikir-ləşdi ki, onsuz da, şahzadə onun qayıtmağına nə mane olduğunu başa düşə bilməyəcək və o, bir də ona öz dərdi və xiffətini danışa bilməyəcək. Şahzadə onu həmişə vəfasız piqmey kimi görəcək.

Dərd-qəm içində qovrulurdu. Könlündə alışıb-yananı yalnız ona daha yaxın könül hiss edə bilirdi: Nefertari. O, oğlanın işindən çasıb-qalmışdı. Onun fikir dağınıqlığının və insanlardan qaçmasının arxasında nə gizləndiyindən, hər dəfə heç bir şey qəsd etmədən baxanda, gözəl gözlərində görünən kədər ifadəsindən təəccüb edirdi.

Bir axşam Ahmosa dedi:

– Tanıdığım kimi deyilsən, Ahmos.

Barmaqları ilə şahzadənin dırnaqlarını sığalladı və onun duyucq düşməsindən narahat olaraq təbəssümlə dedi:

– Əzizim, yorğunluqdadır. Məgər uca dağları yerindən oynadan mücadiləmizi görmürsənmi?

O, başını bulayıb heç bir şey demədi. Gənc daha da ehtiyatlı oldu...

Lakin Napata heç bir insanı öz dərdində bata-bata qoymurdu. Çünki iş qüssəni, qayğıları aradan qaldırır. Şəhər heç vaxt bu qədər böyük işin şahidi olmamışdı. İnsanlara təlim keçir, gəmilər, arabalar, silah düzəldir, qızılla yüklənmiş karvanları yola salır, adamlarla yüklənmiş halda geri qəbul edirdi. Sonra yenidən yola salır, onlar da geri qayıdırdı. Uzun günlər və aylar beləcə keçirdi. Gözlənilən xoşbəxt gün gəlib çatdı. Hökmdar Kamos sevinc içərisində nənəsi Tetişerinin yanına yollandı, ora çatıb alnından öpdü və titrək səslə dedi:

– Nənəcan, müjdə, artıq xilaskar ordu döyüşə tam hazırdır...

2

Yola düşmək üçün təbillər çalındı. Ordu dəstə-dəstə düzüldü, donanma lövbərləri qaldırdı. Tetişəri ora hökmdarı, varisi, qoşun rəislərini və zabitləri çağıraraq dedi:

– Bu, uzun zamandan bəri gözlədiyim xoşbəxt günlərdən biridir. İgid əsgərlərinizə çatdırın ki, Tetişəri onlara yalvararaq xahiş edir ki, onu əsirlikdən azad etsinlər. Bütün Misirin boynuna bağlanmış boyunduruğu darmadağın etsinlər. Qoy sizin hamınızın şüarı “Amenemhet kimi yaşamaq, ya da Sekenenra kimi ölmək!” olsun. Qoy tanrı Amon sizə xeyir-dua versin, ürəklərinizi möhkəmləndirsin.

Hamı onun anq əlini öpdü. Hökmdar Kamos onunla vidalaşaraq dedi:

– Bizim hamımızın şüarı “Amenemhet kimi yaşmaq, ya da Sekenenra kimi ölmək!” olacaq. Ölənlərimiz ən şərəfli şəkildə öləcək, qalanlarımız da ən şərəfli həyat sürəcəklər.

Firon ailəsi və hakim Raumun başçılığı ilə bütün Napata çoxsaylı qoşunla vidalaşmağa çıxmışdı. Təbirlər çalındı, musiqi səsləndi, qoşun ənənəvi nizamında hərəkətə başladı. Ondan qabaqda bayraqlar tutan ləpirçilər dəstəsi gedirdi. Hökmdar Kamos məyyəti, haciblər və sərkərdələrdən ibarət dəstənin ortasında, ordunun önündə gedirdi. Onları öz yaraşıqlı arabaları ilə firon keşikçiləri arxadan müşayiət edirdi. Sonra qüdrətli arabaçılar dəstəsi səf-səf irəliləyirdi. Arabalar havada qulaqları kar edən gurultu çıxarır, cins atları da küləklərin şiddətli viyılması kimi kişnəyirdi. Onun ardınca öz oxları, qalxanları və oxluqları ilə silahlanmış atıcılar gəlirdi. Onların ardınca nizələr və qalxanlarla silahlanmış nizəatanlar dəstəsi irəliləyirdi. Sonra yüngül silahlılar dəstəsi, onun da ardınca silah-sursat, ərzaq, çadır arabaları gedirdi ki, onları da süvarilər mühafizə edirdilər. Donanma da öz iri gəmiləri ilə bütün vacib silahlarla – oxlar, nizələr, qılınclarla silahlanmış əsgərləri daşıyırdı...

Bu qüvvələr qəzəbli gənc qəlblərdə ruh yüksəkliyini alovlandıran marş sədaları altında irəliləyirdi. Ordunun heybətli görünüşü ürəklərə və canlara qorxu salırdı. Ordu gündüzlər yol qət edir, axşam düşərkən də nəfəs dərir, yorulmur, əldən düşmürdü. Yolun çətinliklərinə və səfərin uzunluğuna üstün gəlmək üçün dağları yerindən tərpədən əzmkarlıqları var idi. Yolboyu Semna, Bon, Abesxiles, Fetezis, Nafesi keçdilər. Bir az yol qət edib Nubiyanın son şəhəri Dabuda çatdılar. Üzlərinə Misirin xoş küləyi əsdi. Səfərin yorğunluqlarından dincəlmək və mübarizəyə hazırlaşmaq üçün orada düşərgə qurub çadırlar düzəldilər...

Hökmdar və adamları ilk hücum planını dəqiq şəkildə hazırlayıb bitirdilər. Ahmos Abanaya (o, bütün donanmadakı döyüşçülərin ən məharətli idi) donanmanın bir hissəsinə komandanlıq tapşırıldı. O, son dövrdə sərhəd keşikçilərinin görüb-öyrəşdikləri karvan kimi gəmiləri Misir hüduddlarına çıxarmalıydı. Qoşunun Dabuda çatmasının dördüncü günü səhər tezdən kiçik donanma üzməyə başladı və dan yeri söküləndə Misir hüduddlarına çatdı. Ahmos Abana gen tacir paltarında gəminin göyərtəsində dayanmışdı. Sərhəd keşikçilərinə giriş icazəsini göstərdikdən sonra sağ-salamat donanmasını keçirdi. Zabit bilirdi ki, sərhəd keşik dəstəsi az gəmilərdən və kiçik qarnizondan ibarətdir. Onun planı gəmilərə gözlənilmədən hücum edib onları ələ keçirmək idi. Sonra qoşun və donanma Misir torpağına daxil olanadək Biqa adasını mühasirə etməli idi. Hazırlaşaraq Sieni tutmaq ona asan olacaqdı. Karvan üfqi istiqamətdə irəlilədi. Hiksosların gəmilərinin lövbər saldığı Biqanın cənub sahilinə yaxınlaşanda gəmilərin göyərtəsində əllərində ox-kaman tutmuş əsgərlər göründülər. Ahmos tacir əbasını çıxardı və zabit geyimində göründükdən sonra gəmilərin keşikçilərinə ox atmağı əmr etdi. Donanma lövbər salmış gəmilərə sürətlə yaxınlaşdı. Onlara qurudan yardım gəlməzdən öncə gəmilərin üzərinə basqın etdi. Qamaqları onların üzərinə atdı və əsgərlər onları ələ keçirmək üçün gəmilərin göyərtələrinə atıldılar. Orada qarşılarına çıxarı azsaylı keşikçilərlə kiçik döyüşdə toqquşdular. Az müddət ərzində onları məhv etdilər. Bu əsnada Ahmosun gəmisini sahil gözetçilərinin üzərinə ox yağdırır, əsgərlərə gəmilərdəki yoldaşlarına yardım etmələrinə mane olurdu. Hücumçular çox əziyyət çəkmədən gəmiləri sürətlə ələ keçirirdilər. Donanma şimal şəhərləri ilə əlaqə yaratmağı əngəlləmək üçün adanın ətrafını mühasirəyə aldı. İldırım sürətli əməliyyat barədə məlumat Biqa

qarnizonuna çatan kimi qarnizon sahilə tələsdi. Lakin mühasirədə olduğunu, kiçik donanmasının da əsir olduğunu gördü...

Döyüşün bitməsindən az vaxt keçər-keçməz dalğaları yara-yara sərhədə doğru istiqamət alan Misir donanmasının bölmələri üfüqdə göründü. Sonra heç bir müqavimətə rast gəlmədən hüdudu keçib Ahmos Abananın donanmasına qoşuldu. Beləliklə, ada iri gəmilərin əhatəsində qaldı ki, bu da Biqa qarnizonunu adanın ortasına – hər tərəfdən onun üzərinə yağdırılan donanmanın oxlarının çata bilmədiyi yerə geri çəkilməyə məcbur etdi.

Səsli-küylü dəstələrin qabağında qoşunun avanqard hissələri sərhədi keçib şərq tərəfə axışan kimi Biqada mühasirədə olanlar başa düşdülər ki, gələnlərin məqsədi adanı ələ keçirməkdir, ilk əvvəl düşüncüləri kimi quldurlar deyildir. Sonra donanmanın rəisi Qumkaf adaya hücum əmri verdi. Gəmilər hər tərəfdən onun üzərinə hücum etdi. Misir donanması başdan-ayağa silaha sarılmış əsgərləri oxçuların himayəsi altında quruya çıxardı. Əsgərlər hər tərəfdən ortada mühasirədə olan qarnizona doğru yürüdülər. Qarnizonun əsgərləri dar mərkəzdə yığışaraq Misir qüvvələrinin qurudan və Nildən axışib gəldiklərini gördülər, əlləri boşaldı, şücaətlərini itirdilər. Silahı atıb təslim oldular və əsir düşdülər. Ahmos Abana hücum edənlərin başında qalib kimi valinin sarayına daxil oldu. Sarayın üzərində Misir bayraqlarını qaldırdı. Hiksoslardan olan vəzifə sahiblərinin, əyanların və əsgərlərin həbs edilməsini əmr etdi...

Adanın sakinləri olan kəndlilər, xidmətçilər misirli əsgərləri gördükdə gözlərinə inanmadılar. Qadınları yeni valinin sarayına tələsdilər. Məsələnin nə yerdə olduğunu görmək üçün onun qarşısında toplaşdılar. Ürəklərində ümidlə qorxu mübarizə aparırdı. Ahmos

Abana onların qarşısına çıxdı. Yerli əhali dinməzcə gözlərini ona dikmişdi. Ahmos onlara dedi:

– Misirlilərin himayədarı və hiksosların qənimisi Amon tanrısı sizi salamlayır.

“Amon” sözü onların qulaqlarında sehrli tərzdə səsləndi. Axı onlar on il bu sözü eşitməkdən məhrum edilmişdilər. Sevinc, fərəh əhalinin üzlərini işıqlandırdı. Bəziləri hüriyyətlərinə hələ də inanmır “Doğrudanmı, siz bizi xilas etməyə gəlmisiniz?” – soruşurdular.

Ahmos Abana titrək səslə dedi:

– Sizi və qula çevrilmiş Misiri xilas etmək üçün gəlmişik. Müjdə verin. Məgər bu böyük qüvvələri görmürsünüzümü? Onlar xilaskar ordudur, fironumuz şəhid Sekenenranın oğlu hökmdarımız Kamosun ordusudur. Gəlib ki, xalqını azad etsin və taxt-tacını geri qaytarsın.

Camaat heyrət içində Kamosun adını çəkdi. Sonra fərəhlə ruhlandılar. Uzun-uzadı ona alqış dedilər. Çoxları diz çöküb uca tanrı Amona dua etdi. Adamlar hələ də inanmayaraq bir daha Ahmos Abanadan soruşdular:

– Köləliyimiz, doğrudanmı, sona çatdı? Biz on il bundan qabaq olduğumuz kimi bu gün hüriyyətimizə qovuşuruqmu?.. Qamçı, dəyənək, “kəndçilər” adlandırıldığıımız zamanlar keçdimi?

Ahmos Abana qəzəbdən coşdu və qeyzlə dedi:

– Əmin olun ki, zülm, küləlik və qamçı dövrü arxada qaldı və bir daha qayıtmayacaq. Həqiqətən, siz bu andan etibarən Misirin qanuni fironu hökmdarımız Kamosun himayəsində azad ağalar olaraq yaşayacaqsınız, torpağınız, evləriniz sizə qaytarılacaq, onları bir zaman sizdən qəsb etmiş kəslər məhbəslərin gedərgəlməzlərinə atılacaqlar.

Sevinc əzabkeş canları bürüdü, birlikdə yığılıb təzim etdilər. Göydə Amona, yerdə Kamosa dua sədaları yüksəldi...

Dan yeri söküləndə hökmdar Kamos varisi Ahmos, hacib Hur və məiyyətinin müşayiəti ilə adanın torpağına ayaq basdıqda sakinlər onları ruh yüksəkliyi ilə qarşıladı. Diz çöküb onun qarşısındakı torpağı öpdülər. Sekenenra, Tetişeri, hökmdar və şahzadə Ahmos üçün alqış sədələri yüksəldi; Kamos onları əllə salamladı, kişilər, qadınlar və uşaqlardan ibarət insan kütlələrinin qarşısında çıxış etdi. Qonaq etdikləri meyvələrdən yedi, o və məiyyəti, sərkərdələri ağzınadək dolu qədəhlərdən Maryut şərabı içdi. Hamilıqla valinin sarayına getdilər. Hökmdar Simar adlı sadıq adamlarından birinin adaya vali təyin edilməsi barədə əmr verdi. Ona ədaləti bərqərar etməyi və Misir qayda-qanunlarını tətbiq etməyi tapşırırdı. Həmin toplantıda sərkərdələr heyərlərindən ayılmamış həlledici zərbə endirmək üçün səhər tezdən Sienə gözlənilmədən hücum etməyin vacibliyi barədə yekdilliklə qərara gəldilər.

Ordu erkən yatdı və dan sökülərkən oyanıb şimala doğru irəliləməyə başladı. Donanma da onunla birlikdə Nilin keçidlərini nəzarət altına aldı. Əsgərlər qaranlıqda hərəkət edir, ulduzlar da parlaq gözləri ilə onları izləyirdi. Qəzəb qəlblərdə alovlanır, qəlblər isə intiqam və döyüşə can atırdı. Ordu Sienə yaxınlaşdı. Gecənin zülməti şəfəqinin utancaq mavi işığı ilə qarışmışdı. Şərq üfqü günəşin əlamətlərindən aydınlaşırdı. Kamos bu vaxt arabaçılar dəstəsinə əmr etdi ki, cənubdan və şərqdən şəhərin üzərinə yürüş etsin, atıcılar və nizəatanlar dəstəsinin qüvvələri də onları dəstəkləyəcəkdi. Donanmasına isə şəhərin qərb sahilini mühasirə etmək əmrini verdi. Qüvvələr yeni vaxtda üç istiqamətdən şəhərin üzərinə hücum etdi. Arabaları şəhəri və onun mühüm mövqelərini tanıyan peşəkar zabitlər idarə edirdilər. Onlar arabaları kazarmaların və gözetçi mən-

təqələrinin üzərinə yeritdilər. Onların ardınca yaxşı silahlanmış piyada qüvvələri gəlirdi. Onlar düşmənləri ilə qırğına məruz qoydular ki, qan su yerinə axdı. Hiksoslar bəzi mövqelərdə döyüşə girə bildilər və özlərini ümitsiz şəkildə müdafiə etdilər. Onlar xəzan yarpaqları kimi bir-birinin ardınca düşürdülər, elə bil ki, onların üzərindən fırtına küləyi əsmişdi. O ki qaldı donanmaya, o heç bir müqavimətə rast gəlmədən, yolunda hərbi gəmilərlə qarşılaşmadan sahili ələ keçirdi və oraya əsgərlər çıxardı. Onlar da Nil sahilinə açılan qəsrlərə hücum edib sahiblərini tutdular. Tutulanlar arasında şəhərin başçısı, qaziləri və yüksəkrütbəli əyanları da var idi. Sonra qüvvələr sahələri keçərək şəhərə yönəldi...

Gözlənilməzlik döyüşdə həlledici amil oldu, onun müddətini azaltdı və hiksoslar arasında ölənlərin sayını artırdı. Günəş üfüqdə yüksələrək işığı şəhərə göndərər-göndərməz döyüşçülər hücum edərək kazarmaları və sarayları ələ keçirir, əsirləri qarşılarına salıb aparırdılar. Qana bulaşmış cəsədlər yollarda və kazarmaların həyətlərində səpələnmişdi. Şəhərin ətrafına və yaxın sahələrə xəbər yayıldı ki, Sekenenranın oğlu Kamos böyük ordu ilə Sienə hücum edərək onu ələ keçirmişdir. Dərhal qanlı qiyam alovlandı. Sakinlər hiksosların evlərinə basqın edib onları otaqlarında öldürür, şikəst edir və möhkəmcə qamçılıyırdılar. Apopi öz arabaları və adamları ilə Cənuba basqın edərkən misirlilər etdikləri kimi indi onların çoxu qorxu içində baş götürüb qaçmaq istəyirdi...

Sonra hirsilər soyudu, ordu vəziyyətə nəzarəti ələ aldı, hökmdar Kamosun başçılığı ilə ordu şəhərə daxil oldu, başının üstündə Misir bayraqları dalğalanırdı. Onun qabağında keşikçi dəstələri marş sədələri altında irəliləyirdi. Sakinlər onu qarşılamağa çıxmışdılar. Bu, şanlı bir gün idi...

Zabitlər hökmdara çatdırdılar ki, çoxlu sayda gənc (onların içərisində köhnə orduda əsgər olanları da var idi) böyük ruh yüksəkliyi ilə orduya könüllü qoşulmaq istəyir. Kamos sevindi və Şao adlı adamlarından birini şəhərə vali təyin edib əmr etdi ki, könüllüləri toplansın və orduya hazır əsgərlər olaraq qoşulmaları üçün onlara təlim keçsin. Sərkərdələr qənimət olaraq ələ keçirdikləri arabaları və döyüş atlarının sayını hökmdara dedilər. Bu, böyük bir rəqəm idi.

Hacib Hur hökmdara təklif etdi ki, düşməyə hazırlaşmaq və qoşunlarını toplamaq fürsəti verməmək üçün yubanmadan irəliləsin.

– İlk həqiqi döyüş Ombosda olacaq, – Hur bildirdi. Kamos dedi:

– Bəli, Hur, güman ki, buradan qaçan onlarca adam indi Ombosun darvazalarını artıq döymüş olar. İndən belə gözlənilməz zərbənin xeyri yoxdur. Düşmənimiz bizi döyüşə hazır vəziyyətdə qarşılayacaq. Ola bilsin, Apopi Hirakonpolisdəki vəhşi qüvvələri ilə qarşımıza çıxacaq. Haydı, yola davam edək.

Misirin qüvvələri quruda və suda Ombos istiqamətində şimala doğru hərəkət etdi. Çoxlu kəndlərə daxil oldular. Amma nə qəti müqavimətlə qarşılaşdılar, nə də hiksoslardan bir nəfərə belə rast gəldilər. Hökmdar öyrəndi ki, düşmənin adamları öz əşyalarını götürüb, heyvanlarını da qabaqlarına qatıb Ombosa qaçırlar. Kəndlilər xilaskar ordunu qarşılamaq, müzəffər hökmdarlarını salamlamaq, sevinc və ümidin yenidən canlandırıdığı ürəklərdən ona dualar etmək üçün çıxmışdılar. Qoşun yoluna davam edib Ombosa yaxınlaşdı. Burada ləpirçilərin ön dəstələri xəbər gətirdi ki, düşmən şəhərin cənubunda düşərgə qurub, vuruşmağa hazırdı və ortasaylı donanması Ombosun qərbində lövbər salıb. Kamos öyrəndi ki, ilk mühüm döyüş çox yaxınlarda olacaq. Hökmdar düşmən əsgərlərinin sayını

öyrənmək istədi. Lakin düşmən izlənilməsi asan olmayan açıq düzəngahda düşərgə qurduğundan, ləpirçilər onların sayını müəyyən edə bilmədilər. Muhib adlı gənc sərkərdə dedi:

– Hökmdarım, güman etmirəm ki, Ombosdakı düşmən qüvvələrinin sayı bir neçə mini keçsin...

– Omboslu əsgərləri və ya zabitləri yanıma gətirin, – hökmdar Kamos əmr etdi.

Hacib Hur hökmdarın nə istədiyini başa düşərək dedi:

– Bağışlayın, hökmdarım, keçən on il ərzində Ombosun siması dəyişmişdir. Orada əvvəllər olmayan yeni kazarmalar tikilmişdir. Bəzi ticarət məqsədilə etdiyim səfərlərimdə onları öz gözlərimlə görmüşəm. Çox güman ki, hiksoslar bu kazarmaları sərhədə yaxın şəhərlərin əsas müdafiə mərkəzləri hesab edirlər...

Sərkərdə Muhib dedi:

– Hər halda, hökmdarım, hesab edirəm ki, azsaylı qüvvələrlə hücum etməliyəm ki, böyük itkilər verməyəm...

Şahzadə Ahmos bu fikri bəyənməyib atasına dedi:

– Hökmdarım, bu fikrin əksini düşünürəm. Məqsədüygün hesab edirəm ki, çoxsaylı qüvvələrlə hücum edib müqaviməti qıraq və düşməne qısa vaxtda öldürücü zərbə endirmək üçün bütün qüvvələrimizi döyüşə ataq. Beləliklə, indi Fivdə bizimlə döyüşmək üçün toplaşan qüvvələri çaşdırırıq, bu zaman qarşı tərəfdəki döyüşçülər bizim qarşımıza çıxmağın açıq ölüm olduğunu anırlar. Biz heç riskə getmirik, geri qaytaracağımız hər şəhərdən könüllülər ordumuza qatılacağına görə əsgərlərimizin sayı artacaq. Düşmənimiz isə öz itkilərinin yerini doldura bilməyəcək. Qarşısında məğlubiyyətdən başqa yol olmayacaq...

Bu fikir hökmdarın xoşuna gəldi və dedi:

– Döyüşçülərim könüllü olaraq Fiv yolunda özlərini fəda edirlər...

Hökmdar yaxşı bilirdi ki, donanma döyüşün gedişində həlledici rol oynayır. O, zəngin şəhərlərin sahillərini mühasirə etməklə və yaxud düşmənin arxasına əsgər çıxarmaqla döyüşün udulmasına təsir edə bilər. Ona görə də sərkərdə Qumkafa hiksosların Ombosun qərbində lövbər salmış gəmilərinə hücum əmri verdi...

İki qoşunu bir-birindən geniş bir meydan ayırırdı. Hiksoslar cəsarətli və güclü, qorxubilməz, qəddar döyüşçülər idilər. Amma misirlilərin gücünü şübhə altına almaq onların qanına keçmişdi. Onlar misirliləri aşağılamağa çoxdan adət etmişdilər. Misirlilər hücumu başlayarkən hiksoslar onların qüvvəsinə və gücünə şübhə ilə yanaşdılar. Ona görə də onların üzərinə yüz hərbi arabadan ibarət arabaçılar dəstəsi göndərildilər. Kamos hücum əmri verdi. Arabalardan ibarət qüvvələr artaraq üç yüzdən çox oldu. Düşmənin qüvvəsini mühasirəyə aldılar. Toz ərşə qalxmışdı, atlar kişnəyir, oxların viyılması eşidilirdi. Şiddətli döyüş baş verdi. Şahzadə Ahmos qərara gəldi ki, düşməni tamamilə məhv etsin. Ona görə də iki yüz yeni araba ilə Ombosun darvazaları önündə arabaçı dəstələrinin döyüşünün nəticəsini gözləyən düşmən piyadalarının üzərinə yürüdü. Onun ardınca oxçulardan ibarət qüvvələr, daha sonra isə nizəatanlar gəlirdi. Arabaçılardan ibarət qüvvələr piyada qüvvələrinin üzərinə şığıyaraq, onların cərgələrini yarıb keçdi. Onlar arasında çaşqınlıq və qorxu saldı. Onların üzərinə yağış kimi oxlar yağdırırdılar. Pərpərən düşdülər. Yaralanan kim, ölən kim, qaçan kim... Ahmosun piyada qüvvəsi qaçan düşmən əsgərlərinin qarşısını kəsib onları son nəfərinədək məhv etdi. Bu sayda qüvvələrlə qarşılaşacağını gözləməyən düşmən çaşıb-qalmışdı. Düşmənin gücü sürətlə zəiflədi. Süvariləri bir-birinin ardınca vurulur, arabaları darmadağın edilirdi. Beləliklə, misirlilər qəzəblə və qeyzlə vurduğundan, nəsil-dən-nəslə keçmiş nifrətin və alovlanan

kinin vətərlərini gərib tarıma çəkdiyi biləkləri ilə zərbə endirdikdən sonra inanılmaz dərəcədə qısa vaxtda meydana nəzarəti ələ aldılar.

Silahlı qüvvələr Ombosun darvazalarını sındırıb ora daxil olaraq kazarmaları ələ keçirdi, onları düşmən qüvvələrinin qalıqlarından təmizlədi. Meydanda qalan zabitlər dəstələrini yenidən nizamlayır, yaralıları və ölüləri daşıyırdılar. Hökmdar Kamos arabasının üstündə meydanın ortasında dayanmışdı. Sərkərdələri onu dövrəyə almış, sağında şahzadə Ahmos, solunda hacib Hur dayanmışdı. Ona xəbərlər gəlirdi ki, donanması düşmən gəmilərinə hücum etmiş, onların üzərinə şiddətli basqın etmişdir. Düşmən gəmilərinin Misir donanması qarşısında nizamsız halda geri çəkilməsi xəbərlərini alan hökmdar sevindi və ətrafındakılara gülümsünərək dedi:

– Uğurlu başlanğıcdır.

Paltarları və üz-gözü toz-torpaq içində, alnından tər axan şahzadə Ahmos dedi:

– Mən bundan daha şiddətli döyüşlər aparmağı səbirsizliklə gözləyirəm...

Onun gözəl çöhrəsinə fərəhlə baxan Kamos dedi:

– Çox intizarda qalmaqacaqsan...

Sonra hökmdar arabasından düşdü, onun ardınca adamları da düşdülər. Bir neçə addım atıb hiksosların cəsədlərinin ortasına gəlib çatdılar. Onlar qanları axan düşmən əsgərlərinin cəsədlərini gözdən keçirdilər. Onların ağ dəriləri al qana boyanmış, oxlar və nizələr onları parça-parça etmişdi. Hökmdar dedi:

– Elə zənn etməyin ki, bu qanlar düşmənlərimizin qanlarıdır. Əksinə, onlar tərəfindən sorulmuş və ac-yalavac buraxılmış insanlarımızın qanlarıdır.

Kamosun sifəti çəkildi, kədərdən tutqun rəngə boyandı. Başını göyə qaldırıb dodaqaltı dedi:

– Atacan, canın salamat və şad olsun...

Sonra ətrafına göz gəzdirib güc və qüdrətə dəlalət edən bir səslə dedi:

– Qüvvələrimiz Fivdə və Avarisdə şiddətli döyüşlərdə sınaqdan keçəcək. Bu iki döyüşdə qələbə qazanacaq, vətəni hiksoslardan həmişəlik təmizləyəcək, Misi-ri Amenemhetin şanlı dövrünə qaytaracağıq. Bəs Avarisin müdafiəçilərinin cəsədləri üzərində bugünkü kimi nə vaxt dayanacağıq?..

Hökmdar arabasına geri dönmək üçün çevrildi. Elə bu an cəsədlərin arasından biri ildırım sürətiylə ayağa qalxıb hökmdara tərəf ox tuşladı və atdı... Heç kəs taleyin hökmünə mane ola, nə də atmazdan qabaq qatili vura bilmədi. Ox hökmdarın sinəsinə dəydi. Döyüşçülər qorxaraq təşviş içində qışqırdılar və hiksos oxlar atdılar. Qorxu və şəfqət hiss edərək hökmdara tərəf qaçdılar. Kamos köksündən dərin ah çəkdi, sonra sərxoş kimi ləngər vurub varisinin qarşısında yerə yığıldı. Şahzadə qışqırdı:

– Kəcavə gətirin və həkim çağırın. – Başını atasına tərəf əyib titrək səslə dedi: – Atacan, atacan, bizimlə danışa bilərsənmi?

Təbib tez-tələsik gəldi, kəcavə də gətirildi. Hökmdarı qaldırıb ehtiyatla kəcavəyə uzatdılar. Təbib onun yanında diz çöküb hökmdarın sinəsini açmaq üçün qalxanını və örtüyünü soyundurmağa başladı. Yaxın adamları kəcavəni susqun vəziyyətdə dövrəyə almışdılar. Nəzərlərini hökmdarın solğun çöhrəsi ilə təbibin əlləri arasında gəzdirdilər. Kədərli xəbər meydana yayıldı, səs-küy qopdu. Sonra ağır bir sakitlik çökdü, elə bil ki, bu böyük ordu yoxa çıxmışdı...

Təbib oxu çıxaran kimi yaradan qan fışqırmağa başladı, hökmdarın üzü ağrıdan çəkildi. Şahzadə Ahmosun gözləri hüznə qaralmışdı. Hur dodağının altında dedi:

– Aman tanrım... hökmdar ağrıyır...

Təbib yaranı yudu, üzərinə dərman otları qoydu. Lakin hökmdarın səhhətində hər hansı yaxşılaşma görünmədi, əl-ayağı aydın şəkildə titrədi. Sonra dərin-dən köks ötürüb gözlərini açdı, onlarda həyat əlaməti olmayan bulanıq ifadə göründü. Ahmosun sinəsinin sıxıntısı artdı. Şikayət edərək öz-özünə: “Atacan, necə də çox dəyişdin”, – dedi. Hökmdar gözlərini hərəkət etdirib Ahmosun üzündə saxladı. Gözlərində təbəssüm göründü, az qala, eşidilməyəcək zəif bir səslə dedi:

– Bir az əvvəl zənn etmişdim ki, Avarisə qədər gedəcəyəm. Lakin tanrı istədi ki, yolçuluğum Ombo-sun qapıları ağzında bitsin...

Ahmos hüznü səsi ilə:

– Qurbanın olum, atacan! – qışqırdı.

Hökmdar zəif səsi ilə dedi:

– Xeyr, özünü qoru. Sənə böyük ehtiyac vardır... Mənim bu ciddi xəbərdarlığımı qulağında sırğa elə. Daim xatırla ki, hiksosların sonuncu istehkamı Avaris tutulmayınca, onları bütün torpaqlarımızdan çıxarmayınca mübarizədən əl çəkməməlisən.

Təbib danışmağa çalışdığına görə hökmdarın səhhəti üçün qorxdı və ona sakit olmağı məsləhət gördü. Lakin Kamos yoxluqla əbədiyyət arasında ülvə hisslər aləmində idi. O, avazı dəyişmiş və hamıya qərribə gələn bir səslə dedi:

– Tetişəriyə de ki, mən atam kimi qəhrəman olaraq ona qovuşdum.

Əlini oğluna uzatdı, şahzadə diz çöküb onu sinəsinə yapışdırdı. Hökmdar vidalaşaraq birdən onun çiyindən tutdu. Sonra barmaqları boşaldı və ruhu bədəninəndən çıxdı...

Təbib cəsədi mələfəyə бүkdü. Döyüşçülər ətrafında diz çöküb vida duası etdilər. Sonra ayağa qalxdılar. Elə bil ki, onlar qüssədən sərxoş idilər. Hacıb Hur dəstələrin komandirlərini və böyük zabitlərini çağırırdı. Sonra onların qarşısında durub dedi:

– Silahdaşlar, tanrıya and olsun, təəssüflə qəhrəman hökmdarımız Kamosun ölümü ilə bağlı sizə başsağlığı verirəm. O, atası kimi mübarizə meydanında Misirin yolunda şəhid olmuşdur. O, Avaris tutulmayınca, düşmən yurdumuzdan çıxarılmayınca mübarizədən əl çəkməməli olduğumuzu bizə vəsiyyəət etdikdən sonra bizdən ayrılaraq Osirisin yanına köçdü. Mən də bu əziz ailənin hacibi kimi dəyərli itkimizə görə sizə başsağlığı verirəm. Sizə bildirirəm ki, yeni hökmdarımız, şanlı rəhbərimiz Sekenenranın oğlu Kamosun oğlu Ahmosdur (tanrı onu qorusun və ona açıq-aydın qələbə ilə yardım etsin).

Sərkərdələr Kamosun cəsədinə təzim etdilər, yeni hökmdar Ahmosa baş əydilər. Hacıb Kamosun ölümü və yeni hökmdarın təyin edilməsi xəbərini bildirmək üçün zabitlərə əsgərlərinin yanına qayıtmağa icazə verdi.

Hur əsgərlərə hökmdar kəcavəsini boyunlarına qaldırmağı əmr etdi. Qəm-qüssə çəkən Hur gözlərinin yaşını silə-silə dedi:

– Osirisin yanında ulu ruhun şad və rahat olsun. Müzəffər qoşununun başında Ombosa daxil olmağına az qalmışdı. Lakin tanrı hökmü ilə sənin nəşini ora aparırlar. Sən bizim yaddaşımızda ən xeyirxah adam kimi qalacaqsan...

Qoşun öz ənənəvi düzülüşü ilə Ombosa daxil oldu. Qabaqda hökmdar Kamosun nəşi aparılırdı. Faciəli xəbər artıq bütün şəhəri бүrümüşdü. Şəhər qələbənin

ləzzətini və kədərini acısını bir içimdə dadmışdı. İzzidli hamlı kütlələr hər tərəfdən axışaraq xilaskar ordunu qarşılayır və ölmüş hökmdarları ilə vidalaşırdılar. Qəlb-ləri sevinc və kədər arasında karıxıb qalmışdı. İnsanlar yeni hökmdar Ahmosu görəndə sakitcə və itaətkarlıqla diz çökdülər. Həmin gün alqış sədaları heç yüksəlmədi. Ombosun kahinləri qüdrətli hökmdarın cəsədini təhvil aldılar. Ahmos xəlvətə çəkilib atası vəsiyyəti etdiyi kimi Tetişeriyə məktub yazdı. Onu çaparla yol-ladı...

Atlı çaparlar donanmadan həm xoş, həm də bəd xəbərlər gətirdilər. Deyirdilər ki, Misir donanması hiksosların donanmasını məğlub etmiş, onun bəzi bölmələrini əsir almışdır. Amma sərkərdə Qumkaf öldürülmüşdür. Zabit Ahmos sərkərdənin ölümündən sonra döyüşə başçılıq etmiş və son qələbəni qazanmış, hiksosların sərkərdəsini şiddətli döyüşdə öz əli ilə öldürmüşdür. Abananın oğlu Ahmosun xidmətlərini dəyərləndirən hökmdar donanmaya komandanlığı ona tapşırdı...

Atasının müdrik siyasətini davam etdirərək dostu Hama Ombosun idarə edilməsini tapşırdı. Əmr verdi ki, şəhərdə nizam-intizam yaratsın və bacarıqlı oğlanları əsgər kimi səfərbərliyə alsın. Hökmdar Hura dedi:

– Qüvvələrimizi sürətlə irəli aparmalıyıq. Çünki hiksoslar sülh zamanı xalqımıza əzab verirdilərsə, müharibə vaxtı bunu ikiqat artırarlar. Bacardığımız qədər əzabkeş xalqımızın dadına yetişməliyik...

Hökmdar şəhərin valisi Hamı yanına çağıraraq məişəti və sərkərdələri qarşısında ona dedi:

– Bilin ki, mən tacir qiyafəsində Misir torpağına gəldiyim gündən özümə söz vermişəm ki, Misiri misirlilərə qaytarım. Qoy ölkəni idarə edərkən bu, sənin şüarın olsun. Qoy Misirin ağlardan təmizlənməsi sənəin əsas hədəfin olsun. Bundan belə yalnız misirlilər onun

sahibi olacaqlar, yalnız onlar onun hakimi olacaqlar. Torpaq fironundur. Kəndlilər də onu əkib-becərüb özlərinin firavan həyatlarını təmin edəcək qədər məhsulla kifayətlənəcək, qalan hissəsini də ölkənin mənafeyi yolunda istifadə edilmək üçün firona çatacaq. Bütün misirlilər qanun qarşısında bərabərdirlər. Qardaş qardaşdan yalnız xidmətinə görə üstündür. Bu ölkədə hiksoslardan savayı qul olmayacaq... Sonda sizə atamın cəsədini tapşırıram... Onun üçün müqəddəs vacib əməlləri yerinə yetirin...

5

Sübh çağı qoşun Ombosu tərk etdi. Donanma yola düşdü. Öndəki dəstələr kəndlərə daxil olarkən ən xoş və gözəl şəkildə qarşılanırdı. Beləliklə, Apollonopolis Maqnaya gəlib çataraq yeni döyüşə hazırlaşdılar. Lakin öndəki dəstələr heç bir müqavimətlə üzləşmədi və şəhərə döyüşsüz daxil oldu. Donanmanın bölmələri Nilin sularında üzüküləyə üzürdü. Amma düşmən gəmilərindən əsər-əlamət tapmadılar. Xaraktercə ehtiyatlı olan Hur hökmdara məsləhət gördü ki, bəzi kəşfiyyatçı qüvvələri şərq sahələrinə göndərsin. O, tələyə düşə biləcəklərindən ehtiyat edirdi. Qoşun və donanma Apollonopolis Maqnada qaldı və dan sökülərkən oranı tərk etdilər. Hökmdar və keşikçiləri kəşfiyyat qüvvələrinin arxasınca qoşunun önündə gedirdilər. Hökmdardan sağda hacib Hurun arabası gəlirdi, onları da bu şəhərlərə yaxşı bələd olan yaxın adamları dövrəyə almışdılar. Hökmdar Hurdan soruşdu:

– Məgər biz indi Hirakonpolisə getmirikmi?

Hacib dedi:

– Bəli, hökmdarım, o, Fiv müdafiəsinin ön xəttidir və orada vadidə iki bərabər qüvvə arasında ilk şiddətli döyüş olacaq.

Səhər vaxtı kəşfiyyat xəbərləri gəldi ki, Misir donanması hiksosların iriliyinə və bölmələrinin çoxluğuna görə seçilən bir donanması ilə döyüşə girmişdir, döyüş güclü və şiddətlə davam edir. Hökmdar başını qərbə tərəf çevirdi və onun yaraşıqlı üzündə rica və ümid ifadəsi göründü. Hur dedi:

– Hiksoslar, hökmdarım, donanmalarla müharibədə naşidirlər...

Hökmdar cavab vermədən susdu. Günəş göyün ortasına yaxınlaşırdı. Bu arada qoşun öz dəstələri və sursatı ilə irəliləyirdi. Ahmos düşüncələrə dalmışdı. Xəyalında ailəsinin Kamosun ölüm xəbərini necə alacağı an canlanırdı. Anası Stikimos necə qorxur, nənəsi Ahhotep necə qüssəyə dözür, təmkinli ana Tetişeri inildəyir, Misirin kraliçası olmuş arvadı Nefertari necə ağlayır. Aman tanrım... Kamos xaincəsinə öldürüldü. Ordusu öz qəhrəmanını və mahir döyüşçüsünü itirdi, özündən sonra isə Ahmosun çiyinlərinə böyük məsuliyyət qoydu. Sonra onun xəyalı qabağa, Fivə uçub getdi. O Fivə ki, onun hakimi Apopidir, xalqı isə müxtəlif əzab və zillətə düşər olub. Sonra cəsur və qəddar hakim Xenziri xatırladı; o Xenziri ki, şəhid babasının intiqamını ondan almayınca, onu öldürməyincə ruhu sakitlik tapmayacaq. Sonra xatirində şahzadə Amenrides canlandı və eşqin onları müqəddəs alovla yandırıdığı o gəmi hücrəsini yadına saldı. Öz-özünə dedi: “ Görəsən, o, hələ də yaraşıqlı tacir İsfins haqqında düşünür və ona verdiyi sözə əməl edəcəyinə ümid bəsləyir?”

Bu zaman Hur öskürdü və bu, ona xatırlatdı ki, o, Amenrides üçün dənizməmalıdır. Axı o, Misiri onun qövmündən təmizləmək üçün hücum edən qoşunun başında idi. O, fikri dağıtmaq istədi. Ucu-bucağı görməyən çoxsaylı qoşununa göz gəzdirdi. Nildə gedən döyüş haqda düşüncələrə daldı... Günorta vaxtı çapar-

lar gəlib bildirdilər ki, iki donanma şiddətli döyüşə girib, hər iki tərəfdən çoxsaylı itkilər vardır, hər iki qüvvə hələ də bərabər olduğundan, döyüşün nəticəsini qabaqcadan bildirmək qeyri-mümkündür. Hökmdarın üzü tutuldu və o, narahatlığını gizlətmədi. Hur dedi:

– Hökmdarım, narahatlığa səbəb yoxdur. Hiksosların donanması elə qüvvədir ki, ona əhəmiyyət verməmək olmaz. Amma donanmamız indi Nildə hələdici döyüş aparır.

Ahmos:

– Əgər onu uduzsaq, müharibənin yarısını uduzmuş olarıq, – dedi.

Hur isə əminliklə dedi:

– Hökmdarım, yox, əgər gözlədiyim kimi onu qazansaq, bütün müharibəni qazanmış olarıq.

Ordu Hirakonpolisə bir neçə saatlıq məsafədə gecələdi. Dincəlmək və hazırlaşmaq üçün dayanmaq lazım idi. Lakin ordu az bir müddət dayanmışdı ki, avanqardda olan qüvvələrin düşmən ordusunun dağınıq qüvvələri ilə döyüşməsi barədə xəbər gəldi. Ahmos dedi:

– Hiksoslar artıq dincəliblər. Şübhəsiz ki, onlar indi bizimlə üz-üzə gəlməyi lazım hesab edirlər.

Hökmdar sayca çox qüvvələr hücum edəcəyi təqdirdə kəşfiyyat bölmələrini dəstəkləmək üçün arabaçılar dəstəsi göndərilməsini əmr etdi. Komandirlərini çağıraraq lazımı anda döyüşə girməyə hazır olmaq əmrini verdi.

Ahmos həyatında ilk dəfə orduya rəhbərlik etməsiylə daşdığı ciddi məsuliyyəti hiss edirdi. O, hələ hiss etməmişdi ki, bu böyük ordunun himayədarı və əbədi olaraq Misirin taleyinə cavabdehdir. O, Hura dedi:

– Qüvvəmizi hiksosların arabalarını darmadağın etməyə yönəltməliyik.

Hacib dedi:

– Buna hər iki ordu can atacaq. Əgər düşmənin arabalarını darmadağın edib meydanda üstünlüyü ələ alsaq, onun ordusu oxçılarımızın hədəfinə çevriləcək...

Elə bu an, Ahmosun riskə gedib ordunu döyüşə atmağa hazırlaşdığı vaxt Nil tərəfdən bir çapar gəlib hökmdara xəbər verdi ki, Misir donanması ciddi zərbələrə məruz qalmışdır. Ona görə də Ahmos Abana yenidən formalaşdırmaq üçün donanmanın əsas bölmələrinin geri çəkilməsini məqsədyönlü hesab etmişdir. Döyüş isə şiddətli şəkildə davam edir. Gənc hökmdar narahat olmağa başladı və böyük donanmasının itirilməsi təhlükəsindən qorxdı. Hec fikirləşməyə macal tapmamış xəbər aldı ki, düşmən ordusu hücumu başlayıb. O, Hurla və məyyəti ilə sağollaşdı, keşikçilərinin müşayiəti ilə irəli çıxıb arabacılar dəstəsinə hücum əmrı verdi. Qoşun bir özək və iki cinahdan olmaqla sıx cərgələrlə yeri lərzəyə gətirmiş gurultu ilə və sürətlə hücumu keçdi. Çox keçmədi ki, hiksosların qoşununun qasırğa kimi çoxsaylı arabalarla şığıyaraq irəlilədiyini gördülər. Başa düşdülər ki, düşmənləri uzun müddətdir onları alçaltmışları vəhşi qüvvələri ilə hücum edir. İçlərində qəzəb püskürdü və ildırım gurultusuna bənzər bir səslə bağurdılar: “Ya Amenemhet kimi yaşamaq, ya da Sekenenra kimi ölmək!” Vuruşmağa və intiqama susamış ürəklərlə döyüşə atıldılar. Hər iki tərəf şiddətlə, amansızcasına və vəhşicəsinə vuruşurdu. Yer alqana boyanmışdı. Əsgərlərin qışqırığı atların kişnərtisinə və oxların viyılıtısına qarışmışdı. Günəş üfüqə tərəf əyilib qan gölməçəsində əriyib yox olanadək döyüş şiddətli və amansız şəkildə davam etdi. Səmada qaranlığın kabusları uçuşurdu. Ordular döyüşü dayandırdı, hər biri öz düşərgəsinə qayıtdı. Ahmos irəli gedərkən və geriye çəkilərkən onu müdafiə edən keşikçilərin ortasında gedirdi. Adamları və onların başında duran Hur onu qarşıladı. Ahmos onlara dedi:

– Şiddətli döyüş oldu və qəhrəman oğullarımızı itirdik...

Sonra hökmdar soruşdu:

– Nil döyüşündən yeni xəbərlər gəlməyibmi?

– Donanmalar hələ də döyüşür, – Hur cavab verdi.

– Donanmamız barədə yeni nə xəbər var?

Hur dedi:

– Gəmilərimiz günorta vaxtı geri çəkilə-çəkilə vuruşdu. Sonra əsgərlərimiz nərdivanlar vasitəsilə düşmənin gəmilərinə keçdilər. Axşam düşəndə hələ ayrılıbmamışdılar. Döyüş hələ də davam edir. Biz yeni xəbərlərin gəlməsini gözləyirik.

Hökmdarın əzgin üzü qaşqabaqlı oldu və ətrafında olanlara dedi:

– Tanrıya hamılıqla dua edək ki, Nilin qoynunda döyüşən qardaşlarımıza yardımçı olsun...

6

Sübh şəfəqi ilə birgə oyanan ordu artıq hazırlığa başlamışdı. Kəşfiyyatçılar düşmənin düşərgəsində bütün gecə ərzində hərəkətin səngimədiyini xəbərini gətirmişdilər. Döyüş meydanına yaxın tarlaların içərilərinə girməyə risk etmiş bəzi kəşfiyyatçıların dediyinə görə isə piyada və arabalardan ibarət yeni qüvvələr bütün gecə ərzində Hirakonpolis istiqamətində hərəkətə başlayıb və onlar dan yeri ağarana yaxın burada olacaqlar. Hur ətraflı götür-qoydan sonra dedi:

– Ey hökmdarım, düşmənin bizi mütəşəkkil ordu ilə qarşılamaq üçün əsas qüvvələrini bura toplayır. Buna təəccüblənməyin, çünki əgər biz Hirakonpolis qapılarına hücum etsək, bizim irəliləməyimizə şanlı Fivin qala divarlarından başqa heç nə mane olmayacaq...

Nil cinahından isə xoş xəbərlər gəlmişdi. Hökmdar öyrəndi ki, onun donanması şücaətlə döyüşərək

düşməne nəinki istədiyini əldə etməyə imkan verməmiş, əksinə, düşmən gəmilərinə keçərək gəmilərin çoxundan əsgərləri qovmuş, hiksosların donanmasını həmin gəmilərdən ayrılmağa məcbur etmişdir. Beləliklə, düşmən öz qüvvələrinin üçdəbir hissəsini itirmişdir. Donanmalar bir neçə saat döyüşə girməkdən çəkinmiş və yalnız səhər açıldıqdan sonra yenidən üz-üzə gəlmişdir. Ahmos Abananın donanması yenidən hücumla başlamışdır. Hökmdarın köksü sevincdən qabardı və o, bu hisslə də döyüşə tələsdi...

Səhər açılan zaman hər iki tərəf döyüşmək üçün meydana tərəf irəlilədi. Arabaçılar dəstəsinin cərgələri də göründü. Misirlilər həmişəki qaydada “Ya Amennemhet kimi yaşamaq, ya da Sekenenra kimi ölmək!” şüarını deyə-deyə qışqırırdılar. Sonra onlar heç nəyə fikir vermədən özlərini ölüm-dirim meydanına ataraq şiddətli toqquşmalarda düşmənlə üz-üzə gəldilər. Tərəflər oxla, qılıncla, nizə ilə döyüşür, bir-birinə aman vermirdilər. Hökmdar Ahmos döyüşün qızıışmasına baxmayaraq, müşahidə etdi ki, düşmən qoşununun mərkəz hissəsi döyüşü məharətlə idarə edir, qüvvələri diqqətlə və nizamlı gah ora, gah bura göndərir. O, bu bacarıqlı sərkərdəyə göz gəzdirib müəyyən etdi ki, sən demə, o, Hirakonpolis valisi yox, Fiv sarayında ona daş-qaşla bəzədilmiş tac bağışladığı dolubədənli, uzunsaqqallı, itibaxışlı hökmdar Apopinin özü idi. Beləliklə, Ahmos şiddətli hücumlara hazırlaşdı. O, cəsur qəhrəmanlar kimi döyüşürdü, keşikçi dəstəsi də düşmənin onun üzərinə hücumlarını dəf edirdi. Qarşısına çıxan elə düşmən süvarisi olmamışdı ki, o onu bir göz qırpımında yerə sərməsin. Hətta iş o yerə çatmışdı ki, süvarilər ona qalib gəlmək ümidini itirərək döyüşdən qaçırdı. Döyüş uzanırdı, meydana hər iki tərəfdən yeni qüvvələr göndərilirdi. Bu minvalla da döyüş bütün amansızlığı və şiddəti ilə gün

batana kimi davam etdi. Hər iki tərəf əldən düşmüşdü. Elə bu vaxt hiksosların arabaçılardan ibarət dəstəsi cəsur bir döyüşçünün başçılığı altında misirlilərin sol cinahına hücum edərək onları möhkəmcə sıxışdırmağa başladı. Bu dəstəyə qarşı göstərilən zəif müqavimət heç bir nəticə vermədi. Belə ki, dəstə döyüşənləri mühasirəyə almaq, ya da piyadalar üzərinə hücum etmək məqsədi ilə cərgələri yararaq özünə əlverişli mövqe hazırlamaqda idi; Ahmos başa düşdü ki, dəstəyə rəhbərlik edən cəsur döyüşçü onların yorğunluğundan istifadə edərək bütün gücünü toplayıb sarsıdıcı zərbə endirmək üçün fürsət axtarır. Döyüşçünün öz məqsədinə çataraq onun ordusunun sıx cərgələrində çəşqınlıq yaratmaq və ya piyadalarının qırğına məruz qalmaq təhlükəsini hiss edən Ahmos qorxuya düşdü. Beləliklə, o, düşməni sıxışdırmaq üçün öz dəstəsi ilə onun ordusunun mərkəzinə soxulmağı məqsədəuyğun hesab etdi. Belə olan halda zirək sərkərdə yarım mühasirə vəziyyətinə düşəcəkdə. Vəziyyət, həqiqətən də, təhlükəli idi. Buna görə də o, bir an belə tərəddüd etmədən öz əsgərlərinə hücum əmrini verərək qəfil və güclü bir hücumla qarşı tərəfin mərkəzinə doğru irəlilədi. Döyüş dəhşətli bir şəkildə qızıxdı. Güclü təzyiqə davam gətirə bilməyən düşmən geri çəkilməyə məcbur oldu. Ahmos onun sol cinahını çətin vəziyyətə salan dəstəni mühasirəyə almaq üçün arabaçılar dəstəsi göndərdi. Lakin düşmənin ağıllı və təcrübəli sərkərdəsi vəziyyəti belə görüb planlaşdırılan keçidin açılmasına az qalmış taktikanı dəyişdi. O, arabaçılardan ibarət kiçik bir dəstəni hücumda qoyub dəstənin qalan hissəsi ilə birgə sürətlə öz ordusuna tərəf geri çəkilməyə başladı. Belə bir dəqiq əməliyyat zamanı cəsur sərkərdəni yaxından görməyə müvəffəq olan Ahmos polad kimi möhkəm bədəni olan əzəmətli Cənub hakimi Xənziri tanıdı. Onun bu güclü hücumu

misirlilərin arabaçılar dəstəsinin ən yaxşı döyüşçülərinin böyük tələfatı ilə nəticələnmişdi. Bir az sonra dava qurtardı. Hökmdar və ordusu öz düşərgələrinə qayıtdılar. Hökmdar hiddət və qəzəblə deyirdi: “Biz səninlə üzbəüz gələcəyik, Xənzir”.

Silahdaşları tərəfindən dualarla qarşılanan hökmdar onların arasında yeni şəxs – Ahmos Abananı görəndə onun düşərgədə olmasını yaxşı əlamət hesab etdi və ondan soruşdu:

– Ey sərkərdə, hansı xəbərlə gəlmisən?

Ahmos Abana cavab verdi:

– Qələbə xəbəri ilə, hökmdarım! Biz hiksosların donanmasına hücum edərək dörd iri gəmini tutmuşuq, onların donanmalarının yarısını batırmışıq. Qalanları isə heç nə edə bilməyib qaçdı.

Hökmdarın üzünə, sanki, gün doğdu. O, əlini sərkərdənin çiyinə qoyaraq dedi:

– Sən bu qələbənlə Misir üçün müharibənin yarısını udmusan. Mən, həqiqətən, səninlə qürur duyuram.

Ahmos Abananın üzünə qızartı çökdü və o, sevinc-lə əlavə etdi:

– Hökmdarım, şübhəsiz, bu qələbə bizə baha başa gəldi. Amma Nilə tam nəzarət artıq bizim əlimizdədir.

Hökmdar təmkinlə dedi:

– Düşmən bizə böyük itki verib. Bu itkinin yerini doldura bilməyəcəyimizdən qorxuram. Bu savaşda qələbə öz düşməninin süvari dəstəsini darmadağın edənin tərəfində olacaq.

Sonra o, bir qədər susub yenidən əlavə etdi:

– Cənubdakı valilərimiz ordu hazırlayıb, gəmi və arabalar inşa edir, amma araba atlılarının təliminə uzun zaman tələb olunur. Qəhrəmanlıqdan başqa heç nəyə bel bağlamadığımız belə bir amansız döyüşdə piyadalarımız düşmən arabaları ilə bir daha üz-üzə gələ bilməz.

Qoşun yenə də səhər tezdən oyanıb hazırlığa başlamışdı. Döyüş libasını geyinən hökmdar adamlarını öz çadırına çağıraraq onlara dedi:

– Mənim qərarım Xənzirlə təkbətək döyüşməkdir...

Bu sözlərdən dəhşətə gələn Hur xahiş edərək onu bu fikirdən daşındırmağa çalışdı:

– Hökmdarım, bizim bu şərəfli işimizə ziyan verməməyiniz məsləhətdir.

Sərkərdələrdən hər biri Cənub hakimi ilə döyüşmək arzusunda olduqlarını bildirib hökmdarın icazəsini almaq üçün yalvardı. Lakin Ahmos onlara öz təşəkkürünü bildirib üzünü Hura tutdu:

– Əgər bizim işimiz şərəflidirsə, o, ziyan görməyəcək. Bu döyüşdə ölsəm, mənim ölümüm belə ona mane olmayacaq. Ordumda sərkərdələr, ölkəmdə də igid oğullar kifayət qədərdir. Mən əlimdəki bu fürsəti əldən verməməli, Sekenenranın qatili ilə təkbətək qarşılaşmalıyam. İzin verin, onunla döyüşüb qalib gəlim və Sekenenranın başqa dünyadan məni izləyən müqəddəs ruhu qarşısındakı borcumu yerinə yetirim. Rəbbimiz zəif və tərəddüd içində olanlara lənət eləsin...

Hökmdar öz istəyini qarşı tərəfə yetirmək üçün bir zabıt göndərdi. Həmin adam meydanın tən ortasında durub qışqırdı:

– Ey düşmən, Misir fironu köhnə haqq-hesabı çürütmək üçün sərkərdə Xənzirlə döyüşmək istəyir.

Xənzirin dəstəsindən bir nəfər irəli çıxıb dedi:

– Firon adlandırıdığın o şəxsə de ki, sərkərdə düşməni onun qılıncından ölmək şərəfindən məhrum etmir...

Ahmos köhlən atının belinə atıldı, qılıncını belinə bağladı, nizəsini qınına qoyub meydana tərəf tələsdı. Düşmənin də boz atın belində məğrur şəkildə ona tərəf gəldiyini gördü. Sərkərdənin bədəni, sanki, qranitdən

düzəldilmişdi. Atların başları, az qala, toxunana qədər yavaş-yavaş bir-birinə yaxınlaşdılar. Üz-üzə gələndə rəqiblər bir-birini süzməyə başladılar. Birdən üzündə dəhşətli bir ifadə əmələ gələn Xənzir özünü saxlaya bilməyib qərribə şəkildə qışqırdı:

– Aman tanrım... gör qarşımda kimi görürəm?! Bu, piqmey məxluqları və ləl-cavahirat taciri İsfins deyilmi? Belə də zarafat olar? Tacir İsfins, sənin ticarətin necə oldu?

Sakit bir tövrlə onu müşahidə edən Ahmos təmkinlə cavab verdi:

– Sərkərdə Xənzir, məlumun olsun ki, artıq tacir İsfins yoxdur. Mən indi yalnız bu ticarətlə məşğul oluram, – bu sözləri deyərək o, qılıncına işarə etdi.

Özünü ələ alan Xənzir soruşdu:

– Bəs indi kim olmusan?

Ahmos eyni sakitliklə cavab verdi:

– Misir fironu Ahmos.

Xənzir meydanda əks-səda verən bir səsle ucadan gülərək istehza ilə dedi:

– Kimdən bu təyinatı almısan? O hökmdardanmı ki, sən qarşısında diz çökərək hədiyyə etdiyin qoşa tacı başında daşıyır?..

Ahmos cavab verdi:

– Ata-babalarımı əvvəllərdə bu məqama layiq bilmiş kəs məni də Misirə hökmdar təyin edib. Amma bil ki, ey sərkərdə, sənənlə Sekenenranın nəvəsi kimi vuruşacağam...

Sərkərdənin üzü ciddiləşdi və o, sakit bir səsle dedi:

– Sekenenra... Bədbəxt taleyinə məcburiyyət qarşısında mənimlə döyüşmək yazılmış o adamı xatırlayıram. Mən indi, demək olar ki, hər şeyi başa düşməyə başlamışam. Bunları gec dərk etdiyimi üzrlü hesab et. Biz hiksoslar hiyləgərliyi yaxşı bacarmayan, qılıncdan

başqa dil bilməyən savaş qəhrəmanlarıyıq. O ki qaldı sizə – yalandan özünüzmü misirlilərin hökmdarı kimi iddia edənlərə, əvvəl uzun müddət tacir qıyafəsi altında gizlənib, sonra şücaətiniz sayəsində hökmdarlar kimi geyinməyə macal tapırsınız... Qoy sən deyən olsun, İsfins, hələ də mənimlə döyüşmək fikrindəsənmi?

Ahmos hiddətlə cavab verdi:

– Biz istədiyimizi geyinirik, bu, bizim paltarımızdır. Sizə gəlincə isə paltar geyinməyi Misirə gələndən sonra öyrənmisiniz. Mənə İsfins demə. Madam bilir-sən ki, mən Sekenenranın nəvəsi Kamosun oğlu Ahmosam, şanlı Fivin “belindən” gəlmiş, nə səhralarda köçərilik etməyi bilən, nə də mal-qara sürülərinin çobanlığı ilə məşğul olan qədim və əsil-nəcabətli bir ailənin övladiyam. Mən, doğrudan da, səninlə döyüşmək istəyirəm. Bu, sənin üçün bir şərəfdir. Mən Fivin tanıdığı ən izzətli, hörmətli bir insan qarşısında borcunu ödəyəcəyəm...

Xənzir qışqırdı:

– Görürəm ki, qürurun sənin gözlərini elə kor edib ki, öz səviyyəni belə bilmirsən. Yoxsa elə hesab edirsən ki, sərkərdə Rixə qalib gəlməyin mənim qarşımda durmaq üçün sənə əsas verir?.. Yazıqlar olsun sənə. Qərarını ver... qürurlu gənc, nə ilə döyüşəcəksən?

Ahmos istehzalılı təbəssümlə cavab verdi:

– İstəyirsən, qılınıc olsun...

Xənzir enli çiyinlərini oynadaraq dedi:

– O, ən yaxın dostdur.

Beləliklə, Xənzir atdan düşüb cilovu yanındakı adama verdi. Sonra qılınıcını siyirib qalxanını əlinə götürdü. Ahmos da onun kimi etdi. Rəqiblər bir-birindən iki qulac məsafədə susaraq üzbəüz dayandılar. Ahmos soruşdu:

– Başlayaq?

Xənzir gülərək cavab verdi:

– Kimin ölüb, kimin qalacağıнын müəyyənləşdirildi-yi bu yerlər necə də gözəldir. Haydı, cavan oğlan.

Hökmdar döyüşə başlayaraq cəsarətlə iribədənli rəqibinə hücum etdi. Şiddətli zərbədən qalxanla müdafiə olunan Xənzir onun hücumunu dəf edərək dedi:

– İsfins, güclü zərbədir. Məncə, sənin qılıncın mənin qalxanıma dəyən zaman ölüm havası çalır. Əhsən, əhsən... Köksüm artıq ölüm mələklərini salamlayır. Ölüm çoxdandır gözləyir, mən isə onun pəncəsində oyun oynayıram. Sonra ölüm məğlub olub məndən uzaqlaşır. Sonda başa düşəcəkdir ki, o, bura başqası üçün gəlib.

Həm oxuyan, həm də rəqs edən mahir rəqqaslar kimi Xənzir həm danışır, həm də döyüşürdü. Ahmos başa düşdü ki, onun polad bədənli, inadkar və cəsarətli rəqibi fəndgir və çevikdir, müdafiədə də, hücumda da məharətlidir. O, var gücünü toplayaraq, hər sahəsində bütün öyrəndiklərini tətbiq edərək rəqibinin zərbələrindən qorunurdu. Çünki bilirdi ki, bu zərbələr öldürücüdür; əgər onlardan birinə tuş gələrsə, sağ-salamat qalmazdı. Zərbədən qalxanla müdafiə olunan Ahmos onun ağırlığını hiss etdi. Lakin Ahmos rəqibinin əminliklə, arxayınca gülümsədiyini görüb qəzəblənərək özündən çıxdı və Xənzirə təhlükəli bir zərbə endirdi, o da, öz növbəsində, qalxanını irəli verdi. Əsəblərini cilovlayaraq Ahmosdan soruşdu:

– Bu möhkəm qılınc harada düzəldilib?

Ahmos da özünü ələ alaraq cavab verdi:

– Ucqar cənubda – Napatada.

Xənzir Ahmosun məharətlə endirdiyi şiddətli zərbədən müdafiə olunaraq dedi:

– Mənim qılıncımı isə Misir sənətkarları öz əlləri ilə Memfisdə hazırlayıblar... Onu düzəldən bilmirdi ki, qılınc mənə veriləcək, mən də bu qılıncı onun yolunda həm tacir, həm də döyüşçü olan hökmdarına aman verməyəcəyəm.

– Sabah o öyrənəndə ki hazırladığı qılınc onun ölkəsinin düşməninə uğur gətirməyib, o zaman çox sevinəcək.

Daha güclü hücum üçün əlverişli fürsət gözləyən Ahmos sözünü bitirməmiş təcrübəli rəqibinə üç ardıcıl zərbə endirdi. Xənzir zireh və qalxanla özünü qoruda da, bir neçə addım geri çəkilməyə məcbur oldu. Hökmdar şiddətli hücumla keçərək dalbadal zərbələr vurmaqda davam etdi. Vəziyyətin təhlükəli olduğunu başa düşən Xənzir zarafatlardan əl çəkib ağzını yumdu. O, təsəvvürəgəlməz dərəcədə məharət və şücaət göstərirdi. Üzündəki təbəssüm yox oldu. Alnını qırışdırıb düşmənin zərbələrindən məharətlə yayındı. Qarşı tərəfin cəsaret və şücaəti göstərirdi ki, o, zənnində yanılib. Xənzirin qılıncının tiyəsi Ahmosun dəbilqəsinə dəydi. İnadkar düşmənin öldüyünü güman edən Xənzirin ordusunda alqış sədaları ucaldı. Ahmos: “Görəsən, zərbə mənə dəydi?” – deyə öz-özünə sual verdi. Lakin o, nə bir ağrı, nə də zəiflik hiss edirdi. O, özünü toplayıb rəqibinə güclü zərbə endirdi. Zərbə sipər kimi tutulan qalxana elə şiddətlə dəydi ki, buna davam gətirməyən Xənzirin əlləri titrədi və qalxanını saxlaya bilməyib yerə saldı. Tərəflərin birindən sevinc, digərindən isə qəzəb dolu səslər ucaldı. Döyüşü saxlayan Ahmos qalib təbəssümü ilə Xənzirə baxdı. O isə qılıncını siyirib qalxansız yenidən döyüşə hazır vəziyyət aldı. Bunu görən Ahmos da öz qalxanını çıxarıb bir kənara atdı. Bunu gözləməyən Xənzir heyrtləndi, ona təəccüblə baxaraq dedi:

– Necə də hökmdarlara yaraşan alicənablıqdır...

Döyüş yenidən qızıxdı. Hər iki rəqib susaraq yalnız qılınclarını işə salmışdı. Ahmosun dəqiq zərbəsi bu dəfə özünü çox gözlətmədi. Boynundan yaralanan rəqib əlini qılıncın qınından çəkərək sökülmüş bina kimi yerə çökdü. Ahmos yavaş addımlarla ona yaxın-

laşdı. Hörmət və ehtiram dolu baxışları ilə Xənzirin üzünə nəzər salaraq dedi:

– Ey hakim Xənzir, sən cəsur və güclüsən.

Artıq son nəfəsini verən Xənzir belə cavab verdi:

– Ey hökmdar, sən haqlısan... Məndən sonra heç bir döyüşçü sənin qarşında duruş gətirə bilməyəcək.

Ahmos hakim Xənzirin qılıncını götürüb yanına qoydu, sonra atına minib öz düşərgəsinə qayıtdı. O bilirdi ki, hiksoslar intiqam istəyi ilə alışıb-yanaraq nifrətlə vuruşa atılacaqlar. Odur ki əsgərlərinin qarşısında durub ucadan dedi:

– Ey əsgərlər, ölməz şüarımızı təkrar edin: “Ya Amemhet kimi yaşamaq, ya da Sekenenra kimi ölmək!” Unutmayın ki, taleyimiz həmişəlik bu döyüşün nəticəsindən asılıdır. Razi olmayın ki, illərin dözüümü və nəsil-lərin mübarizəsi bir anlıq zəiflik nəticəsində məhv olsun.

Sonra ordusu ilə birgə döyüşə atıldı. Amansız döyüş gün batana kimi səngimədi və bu minvalla tam on gün davam etdi.

8

Onuncu günün axşamı əldən düşmüş və yorğun halda döyüş meydanından qayıdan hökmdar Ahmos öz məyyətinə və sərkərdələrini yanına çağırırdı. Xənzirin ölümündən sonra düşmən qoşunu ağır itkilər versə də, arabaçılardan ibarət dəstə müqavimət göstərməkdə davam edir, misirlilərin hücumlarının qarşısını alaraq onlara ağır itkilər verirdi. Hökmdar süvarilərinin sayının günbəgün azalmasından çox narahat idi. Bu axşam da o, ölümə pəncələşən qəhrəman süvarilərinin çoxunun həlak olduğuna görə əsəbi və hüznli idi. Ahmos, sanki, öz-özü ilə danışmış kimi dedi:

– Hirakonpolis... Hirakonpolis... Görəsən, sənin adın qələbəmiz, yoxsa məğlubiyyətimizləmi bağlı olacaq?

Ora toplaşanlar da hökmdar kimi kədərli və qəzəbli idilər. Lakin hökmdarın yaraşıqlı sifətində görünən yorğunluq və narahatlıq əlaməti onları qorxutmuşdu. Sükutu hacib Hur pozdu:

– Hökmdarım, atlılarımız hiksos qoşunlarının arabaçılarından ibarət qüvvələrinin tam heyəti ilə döyüşür, verdiyimiz itkilər bizi qorxutmamalıdır və sabah, əgər qalib gələrək düşmənin arabaçıları dəstəsini darmadağın etsək, onların piyadaları döyüşmək iqtidarında olmayacaq və onlar bizim atlıların hücum etdiyini görüb şəhər divarları arasında sığınacaq axtaracaqlar.

Hökmdar dedi:

– Bizim ən böyük məqsədımız düşmənin arabaçıları dəstəsinə mümkün qədər az itki verməklə qalib gəlməkdir. Meydandakı üstünlüyü həmişə əldə saxlamaq üçün, Fivdə öz hücumları zamanı hiksosların etdiyi kimi, arabaçılardan ibarət qoşunun əsas hissəsini qoruyub saxlamalıyıq. Amma qorxuram ki, hər iki atlı dəstəmiz məhv olsun. O zaman şəhərlərimizi məhv edə biləcək uzunmüddətli müharibəyə məruz qala bilərik.

Hökmdar itkilərlə bağlı son məlumatları öyrənmək istədi. Onun yanına gələn zabit bildirdi ki, misirlilərin arabaçı qüvvələri artıq özünün araba və süvarilərdən ibarət qüvvəsinin üçdə iki hissəsini itirmişdir.

Ahmosun rəngi ağardı və o, ətrafındakılara nəzər saldı. Bu xəbərdən onların da, onsuz da kədərli olan sifətləri daha da tutulmuşdu. Araya çökən gərgin sükutu Ahmos pozdu:

– Deməli, bizim cəmi iki min atlımız qalıb... Bəs düşmənin verdiyi itkilər haqqında nə düşünürsünüz?

Sərkərdə Dib cavab verdi:

– Hökmdarım, hesab edirəm ki, onların itkiləri bizimkilərdən az deyil, əksinə, daha çox ola bilər.

Başını aşağı dikən hökmdar ətraflı düşünməyə başladı. Sonra ətrafına toplaşanların üzünə baxıb dedi:

– Hər şey sabah məlum olacaq. Sabahın həlledici olacağı şübhəsizdir. Bəlkə də, düşmənlərimiz bizdən də artıq narahatlıq içindədir. Hər halda, nə biz kimsə qınaya bilərik, nə də kimsə bizi qınaya bilər. Rəbbimiz bilir ki, həyatdan bezmiş kimi döyüşürük.

Dib soruşdu:

– Bizim donanmamız hazırda döyüşmür. Bəs niyə Hirakonpolisə Nexeb arasında düşmən ordusunun arxasına əsgər çıxarmır?

Ahmos Abana sərkərdəyə belə cavab verdi:

– Hazırda Nilə tam hakimlik donanmamızın əlindədir. Lakin düşmənin bütün ordusunun döyüşə cəlb olunduğuna əmin olmadan əsgərləri düşmənin arxasına çıxararaq riskə gedə bilmərik. Bu faktdır ki, döyüş bu vaxta qədər hər iki ordunun arabaçılar dəstələrinin üzərində qurulub və düşmən ordusu da meydanın arxasında ayıq-sayıq vəziyyətdə durub istirahət edir...

Ombos kahinlərindən biri soruşdu:

– Hökmdarım, yəni ehtiyat atlı qüvvəmiz yoxdur?

Ahmos cavab verdi:

– Biz Misirə altı min atlı ilə gəlmişdik. Həmin altı min atlı da böyük zəhmət və səbir nəticəsində ərsəyə gəlmişdi. Cəhənnəm kimi keçən bu on iki gün ərzində onlardan dörd minini itirmişik...

Hur söhbətə qoşuldu:

– Hökmdarım... Sien, Ombos və Apolinopolis Maqna artıq vaxt itirmədən araba və atlı qoşun hazırlığına başlayıb.

Ahmos Abana özünəməxsus coşqunluqla dedi:

– Müqəddəs anamız Tetişerinin daim təlqin etdiyi “Ya Amenemhet kimi yaşamaq, ya da Sekenenra kimi ölmək!” şüarı altında döyüşə atılmaq bizə kifayətdir ki, süvarilərimiz məğlub olmasın və piyadalarımız şövqlə vuruşsunlar. Unutmamalıyıq ki, tanrımız səni Misir torpağına əbəş yerə göndərməyib.

Hamı gənc sərkərdənin sözlərinə “amin” dedi. Hökmdar isə fərəhlə gülümsədi.

Yenə də, adəti üzrə, səhər tezdən oyanan ordu döyüş tədarükünə başlamışdı. Mərkəzdə hökmdar və onun keşikçilər dəstəsi olmaqla arabaçılar dəstəsi artıq meydanda qabaqda idi. Hökmdar meydana nəzər saldıqda onu boş görüb çox təəccübləndi. Uzaqdan Hirakonpolis qala divarları görünürdü və Hirakonpolisə daxil olmaq üçün Ahmosun yolunu hiksoslardan heç kəs kəsmirdi. Hökmdar özünə gəlməmişdi ki, kəşfiyyatçılar belə bir xəbər gətirdilər: Apopi meydandakı çoxsaylı qoşununu toplayaraq gecə ikən ordusu ilə birgə Hirakonpolisə tək etmiş və şimala tərəf üz tutmuşdur. Sərkərdə Muhib özünü saxlaya bilməyib dedi:

– Həqiqət indi üzə çıxdı... Şübhəsiz ki, hiksosların arabaçılardan ibarət dəstəsi darmadağın edilib və Apopi bizim süvarilərimizin qarşısına piyada qoşun çıxarmaqdansa, öz istehkamlarına qaçmağa üstünlük verib...

Sərkərdə Dib də sevinc içində əlavə etdi:

– Hökmdarım, artıq əzəmətli Hirakonpolis bizim əlimizdədir.

– Doğrudanmı, çətin günlər arxada qaldı? Doğrudanmı, əndişələnməyə ehtiyac yoxdur? – öz-özünə sual verən hökmdar sonra üzünü Dibə tutdu: – Biz hiksosların arabaçılar dəstəsini darmadağın etdik və iş bitdi.

Orduya xəbər verildi. Hamı sevinirdi. Hur başda olmaqla hökmdarın məiyyəti onu bu möhtəşəm qələbə münasibətilə təbrik etmək üçün Ahmosun yanına tələsdi. Ordu Ahmosun başçılığı altında Hirakonpolis şəhərinə daxil oldu. Tarlalardakı camaat da hiksosların intiqamından qorxaraq ordu ilə birlikdə şəhərə tələsdi. Onlar öz hökmdarlarını böyük rəğbətlə qarşılayaraq xilaskar ordunu ucadan hərəkətlə alqışlayırdılar...

Hökmdarın ilk etdiyi şey ən çarəsiz vəziyyətində kömək əlini uzadan tanrı Amona ibadət etmək oldu...

On iki gün davam edən amansız döyüşdən sonra ordu bir neçə gün dincəlmək üçün Hirakonpolisdə düşərgə saldı. Şəhərdə qayda-qanun yaradılmasına, hökumətin, əkin sahələrinin, bazarların və məbədlərin yerli əhaliyə geri qaytarılması işinə hökmdar özü rəhbərlik edirdi. O, əhalinin məruz qaldığı təqib və zorakılığa görə, ordu geri çəkilərkən şəhərdə törətdiyi talan, qarət, soyğunçuluq və dağıntıya görə təəssüflənir və əhaliyə ürək-dirək verməyə çalışırdı.

Daha sonra ordu şimala doğru üz tutdu, donanma da onunla birlikdə dənizlə eyni istiqamətdə hərəkət etdi və həmin gün günortadan xeyli keçmiş müqavimətsiz Nexeb şəhərinə daxil oldu.

Orada gecələyən ordu növbəti günün səhəri yenicən yürüşə başladı. Düşmənin heç bir qüvvəsinə rast gəlmədən kəndləri tutur və tutduqları yerlərdə Misir bayrağını qaldırırdı. Üç gündən sonra ordu Latobolis vadisinə yaxınlaşdı.

Düşmənin oranı qoruyacağını düşünən hökmdar və məiyyəti ordunun ön cərgələrini oraya göndərdi. Ahmos Abana isə şəhərin qərb sahilini mühasirəyə aldı. Lakin Ahmosun göndərdiyi dəstə müqavimətə rast gəlmədən şəhərə daxil oldu. Onun ardınca ordu da şəhərə girdi. Şəhər əhalisi yaralı əsgərləri də özləri ilə daşıyan Apopinin ordusunun onların yanından necə keçib-getdiyini, malikanə və torpaq sahibi olan hiksosların var-dövlətlərini toplayıb qorxu və dəhşət içində qarmaqarışq bir vəziyyətdə öz hökmdarlarının ordusuna çatmağa çalışdıqlarını onlara danışdılar.

Beləliklə, ordu güclü qüvvələri ilə Teret, daha sonra isə Hezmentisə çatana qədər heç bir müqavimətə rast gəlmədən bir-birinin ardınca kənd və şəhərlərə daxil olurdu. Ürəklərindəki kini soyutmaq üçün düşmənlə

üz-üzə gəlməyə can atan əsgərlər kənd və şəhərlərdə hər dəfə öz bayraqlarını ucaltdıqca əsarət altında olan vətənin bir hissəsini azad etmiş kimi çox sevinirdilər. Hiksosların arabaçılar dəstəsinin məğlub olması xəbəri də əsgərlərin ürəyində ümid və ruh yüksəkliyi yara-daraq orduda canlanmaya səbəb olmuşdu. Fiv məntə-qəsinə daxil olmaq üçün dəhliz rolunu oynayan Habu şəhərinin divarları görünənə qədər əsgərlər ayaqlarını yerə möhkəm vura-vura addımlayır və vəcdlə öz nəğ-mələrini oxuyurdular.

Vadi məntəqənin cənubuna doğru sərt enişli-yoxuşlu idi. Ön dəstələr bu dəfə də şəhərə girərkən müdafiəçilərdən heç kimə rast gəlmədi və ordu şəhərə daxil oldu. Habu şəhərinə daxil olmaq əsgərlərin hamısının ürəyini cuşa gətirdi, çünki Fivlə Habu bir bədəndə iki can idi və əsgərlərin də çoxu məhz bu şəhərin qəhrəman oğulları idi. Onların qəlbində həsrət və xiffət, sevinc və fərəh hissləri bir-birinə qarışmışdı. Mühüm bir tarixi hadisəyə, Fivin taleyini həll edəcək amansız bir döyüşə girəcəyini bilən ordu şövqlə şimala doğru irəlilədi. Fivlilərin “Amon yolu” adlandırdıqları böyük vadidə hərəkət edən ordu şərq və qərbə doğru uzanan, çoxsaylı darvazaları olan əzəmətli qala divarları görünənə kimi vadinin dərinliklərinə doğru irəlilədi. Divarların arxasından ölməz xatirələrlə dolu, şərafət və əbədilik təcəssümü olan obelisklər, məbəd və uca binaların divarları da görünürdü. Bu mənzərədən qəlb-lər cuşa gələrək həsrət və vəcdlə titrəməyə başladı. adinin hər iki tərəfindən “Fiv”, “Fiv” səsləri ucaldı. Əsg-ərlər bu adı təkrar edir, Fiv həsrəti ilə alışıb-yanan qəlb-ləri daha da cuşa gətirirdilər. Bəziləri, o cümlədən yaş-lı Hur da göz yaşlarını saxlaya bilməyib ağlamağa baş-ladı...

Əzəmətli ordu düşərgə salaraq dayandı. Başının üstündə Tetişərinin öz əlləri ilə hazırladığı Fiv bayrağı

dalğalanan, qəlbi köksünə sığmayan Ahmos şəhərə nəzər saldı. Ümid dolu baxışlarla dedi:

– Fiv... Fiv... Şanlı torpaq... Ata-babalarımızın yurdu, sevin!.. Sevin ki, sabah sənin üçün yeni bir gün doğacaq...

10

Hökmdar sərkərdə Ahmos Abananı yanına çağıraraq dedi:

– Sərkərdə Ahmos, Fivin qərb sahilini sənə tapşırıram. Vəziyyətə uyğun olaraq ya hücum et, ya da oranı mühasirəyə al.

Ahmosun adamları toplaşaraq Fivə hücum planı hazırlamağa başladılar. Sərkərdə Mühib dedi:

– Fivin qala divarları çox möhkəmdir, oraya hücum bizə baha başa gələcək. Lakin biz bu hücumdan qaça bilmərik və bunun üçün də yeganə yol Fivin cənub qapılarıdır.

Sərkərdə Dib də öz fikrini bildirdi:

– Yaxşı müdafiə olunan şəhərləri mühasirədə saxlayaraq onlara aclıqla qalib gəlmək hücumdan daha yaxşıdır. Lakin biz Fivi bir an da olsa ac qoymağı ağılımıza belə gətirə bilmərik. Buna görə də qalaya hücumdan başqa yolumuz qalmır. Qala divarlarına hücum etmək üçün bizim nərdivanlarımız da, qoruyucu örtüklərimiz də var. Lakin bu da kifayət deyil. Gərək hücum üçün lazım olan vasitələrin artıqlaması ilə göndərilməsini xahiş edək. Hər halda, Fiv bizim üçün çox qiymətli bir yerdir və biz onun yolunda hər şeyə hazırıq.

Ahmos dedi:

– Bax bu, yaxşı fikirdir. Həm də biz vaxt itirməməliyik. Çünki camaatımız şəhər daxilində mühasirədədir və amansız düşmən öz intiqamını onlardan ala bilər.

Həmin gün Fivin qərb sahili boyunca hərəkət edən

Misir donanması hiksosların Herakonpolisdən qaçan gəmilərin hesabına topladığı donanması ilə qarşılaşdı. Hər iki tərəf amansız döyüşə atıldı. Həm adamlarının, həm də gəmilərinin sayına görə düşməndən üstün olan misirlilər düşməni sıxışdıraraq güclü ox yağışına tutmuşdular.

Ahmos düşmənin müdafiə qüvvələrini yoxlamaq məqsədi ilə ox və nizələrlə silahlanmış ön dəstəsini irəli buraxdı. Oxçular əzəmətli qala divarlarının bir-birindən aralı müdafiə nöqtələrinə ox atmağa başladılar. Elə bu an sayı-hesabı olmayan və təpədən-dırnağa silahlanmış müdafiəçilər qala divarlarına axışdılar. Döyüş hazır vəziyyətə alan Misir sərkərdələri hücum əmri verilən kimi vadidə gözləyən dəstələrini bir-birinin ardınca qala divarlarının müxtəlif məsafələrdə olan müdafiə nöqtələri üzərinə hücumu göndərdilər. Uzun zirehli geyimlə özlərini qoruyan misirlilərin üzərinə düşmənlər kimi ox yağdırmağa başladı. Misirlilər də möhkəm divarların mənfəzlərinə ox atmağa başladılar.

Amansız döyüş qurtarmaq bilmirdi. Misirlilərin düşərgəsindən meydana bir ucdan yeni dəstələr göndərilirdi. Ölүmdən qorxmayan əsgərlər cəsarətlə döyüşürdülər. Gün böyük qırğınla sona çatdı. Hökmdar meyit və yaralıların sayından dəhşətə gələrək qəzəblə qışqırdı:

– Mənim əsgərlərim ölүmdən qorxmurlar, ölüm də onları bir ucdan öz ağuşuna alır.

Meydana nəzər salan Hur da öz hisslərini gizlədə bilmədi:

– Hökmdarım, bu necə döyüşdür... Meydan cəsədlə doludur...

Üst-başı toz içində olan sərkərdə Mühib tutqun sifətlə dedi:

– Biz açıq-aşkar ölümə getmirikmi?

Ahmos cavab verdi:

– Mən ordumu labüd ölümə atmayacağam. Amma qoruyucu örtüklərin arxasında azsaylı dəstə göndərmək daha yaxşı olardı.

Hökmdar çox narahat idi, qasidin Misir donanmasının hiksosların donanmasının qalan qüvvələrini də məğlubiyyətə uğradaraq Nildə bütün üstünlüyü öz əlinə alması ilə bağlı gətirdiyi xəbər də onun fikrini dağıda bilmədi... Napataya – öz ailəsinə göndərdiyi qasid həmin axşam Ahmosa Tetişeridən məktub gətirdi. Hökmdar dərhal məktubu alıb oxumağa başladı:

“Tetişeridən dəyərli həyatını hifz etməyi, istədiyini həyata keçirməyini, ürəyindəki imanı gücləndirməyi, düşməni qətl etmək üçün biləklərini möhkəmləndirməyi Uca Tanrıdan dilədiyim nəvəm və hökmdarım Misir fronu Kamosun oğlu Ahmosa. Sənin göndərdiyin elçi bizə igid Kamosun ölüm xəbərini verərək onun mənə ünvanladığı son sözlərini çatdırdı. Sənin düşmənlərimizlə indi döyüşdüyünü nəzərə alaraq yaxşı olardı ki, bu sözlərin bizim hamımızın qəlbində hansı hissləri yaratdığından söz açmayım. Onsuz da qısa olan bu həyatda qəlbimə ölümü dadmaq iki dəfə nəsib olmuşdur; lakin amansız döyüşdə bütün güclərini sərf edərək cəsarətlə ölümə gedənləri görən adama təsəlli verilməz. Qəm-qüssəmi, kədərimi səndən gizlətmirəm. Amma Kamosun ölümü və ordumuzun qələbə xəbərini gətirən bir qasid məğlubiyyət xəbəri ilə Kamosun özünün mənim yanıma gəlməsindən daha əzizdir. Tutduğun yolla get. Rəhmli tanrımız köməyində olsun. Mən də, yanımdakılar da həm kədər, həm də səbir və ümid dolu qəlbimizlə Tanrıya səni qoruması üçün dua edirik. Hökmdarım, məlumin olsun ki, sənin göndərməyən elçilərə yaxın olsun deyə biz ölkəmizin sərhədlərinin yaxınlığında yerləşən Dabur şəhərinə yollanıq. Salamat qal!”

Ahmos məktubu oxuyarkən sətirlərin arasında gizlənmiş kədər in ağırlığını, ona bəslənən ümidin hərərətini hiss etdi. Napatada onu yola salanların çöhrələri, solmuş arıq sifətli nənəsi Tetişeri, Ahhotepin gözəlliyi və kədəri, anası Stikimosun mülayimliyi, arvadı Nefer-tarinin iri gözləri və zərif qədd-qaməti hökmdarın gözləri önündə canlandı və öz-özünə dedi: “Aman tanrım! Tetişeri belə bir ağır dərdi təsəlli və ümidlə qarşılayır. Kədəri belə ona uca arzumuzu unutdura bilmir. Mən həmişə onun bu müdrikliyini xatırlayıb həm ağlım, həm də qəlbimlə onun yolu ilə gedəcəyəm”.

11

Hiksosların donanmasını əsir alaraq öz vəzifəsini yerinə yetirən Misir donanması şəhərin qərb sahilini mühasirəyə almaqla Nilə baxan qəsir sahiblərinin ürəyinə qorxu saldı. Misirlilər sahildəki istehkamları ox yağışına tutdular. Lakin onlar bu qalaların möhkəmliyinə bələd idilər. Həm də əkin mövsümü ilə əlaqədar Nildə suyun səviyyəsi aşağı düşmüş və qalalar daha hündürdə qalmışdı. Buna görə də onlar hücum etməyə cəhd göstərməyib kiçik toqquşma və mühasirə ilə kifayətləndilər. Ruhu Ahmos Abananı balıqçıların olduğu şəhərin cənub sahilinə çəkib aparır, xiffətli qəlbə oranın sevgisi ilə çırpınırdı. Ona elə gəlirdi ki, bu yer onun üçün Fivin giriş qapısı ola bilər. Lakin hiksoslar onun güman etdiyindən də ehtiyatlı çıxdılar. Onlar zəbt etdikləri sahilboyu ərazidə zirehli geyimli gözətçilər yerləşdirmişdilər...

Meydanda isə döyüş davam edirdi. Hökmdar Ahmos sıx dəstələrlə hücum etmək istəmədi və meydana uzunsov sipərlərlə müdafiə olunan zirehli geyimli ən yaxşı dəstələrini göndərdi. Əzəmətli divarların arxasında yaxşı müdafiə olunan düşmənlə belə bir

döyüşə girmək böyük iradə və yaxşı atıcılıq qabiliyyəti tələb edirdi və misirlilər həmişəki kimi öz məharət və bacarıqlarını nümayiş etdirirdilər. Bir nəticə verməyən savaşı bu minvalla bir neçə gün davam etdi. Artıq narahatlıq keçirməyə başlayan hökmdar dedi:

– Düşmənin öz sıralarını yenidən nizamlamağa və arabaçılardan yeni dəstələr yaratmağa imkan verməməliyik.

Sonra Ahmos qılıncının dəstəyindən yapışaraq dedi:

– Yenidən güclü hücumla keçmək əmrini verəcəyəm. Əgər insanları qurban vermək qaçılmaz olsa, Misiri düşmənin əsarətindən azad etməyə and içənlərin etməli olduğu kimi öz canımızdan keçməliyik. Cənub hakimlərinə elçilərimi göndərərək, onlara zireh və qoruyucu örtüklər hazırlamağı tapşıracağam...

Beləliklə, geniş döyüş meydanının mərkəz və iki cinahında ox və nizələrlə silahlanmış dəstələrin yerləşdirilməsinə bilavasitə özü rəhbərlik edən hökmdar hücum əmrini verdi. O, sağ cinahı sərkərdə Mühibə, sol cinahı isə sərkərdə Dibə tapşırırdı. Misirlilər iri dəstələrlə irəliləməyə başladılar. Onlar lazım olan anda meydana bir-birinin yerini tutur, qorxulu qala divarlarını müdafiə edən düşmənlə döyüşə girişirdilər. Artıq günortaya yaxın meydana Fivin divarlarındakıları sıxışdırmağa çalışan əsgərlərin sayı çoxalmışdı. Onlara ağır itki verən düşmənin eyni qayda ilə cavab verməyə çalışan misirlilər, hər halda, birinci günün əvəzini çıxmağa nail oldular. Bu minvalla bir neçə gün davam edən bu döyüşdə hər iki tərəfdən də ölənlərin sayı çox idi. Misirlilərin sağ cinahı düşməni sıxışdırmağa başladı. Hətta bir dəfə müdafiə nöqtələrindən birini susdurmağa müvəffəq oldu. Cəsur zabıtlardan bir neçəsi bu fürsətdən istifadə edərək öz əsgərləri ilə həmin istiqamətdə hücumla keçdi. Onlardan ən cəsurları nərdivanları götürüb yuxarı dırmaşır, qalanları isə düşmənin yağışı

kimi yağdırdıqları oxları ilə onları qorumağa çalışırdılar. Lakin hiksoslar bu təhlükəli nöqtəyə diqqəti artırdılar. Orada sayları çoxalaraq hücumun qarşısını alıb misirliləri öldürdülər. Orduya nümunə ola biləcək bu hücum hökmdarı sevindirdi. O, ətrafındakılara dedi:

– Mühasirənin başlanmasından bəri ilk dəfədir ki, mənim əsgərlərim Fivin qala divarları üstündə həlak oldu.

Həqiqətən də, bu addımın böyük təsiri oldu. Bu hadisə ikinci gün də təkrarlandı. Növbəti gün isə eyni vəziyyət iki nöqtədə müşahidə olundu. Misirlilər düşməni o qədər güclü sıxışdırmaqda davam etdilər ki, qələbə zaman məsələsi oldu. Belə bir vaxtda Sien hökmdarı Şavın elçisi bir az əvvəl döyüş hazırlığını bitirmiş və təpədən-dırnağa silahlanmış dəstə nərdivan, qoruyucu örtük, zireh və digər döyüş sursatı ilə yüklənmiş gəmi ilə birlikdə gəlib çıxdı. Hökmdar əsgərləri böyük sevincə qarşıladı. İndi onun qələbəyə olan inamı ikiqat artmışdı. Orduda ruh yüksəkliyi yaratmaq istəyən Ahmos əsgərləri salamlamaq üçün onlara düşərgəsinin qabağındakı meydanda hərəkətə keçmək əmrini verdi...

Döyüş səhər tezdən qorxunc şəkildə davam edirdi. Məğrur ürəkləri ilə ölümə meydan oxuyan misirlilərin güclü hücumları fasiləsiz olaraq bir-birini əvəz edirdi. Düşmən ağır itkiyə məruz qaldı. O, ümitsizliyə qapılmağa başlamışdı. Onların əsgərlərinin biləkləri yorğunluqdan qalxmırdı. Meydandan qayıdan sərkərdə Mühib imkan tapıb hökmdara dedi:

– Hökmdarım... Sabah qalanı alacağıq...

Bununla bağlı bütün sərkərdələrin fikri üst-üstə düşürdü. Sabah Fivə bir yerdə daxil olmaq üçün Ahmos öz ailəsinə xəbər göndərərək onları üzərində Misir bayrağı dalğalanan Habuya dəvət etdi... Hökmdar həmin gecəni böyük inam və ümid hissi ilə keçirdi...

Gözlənilən gün gəlib çatdı. Fərəh içində sübh tezdən yuxudan oyanan misirlilərin çırpınan ürəkləri döyüş və qələbə musiqisinin sədaları altında vururdu. Sonra zirehlərlə və qoruyucu örtüklərlə müdafiə olunan bütün ordu meydanda öz yerini tutdu. Öz hədəfinə qəzəb hissi ilə nəzər salarkən isə gözləmədiyi tükürpərdici bir mənzərə ilə rastlaşdı. Bu mənzərədən dəhşətə gələn əsgərlər təlaşla qışqıraraq heyrət və həyəcan dolu baxışlarla bir-birinə baxdılar. Qala divarlarından çıpaq bədənər asılmışdı. Hiksoslar misirlilərin nizə və oxlarından qorunmaq üçün misirli qadınların və azyaşlı uşaqların bədənələrindən özlərinə sipər hazırlamışdılar. Divara bağlanmış çıpaq bədənələrin arxasında durub iyrənc-iyrənc gülürdülər. Təcavüzə məruz qalmış lüt qadınlar saçlarından, uşaqlar isə əllərindən və ayaqlarından qalanın divarlarına bərkidilmişdi. Bütün ordu sarsılmış, qadın və uşaqları əsirlər arasında olanların vəziyyətini isə sözlə təsvir etmək mümkün deyildi. Ürəkləri parçalanan əsgərlərin qolları boşaldı və onlar nə edəcəklərini bilmədilər. Bu xəbəri hiddətlə qarşılayan hökmdar Ahmos qəzəblə qışqırdı:

– Bu necə vəhşilikdir... Qorxaqlar qadın və uşaqların arxasında gizlənilər...

Araya ağır sükut çökdü. Nə sərkərdələr, nə də hökmdarın ətrafındakılar söz demək iqtidarında deyildi. Hava işıqlaşanda onlar uzaqdan çıpaq qadın və uşaq bədənəri ilə qorunan qala divarlarını öz gözləri ilə gördülər. Dəhşətdən bədənəri əsdi, qəzəbdən sifətləri ağardı, ayaqları titrədi. Fikirləri işgəncə çəkən əsirlərin və bu mənzərədən sarsılaraq öz acizliklərini hiss edib əlləri-qolları yanlarına düşmüş vəziyyətdə meydanda yerə çökmüş onların ailə üzvləri olan igid əsgərlərin yanında idi. Hur titrək səslə qışqırdı:

– Bədbəxtlər... Əgər onlara ox dəyməsə, sonradan hamısını gecə-gündüz işgəncə ilə öldürəcəklər.

Hökmdarın təlaşı daha da artdı. O, kədər dolu baxışlarla düşmənlərini öz çılpaq bədənləri və uşaqları ilə qoruyan əsirlərə bir daha nəzər saldı. “Necə olacaq? Aylarla davam edən bu mübarizə nəticəsizmi qalacaq? On il bəslədiyimiz ümidlər boşamı çıxacaq? Nə etməli? O, xalqı xilas etməyə, yoxsa qırğına məruz qoymağa gəlmişdir?.. Rəhm əvəzinə işgəncəmi veriləcək?” Ahmos çarəsiz bir vəziyyətdə yalvarmağa başladı: “Amon... Amon... Uca tanrım... Bu döyüş sənin və sənə iman gətirənlərin yolundadır. Çıxış yolu tapmağım üçün mənə düzgün yol göstər”. Nil tərəfdən gələn arabanın səsi onu ibadətdən ayırdı. Hökmdar və məiyyəti gələnə tanıldılar. Bu, donanmanın rəisi sərkərdə Ahmos Abana idi. Sərkərdə yaxınlaşıb hökmdarı salamlayaraq soruşdu:

– Ey hökmdar, niyə bizim ordumuz artıq yenilməkdə olan düşməne hücum etmir? İndi əsgərlərimiz Fivin qala divarlarının üstündə olmamalı idilərmi?

Ağır kədər içində olan hökmdar hüznü bir səslə qala divarları tərəfə işarə edərək dedi:

– Ey sərkərdə, bax, öz gözlərinlə gör!

Lakin hamının gözlədiyinin əksinə olaraq Ahmos o tərəfə baxmadan sakit bir tövrlə davam etdi:

– Adamlarım bu alçaqlığı və vəhşiliyi mənə xəbər veriblər. Amma bilə-bilə Apopinin qurduğu tora düşməyə necə razı olaq? Nizələrimizin öz xalqımızın bəzi qadın və uşaqlarına dəyəcəyindən qorxub Fiv və Misir uğrundakı mübarizədən əl çəkmək olarmı?!

Hökmdar Ahmos acı-acı soruşdu:

– Sən bu yazıq qadınların və onların uşaqlarının köksünü parçalamaq üçün əmr verməyimi məsləhət görürsən?

Sərkərdə inam və əminliklə dedi:

– Bəli, hökmdarım. Onlar da hər an itirdiyimiz igid əsgərlərimiz kimi, şəhid olmuş hökmdarımız Sekenenra, igid Kamos kimi bu davanın qurbanlarıdır. Nə üçün onların ölümündən döyüşümüzə ziyan vuracaq qədər qorxmalıyıq?

Hökmdarım... Ürəyim mənə deyir ki, anam Abana da bu bədbəxt əsirlərin arasındadır. Əgər hisslərim mənə aldatmırsa, şübhə etmirəm ki, indi anam sizin Fivə olan məhəbbətinizin ona və talesiz bacılarına acıma hissinizə üstün gəlməsi üçün tanrıya dua edir. Əsgərlər arasında bu dərddə olan tək mən deyiləm və qoy bizlərdən hər biri imanından və əzmkarlığından ürəyinin ətrafına sipər çəkərək hücumə keçsin.

Hökmdar donanma rəisinə uzun-uzadı baxdı. Sonra nəzərlərini məiyyətinə və sərkərdələrinə tərəf çevirdi. Rəngi ağarmış Hur sakit səsle dedi:

– İgid Ahmos Abana haqlıdır.

Dərindən nəfəs alan digər sərkərdələr də bir ağızdan qışqırdılar:

– Düzdür... Düzdür... Donanma rəisi haqlıdır. Hücumə keçməliyik...

Hökmdar bir qədər düşündükdən sonra üzünü sərkərdələrinə tərəf tutub qətiyyətlə dedi:

– Ey sərkərdələr, öz əsgərlərinizin yanına gedin. Onlara deyin ki, Misirin yolunda babasını və atasını itirən, bu yolda tərəddüd etmədən öz canından belə keçməyə hazır olan hökmdarları öz can-ciyərlərimizdən sipər geyinmiş Fivin qala divarlarına hücum və nəyin bahasına olursa olsun, onu tutmaq əmri verir.

Sərkərdələr tələsik hökmdarın yanından çıxdılar.

Şeypur lar çalındı. Yaxşı silahlanmış, lakin qəm-qüssəyə batmış əsgərlər düzüldülər. Zabitlər gurultulu səsle “Ya Amenemhet kimi yaşamaq, ya da Sekenenra kimi ölmək!” qışqırdılar. Son dərəcə mənfur və amansız döyüş başladı. Onları oxlarla hədəfə alan hiksosla-

rın hücumunu dəf edərkən əsgərlərin zərbələri öz qadınlarının köksünə sancılır, öz uşaqlarının qəlbini parçalayır, qan su yerinə axırdı. Qadınlar başları ilə əsgərlərə işarə edərək xırıltılı səsle ucadan qışqırırdılar:

– Bizi vurun, tanrı yardımçınız olsun və bizim intiqamımızı düşməndən alın...

Misirli əsgərlər dəliyə döndülər. Qəlbləri daşa dönmüş və qana susamış vəhşi yırtıcılar kimi hücum keçdilər. Onların qışqırtısı göy gurultusu kimi, aslan nəriltili kimi vadinin hər tərəfinə yayıldı. Sanki, hissiyyat və şüurunu itirərək cəhənnəm maşınına çevrilən əsgərlər ölümü veclərinə almadan, cəsarətlə irəli atıldılar. Döyüş getdikcə qızışır, hücumlar güclənir, qan sel kimi axırdı, sanki, sinələrdə və boğazlarda bulaq qaynayırdı. Hər bir hücumçu elə hiss edirdi ki, onun içində öz nizəsini düşmən tərəfdən, heç olmasa, birinin köksünə sancmayana qədər sakitləşməyən vəhşi bir heyvan oturub. Günorta olmamış sağ cinah düşmənin bir neçə müdafiə mövqeyini susdura bildi. Onlar cəsarətlə nərdivanları divara söykəyib yuxarı dırmaşmağa başladılar. Artıq döyüş meydandan uca qala divarlarına keçdi. Bəzi misirli əsgərlər daxili divarın üstünə tullanaraq düşməne qılınc və nizələrlə zərbə endirirdilər. Onların hücumları rəşadətlə və şiddətlə davam edirdi. Döyüşü diqqətlə izləyən hökmdar düşmənin çox olduğu yerlərə kömək göndərirdi. Gün günorta olmuşdu. Hökmdar mərkəzdə və soldakı iki nöqtədə əsgərlərinin qala divarlarına çıxdıqlarını görüb dedi:

– Əsgərlərimiz cəngavərlər kimi döyüşürlər, amma qorxuram ki, divarları tam alana kimi qaranlıq düşsə və sabah yenidən başlayaq.

Hökmdar yeni qüvvələrə hücum əmrini verdi. Əsgərlər keçilməz istehkamin müdafiəçilərini güclü sıxışdırmağa başladılar. Hücumçular yuxarı çıxmaq üçün yeni yollar axtarırdılar. Misirlilər düşməne böyük tələfat

verdilər. Ucu-bucağı görünməyən Misir əsgərlərinin, ağacın gövdəsinə dırmaşan qarışqa dəstəsi kimi qalaya çıxdıqlarını görən düşmən çox çarəsiz görünürdü. Müdafiə mövqeləri heç kəsin gözləmədiyi şəkildə sürətlə susduruldu. Ahmosun əsgərləri istehkamdakı bütün nöqtələri ələ keçirdilər. İstehkamin süqutu artıq həll olunmuşdu və vaxt məsələsi idi. Ahmos əlavə yarıdımçı qüvvələr göndərməkdə davam edirdi. Bu vaxt Fivə ən yaxın əkin sahələrinin içərilərinə daxil olmuş kəşfiyyat dəstəsindən bir zabit düşərgəyə gəldi. Üzgözündən sevinc yağan bu zabit hökmdara baş əyib fərəhlə dedi:

– Mühüm xəbərlər var, hökmdarım. Apopi və ordusu fərari kimi Fivin şimal qapılarından qaçır.

Hökmdar çox təəccübləndi və zabitdən soruşdu:

– Əminsən?

Zabit əminliklə cavab verdi:

– Hiksosların hökmdarının və onun keşikçilərinin ata mindiyini və təpədən-dırnağadək silahlı dəstənin müşayiəti altında qaçdığını öz gözlərimlə gördüm.

Ahmos Abana dedi:

– Apopi əsgərlərimizin güclü hücumlarını və öz ordusunun şəhəri müdafiə edə bilmədiyini görcək sonda müqavimətin əbəs olduğunu başa düşüb aradan çıxır.

Hur da əlavə etdi:

– Şübhəsiz ki, qalanı döyüşçülərin qadın və uşaqları ilə müdafiə etməyin böyük ağılsızlıq və mənfur iş olduğunu anlayıb.

Hur sözünü bitirməmiş donanmadan yeni bir çapar gəldi. O, hökmdarı salamlayaraq dedi:

– Hökmdarım... Fivdə inqilab atəşi şölələndi. Biz donanmadan bir tərəfdə kəndlilər və nubiyalılar, digər tərəfdə isə qəsir sahibləri və sahil keşikçiləri arasındakı amansız mübarizənin şahidi olduq.

Ahmos Abana narahatlıq içində zabitdən soruşdu:

– Bəs donanma öz vəzifəsini yerinə yetirdimi?

– Bəli, cənab. Gəmilərimiz sahilə yaxınlaşdı, sahillə qoruyanlara oxlarla hücum etdi və onların üsyançıları qətlə yetirmələrinə imkan vermədi.

Sərkərdə rahat nəfəs aldı. O, sahilə hücumla keçmək üçün donanmasına qayıtmaq istədiyini bildirdi. Hökmdar ona izin verdi, sonra isə üzünü Hura tutub razı halda dedi:

– Malikanə sahibləri bu dəfə öz var-dövlətləri ilə qaça bilməyəcəklər.

Hur da sevincdən titrəyən səslə cavab verdi:

– Bəli, hökmdarım, tezliklə şanlı Fiv öz qapılarını sizin üzünüə açacaq.

– Amma Apopi öz ordusu ilə qaçdı.

– Biz Avarisi ələ keçirməyincə, hiksosları son nəfərlərinə qədər Misirdən qovub çıxartmayınca davadan əl çəkməyəcəyik.

Yenidən döyüşü izləməyə başlayan hökmdar gördü ki, əsgərlər qalanın hündür divarları arasında döyüşərək düşməni geri çəkilməyə məcbur edir. Qılinc və nizələrlə silahlanmış yeni köməkçi dəstələr də hər tərəfdən yuxarı çıxaraq düşmənin geri çəkilən dəstələrini sıxışdırır və onları dövrəyə alıb qətlə yetirirdi. Tezliklə o, əsgərlərin hiksosların bayrağını ayaqları altına ataraq parça-parça etdiklərini, yerində Fivin bayrağını qaldırdıqlarını gördü. Əzəmətli Fiv darvazaları misirliyə qarşısında taybatay açıldı və əsgərlər onun adını qışqıra-qışqıra şəhərə daxil oldular. Ahmos yavaşdan dedi: “Fiv... Ey qanımın qidası, canımın özü, ruhumun oylağı, qollarını geniş aç və öz nəcib, igid oğullarını xiffətlə çırpınan bağrına bas”. Sonra sevincdən axan göz yaşını gizlətmək üçün başını aşağı dikdi. Sağında dayanmış Hur da dua edir və arıq yanaqlarını islatmış göz yaşlarını silirdi.

Bir neçə saat keçdi. Artıq günəş qüruba doğru gedirdi. Hökmdar və iki sərkərdə – Mühib və Dib, arxalarınca isə Ahmos Abana gəlib ehtiramla təzim edərək hökmdarı qələbə münasibətilə təbrik etdilər. Ahmos dedi:

– Bir-birimizi təbrik etməzdən qabaq Fiv uğrunda şəhid olmuş igidlərimizin, əsgərlərimizin, qadın və uşaqlarımızın qarşısında son borcumuzu yerinə yetirməliyik. Onların hamısını mənim qarşıma yığın.

Meydanın hər tərəfində, qalanın üstündə, qapıların arxasında torpağı al-qana bulayaraq həlak olmuş şəhidlərin meyitləri toza bulaşmış, başlarındakı dəmir dəbilqələr kənara atılmışdı. Aralığa qorxunc ölüm sükutu çökmüşdü. Sonra əsgərlər meyitləri ehtiramla qaldırmağa başladılar. Onları düşərgənin yanına apararaq yan-yana düzməyə başladılar. Daha sonra onlar öz əsgərlərinin əli ilə öldürülmüş qadın və uşaqların cəsədlərini də gətirib başqa bir yerə yığdılar. Hökmdar üç sərkərdənin, Hurun və məiyyətinin müşayiəti altında şəhidlərin cəsədlərinin olduğu yerə gəldi. Heç nə demədən sıx-sıx, yan-yana qoyulmuş meyitlərə yaxınlaşdı, onların qarşısında ehtiramla baş əydi. Hökmdarın müşayiətçiləri də eyni qaydada şəhidlərin qarşısında baş əydilər. Sonra hökmdar əlamətdar rəsmi yığıncaqlarda olduğu kimi, ləng addımlarla onların yanından keçərək qadın və uşaqların cəsədləri qoyulan yerə tərəf getdi. Qadınların cəsədləri lüt olduğundan onların üstünə kətan örtük salınmışdı. Burada hökmdarın acı kədər içində olan sifəti daha da tutuldu, gözləri qaraldı. Bu vaxt sərkərdə Ahmos Abana özündən asılı olmayaraq səsi titrəyə-titrəyə “Anam!” qışqırdı. Bu səsdən özünə gələn hökmdar arxaya döndü və sərkərdənin meyitlərdən birinin qarşısında kədərlə diz

çökdüyünü gördü. Hökmdar diqqətlə baxdıqda sifə-tində iztirablı ölümün bütün dəhşəti əks olunmuş xanım Abananı tanıdı. Ürəyindəki kədər in ağırlığından yerə çökmüş sərkərdənin yanında dayandı. Onun ən yaxşı sərkərdəsi Ahmosu tərbiyə etmiş bu qadının vətənpərvərliyinə, ləyaqətinə, şücaətinə bələd olan hökmdar qəlbində ona qarşı böyük bir ehtiram hissi duyurdu. O, başını göyə qaldıraraq titrək səslə dedi:

– Ey canlıları yaradaraq onlara həyat bəxş edən və hər bir şeyi öz ali qanunları ilə idarə edən uca tanrımız Amon. Bunlar sənənin əmanətləridir, indi sənənin iradə-nə sənə geri qayıdır. Onlar bu həyatda başqaları üçün yaşadılar və öldülər. Onlar mənim qəlbimdən ayrılan ən əziz parçalardır. Onları öz rəhmətinə qovuşdur. Bu fani dünyada itirdiklərinin əvəzində onlara əbədi sə-a-dət qismət elə.

Sonra üzünü Hura tutaraq dedi:

– Ey hacib, istəyirəm ki, bu cəsədlər hifz olunsun. Onların hamısı Fiv qərbindəki qəbiristanlıqda dəfn edilsin. Həyatıma and olsun, Fiv torpağına ən çox haq-qı olanlar onun yolunda canından keçənlərdir.

Bu əsnada hökmdarın Dabura, öz ailəsinin yanına göndərdiyi elçi gəlib çıxdı və hökmdara təzim edib ona bir məktub uzatdı.

Hökmdar təəccüblə soruşdu:

– Mənim ailəm Habuya qayıtmayıb?

Həmin şəxs cavab verdi:

– Xeyr, hökmdarım.

Hökmdar Tetişeridən gələn məktubu açıb oxuma-ğa başladı:

“Amon ruhunun və xeyir-duasının kömək olduğu hökmdarım, Tanrıdan diləyim budur ki, bu məktub sənə çatanda Fiv öz qapılarını sənənin üzünə açmış olsun və onun yaralarını sarımaq üçün, Sekenenranın və Kamosun ruhlarını şad etmək üçün sən öz xilaskar

ordunun başında Fivə daxil olmuş olasan. Bizə gəlincə isə, biz Daburdan çıxmayaçağıq. Mən bu barədə çox düşündüm və belə qərara gəldim ki, əzabkeş xalqımızın kədərinə şərik olmaq üçün ən yaxşı yol qürbət və xiffət acıları çəkə-çəkə hazırda olduğumuz mühacirətdə olan xalqımızın buxovlarını qırıb, dərdi ondan uzaq etməyincəyə qədər sıxıntı və xiffət içində qalmaqdır. Sonra arxayınca Misirə gəlib onun sevincinə şərik olarıq. Yoluna davam et, tanrının köməyi ilə Misir torpaqlarını düşməndən təmizlə və elə et ki, ora bir də düşmənin ayağı dəyməsin; onun şəhərlərinə ayaq basmağa imkan vermə. Sonra bizi çağır. Biz onda gələcəyik”.

Ahmos başını qaldırdı. O, məktubu büküb narazı halda dedi:

– Tetişeri bildirir ki, hiksosların hamısı bir nəfər kimi Misirdən qovulmayınca o, bura ayaq basmayacaq.

Hur əlavə etdi:

– Müqəddəs anamız Misir azad olmayınca döyüşü dayandırmağımızı istəyir.

Hökmdar onun sözlərini başı ilə təsdiqlədi. Hur soruşdu:

– Hökmdarım Fivə bu gecə daxil olmayacaq?

Ahmos cavab verdi:

– Xeyr, ordu ora mənsiz girəcək. Mən isə Fivə ailəmlə, hiksoslar oradan qovulandan sonra daxil olacağam. On il bundan əvvəl necə oranı bir yerdə tərk etmişiksə, bir yerdə də geri qayıdacağıq.

– Fiv camaatı məyus olacaq.

– Məni soruşanlara deyin ki, hökmdar hiksosları müqəddəs sərhədlərimizdən qovub çıxaranadək onları təqib edir. Qoy məni istəyən ardımca gəlsin.

Hökmdar özünün firon çadırına geri qayıtdı. O istəyirdi ki, öz sərkərdələrinə marş sədələri altında ənənəvi qaydada şəhərə daxil olmaq əmri versin. Lakin ordu zabitlərindən biri onun yanına gələrək dedi:

– Hökmdarım, üsyanın rəhbərləri əldə etdikləri qənimətdən sizə hədiyyə təqdim etmək üçün hüzurunuza gəlməyə izin almaq istəyirlər.

Hökmdar Ahmos gülümsünüb zabitdən soruşdu:

– Sən şəhərdən gəlirsən?

– Bəli, hökmdarım.

– Amon məbədinin qapıları açılıbmı?

– Onları üsyançılar açdılar, hökmdarım.

– Bəs niyə baş kahin bizi salamlamağa gəlmədi?

– Hökmdarım, belə deyirlər ki, o, Misirdə hiksoslardan bir əsir və ya qul belə qalana qədər öz ibadət-gahından çıxmayacaq.

Hökmdar təbəssümlə dedi:

– Çox yaxşı... Camaatı çağır gəlsin.

Zabit hökmdarın yanından çıxaraq şəhərə qayıtdı. Bir azdan o, öz hədiyyələri ilə hökmdarın çadırına tərəf gələn dəstə-dəstə camaatla geri qayıtdı. İzin aldıqdan sonra yalnız qurşaqdan aşağıları örtülmüş yarımcılpaq misirlilərdən ibarət birinci dəstə hökmdarın yanına daxil oldu. Onların sifətləri kasıblıq və çətinlik çəkmələrindən xəbər verirdi. Özləri ilə başları açıq, saqqalları pırtlaşmış, alınları toz-torpağa bulaşmış bir neçə hiksosu da itələyib içəri saldılar. Sonra alınları yerə dəyə-nə kimi Ahmosun qarşısında baş əydilər. Misirlilər başlarını qaldırıqda hökmdar onların sevinc və fərəh hissindən gözlərinin yaşardığını gördü. Dəstənin böyüyü sözə başladı:

– Ey Misirin xilaskarı və himayədarı, şanlı Fiv yolunda şəhid olmuş köklü-budaqlı nəslin ən uca budağı,

tanrının bizə rəhm edib göndərdiyi və gəlişi ilə bizə rəhmət gətirən, üzərimizdən acı günləri uzaqlaşdıran hökmdarımız Misir fironu Sekenenranın oğlu Kamosun oğlu Ahmos...

Ahmos təbəssümlə dedi:

– Sevincləri mənim sevincim, dərdləri mənim dərdim, dərilərinin rəngi mənim dərimin rəngində olan əziz həmvətənlərimi xoş gördük.

Camaatın sifəti nura boyandı. Onların böyüyü üzünü hiksoslara tərəf tutub dedi:

– Misir fironunun ən alçaq qulları, diz çökün.

Hiksoslar heç nə demədən diz çökdülər. Həmin şəxs davam etdi:

– Hökmdarım, heç bir haqları olmadan, sanki, atababalarından qalmış miras kimi malikanələrə yiyələnmiş bu adamlar yerliləri alçaldır, ədalətsiz hərəkət edərək onları ən ağır işlərdə işlədir, əvəzində isə cüzi haqq verirdilər. Onları yoxsulluq, aclıq, xəstəlik və cəhalətin girovuna çevirmişdilər. Onları çağıranda təhqiramiz tonda “kəndçilər” deyir, öldürməyib salamat saxladıklarını onlara minnət qoyurdular. Bunlar dünyanın tiranları, bu günün isə əsirləridir. Onları ən həqarətli qul kimi sizin hüsurunuza gətirmişik.

Hökmdar gülümsəyib dedi:

– Hədiyyəyə görə təşəkkürümü bildirirəm, yenidən azadlığa və hürriyyətinizə qovuşmağınız münasibətilə sizi təbrik edirəm.

Adamlar öz hökmdarlarına bir daha təzim edib çadırı tərk etdilər. Əsgərlər isə hiksosları əsirlərin saxlandığı yerə apardılar. Sonra ikinci dəstə ağappaq ağarmış, paltarı cırıq-cırıq olmuş iri cüssəli bir adamla çadıra daxil oldu. Əsirin belində və qollarında qamçı izləri görünürdü. Əsir taqətsiz halda hökmdarın ayaqları altına yığıldı. Misirlilər isə öz hökmdarlarına hörmət və ehtiramla baş əydilər. Onlardan biri dedi:

– Tanrımız Amonun oğlu, Misir fironu olan hökmdarımız. Özünü yazıq kimi göstərən bu məlun Fivdə polislərin başçısı idi. Kiçik bir şeyə görə onun amansız qamçısı bizim belimizi yandırır-yaxaraq çox izlər buraxıb. Tanrıya şükürlər olsun ki, biz də onu yandırır-yaxana qədər belində qamçı oynada bildik. Onu da qullar sırasına qatmaq üçün hökmdarın düşərgəsinə gətirmişik.

Hökmdar onlara təşəkkür edərək əsiri aparmaq üçün əsgərlərinə əmr verdi.

Ahmos başqa bir əsiri ona hədiyyə etmək istəyən üçüncü dəstəni qəbul etdi. Hökmdar həmin adama nəzər saldıqda onu tanıdı. Bu, Fiv qazisi, Xənzirin qardaşı Senmut idi. Senmut hökmdarın sakit baxışlarını həyəcan və təşvişlə qarşıladı. Əvvəlcə öz hökmdarlarını salamlayan adamların əvəzinə birisi dedi:

– Ey firon, bu adam dünənə qədər Fivin qazisi idi. Ədalətə and içsə də, həmişə zülmkarlıq göstərüb. Məsum insanları hər cür zülmə məruz qoyub.

Hökmdar Ahmos üzünü qaziyə tərəf çevirdi:

– Senmut, həyat elə gətirib ki, sən misirlilərə hökm çıxarırdın. Bu dəfə isə onlar sənə hökm çıxarırlar.

Bunu deyib əsiri əsgərlərə tərəf itələdi. Sadiq həmyerlilərinə isə təşəkkür etdi.

Axırıncı dəstə daha qəzəbli və çılğın görünürdü. Onlar başdan-ayağa kətan örtüyə bürünmüş bir nəfərlə hökmdarın çadırına daxil oldular. Hökmdarı ucadan salamlayıb dedilər:

– Ey Misir fironu, misirlilərin himayədarı, onların intiqamını yerdə qoymayan hökmdar! Bizim aramızda hiksosların onların qadın və uşaqlarını əsir götürərək Fiv qalasının divarlarına sipər etdiyi adamlar var. Tanrı zalım Apopi aradan çıxan zaman ondan bizim intiqamımızı almaq istədiyindən, biz onun hərəmxanasına basqın etdik. Özümüz də bilmədən Apopinin özündən

çox sevdiyi bir nəfəri qaçıra bildik. İndi isə qadınlarımızın intiqamını ondan almaq üçün onu hüsurunuza gətirmişik.

Bu sözləri deyən şəxs kətan örtük altında gizlənən şəxsə yaxınlaşıb örtüyü götürdü. Hökmdar qarşısında alt paltarından başqa əynində heç nə olmayan bir qadın gördü. Ay kimi işıq saçan bu qadının ağappaq sifəti, pərişan halda çiyinlərinə tökülmüş qızılı saçları vardı. Onun cazibədar sifətində qəzəbli və məğrur bir ifadə vardı. Ahmos təəccüb içində ona baxdı, qadının da ona baxdığını görüb həyəcanlandı. Qadının da sifətində qəzəb, hiddət və məğrur ifadə ilə yanaşı, heyrət əmələ gəldi. Bu görüşün təsirindən hələ də çıxa bilməyən Ahmos heç kimin eşidə bilməyəcəyi bir səslə öz-özünə pıçıldadı: “Şahzadə Amenrides”.

Hur öz əbasını çıxarıb qadının üstünə saldı. Ahmos adamlarına qışqırdı:

– Bu qadına niyə əzab verirsiniz?

Dəstə başçısı dedi:

– O, ən qaniçən zalım Apopinin qızıdır.

Ahmos qisas hissi ilə alışıb-yanan bu qəzəbli kütlənin qarşısında çətin vəziyyətə düşdüyünü anladı. Ona görə də ehtiyatla dedi:

– Qəzəbinizin sizin müqəddəs ərkanınıza xələl gətirməyinə imkan verməyin. Ləyaqətli şəxs hisslərin cuşa gəldiyi, qəzəbin püskürdüyü bir vaxtda özünü ələ almağı bacaran kəsdir. Siz qadınlara hörmət edən, əsirlərə aman verən alicənab bir xalqın övladlarısınız.

Qisasa can atan adamlardan biri etiraz edib dedi:

– Ey misirlilərin himayədarı, bu qadının başını Apopiyə göndərmək bizim yaralı qəlbimizə məlhəm ola bilər.

Ahmos onlara belə cavab verdi:

– Siz öz hökmdarınızı qadınlara əl qaldıran, onların qanını tökən Apopi kimi olmağa sövq edirsiniz? Siz bu

iş i mənə həvalə edin və sağ-salamat çıxıb gedin.

Adamlar firona təzim edib çadırı tərk etdilər. Hökmdar keşikçi dəstəsinin zabitlərindən birini yanına çağırırdı və sakitcə ona Apopinin qızını fironun gəmi-sində yerləşdirməyi, ona qayğı göstərilməsini əmr etdi.

Hökmdar qəlbində baş qaldıran hisslərlə çarpışsa da, onları boğa bilmədi. O, öz sərkərdələrinə ordunun başında qələbə və zəfər təntənəsi ilə Fiv şəhərinə girmək əmri verdi. Üzünü Hura tərəf çevirdikdə isə onun tələş və narahatlıq dolu baxışları ilə qarşılaşdı.

15

Meydan boşalmışdı. Hökmdar öz keşikçi dəstəsinin müşayiəti ilə Nilə tərəf yönəldi. Arabanı sürətlə sürməyi əmr edən Ahmos xəyal və düşüncələrə dalmışdı. Bu gün onun qəlbini ehtizaza gətirən nə idi? Gözlənilmədən nə baş vermişdi? İndi hökmdar Amenridesi yenidən görə biləcəyindən başqa heç nə düşünmürdü. Düşündükcə də ümitsizliyə qapılırdı. O, bu görüşü onun gecəsini birsaatlıq işıqlandıran, sonra yenidən zülmətə qər q edən bir xəyal kimi təsəvvür edirdi. Lakin hər şeyə rəğmən onu yenidən görəcəkd i. Rəhmdil olduğuna görəmi tale ona bu gözlənilməz görüşü qismət elədi? İçindəki hisslərdən qəlbi çırpınmağa başladı, daxildə baş qaldıran məhrəm hisslər şirin xatirələr oyatdı... Ətrafındakı hər şeyi unudan hökmdarı xatirələr öz ağuşuna alaraq uzaqlara apardı.

Lakin o, Ahmosu tanıdımı? Əgər tanımadısa, görəsən, hələ də həyatını labüd ölümdən xilas etdiyi, qəlbi çırpına-çırpına, göz yaşları içində “Görüşənədək!” dediyi, qütbətdə olduğundan onun xiffətini çəkərək sətirləri arasında məhəbbət gizlənən məktub göndərdiyi tacir İsfinsi xatırlayırmı? Hökmdar gəmisində onun qəlbi ilk dəfə döyündüyü kimi döyünürmü? İntəhasız

səadətə qovuşacaqmış kimi qəribə hisslər keçirən hökmdar bu hisslərin onu hara aparacağını bilmirdi. Sonra hökmdar şahzadə qızın inqilabçıların əhatəsində çarəsiz vəziyyətini xatırladı. Onun güclü bədənindən bir gizilti keçdi. Tükləri biz-biz oldu. Ona tüpürərək söyən, ata-babasına lənətlər yağdıran adamların qarşısında qızın hiddətlə, qəzəblə və məğrurcasına duruş gətirdiyini xatırladı. Hökmdar kədərlə öz-özünə sual verdi: “Görəsən, İsfinsin əsiri olduğunu öyrənəndə qəzəbi soyuyacaqmı?” Narahatlıq içində olan hökmdar özünü çox çətin vəziyyətdə hiss etdi. Araba sahیلə çatdı, hökmdar firon gəmisinə keçdi. Şahzadəni etibar etdiyi zabiti çağırıb soruşdu:

– Şahzadənin vəziyyəti necədir?

– Hökmdarım, onu xüsusi otağa salıb təzə paltar vermişəm; yemək göndərsəm də, yeməkdən imtina etdi. Əsgərlərə həqarət edərək onları qul adlandırırsa da, əlahəzrət hökmdarımız əmr etdiyi kimi, onunla çox yaxşı davranıldı.

Hökmdarın nigarançılığı artdı və o, asta addımlarla şahzadə saxlanan otağa doğru yönəldi. Qapıda duran gözətçilərdən biri qapını açdı. Hökmdar içəri daxil olandan sonra otağın qapısını bağlatdırdı. Tavan-dan asılmış iri qəndillə yaxşı işıqlandırılan bu otaq balaca olsa da, yaxşı bəzədilmişdi. Şahzadə otağın sağında, yumşaq taxtın üstündə oturmuşdu. Əynində kətan-dan sadə paltar var idi. Üsyançıların pərişan hala saldığı saçlarını daramış, iri hörük şəklində toplamışdı. Hökmdar qızın üzünə baxıb gülümsədi. Şahzadə qız, sanki, gözlərinə inanmırmış kimi heyrət və təəccüb içində idi. Hökmdara elə gəldi ki, qız nədənsə şübhə edir, odur ki salam verdi:

– Axşamın xeyir, şahzadə.

Şahzadə qız cavab verməsə də, hökmdarın səsinə eşidəndən sonra üzündəki heyrət və təəccüb ifadəsi

daha da artdı. Gənc hökmdar ehtiras və məftunluqla ona baxaraq soruşdu:

– Bir ehtiyacın varmı?

Qız diqqətlə hökmdarın üzünə baxdı, sonra baxışlarını qaldırıb dəbilqəsini və zirehli geyimini nəzərdən keçirərək soruşdu:

– Sən kimsən?

– Mən Misir fironu Ahmosam.

Baxışlarında inamsızlıq görən Ahmos qızı daha da təəccübləndirmək istədi. Başındakı dəbilqəsini çıxarıb masanın üzərinə qoydu. Ona elə gəldi ki, qız gözlərinə inana bilmir. Qəribə tərzdə onun qıvrım saçlarını nəzərdən keçirən şahzadədən soruşdu:

– Mənə elə baxırsan ki, sanki, tanıdığın kiməsə oxşadırsan.

Nə deyəcəyini bilməyən şahzadə yenə də cavab vermədi. Onun səsinə eşitmək, ona toxunmaq arzusunda olan hökmdar dedi:

– Əgər sənə desəm ki mənim adım İsfinsdir, mənə cavab verməyəcəksən?

İsfins adını eşidər-eşitməz qız ayağa qalxıb qışqırdı:

– Deməli, sən İsfinssən.

Hökmdar bir addım qıza yaxınlaşdı və rıqqətlə ona baxdı. Sonra onun biləklərindən yapışaraq dedi:

– Ey şahzadə Amenrides, mən İsfinsəm.

Şahzadə inadla biləklərini onun əlindən azad edib dedi:

– Mən heç nə başa düşmürəm.

Ahmos gülümsəyib mehribanlıqla izah etdi:

– Adın nə mənası? Mən dünənə qədər İsfins idim, bu gün isə Ahmos olmuşam. Əsas odur ki, həm İsfinsin, həm də Ahmosun bir ürəyi var və onlar eyni adamlardır.

– Necə də qəribədir. Sən necə deyə bilərsən ki, siz eyni adamsınız? Dünənə qədər piqməy məxluqlar və

daş-qaş alveri edən tacir bu gün hökmdar libasında meydanda döyüşür.

– Niyə də olmasın? Dünən mən tacir paltarı altında gizlənib Fivdəki vəziyyəti öyrənirdim. Bu gün isə ölkəmizi azad etmək və əlimdən alınan taxtımı qaytarmaq üçün xalqıma rəhbərlik edirəm.

Bunu deyib hökmdar eşitdiklərini daha yaxşı dərk etmək üçün uzun-uzadı ona baxan qıza yenidən yaxınlaşmağa çalışdı. Lakin şahzadə əlinin işarəsi ilə onu yerində durmağa məcbur etdi. Onun üzünün cizgiləri sərtləşmiş, baxışlarındakı məğrurluq geri qayıtmışdı. Şahzadə Amenridesi gördüyü andan bəri ürəyində çiçək açan arzuların artıq solduğunu görən hökmdar ümitsizliyə qapılıb məyus oldu. Qız hiddətlə qışqırdı:

– Məndən uzaq dur!

Hökmdar yenə də sakitlik göstərdi:

– Yadındadır...

Lakin şahzadə qız mənsub olduğu tayfaya xas qəzəb və çılğınlıqla ona sözünü bitirməyə imkan vermədi:

– Yadındadır və heç vaxt da unutmayacağam ki, sən alçaq bir casussan.

Bu sözlərdən hökmdar özündən çıxaraq qəzəblə qışqırdı:

– Ey şahzadə... Deyəsən, sən hökmdarla danışdığını unudursan?!

– Bu hansı hökmdardır belə?

Hökmdarın qəzəbi daha da artdı:

– Misir fironu.

Qız kinayə ilə davam etdi:

– Mənim atam da, yəqin, sənin valilərindən biridir?

Hökmdarın qüruru digər hisslərinə qalib gəldi və o, özünə hakim ola bilmədi:

– Sənin atan mənim valilərimdən biri olmağa da layiq deyil. Çünki o, mənim ölkəmin taxt-tacına zorla sahib olmuşdu. Buna görə də mən onu məğlub edərək

sevimli qızını zülm etdiyi xalqın əlində əsir qoyub Fivin şimal qapısından qaçmağa məcbur etdim. İndi də öz ordumla onu təqib edib gəldiyi səhraya geri dönməyə məcbur edəcəyəm. Bunu başa düşürsən? Şanlı Fiv fironları sülaləsinə mənsub olduğum üçün, ölkəmi öz gücüm və bacarığım hesabına geri aldığım üçün qalib bir rəhbər kimi bu vadinin qanuni hökmdarı mənəm.

Şahzadə soyuqqanlılıqla rişxənd etdi:

– Qadınlarla döyüş məharəti olan xalqın hökmdarı kimi yaxşısan.

– Çox təəccüblüdür. Məgər sən bilmirsən ki, öz həyatını bu xalqa borclusan? Məgər sən bilmirsən ki, onların rəhminə sığınmısan? Və əgər onlar səni öldürsəytilər, bununla qadın və uşaqları döyüşçülərin oxlarına hədəf etmiş atanın yolunu davam etdirmiş olacaqdılar.

– Sən məni həmin qadınlarla eynimi tutursan?

– Niyə də yox?

– Bağışla, hökmdar. Mənim sizin qadınlar kimi olduğumu təsəvvür etmək belə çox ağırdır və yaxud mənim xalqımdan birini sizinkilərlə müqayisə etmək ağa ilə qulu bərabər tutmaqdan başqa bir şey deyil. Sən bilmirsənmi ki, bizim ordu məğlubun alçaldılmış vəziyyətinə düşməmiş Fivi tərk etdi? Onlar etinasızlıqla deyirdilər ki, qullarımız üsyana qalxıb, biz də onları sakitləşdirəcəyik.

Bu sözlərdən dəliyə döənən hökmdar Ahmos qıza qışqırdı:

– Ağa kimdir, qul kimdir? Lovğa qız, sən alicənablıq və ləyaqət təcəssümü olan bu vadinin qoynunda dünyaya gəldiyin üçün heç nə başa düşmürsən. Əgər sən öz vaxtından bir əsr gec doğulsaydın, onda sənin vətənin soyuq iqlimli sərt şimal səhraları olardı. Onda sənə şahzadə, atana da hökmdar deyənləri görməzdin. Sənin xalqın həmin səhralardan gələrək bizim

vadimizdə zorla ağa oldular, onun ən ləyaqətli sahiblərini ən zəlil gününə qoydular. Sonra da cahilliklə və lovğalıqla dedilər ki, onlar ağadırlar, bizsə qul kəndçilər, onlar ağdırlar, biz isə qara. Bu gün isə həqiqi ağalara öz ağalıqlarını qaytarmaqla, qulları isə yenidən kölə vəziyyətinə salmaqla ədalət öz yerini aldı. Dərilərinin ağ rəngi səhrada sərgərdan həyat sürənləri, qara rəng isə günəşin nuru ilə təmizlənmiş Misir ağalarını təmsil edir. Bu, heç bir şübhə olmayan həqiqətdir.

Şahzadə hiddətləndi, əsəbdən qanı sifətinə vurdu. Həqarətlə belə cavab verdi:

– Mənim əcdadımın Misirə şimal səhralarından gəldiyini bilirəm. Öz gücləri hesabına bu vadinin ağasına çevrilməmişdən əvvəl səhraların ağası olduqları sənə nəzərindən necə qaça bilər? Güclü və məğrur xalqım öz məqsədinə çatmaq üçün qılıncdan başqa yol bilməyib, yaxın keçmişdə qarşısında diz çökdükləri insanları bu gün arxadan vurmaq üçün tacir libası altında gizlənməyiblər.

Hökmdar sərtləşdi. Sınayıcı nəzərlərlə qıza baxdı. Onun hökmdarın qəzəbindən qorxmadığını, azacıq belə yumşalmadığını görəndə başa düşdü ki, bu qız da öz xalqı kimi lovğa və kobuddur. Öz lovğalığı və təkəbbürü ilə Ahmosun hisslərini alçaldan bu qızı özü-nə tabe etmək üçün hökmdarın içində güclü bir hiss baş qaldırdı. Özünü ələ alıb təmkinlə dedi:

– Bu mübahisəni davam etdirmək üçün heç bir səbəb görmürəm. Mən özümün hökmdar, sənə isə əsir olduğunu unutmamalıyam.

– Necə istəyirsən, mən əsir də olsam, heç vaxt alçalmayacağam.

– Amma sən mənim mərhəmətim altındasan. Ona görə də bu cəsərin sənə yaraşır.

– Mən həmişə cəsərtliyəm. Məni xaincəsinə oğurlayan adamlarından soruşsan, onlar ən çətin və təh-

lükəli vəziyyətimdə belə göstərdiyim cəsarət və onlara etdiyim həqarətdən sənə bəhs edərlər.

Hökmdar laqeydliliklə çiyinlərini tərpadərək masaya doğru getdi. Dəbilqəsini götürüb başına qoydu. Çıxmaq istəyirdi ki, arxadan şahzadə qızın sözlərini eşitdi:

– Sən düz deyirsən, mən əsirəm və sənin gəmin əsirləri saxlamaq yeri deyil. Məni öz xalqımın əsirlərinin saxlandığı yerə sal.

Qəzəbli baxışla baxıb qızı qorxudaraq dedi:

– Məsələ sən fikirləşdiyin kimi deyil. Adətə görə, kişi əsirlər qul kimi işlədilir, qadın əsirlər isə qalib hökmdarın hərəmxanasına qatılır.

Şahzadənin gözləri hədəqəsindən çıxdı:

– Amma mən şahzadəyəm.

– Şahzadə idin. İndi isə ancaq əsirsən.

– Hər dəfə yadıma düşəndə ki nə vaxtsa mən sənin həyatını xilas etmişəm, dəli kimi oluram.

Hökmdar sakit halda cavab verdi:

– O xatirələri unutma. Onların sayəsində sən, başını Apopiyə göndərmək istəyən üsyançılardan xilas etdim.

Bu sözləri deyib Ahmos geriye döndü və hirsle otağı tərk etdi. Gözətçilər ona təzim etdi. O isə gəminin Fivin şimalına tərəf hərəkət etməsi əmrini verdi. Köksünü Nilin rütubətli havası ilə doldurub ağır addımlarla gəminin burun hissəsinə keçdi. Tezliklə gəmi Nilin ta qədimdən zülməti Fivin şimalına doğru aparan axını istiqamətində yola düşdü. Hökmdar daxilini bürümüş qayğılardan xilas olmaq üçün qaçdığı şəhərə tərəf baxdı. Donanmanın şəhərin sahilində lövbər salmış gəmilərindən düşən işıq sahili işıqlandırırdı. Sahibləri qaçan uca qəsrlər zülmətə qərq olmuşdu. Qəsrlər və bağların arasından isə uzaqdan şənlik edənlərin əllərində apardıqları məşəllərin işıqları görünürdü. Əsən meh onların şən qışqırıq və nəğmə səslərini gəmiyə kimi

gətirirdi. Hökmdarın qalın dodaqlarında təbəssüm göründü. O başa düşdü ki, Fiv, adəti üzrə, müzəffər ordularını qarşıladığı kimi, indi də öz xilaskar ordusunu bağrına basır.

Gəmi firon qəsrinə yaxınlaşdı. Hökmdar qəsrin pəncərələrindən və bağçasından işıq süzüldüyünü görəndə başa düşdü ki, Hur artıq Sekenenranın qəsrində öz əvvəlki vəzifəsini tutaraq fironun gəlişi ilə bağlı hazırlıqlara başlayıb. Qəsrin bağçasındakı limanı görəndə Ahmos qəmli xatirələrə daldı. Gecə onun ailəsini uzaq cənuba aparən firon gəmisi və bu gəminin arxasınca axan göz yaşları yadına düşdü.

Gəminin göyərtəsində var-gəl edən hökmdar bir neçə dəfə nəzərlərini şahzadənin saxlandığı otağa tərəf yönəldərək narazı halda öz-özündən soruşdu: “Niyə onu mənim yanıma gətirdilər? Niyə onu mənim yanıma gətirdilər?”

16

Növbəti günün səhəri Hur, sərkərdələr və məsləhətçilər hökmdarı ziyarət etmək üçün Fivin şimalında lövbər salmış firon gəmisinə tərəf tələsdilər. Onları öz otağında qarşılayan hökmdara təzim etdikdən sonra Hur sözə başladı:

– Ey müzəffər hökmdar, sabahın xeyirli və uğurlu olsun. Qəlbi fərah hissi ilə döyünən Fivin qapılarını arxamızda buraxdıq. Öz xilaskarını görmək eşqi onu təlatümə gətirirdi.

Ahmos dedi:

– Qoy Fiv sevin, şadlansın. Tanrının köməyi ilə qələbə qazandıqdan sonra biz görüşəcəyik.

Hur davam etdi:

– Camaat arasında belə söz yayılıb ki, onların hökmdarı şimala tərəf yola düşür və o, ona qoşulan

cəsur igidləri salamlayır. Hökmdarım, gənc ürəklərdəki cəsarəti, gənclərin zabitlərin üstünə tökülərək qüdrətli Ahmosun ordusuna qoşulmaları üçün necə can atdıqlarını gözlə görmək lazım idi.

Hökmdar gülümsündü, sonra üzünü adamlarına tərəf tutub soruşdu:

– Amon məbədini ziyarət etdinizmi?

Yenə də Hur cavab verdi:

– Bəli, hökmdarım, hamılıqla ziyarətə getdik. Əsgərlər cumub üzvlərini məbədin sütunlarına, torpağına sürtərək, kahinlərlə qucaqlaşib görüşdülər. Qurbangah qurbanlarla dolmuşdu; kahinlər tanrını tərənnüm edən nəğmələr oxuyur, məbədin hər tərəfində dualar edilirdi. Ürəyi rıqqətlə döyünən fivlilər nizamla düzülüb hamısı bir yerdə ibadət etdi. Nofər Amona gəlincə isə o, öz hücrəsindən hələ çıxmayıb.

Hökmdar gülümsünüb ətrafına nəzər saldı. Söhbətə qoşulmayıb kənarda kədərlə dayanmış Ahmos Abanani görüb onu işarə ilə yanına çağırırdı. Sərkərdə hökmdara yaxınlaşdı. Hökmdar əlini onun çiyinə qoyaraq dedi:

– Ahmos, qismətində olan bu dərdə dözməlisən. Cəsarət və özünü qurbanvermənin sənin ailənin şüarı olduğunu unutma.

Sərkərdə başını aşağı saldı. Hökmdarın ona qarşı olan mehribanlığı qəlbini rıqqətə gətirdi.

Sonra hökmdar üzünü ətrafındakılara tərəf tutdu:

– Fivə kimi hakim qoymağı məsləhət görürsünüz-sə, deyin. Orada vəziyyəti qaydaya salmaq lazımdır.

Sərkərdə Mühib:

– Belə bir məsuliyyətli və çətin vəzifəyə ən layiqli adam sədaqətli, müdrik hacib Hurdur.

Lakin hacib etiraz etdi:

– Mənim işim hökmdarımdan ayrılmaq yox, gecəgündüz onun xidmətində durmaqdır.

Ahmos da onunla razılaşdı:

– Düz deyirsən... Mən sənsiz keçinə bilmərəm.

Hur təklif etdi:

– Bilikli, təcrübəli, sağlam düşüncəli bir nəfər varsa, o da Amon məbədinin himayədarı Tuti Amondur. Əgər hökmdarım razıdırsa, Fivin idarəsini ona həvalə edərdik...

Ahmos razılaşdı:

– Onu Fivə hakim təyin edirəm.

Sonra hökmdar hamını yeməyə dəvət etdi.

17

Günorta vaxtları idi. Əsgərlər yaralarını sanyır, din-cəlidir, musiqi və şərab məclislərində əylənirdilər. Fivli əsgərlər öz evlərinə tələsir, ailələri ilə görüşürdülər. Fivdə sevinc, fərəh hissi, göz yaşları bir-birinə qarışmışdı. Sanki, Fiv dünyanın çırpınan qəlbinə çevrilmişdi. Öz gəmisini tərk etməyən Ahmos şahzadəni qoruyan zabiti yanına çağırıb onun vəziyyətini soruşdu. Zabit şahzadənin bu gecəni də ac başa vurduğunu xəbər verdi. Hökmdar onu başqa bir gəmiyə yerləşdirmək fikrinə düşdü. Lakin fikrində qəti deyildi. O, şahzadənin onun gəmisində olmasından Hurun narazı qaldığına şübhə etmirdi. Əmin idi ki, Apopinin qızının hökmdarın yanında belə hörmət qazanması Hura çox ağır gəlir. Hökmdar Huru yaxşı tanıyırdı və başa düşürdü ki, indi onun qəlbini Fiv döyüşündən başqa heç nə məşğul etmir. O ki qaldı hökmdara, onun hiss-ləri coşmuşdu və o özü də istəmədən şahzadənin otağının başına fırlanır, ona olan məhəbbətini unuda bilmir, qəzəbli olmağına baxmayaraq, hissələrini ona məftun olmaqdan saxlaya bilmirdi. Yaxşı cilalanmış güzgünün üzü buxarla tutulub tez də şəffaflaşdığı kimi, qəzəb hissi də məhəbbət hissinə tam qalib gələ bilmir,

onu yalnız müəyyən müddət gizlədə bilirdi. Ümitsizliyə düşmək istəməyən hökmdar özünə ürək-dirək verərək deyirdi: “Yəqin, əsirlikdə qaldıqca onun təkəbbür və ədasından əsər qalmayacaq, yəqin hirs soyuyacaq və başa düşəcək ki, nifrətdənsə içindəki hisslərini bürüzə vermək daha yaxşıdır. Getdikcə yumşalıb məhəbbətə tabe olacaq. Qəzəblənməyə haqqı olduğu kimi, məhəbbətə də haqqı çatdığını anlayacaq. Məgər bu qız onun həyatını xilas etmiş, ona məhəbbət bəxş etmiş gəmidəki həmin qız deyilmi? Məgər o, Ahmosun yoxa çıxmasından narahat olub ona bəslədiyi gizli sevgi hisslərini bürüzə verdiyi məzəmmət dolu məktub yazan həmin qız deyilmi? Belə ülvə hissləri qəzəb və təkəbbür yolunda necə məhv etmək olar?” Axsamı gözləyən hökmdar laqeyd halda enli çiyinlərini tərpedib şahzadənin otağına tərəf getdi. Qapıda duran gözətçiləri salamlayıb böyük ümidlə içəri daxil oldu. Mavi gözlərindən nısgıl, kədər yağan şahzadə hərəkətsiz vəziyyətdə oturmuşdu. Onun nısgilini hiss edən hökmdar öz-özünə dedi: “Geniş Fiv şəhərinin dar gəldiyi bir adamı bu kiçik otaqda həbsdə necə saxlamaq olar?” Hökmdar şahzadənin qarşısında dayandı. Qız soyuq baxışlarla ona baxdı. Ahmos şəfqətlə soruşdu:

– Gecəni necə keçirmisən?

Şahzadə qız cavab verməyib baxışlarını yerə dikdi. Qızın saçlarını, çiyinlərini, sinəsini maraqla nəzərdən keçirən hökmdara elə gəldi ki, tezliklə arzusuna çatacaq. Odur ki sualını yenə təkrar etdi:

– Gecəni necə keçirmisən?

Hökmdara elə gəldi ki, qız cavab vermək istəmir. Amma şahzadə hiddətlə başını qaldıraraq dedi:

– Bu, mənim ən pis gecəm idi...

Onun nə demək istədiyini başa düşən hökmdar özünü bilməməzliyə vurub yenidən soruşdu:

– Niyə? Nəyin çatışmır sənin?

Şahzadə eyni əda ilə cavab verdi:

– Çatışmayan çox şey var.

– Necə yəni? Səni qorumağı tapşırıdığım zabitə əmr etmişəm ki...

Şahzadə narazı və etinasız şəkildə onun sözünü kəsdi:

– Özünü əziyyətə salıb bunu xatırlatma. Bütün sevdiklərim çatışmır. Atam çatışmır, xalqım çatışmır, azadlığım çatışmır. Əvəzində isə nifrət etdiyim hər şey var... Bu paltar, bu yemək, bu otaq, bu gözətçilər...

Bu cavabdan məyus olan hökmdar yenə də ümidlərinin boşa çıxdığını başa düşdü. Üzünün cizgiləri sərtləşən hökmdar dedi:

– İstəyirsən səni əsirlikdən azad edib atanın yanına göndərim?

Qız başını bulayıb qəti cavab verdi:

– Yox...

Bu cavabdan təəccüblənən hökmdar qəribə-qəribə ona baxdı. Şahzadə eyni əda ilə cavab verməyə çalışdı:

– Deməsinlər ki, Apopinin qızı atasının ən qatı düşməninə yalvarıb azad olub. Qoy bir gün mənə yas tutulmağa layiq olduğumu görsünlər.

Özündən çıxmağa başlayan hökmdarın qızdakı bu qədər təkəbbürə, lovğalığa qəzəbi tutdu və ona dedi:

– Sən mənim mərhəmətimdən istifadə edib özünü bu qədər dikbaş və lovğa aparırsan.

– Yalan deyirsən.

Sifəti dəyişən hökmdar şahzadəyə sərt nəzər salaraq dedi:

– Dərd-qəm nə olduğunu bilmədiyindən bu qədər laqeydsən. Bilirsənmi ki, hökmdara belə cavab verənləri hansı cəza gözləyir? Bundan öncə qamçı ilə döyülən qadını görmədinmi? Əgər istəsəm, əfv diləyənedək ən kiçik əsgərimin qarşısında səni diz çökdürərəm...

Hökmdar bu təhdidlərin təsirini görmək üçün şahzadənin sifətinə baxanda gördü ki, qız öz qəzəbli və sərt baxışları ilə heç nədən çəkinmədən ona meydan oxuyur. Öz soydaşları kimi tez qəzəblənib özündən çıxan şahzadə əsəbi cavab verdi:

– Biz qorxunun ürəyimizə yol tapa bilmədiyi bir xalqıq və ölənə qədər də təkəbbürümüzdən əl çəkmərik.

Hökmdar qəzəblə öz-özünə sual verdi: “Bəlkə, onu özümə tabe etməyi sınayım? Niyə də onu alçaldıb qürurunu ayaqlarım altına atmayım? Məgər o, hökmdarın əsiri deyil və hökmdar onu öz cariyələrindən biri edə bilməz?” Lakin Ahmos belə bir şeyə razı ola bilməzdi. Onun can atdığı şey şahzadənin onun hisslərinə öz istəyi ilə cavab verməsi idi. Amma bu uğursuzluğu hökmdarın qüruruna toxundu, onun qəzəbini artırdı. Ahmos qızı özünə tabe etməkdən vaz keçdi. O, hisslərini bürüzə vermədən şahzadə kimi təkəbbürlə danışdı:

– Mən sənə işgəncə vermək fikrində deyiləm. Buna görə narahat olma. Sənin kimi gözəl cariyə üçün cəza düşünmək ən təəccüblü işdir.

– Cariyə yox, qürurlu şahzadə.

– O, əsir düşənə qədər idi. İndi isə sən mənim əlimdəsən və mən də səni öz hərəməm edərək belə cəzalandıracağam: mənim istəyim keçərlidir.

– Sən biləcəksən ki, sənin istəyin mənim üçün yox, sənin üçün, sənin xalqın üçün keçərlidir. Sən ancaq mənim cansız cəsədimə toxuna bilərsən.

Hökmdar laqeyd halda çiyinlərini çəkdi, amma şahzadə davam etdi:

– Bizim nəsildən-nəsilə keçən qədim bir adətimiz var: bizlərdən kimsə həqarət toruna düşsə və azad ola bilməsə, ləyaqətlə ölmək üçün yeməkdən imtina edir.

Hökmdar rişxənd etdi:

– Doğrudan? Amma mən yanıma gətirilən Fiv qazilərini də gördüm. Onlar diz üstə çökərək əfv və mərhəmət diləyirdilər.

Şahzadənin sifəti dəyişsə də, susub heç nə demədi. Onunla belə bir söhbətə dözə bilməyən hökmdar çox məyus oldu. Otaqda qala bilməyib qapıya tərəf getdi. Çıxarkən isə şahzadəyə dedi:

– Yeməkdən imtinaya isə ehtiyac görməyəcəksən.

Əsəbi və ümitsiz vəziyyətdə otağı tərk edən hökmdar yenə də şahzadəni başqa gəmiyə keçirmək barədə düşünməyə başladı. Amma öz otağında təkbaşına qalıb sakitləşdikdən sonra bu fikrindən daşındı.

18

Hur hökmdarın otağına daxil olub dedi:

– Hökmdarım, Apopinin elçiləri hüzurunuza gəlmək üçün izin istəyirlər.

Ahmos təəccüblə soruşdu:

– Nə istəyirlər?

Hur cavab verdi:

– Deyirlər ki, zati-alilərinə məktub gətiriblər.

Ahmos dedi:

– Tez onları içəri çağır.

Hacib otaqdan çıxıb elçilərin arxasınca adam göndərdi. Özü isə hökmdarın yanına qayıdıb onunla birlikdə elçilərin gəlməyini gözlədi. Çox keçmədən bir qrup mühafizəçi zabitin əhatəsində üç nəfərdən ibarət elçi dəstəsi – böyüyü öndə, əllərində fil sümüyündən hazırlanmış sandıq olan qalan iki nəfər isə onun ardınca hökmdarın hüsuruna gəldi. Enli paltarlarından hacib olduqları anlaşılan ağsifətli, uzunsaqqallı elçilər baş əymədən, əllərini qaldıraraq hökmdarı salamlayıb aydın təşəxxüslə dayandılar. Hökmdar onların salamına qürurla cavab verib soruşdu:

– Nə istəyirsiniz?

Elçilərin başçısı əcnəbi ləhcəsi ilə dedi:

– Ey sərkərdə...

Lakin Hur elçiyə sözünün davamını gətirməyə imkan verməyib özünəməxsus təmkinlə ona düzəliş etdi:

– Apopinin elçisi, Misir fironunun hüsurundasən...

Elçi cavab verdi:

– Müharibə hələ davam edir; onun nə ilə qurtaracağı məlum deyil və insanlarımız hələ də silahı yerə qoymayıblar. Apopi isə Misir fironudur və onun şəriki yoxdur.

Ahmos hacib Hura susmaq işarəsi verib elçidən soruşdu:

– Gəlişinizin səbəbini de.

Elçibaşı davam etdi:

– Ey sərkərdə, Fivi tərk etdiyimiz gün adamlar tanrı Setin oğlu Misir fironu əlahəzrət Apopinin qızı şahzadə Amenridesi oğurlayıblar. Hökmdarımız öyrənmək istəyir ki, şahzadə sağdır, yoxsa kəndlilər onu qətlə yetiriblər?

– Hökmdarın Fivin divarlarında qadın və uşaqlarımızla necə rəftar etdiyini xatırlayırmı? Onları öz oğul və ərlərinin oxlarına hədəf etdiyini və qorxaq əsgərlərinizin qadınların arxasında gizləndiyini unutmayıb ki?

Elçi hiddətlə cavab verdi:

– Bizim hökmdarımız etdiyi işin məsuliyyətindən qaçmır. Müharibə mərhəmət bilməyən ölüm-dirim mübarizəsidir.

Ahmos ikrah hissi ilə başını bulayıb dedi:

– Müharibə kişilər arasındakı savaştır və onun müqəddəratını güclülər həll edir, zəiflər isə ona tabe olur. Bizim dinimizə və kişiliyimizə görə, burada zülm və işgəncə etmək olmaz. Amma müharibə haqqında belə düşüncələrə malik hökmdarınızın öz qızının taleyi ilə maraqlanması məni çox təəccübləndirir.

Elçi təkəbbürlə cavab verdi:

– Hökmdarım nə istədiyini yaxşı bilir. O, nə kimə-sə aman verir, nə də kimdənsə mərhəmət diləyir.

Ahmos bir qədər düşündü. Düşmənin şahzadə ilə maraqlanmasının səbəbi ona qaranlıq qalmamışdı. Odur ki istehza ilə dedi:

– Öz hökmdarının yanına qayıdıb de ki, kəndlilər qadınları qətlə yetirməyəcək qədər şərəfli insanlardır. Misir əsgərləri isə öz əsirlərinə əl qaldırmırlar və onun qızı onu əsir alanların alicənablığı sayəsində sağdır.

Elçi rahat nəfəs alaraq dedi:

– Sən bu sözlərlə hökmdarımın sizdən əsir aldığı minlərcə kişi və qadının həyatını xilas etdin və onların həyatını şahzadənin həyatından asılı etdin.

Ahmos cavab verdi:

– Şahzadənin həyatı onların həyatından asılı olsun.

Elçi bir qədər susub sonra əlavə etdi:

– Mənə əmr olunub ki, şahzadəni öz gözlərimlə görmədən geri qayıtmayım.

Hurun sifətində əmələ gələn ifadə onun bu işə razı olmadığından xəbər versə də, Ahmos elçiyə müsbət cavab verdi:

– Sən onu görəcəksən.

Elçibaşı onu müşayiət edənlərin gətirdiyi fil sümüyündən hazırlanmış sandığa işarə edib dedi:

– Bu sandıqda şahzadənin bəzi libasları var. İzin ver, onu şahzadənin otağına qoyaq.

Hökmdar bir qədər fikrə getdi, sonra dedi:

– Necə istəyirsən.

Lakin Hur hökmdara yaxınlaşıb onun qulağına pıçıldadı:

– Əvvəlcə sandığın içindəkiləri yoxlamaq lazımdır.

Hökmdar haciblə razılaşdı. Hacibin əmri ilə sandığı hökmdarın yanına gətirdilər. Hur öz əlləri ilə sandığı açıb bir-bir libasları çıxarmağa başladı. Birdən kiçik

bir qutu görüb onu əlinə götürdü. Qutunun içində ortasında ürək formalı zümrüd medalyon olan boyunbağı vardı.

Bunu görən hökmdarın halı dəyişdi. O, daş-qaş taciri İsfins olduğu vaxt şahzadənin onun inciləri arasından bu boyunbağını necə seçdiyini xatırladı. Hökmdar qızardı. Hur isə davam etdi:

– Bəyəm əsirlik zinət əşyaları üçün münasib yerdir?

Elçi belə cavab verdi:

– Bu boyunbağı şahzadənin ən çox sevdiyi bəzək əşyasıdır. Əgər sərkərdənin izni olarsa, o qalar, yoxsa biz onu geri götürərik.

Ahmos dedi:

– Qalmasına etiraz etmirəm.

Sonra hökmdar üzünü zabitlərə tutub elçiləri şahzadənin otağına qədər müşayiət etmələrini əmr verdi. Qabaqda elçilər, arxalarınca da zabitlər hökmdarın yanından çıxdılar.

19

Həmin axşam orduya cənubdan Apollonopolis və Herakonpolisdə təlim keçmiş yeni qüvvələr qoşuldu, Fiv limanında Ombosdan göndərilmiş döyüş sursatı ilə yüklü kiçik gəmilər lövbər saldı. Onların başçısı döyüş təlimi keçmiş arabaçı və süvarilərdən ibarət yeni qüvvələrin də tezliklə göndəriləcəyini hökmdara xəbər verdi. Fiv və Hapudan da orduya qoşulanlar oldu və Ahmosun ordusu döyüşdə itirdiklərinin yerini artıqlaması ilə doldurdu və ordudakıların sayı işğal olunmuş torpaqların sərhədlərini keçərək hücum etdiyi gündəkindən də çox oldu. Fivdə yubanmaq üçün heç bir səbəb görməyən hökmdar öz sərkərdələrinə səhər gün çıxmamış şimala doğru hərəkət etmək üçün hazırlaşmaq əmrini verdi. Fiv və onun əhalisi ilə sağollaşan əsgərlər

istirahət və əyləncəyə son verib döyüşə tələsdilər. Sübh tezdən hərəkət etmək işarəsi verən şeypurlar çalındı. Beləliklə, ucu-bucağı görünməyən ordu cərgə-cərgə hərəkətə gəldi. Lap qabaqda başda hökmdar və keşikçiləri olmaqla ön dəstə, sonra arabaçılar dəstəsi və digər dəstələrlə hərəkət edən ordu təlatümlü dənizi xatırladırdı. Donanma da özünün güclü bölmələri ilə Ahmos Abananın rəhbərliyi altında sahildən ayrılıb Nil sularını yara-yara ordu ilə eyni istiqamətdə hərəkət etdi. Döyüşə tələsən ordu qələbə əzmi ilə daha da sarsılmaz olmuşdu. Kəndlərdə ordu böyük sevincə qarşılandı. Şənhurda əllərində xurma ağacının budaqları və bayraqlar olan kəndlilər qışqıra-qışqıra ordunun qabağına qaçıb yolu kəsdilər. Ordu müqavimətsiz kəndə daxil oldu. Axşam isə o artıq öz qapılarını əsgərlərin üzünə açan Qesidə idi. Qesidə gecələyib sübh tezdən yenə də öz yürüşlərinə davam etdilər və böyük səylə hərəkət edərək Koptos meydanına yaxınlaşdılar. Artıq vadinin qurtaracağında yerləşən şəhər görünürdü. Burada ordu kədərli sükuta qərq oldu. Qəmli xatirələr yada düşdü. Ahmos on il, bəlkə də, daha artıq bundan əvvəl Fiv ordusunun bu vadidəki məğlubiyyətini, torpağı öz qanına bulayan qəhrəman babası Sekenenranın faciəli ölümünü xatırladı. Meydanın hər tərəfinə göz gəzdirib babasının yıxıldığı yeri tapmağa çalışdı. Üzünü Hura çevirdikdə onun rənginin ağardığını, gözlərinin dolduğunu gördü. Daha da təsirlənən hökmdar dedi:

– Çox kədərli xatirələrdir...

Səsi titrəyən və ağır-ağır nəfəs alan Hur belə cavab verdi:

– Sanki, mən bu müqəddəs yerlərin havasında yaşayan şəhidlərin ruhunu eşidirəm.

Sərkərdə Mühib əlavə etdi:

– Bu torpaqlar başdan-başa ata-babalarımızın qanına bulaşib.

Hur göz yaşlarını silərək hökmdara dedi:

– Hökmdarım, gəlin şəhid hökmdarımız Sekenenranın və onun igid əsgərlərinin ruhu üçün dua edək.

Ahmos, sərkərdələr və məiyyəti atdan düşərək bir yerdə dua etməyə başladılar...

20

Ordu Koptos şəhərinə daxil oldu. Şəhərin qala divarlarında Misir bayrağı dalğalandı və əsgərlər Sekenenranın xatirəsini yad etmək üçün uzun-uzadı şüarlar qışqırdılar. Sonra ordu heç bir müqavimətə rast gəlmədən Tentiraya tərəf hərəkət etdi. Həmçinin Diaspolis Parvanı da geri qaytardılar. Daha sonra ordu Abidos yolu ilə irəlilədi. Hökmdar Ahmos burada hiksoslarla üz-üzə gələcəklərini düşünürdü. Lakin o, düşmən tərəfdən bir nəfərə belə rast gəlməyib çox təəccübləndi. Hökmdar soruşdu:

– Apopi haradadır? Onun çoxsaylı ordusu haradadır? Hur cavab verdi:

– Bəlkə də, o, bizim arabaçıların qarşısına öz piyadalarını çıxarmaq istəmir.

– Bu qovhaqov nə vaxtadək davam edəcək?

– Kim bilir, hökmdarım? Bəlkə də, divarları bir əsrə tikilmiş hiksosların möhkəm qalası olan Avarisə çatana qədər və Misirin köksü əsgərlərimiz oranı tutana qədər qan ağlayacaq.

Abidos öz qapılarını xilaskar ordunun üzünə açdı. Müzəffər ordu şəhərə daxil olub dincəlmək üçün bir gün orada qaldı.

Düşmənlə aradakı məsafə azaldıqca Ahmos düşmənlə həlledici döyüşdə qarşılaşmaq arzusu ilə alışıb-yanırdı. Bəlkə də, bütün diqqətini döyüşə yönəltmək, qəlbindəki nisgili, ürəyindəki kədəri unutmaq üçün o, bu döyüşü belə həsrətlə gözləyirdi. Lakin Apopi ona

bu fürsəti vermirdi. Fikri inadkar əsirin yanında olan hökmdarın ürəyi ona olan məhəbbət və nifrət hissləri arasında mübarizə aparırdı. Şahzadəni əsiri etməklə taleyin ona xoşbəxtlik gətirdiyini zənn etdiyi, onun saxlandığı əsir gəmisini məhəbbət bağçasına çevirmək eşqi ilə alışıb-yandığı xeyallarını xatırladı. Sonra qızın öz qəzəb və təkəbbürü ilə onu nə hala saldığı, yaxında olsa da, muradına çatmaqdan məhrum etməklə onu eşq xəstəsi etməsi yadına düşdü. Lakin hökmdarın məhəbbəti qürur və tərəddüd hissində qalib gəldi və Ahmos bu hiss təsiri altında gəmiyə gedib şahzadənin o “sehrli” otağına tərəf yönəldi. Otağa daxil olan hökmdar onu həmişəki kimi taxtın üzərində, göndərilən zərif Memfis libaslarından birinə bürünmüş gördü. Sanki, addımlarından onu tanıyan şahzadə başını qaldırmayıb yerə baxmaqda davam etdi. Gənc hökmdarın alovlu baxışları onun saçlarını ayıran tağda, alın-da, yerə dikilən gözlərində gəzdirdi. Ürəyinin necə döyündüyünü hiss edən hökmdarın içində şahzadəyə yaxınlaşıb onu zorla qolları arasına almaq və var gücü ilə özünə sıxmaq arzusu baş qaldırdı. Lakin qız qəfil başını qaldıraraq onu soyuq baxışlarla süzdü və bu baxışlardakı ifadə hökmdarı olduğu yerdə qalmağa məcbur etdi. Ahmos özünü toplayıb qızdan soruşdu:

– Elçilər səni gördülər?

Qız hisslərini bürüzə vermədən cavab verdi:

– Bəli.

Hökmdar otağa göz gəzdirdi. Elçilərin gətirdiyi sandığı görüb dedi:

– Bu sandığı sənə gətirməyə mən izin verdim.

Qız qısa və soyuq cavab verdi:

– Sağ ol...

Hökmdar bir qədər rahatlanıb davam etdi:

– Sandıqda ortasında ürək formalı zümrüd medalion olan bir boyunbağı vardı...

Qız nə isə demək üçün ağzını açsa da, nədənsə, fikrindən daşınıb susdu. Onun bu halı şahzadənin çaşqınlığından xəbər verirdi. Ahmos rıqqətlə dedi:

– Elçilərin dediyinə görə, bu boyunbağı sənin üçün çox əzizdir.

Üzərindəki şübhəni atırmış kimi başını sərt şəkildə tərpədən şahzadə belə cavab verdi:

– Qəsrin sehri onu adamı pis və nəhs şeylərdən qoruyan bir həmailə çevirmişdi. Ona görə də mən bu boyunbağını çox taxırdım.

Onun cavabdan yayındığını gözəl başa düşən Ahmos ümidsizliyə qapılmadı və şahzadəyə dedi:

– Zənn edirdim ki, burada firon gəmisindəki otağın şahidi olduğun başqa səbəblər var.

Sifəti qızaran şahzadə qəzəblə dedi:

– Bu gün dünənki söhbəti xatırlamıram. Yaxşı oldu ki, mənimlə düşmən əsiri ilə danışıldığı kimi danışasan.

Onun sifətinin sərt ifadə aldığını görən hökmdar uğursuzluğunu bir daha hiss etdi. Lakin hisslərini gizlətməyə çalışdı:

– Hələ də başa düşməmisən ki, biz düşmənlərimizin qadınlarını öz sarayımızın hərəmxanasına qatırıq?

Şahzadə hiddətlə cavab verdi:

– Amma məni yox...

– Yenə məni aclıqla təhdid edirsən?

– Artıq buna ehtiyac yoxdur...

Hökmdar şübhəli nəzərlərlə onu süzüb rişxəndlə soruşdu:

– Bəs özünü necə müdafiə edəcəksən?

Şahzadə ovcundakı uzunluğu dirnaqdan böyük olmayan kiçik silahı ona göstərərək əminliklə cavab verdi:

– Bu zəhərli xəncərə yaxşı bax. Onunla özümü yaralasam, onun zəhəri sürətlə qanıma işləyib bütün bədənimə yayılacaq. Bu silahı elçilər sənə nəzarətçilərinin

diqqətsizliyindən istifadə edib mənə verdilər və dedilər ki, mənə toxunan olarsa, özümü öldürmək üçün onu atam göndərib.

Ahmos qəzəbləndi, üz-gözünü turşudaraq dedi:

– Demək, sandığın sirri bu imiş?.. Rədd olsun iyrənc saqqallı hiksosların sözüne inananlar! Xəyanət damarlarınızda axan qanınızdadır. Amma deyəsən, sən atanın ismarışını səhv başa düşmüşsən. Onu sənə göndərib ki, mənə öldürəsən...

Qız istehza ilə başını bulayıb dedi:

– Sən Apopini başa düşmürsən. O, mənim şərəflə yaşayıb, şərəflə ölməyimi istəyir. Düşməninə gəlincə isə o, həmişə etdiyi kimi, özü onun axırına çıxacaq.

Ahmos ayaqlarını zərblə yerə vurub qeyzlə qışqırdı:

– Bütün bunlar nəyə lazımdır? Mən sənə kimi gözlerini təkəbbür və qürur tutmuş, pis xasiyyətli cariyəni istəmirəm. Sənə haqqındakı əvvəlki düşüncələrim sənə əsl simandan fərqli imiş. O düşüncələrin hamısı rədd olsun!

Hökmdar üzünü çevirib otağı tərk etdi. Çöldə nəzarətçilərin başçısını yanına çağıraraq ona dedi:

– Güclü nəzarət altında əsiri başqa gəmiyə keçirin.

Ovqatı təlxi olmuş hökmdar məyus halda gəmini tərk etdi. Öz arabasına minib düşərgəyə qayıtdı.

21

Səssizlikdən təngə gələn hökmdar sərkərdələrinə hazırlaşmaq əmrini verdi. Növbəti gün səhər tezədən ucu-bucağı görünməyən ordu hərəkət etdi. Donanma da eyni istiqamətdə sahilədən ayrıldı. İki günə Ptolemisə çatdılar. Ətrafda düşməndən əsər-əlamət görməyib qabaqda ön dəstə, ardınca da bütün ordu sağ-salamat şəhərə daxil oldu. Ön dəstələr şimal istiqamətində hərəkət edib Fivin sonuncu şimal şəhəri olan Panopo-

lisə qədər gedib çıxdı və müqavimətsiz şəhərə daxil oldu. Panopolisin də artıq misirlilərin əlində olduğu xəbərini alan hökmdar Ahmos qışqırdı:

– Fiv məmləkəti artıq hiksoslardan təmizləndi.

Hur da sevinclə əlavə etdi:

– Tezliklə onlar bütün Misirdən çıxarılacaqlar.

Panopolisə tərəf hərəkət edən ordu musiqi sədaları altında məğrur şəkildə şəhərə daxil oldu. Qələbə təntənəsi ilə şeypurlar çalındı, şəhərin divarlarında Misir bayraqları qaldırıldı. Bazarlarda car çəkib qışqıran əsgərlər əhaliyə qarışaraq bayram edirdilər. Şəhəri bürümüş fərəh hissi bütün qəlblərdə əks-səda verirdi. Ordu və donanma sərkərdələrinə, öz məiyyətinə təntənəli ziyafət verən hökmdar məclisin sonunda onlara lotos çiçəkləri və reyhan budaqları ilə saxlanmış köhnə Maryot şərabı ilə ağzına kimi dolu qədəhlər təqdim edərək dedi:

– Sabah biz şimal məmləkətinə daxil olub yüz ildən artıq bir vaxtdan sonra ilk dəfə onun divarlarında Misir bayrağını qaldıracağıq...

Məclisdəkilər ona xeyir-dua verib uzun-uzadı “Ahmos, Ahmos” qışqırdılar.

Lakin həmin günün axşamı gözətçilər əllərində ağ bayraq şimaldan şəhərə tərəf gələn bir dəstə arabacı gördülər. Əsgərlər gələnləri mühasirəyə alıb gəlişlərinin səbəbini soruşdular. Adamlardan biri hökmdar Apopin elçiləri olduqlarını və hökmdar Ahmosu görmək istədiklərini bildirdi. Əsgərlər onları şəhərə qədər müşayiət etdilər. Hökmdara elçilərlə bağlı xəbər verildi. Hökmdar şəhər hakiminin sarayına yollanıb Huru, donanmanın sərkərdəsini, ordu sərkərdələrindən Mühiblə Dibi də ora çağırırdı. O, öz sərkərdələrinin əhatəsində taxta oturdu. Onların ətrafı təmtəraqlı geyimdə olan gözətçilərlə tutulmuşdu. Hökmdar elçiləri hüzuruna çağırırdı. Bu dəfə elçilərin nə ilə gəldiklərini bilməyən

misirlilər intizarla gözləyirdilər. Apopinin saqqalları özlərindən qabaq gələn mülki və hərbi geyimli hacib və sərkərdələrdən ibarət elçi dəstəsi daxil oldu. Ahmosun gözlədiyiinin əksinə olaraq onların üzündə təkəbbür və kobudluqdan əsər-əlamət yox idi. Elçilər hökmdara yaxınlaşıb hörmət və ehtiramla baş əydilər. Ahmos təəccübünü bürüzə verməkdən özünü güclə saxladı. Elçilərin böyüyü dedi:

– Tanrı Fiv hökmdarının ömrünü uzun etsin, bizi Aşağı və Orta Misirin fironu sizin yanınıza göndərib.

Ahmos hisslərini bürüzə verməyən nəzərlərlə onları süzüb dedi:

– Tanrı Apopinin elçilərinin ömrünü uzun etsin. Nə istəyirsiniz?

Hökmdarlarının titullarına Ahmosun fikir verməməsi elçilərin heysiyyətinə toxunsa da, onlar heç nə demədilər. Həmin adam davam etdi:

– Ey hökmdar, biz müharibə adamlarıyıq. Meydan-da böyüyür, onun qaydaları ilə də yaşayırıq. Biz cəsur igidlərlik və düşmənimiz olsa belə, igidlərə hörmət edirik. Əleyhimizə olsa belə, qılıncın verdiyi hökmlə razılaşırıq. Hökmdar, sən qalib gəldin və öz məmləkətinin taxtını geri aldın. Onu təslim etmək bizim haqqımız olduğu kimi, ora hökmranlıq etmək də sənin haqqındır. Bu, sənin məmləkətidir, sən də onun hökmdarı. Firon sənə salam göndərir və axan qanı dayandırmağı, hüquqları müəyyənləşdirən, Cənub məmləkəti ilə Şimal məmləkəti arasında qırılmış dostluq əlaqələrini bərpa edən sülh bağlamağı təklif edir.

Zahirən sakit görünən hökmdar diqqətlə elçiyə qulaq assa da, daxildə heyranət içində idi. Elçi sözünü bitirdikdən sonra hökmdar təəccüblə soruşdu:

– Siz, doğrudan da, sülh istəyirsiniz?

Elçi cavab verdi:

– Bəli, hökmdar.

Ahmos qətiyyətlə dedi:

– Mən bu sülhü qəbul etmirəm.

– Hökmdar, müharibədə israr etməyinin səbəbi nədir?

Ahmos elçiyə belə cavab verdi:

– Ey Apopinin qövmü, ilk dəfədir siz misirliyə hörmətlə xitab edirsiniz. İlk dəfədir misirliyi qul kimi adlandırmaqdan imtina edirsiniz. Bilirsinizmi niyə? Çünki siz qətiyyətinizi itirmisiniz. Siz, ey qələbə çalarkən yırtıcı heyvanlara, məğlub olarkən qoyuna çevrilən kəslər, soruşursunuz ki, niyə müharibədə təkid edirəm? Cavab verirəm: mən Fivi qaytaracağımı sizə elan etməmişəm. Amma bütün Misiri zülm və əsarətdən qurtaracağımı, ona öz azadlığını, şan-şöhrətini qaytaracağımı tanıma, qövmümə söz vermişəm. Sizi bura göndərən, həqiqətən, sülh istəyirsə, qoy öz əhalisi ilə birlikdə Misiri tərk edib şimal səhralarına qayıtsın.

Elçi kobudluqla soruşdu:

– Bu, sənin son sözündür?

Ahmos qəti cavab verdi:

– Biz bu mübarizəni bu məqsədlərlə başlamışıq, bununla da bitirəcəyik.

Elçilər ayağa qalxdılar. Onların böyüyü dedi:

– Madam ki müharibə istəyirsən, onda sizinlə bizim aramızdakı amansız müharibə kimin qalib gələcəyinə Tanrının qərar verəcəyinə qədər davam edəcək.

Elçilər hökmdara bir daha baş əyib ağır addımlarla sarayı tərk etdilər.

22

Ahmos Panopolisdə tam iki gün yubandıqdan sonra Apopi dövlətinin hüduddlarına daxil olmaq üçün ön dəstələrini göndərirdi. Güclü dəstələr şəhərin şimalına tərəf irəliləyib düşmənin kiçik dəstələri ilə döyüşə-

rək onları pərən-pərən saldı və Panopolisdə düşərgə salan orduya yol açdı. Ahmos öz ordusunun başında (həm sayına, həm də hazırlığına görə Misir hələ belə bir ordu görməmişdi) yürüşə başladı. Güclü sərkərdə Ahmos Abananın rəhbərliyi altında müzəffər donanma da öz gəmiləriylə dəniz yolu ilə hərəkət etdi. Yolda ikən casuslar xəbər gətirdilər ki, hiksosların ordusu Afroditopolisin cənubunda sayları bilinməyən dəstələrlə düşərgə salıb. Onların sayı hökmdarı maraqlandırmasa da, hacib Hurdan soruşdu:

– Görəsən, Apopinin bizi qarşılayacaq qədər arabacılar qüvvəsi qalırmı?

Hur belə cavab verdi:

– Hökmdarım, Apopinin öz süvari qüvvələrinin böyük hissəsini itirdiyini hamımız bilirik. Əgər onun bu döyüşə tab gətirə biləcək qüvvəsi olsaydı, o, barışıq istəyib sülhə can atmazdı. Həm də nəzərə alın ki, süvari və arabacılar dəstəsinin əsas hissəsi ilə yanaşı, hiksoslar öz inam və ümidlərini də itiriblər.

Düşmən düşərgəsinə yaxınlaşana qədər ordu irəliləməkdə davam etdi. Döyüşün başlanmasına işarə verildi. Hökmdarın rəhbərliyi altında arabacılar dəstəsi amansız döyüşə hazır vəziyyət aldı. Ahmos öz sərkərdələrinə qışqıraraq belə müraciət etdi:

– Yüz ildən çoxdur tapdaq altında olan bu müqəddəs torpaqlarımız uğrunda döyüşəcəyik; gəlin əsarət altında olan milyonlarca qardaşımızın dərdinə son qoymaq üçün cəsarətlə irəli atılıb düşməne ağır zərbə endirək. Tanrı bizi də, ümidlərimizi də qoruyacaq, düşməni isə ümitsizliyə düşür edəcək. Mən Sekenenra kimi, Kamos kimi sizin başınız üstündəyəm.

Hökmdar sözünü bitirib hücum əmrini verdi və əmrə əsiddən kimi ön dəstələr şahin kimi irəli atıldı. Döyüşə hazır vəziyyətdə hücumu izləyən hökmdar gördü ki, düşmənin iki yüz arabadan ibarət qüvvəsi

misirliləri mühasirəyə almaqla hücumu dəf etməyə çalışır. Bu arabaçılar dəstəsini pərən-pərən salmağı çox istəyən hökmdar öz arabaçıları ilə hücumu keçdi. Misirlilər bütün cinahlardan düşmənin üzərinə atıldılar. Hiksoslar gördülər ki, onların atlıları onlardan daha güclü olan rəqibləri qarşısında duruş gətirə bilməyəcək, odur ki sayca az olan atlılarına kömək üçün ox və nizələrlə silahlanmış dəstələrini meydana göndərdilər. Döyüş daha da qızıxdı. Hiksosların cəsarət və igidliyi onlara kömək edə bilmədi və onların süvari qüvvələri darmadağın olundu...

Ordu gecələmək üçün düşərgəyə qayıtdı. Ahmos ümitsiz vəziyyətdə qalan Apopinin öz piyadaları ilə onun qabağına çıxacağını, yoxsa Hirakonpolisə etdiyi kimi, canını qurtarmaq üçün öz ordusu ilə qaçmağa üstünlük verəcəyini bilmirdi. Bu sualın cavabı səhər aydın oldu. Belə ki, hökmdar gördü ki, hiksosların əllərində ox və nizələr olan dəstələri öz mövqelərini tutmaq üçün meydana doğru irəliləyir. Hur onlara nəzər salaraq dedi:

– Hökmdarım, tale onlardan üz döndərib. On il bundan əvvəl Koptosun cənubunda hökmdarımız Sekenenranın üzləşdiyi kimi, indi də Apopi eyni vəziyyətdə öz piyadaları ilə bizim arabaçılarımıza müqavimət göstərməlidir.

Hökmdarın ürəyi açıldı. O, atıcılar və digər silahlılardan seçmə dəstələrlə müdafiə olunan arabaçılar dəstəsi ilə hücumu keçməyə hazırlaşdı. Misirlilər düşmənin mövqeyinə dolu kimi ox yağdıra-yağdıra irəli atıldılar. Çox yerdə hiksosların səflərini yarmağa müvəffəq oldular, arabaçıları arxadan qoruyan atıcılar isə dəstədən ayrılanları təqib edərək ya onları öldürür, ya da əsir götürürdülər. Hiksoslar özlərinə xas igidliklə döyüşsələr də, güclü payız küləyindən yerə tökülən qurumuş yarpaqlar kimi misirlilərin güclü zərbələrindən

yerə yuxılırdılar. Artıq meydana misirlilər nəzarət edirdilər. Apopini əlindən qaçıracağından ehtiyat edən Ahmos, donanma şəhərin sahilinə hücum edən kimi Afroditopolisə hücum etsə də, şəhərin içində qəddar düşməninin izinə-tozuna rast gəlmədi. Sonra xəfiyyələr xəbər gətirdilər ki, Apopi bəzi qüvvələrini misirlilərə müqavimət göstərmək üçün burada qoyub, özü isə ordunun qalan hissəsi ilə dünən gecə düşən kimi şəhəri tərk edib. Hur hökmdara dedi:

– Bu gündən sonra müqavimət yersizdir. Çox güman ki, Apopi indi də Avarisin möhkəm qala divarları arasında özünə sığınacaq tapmağa çalışacaq.

Ahmosun təəssüfü çox çəkmədi. İki yüz ildən bəri xalqının daxil ola bilmədiyi Misir şəhərlərindən birini fəth etmək sevincini heç nə əvəz edə bilməzdi. Şəhərin vəziyyətini, əhalisini görmək onun fikrini dağıtdı.

23

Ordu heç bir müqavimətə rast gəlmədən heybətli şəkildə irəlilədi. Sevincdən karıxmış kənd və şəhər əhalisi iki əsrdən bəri davam edən köləlikdən sonra allahların qəzəbindən qurtulduqlarına, onların ölkəsini fəth edən, düşməni qovanın əsl fironların şan-şöhrətini dirçəldəcək öz hökmdarları olduğuna inana bilmirdilər. Ahmos hiksosların öz qəsir və mülklərini qoyub var-dövlətdən ancaq gücləri çatan qədərini götürüb şəhərləri tərk etdiyini öz gözləri ilə gördü. O getdiyi hər yerdə eşidirdi ki, Apopi öz qövmü və ordusu ilə birlikdə şimala qaçmağa çalışır. Beləliklə, Ahmos bir ay ərzində Hapsili, Likopolisi, Kusanı geri alaraq, nəhayət, Hermopolisə çatdı. Ora daxil olmaq həm Ahmos, həm də əsgərlər üçün xüsusilə vacib idi. Çünki Hermopolis müqəddəs ana Tetişərinin vətəni idi. Tetişəri işğaldan qabaq bu böyük evdə dünyaya göz açmışdı. Ahmos

oranı azad etmək münasibətilə bayram təşkil etdi. Bu böyük bayramda onun məiyyəti, quru və dəniz qoşunlarının sərkərdələri və bütün əsgərlər iştirak edirdi. Sonra o, öz nənəsinə özünün, əsgərlərinin və xalqın hisslərini ifadə edərək birinci vətəni Hermopolisin azad olunması münasibətilə təbrik məktubu yazdı. Məktubu hökmdar özü, sərkərdələri, məiyyəti və baş zabitlər imzaladı.

Sonra ordu müzəffər yürüşə başladı. Bir-birinin ardınca Titinavaya, Sinupolisə, Hebnənə, Arsinvaya daxil oldu və səfərin çətinliyinə, yolun uzunluğuna fikir vermədən əzəmətli Memfis yolundakı ehramların arasına endi. Ahmos daxil olduğu şəhərlərdə məzlum xalqını əsarət zəncirindən xilas edir, onlara yenidən həyat bəxş edib canlandırırdı. Bir gün Hur ona dedi:

– Hökmdarım, sənin hər b sahəsindəki əzəmətinə siyasi bacarığından və idarəçilik təcrübəndən başqa heç nə çatmaz. Sən köhnə quruluşları yıxıb, yeni quruluş yaradaraq şəhərlərin simasını dəyişdirdin. Davam etdirilməsi lazım olan yol cızdın, əməl edilməsi vacib olan qanunlar yaratdın. Yerli hakimləri vali təyin etdin, qurumuş vadiləri yenidən canlandırıdın. Uzun illərdən bəri insanlar ilk dəfə hakimlərin, qazilərin misirli olduklarını gördülər. Əyilmiş başlar dikəldi. İnsanlar öz tündrəngli dərilərinə görə daha təhqir olunub əziyyət çəkmədilər, əksinə, onunla fəxr etdilər... Ey Sekenen-ranın nəvəsi, qoy tanrımız Amon səni qorusun.

Ümitsizliyə qapılmadan, yorğunluq bilmədən var gücü ilə çalışan Ahmosun yalnız bir məqsədi vardı: xalqın məruz qaldığı zillət nəticəsində itirdiyi ləyaqət və heysiyyətini qaytarmaq, aclığı toxluqla, kasıblığı bolluqla, cəhaləti elmlə əvəz etmək.

Bu qədər gərgin işlə məşğul olmasına baxmayaraq, hökmdarın qəlbi şəxsi qayğılardan azad ola bilmirdi. Bir tərəfdə eşqlə döyünən qəlbi, digər tərəfdə

isə qüruru ona rahatlıq vermirdi. Çox vaxt o, ayaqlarını zərblə yerə vurub öz-özüne deyirdi: “O, məni aldatdı... O, qəlbsiz bir qadındır”. Özünü işlə yükləyən hökmdar şahzadəni unudub təsəlli tapmağa çalışsa da, buna nail ola bilmir və xəyalı yenə də donanmasının arxasında, dalğaların qoynunda yırğalanan gəmidə cövlan edirdi...

24

Ordu şanlı xatirələrlə dolu ölməz Memfisə yaxınlaşana qədər irəlilədi. Artıq onun uca, ağ divarları görünürdü. Ahmos belə zənn edirdi ki, hiksoslar öz dövlətlərinin paytaxtını fədakarlıqla, qanları bahasına müdafiə edəcəklər. Amma hökmdar öz zənnində yanılmışdı. Belə ki, ordunun ön dəstələri sağ-salamat şəhərə daxil oldu və hökmdar öyrəndi ki, Apopi öz ordusu ilə şimal-şərqə tərəf geri çəkilib; Ahmos əvvəllər görünməmiş böyük bir təntənə ilə Şimalın Fivinə daxil oldu. Onu böyük coşqu ilə qarşılayan əhali hökmdara baş əyərək onu Mənfətuhun oğlu adlandırırdı. Bir neçə gün Memfisdə qalan hökmdar onun ərazisini gəzdirdi, bazarlarını, sənətkarlar məhəllələrini gördü. Üç ehramın başına dolandı, Sfinks məbəbində ibadət edib qurbanlar kəsdi. Memfisin alınması zamanı duyduqları sevincə, Fivin qaytarılması istisna olmaqla, heç nə çata bilməzdi. Hiksosların Memfisi müqavimətsiz tərk etmələri Ahmosu təəccübləndirirdi. Sərkərdə Mühib ona dedi:

– Hirakonpolisə və Afroditopolisdə başlarına gələnlərdən sonra onlar heç vaxt arabaçılarımıza müqavimət göstərməyəcəklər.

Hacib Hur da inamla dedi:

– Cənub bölgələrindən bizə hələ də araba və at yüklənmiş gəmilər göndərilməkdədir və Apopinin Avaris divarlarından başqa yolu yoxdur.

Hücumla bağlı qeydləri qarşılarına sərdikdən sonra bir yerdə yürüşün istiqamətini müzakirə etməyə başladılar. Sərkərdə Dib dedi:

– Düşmən, şübhəsiz ki, şimalı bütünlüklə tərk edərək şərqdə, Avaris divarları arxasında toplanıb. Bütün ordumuzla ora yollanmaq lazımdır.

Buna baxmayaraq, Ahmos ehtiyatlı tərpəndi. O, qoşunun kiçik bir hissəsini Leontopolis yolu ilə qərbə, digərini Atribis istiqamətində şimala göndərdi. Özü isə əsas qüvvəsi və əzəmətli donanması ilə Aun yolu ilə şərq tərəfə yollandı. Günlər keçirdi, ordu isə düşmənin son zərbə endirmək, uzun zamandan bəri davam edən mübarizələrini həlledici qələbə ilə başa vurmaq ümidiylə vəcdlə irəli hərəkət edirdi. Əvvəlcə ölməz Ra şəhəri olan Auna, sonra Fakuza, daha sonra Farbaitosa daxil oldular və Avarisə aparan yola çıxdılar. Tez-tez Apopinin xəbərini alan Ahmos öyrəndi ki, hiksoslar hər yerdən özləri ilə birgə minlərcə bədbəxti də gətirib Avarisə toplaşırlar. Bu xəbərlər hökmdarın ürəyini sızlatdı. O, qəddar hiksosların pəncəsinə keçən həmin əsirlərin halına acıdı.

Nəhayət, üfüqdə Avarisin sıldırım dağları xatırlardan əzəmətli divarları göründü. Ahmos qışqırdı:

– Bu, hiksosların Misirdəki son qalasıdır.

Hur da zəif gözləri ilə qalaya baxaraq hökmdara dedi:

– Misirin gözəl günlərinin tək sənə aid olması üçün bu son qalanın qapılarını dağıt, hökmdarım...

25

Avaris Nilin qolunun şərqində yerləşirdi və onun divarları göz işlədikcə şərqə doğru uzanırdı. Əhali arasında şəhərin daxilində və divarları üzərində işləmiş olanlar bu möhkəm şəhərə yaxşı bələd idilər və onlar öz hökmdarlarına belə məlumat verdilər ki, şəhər dörd

qalın, möhkəm, dairəvi divarla əhatələnib və onların hər birinin arxasında Nil suyunun axdığı xəndək var. Şəhər bütün əhalinin tələbatını ödəyəcək qədər iri əkin sahələri ilə zəngindir. Əhalinin əksəriyyətini isə misirli əkinçilərdən başqa, əsgərlər təşkil edir. Şəhərə su Nilin, qalanın qərb divarının altından keçən və şərqdə şəhərə doğru yönələn qollarından çəkilmiş arxlardan gəlir.

Çaşqınlıq içində olan sifətlərini uzaqdakı əzəmətli divarlara tərəf çevirən Ahmos və adamları vahiməli qalanın cənubunda dayanmışdılar. Qalanın üstündəki əsgərlər piqmey adamları xatırladırdı. Artıq çadırları qurub yerləşən əsgərlərin sıraları cənub divarlarına qədər uzanırdı. Donanma çayboyu qərb divarına tərəf hərəkət edib şəhəri izləmək və mühasirəyə almaq üçün oxların hədəfindən uzaqda dayandı. Camaatın qala haqqında söylədiklərinə qulaq asan Ahmos qalanı əhatə edən ərazini və onun qərbindən axan çayı diqqətlə nəzərdən keçirir və durmadan nəsə düşünürdü. Onun ətraf kəndlərə göndərdiyi atlı və piyada qüvvələri çətinlik çəkmədən həmin əraziləri tutaraq qısa zamanda qalanı tam mühasirə vəziyyətinə saldı. Lakin hökmdar da, adamları da bilirdilər ki, qala özü çox möhkəmdir, şəhər isə kəndlərsiz də keçinə bilər və bu mühasirə illərlə davam etsə də, bir nəticə verməyəcək. Əvəzində hökmdar da, ordusu da ümitsiz vəziyyətdə, təhlükə ilə üzbəüz intizar və sıxıntı içində gözləyəcəklər. Qalanın ətrafına dolanan zaman Ahmosun ağlına bir fikir gəlmişdi və o, məsləhətləşmək üçün adamlarını öz çadırına dəvət edib dedi:

– Mənə bir məsləhət verin. Mənim üçün mühasirə həyatımızı təhlükəyə ataraq gücümüzü əbəs yerə sərf etmək, hücum isə boşuna zərbə endirib açıq ölüm deməkdir. Çox güman ki, düşmən adamlarımızı bir-bir dənələmək və xəndəklərə salmaq üçün hücum etməyimizi gözləyir... Siz nə düşünürsünüz?

Sərkərdə Dib belə cavab verdi:

– Hökmdarım, mənə, qüvvələrimizin kiçik bir hissəsi ilə qalanı mühasirədə saxlayıb bununla da müharibəni bitmiş hesab etməliyik. Sonra vadinin azad olduğunu elan edib birləşmiş Misir fironu kimi öz vəzifənin icrasına başlamalısınız.

Lakin Hur onun fikrinə etiraz edərək dedi:

– Apopinin gələcəkdə bizə hücum etmək üçün təlim keçib araba hazırlamaqla yeni qüvvə toplamasına necə imkan vermək olar?

Sərkərdə Mühib vəcdlə hücum tərəfdarı olduğunu bildirdi:

– Fiv də bizə baha başa gəlmişdi. Döyüş bədəl və qurban deməkdir. Niyə Fiv qala divarlarına hücum etdiyimiz kimi Avarisə də hücum edib bədəlini ödəmirik?

Sərkərdə Dib dedi:

– Biz canımıza heyfimiz gəldiyinə görə demirik. Lakin bir-birindən su ilə dolu xəndəklərlə ayrılmış dörd qalın divara hücum etmək əsgərlərimiz üçün böyük təhlükədir.

Susub öz-özlüyündə götür-qoy edən hökmdar, nəhayət, şəhərin qərb divarının altından axan çaya işarə edərək dedi:

– Avaris alınmayacaq, aclıq çəkməyəcək qədər möhkəmdir, amma o, susuz qalacaq.

Adamlar heyretlə çaya baxdılar. Hur çaşqınlıqla dedi:

– Hökmdarım, Avaris necə susuz qala bilər?

Ahmos təmkinlə izah etdi:

– Biz Nilin suyunun istiqamətini dəyişəcəyik...

Adamlar yenə də Nilə baxdılar. Onlar belə bir böyük çayın məcrasını dəyişdirməyin mümkün olacağına inanmırdılar. Hur yenə soruşdu:

– Belə bir nəhəng işin öhdəsindən gəlmək mümkündürmü?

Ahmos cavab verdi:

– Mühəndis və işçilərə ehtiyac var.

– Bəs bizə nə qədər vaxt lazımdır?

– Bir il, iki il, üç il... Bu, yeganə çıxış yolu olduğu müddətdə nə qədər vaxt aparsa – o qədər. Apopinin aclıq və susuzluqdan ölməyi, yoxsa bizimlə döyüşü seçməsi üçün Nil Farbaitosun şimalını Mende istiqamətində qərbə yönələn yeni məcraya dəyişməlidir. Fivdə bəzi qadınlara görə mənə əfv edən xalqım bu dəfə də Avarisdəki misirliləri təhlükə və ölümə üz-üzə qoyduğum üçün bağışlasın....

26

Belə bir ciddi işə hazırlaşan Ahmos tanınmış Fiv mühəndislərini bura dəvət edərək onlara öz fikrini bildirdi. Özlərini büsbütün bu işə həsr edən mühəndislər böyük maraq və şövqlə hökmdarın fikrini hərtərəfli götür-qoy etdilər və sonra ona bildirdilər ki, kifayət qədər zaman və minlərcə işçi qüvvəsi ilə onun bu fikrini həyata keçirmək mümkündür. Planının baş tutması üçün iki il lazım gəldiyini öyrənən Ahmos məyus olmadı. O, camaatı vətəni azad etmək və düşməni qovmaq üçün belə bir mühüm işdə könüllü olaraq iştirak etməyə həvəsləndirmək məqsədilə bütün şəhərlərə öz elçilərini göndərirdi. Və bölgələrdən dəstə-dəstə işçilər bura axışmağa başladı və çox keçmədən işə başlamaq üçün kifayət qədər adam toplandı. Hökmdar külüngü əlinə götürüb zərblə çırpdı və bununla da işin başladığını elan etdi. Qüvvətli qollar musiqili ahəng yaradaraq hökmdarı təkrar etdi.

Hökmdar və ordusunun gözləməkdən başqa yolu yox idi. Əsgərlər zabıt və sərkərdələrin başçılığı altında hər gün təlimlə məşğul olur, hökmdar isə eşq həyəcanından, qəlb çırpıntılarından qaçmaq üçün səhralara

gedərək boş vaxtlarını ovda, at yarışlarında keçirirdi. Belə günlərin birində qasid ona müqəddəs ana Tetişeridən bir məktub gətirdi. Tetişeri yazırdı:

“Hökmdarım, Amonun oğlu. Tanrının hifz etdiyi, qələbə və zəfər qazanmasına kömək etdiyi Aşağı və Yuxarı Misir fironu. Tanrının köməyi ilə əldə etdiyin möhtəşəm qələbə xəbərini elçilərin gətirdiyi gündən kiçik Dabur sevinc və səadət bağçasını xatırladır. Bu gün Daburdakı intizarımız dünənki intizara bənzəmir. Çünki bu intizarda ümidə yaxın bir təsəlli var. Misirin həqarət və əsarətdən qurtulması, onu kölə vəziyyətinə salan düşməninin taleyə boyun əyərək, özünü qala divarları arasında həbs edib öz sonunu gözləməsi xəbərini eşitmək bizi çox xoşbəxt etdi...

Qüdrətli Tanrımız onun düşməninə qalib gələnə, onun kəlamını göylərə qaldıranı – yəni səni öz lütf və kəraməti ilə mükafatlandıraraq sənə gözlərinə nur, taxt-tacına varis olacaq bir oğul qismət elədi. Sitayış etdiyimiz Tanrının xeyir-duası ilə ona Amenhotep adını qoydum. Əvvəllər atasını, babasını, atasının babasını necə qəbul etmişəmsə, onu da öz əllərimlə qəbul etdim. Qəlbim mənə deyir ki, o, sevimli atasının himayəsi altında olan çoxmillətli, müxtəlif dil və dinli böyük bir imperiyanın varisi olacaq...”

Ahmosun qəlbi atalıq duyğusu ilə çırpınmağa başladı və bütün daxilini şəfqət hissi doldurdu. Hökmdarın sevincinin hədd-hüdudu yox idi. Bu xəbər onu sarsıdan eşq əzabını belə ona unutturdu. Varis Amenhotepin dünyaya gəlməsi xəbəri elan edildi və həmin gün çox əlamətdar bir gün oldu.

Çox ağır və ləng keçsə də, bu günlər ağıllı, güclü və işgüzar adamların iştirakı ilə həyata keçən mühüm işlərlə əlamətdar idi. Onların hamısı işin çətinliyinə baxmadan, onları ən yüksək amal və ən ali məqsədlərinə yaxınlaşdıran zamanın necə keçdiyini hiss etmədən çalışırdı. Mühasirədən bir neçə ay keçmişdi ki, mühüm bir hadisə baş verdi. Belə ki, bir gün keşikçilər qaladan ağ bayraqlı bir arabanın onlara tərəf gəldiyini gördülər. Onların qabağına gedən keşikçilər arabada üç hacibin olduğunu görüb gəlişlərinin səbəbini soruşdular. Onların böyüyü dedi:

– Biz hökmdar Apopinin hökmdar Ahmosun yanına göndərdiyi elçilər.

Hökmdara xəbər göndərildi. Öz çadırında məiyyə-tini, sərkərdələrini toplayıb yığıncaq təşkil edən Ahmos elçilərin gəlməsinə izin verdi. Təkəbbür və ədalarından əsər-əlamət qalmamış elçilər itaətkarlıqla onları gətirənlərin arxasınca içəri daxil oldular. Adama elə gəlirdi ki, onlar Apopinin adamları deyil. Elçilər hökmdara baş əydilər. Onların böyüyü Ahmosu salamlayıb dedi:

– Tanrı ömrünü uzun etsin, ey hökmdar.

Ahmos onun salamına cavab verdi:

– Apopinin elçiləri, sizin də ömrünüz uzun olsun... Hökmdarınızın istəyi nədir?

Elçi sözə başladı:

– Ey hökmdar, qılınc əhli qələbəni əldə etməyə çalışanda ölüm onu haqlaya bilər. Biz də döyüşçüyük və müharibə bizə sizin vətəninizdə möhkəmlənmək, iki əsr, bəlkə də, daha artıq ağa olub orada hökmranlıq etmək imkanı vermişdi. Daha sonra tale bizdən üz döndərdi və biz məğlub olduq. Hər şeyimizi itirərək öz qalamızda sığınacaq tapmağa məcbur olduq. Amma

hökmdar, biz qələbəmizin bəhrəsini dada bildiyimiz kimi, məğlubiyyətimizə də təhəmmül edə biləcək qədər güclüyük.

Ahmos qəzəblə dedi:

– Deyəsən, adamlarımın qazdığı bu yeni məcranın nə demək olduğunu başa düşüb yaltaqlanmağa gəlmişiniz.

Həmin adam yekə başını bulayıb dedi:

– Yox, hökmdar. Biz heç kimə yaltaqlanmırıq. Amma məğlubiyyəti etiraf edirik. Buna görə də hökmdarım məni iki təkliflə sənin yanına göndərib. Bu iki təklifdən istədiyini seçə bilərsən: birinci təklif sona kimi müharibədir. Bu halda biz qalanın arxasında aclıqdan və susuzluqdan ölməyimizi gözləmirik. Sizdən götürdüyümüz otuz mindən çox əsiri qətlə yetiririk. Sonra öz əllərimizlə qadın və uşaqlarımızı öldürürük və yaşamaq yox, intiqam atəşi ilə yanan üç yüz min döyüşçü ilə sənin orduna hücum edirik.

Elçi nəfəsini dərmək üçün bir qədər susub sonra yenidən sözə başladı:

– Ya da şahzadə Amenridesi və bizim digər əsirlərimizi bizə qaytarır, bizim canımıza, malımıza, əşyalarımıza toxunmursunuz. Biz də sizin adamlarınızı geri qaytarıb Avarisi boşaldırıq. Sizin istədiyiniz kimi, ölkənizi sizə geri verib gəldiyimiz səhralara üz tuturuq. Bununla da iki əsr davam edən mübarizə başa çatır.

Elçi sözünü bitirib susdu. Ahmos onun cavab gözlədiyini bilirdi. Amma onun cavabı hazır deyildi, çünki bu, təkbəşinə cavabı veriləcək bir sual deyildi. Odur ki Ahmos üzünü elçiyə tutub dedi:

– Mən öz cavabıma tam əmin olana qədər gözləyə bilərsənmi?

Elçi cavab verdi:

– Necə istəyirsən, hökmdar. Hökmdarım günortaya qədər vaxt qoyub.

Hökmdar öz adamlarını firon gəmisindəki otağına toplayıb onlardan soruşdu:

– Nə fikirdəsiniz?

Öz aralarında məsləhətləşmədən və razılığa gəlmədən də onların hamısı eyni fikirdə idi. Hur dedi:

– Hökmdarım, hiksosların əsas mövqelərində qələbə çalmaqla onlar sənin qələbəni və özlərinin də məğlubiyyətini etiraf etdilər və bununla da acı keçmişimizdə çəkdiyimiz məğlubiyyətlərin izini silib məhv etdin, düşmən tərəfdən xeyli adam öldürərək qətlə yetirilən məzlum xalqımızın intiqamını aldın. Və indi otuz min əsirimizin həyatını düşmən tərəfin sağ qalması bahasına xilas etdiyimizə görə bizi qınamazlar. Biz vəzifəmizi yerinə yetirmişik. Düşmən məğlub vəziyyətdə ölkəmizi tərk edəcək və vətənimiz həmişəlik öz azadlığına qovuşacaq.

Hökmdar qalanlarının üzünə baxdı. Onların da bu fikri qəbul etdiklərini hiss etdi. Sərkərdə Dib söz aldı:

– Əsgərlərimizdən hər biri öz vəzifəsinin öhdəsindən layiqincə gəlib və Apopinin səhraya geri qayıtması onun üçün ölümdən betər bir cəzadır...

Sərkərdə Mühib də öz fikrini bildirdi:

– Bizim ən böyük məqsədimiz vətənimizi düşmənin əsarətindən xilas etmək və onu ölkəmizin hüddullarından qovub çıxarmaq idi və Tanrının köməyi ilə buna nail olduq. Öz istəyimizlə bu çətin dövrü uzatmağa ehtiyac yoxdur.

Ahmos Abana da onların fikrinə şərik çıxdı:

– Biz əsir şahzadə və bir qrup əsir hiksosun əvəzində otuz min adamımızın həyatını satın alırıq.

Hökmdar maraqla onları dinlədikdən sonra dedi:

– Çox yaxşı fikirlərdir. Amma mənə elə gəlir ki, Apopinin elçilərini bir qədər gözlətməliyik. Yoxsa zəif-

lədiyimizə, ya da döyüşdən bezdiyimizə görə sülh təklifini tez qəbul etdiyimizi düşünərlər.

Adamlar gəmini tərk etdilər. Hökmdar özü ilə təkbətək qaldı. Sevinməyə bu qədər səbəb olduğu halda o, kədərli görünürdü. O, başladığı döyüşü böyük zəfərlə başa çatdırmışdı, amansız düşməninə qarşısında diz çökdürmüşdü. Sabahdan isə Apopi öz əşyalarını götürüb taleyə boyun əyən qövmü ilə birlikdə gəlidiyi səhraya geri dönəcəkdi. Bəs niyə o sevinib-şadlana bilmir? Onun sevincinə kölgə salan nədir?.. Artıq həmişəlik vida saati gəlib çatmışdı. Bundan əvvəl də o, məyus idi, amma şahzadə orada – kiçik gəmidə idi. Bəs sabah o, Fiv qəsrinə qayıtdıqdan, qız isə naməlum səhraların qoynuna aparıldıqdan sonra nə olacaq? Onu son dəfə görmədən, vidalaşmadanmı tərk etsin?.. Qəlbi ona “yox” cavabını verdi. Qürur və təkəbbürünü bir kənara qoyan hökmdar ayağa qalxıb otağını tərk etdi. Əsir şahzadənin gəmisinə getmək üçün qayıq götürən hökmdar yolboyu öz-özünə deyirdi: “Məni necə qarşılamasına baxmayıb istədiyimi deyəcəyəm”. Gəminin göyertəsinə qalxıb, şahzadənin saxlandığı otağa tərəf yönəldi. Gözətçilər onu salamlayıb qapıları açdılar. Ürək çırpıntısı ilə içəri girən Ahmos sadə və kiçik otağa nəzər saldı və qızı otağın ortasına qoyulmuş divanda oturan gördü. Onun gələcəyini gözləmədiyi şahzadənin heyrət və təəccüb ifadə edən gözəl üzündən hiss olunurdu. Ahmos mənalı baxışlarla onu süzdü. Qız əvvəlki kimi çox gözəl idi. Hökmdar onun firon gəmisində gördüyü gündən qəlbinə həkk olunmuş cizgilərini gördü. Dodaqlarını sıxaraq dedi:

– Şahzadə, sabahın xeyirli olsun.

Qız hələ də təəccüb ifadə edən gözlərini qaldırırsa da, nə cavab verəcəyini bilmirmiş kimi susdu. Hökmdar çox gözləməyib təmkinlə dedi:

– Şahzadə, sən bu gündən azadsan.

Qızın heç nə başa düşmədiyi üzündən bəlli olurdu. Odur ki hökmdar təkrar etdi:

– Sən mənim dediklərimi eşitmirsən? Sən bu andan etibarən azadsan. Şahzadə, sənin əsirlik dövrün başa çatdı və sən öz azadlığına qovuşursan.

Getdikcə heyranəti daha da artan şahzadənin gözlərində ümid işığı parladı və o, səbirsizliklə soruşdu:

– Düz deyirsən?.. Düz deyirsən?

– Dediklərimin hamısı həqiqətdir.

Onun sifəti işıqlandı, yanaqları qızardı. Bir qədər tərəddüddən sonra soruşdu:

– Amma bu, necə oldu?

– Mən sənin gözlərindəki istəyi görürəm. Məgər sən atanın qələbəsi sayəsində azad olmağı arzulamırsanmı?.. Mən sənin gözlərində bunu görürəm, amma çox təəssüf ki, sənin əsirliyinə son qoyan atanın məğlubiyyətidir.

Qızın dili tutuldu və o, bir kəlmə belə deyə bilmədi. Ahmos qısaca atasının göndərdiyi elçinin ona etdiyi təklif və onların bu təkliflə razılaşdıqları barədə qıza danışdı. Sonra isə dedi:

– Bir az sonra səni atanın yanına aparacaqlar və sən onun getdiyi yerə yola düşəcəksən. Odur ki bu günün mübarək olsun.

Qızın üzünə kölgə çökdü, sifəti keyidi, baxışları kütləşdi. Ahmos soruşdu:

– Məğlubiyyət kədərini azadlıq sevincindən daha çox hiss edirsən?

Qız cavab verdi:

– Mənim bədbəxtliyimə sevinmək lazım deyil. Sizin ölkənizdə necə mərdliklə yaşamışıqsa, eləcə də onu tərk edəcəyik.

Kədərini gizlətməyən Ahmos dedi:

– Şahzadə, mən sənin bədbəxtliyinə gülmürəm. Biz əvvəllər dəfələrlə məğlubiyyəti dadmışıq və apardığı-

mız uzun müharibələr zamanı sizin igidliyinizin, cəsə-rətinizin şahidi olmuşuq.

Qız razı qaldı:

– Çox sağ ol, hökmdar...

Onun ilk dəfə istehza etmədən, təkəbbür göstər-mədən danışdığını eşidən Ahmos çox təsirləndi. Qəm-li təbəssümlə dedi:

– Şahzadə, mənə hökmdarmı deyirsən?

Şahzadə gözlərini yerə dikib cavab verdi:

– Çünki sən bu vadinin şəriksiz hökmdarısan. Mən isə bu gündən şahzadə deyə çağırılmayacağam.

Onun bu qədər yumşalacağını gözləməyən hökm-dar daha çox təsirləndi. Hökmdar elə zənn edirdi ki, məğlubiyyət xəbəri şahzadənin qürurunu daha da artıracaq. O, qüssə ilə qıza baxdı:

– Şahzadə, bu dünyanın xatirələrində ələm və nəşə də olur. Siz də həyatın həm şirininə, həm də acısını görmüsünüz və sizin qarşınızda yeni bir sabah açıl-maqdadır.

Qız öz-özü ilə danışmış kimi qəribə bir sakitliklə dedi:

– Bəli, qarşımızda naməlum səhranın ilğını arxa-sında bir sabah açılır və biz payımıza düşənlərə mərd-liklə sinə gərəcəyik....

Araya sükut çökdü. Onların baxışları toqquşdu. Hökmdar qızın gözlərindəki səmimiyyət və həlimliyi görəndə onun həyatını ölümdən xilas etmiş hücrənin gənc sahibəsini xatırladı. Uzun zamandan bəri onu ilk dəfə görmüş kimi qəribə hisslər keçirdi. Qəlbi çırpıntı ilə döyünən gənc hökmdar məyusluqla dedi:

– Ayrılmağımıza çox az qalıb. Sənin üçün fərqi yox-dur, amma mən sənin mənimlə necə sərt və amansız olduğunu daim xatırlayacağam...

Qızın gözlərində kədər göründü. Dodaqlarına xəff bir təbəssüm qondu:

– Hökmdar, sən bizim haqqımızda çox az şey bilir-sən. Biz ölümü rüsvayçılıqdan üstün tutan bir xalqıq.

– Mən heç vaxt səni rüsvay etmək istəməmişəm. Mənə elə gəlirdi ki, ürəyində yerim var, amma ümid məni aldatdı.

Qız astadan soruşdu:

– Bəyəm məni əsir edən və atamın düşməni olan şəxsə qollarımı açmaq rüsvayçılıq deyilmi?

Hökmdar acı-acı cavab verdi:

– Sevgi belə məntiq tanımır.

Qız, sanki, hökmdarın sözlərinə qane olub susdu. Onun eşidə bilməyəcəyi bir səslə öz-özünə pıçıldadı: “Mən özümdən başqa heç kimi qınamıram”. Gözlərində qəribə bir ifadə yarandı. Cəld hərəkətlə əlini yatağına uzadıb yastığının altında gizlətdiyi zümrüd boyunbağını çıxararaq onu itaətkarlıqla boynuna taxdı. Gördüklərinə inanmayan hökmdar özündən asılı olmadan şahzadəyə yaxınlaşdı, qəfildən boynunu qucaqlayıb köksünə sıxdı. Heç bir müqavimət göstərməyən şahzadə kədərlə pıçıldadı:

– Artıq gecdir.

Şahzadəni güclü qolları arasında daha möhkəm sıxan hökmdar titrək səslə dedi:

– Amenrides... Bunu necə asanlıqla deyə bilirsən?.. Bəs mən öz səadətimi ancaq onu itirmək ərəfəsində olduğum vaxt necə tapa bilərəm?.. Yox, mən səni getməyə qoymayacağam.

Şəfqətlə ona nəzər salan şahzadə soruşdu:

– Nə edəcəksən?

– Səni öz yanımda saxlayacağam...

– Sənin yanında qalmağımın bədəlini bilmirsən?.. Mənim yolumda otuz min əsir camaatının, ondan iki dəfə artıq əsgərlərinin həyatını qurban verərsənmi?

Hökmdar üz-gözünü turşutdu, baxışları qaraldı, öz-özünə danışmış kimi dodağının altında mızıldandı:

– Babam, atam xalqımın yolunda şəhəd olu. Mən də öz həyatımı xalqıma həsr etmişəm. Onlar mənə bu xoşbəxtliyi çox görəcəklər?

Şahzadə təəssüflə başını yelləyib nəzakətlə dedi:

– İsfins, mənə qulaq as. İzin ver, səni mənə çox əziz olan bu adla çağırım. Çünki bu, mənim həyatımda sevdiyim ilk addır. Ayrılıq labüddür... Biz ayrılacağıq... Biz ayrılacağıq... Nə sən sevdiyin xalqından otuz min nəfəri qurban verməyə razı olarsan, nə də mən atamın və xalqımın ölümünə. İkimiz də qədərimizə düşən bu ızdıraba dözməliyik.

Sanki, onların qədərindəki məhəbbətin ayrılıq və kədərə razı olacağına inanmayan hökmdar şahzadənin bu sözlərindən özünü itirdi:

– Amenrides, tez ümidsizliyə düşmə. Ayrılıqdan danışma. Sənin asanlıqla dilinə gətirdiyin bu söz qanıma kimi işləyib, məni dəli vəziyyətinə salır. Amenrides... atanın qapısına kimi bütün qapıları açmağıma və atandan səni istəməyimə izin ver.

Amenrides onun əlini sığallayıb kədərli təbəssümlə bunun mümkünsüz olduğunu başa salmağa çalışdı:

– Təəssüf ki, sən dediklərini dərk etmirsən. Sənə elə gəlir ki, atam onu məğlub edən, doğulub boya-başa çatdığı, taxtına oturduğu ölkəsindən sürgün edən müzəffər hökmdara öz qızını ərə verməyə razı olacaq?.. Mən atama səndən daha yaxşı bələdəm və bilirəm ki, o, bu işə razı olmayacaq. Bizim səbir etməkdən başqa çarəmiz yoxdur...

İtaətkarlıqla ona qulaq asan hökmdar öz-özündən soruşdu: “Belə sakit və kədərli səslə danışan qız, doğrudanmı, öz qəzəbi, laqeydliyi, ədası, lovğalığı ilə yerə-göyə sığmayan şahzadə Amenridesdir?” Hökmdarın gözündə hər şey eybəcərləşdi və qəzəblə dedi:

– Ən kiçik əsgərim belə öz qəlbinin əksinə gedib onu sevdiyindən ayırmağa heç kimə imkan verməz.

– Sən hökmdarsan. Otlardan daha çox günəş şüası və hava udan, küləklərə, tufanlara daha çox məruz qalan hündür ağaclar tək insanların ən qayğısız yaşayanı da, ən çox yüklənəni də hökmdarlar olurlar.

Ahmos dedi:

– Eh, mən necə də bədbəxtəm... Axı mən öz gəmidə ilk gördüyüm gündən sənə aşiq olmuşam...

Şahzadə gözlərini yerə zilləyib ürəyindəkiləri dilinə gətirdi:

– Məhəbbət həmin gün mənim qəlbimə ayaq açsa da, bunu mən yalnız sonra başa düşdüm. Sərkərdə Rux səni təkbətək döyüşə məcbur etdiyi gecə özümü itirmişdim. Mənim əndişəm xəstələnməyimə səbəb oldu. Bu yeni hisslərlə nə edəcəyimi bilmədiyimdən gecəni çox narahat başa vurdum. Hətta bundan bir neçə gün sonra bu hisslər məni elə hala saldı ki, huşumu belə itirdim.

– Gəmidəki o otaqda, eləmi?

– Hə.

– Ax... Sənsiz mənim həyatım necə olacaq?

– Mənim həyatım sənsiz necə olacaqsə, elə, İsfins.

Gənc hökmdar şahzadəni sinəsinə sıxıb yanağını yanağına söykədi. Sanki, ona elə gəlirdi ki, onların birləşməsi qarşıdakı ayrılığın özünü belə ümitsizliyə düşər edəcək. Eyni vaxtda həm məhəbbətini tapmaq, həm də ona vida etmək hökmdara çox ağır gəlirdi. Hökmdar nə qədər düşünsə də, yenə heç bir çarə tapa bilməyib daha çox məyus oldu. Son çarə kimi şahzadəyə daha möhkəm sarıldı. Onlardan hər biri artıq ayrılıq saatinın gəlib çatdığını hiss etsə də, heç biri tərpənməyə cəsarət etmirdi.

Ahmos ayaqlarını zorla sürüyə-sürüyə şahzadə qızın gəmisini tərk etdi. O, ovcunda saxladığı şeyə baxıb burnunun altında dedi: “Mənim məhəbbətimdən qalan elə budur?!” Hökmdara onun məhəbbətindən qalan isə boyunbağının zənciri idi. Şahzadə qız boyunbağıdakı ürək formalı zümrüd medalyonu özünə saxlamış, boyunbağını isə Ahmosa yadigar olaraq hədiyyə etmişdi. Hökmdar arabasına minib öz düşərgəsinə yollandı. Hacıb Hur başda olmaqla məyyəti onu qarşıladı. Hur narahatlıqla dolu baxışlarla altdan-altdan öz hökmdarını süzürdü. Ahmos ona heç nə deməyib öz çadırına tərəf getdi. Apopinin elçisini çağırıdırıb ona dedi:

– Apopinin elçisi, bizə etdiyiniz təklifi ətraflı götür-qoy etdik. Siz də bilirsiniz ki, mənim məqsədim vətəni sizin ağalığınızdan azad etmək idi. Mən də bu məsələni qan tökməklə yox, sülh yolu ilə həll etməyi seçirəm. Gəlin əsirləri tez dəyişdirək. Amma mən siz son nəfərinizə qədər Avarisi tərk etməyincə, bununla da ölkəmin tarixindəki qara səhifə örtülməyincə öz başladığım işi dayandırmayacağam.

Elçi baş əyib dedi:

– Hökmdar, çox düzgün qərar vermişən. Əgər müharibənin məqsədi yoxdursa, bu, qırğın deməkdir.

Ahmos davam etdi:

– İndi isə əsirləri necə dəyişdirəcəyinizi, Avarisdən necə çıxacağınızı oturub təfəsilatı ilə bir yerdə müzakirə edin.

Hökmdar bunu deyib ayağa qalxdı. Çadırdakılar da ayağa qalxıb ehtiramla ona təzim etdilər. Hökmdar onlarla sağollaşib çadırı tərk etdi.

Həmin günün axşamı əsirlər dəyişdirildi. Avarisin qapılarından biri açıldı; kişi və qadınlardan ibarət əsirlər sevinə-sevinə, hökmdarlarının adını qışqıra-qışqıra, əl yelləyə-yelləyə qapıdan çıxmağa başladılar. Başda şahzadə Amenrides olmaqla hiksosların əsirləri də susqun və məyus halda şəhərə tərəf yollandılar.

Növbəti gün səhər tezdən hiksosların axırını Misir şəhərindən necə çıxdıqlarını müşahidə etmək üçün hökmdar və məiyyəti Avarisin şərq qapısına yaxın bir ərazidə təpənin üstünə çıxdılar. Üz-gözlərindən şadlıq və fərəh yağan misirlilər sevinclərini gizlətmirdilər. Sərkərdə Mühib dedi:

– On bir il bundan qabaq Fivin açarları Apopiyə necə verilmişdisə, eləcə də bir azdan Apopinin hacibləri şəhərin açarlarını gətirib hökmdar həzrətlərinə təqdim edəcəklər.

Sərkərdənin dediyi kimi, bir azdan haciblər Avarisin açarlının qoyulduğu abnos ağacından hazırlanmış sandığı hökmdara təqdim etdilər. Hökmdar sandığı götürüb haciblərin böyüyünə verdi. Onlar hökmdarı təbrik etdikdən sonra, gəldikləri kimi də səssiz-sədasız çıxıb getdilər.

Sonra şəhərin şərq qapıları taybatay açıldı. Onun cırıltısı vadinin hər tərəfində eşidildi. Təpənin üstündəkilərin diqqəti qapılara yönəldi. Nəhayət, şəhərdən çıxan ilk dəstələr göründü. Bunlar təpədən-dırmağa silahlı süvari dəstələr idi ki, onları Apopi yolu yoxlamaq məqsədi ilə qabağa buraxmışdı. Onların ardınca qatır və eşşəklərə minmiş, bəziləri isə kəcavələrə oturmuş qadın və uşaqların köçü başladı. Onların şəhərdən çıxması uzun çəkdi. Sonra silahlı mühafizəçi dəstələrin əhatəsində başqa bir iri karvan göründü. Onun ardınca öküzlərin qoşulduğu çoxlu araba gəlirdi. Hamı başa

düşdü ki, bu, Apopi və onun ailəsinin karvanıdır. Ahmosun ürəyi çırpındı. Özünü ələ almağa çalışan Ahmos isti göz yaşlarının içinə axdığını hiss edirdi. Hökmdar öz-özündən soruşdu: “Görəsən, o, hansı tərəfdədir?.. Mənim onu axtardığım kimi, o da məni axtarır mı? Mənim onu xatırladığım kimi, o da məni xatırlayır mı?.. O da mənim kimi göz yaşlarını gizlətməyə çalışır mı?” Gözləri ilə karvanı müşayiət edən Ahmos Avarisin bütün qapılarından çıxaraq karvanın ardınca gedən əsgərlərə belə fikir vermədi. Onun baxışları köçün arxasında, xəyalı isə köçün ətrafında cövlan edirdi. Karvan gözdən itib yox olana qədər Ahmos bu vəziyyətdə qaldı...

Hurun səsi hökmdarı ayıltdı:

– Belə bir şərəfli anda hökmdarımız Sekenenranın, ölməz qəhrəmanımız Kamosun ruhu sevinir və şərəfli Fiv döyüşü möhtəşəm qələbə ilə sona çatır.

Xilaskar ordu əzəmətli Avarisə daxil olub onun möhkəm qala divarlarını tutdu. Gecəni orada başa vurduqdan sonra səhər tezdən qabaqda ön cinah olmaqla, Ahmos arabaçılar dəstəsi ilə şərqə üz tutaraq Tanisə və Dafnaya daxil oldu. Buraya gələn və hökmdara hiksosların son nəfərlərinə qədər Misir torpaqlarından çıxdığı xəbərini gətirən casusları onu bu münasibətlə təbrik etdilər. Hökmdar Avarisə qayıtdı. O, bütün orduya tanrı Amona ibadət etmək əmrini verdi. Beləliklə, hökmdar və məiyyəti başda olmaqla ordu zabıt və sərkərdələrin rəhbərliyi altında dəstələrə nizamlı düzüldü. Sonra hamı bir yerdə diz çökərək ürəkdən ibadət etdi. Ahmos öz ibadətini belə başa vurdu:

– Ey iman gətirdiyimiz tanrı, sənə şükürlər olsun. Sən məni qorudun, qəlbimi inamla doldurdun, uğrunda atamın və babamın şəhid olduğu ən böyük məqsədimə çatdırdın. İlahi, mənə doğru yol göstər və xalqımın

yaralarını sağaltmaq, onu tanrıların xeyirlisinə sitayiş edən xeyirli xalq etməyim üçün güc və qüvvət ver...

Sonra Ahmos öz adamlarını çağırdı. Hökmdarın adamları tələsik bir yerə toplandılar. Hökmdar üzünü onlara tutaraq dedi:

– Bu gün müharibə başa çatır və qılınclarımızı qınına qoymalıyıq. Amma mübarizə həmişəlik bitmir. İnanın ki, sülh müharibədən daha çox sayıqlıq və daha artıq qətiyyət tələb edir. Misirə yenidən həyat verib onu canlandırmaq üçün mənə kömək edin.

Hökmdar bir qədər susub, adamlarının üzünə baxdı. Sonra davam etdi:

– Bu sülh mübarizəsinə özümə sadıq köməkçilər seçməklə başlamaq fikrindəyəm. Buna görə də Huru baş vəzir təyin edirəm.

Hur ayağa qalxdı. Hökmdar qarşısında diz çöküb əlini öpdü. Hökmdar yenə davam etdi:

– Düşünürəm ki, sarayımda Hurun ən yaxşı xələfi Seneb olacaq. Dibə gəlincə isə onu firon qarovulunun başçısı təyin edirəm.

Sonra hökmdar üzünü Mühibə tutdu:

– Sən isə, Mühib, bütün ordunun başçısı olursan.

Daha sonra hökmdar Ahmos Abanaya baxdı:

– Ahmos Abana, sən donanma rəisisən və atanın, igid sərkərdə Pipinin malikanəsi sənə geri veriləcək.

Sonda hökmdar hamıya müraciət etdi:

– İndi isə vəzifələrinizi yerinə yetirmək üçün məmləkətimizin paytaxtı Fivə qayıdın.

Hur narahatlıqla soruşdu:

– Firon öz ordusunun başında Fivə qayıtmır?

Artıq ayağa qalxan hökmdar belə cavab verdi:

– Ailəmə qələbə müjdəsini verib onlarla birlikdə Fivə qayıtmaq üçün mən öz gəmilə Dabura yola düşürəm. Oranı necə bir yerdə tərk etmişiksə, bir yerdə də geri dönəcəyik...

Firon gəmisi üç hərbi gəminin müşayiəti ilə yola düşdü. Üzü duruxmuş və gözləri qəm-qüssəyə qərq olmuş Ahmos uzaq üfüqə baxırdı. Səfər bir neçə gün davam etdikdən sonra kiçik Daburun hər tərəfə səpələnmiş komaları göründü. Donanma günorta vaxtı sahilə lövbər saldı. Gəmiləri gözəl geyimdə tərk edən hökmdar və onun mühafizəçiləri nəzər-diqqətləri özlərinə cəlb etmişdilər. Nubiyalılar dəstə-dəstə onların qabağına qaçır və onlarla birlikdə hakim Raumun evinə tərəf gedirdilər. Şəhərə xəbər yayıldı ki, böyük firon elçisi Sekenenranın ailəsinə baş çəkmək üçün gəlib. Xəbər hakimin evinə hökmdardan qabaq çatmışdı. O ora çatanda hakimin və firon ailəsinin sarayın həyətində durub onu gözlədiyini gördü. Hökmdar görünəndə onların dilləri heyrətdən və sevincdən tutuldu. Raum diz çökdü, hamı sevinc və fərəhdən qışqıraraq ona tərəf qaçdı. Kiçik kraliça Nefertari hamıdan qabaq özünü ona çatdırdı. Hökmdar onun yanaqlarından və alnından öpdü, anası kraliça Stikimosun qollarını uzatdığını görüb onu bağrına basdı. Ana oğlunun yanaqlarından şəfqətlə öpdü. Nənəsi kraliça Ahhotep öz növbəsini gözləyərkən hökmdar ona yaxınlaşıb əllərini və alnını öpdü. Nəhayət, xalqın ən yaxşısı və ən əzizi Tetişerini gördü. O Tetişeri ki, saçlarına dən düşmüş, qocalıqdan yanaqları solmuşdu. Ürəyi cırıpınmağa başlayan hökmdar qolları ilə qadını qucaqlayıb dedi:

– Anacan və hamının əziz anası...

Qadın arıq dodaqları ilə Ahmosu öpdükdən sonra ona baxaraq dedi:

– Qoy Sekenenranın canlı surətinə baxım.

Ahmos dedi:

– Anacan, sənə böyük qələbə müjdəsini çatdıran

elçi olmaq qərarına gəldim. Anacan, bil ki, basılmaz ordumuz Apopi və onun qövmü üzərində tam qələbə qazanaraq onları elə gəldikləri səhraya da qovmuş, bütün Misiri onların əsarətindən azad etmişdir. Beləliklə, Amonun vədi yerinə yetdi, Sekenenranın və Kamosun ruhu şad oldu...

Tetişerinin üzü sevincdən parladı, yorğun gözləri bərq vurdu və fərəhlə dedi:

– Bu gün əsirliyimiz sona yetir və Fivə qayıdırıq. Onu tanıdığım kimi, şan-şöhrət və müqəddəslik şəhəri kimi görəcəyəm, nəvəmin Sekenenranın taxtında əyləşib Amenemhetin şanlı həyatından kəsilmiş dövr-ləri birləşdirdiyinin şahidi olacağam.

Kraliçanın yanında qulluqda olan mürəbbiyə xanım Ray varisi qucağında gətirib hökmdara təzim etdi və dedi:

– Hökmdarım, kiçik balanı, taxt-tacının varisi Amen-hotepi öp...

Hökmdarın gözləri yaşardı, ürəyində incə bir hiss oyandı. O, körpəni qolları arasına alıb ağzına yaxınlaşdırdı. Dodaqları böyük şəfqətlə üzünə cəzb olunub yapışanda Amenhotep atasına gülümsündü və balaca əlləri ilə onunla oynadı...

Sonra xoşbəxtlik və arxayınlıq içində firon ailəsi evə girib birlikdə söhbətləşdilər və keçən günlərini xatırladılar...

32

Ailəsinin yüklərini əsgərlər firon gəmisinə yüklədikdən sonra hökmdar və ailəsi də ora keçdi. Onlarla vidalaşmaq üçün hakim Raum, onun divan üzvləri və Daburun bütün əhalisi gəlmişdi. Gəmi lövbərlərini qaldırmazdan qabaq Ahmos Raumı çağırıb adamlarının qarşısında ona dedi:

– Ey sadıq hakim, sənə Nubiyanı və əhalisini tapşırıram, onlarla yaxşı davran. Nubiya dünya bizə dar gələndə mühacirət etdiyimiz yer, vətənimiz olmayan da vətənimiz, yardım çətinləşəndə, dost öləndə sığınacağımız, mübarizəyə çağırılanda isə bizi silah-sursatla və əsgərlərlə təmin edən yer olmuşdur. Onun xeyirxahlığını unutma. Bu gündən etibarən o, cənubun Misiri olsun. Özümüz arzuladığımızı ona da arzulayacağıq, xoşlamadığımızı da ondan uzaq edərək...

Sonra gəmi keşikçi gəmilərinin müşayiəti ilə yola düşüb şimala tərəf səmt aldı. Göyertəsində Misir və əhalisinin həsrətində olan insanları aparən gəmi qısa müddətdən sonra Misir hüdudlarına çatdı. O, çox yaxşı qarşılandı. Cənubun tanınmış adamları vali Şaunun gəmisində onların pişvazına çıxmışdı. Sakinlər qayıqlarda gəmini dövrəyə alaraq alqışlar deyir, nəğmələr oxuyurdular. Şau ilə yanaşı, Beycənin, Balağın, Sienin kahinləri, kəndxudalar, şəhərlərin ağsaqqalları hökmdarın gəmisinin göyertəsinə qalxıb onun qarşısında diz çökdülər və öyüdlərinə qulaq asdılar. Sonra gəmi şimala doğru üzdükcə sakinlər sahillərdə durub onu qarşılayır, qayıqlar onun ətrafında toplaşaraq dövrə vurur, hər qəsəbəyə çatdıqda oranın valiləri, məhkəmə hakimləri, kəndxudaları və əyanları göyertəsinə çıxıb təzim edirdilər. Bir sabah Fivin hündür divarlarından, iri darvazalarından və ölməz əzəmətindən uzaqda olan dan yeri sökülənədək gəmi yoluna davam edirdi. Birdən ailə üzvləri otaqlarından çıxıb gözlərini üfüqdən çəkmədən gəminin burnuna tələsdilər. Baxışlarında həsrət və sevinc ifadələri görünür, gözlərindən minnətdarlıq yaşları süzülür, dodaqları astadan “Fiv, Fiv!” pıçıldayırdı.

Bu an kraliça Ahhotep titrək səslə dedi:

– Aman tanrım, bu divarları bir daha görəcəyimi təsəvvür etmirdim...

Gəmi üzüküləyə Fivin cənubuna o qədər yaxınlaşmağa başladı ki, sahilə onları qarşılamağa çıxmış əsgərləri və xalqın böyüklərini görə bildilər. Fivin öz xilaskarına ilk salamlarını ifadə etdiyini görən Ahmos ailəsinin müşayiəti ilə kayuta keçərək taxtında əyləşdi. Xanımlar da onun ətrafında yerlərini tutdular. Əsgərlər firon gəmisinə hərbi salam verdikdən sonra Fivin böyükləri, onların önündə baş vəzir Hur, ordu rəisləri Mehep və Abananın oğlu Ahmos, firon mühafizə dəstəsinin rəisi Dib, baş hacib Seneb, Fiv valisi Toti Amon, bir də yaşlı, saçları ağappaq, beli bükülmüş bir kahin əsasına söykənə-söykənə yavaş addımlarla yeriyib onlarla birlikdə gəminin göyərtəsinə qalxaraq fironun qarşısında diz çökdülər. Hur firona dedi:

– Hökmdarım, Misiri azadlığa çıxaran, Fivin xilaskarı, hiksosların qənimisi, Misirin fironu, cənubla şimalın ağası, həqiqətən, Fivin camaatı bazarlara yığışib Kamosun oğlu Ahmosu və onun şanlı ailəsinin gəlişini səbirsizliklə və şövqlə gözləyir ki, könlündə saxladığı ən səmimi salamlarını və təbrikini onların hamısına çatdırsın...

Ahmos gülümsünərək dedi:

– Ey sədaqətli adamlar, tanrı sizi qorusun, yaşasın mənim ilk və son məkanım şanlı Fiv!

Hur hörmətli kahinə işarə edib dedi:

– Hökmdarım, izin verin, əlahəzrətinizə Amon məbədinin baş kahini Nofər Amonu təqdim edirəm.

Ahmos maraqla ona baxdı, gülümsünərək əlini ona uzadıb incə şəkildə dedi:

– Səni görməyə çox şadam, böyük kahin.

Kahin onun əlini öpüb dedi:

– Misir fironu, Amonun oğlu, Misirə yeni həyat bəxş edən, onun ən böyük hökmdarlarının yolunu dirçəldən ey hökmdarım, özümə söz vermişdim ki, Fivi zəlil gününə qoymuş, onun şan-şöhrətli ağasını qətl

etmiş mənfur hiksoslardan bir nəfər belə Misirdə qaldıqca otağımdan çıxmayım. Öz qayğıma qalmadığımdan başımın və bədənimin tükləri çoxaldı, xalqımın mübtəla olduğu çirkinliyə və aclığa şərik olmaq üçün dünya nemətlərindən əl çəkib bir loğma çörək və bir neçə damcı içməli su ilə kifayətləndim. Allah Misirə öz oğlu Ahmosu göndərənəcən, o, düşmənimiz üzərinə öldürücü həmlələr edib, onu pərən-pərən salaraq şəhərlərimizdən qovanadək bu vəziyyətdə qaldım. Sonra özümü bağışlayıb azadlığa buraxdım ki, şanlı hökmdarı qarşılayıb ona dualar edim.

Hökmdar ona gülümsündü. Kahin ailə ilə salamlasmaq üçün hökmdardan izin alıb Tetişerinin yanına getdi, onunla salamlaşdı. Sekenenranın dövründə yaxın adamlarından olduğu kraliça Ahhotepin yanına döndü. Sonra Stikimos və Nefertarini öpdü. Sonra Hur hökmdarına dedi:

– Ağam, Fiv öz hökmdarını gözləyir. Ordu bu məqsədlə yollarda düzülüb. Lakin Amonun böyük kahininin bir ricası var.

Ahmos soruşdu:

– Baş kahinimizin ricası nədir?

Kahin ehtiramla dedi:

– Rica edirəm ki, hökmdarım firon sarayına getməzdən qabaq Amon məbədinə təşrif buyursun.

Ahmos gülümsünərək dedi:

– Necə də yaxşı xahişdir, onun yerinə yetirilməsi qənimət və səadət gətirər.

33

Kraliçanın və məmləkətinin əyanlarının müşayiəti ilə gəmini tərk edən Ahmosu ilk gündən onunla birlikdə mübarizəyə atılmış zabitlər və əsgərlər qarşıladılar. Hökmdar onların salamına cavab verib gözəl firon

kəcavəsinə qalxdı. Kraliçalar da öz kəcavələrinə mindilər. Kəcavələr qaldırılaraq öndə firon keşikçiləri dəstəsinin, arxada məyyətin arabaları və firon keşikçilərinin başqa dəstəsinin əhatəsində Fivin orta cənub qapısına doğru irəlilədi. Bayraqlar və güllərlə bəzədilmiş qapının hər iki tərəfində yaxın keçmişdə şəhərə hücum etmiş cəsur əsgərlər cərgələrlə düzülmüşdü...

Firon kəcavələri nizəatanların cərgələri arasından keçib şəhər qapısından keçəndən sonra qala gözetçiləri onların üzərinə gül-çiçək və reyhanlar yağdırdılar.

Ətrafına göz gəzdirən Ahmosun qarşısında ruhları oxşayan çox gözəl bir mənzərə açıldı. Alqış sədaları ətrafı bürümüşdü. İnsanlar müqəddəs ananı yaşının müdrik çağında, onun igid nəvəsini gücünün və gəncliyinin çiçəklənən çağında görməkdən məftun olmuşdular. Sanki, karvan coşqun, təlatümlü dənizdə özünə yol aç-aça gedirdi. İnsanların nəzərləri ona dikilib qalmışdı.

Bir neçə saatdan sonra Amon məbədinə çatan hökmdarı və ailəsini məbədin qapısında Amon kahinləri qarşıladılar. Hökmdara uzun-uzadı dualar etdikdən sonra onun qarşısına düşüb qurbanların verildiyi sütunlar zalına getdilər. Kahinlər uzun müddət ürəklərdə qalan zərif, məlahətli səsle tanrı nəğməsini ifa etdilər. Sonra baş kahin hökmdara dedi:

– Hökmdarım, izin verin, müqəddəslər müqəddəsinin hüsuruna gedib sizə aid qiymətli əşyaları gətirim.

Hökmdarın icazəsini alan baş kahin bir nəfər kahinlə birlikdə getdi. Az müddət keçəndən sonra baş kahin və onun arxasınca bir tabut, taxt və qızıl sandıq daşıyan kahinlər göründü. Onlar gətirdiklərinin hamısını ehtiramla firon ailəsinin qabağında yerə qoydular. Bir az irəli gəlib Ahmosun qarşısında dayanan Nofər Amon sehrli, nüfuzedicisi səsle dedi:

– Hökmdarım, nəzərinizə çatdırdığım əşyalar igid, əbədiyaşar sərkərdə Pipinin tamahkar düşməndən

qorumaq üçün on iki il bundan qabaq gətirib mənə həvalə etdiyi məmləkətin ən nəfis müqəddəs əşyalarıdır. Tabut şəhid hökmdar Sekenenranın mumiyalanmış, hər birinin ölməz qəhrəmanlıq və fədakarlıq səhifəsini yazdığı dərin yaralarının üzərində kəfənlənmiş cəsədinin mühafizə olunduğu tabutdur. Taxt isə öz vəzifəsini yerinə yetirmiş, onun üzərindən mübarizənin qorxulu nəticələrinə mübtəla olmağı sağ-salamat, amma alçaqlıq içərisində yaşamaq müqabilində susmaqdan üstün tutan Fivin məğrur sözünü elan etmiş hökmdarın şanlı taxtıdır. Bu qızıl sandıqçada isə birləşmiş Misirin sonuncu hökmdarı Timayusun tacı – Misirin qoşa tacı saxlanır. Sekenenra Apopi ilə vuruşa yollananda mən onu hökmdara hədiyyə etdim. Onu nəcabətli başına qoyaraq hökmdar qızğın döyüşə atıldı və vadidə hamı yaxşı bilir ki, o, tacı necə müdafiə etdi. Bu əşyalar isə, hökmdarım, sərkərdə Pipinin təhvil verdiyi müqəddəs irsdir. Tanrıya ömrümü uzatmaq üçün dua edirəm ki, bunları öz sahiblərinə qaytardım. Qoy onlar daim şanlı olsunlar, qoy şan-şöhrət daim onlarla olsun!..

Hamı nəzərlərini fironun tabutuna yönəltdi. Sonra başda firon ailəsi olmaqla hamı diz çöküb dua etdi.

Hökmdar və onun ailəsi tabuta yaxınlaşıb onun ətrafında dayandılar. Araya sükut çökdü. Amma ürəkləri və ruhları tabutdakı Sekenenra ilə danışırды. Tetişəri ilk dəfə idi ki, əzginlik hiss edərək hökmdarın qoluna söykəndi.

Göz yaşları içində sevimli tabutu görə bilmədi. Hur müqəddəs ananı ovundurmaq, onun qəlbinin iztirablarını azaltmaq istədi və Nofər Amona dedi:

– Ey baş kahin, bu tabut içindəki şəxsin məqamına uyğun təntənəli şəkildə öz məqbərəsinə qoyulanadək onu müqəddəslər müqəddəsində saxla.

Kahin hökmdardan izin istəyərək adamlarına əmr verdi ki, tabutu uca tanrının məkanına aparsınlar. Sonra

kahin sandıqçanı açıb içindən Misirin qoşa tacını çıxardı. Hörmətlə Ahmosa yaxınlaşaraq onun qıvrımsaçlı başına qoydu. Hamılıqla alqış dedilər:

– Yaşasın Misirin fironu...

Nofər Amon hökmdarı və kralıqları müqəddəs dərgahı ziyarət etməyə dəvət etdi. Hamılıqla ora yollandılar. Tetişeri hələ də Ahmosun qoluna söykənmişdi. Onlar bu dünyanı o dünyadan ayıran müqəddəs kandanı keçib müqəddəs tanrı qarşısında diz çökdülər, onun heykəlinin üzərinə asılmış pərdələri öpdülər. Onlara uğur və qalib kimi vətənlərinə dönmək imkanını verdiyi üçün ona həmd-səna etdilər...

Hökmdar məbəddən çıxıb öz kəcavəsinə əyləşdi, kralıqlar da o cür etdilər. Taxtı iri arabanın üzərinə qoydular. Karvan alqış sədaları, dualar deyən, əllərində gül-çiçəkli budaqlar yelləyən insan kütlələrinin arasından keçib axşamüstü qədim saraya çatdı. Tetişeri çox mütəəssir oldu, ürək çırpıntıları gücləndi, kəsik-kəsik nəfəs almağa başladı. Onu kəcavəsində öz hökmdar guşəsinə apardılar. Kralıqlar və hökmdar özlərini ora çatdırdılar və narahat şəkildə onun qarşısında əyləşdilər. Lakin Tetişeri yenidən sakitləşdi, iradəsini və imanını qaytarıb əyləşə bildi və sevdiklərinin üzünə məhribanlıqla dedi:

– Xahiş edirəm, məni bağışlayasınız, övladlarım, ilk dəfədir ki, ürəyim sözümə qulaq asmır. O, o qədər şeyə təhəmmül edib, o qədər dözüb ki, icazə verin sizin hamınızı öpüm. Mənim yaşımda olanlar üçün ümidlərin gerçəkləşməsi sonun yaxınlaşması deməkdir...

34

Axşam düşdü, ətrafı qaranlıq bürüsə də, Fivin gözüne hələ yuxu getməmişdi. Şəhər oyaq idi, onun küçələri və ətraf məntəqələri məşəllərin işıqları ilə işıq-

lanmışdı. İnsanlar isə meydanlara toplaşaraq nəğmə oxuyur və sevinc sədaları ilə qışqırırdılar. Evlərdən musiqi sədaları, nəğmə səsləri gəlirdi. Həmin gecə əzginliyinə, yorğunluğuna baxmayaraq, Ahmos yata bilmirdi. Yatağı bədəninə tikan-tikan batırdı. Qalxıb sarayın böyük bağçasına açılan eyvana çıxıb yumşaq divanda əyləşdi; çıraq sönük-sönük yanırdı. Ahmosun ruhu tünd-qaranlıqda uçuşurdu. Barmaqları incə-incə və məhəbbətlə qızıl zənciri oxşayırdı. Hərdənbir ona baxıb öz xəyallarını və fikirlərini geri qaytarırdı...

Gözlənilmədən gənc kraliçə Nefertari onun yanına gəldi. Sevincləndən onun da gözlərinə yuxu getməmişdi. Düşünmüşdü ki, əri də onun qədər şaddır və onun yanında xoşbəxtlər kimi oturdu.

Hökmdar gülümsünərək ona tərəf dönəndə kraliçə onun ovcundakı boyunbağı zəncirini gördü. Kraliçə heyrət içində onu götürüb soruşdu:

– Bu, boyunbağıdır? Necə də gözəldir! Axı o kəsilib.

Dağınıq fikirlərini bir yerə toplayan hökmdar dedi:

– Bəli, boyunbağıdır, amma medalyonu itib.

– Təəssüf, harada itib?

Hökmdar cavab verdi:

– Bir onu bilirəm ki, o, mənim istəyim olmadan itib.

Qız məhəbbətlə ona baxıb soruşdu:

– Sən onu mənə hədiyyə etmək istəyirdin?

O cavab verdi:

– Mən sənin üçün ondan da qiymətlisini və gözəlini saxlayıram.

Qız dedi:

– Bəs niyə itirilmiş medalyona təəssüflənirsən?

Ahmos sakit danışmağa çalışaraq dedi:

– O, mənə mübarizənin ilk günlərini xatırladır; həmin vaxtlar mən tacir qiyafəsində Fivə yollanmışdım. Adım da İsfins idi. Nə vaxtsa mən onu satmaq da istəmişdim... Necə də gözəl xatirələrdir! Nefertari, məni

İsfins çağır, bu ad mənim sevimli adımdır və məni belə çağıranı və onu sevəni sevirəm.

Hökmdar hisslərini və xiffətini gizlətmək üçün üzünü çevirdi. Kraliça sevincdə gülümsündü, başını qaldirıb baxanda uzaqda titrək-titrək yanan çırağ işığını gördü. Əli ilə onu göstərib dedi:

– Bu məşələ bax.

Ahmos qızın göstərdiyi tərəfə baxdı və dedi:

– Bu, bağçanın yaxınlığında üzən bir qayıqda qoyulmuş çırağ işığıdır. Görünür, onun sahibi sarayın bağçasına o qədər yaxınlaşmaq istəyir ki, onun yeni sakinləri qayıq sahibinin gözəl səsinə eşitsinlər. Bütün Fiv onları salamladıqdan sonra gəlib ki, öz salamını onlara özü təkcə çatdırırsın.

Gecənin sakitliyində səsinə qaldirıb oxudu. Onun oxuması tütək səsi ilə müşayiət olunurdu:

Uzun illərdir ki, otağımca uzanmışam
Ağır dərddən əzab çəkərək.
Ailə və qonşular mənə baş çəkdiilər,
Baxıcılar və təbiblər mənə baş çəkdiilər,
Amma dərdim təbiblərimi və qonşularımı çaşdırdı.
Bu zaman sən peyda oldun, sevgilim
Və sən seyrin təbiblərinəkindən və ovsunçuların-
kindən da güclü oldu;
Çünki yalnız sən mənim dərdimin dərmanısan.

Nəğməkarın səsi valehedici idi və eşidənləri seyr-
ləyirdi. Ahmos və Nefertari susmuşdular. Kraliça şəf-
qətlə və mehribanlıqla çırağın işığına baxır, hökmdar
isə gözlərini örtərək aşağı zilləmişdi. Ürəyində xatirə-
lər canlanırdı.

LİDERİN QƏTL GÜNÜ

(roman)

LİDERİN QƏTL GÜNÜ

Mühtəşimi Zayid

Qısamüddətli yuxu və qalın yorğan altında istiliklə dolu bir intizar. Pəncərədən xəlif işığının sızmasına baxmayaraq, o, qaranlıq otağın zülmətində açıq-aydın görsənir.

...Allahım, sənin izninlə yatıb, sənin izninlə dururam. Hər şeyin sahibi Sənsən. Budur, yeni günümü açan sübh azanı susqunluq dənizində sənin adını hər tərəfə yayır. Allahım, rahat yatağın istiliyindən ayrılmağa, bu uzun qışın kəskin soyuğuna çıxmağa yardım et. Digər yataqda dərin yuxuya gedən sevimli balamı oyatmaq üçün bu qaranlıqda gərək yanına gedim. Dəstəmaz alacağım suyun soyuqluğuna rəğmə, Sənin rəhmətindən aldığım istiliklə qızınıram. Namaz sənə qovuşmaq və səndə yox olmaq deməkdir. Kim Allaha qovuşmağı arzu edərsə, Allah da onu sevər. Məni Allaha yaxınlaşdıracaq bir bilgi əldə etmədiyim gün qoy mənə haram olsun. Nəhayət, yatanları oyatmaq üçün çətinliklə bu dərin düşüncələrdən sıyrılıram. Bu zəhmətkeş ailənin zəngli saati mənəm. Buna da şükür! Bu yaşda faydalı olmaq özü də bir şeydir. Yaşlı olduğuma baxmayaraq, Allahın köməyi ilə hələ də səhhətim yerindədir. Hər səhər işığı yandıra bilirəm. Oğlumun: “Sabahın xeyir, atam”, – deyə səsinə eşidincəyədək otağın qapısını taqqıldadaraq: “Fəvvaz” – deyə səslənirəm. Otağıma qayıdaraq oranın da işığını yandırırım və görürəm ki, yorğanla papağı arasından üzünün ancaq bir hissəsi görünən nəvəm dərin yuxuya gedib. Onu

dünya rahatlığından Cəhənnəmə çıxarmaqdan başqa çarəm olmadığından şəfqət dolu bir səsle səslənməliyəm: “Ülvan ... ayıl...”. Ülvan ayılıb qəhvəyi gözlərini açaraq əsnəyir və gülümsəyərək: “Sabahın xeyir, baba”, – deyir. Bundan sonra evdə bir canlanma, səs-küy və vanna otağı ilə yemək otağı arasında hərəkətlənmə meydana gəlir. Gəlinim Hana: “Süfrə hazırdır, əmi”, deyə məni çağırnadək radioda Qurani-Kərimi dinləyirəm. Dünya nemətləri içində mənə qalan ən mühüm şey yeməkdir. Bu dünyada Allahın nemətlərinin sayı hesabı yoxdur. Allahım, xəstəlik və acizliyi məndən uzaq et. Burada hər kəsin öz dərdi var. Heç kimin müalicəyə sərf edəsi artıq pulu yoxdur. Burada xəstələnin və ya halına. Səhər bizi süfrə arxasına təkcə “ful”, ya da “tamia”¹ toplayır. Onlar – “ful” və “tamia” bizim üçün Süveyş kanalından da önəmlidir. Süfrələrimizdən yumurta, pendir, kolbasa və mürəbbənin əskik olmadığı vaxtlar da var idi. Qiymətlər vurub-çıxıb kələ-çarxa. Hər şey bahalaşmış. Fəvvazın bədənini hələ də kökəlməyə meyilli olduğu halda o, yaman çox çörək yeyir. Hana da onun kimidir, lakin o, vaxtından əvvəl yaşlanmağa doğru gedir. Bu gün əlliyaşlı adam altmışyaşlı kimi görsənir. Yemək zamanı Fəvvaz gur səsi ilə dedi:

– Nazirlikdə bir neçə gün səhər-axşam işləyəcəyimizə görə şirkətdəki işə gedə bilməyəcəyəm...

İçimdə bir narahatlıq yarandı. Oğlum Fəvvaz və gəlinim Hana özəl şirkətdə işləyir. Onların maaşı, mənim təqaüdüm və Ülvanın aldığı əməkhaqqı həyat tələblərini çətinliklə ödədiyi halda, bu yandan da şirkət onu işdən azad etsə, vəziyyətimiz necə olacaq?!

Ümidlə dedim:

– Bəlkə, günlərin sayı az olar.

¹ “Ful” və “tamia” – lobya və onun üyüdülmüş formasında hazırlanan milli Misir yeməyi. Çox ucuz başa gəldiyindən kasıb təbəqə arasında daha geniş yayılmışdır. (tərc.)

Hana dedi:

– Sənin işlərinin bir hissəsini yekunlaşdırma bilməyə-cəyimdən onları evə gətirəcəyəm və şöbə müdürünə də vəziyyətini açıqlayacağam.

Fəvvaz qəzəbli halda dedi:

– Yəni belə çıxır ki, mən səhər tezdən gecəyarısı-nadək işləyəcəyəm.

Süfrə arxasında problemlərimiz haqqında danışmaqdan heç vaxt xoşum gəlməyib. Amma nə etməli? Ülvan dedi:

– Alya müəlliminin atası Səmih boş vaxtlarında taksi sürərək daha çox pul qazanır.

Atası ondan soruşdu:

– Taksi özünündür?

– Deyəsən.

– Mən hara, maşın almaq hara? Sənin müəlliminin atası zəngindir, yoxsa rüşvətxor?

– Bildiyimə görə, o, hörmətli adamdır.

Dedim:

– Hər halda, insan özünə həmişə şərəfli yol seçməlidir.

Ülvan gülərək dedi:

– Bəlkə, mən də bir gün belə bir yol seçəcəyəm.

Hana ciddiyyətlə ondan soruşdu:

– Nə edəcəksən?

– Bank yarmaq üçün banda yaradacağam.

Fəvvaz sıxılaraq dedi:

– Əlindən başqa nə gəlir ki!!!

Qabların dibləri də siyirləndən sonra Hana onları mətbəxə apardı. Onlar da yubanmadan mənimlə sağollaşib getdilər. Yenə də həmişəki kimi kiçik mənzildə tək-tənha qaldım.

...Allahım, onlara ruzi-bərəkət qismət et və onları zamanənin şərinədən qoru! Allahım, məni özünə yaxın qullarından et...

Əgər evi bu halda qoysam, axşamadək hər şey bir-birinə qarışar. Yataq otağım və ümumi otağı bacardıgım qədər sahmana salıb vaxtımı radio və ya televiziya da verilən Qurani-Kərim, musiqi və xəbərləri dinləyərək keçirəcəyəm. Kaş mənzilimizin dördüncü otağı olaydı, Ülvan da evlənib orada yaşayardı. Hər şeyə görə Allaha şükür edirəm, Allahın qədərinə qarşı çıxmaq olmaz.

Deyilənə görə, qıtlıq ilində Allah dostlarından hesab edilən Abu Al Abas Al Mursi Qahirədə bir çörək dükanının qarşısında toplaşan insanları görərək onlara yazığı gəlir. Düşünür ki, kaş üstümdə pulum olardı, bu insanlara yardım edərdim. Birdən cibində bir ağırlıq hiss edir. Əlini cibinə salır və orada bir xeyli pul olduğunu görür. O, bu pulla çörək alaraq camaata paylayır. Abu Al Abas Al Mursi gedəndən sonra çörəksatan pulların saxta olduğunu görür. Arxasınca gedərək onu tutur. Allah dostu bu zaman başa düşür ki, onun içinə gələn mərhəmət hissi əslində Allahın qədərinə qarşı olan bir etiraz idi. Dərhal Allahdan bağışlanmaq diləyərək tövbə edir və çörəksatan ondan aldığı pulların saxta olmadığını görür! O, həqiqətən də, kamil bir Allah dostu idi.

İnsan dünyadan üz çevirmədən kamil ola bilməz... Yaşımın səksənə yaxınlaşdığına baxmayaraq, hələ də dünya sevgisindən qurtula bilməmişəm. Dünya Allahın mülkü və bizə bəxş etdiyi nemət olduğu halda ondan necə üz döndərim? Dünyanı sevirəm, lakin bu məhəbbət azad və sənə qarşı təcvalı olan bir qulun məhəbbətidir. Allahım, elə isə nəyə görə mənə kamillik qismət etmirsən? Allahın kitabı, peyğəmbərin hədisləri mənim üçün maraqlı olduğu kimi, bu dövlətdə baş verən hadisələr, eyni zamanda yağlı, limonlu, istiotlu full yeməyi də mənə maraqlı gəlir... Allahdan başqa kim bilə bilər, bəlkə də, gün gələcək, işığın açarına əl

vurmadan sadəcə bir işarə ilə yandıra biləcəyəm. Ömür yoldaşlarımdan sadəcə biri qalıb. Qocalıq bizi bir-birimizdən ayırdı. Zaman və məkan yalnızlığını hiss edirəm. Artıq bir ildir ki, oxumaqdan gözlərimə tor gəlib. Çox az yazıram və ölümdən də qorxmuram. Əcəl gəldikdə onu könül rahatlığı ilə qarşılayacağam, lakin gəlməmişdən öncə ölümü arzulamayacağam.

Kral Fuad¹ məktəbinin açılış mərasimində iştirak etdikdə müəllimlər adından çıxış etmək üçün çağırılmışdım. Təntənəli bir gün idi. Şagirdlərin: “Yaşasın, kral!” nidaları məni coşquya gətirirdi. Nidalar da dəyişdi, mahnılar da... Nəhayət ki, qıtlıq da başladı. Bağlı pəncərə arxasından Nil və ağacları görürəm. Bizim evimiz Nil küçəsində ən qədim və ən kiçik evdir. Yeni binalar arasında bir cırdandır. Nillin özü də dəyişib, sanki, o da mənim kimi təklil və qocalıqdan əziyyət çəkir. Onu qərribə bir hal bürüyüb. Əzəmət və heybətini itirib. Artıq qəzəblənməyi bacarmır.

Nə qədər məşin, nə qədər sərvət, nə qədər kasıblıq və nə qədər bu dünyadan köçən əzizlər... Yağışdan xəbər verən buludlu bir gün. Belə bir gündə Qanatır parkına getmək adama ləzzət verir. Ömür-gün yoldaşları orada yeyib-içir və fonograf ətrafında əyləşib vaxt keçirirlər. Onların sevinc dolu gülüşləri açıq havada itib-batır. Onlar toy gecəsi mənim yanımda idilər. Fatimənin üzündən niqabın ilk dəfə qaldırıldığı gecə. Sənin qəbrini son ziyarətimdən beş il ötüb. İnsan bu qarışıq izdiham içərisində özü də anlamadan dəli bir sürətlə əcələ doğru yüyürür. Peyğəmbərimiz: “Ey Allahın qulu, bu dünyada bir qərrib və yaxud yolçu kimi ol və özünü ölmüş hesab et!”, – kəlamını düz və yerində demişdir.

¹ *Fuad* — qırxıncı illərdə Misir krallığı dövründə kral

Əgər bacılarımdan birinin ailə həyatında hər hansı bir problem baş versəydi, dərhal mənə yardıma çağırırdılar. Bu zamanədə kimsədən yaxşılıq görmək mümkün deyil. Hamı ancaq özü üçün yaşayır və ancaq öz istəkləri uğrunda mübarizə aparır.

Budur, dövlət şirkətlərindən olan qida məhsulları şirkəti. Girişdə böyük hərflərlə yazılmış “Ümidsiz daxil olun” sözlərini oxuyuram. Burada ümumi əlaqələr və tərcümə şöbəsində mənim sevgilim işləyir. Məni görəndə məhəbbətlə gülümsəyir. Onu danlayaraq dedim:

– Bir neçə dəqiqə gözləsəydin, birgə gələrdik.

O da zarafatla dedi:

– Bir işə görə səhər yeməyimi Braziliyada yeməli idim.

Babama görə və yaxud da bir zamanlar onun şagirdi olmuş inqilabçı zabidlərdən birinə görə eyni şirkət və eyni idarədə işləyirik. Babam unudulmaz şəxsiyyətə sahibdir. Hətta öz sələflərini belə inkar edən zabit onu xatırlayır. Lazımsız sənədlərlə dolu olan idarəmizdə nə qədər çox qız var. Gah işləyir, gah da sevgilim Randaya oğrun-oğrun göz atıram. Xatırlayıram və xəyala dalıram, xəyala dalıram və xatırlayıram. Köhnə evimizdə keçmişə aid olan uzun bir hekayə. Uşaqlıq illərindəki oyunlarımız da, yaşıımız da birdir. Anam, əsassız olaraq həmişə deyir ki, Randa məndən daha yaşlıdır.

Məktəbin son illərində bizim aramızda məhəbbət yarandı. İki mərtəbə arasındakı zarafatlaşmalar və rəmzi ifadələr çoxalmağa başladı. Günlərin birində onun ovcuna etiraf məktubu qoydum. Buna cavab olaraq mənə “İki nəsilin vəfası” hekayəsini hədiyyə etdi. Son sinifi birgə bitirdikdə babama dedim ki, qonşumuz Süleymanın qızı Randaya elçiliyə getsinlər. Babam mənə dedi ki, bizim zamanədə gənc həyatda bir şey əldə etməmiş evlənmək haqqında düşünməzdə. Lakin

babam söz verdi ki, bu barədə valideynlərimlə danışacaq və məni dəstəkləyəcək. Anam dedi ki, qonşumuz Süleyman Mübarəkgil bizə qohumlarımızdan daha yaxındır. Onun qızı Randa isə mənim öz qızım kimidir. Amma o, səndən yaşca böyükdür! Atam isə: “Siz eyni yaşdasınız və ya o daha böyükdür və siz hər ikiniz də kasıbsınız”, – dedi. Gözəl bir gün bizim nişanımız oldu. O zaman xəyalımız reallaşa bilərdi. Məmur kimi iş başladırıqda isə biz yeni reallıqlarla üzləşdik. Beləliklə, nişanımızdan üç il ötdü və iyirmi altı yaşımızı tamamladıq. Əvvəlcə sadəcə aşiq idim, sonra isə yorğun, aciz və məsuliyyətli bir insana çevrildim. İndi biz görüşəndə artıq məhəbbət haqqında deyil, maddi sıxıntıları necə dəf edəcəyimiz barədə söhbət edirdik. Mənzil... mebel... müştərək həyatın problemləri. Nə onun əlində bu problemlərin həllinə çarə var, nə də ki mənim. Sahib olduğumuz yalnız məhəbbət və isrardır. Camal Abdulnasir dövründə nişanlandıq, İnfitah dövründə isə həqiqətlərlə üzləşdik. Dəli dünyanın burulğanında qərç olduq.

Hətta xaricdə işləmək üçün də fürsətimiz yoxdur. Fəlsəfə, ya da tarix məzunlarına ehtiyac yoxdur. Yəni bizə ehtiyac yoxdur. Belə vəziyyətə necə düşmüşük? Mən məsuliyyətlərin, qayğıların təzyiqi altında əzilən bir adamam, Randa isə gözəl və cazibədar bir qızıdır. Onun qarşısında böyük divar kimi dayanmışam. Valideynlərinin hirsli baxışları məndən ayrılmır... Mənim dalımca nələr dediklərini eşidirəm. Bütün bu deyilənlərin üstündə və kənarında islahat xəyalları gəzir. Yuxarıdan qərarlar adamın üstünə gəlir, aşağıdan inqilablar... Elmin və istehsalın möcüzəsi! Amma korrupsiya və saxtakarlar haqqında deyilənlər qarşısında nə edilə bilər?!

Əliyə Semih ilə Mahmud əl Mahrukinin dedikləri yaman qorxuncdur. Düzgün olan nədir? 1967-ci ilin

iyun ayında¹ yüksək səviyyədə saxladığım adam məhv edildikdən sonra niyə hər şeydən şübhələnirəm? İnsanlar çox qısa müddətdə böyük sərvətləri necə əldə edirlər? Sui-istifadə etmədən bunu etmək mümkündürmü? Düzgünlük yolunda getmək üçün mənə nə vadar edir? Bu məqamda bircə arzum Randa ilə evlənə bilməkdir.

İdarənin rəisi Ənvər Əlləm Randa ilə mənə yanına çağırıdımışdı. İdarənin qanunlarını tərcümə etdiyimiz üçün tez-tez bir yerdə çağırılırdıq. O, arıq və uzun-boylu, əsmər, yumru gözləri, iti baxışları olan, xoş və camaatla çox yaxşı rəftar edən bir adamdır. Təxminən, əlli yaşı olar, amma hələ də subaydır. O, həmişəki kimi bizi qarşılayaraq dedi:

– Salam, gələcək gəlinimlə bəyim!

İşlərimizi diqqətlə nəzərdən keçirdi, bir neçə qeydini bildirdi. İşimizin qaralamasını bizə geri verərkən: “Xoşbəxt gün nə vaxt olacaq?” – deyə soruşdu.

İşçilərin şəxsi həyatlarına burnunu soxmaq xasiyyətidən və onun gözlərindəki baxışdan narahat olduğuma baxmayaraq, ona cavab verdim:

– İndiyədək bizim problemimizin həlli yoxdur.

Kinayə ilə dedi:

– Çarəsiz heç bir problem yoxdur.

Mən onun fikrinə etiraz etdim:

“Aciz insanların ifadələrini təkrar etmə” – deyə sözümlü kəsdi.

Hırlənərək onları soruşdum:

– Sizcə, çarə nədədir?

Yenə kinayə ilə:

– Bu məsələnin həllini başqalarından istəmə!

¹ 1967-ci ilin 5–10 iyun tarixlərində İsrail və ərəb qoşunları – Mısır, İordaniya, Suriya – arasında baş vermiş 6 günlük müharibə. Ərəb ittifaqına daxil olan İraq, Səudiyyə Ərəbistanı, Sudan, Tunis, Mərakeş və Əlcəzair müharibədə iştirak edən ərəb dövlətlərinə hərbi yardımlar etmişdilər. Altı günlük müharibə İsrailin qələbəsi ilə nəticələnmişdir. (tərc.)

Ofisimə qayıdarkən yol boyu düşünürdüm, məni narahat edən o idi ki, o, Randanın yanında qəsdən məni aciz bir insan kimi göstərmək istəmişdi. İş gününün sonuna qədər bu məsələni düşündüm. Paltolarımızı geyinib Nil küçəsinə birlikdə qayıdarkən Randaya dedim:

– O adam məni əsəbiləşdirdi.

Randa paltosunun yaxasını qaldırıb gözəl boynunu bağlayaraq söhbətə başladı:

– Məni də.

– O, iyrənc adamdır, amma özünü çox ağıllı aparır.

– Düz deyirsən, o elədir.

– Sənə görə, problemimizin bu günə qədər ağıl-mıza gəlməyən bir həlli ola bilərmi?

Randa bir az düşündükdən sonra dedi.

– Mən Allaha böyük ümid bəsləyirəm, biz hər şey sonsuza qədər dəyişmədən qalacaq kimi düşünürük!

Təlaşla dedim:

– Amma, Randa, ömür sürətlə keçir.

O isə gülümsəyərək dedi:

– Ola bilər, amma məhəbbət həmişə qalır!

Randa Süleyman Mübarək

Pilləkənlərlə mənzilimə qalxıram, Ülvan isə qapıma sağ-salamat çatacağıma əmin olmaq üçün öz mənzilinin qapısında dayanır. Düşüncələrində boğulmuş dərdli adam kimi ilıq bir öpüşlə mənimlə vidalaşmışdı. Lənət olsun o rəisə! Ülvanı səbəbsiz qəzəbləndirdi. Biz evə qayıdarkən yol boyu Ülvanın qəlbi dərd-qəm içində idi. Mən bunu yaxşı başa düşürəm, amma mənə heç güvənmirmi?! Daha təlaşlara gücümüz yoxdur. Mənzilin içini Moloxia yeməyinin¹ qoxusu bürümüşdü.

¹ *Moloxia yeməyi* – ispanağa oxşayan bitkidən hazırlanır, Misirdə məşhur bir yemək növüdür. (*tərc.*)

Atam stuldamı yatmışdı? Alnından öpürəm və göz qapaqları tərənir. Dodaqlarına xoş bir təbəssüm qonur. Atam get-gedə çox zəiflədi, həm də arıqladı. Lənət olsun bu revmatizmə! Sevgilimin babası Mühtəşimi bəy atamdan on yaş böyük olsa da, on qat daha sağlamdır. Anam süfrənin hazır olduğunu bildirir. Moloxia yeməyini çox sevirəm, amma anam mənim iştahasızlığımdan şikayətlənir. Anam tez-tez mənə deyir:

– Zəif insan xəstəliklərə qarşı müqavimət göstərə bilmir.

Mənsə ona belə cavab verirəm:

– Köklük də eyni dərəcədə təhlükəlidir.

– İnadçı! Mən sağa deyirəm, o sola.

Anam şişmandır. Çoxdan belə idi. Divanda oturaq namaz qılır. Buna görə də yeyib-içdiyimə diqqət edirəm. Aylıq iyirmi beş Misir poundu gəliri olduğu üçün anam özünü zəngin hesab edir. O, həmişə bizə yaşadığı əfsanəvi ucuzluq günləri haqqında danışardı. İndi isə onun gəliri babamın təqaüdü və maaşımıla birlikdə nə edə bilər?!

Atam yalnız yemək zamanı istifadə etdiyi protez dişlərini taxdı və şaxtadan şikayətlənərək asta-asta yeməyə başladı. Mənim yataq otağıma şərik olan dul bacım Səna yeməyə qatıldı. İş tapmaq ümidiylə xüsusi bir kursa gedib katibəlik öyrənir. Kimsəyə yük olmaq istəmir.

Yeməkdən sonra yatağıma uzandım, sevgilimin ilıq öpüşünü düşündüm. Belə hərəkət xoşuma gəlir. Bu təhqir və ya təhqirə bənzər bir şeydir. Əgər bir daha belə etsə, ona “məhəbbətimdən başqa bir şeylə məşğul olanda məni öpmə” deyəcəyəm. Məhəbbətdən başqa bizə nə qaldı? O, ərköyün, nadinc bir uşaq, mən isə anası kimi onunla maraqlanıram. Kaş ki mühəndis ola bilsəydi, onda İnfıtahın qurbanlarından biri yox, qəhrəmanlarından biri olardı! Sevgilim eyni zamanda

1967-ci ilin iyunun 5-i və o günlərin qurbanlarından biridir. Onun fikirləri qarışıqdır, o qərarсыzdır. Bu vəziyyət nə qədər davam edəcək? O, özündən əvvəl gələn insanlara nifrət edir, hamısından daha yaxşı olduğunu düşünür. Niyə? Nə vaxt özünə tənqidi gözlə baxacaq?

Bəlkə, bu, mənim rolum və vəzifəmdir, amma aramızda qalan tək şey – məhəbbətimiz üçün narahat oluram. Onu sevirəm və məhəbbətin ağı yoxdur. Onu bütün ürəyimlə, bütün ruhumla istəyirəm. Necə? Nə vaxt? Bacım Səna sevgi evliliyi etdi, lisey diplomu, evdar qadın olmaq və zəngin gəncə evlənmək ilə kifayətləndi. Amma alınmadı, aralarındakı məhəbbət çox tez öldü. Bacım hər zaman qarşı tərəfi günahlandırır. Amma o əsəbidir, ən kiçik şeylər üçün yanardağ kimi partlayar. Kim buna dözə bilər?! Buna görə də çox yeməkdən çəkiniydim kimi, tez-tez əsəbi olmaqdan çəkinməyə alışdım. Bu lənətli xoşbəxtliyə nə vaxt qovuşacağam?! Güzəlliyim bu çətin zamanənin qarşısında haçana qədər dözə bilər?..

Gördüyüm yuxuya görə yatdığımı anladım. Yuxu görürdüm, demək ki, yatmışam. Oyananda ilkindi vaxtı idi... Bir az pişiyimi oxşadım... Sonra günorta və ilkindi namazlarını birlikdə qıldım. Anama minnətdaram ki, din barədə mənə çox şeylər öyrətmişdir. Amma atam!.. Anam və atam arasındakı yaş fərqi və atamın dindar olmadığına baxmayaraq, anam uğurlu qadındır. Xatırlayıram ki, ilk zamanlarda atamı necə qınayırdım.

– Atacan, niyə bizim kimi oruc tutmursan?

Gülərək deyir:

– Balaca qız atasını qınayırmı?

– Allahdan qorxmursanmı?

– Səhhət, balam. Mənim görünüşümə aldanma.

– Bəs namaz?

– Oh... Böyüyəndə bu barədə sənə danışacağam...

Sevgilimin evində isə vəziyyət fərqlidir. Babası, atası və anası həm namaz qılır, həm də oruc tuturlar. Artıq atamın dinsizliyi onun ixtiyarlığı və xəstəliyi kimi apaydındır. Ağzından bu barədə heç bir şübhəli söz çıxarmayıb, amma davranışları kifayət qədər bunu göstərir. O, çox qəzəblənəndə dinə söyür. Bəlkə, mənim xətrim üçün, ya da anamın xətri üçün tövbə edib Allahdan üzr istəyə bilər, amma bu davranış dövlət adamlarının bizə söylədikləri şüarlar kimi boş şeydir. Bu zamanə eybəcər şüarlar zamanəsidir. Mərhum qəhrəman belə şüarları təkrarlamaqdan bezmirdi. Hamımız şüarla həqiqət arasındakı uçuruma düşdük və orada itdik. Bəs sevgilim?... İncanı mı?... İncansızmı?... Dindarı mı? ... Dinsizmi?... Bəs Əliyə Səmihi?... Bəs Məhmud Almahroqi?... Oh... Ülvən mənim sevgilimdir, bu da mənə bəsdir! Sevgilim həmişə itmiş şeyi axtarır. Əgər bizim problemimiz öz həllini tapsa, o rahatlanardı, yoxsa özünü yaman didib-parçalayır.

...Qonaq otağında otururduq; xəstə atam – yaşlılığı və dinsiz davranışları ilə; anam – həddindən artıq köklüyü və başqalarının dərdləri ilə maraqlanması ilə; bacım Səna – qədərindən bezməsi və tənhalıq hiss etməsi ilə; və mən – xronikləşmiş problemlərimlə. Zahirən anamla atam vəzifələrini yerinə yetirmişlər. Bu nə qədər gülünc bir şeydir! İndi səssiz istintaq yaxamı buraxmır. Tam on bir ildir davam edən bu nişanlılıqdan sonra nə olacaq? Heç bir ümid işığı yoxdurmu?

Bacım Səna kinayə ilə deyir:

– Qoy nişanlı ikən dul olana qədər gözləsin.

Qəti şəkildə ona deyirəm:

– Mənim işimə qarışma.

Anam deyir:

– Randa, nişanlığa xatırlatmağa davam et, yoxsa unudar.

– Biz hər dəqiqə dərdlərimizlə yaşayırıq. Yada salmağa ehtiyac yoxdur.

Sonra sərt şəkildə sözümə davam edirəm:

– Mən yetkin bir qızam, mən yolumu öz iradəmlə seçdim, heç vaxt peşman olmayacağam.

Atam qəzəblə deyir:

– Randa artıq böyüyüb, indi o, özünə cavabdehdir.

Anam təəssüflə deyir:

– Evlənmək üçün ona bir neçə fürsət gəldi, amma qaçırdıq.

Qürurla deyirəm:

– Mən qul bazarında satılan bir qız deyiləm!

– Mən sənin ananam. Mən köhnə üsulla evləndim və Allaha şükür, yaxşı bir evliliyimiz oldu.

– Ana, hər nəslin öz tərzı var, amma bizim nəslimiz hamısından daha bədbəxt bir nəsil dir.

Atam gülümsəyərək deyir:

– Biz elə bir zəmanədəyik ki, insanlar itləri, pişikləri, eşşəkləri və uşaqları yedilər. Sonra insanlar bir-birini yeməyə başladılar!

Təəssüflə dedim:

– Bəlkə, bizim zəmanəmiz adamyeyənlər zəmanəsindən daha xoşbəxtdir.

Atam mövzunu dəyişdirmək üçün qışqıraraq dedi:

– Bəsdır... Serial başladı...

Serialın çox xoşuma gələn başlanğıc musiqisi bu mübahisədən məni ayırdı. Musiqinin sehrli gücü sayəsində sevgilimi gözümün qarşısında canlandırıdım, xəyalən onun yanında oturdum. Qəflətən evlilik həyatının mənasını dərindən dərk edən xülyalı bir gənc qadına çevrildim. Məni utandıracaq göz yaşlarımın axmasına əngəl oldum. Ülvənsız həyat mümkün mü?!

Anam dedi:

– Televiziya seriallarının qəhrəmanları nə qədər şanslıdır! Problemləri üçün xoş həlli tez tapırlar!

Mühtəşimi Zayid

Tənhalıq içində gözləyirəm. Xələtimi anıq bədənimə geyinir, saçsız başımdakı papağı düzəldirəm. Biğ-larımı oxşayıb tənhalıq içində gözləyirəm. “Allah hər kəsi yalnız qüvvəsi yetdiyi qədər yükləyər”. Qapının zəngi çalınır. Qapını açıram, əyninə boz palto və ağ başörtüsü geyinmiş Ümmüəli içəri girir.

– Necəsiniz, müəllim?

– Yaxşıyam, Ümmüəli, Allaha şükür.

– Qışın bizə rəhmi gəlmir.

“Vaxt puldan ibarətdir”, – deyənlərə xas bir hərəkətlə paltosunu çıxarıb qapının yaxınlığındakı asılqana asır. Sonra Fəvvaz və Hananın yataq otağına tərəf gedir. Mənə xəbərdarlıq edildiyi kimi onun arxasınca getdim. O, evi yığışdırıb tozları alır və silib-süpürür, mən də stulda oturub ona nəzarət edirəm. Kök olduğuna baxmayaraq, çox fəal və çevikdir. Bir şey oğurlamasından qorxurlar. Bu ancaq pis zənn və köhnədən qalan mənasız şübhələrdir. Ümmüəli bir iş saatına bir pound alır. Arı kimi evdən evə gəzir. Onun əlinə keçən pul bütün bizim gəlirlərimizdən çoxdur. Amma onunla təkbətək qalmaqdan xoşlanıram. Məncə, onun həftəlik ziyarəti keçmişdə qalan bir yuxunun xatirələrini geri gətirən bir əyləncədir. Onunla təkbətək qalmaq gündəlik həyatın normasını pozur.

Beləcə, iki fərqli dildə danışib razılaşmağa çalışan, amma bacara bilməyən, zamanın iki ucundakı əvvəlki “Mən” ilə indiki “Mən” üz-üzə gəlir. Sonra ürəyim köhnə dağarcığında qalıcı olmayan bir ürək atışı çalır və bu atışın müddəti otuz saniyəni keçmir. Ümmüəli xalçanı sərmək üçün əylincə onu yavaşca çimdiklədiyimi xəyal edirəm. Bu yalnız təxəyyüldür. Mən özümə hakiməm, Ümmüəli də məndən çox arxayındır. Sanki, enerjisi, gücü və dayanıqlılığı baxımından kişidir. “Ey

Rəbbimiz, (bəzi tapşırıqlarını) unutduqda və ya yanılcıqda bizi cəzalandırma!”

Onunla təkbətək olmağımdan ləzzət alaraq dedim:

– Həyat yoldaşın necədir?

– Allah köməyin olsun!

– Bəs uşaqların?

– Hamısı getdilər. Ancaq axmaq olan uşağım qaldı.

Güldü və öz növbəsində məndən soruşdu:

– Binanızın yiyəsinin sizinlə münasibəti necədir?

– Bizdən bezib susdu.

– Kim inana bilər ki, yer kürəsi insan kimi dəli ola bilər?

– Dəlilik hər şeyin əsasıdır, Ümmüəli...

Səninlə təkbətək qalmaq nə qədər xoşuma gəlir. Allah qorusun! Ağlıma iki tərəfi ağaclarla dolmuş Xayrat küçəsindəki günlər gəlir. O günlərdə etdiyimiz nadincliyi və iki tibb bacısı – Fikiriyə və Ratibə ilə əlaqələrimizi xatırlayıram. Həyat mövsümlərdən ibarətdir, hər birinin özünəməxsus dadı vardır. Həyatı “Allahın dünyasıdır”, – deyə sevənlərə eşq olsun.

Bir gün Randanın atası Süleyman Mübarəki ziyarət etdim, o, mənə dedi:

– Səhhətin möhkəm olduğu üçün sənə qibtə edirəm, Mühtəşimi.

İnamla dedim:

– Varislik və inam, sevimli Süleyman bəy.

Mənə məkrilə baxaraq soruşdu:

– Mən necə inanım ki, sənin kimi adamlar xurafata inanırlar?

– Allah kimi doğru yola yönəltmək istəsə, ona yol göstərir.

– Sanki, keçmişdə bir müddət dinsiz olmamışdın?!

Gülümsəyərək dedim:

– Varis olunan inam... şübhə... dinsizlik... məntiqsizlik... pessimizm... nəhayət, yenə də inam!

İstehza edərək soruşdu:

– Bu, açıq büfe kimidir?

– Bu, kamil həyatdır....

– Möhkəmliyimlə fəxr edirəm, gəlirim çox az olsa da, çox razıyam, həqiqəti çox sevirəm. Zeynəbə tapşırıdım ki, əcəlim çatanda mənim üçün şivən qoparmasın, yas mərasimi olmasın, yas saxlamasın.

– Ölüm işıq kimi qəflətən gəlir və qaranlıqları məhv edir.

İş bundan ibarətdir ki, sən yaşlandın və ölüm sənə yaxınlaşır...

Bu, faydasız bir dialoqdur. “De: Haqq gəldi, batil yox oldu. Çünki batil yoxluğa məhkumdur”. Dostum Süleyman Mübarək boş bir dünyada yaşayır, mən isə sevgilərlə dolu bir dünyada yaşayıram. Əstəğfərullah! Ümmüəlinin ziyarəti nə yaman çətin bir ziyarətdir! Bəs yazıq Ülvən nə edir? Saxtakarların dünyasında bir məhrumdur.

Mən həmişə Ülvənə keçmiş gözəl günlərdən danışırım. O isə bu günlərdən dəhşət içində danışır...

Ümmüəli işini qurtarır. Əllərini, üzünü yuyur, boz paltosunu geyir. Nə qədər pul almalı olacağını bilmək üçün qol saatına baxır. Pulunu verirəm. Gedərkən mənə deyir:

– Salamat qalın, müəllim.

– Yaxşı yol, Ümmüəli, gələn ziyarəti unutma.

Yenə də tək-tənha qalıram. Küçədə gəzmək çətin olduğuna görə evin içində gəzirəm. Quran və mahnı səsləri gəlir. Allah radionu və televiziyani kəşf edəndən razı olsun. Nahar yeməyinə barmya ilə makaron var. Allah mənə ibadət etməkdən ləzzət almağı və yeməkdən zövq almağı nəsib etdi.

Ətrafımdakı dünya milyonlarca insanla dolu ikən mən hansı tənhalıqdan danışırım? Həyatı sevirəm, həmçinin ölüm gələndə ona da qucaq açacağam. Köh-

nə şagirdlərimdən bəziləri indi nazir olublar! Müsəlmanlıqda rahiblik (tərki-dünyalıq) yoxdur. Mənim bu dünyada olan məsəlim bir yay günündə bir müddət ağacın kölgəsində dincəlib sonra yoluna davam edən müsafirin məsəlinə bənzəyir. Onu dərdlərindən uzaqlaşdırmaq məqsədilə keçmiş haqqında sevimli nəvəmə tez-tez danışırım. Kitab oxumağa onu təşviq edirəm, amma az oxuyur. Mənim dediklərimə çətin inanan adam kimi dəhşətlə mənə qulaq asır. Əliyə Semihi və Mahmud əl Mahrukini unut! Baş verən hadisələr ölkəyə və demokratiyaya inanmağa səni sövq etmir-mi? Ölmüş və məğlub olmuş qəhrəmana bağlılığın mənası nədir?!

– Dünya boş görünməsin deyə, baba, – deyir.

– Mən sənə diqqətini ən gözəl şeylərə çəkirəm...

Ülvan gülərək deyir:

– Tək istədiyim şey bir ev və uyğun meyr puludur...

Sevimli nəvəmi düşündükcə dünyadakı dərdləri necə unuda bilərəm? Pirlərin möcüzələri nə gözəl bir şeydir...

Ülvan Fəvvaz Mühtəşimi

Mənim zamanəm mənə düşünməyi, hər şeyə əhəmiyyət verməməyi və hər şeydən şübhə etməyi öyrətdi. Bəzən ümid verən bir layihə haqqında xəbərlər oxuyuram, amma qısa müddətdən sonra aydın olur ki, bu layihə murdar bir oyuncaqdan başqa bir şey deyildir. Gəmini batmağa qoyarlarmı?! Bunlar (məsullar) ancaq bizə əziyyət verən fırılacaq bir mafiyadan ibarətdir! Hani keçmiş gözəl günlər?! Şübhəsiz, gözəl günlər vardı. Mən də o günləri yaşadım; bacılarımdan da bizim evdə olduqları, evin sevgi dolu və həyat yükünün yüngül olduğu günləri yaşadım. Evdə anamla atamın varlığını da hiss edirdik.

O günlərdə aramızda dialoq, gülüş, təhsil sevgisi və qəhrəmanlıq var idi. Biz xalqıq, sizi ¹ də xalqın içindən seçdik. Ümumi liderimizi itirdik. Bir başqa lider ² bizi məğlubiyyətdən zəfərə çıxarır, o, bunu edərkən zəfər sevincimizi məhv edir. Bu zəfər iki məğlubiyyətdən gələn bir zəfərdir. Sizi xalqın içindən seçdik.

Sevgilim ucuna çəngəlli iynə taxılmış tilovu sudan çəkib çıxarır; tilov boş çıxır, amma tilovun ucu baş barmağıma ilişir və hələ də yeri qalan bir iz buraxır. Evimizin qarşısında olan Nil çayının sahilində ona: “Balıq tutmağı bacara bilmirsən, amma ürəyimi ovladın və qanımı axıtdın”, – dedim. Əvvəlcə aramızda olan dostluğun eşqə çevrilməsi yaz mövsümünün əvvəllərində çıxan və ancaq diqqətlə baxdıqda görünən ağac yarpaqlarının tumurcuqları kimi asta-asta baş verdi.

Aramızda olan utancaqlıq indi öz yerini dodağın-dan və ya yanağından bir öpüş almaq üçün yalvarışlara və mübahisələrə verib. Ağacda ən şirin meyvə gözəl əxlaq, zəka və gözəllikdir. Onun məndən daha zəkalı görünməsi bəzən məni narahat edir. Hansı ixtisası seçə bilməyəcəyimi ona etiraf etdiyimdə onun gözlərindəki həzin baxışları heç unuda bilmərəm. Bu, dilə gətirmədiyimiz, amma bizi əhatə edən bir dialoqdur. İkimizin ailəsi də İnfitahın uçurumuna düşdü. Məni ən çox narahat edən şey onun gözəlliyinə uyğun olan pal-tarlar geyinməməsidir. Onun qarşısında böyük məsu-liyyət daşıyıram!

Bir gün Piramida parkında ona dedim:

– Gəl düşmənlərimizi sayıb əylənək.

Oyuna qatılaraq dedi:

– İnfitah canavarı və onun kimi usta fırılacaqılar...

¹ Misirin sabiq prezidenti Camal Abdulnasir nəzərdə tutulur. (tərc.)

² Prezident Camal Abdulnasir öləndən sonra gələn Misirin sabiq prezidenti Ənvər Sadat nəzərdə tutulur. (tərc.)

– Bir milyon adamın öldürülməsinin bizim üçün faydası varmı?

Gülərək dedi:

– Bəlkə, müəyyən bir adamın öldürülməsində bizim üçün fayda var!

Mən də gülərək dedim:

– Bu gün Randa Əlmahruki oldun....

Müdir Ənvər Əlləm məni otağına çağırır, illik hesabatı təqdim etməzdən əvvəl onu bir daha nəzərdən keçirmək üçün axşam saat beşdə məni öz evinə dəvət edir. Bunu Randaya dedim, amma heç bir şey demədi.

Onun mənzili Dokki rayonu, 6 Oktyabr körpüsünün girişlərindən birinə baxan yeni bir binada yerləşir. Kostyum geyinmişdi, məni gülər üzlə qarşıladı. Özündən şübhə uzaqlaşdırmaq istəyən adam kimi dedi:

– Mənzilin lüks olması ilə aldanma, bacımla birlikdə yaşayıram. O, varlı bir duldur.

Bu zamanədə hər kəs şübhələrlə hədələnilir. Saat səkkizə qədər möhkəm çalışdıq. O vaxt dul qadın gəlib çay gətirdi. Müdir məni onunla tanış edərək: “Bacım Gülüstan”, – dedi. İlk baxışda qarşımdakı qadının qırx-əlli yaşı və bir az gözəl olduğu görünür, bir az da kökdür. Bu qadın mətanətli və ədəbli görünməyinə baxmayaraq, cazibədardır və ya bəlkə də, mətanətli və ədəbli olduğu üçün cazibədardır. Bizimlə oturmadı, amma gedərkən dedi:

– Şam yeməyi üçün qonağı saxla.

Ənvər Əlləm dedi:

– Bu əmrdir!

Bizim üçün qızartma ət, müxtəlif salatlar, pendir, zeytundan ibarət olan süfrə hazırladı, vanilli pudinq və alma gətirdi.

Biz şam yeməyini yeyərkən müdirim mənə dedi:

– Onun işlərinə mən baxıram. O, ərinin iki bina və investisiya sertifikatlarına varis oldu.

Onun bacısının malı-mülkü ilə mənə tanış etməsi diqqətimi çəkdi. Bunun səbəbi haqqında çox düşündüm. O da bacısına şəfqətli şəkildə nişanlılığımla əlaqədar bütün problemləri danışdı.

– Bütün nəslim bu vəziyyətdədir.

Müdir də dedi:

– Ülvanın problemini qəlizləşdirən şey onun prinsipial adam olmasıdır.

Qadın maraqla dedi:

– Belə sözlər eşitmək çox yaxşıdır. Əxlaq dünyada ən mühüm şeydir.

Onun səsi o qədər səmimi idi ki, şübhə yaratmağa imkan vermirdi. Mən çox qərribə biriyəm. Həyəcanlananda barıt anbarı kimi oluram. Bu baxımdan, həqiqətən, problemli biriyəm. Ənvər dedi:

– Bacım hər cəhətdən mükəmməl bir qadındır, ancaq bir məsələ var, onunla razılaşmıram. Bu məsələ bir neçə evlənmə təkliflərini rədd etməsindən ibarətdir.

Sakitcə dedi:

– Mən satılan mal deyiləm. Həm də onlar kişi deyildi.

Ənvər Əlləm dedi:

– Bir qadının sərvəti qanuni haqdır. Madam ki kişi onun haqlarını ödəyir, onda heç bir çəkinmə olmamalıdır.

Gülüstan xanım dedi:

– Bu zamanədə etibarlı kişi yoxdur.

Mövzunu dəyişdirmək üçün müdirimdən soruşdum:

– Bağışlayın, müəllim, bəs siz niyə indiyədək evlənməmişsiniz?

Məkrə dedi:

– Çox səbəblər var.

O, bir səbəb göstərmədən Gülüstan dedi:

– O, yanlış fikirdədir, nə vaxt istəsə, evlənə bilər.

O, mənim ailəmi və Randanın ailəsini soruşmağa başladı və mən ona qısa və düz cavab verirdim. Sonra mənə dedi:

– Randa əla qızıdır, amma zaman onu oğurlayır.

Bu söz mənə xəncər zərbəsi kimi dəydi. Görəsən, qəsdənmi dedi, yoxsa təsadüfən?!

Bu söz, hər halda, bu məclisi korladı. Gülüstan əla-və etdi:

– Məhəbbət həqiqi ömürdür....

Amma bu söz mənim qəzəbimi azaltmadı.

Sonda müdirdən və bacısının həyəcanlılığından hirsənərək evi tərk etdim.

Randa Süleyman Mübarək

Müdür Ənvər Əlləmə tərcümə etdiyim sənədlərimə qol çəkirdim. Otaqdan çıxarkən fırlanan kreslosunda arxasına söykəndi və mənə dedi:

– Randa xanım, səni maraqlandıran bir əhvalatım var.

– Görəsən, nə var?...

Dedi:

– Gənc bir həkim qadın vardı, iş yoldaşı olan bir həkimlə illərdir ki, nişanlı idi. Bir gün evlənməkdən ümidlərini kəsib nişanlarını pozdular. Sonra qız Vəkalət əl Balah bazarında işləyən zəngin bir tacirlə evləndi, sadə bir evdar qadın kimi evdə oturmağı qəbul etdi.

Bundan təəccüblənib incidim, amma ondan sakitcə soruşdum:

– Niyə hesab edirsiniz ki, bu əhvalat məni maraqlandırır?

Sualımı bilməməzliyə vurub məndən soruşdu:

– Bu qadın həkim barədə nə düşünürsən?

Quru səslə dedim:

– Bu qadının şərtlərinin nə olduğunu heç bilmədiyim üçün onun haqqında fikir söyləyə bilmərəm.

Sakitcə dedi:

– Mən onu ağıllı qadın hesab edirəm. Evdar qadın olmaq illərdir ki, evlənə bilməyən subay həkim olmaqdan daha yaxşıdır!

Ona incidiyimi göstərərək otaqdan çıxdım. O isə özünü bilməməzliyə vurub acgözlüklə mənə baxdı. Əslində bu adam canımızı –Ülvanın və mənim canımızı çox sıxır.

Ülvanın müdirin evini ziyarət etməsindən sonrakı Cümə günü Piramida parkına getdik. Hava soyuq idi, amma günəş çıxmışdı. Şəhərin yüksək təpəsində yerləşən Piramida parkından möhtəşəm, sakit və gözəl görünən şəhərə baxırdıq. Bu şəhər, guya, dərdsiz və təmiz görsənir.

Biz çay içərkən ondan soruşdum:

– Hörmətli müdiri ziyarətin necə keçdi?

Bu ziyarətin necə keçdiyini mənə təfəsilatı ilə dedi.

Ona görə də bu gözəl görüşümüz korlandı. Ona dedim:

– Deyəsən, bu iş ziyarəti deyilmiş!

– Yox. Üç saat fasiləsiz işlədik.

Ona meydan oxuyaraq dedim:

– Nə demək istədiyimi bilirsən...

Hirslə dedi:

– O, əsəbləri gərginləşdirən bir adamdır...

– Bəs bacısı?

– Ağıllı və mətanətli qadındır. Anam kimi hörmət etdim....

Soyuq gülüşlə soruşdum:

– O da oğlu kimi sənənlə rəftar etdimi?

Etiraz edərək dedi:

– Bu istintaq, ya məni təqsirləndirməkdir, Randa?

Tez dedim:

– Allah əsirgəsin.

Mən də Ülvanə müdirin otağında olan söhbəti dedim. Ülvan çox hıslənərək qışqırdı:

– Ondan özünü maraqlandırmayan şeylərə burnunu soxmamasını istəyəcəyəm.

Yalvarışla dedim:

– Aranızdakı münasibət pozulmasın deyə ona əhəmiyyət verməmək daha yaxşıdır.

Narazı halda dedi:

– Problem sənə qarşısında zəif vəziyyətdə olmağımdan ibarətdir. Bilmirəm ki, bu vəziyyəti necə müdafiə edirəm...

Zərif şəkildə dedim:

– Sən müqəssir deyilsən, həm də səndən müdafiə istəməmişəm.

– Bunun məsulu mənəm, mən özümü bədbəxt hiss edirəm.

– Bizim edə biləcəyimiz bir şey yoxdur.

– Amma o, alçaq bir insandır. Bizim üçün tələ hazırlayır...

– Onun alçaqlığına əhəmiyyət vermə.

Bir az susduq və ətrafımıza boylandıq. Sonra Ülvan etiraz edərək dedi:

– Sanki, eşq haqqında söhbət etməyi unutmuşuq...

Mənə sevinclə baxaraq dedi:

– Səni sevirəm.

Mən də çox təsirlənərək dedim:

– Səni sevirəm.

Heyrətlə dedi:

– Görəsən, hansı şərəfli iş görsək, ehtiyacımızı ödəyəcək qədər pulumuz olar?

Gülümsəyərək dedim:

– Kino qəhrəmanları kimi istedadın yoxdurmu?

– Bəs sənə də məşhur müğənnilər kimi istedadın yoxdurmu?

Dərdlərimizə baxmayaraq, güldük və dedi:

– Problemimiz yalnız maaşımızın artırılması deyil, mebel pulu və ev kirayəsidir.

Bir az susub, sonra sözünü davam etdirdi:

– Əlmahruki asanlıqla evləndi, amma həmkarları ilə birlikdə bir düşərgədə yaşayır.

Düşərgə həyatını xəyal etdim. Sanki, bu həyat xəyaldır, həqiqət deyildir. Buna baxmayaraq, ona böyük meyil hiss etdim. Sadə bir çadır, amma eşqlə dolu bir çadırdır. İçim şəfqətlə dolub daşdı.

Ülvən arzularımla bölüşdüyünü göstərən bir səsle dedi:

– Bu dünyada səndən çox istədiyim bir şey yoxdur.

Mən uşaqlıqdan özümə hakim olmuşam. Boyun əyməyən arzularımı həmişə basdırmışam. Yaxından şahid olduğum hadisələr mənə təsir etməyib. Azadlıqla əlaqədar düşüncələrimi qoruyub saxlamışam. Qapanmış və mürtəcə adam olduğumu iddia edən ittihamlar qarşısında sabit dayanmışam və bədbəxtlikdən də qaça bilməmişəm.

Mühtəşimi Zayid

Dünən gecə yuxuda həzrəti Əbu Zarı gördüm. Çox ibadət etdiyim üçün məndə şəffaflıq var və yaxşı yuxular görürəm. Amma dünyanı sevdiyim üçün o biri tərəfə keçə bilmirəm. Birdən yadıma bu hekayə gəlir: “Məhəmməd Min əl Əttar belə demiş: Şeyx Məhəmməd Rəhin bir gün məndən: “Sənin ürəyin necədir?”, – deyə soruşdu. “Necə olduğunu bilmirəm”, – deyə cavab verdim. Mən orada dayanan həzrəti Şah Nəqşibənddən bunu soruşanda o, birdən ayağıma basdı, mən bir anlığa huşumu itirdim. Huşsuz vəziyyətdə olarkən bütün kainatın ürəyimdə büküldüyünü gör-

düm. Özümə gələndə mənə dedi: “Əgər ürək belə olsa, bəs necə dərk edilir?” Buna görə Allah Hədis-qüdsidə belə deyir: “Mənim məxluqlarım arasında nə yer, nə də göy məni dərk etməyə qadir deyildir. Məni dərk edən tək-cə mömin bəndəmin qəlbidir”.

Mən bu hekayəni yadıma salanda Allahın adamlarına (pirlərə) qibtə edirəm və onların möcüzələrinin baş verməsini istəyirəm. Amma mən təsəvvüfə yaxın bir adamam və Allaha ibadət etməklə fərəhlə kifayətlənirəm. Yaşadığım həyatın heç bir mərhələsindən peşmanlıq duymuram, çünki hər mərhələnin öz işığından bəhrələnirəm. Bu dünyada elə yaşa ki, guya, heç vaxt ölməyəcəksən, axirət dünyası üçün-sə elə yaşa ki, elə bil, sabah öləcəksən.

Günortadan əvvəl qapı döyülür. Kim ola bilər? Bu gün Ümmüəlinin gələcəyi gün deyil. Qapını açdım, Randanın anası Zeynəb xanım içəri girdi. Gülər üzlə onu qarşıladım. Onun qənaətlə dolanmasına baxmayaraq, kök olması adamı çaşdırır. Zeynəb xanım qonaq otağına girib oturdu, mən isə radionu söndürdüm. O dedi:

– Səndən başqa heç kəsım yoxdur, Mühtəşimi müəllim.

Gəlməsinin səbəbini soruşaraq ona dedim:

– Allah hamımızın köməyi olsun...

– Əslində, Fəvvaz bəy və Hana xanımla danışmağım daha məsləhətdir, amma elə çox işləyirlər ki, boş vaxtları olmur. Həm də Ülvanla danışmağımın faydası yoxdur. Buna görə sizə müraciət etməyə qərar verdim. Sizinlə danışmaq bəs eləyər.

Ah, qabaqcadan hər şeyi başa düşdüm. O, Ülvanla Randanın problemi üçün gəlib.

– Buyurun, Zeynəb xanım, sizi eşidirəm.

– Mühtəşimi müəllim, siz qərar verin, qız məhv olmaq üzrədir.

– Allah eləməsin!

– Sizin xətrinizi çox istəyirik, amma haçana qədər gözləyəcəyik ki?

Sevimli nəvəmə doğru təhlükənin yaxınlaşmaqda olduğunu hiss etdim.

– Zeynəb xanım, Randa özü üçün faydalı olan və olmayanı ayıra bilən yetkin və təhsilli qız deyilmi?

– Eşq insanı azdırır, Mühtəşimi bəy. Bu günlərdə eşq Tanrı oldu. Siz eşq evliliyi etdinizmi, Mühtəşimi bəy? Fəvvaz bəy eşq evliliyi etdimi?

– Amma onlar bu eşqə inanırlar.

– Onlar özlərini məhv edənə qədər onları buraxaq?

Çarəsiz şəkildə inildədim. Zeynəb xanım boynunu titrədərək əlavə etdi:

– O zaman onları qurtarmaq üçün nə lazımdırsa, onu edək. Sonra Allah istədiyini etsin. Bəlkə, ikisi də sonunda özlərinə ən uyğun adamı taparlar.

– Süleyman bəy də sizinlə eyni fikirdədimi?

– O, Randanın atasıdırsa, mən də anasıyam. Amma ikimiz də Ülvan üçün kədərlənirik. O, çox yaxşı və layiqli bir oğlandır...

Sözümü bitirərkən pıçıldadım:

– Eyni zamanda da çox bədbəxtidir.

Gedərkən dedi:

– Allahdan sonra sənə arxayın oluram.

Bu nə çətin bir səhərdir! Bu səhər ən sevdiyim insana pis xəbər verməyə məcbur olmuşam. Dərin bir kədər içində oturdugum yerdə düşünürəm.

Nahar vaxtı bu ziyarətdən danışmadım, qonaq otağında nəvəmlə təkbətək olana qədər gözlədim. O, mənim baxışlarımin mənasını başa düşməyib. Amma mən ondan soruşdum:

– Sənə xoş olmayan bir mövzudan danışsam, məni bağışlayarsan?

Mənə narahat bir baxışla baxdı və lağlağı ilə dedi:

– Babam, indi bütün mövzular belədir.

– Söhbət Randadan gedir.

Nəvəmin gözəl üzü qəflətən dəyişdi, məsələni təfəsilat ilə izah etdim. Yumruğunu sıxıb ağzına söykədi, dirsəyi ilə köhnə bir masaya söykənərək dedi:

– Babam, özümü cinayətkar kimi hiss edirəm.

– Sakit və cəsarətlə düşünməliyik.

– Babam, sənin fikrini öyrənmək istəyirəm.

Daha da sıxılaraq dedim:

– Etiraf etməliyik ki, onlar haqlıdırlar.

Sərt şəkildə dedi:

– Randa artıq rəşiddir.

– Düzdür, amma görünür, gözləməyin sonu yoxdur.

– Mən müqəssir deyiləm.

– Səni günahlandıran yoxdur.

– Son qərar onların, yoxsa Randanın əlindədir?

– İndi sən əlindədir.

– Mənim əlimdə?

– Ömür gedir. Sən də ağıllı bir cavansan, Randanı qurtara bilərsən. Hətta özünü belə qurtara bilərsən... Bu yalnız bədbəxtlik deyil, bu ardıcıl fəlakətlər silsiləsidir; 1967-ci ilin iyunu, İnfitah, Rusiya, Amerika və əxlaqsızların krallığı və s...

Soruşdu:

– Bu təklifi qəbul etməməkdə müqavimət göstərsəm?

Dedim:

– Nəyi düz bilirsənsə, onu et...

Başını tərpədən dedi:

– Mən də belə edəcəyimə söz verirəm, babam.

O axşam Fəvvaz ilə Hana bu məsələni bildilər. Hana birdən hirsənərək bu nişandan narahat olduğunu və məcburən onu qəbul etdiyini dedi. Fəvvaz isə oğluna bu nişanın belə qurtaracağı barədə həmişə xəbərdarlıq etdiyini dedi və əlavə etdi:

– Bu nişan hər ikisinə manevə olur.

Hana üzünü mənə tutaraq dedi:

– Ülvani razı salmağa çalış, əmi. Həmişə bizim qarşımıza çıxır, amma sənin sözünə qulaq asır. Əvvəlcədən mənim sözlərimə qulaq assaydı, bu xoşagəlməz vəziyyətə düşməzdik!

Birdən yadıma Quranda olan bu möhtəşəm ayət düşdü: “Səfeh adamlar deyəcəklər: “Onları üz tutduqları qiblədən döndərən nə oldu?” De: “Məşriq də, məğrib də Allahındır. O, istədiyi kəsi doğru yola yönəldir!”.

Ülvən Fəvvaz Mühtəşimi

Qış sona çatmaq üzrəydi. Hava tərtəmiz idi. Bütün pislik yalnız mənim içimdədir. Kaş Piramida parkından başqa bir yer seçəydim. Vadinin kənarındakı bu məkan da bizim ən şirin xatirələrimizi qeyd etmişik. Randanın gözlərindəki sakit baxışlar mənim günahkarlığımı ikiqat edir. Heç kəs hörmətə layiq olmur; heç bir şeyə inanmağa layiq olmur; heç bir vəd tutulmağa layiq olmur...

Randa dedi:

– Mən sənə susqunluğundan qorxuram!

Yamaca yayılmış xurma ağaclarının təpələrinə baxaraq ondan soruşdum:

– Randa, ananın babamı ziyarətindən xəbər varmı?

Əhəmiyyətsiz şəkildə dedi:

– Yaxşı keçməyib, amma hər halda, yenilik yoxdur...

Hüznə dedim:

– Elə olsaydı, illər öncə evlənərdik.

– Gözlədiyimdən artıq sənə narahat olduğunu görürəm.

– Boğuluram.

– Biz etirazlara müqavimət göstərməyə alışdıq.

– Haçana qədər?

– Vaxtın əhəmiyyəti yoxdur.
– İstəsək də, istəməsək də vaxt mühümdür və məsuliyyətim ağırdır.

Sərt səslə dedi:

– Mən də məsuliyyətdən azad deyiləm, mən də tamamən sənin kimiyəm.

– Sənin gələcəyini məhv etdiyimi etiraf etməliyəm.

– Bəs sənin gələcəyin?

– Bu, başqa məsələdir. Kişi əlli yaşında olanda da evlənə bilər.

Üzü saralıb-soldu və pıçıldadı:

– Ülvən, ilk dəfədir ki, səni məğlub olmuş kimi görürəm.

Tərəddüdlə dedim:

– Bəlkə də, ilk dəfə egoistliyimi məğlub etdiyimə görədir!

Qorxu ilə qışqırdı:

– Aman Tanrım... Sən həqiqətən düşünürsən ki...

Mən Randanın cümləsini tamamlamaqdan çəkin-dim və yaramı özüm deşərək dedim:

– Mənim əsirliyimdən səni azad edirəm.

Çox hirsle dedi:

– Ülvən... Belə sözləri dinləməyə dözə bilmirəm.

– Mənim təsirimdən uzaq yerdə bu vəziyyət barə-də yenə də fikirləş...

– Mən azadam və heç kəsin üzərimdə təsiri yoxdur.

– Bu məsələnin yenidən nəzərdən keçirilməsinə ehtiyac vardır.

Qəzəblə düşünərək dedi:

– Bu düzgün bir məntiqdir, amma həqiqi eşq olan-da bu düzgünlükdən şübhə edirəm...

Tez və istiliklə dedim:

– Diqqət yetir, məndən şübhələnməyə başlama və bu vəziyyəti daha qəlizləşdirmə, çünki eşq də qurban oldu...

– Fədakarlıq etməyə ehtiyacın yoxdur...

– Mən yalnız doğru bildiyimi edirəm.

Hüznə dedi:

– Sənə mane olduğumu hiss etdiyini etiraf et.

– Allah səni bağışlasın, Randa, özümü müdafiə etməyəcəyəm.

– Sənin məsləhətini rədd edirəm.

Açıq şəkildə dedim:

– Mən bunun üzərində ısrar edirəm.

Aramıza yaxınlaşan gecədən daha ağır bir sükut çökdü. İkimiz də içimizə qapandıq. Çarəsizlik bizi bir-birimizdən əbədi şəkildə uzaqlaşdırdı, bir yerdə olmamız mənasız oldu. Ağır-ağır ayağa qalxaraq dedi:

– Burada qalmağımın bir mənası yoxdur.

Mən də əldən düşmüş bir vəziyyətdə ayağa qalxdım. Öz vətənlərinə qayıdan iki qərib kimi idik. Dərd eşqdən daha güclü idi. Yolun sonunda məni gözləyən təkliyi gözümdə canlandırı bilirdim. Geri qayıdarkən yol boyu əməlli-başlı heç bir söz demədik. Köhnə binanın içində ayrılarkən də vidalaşmadıq.

Anamla atam otaqlarında idi, babam da televiziyanın qarşısında tək oturmuşdu. Onun yaxınlığında oturdum, ehtiyatla mənə baxdı. Sonra öz düşüncələrindən yayınmış kimi dedi:

– Dəli bir qadın haqqında film. Bu filmdən heç xoşlanmadım...

Ondan soruşdum:

– Bəs niyə xoşlanmadığın şeyi seyr edirsən?

– O biri kanalda bir xütbə var.

– Bəs niyə onu bağlamırsan?

– Heç yoxdan yaxşıdır.

Dedim:

– Nişan pozuldu!

Babamın solmuş gözlərində hüzn göründü və pıçıldadı:

– Allah bu bəla üçün sənin köməyin olsun!

Hüznə dedim:

– Nişan pozuldu və hər şey bitdi.

Kədərə dedi:

– Özümü günahkar hiss edirəm.

Soyuq bir səslə dedim:

– Sənin günahın yoxdur, babam.

Randa Süleyman Mübarək

Məni qarşılayan anamın baxışlarında üzümün surətini gördüm, qorxuyla gözlərini məndən gizlədirdi. Atamın eşidəcəyi bir məsafədən ona dedim:

– Təbriklər. Cəhdlərin uğurlu oldu.

Gözləri yaşla doldu, sükut çökdü. Qəflətən atam dedi:

– Sənin qərarının doğruluğuna əminəm.

Etiraz olaraq dedim:

– Ata... lütfən, mənimlə uşaq kimi rəftar etmə...

Sakitcə dedi:

– Peşman olmayacaqsan, mən də sənə yaxınlarda bunu xatırladacağam.

Anam belə dedi:

– Sən möminsən, mömin üçün narahat olmağa ehtiyac yoxdur.

Atam dedi:

– Anan yanlış etmədi, Randa!

Artıq yeni bir həyata başlamalıyam, o həyatda Ülvəndən iz yoxdur, həm də o həyatda öləcəyim günə qədər dözməliyəm. Yaşlandığıma və evlənməyə gecikdiyimə görə birdən içimi sərt hisslər bürüdü. İçindəki iki köhnə yataqla, boyaları tökülən şkafla və naxışları solmuş xalçası ilə yataq otağım gözümə köhnəlmiş və səfil göründü. Bacım Səna soyuqqanlı şəkildə kinayə ilə dedi:

– Təbrik edilməlisən.

Ülvana yaman hirsələndim. Hesab etdiyimdən daha zəif çıxmışdı. O, sonsuzluğa qədər çaşqın və məqsədsiz qalmağa layiqdir. Bəlkə də, düz yoldan sapar və ya Gülüstan kimi bir qadına özünü satar. O, faktiki olaraq məsuliyyət daşımaqdan bezdi. O, acizliyindən qaçır və hesab edir ki, bundan sonra evlənə bilməməsində günahlandırılmayacaq. “Azadlığıma qovuşduğum üçün şad olmalıyam” deyə düşündüm. Bundan əvvəl heç vaxt indiki kimi yüngül olmamışam. O, məni tərk etdi və aldatdı. Ondən başqa mənim dözülməz bədbəxtliyimə kim cavabdehdir? Azadlığa qovuşduğum üçün özümü təbrik etməliyəm. Bundan sonra ürəyimin təsirindən uzaq sağlam bir zehinlə hər şeyi yaxşı düşünə bilirəm. Mən azadam... Azadam! Bu, mənə bəsdır. Müdir Ənvər Əlləm mənə: “Bu nə yaman bitməyən bir bədbəxtlikdir!” – deyəndə nəyi nəzərdə tuturdu? Zaman həqiqətən eşq xəstəliyini sağaldarmı? Bəs bu nə vaxt və necə ola bilər, lənət olsun! Zəmanə məni alçaltdıqca mən ona daha çox nifrət edəcəyəm. Valideynlərim qəsdən mənə qeyri-səmimi şəkildə rəftar edirlər, bəlkə, bir müddət belə qalacaqlar. Zəfər udurma ilə başlayar, sonra zəfər gəlir. Ülvən qaçıb getdi, mən də azad oldum. Ağrıları mənə olana qədər cəsərlə dözməliyəm.

Səhər adi iş yoldaşı kimi onu qarşılamaq üçün idarəyə gəlməsini gözlədim. Sanki, heç bir şey olmayıb. Amma bacarmadım. Onun olduğu tərəfə baxa bilmədim, beləcə, bədbəxtliyim aşkar oldu. Görəsən, bu gecəni necə keçirib? Mənim çəkdiyim ağrıları paylaşımı, yoxsa, dərin və dinc bir yuxuyamı gedib? Sırrımız aşkar oldu. İdarədəki bütün işçilər öyrəndilər. Zahirən idarəni hüzn bürüdü. Heç kəs bir söz demədi. Bəlkə, bizim kimi bədbəxt olanlar sevindilər, çünki bədbəxt insanlar özlərinə oxşayanlarda təsəlli tapırlar.

Mən idarənin müdiri Ənvər Əlləmin yanına gedəndə əvvəlcə həddindən artıq ciddi görünürdü. Amma otağından çıxmağıma icazə vermədən öncə dedi:

– Bildim və çox kədərləndim.

Mən susdum və dedi:

– Amma bu sonluq qaçılmaz idi. Hətta mənim fikrimə görə, çox gecikib.

Sonra bir az vurğu ilə dedi:

– Sənin kimi qadın öz gələcəyini məchul vədə salmamalıdır, sanki, sən öz həqiqi qiymətini bilmirsən.

Ağzımdan bir söz belə çıxmadı, o da dedi:

– Bir vaxtlar sənə “hər problemin həlli vardır” deyəndə bu sonluğu nəzərdə tuturdum. Madam ki, hər şey sonda bitər, kədərdə də bu qaydanın istisnası olmayacaq!

Mənə işlə əlaqədar faylları verərkən əlavə etdi:

– Randa xanım, sənə məsləhətim bundan ibarətdir ki, ağıl əsrində yaşadığımızı həmişə xatırlamalısən. Ona əmin olmalısən!

Bu söhbət boyunca açıq baxışlarla məni süzürdü. Daha əvvəl aramızda olan maneələr artıq yox oldu, ona nifrətim eyni miqdarda qalır; nə artır, nə də azalır. Amma artıq indi ona qərribə bir insan kimi baxmıram.

Həmin axşam atam mənə dedi:

– Randa, sənə açıq şəkildə bir şey demək istərdim, əgər Ülvan, həqiqətən, səni ürəkdən səmimi sevsəydi, heç vaxt tərk etməzdi.

Atam zarafatçı bir insandır, insanlara qarşı bədgüman olur. Mən az qala onun sözlərinə inandığıma baxmayaraq, dedim:

– O daha tənqidlərə dözə bilmədiyi üçün belə böyük bir fədakarlığı etmək qərarına gəldi. Mən onu səndən yaxşı tanıyıram, ata.

Gülümsəyərək dedi:

– Sənin xoşbəxt sona çatacağını təxmin edirəm.

Mən cavab verməyəndə o dedi:

– Eşqdən azad olduğumuza görə artıq gələcəyimizi məntiqə yönəldək. Onda başqa adamların məsləhətlərini dinləməkdə zərər yoxdur.

Narazılıqla dedim:

– Bu mövzu ancaq mənə aiddir.

– Yox, hamımıza aiddir.

Təəssüflər olsun ki, Ülvan çox uzaqlaşır, biz isə yeni həyatdan danışırıq.

Mühtəşimi Zayid

Allaha şükür! Ülvanın izzirabı olmasaydı, hər şey çox yaxşı olardı. Bu il yaz mövsümü çox xoş keçir və arada Həmas küləkləri əsir. Bəs Ülvan bu məsələni nə vaxt unudacaq? Allahım, sənə həmd olsun! Günüm dua etmək, Quran oxumaq, xörək yemək, mahnı dinləmək və film seyr etməklə keçir. İnsan səksən yaşına çatanda qaçılmaz qonağı hər an gözləyər. Allahım, hər şeyin sonu xeyir olsun! Allahım, qocalıq dövründə acizlikdən və ağrılardan bizi qoru, bu köhnə evin üzərindən mərhəmətini əsirgəmə!

Allahın dünyası möhtəşəmdir və sevgiyə layiqdir. Bəs bu dünyada şər nədir? Səma, Nil çayı, ağaclar, göyərçin dəstələri və bu gözəl səslər, sanki, Quranda olan bu ayəti oxuyurlar:

“Həqiqətən də, göylərin və yerin yaradılmasında, gecə ilə gündüzün bir-birilə əvəz olunmasında, insanlara fayda verən şeylərlə (yüklənmiş halda) dənizdə üzən gəmilərdə, Allahın göydən endirdiyi, onunla da ölmüş torpağı diriltiyi suda, (Onun) bütün heyvanatı (yer üzünə) yaymasında, küləklərin (istiqlamətinin) dəyişdirilməsində və göylə yer arasında ram edilmiş buludlarda başa düşən insanlar üçün dəlillər vardır”.

Qocalığımın bu yaşında mənə öz halıma tərək etsələr, xoşbəxt olardım. Amma mənə rahat buraxmırlar. Mən indi yaddaşımda keçmiş günlərimi xatırlayıram – inam günləri! Ziddiyyətlərlə dolu şəkk-şübhələr günləri! Cürətli meydan oxumalarla dolu ateizm günləri! Bitməyən mübahisələrlə dolu ağıl günləri! Və sonunda, inam və ümid günləri!

Ölüm gözlənilən sonuncu macəradır. Onun gözlənilməsi həyatın yüklərini yüngülləşdirir. Bir vaxt gələcək və mən ona səmimiyyətlə deyəcəyəm ki, tam şəkildə yetişmiş barı (meyvəni) qopar (ruh nəzərdə tutulur). Bir gün mən televiziyada göstərilən yeni serial barədə Ülvanla danışarkən mənə dedi:

– Babam, başının rahat olduğu üçün səni təbrik edirəm.

Onun sözü mənə narahat etdi və ona dedim:

– Hiss edirəm ki, sənin səsinə etiraz əlaməti var.

Utana-utana güldü və bir söz demədi. Mən isə dedim:

– İnsan həyatının son mərhələsində qocalıq adlanan bir şey var. Mən indi səksən yaşına yaxınlaşıram. Buna görə də vətənimin dərdlərini başqalarına tərək edərək axirətdə mənə xilas edən əməllərlə məşğul olmalıyam. Bacardığım qədər məsuliyyətlərimi vaxtında yerinə yetirdim. Sənə məsuliyyət daşımaq hissi aşılamaq üçün əlimdən gələni elədim. Hələlik tez qocalığın nəticələri ilə səni tanış edirəm. Sənin dağarcığında bir tək qəhrəman şəhid¹ var; onun fikirlərinə valeh olaraq sən ömrünün bir hissəsini keçirdin. İndi ömrünün o biri hissəsini heyrat və həsrət içində keçirirsən. Amma özüm ilə əlaqədar olaraq, heç olmasa, deyə bilərəm ki, tələbələrimdən üçünün nazir olduğunu görə nə qədər yaşadım!

¹ Sabiq Misir prezidenti Camal Abdulnasir nəzərdə tutulur. (tərc.)

Gülümsəyərək soruşdu:

– Babam, bunu uğurlarından biri olaraq sayırsan?

Qəhqəhə çəkməkdən özümü saxlaya bilmədim və dedim:

– Bu, uğur sayılmasa, qoy tarix buna qərar versin. Sənin qarşında çox çağırışlar var, bu çağırışlar zəif insanlar deyil, qəhrəmanlar yaratmağa layiqdir!

Onun qolunu incəliklə oxşayaraq sözümə davam etdim:

– Sən vəzifəni vaxtında yerinə yetir ki, sonda öləndə vicdanın rahat olsun. Allah mənə möcüzə yaratmağa imkan versəydi, Ülvan üçün ev və evlilik pulunu təmin edərdim, amma əlimizdən gələn bir şey yoxdur. İndi ağrısı və yaraları ilə mübarizə aparır, mən isə onun üçün dua etməkdən başqa bir şey edə bilmirəm. Keçmişdə Randanın atası Süleyman Mübarəkin dediyi istehzal sözləri xatırlayıram:

– Hiyləgər dərviş pozğunluqla keçirdiyi köhnə qəmsiz günləri unuttumu?

Gülümsəyərək dedim:

– Rəbbimlə aramda qorxunun yerini sevgi doldurdu. Şeytandan daha çox günahlar işlədirsən, sonra da tövbə etmək istəyirsən. Hətta pozğunluq günlərimi həyatımdakı xatirələrin ən xoş olanları arasında saxlayıram.

Lağ edərək qışqırdı:

– Vay, vay, bu müasir dərvişə baxın!

– Ay axmaq! Elə bir qənaətə gəldim ki, “Məni sevən çoxdur, amma mənim ağılımdakı sənsən” mahnısında sufizm əlaməti görürəm.

Qəhqəhə çəkərək soruşdu:

– Bəs “Dişlənildiyim gün...” mahnısında nə görürsən?

– Sən istədiyini qədər lağ et. Hörmətli müəllimin gizli şəkildə etdiyi bəzi səfil hərəkətlər yalnız sadə bir təşəkkür duası kimi sayılır.

Süleyman Mübarək qışqırdı:

– Mühtəşimi, sənin Piramida küçəsindəki fahişəxanaların və İnfitah qaçaqçıların müştərisi olduğuna şahidəm.

– Əsl problem Ülvandır. Görəsən, o, məni bədbəxtliyin ilk qığılıcımı sayır?

– Ülvən, sənin dərdlərini azaltmaq istəyirəm!

Təlaşla dedi:

– Həqiqətən, həyatımı necə davam etdirəcəyimi bilmirəm.

– Ölkəmiz bir gün sağ-salamat sahilə çatacaq.

– O gün gələne qədər mən yaşlanmış olaram, – içini çəkərək dedi:

– Allah, sizin hələ bilmədiyiniz bir çox şeylər də yaradacaqdır.

– Babam, siz nə yaxşı ki, xilasınızı gözəl sözlərdə asanca tapırsınız.

– Ülvən, 30-cu illərdə inqilab etməyə tələbələri təşviq etməklə günahlandıraraq məni işdən qovdular. O vaxt həm ailəli, həm də ən kasıb adamlardan biri idim və uşaqlarım vardı. Dövlət məktəbində çox az maaşla işlədim. Eyni zamanda tanış bir baqqalın dükanında mühasib kimi işləyirdim. Tam bir il mərciməkdən başqa bir şey bişirmədik. Atandan soruş, bunu izah edə bilər...

Məni o qədər də diqqətlə dinləmirdi, sonra narazı halda dedi:

– Özümə nifrət etmiş oldum.

Ümidlə dedim:

– Bəlkə, bu, yeni bir doğruluşun işarəsidir.

İstehza ilə dedi:

– Bəlkə də, yeni bir ölümün işarəsidir.

Təkidlə dedim:

– Gəl söhbətimiz ölümədən deyil, həyatdan olsun.

Ciddi şəkildə dedi:

– Ölüm də həyatdır!

Ürəyimdə Quranda olan bu möhtəşəm ayət surə əks-səda salırdı:

“Kim doğru yolla getsə, xeyiri onun özünə olar, kim azğınlığa düşsə, ziyanı da onun öz əleyhinə olar”.

Ülvan Fəvvaz Mühtəşimi

Qürurum incinmiş, ürəyim qırılmış vəziyyətdə küçə iti kimi məkansız dolanıram. Havanın hərarəti küçədə yeriməkdən zövq almağıma mane olur. Rayaş kafesi təklildən çəkdiyim əziyyəti xilas edir. Oturub bir fincan qəhvə istəyərək ətrafa qulaq asıram. Burada itirilmiş ümidlərin – yoxsulların ümidlərinin simvolu olmuş mərhum qəhrəman¹ tərif edilir. Eyni zamanda, burada da zəfərin və barışın qəhrəmanı² pislənir. Bu zəfər murdar bir oyundan başqa bir şey deyildir, bu barış da təslimiyyətdən başqa bir şey deyildir. İsraili turistlər Misirdə yayılmış belə söhbətləri eşidirdilər. Mən oturarkən bunları dinləyib təsəlli tapırdım.

Bu cür söhbətlərdən narahat olursansa, onda küçəyə bir nəzər sal. Keçənləri yaxşıca müşahidə et, bu, ardı-arası kəsilməyən bir hərəkətdən ibarətdir. Qəzəbli sifətlər nəyi gizlədirlər? Kişilər, qadınlar, uşaqlar, hətta hamilə qadınlar da artıq evlərində oturmurlar, hamı öz faciəsini yaşayır. Mebel və paltar mağazaları insanlarla doludur. Bu xalqın içində neçə millət yaşayır? Bu meydanın işıqları elə güclüdür ki, sinirləri pozur. Həm də turistlərin masalarında mineral su şüşələri olması insanı hövsələdən çıxarır. Bəs biz nə içirik?! Taksilərdə dəli radiolarda qəribə mahnılar verilir. Bu meydanda dəyişməyən şey yalnız ağaclar və binalardır. Radioda-

¹ Sabiq Misir prezidenti Camal Abdulnasir nəzərdə tutulur. (tərc.)

² Sabiq Misir prezidenti Ənvər Sadat nəzərdə tutulur. (tərc.)

ki yalanlar havanı doldurur və toza bulandırır. Yorğunluq... yorğunluq... Söhbətimizə qayıdaq. Xaraba kimi kiçik bir bina yüz min pounda satılır... Universitetdə akademik cinayətlər işlənir. Neçə milyoner var? Qohumlar, qaçaqçılar, şiələr və sünnilər..... “Min bir gecə” nağılları kimi çoxlu hekayələr var... Randa, səndən qaçmağın faydası yoxdur... Eşq xəstəliyi astaca sağalar, qorxuram ki, o, xroniki xəstəliklərdən biri ola. Randaya əziyyət verdiyimə görə çox əzab çəkirəm, amma yalnız bu əzabı azaldan şey özümə ikiqat əziyyət verməyimdir.

Anam və atam şam yeməyi yeyərkən onlara qibtə etdim. İşlə çox məşğul olduqlarına görə evdə təsəlli tapırlar. İş onları çox yorur, amma bu, yaxşı bir şeydir. Hesab etdiyim kimi deyil.

İkisi də ciddi şəkildə deyirlər:

– Bəsdir, ölkəmiz haqqında danışmayaq! Sizin üçün çox işləməyimiz bizə bəsdir. Öz problemlərini özün həll et, ölkənin problemlərini isə burax, ölkənin yiyəsi var.

Atamın həyəcanını hələ də xatırlayıram. İnqilab olanda alqışlamış, inqilab çökəndə yasını tutmuşdu, İftitahda isə məhv olmuşdu. Bir dəfə eşitdim ki, belə deyirdi:

– Günlər keçir, nə saçımı kəsdirmək, nə də dırnaqlarımı kəsmək üçün vaxt tapa bilərəm.

Atam deyirdi:

– İtələyə-itələyə avtobusa minirəm və acların gözündən qorumaq üçün Hananı özümə çəkirəm.

Bir dəfə də mənə dedi:

– Cümə günü – tətil günü ediləsi işlər üstümə yığılır: çimmək, başsağlığına getmək, üzr istəmək üçün vaxt tapmaq lazımdır və dincəlmək üçün bir saat qalsa, o saat içində sənin dərdlərin, ölkənin dərdləri üstümə hücum edir.

Başım qarışıq olarkən Məzunlar dənəyində müəlliməmə rast gəldim. “Ay müəllimə, nişan pozuldu”.

Əlbəttə, o, bundan razı deyil və istəyir ki, o, mən və Randa ilə birlikdə görüş təyin edim. Əlvida, müəllim-məm! Söhbət vaxtı bitdi. Sizə söz verirəm ki, həyatımın sonuna qədər boş söhbətlərin sadıq bir düşməni olacağam. Mən hesab edirdim ki, Əl Mahruki öz peşəsini dəyişdirməklə problemlərini həll etmişdir. O da hesab edir ki, zamanəni məğlub edib istədiyi şəkildə ondan istifadə edərək öz mənafeələrinə uyğun olanı etdi. Özünü necə dəyişdirdi? Santexnik peşəsini öyrəndi və diplomunu ən yaxındakı zibil qutusuna atdı. “Bəs səndə santexnika mağazası olmadan necə işləyirsən?”, – deyə ondan soruşdum. O cavab verdi ki, əlimdə avadanlıq çantasını daşıyaraq küçələrdə gəzirəm və “Santexnik... santexnik” deyə çağırıram. Mənə çoxlu sifarişlər gəlir və çox qazanıram...

İdarənin müdiri Ənvər Əllam mənimlə təkbətək olanda dedi:

– Təəssüflər olsun, amma sən düz elədin və artıq daha xoşbəxt olacaqsan.

Bir neçə həftədən sonra təcili bir iş üçün mənə Dokkadakı evinə çağırırdı. İşimiz qurtarandan sonra mənə şam yeməyinə dəvət etdi. Əvvəlcədən bu dəvəti gözləyirdim. Onun bacısı Gülüstanın yeməkdə iştirak etdiyinə heç təəccüb etmədim. Gülüstan xanım nişanımızın pozulmasına kədərləndiyini dedi. Sonra söhbət müasir mahnılardan getdi. Ənvər Əllam nümunə olaraq bizə müxtəlif mahnılar dinlətdi.

Mən dedim:

– Müəllim, yəqin ki, bunlardan xoşlanırsınız.

O dedi:

– Heç olmasa, onlara nifrət etmirəm.

Gülüstanla birlikdə oğrun-oğrun baxışlarla bir-birimizə baxırdıq, aramızda gizlədilə bilməyən bir simpatiya yarandı. Gülüstan xanım isti və ehtiraslı qadın idi. O, cazibəsini və ciddiliyini də göstərmək üçün əlindən

gələni edir, sanki, mənə demək istəyirdi ki, mən iffətli və hörmətli bir qadınam, amma cazibədarlığım heç çarə yoxdur. Bu cür qadınlardan xoşlanırsan. Mənə quzu gözləri ilə baxsa da, mən ona qurd gözləri ilə baxıram. Aşiq kimi məni qəbul etsə, nə qədər rahatlayardım! Amma necə, nə vaxt, harada? Ənvər Əllam dedi:

– Bir aydan sonra Gülüstanın yeni villasının tikintisi qurtarır və ora köçərək məni burada tək buraxacaq.

Bu söhbəti davam etdirmək məqsədilə ondan soruşdum:

– Müəllim, bəs niyə siz də onun yanına köçmürsünüz?

Cavab verdi:

– Mən də evlənmək üçün evimi təmir etdirmək istəyirəm. Evliliyimin vaxtı çatdı!

Randa Süleyman Mübarək

Zaman ümidi doğurar; eyni zamanda həm ölümə, həm də həyata gətirib çıxarar. Sıxıntıda olan insan bir gün təsəlli tapar. Allah, həqiqətən, mömin insanı köməksiz buraxmır. İndi mən və Ülvan bir idarədə işləyən iki iş yoldaşı kimi bir-birimizlə danışırıq və əməkdaşlıq edirik. Bir-birimizə qarşı elə rəftar edirik ki, guya, heç öpüşməyən iki yad iş yoldaşıyıq. Bəzən hiss edirik ki, onun mənim kimi başsağlığına ehtiyacı vardır. Artıq nə onu qınayıram, nə də ona hörmət edirəm. İndi yaşadığım yeni macərə Ənvər Əllamdır. O, məni fəvqəladə gülərlü qarşılayır, mənimlə danışarkən zərəfat edir və heyranlığını, məhəbbətini göstərir. Mən bu məsələni gözləyirdim və indi onu düşünürəm. Amma qürurum məğlubiyyəti etiraf etmək istəmir. Digər tərəfdən, anam atəşkəs dövrünün sona çatdığını və artıq danışma zamanının gəldiyini düşünür.

Biz qonaq otağında oturarkən mənə dedi:

– Bildim ki, İbrahim bəy sən ilə evlənmək üçün yenidən elçi göndərməyə hazırdır.

İbrahim bəy yaşlı bir adamdır, mədəncilik şirkətinin sahibidir, iki il bundan qabaq mən ilə evlənmək üçün elçi göndərüb rədd edilmişdi. Anam hirsələndiyimi hiss edərək dedi:

– Biz danışdıq ki, əgər məhəbbət yoxdursa, onda evlənmək üçün ürək yox, ağıl qərar verməlidir.

Etiraz edərək dedim:

– Amma o həm duldu, həm də uşaqları var!

Ümidlə dedi:

– Amma o zəngindir və biz heç bir şey xərcləmədən sən ilə evlənməyə hazırdır.

– Bu, alış-veriş deyil ki.

– Amma biz onun kimi bir adamı asanca tapa bilməyəcəyik.

Ciddi şəkildə dedim:

– Mən tələsmirəm.

Şəfqətlə dedi:

– Amma zaman çox tez keçir...

Meydan oxuyaraq dedim:

– Tarixdə ilk evlənməyən qız olmayacağam.

Atam bu söhbət boyu heç bir söz demədi. Əslində, nələr hiss etdiyimi ifadə edərkən heç də dürüst davranmamışdım. Həqiqətən, haqqımı qorumaq istəyirəm, amma qürurum bahasına deyil. Evliliyin həyata keçməsi həm pul, həm də hörmət tələb edir. Ənvər Əllam bunların ikisinə malikdir. Onun haqqında şübhələr olsaydı, hər kəs çoxdan eşitmiş olardı. Heç olmasa, onun sifəti daha xoşagələndir və fiziki baxımdan da pis deyil. Aramızdakı yaş fərqi də o qədər böyük deyil. Eşqə gəlincə, indi bunu düşünmək ağılsızlıqdır.

Uzun müddət gözləmədim. Ənvər Əllam bir səhər təqdim etdiyim hesabatı təsdiqlədikdən sonra dedi:

– İndi bir məsələ barədə sənin fikirini bilmək istəyirəm.

Ürəyim çırpınaraq soruşdum:

– Nə barədə, müəllim?

– Sənə evlənmək təklif edirəm. Nə deyirsən?

Bir söz deyə bilmədim, guya, bunu gözləməirdim. O isə dedi:

– Bəlkə, eşq haqqında yaxşı danışa bilmirəm, amma içimdə eşq var. Mən romantik bir adam deyiləm, amma evlənmək üçün bütün arzu etdiyim şərtləri sənin özündə yüksək səviyyədə tapıram...

Pıçıldadım:

– Bu gözlənilməyən bir şeydir.

– Əlbəttə, düşünmək üçün vaxta ehtiyacın olacaq. Təbii bir şeydir! Amma qoy özümdən bir az danışım, mənim kimi adamlar məsuliyyət daşıya bilməyə əmin olmadan evlənməyə cəhd etməzlər...

– Təşəkkür edirəm. Bu mövzunu düşünəcəyəm...

Axşam bu təklifi valideynlərimə dedim. Anam mənə tərəddüdsüz dedi:

– Əla bir təklifdir. Allah bərəkət etsin.

Atam isə dedi:

– Sən nəyə razılıq versən, biz də ona razılıq verərik.

Mən anamla təkbətək olanda bu evliliyi necə maliyyələşdirə biləcəyimizi ondan soruşdum. O, çətinliklə dedi:

– Atanın əlində heç nə yoxdur. Mənim əlimdə isə hələ bir az bəzək əşyaları var, onları satıb cehizini düzəldə bilərəm. Amma bu adam bizim vəziyyətimizi bilsə, yaxşı olar...

Başımдан keçən acı hadisələr həyə maskasını məhv etmişdir. Yaşadıqlarım gözlədiyimdən artıq məni yetkinləşdirdi. Bu həqiqəti açıqlamaqda ısrar etdim, amma ona bunu deməyə ehtiyac yox idi. Çünki qabaqcadan problemlərimi bilirdi. O da mənə açıq şəkildə dedi:

– Evdə hər şeyi özüm alacağam.

Əlbəttə, qəbul etdim və o dedi:

– Vaxtın qədrini bilməliyik, buna görə hər şeyi tez həll edək.

Nişan mərasimi bizim evimizdə keçirildi. Yalnız anam, atam və qardaşlarım iştirak etdilər, onun tərəfindən də Gülüstan və böyük qardaşı qatıldı. Qonşularımızın heç biri mərasimdə iştirak etmədi. Gülüstan mənə dəyərli, brilyant qaşlı qızıl bir boyunbağı hədiyyə etdi.

İçimdə çox gərginlik və əsəb keçirirdim, amma duyğularımı möhkəm saxlaya bildim. Rolumu elə gözəl oynadım ki, özüm özümə qibtə etdim. Amma otağımızda bacım Səna ilə təkbətək olanda hönkürtü ilə ağlamağa başladım. Səna kədərli-kədərli mənə baxdı, sonra dedi:

– Bu, səmərəsiz keçmişinə son bir vida olsun.

Qışqıraraq dedim:

– Həyatımdakı ən qiymətli şeyi itirdim...

Mənə yazığı gəldi və dedi:

– Səninlə eyni fikirdə deyiləm, amma qoy zaman hər şeyi həll etsin.

Mühtəşimi Zayid

Yuxarıda Randanın nişan mərasimi keçirilir. Ülvan qısa qollu köynəyini, boz şalvarını geydi. Gənc və gözəl üzündə kədər açıq-aydın görünürdü... Görəsən, bu lənətli saatda onun içində nə fırtınalar qopur? Bu hissin acılığının şeirlərdə dadına baxmışam. Ona deyə biləcək bir sözüm varmı? Yalnız baxmaq və gülümsəməkdən başqa əlimdən heç nə gəlmir. Evdən çıxarkən əlini yelləyərək həmişəki kimi məni salamladı:

– Salamət qal, babam.

Birdən kefim pozuldu, sanki, bir kilo qara və qırmızı bibər udmuşam. Dua etməkdən imtina etdim. Dəli, səfil bir dünya! Ay torpağın altında yatan sevimlilərim, nə qədər çoxsunuz! Heç bir səbəb olmadan xatirələriniz yaddaşımda fırlanır. Sizdən qabaq yüzlərlə peyğəmbərlər və pirlər torpağa tapşırıldılar. Həyatın ən yaxşı şeyi olan insan torpağa tapşırıldığı üçün ona (torpağa) eşq olsun. Bəs niyə çağlayan şəlalə kimi keçmiş fəal bir vulkanın gücüylə üstümə fısqırır? İnqilab şüarları¹ yenidən əks-səda verir; ya müstəqillik, ya da ölüm; xalq kraldan daha üstündür; Qahirədə atəş səsləri... Ölübgedənin böyüklüyü və uduzması²... Arxasınca gələnin böyüklüyü və pisləşməsi³... Misirdə baş verənlər üst-üstə qıtlıq və borc gətirir. Ay sevimli ölənlərim, nə qədər çoxsunuz! Nə ölümü, nə də xəstəliyi ağlınıza heç vaxt gətirməmisiniz. İçinizdə konyakla zəncəfil qarısdıran, şənliklərdə qadınların arxasından gedənlər, qumar masasını çətinliklə tərk edənlər vardı. Hətta bəzən xaşxaş daşıyıb satan gəmi ətrafında dönüb dayanarkən ay işığında özündən gedib özünü Nil çayına atanlar vardı. Konstitusiya gününün ildönümündə özlərinə meydan oxuyan polislərlə əsgərlərin ətrafına yığışan, imanla və daşlarla silahlanan gənc adamlar da vardı. Qızışan döyüşü görmüş kimi, güllələrin və ağır, zalım addımların səsinə eşitmiş kimi oluram. Ay əziz ölənlərim, nə qədər çoxsunuz...

Əzhər Universitetindən məzun olan babamın xatirələri də var. O, ərəb dili qrammatikasının müəllimi idi, oxuma-yazma bilməyən nənəmlə klassik ərəbcə danışdı. Soyundan gələn, ağılı başında olan və olmayan

¹ Misirdə baş verən 23 iyul 1952-ci il inqilabı nəzərdə tutulur. (tərc.)

² Sabiq Misir prezidenti Camal Abdulnasir, 1967-ci ilin 5-10 iyun tarixlərində İsrail və Misir arasında baş verən və İsrailin qələbəsi ilə nəticələnən müharibə nəzərdə tutulur. (tərc.)

³ Misirin sabiq prezidenti Ənvər Sadat nəzərdə tutulur. (tərc.)

övladları və nəvələri günümüzə qədər həm ağıllı, həm ağılsız işlər etdilər və yenə də işlərinə davam edirlər. Ay dünyanın ən səfil adamları¹, mənim nəvəmin günahı nədir? Övladlarınıza pul və təhlükəsizlik bağışladınız. Bizə isə pərişanlıq, yoxsulluq və borclar varis etdiniz. Sanki, inqilab sizə sevinc və bizə kədər gətirsin deyə baş verdi. Allahım, dünyadan imtina etmək üçün mənə cəsarəti nə vaxt bağışlayacaqsan? Real ola bilməyəcək möcüzələri haçana qədər arzu etməyi davam edəcəyəm? Nə vaxt havada uçacağam? Və ya su üstündə yeriəcəyəm?! Nə vaxt zalıma barmağımla işarə edəndə yandıracağam və beləliklə, dünyanı onun pisliliklərindən qurtaracağam? Əslində, bu təcrübə² uğursuz oldu. Böyük nemət kimi bu təcrübədən istifadə edə bilmədik, buna görə də onu vəfasızlıq, eqoizm və xəyanətlə çirklətdik.

Hirsimi sakitləşdirmək məqsədilə indi evimdə obaş-bubaşa gəzirəm, köhnəlmiş mebelləri nəzərdən keçirirəm, sanki, onlarla vidalaşıram. Divanın arxalığının tam ortasında sədəf bir hilalın içində fars xətt ilə yazılmış bu hikməti oxudum: “Səbirli insan arzu etdiyinə nail olur”. Allahım! Hansı səbirdən danışılır? Min illərdir insan səbir edir, axırda səbir fəsada, ümid də zəifliyə çevrilir. Bir stəkan cirə içib yerimə qayıdıram. Birdən bir gülümsəmə üzümü işıqlandırır. Gülümsəməmi? Bu gülümsəmə indi haradan çıxıb? Böyük ağrıların içində itən bu gülümsəmə çox uzaqlardan gəlir. Şərabın nəfəsi ilə və haram yerlərdəki gözəl fahişələrin təri ilə islanan bir gülümsəmə... Rəqqasə Zumurruda yarıcıpaq rəqs edib “Dizlərimə qədər sudayam” mahnısını oxuyur. Bu, cəmiyyətin nifrət etdiyi fahişəlik gecələrində baş verir. Bu gecələrdə fahişələr incilər kimi sözlər deyirlər. Təvazökarlıqla bizdən soruşurlar

¹ O dövr Misirin iqtidarında olan məsullar nəzərdə tutulur. (tərc.)

² 23 iyul 1952-ci il inqilabı nəzərdə tutulur. (tərc.)

ki, biz sizin hakimlərinizdən daha mərhəmətli deyilikmi? Biz sizi şənləndirmək üçün əlimizdən gələni edirik, amma hakimləriniz özlərini şənləndirmək üçün sizi aldadırlar...

Bu xatirələr o vaxtsız gülümsəmənin eyham etdiyi şeylər idi, o gülümsəmə dəli bir dünyada ürəyiqırıq birinə işıldayırdı.

Bu günlər üçün çox peşmanlıq var və Allahın bağışlanmasına çox ümid vardır. Edilə biləcək, ya da edilə bilməyəcək şeylər və nə edilməsi, ya da edilməməsi lazım olduğu haqqında soruşularkən oğrular qəniməti paylaşmaqla məşğul olurlar. Allaha, möcüzə yaradan hər kəsə və oxumuş alimlərə sığınırım ki, bu uzun zülm gəcəsinə son versinlər!

Yatmazdan bir az əvvəl Fəvvaz ilə Hana mənimlə danışmağa gəldilər. Fəvvaz soruşdu:

– Ülvanla bağlı nə fikirdəsən?

Sakit şəkildə əminliklə dedim:

– Yaxşı olacaq. Ülvan güclüdür, bu böhranı sağ-salamat aşacaq.

Hana dedi:

– O, indi azaddır və istədiyi yolu seçə bilər.

– Unutma ki, bu qərarı verən özü oldu.

Mən yatmazdan əvvəl Ülvanın qayıtmasına ümid edirdim. Ağlıma həm köhnə, həm də yeni bir fikir gəldi: insan həm dünyanı sevməli, həm də zəncirlərini qırmalıdır. Yenidən özümə deməyə başladım ki, nə qədər sevdiklərimi itirdim! Öz övladlarını əzən bu dünyada onlarla, həqiqətən, uzun bir müddət yaşamışammi?!

Ülvan Fəvvaz Mühtəşimi

Heç sıxılmadan rolumu oynayırdım. İdarədə Randanın oturduğu yerə gedib əlimi uzatdım.

– Səni təbrik edirəm.

Ötəri bir baxışla mənə baxaraq pıçıldadı:

– Təşəkkür edirəm, sənin üçün olsun.

Yanıdakı boş yerdən istifadə edərək Randaya yaxın oturdum və dedim:

– Sənə etiraf edirəm ki, sənin üçün daha yaxşı bir seçim ümid edirdim.

Sakitcə soruşdu:

– Bunun eybi nədir?

– Həqiqətən, demək istərdim ki, sənə ən yaxşı evlilik layiqdir.

Qeyri-müəyyən şəkildə gülümsəyərək dedi:

– Bu, sənin xoş zənnindir!

Özümə dedim ki, bu səhifəni sonsuzluğa qədər bağlamalıyam. Bu xatirəni tamamilən məhv etmək üçün bu ağrıya dözməliyik. Əgər qəmə təslim olsam, dəli olaram.

Mən müdirin gəldiyini eşidəndə dərhal yanına getdim və ona dedim:

– Bağışlayın, sizi təbrik etməyə gəldim.

Mehriban səslə dedi:

– Əgər sən bu məsələdən əl çəkməmiş olsaydın, mən ona yaxınlaşmazdım.

– Siz həmişə düz edirsiniz.

– Təşəkkür edirəm. Sənin üçün olsun. Bu gündən etibarən sən də özünü düşünməlisən...

Ona nə deyim, bilmədim. Sözüünü davam etdirdi:

– Sənin yolun açıqdır, ancaq rahat və dinc bir zəhinlə düşünməlisən.

Gedərkən ona dedim:

– Dəyərli bir nəsihətdir, müəllim.

Sonra dedi:

– Bacım yeni villasına köçməsinə qeyd etmək üçün hamımızı çaya dəvət edir...

– Düzdür, yolum açıqdır, – dedim. – Bu dəvəti sevinclə qəbul edirəm.

Özümü satmaq fikrinin ağılıma gəlmədiyinə baxmayaraq, dəvəti qəbul etdim. İsti və nəmli havada saat altı üçün oraya getdim. Villa Ənvər Əllamın evindən çox uzaq deyildi. Kiçik və zərif idi, çəhrayılı və bənövşəyli güllərlə dolu bir bağçası vardı. Divarlarında asılmış yağlı boyalı tabloları olan və yeni, çəhrayı rəngli mebellə döşənməmiş bir salonda oturdum. Gülüstan aramıza oturdu, cazibədar bədənini ortaya çıxaran ağ bir paltar geymişdi. Ənvər Əllam dedi:

– Bu mərasimdə ancaq biz iştirak edirik, çünki səni ailəmizin bir üzvü olaraq görürük.

Gülüstan Ənvər Əllama yumşaq səsle dedi:

– Sənin iş yoldaşların arasında yalnız onun əxlaqını bəyəniyəm!

Mən ona təşəkkür edərkən Ənvər Əllam qəhqəhə çəkərək dedi:

– Həqiqətən də, haqlısan.

Biz tort yeyir, çay içirdik.

Ənvər Əllam sözünü davam etdirərək dedi:

– Məzhəb müharibələrinin çox pis təsirləri olacağı deyilir.

Gülüstan soruşdu:

– Bu nə deməkdir?

Öz növbəmdə soruşdum:

– Hökumət haradadır?

Ənvər dedi:

– Bu günlər qatma-qarışıqdır.

Gülüstan mənə baxıb təəssüflə dedi:

– Sənin yazıq nəslinin şəfqətə ehtiyacı var.

Hırs ilə əlavə etdim:

– Bu nəsil də danlanılmalıdır.

Ənvər Əllam ayağa qalxaraq dedi:

– Mənə bir neçə dəqiqə icazə verin, təcili telefonla danışmalıyam.

Gülüstan təkliddə mənə mehribanlıqla pıçıldadı:

– Sənin kimi adamlar xeyirə layiqdirlər...

Nə demək istədiyini soruşdum. Siyasəti nəzərdə tutur, yoxsa mənim şəxsi tragediyamı? Amma Gülüstanın yetkin və cazibədar bədəninin bu qədər yaxınlığı məni həyəcanlandırmışdı. Heç bir utancaqlıq hiss etmədən o bədənə baxdım. O anda tək istədiyim ona sahib olmaq idi.

Boğazım qurumuşdu və mən pıçıldadım:

– Səninlə tək qalmaq istəyirəm.

Sakitcə dedi:

– Mən də səninlə tək qalmaq istəyirəm.

İçimdən keçən elektrik cərəyanı qəflətən dayandı. Gülüstan az sözlərlə çox şeylər ifadə etdi. Cürətli xəyallarım son verərkən məni yanına çağırmış kimi oldu. Sözlərini açıqlamağı davam edərək dedi:

– Mən özümə hörmət edirəm və özlərinə hörmət edən insanları da təqdir edirəm.

Mən məyusluğumu gizlədərək dedim:

– Bunu eşitdiyimə görə çox şadam.

– Mənim qapım həmişə sənin üzünə açıqdır. Mən sənin haqqında çox şey bilirəm, amma sən mənim haqqımda çox şey bilmirsən...

Randa Süleyman Mübarək

O, tez evlənmək istəyir, mən isə onu təxirə salmaq üçün hər hansı bir bəhanə tapa bilmirəm. Toyun Gülüstan xanımın villasında keçirilməsinə qərar verdik. Amma atam toyda iştirak edə bilmədi. Sakit bir toy idi,

amma yüksək səviyyəli yeməkləri, şirkətin böyük iş adamlarının iştirakı ilə zəngin idi. Mən saxta sevinc maskasını üzümə keçirib yenə də rol oynayırdım. Həqiqətən, bunu bacara bilmək üçün çoxlu dua edirdim. Bu işdə uğurlu olmağı və yeni həyatıma alışmağı çox istəyirdim. Ən çox qorxduğum şey Ülvanın da qonaqlar arasında olması idi, amma yox idi. Artıq ona qarşı bir bağlılıq hiss etməsəm də, tamamilə laqeyd də deyiləm. Görəsən, bu gecənin bəyi Ülvan olsaydı, nə edərdi? Bütün ömrüm boyu özümü ondan başqa kimsəyə təslim etməyəcəyimi düşünürdüm. Amma qədər insanı başqa yola aparır. Bir gün Ənvəri sevə bilməyi düşünmək hissi mənə hələlik bəs eləyir.

Toydan sonra bizi təbrik edənlər, xüsusən, mənim ailəmdən olanlar hədiyyələrlə bizə gəlirdi. Daha sonra Ənvərin ətrafındakılar hər gün dəstə-dəstə gəlirdilər. Onlara: “Xoş gəldiniz”, – deyib içki süfrəsi hazırlayırdım. Hər gecə bu səfil kişi axını evimizə yığışır. Bu cür insanların həmişə gəlməsi və onlara saxta iltifat göstərilmək artıq məni yorur. Buna görə də Ənvərə dedim:

– İş adamları olan dostların həddindən çoxdur.

Açıq şəkildə dedi:

– Həqiqətən, onlar bizim gələcəyimizdir.

Heyrətlə soruşdum:

– Nə demək istəyirsən?

– Mənim vəzifəm – bizim əsl gələcəyimiz bu adamlardan asılıdır. Ona görə də bu adamların özlərini evlərindəymiş kimi və tam rahat hiss etmələri üçün əlindən gələni əsirgəmə.

Onda bu, iş ziyarətləridir!

Özümü narahat hiss etdim və ona dedim:

– Sən maddi vəziyyətinin yaxşı olduğunu demişdin.

Kobud şəkildə dedi:

– Düzdür, amma getdikcə artan bu bahaçılıqda heç kəsin əmin-amanlığı yoxdur.

Çox kədərləndim. O isə həyəcanla sözlərinə davam etdi:

– İnsanın bu zamanədə böyük bir sərvəti olmasa, Allah onu qəhr etsin...

– Rahatca yaşamamıza çatacaq qədər olsa, bəs eləmir?

– Rahatcamı? Mərhəmətsiz bir yanıdayıq, canım.

Hə, indi onun əsl siması ortaya çıxır. Nə səbirli olmağı düşünmək istəyir, nə də həyatda təcridcən yüksəlməyə dözə bilir. Həm də bu cür davranışının mənə necə təsir etdiyinə qətiyyən əhəmiyyət vermir. Sanki, mənə deyir ki, mən belə adamam. Nə deyirsən?! O, bu dünyada yalnız öz ehtiraslarını, öz maraqlarını güdür. Ancaq öz mənafeyini düşünür, sanki, onun geniş strategiyasında oynaya biləcəyim roldan başqa zehmində mənimlə bağlı bir fikri yoxdur. Hətta öz ehtirasını gizlədə bilmir. Sözü əsl mənasında, heç gözlənilməyən bir şeydir. Eşqin də heç yeri və mənası yoxdur. Tezliklə xəyal qırıqlığı və özümü boş yerə satmağımı hiss etdim. Bəlkə də, vəziyyət bundan daha pis idi. Xəyal qırıqlığımı etiraf etməkdən utanırdım. Aldadılmışdım, heç olmasa, bir hədəf olduğumu düşünmüşdüm, amma hədəfə aparan bir vasitədən başqa bir şey olmadığını kəşf etdim. Mənim vəzifəm qonaqlara iltifat göstərmək, şənləndirmək və içki təqdim etməkdir. Hətta bəzən Ənvər axşamkı işlərini təxirə sala bilməyəcəyini deyərək qonaqları qəbul edib şənləndirməyi mənə tapşırdı.

Gülərək mənə dedi:

– Bu, sənin idarədəki vəzifənin davamıdır.

Etiraz edərək dedim:

– Amma bu insanlarla mənim ortaq heç bir nöqtəm yoxdur.

– Bu, mühüm deyil. Gözəl danışmağın, ağıllı və mədəni olmağın bəsidir.

– İkimiz şərikik, xüsusilə, bizim işimiz olanda bir-birimizi əvəz edə bilməliyik...

Bal ayımız əsnasında ağzımdan ilk dəfə sərt bir söz çıxırdı:

– Bu dil bazar dilidir. Bu dillə rəftar edəcəyim heç vaxt ağlıma gəlməzdi!

Gülümsəyərək dedi:

– Buna nə qədər tez öyrəşsən, o qədər yaxşıdır!

Onun istehzası məni elə incitdi ki, təcrübəmin sürətlə uğursuzluğa çevrildiyini hiss etdim. İçki içən, lovğalanaraq gülən, bütün sərhədləri qaldırmaq üçün qaçan adamların arasında özümü tək hiss etdim. Kobud bir zarafat eşitdim, içimdə bir hirs və hiddət dalğasının qabardığını hiss etdim. Soyuqqanlıqla dedim:

– Bəsdir!

Hamı mənə qəzəblə baxdı və mən çox sərt dedim:

– Bəsdir, içməyi qurtarın!

Onlardan biri soruşdu:

– Ədəb qaydalarına riayət etmədik?

Etinasız şəkildə dedim:

– Bələ hesab edirəm!

– Bəlkə, getməyimizi nəzərdə tutursan?

Çox qəzəblə dedim:

– Əlbəttə ki!

Bərbad vəziyyətdə idim. Şübhələr və narahatlıqlar içində qıvrılırdım. Ənvər gecəyarısı qayıtdı, mənə baxan kimi soruşdu:

– Xeyir ola?!

– Bura evdir, meyxana deyil.

– Nə olub?

– Sözüün qızası, onları qovdum. Necə istəyirsən, elə başa düş...

Heç danışmadan taqətsiz halda qarşımdakı kreslo-ya çökdü. Bir az sakitləşəndən sonra pıçıldadı:

- Böyük bir bina çökdü.
Qışqırdım:
– Səfillərdən bir qrupun üstünə...
– Xəyal qırıqlığı...
Hiddətlə soruşdum:
– Başa düşmək istəmirsən?
Narahat halda dedi:
– Hesab edirdim ki, sən daha müdriksən...
Əlavə etdim:
– Həqiqətən, mən səni başa düşə bilmirəm, sən qərribə bir adamsan...
Narahat halda əlavə etdi:
– Bu ancaq anlaşılmazlıqdır.
– Anlaşılmazlıq?!
– Yəni mənim tərəfimdən bir səhvdir...
Qışqırdım:
– Həqiqətən, sən alçaq bir adamsan!
Özümü saxlamaq üçün əli ilə mənə işarə edərək dedi:
– Yox... yox... yox... Belə sözlərdən istifadə etməyə ehtiyac yoxdur. Mən uzun müddətdən bəri belə hirsələnməmişdim...
– Bu, sənin əleyhinə sübutdur...
– Sakitləş. Bir səhv etdin, onu düzəltməliyik...
İsrarla dedim:
– Mən getdim.
– Niyə tələsirsən? Səhərə qədər gözlə...
– Bu evdə bir dəqiqə daha qalmayacağam.
Etiraz etmədi:
– Necə istəyirsən, o cür olsun, amma hirsələnməyə ehtiyac yoxdur...

Mühtəşimi Zayid

“Allah zalımları sevmir”. Ay kişi, bu nə qərardır?! Mayın 15-də inqilab elan edirsən, sonra sentyabrın 5-də məhv edirsən? Bütün misirliləri, müsəlmanları, qiptiləri, partiyalıları, fikir adamlarını həbsə atırsan. Sərbəst qalanlar yalnız opportunistlərdirlər. Allah yardımçın olsun, Misir!

“Bu dünyada kor olan kəs axirətdə də kor olacaq və üstəlik (haqq) yoldan daha çox azacaqdır”.

Səəd Zağlülün “Beyt əl Ümmə” sarayında ev həbsi cəzasının verildiyi və opportunistlərin süni bir sədaqət nümayişi ilə bu saraya doğru sürünməyə başladıkları günü xatırlayıram. Misir, ağır tarixində baş verən hadisələrin niyə yenidən baş verməsini istəyirsən? Qaranlıq, zülm dövrünü xatırlayıram. 1919-cu il inqilabı¹ həqiqət, yoxsa əfsanə idi?! (Güclü olan insan güləşdə qalib gələn yox, qəzəblənəndə özünü ələ alandır.) Görəsən, sabah bizi nələr gözləyir?

Mən dünən ən yaxın və son dostumu itirdim. Bizim ibtidai məktəbə getdiyimiz gündən bəri başlayan dostluğumuz yetmiş beş il davam etdi. Əgər qocalıq və nəqliyyat vasitələrinin çətinliyi olmasaydı... Ah! Cənazə mərasimində iştirak etməkdə ısrar etdim, Həcc kimi çətin bir səfər idi. Gedərkən Ülvana söykəndim. Daha sonra yas çadırında zəngin ömür çarxını nəzərdən keçirdim: Məktəb, küçə... kafe... meyxana... tələ-

¹ Birinci Dünya savaşını bitdiyinə baxmayaraq, Misirdəki İngilis hegemonluğu sona çatmadı. 1919-cu ilin mart ayında Səəd Zağlül müstəqillik mübarizəsini başlatdı. Misir xalqı Səəd Zağlülə böyük dəstək verdi. İngilislər Səədi və tərəfdəşlərini həbs edib Maltaya sürgünə göndərəndə xalq meydanlara axışdı. Birinci Misir inqilabı (1919-cu il inqilabı) belə başladı. Nəticədə, 22 Fevral 1922-ci il tarixində İngiltərə müstəqil Misirin qurulmasını qəbul etdi, ancaq ölkədə İngilis idarəsi qanunlarla zəmanət altına alındı. 1923-cü ildə parlament quruldu, 1924-cü ildə Səəd Zağlül Misirin ilk baş naziri kimi tarixə düşdü, ancaq cəmi birçə il vəzifədə qaldı. (tərc.)

bə dərnəkləri... toylar... ad günləri... eyni sifətlər... eyni təbəssümlər... Son fikri eşitdinmi? Həyatdan şikayət... Hər şeydə fikrimiz bir olsa, futbol komandalarında fikrimiz ayrı ola bilərmiz? Boş mədəyə bir stəkan su iç... Zəhin inkişafetdirici dərmanı unutma... Beş sentyabr hadisələri haqqında sənin fikrini öyrənə bilmədim, amma nə söyləyəcəyini qətiliklə bilirəm. Bu xatirələr əsnasında Quran oxunmağa başladı: “Hər bir nəfs ölümü dadacaq”.

Ölüm hiyləgər təbəssümüylə tez gəldi və mənim yanıma oturdu. Tələsmə, mənim ölümümə bir addım qaldı. Köhnə dostumun ölümü mənim ölümümün hazırlığıdır. Hər şeyi görə bilirəm: ölünün yuyulması, basdırılması, tabut daşıyanlar... Mənim üçün yazılan nekroloqu oxuyuram: Mühtəşimi Zayid, köhnə pedaqoq və Milli Gənclər Hərəkatının mənsubu. Onu xatırlayırsanmı? İllər əvvəl öldüyünü düşünürdüm. Düzdür, uzun ömür idi, amma indi gözümə qısaciq bir an kimi görünür. Eşq, şiddət, hirs, ümid... nə çox gedənlər var! İndi sənin tabutun içində olmağınla mənim sənəin arxandan getməyim, ya da bunun tərsi arasında heç bir fərq yoxdur. Onun oğlu məni səmimiyyətlə salamladı və mənə dedi ki, atam ölərkən mənə sizə salam söyləməyi tapşırıdı...

O axşam oğlum Fəvvaz məni danladı:

– Sənəin yaşında olanlar üçün bu cür öhdəçilikləri yerinə yetirmək vacib deyil.

Hana isə dedi:

– Bu gün “Ev avadanlıqlarını necə təmir edə bilərsən” adlı çox qiymətli bir kitab aldım. Bəlkə, bu kitab bizi santexnik və elektrik ustası çağırmaqdan xilas edər.

Onda Ülvan soruşdu:

– Hakimlərdən bizi qurtaran bir kitab yoxdurmu?

Fəvvaz dedi:

– Camaat həbs olunanlardan başqa bir şey haqqında danışmır...

Ülvan qəzəblə əlavə etdi:

– Mənim müəlliməm Əliyə həbsdə, dostum Mahmud əl Mahruki həbsdə!

Söhbəti yumşaltmaq məqsədilə dedim:

– Günahsız olanlar zərər görməsinlər deyə onların sürətlə məhkəməyə çıxarılacağına söz verildi.

– Babam, bu yalanlara hələ də inanırsan?

Ülvanın başı qarışıq olduğuna görə həbsə girməkdən xilas oldu. Heyif məhbuslara!

Biz təkbətək olanda Ülvan dedim:

– Keçirdiyin böhranın öhdəsindən gəlmək üçün kifayət qədər cəsarət toplaya biləcəyinə ümid edirəm.

Zarafatla dedi:

– Fəlakətlər çoxalanda sərtliklərini və sıxlıqlarını itirirlər...

Televizoru söndürüb yerinə qayıdarkən dedi:

– Babam, sənə bir sirrimi açacağam...

Diqqətlə qulaq asdım və o dedi:

– Randanın əri Ənvər Əllamın bacısı ilə evlənməyim üçün mənə güclü eyhamlar vurulur...

– Doğrumu?! Mənə daha təfəsilatlı məlumat ver...

– O qadın duldur. Məndən iyirmi yaş böyükdür və çox zəngindir.

– Bəs görünüşü necədir?

– Hesab etdiyini kimi deyil. Amma müəyyən dərəcədə xoş və hörmətli bir qadındır.

Səssizliyimi görüb məndən soruşdu:

– Nə deyirsən, baba?

Pis vəziyyətdə olduğumu hiss edərək dedim:

– Bu, son dərəcə şəxsi bir qərarıdır, buna görə də özün bu qərar barədə tək düşünsən, daha yaxşı olar.

– Amma mən sənə fikrini öyrənməkdə israrlıyam.

– Onu sevirsən?

– Xeyr, sevmirəm, amma nifrət də etmirəm...

– Nə deyəcəyimi bilmirəm...

– Bir şey de...

– O qadının müqəddəratını təyin etməyə haqqım yoxdur. Mən başqa bir nəsilə mənsub adamam, mənim fikrimi öyrənmək məqsədəuyğun deyil.

– Amma mən sənin söhbətdən yayınmağına belə alışqan deyiləm...

Bir müddət susdum, sonra əlavə etdim:

– Bu məsələnin inkar olunmayan üstünlükləri var, eyni zamanda inkar olunmayan qüsurları da var. Amma sənin vəziyyətində üstünlükləri qüsurlarından çoxdur!

Gülümsəyərək dedi:

– Özümü satmağı rədd edirəm!

Birdən içimdə rahatladığımı hiss etdim, amma ondan soruşdum:

– Qərara gəlməzdən əvvəl lazımı şəkildə düşündün?

– Lap çox düşündüm.

– Allaha dua edirəm ki, bu qadının yerinə yaxşı bir qadın yetirsin sənə.

Ülvan Fəvvaz Mühtəşimi

Mən evdən çıxarkən babam mənə dedi:

– Ülvan, bildinmi?

Sual dolu nəzərlərlə ona baxdım, babam dedi:

– Randa boşanıb!

Bir anda içimi həm heyret, həm qorxu, həm də qəribə bir rahatlıq bürüdü. Qışqırdım:

– O, hələ bal ayındadır!

– Bu səhər anan bu xəbəri mənə dedi.

– Belə şey olar?

– Birlikdə yaşamaq qeyri-mümkün olanda... olar.

Babam mənimlə sağollaşarkən dedi:

– İşdə sənə sürpriz olmasın deyə indidən xəbərdarlıq etmək istədim.

İşə gedərkən yol boyu düşüncələrimə və duyğularıma qapılırdım, yalnız öz kədərimi və sevincimi hiss edirdim. Kədər Randanı bürüdüyü kimi bütün büroya tezliklə yayıldı.

Randaya salam verib dedim:

– Mən...

Sözümü kəsdi:

– Sağ ol.

Səmimiyyətlə dedim:

– Sən buna layiq deyilsən.

Sakitcə dedi:

– Təkrar təşəkkür edirəm. Amma artıq yetər.

Randa büroda olmadığı müddətdə çox söz-söhbət və şayiələr gəzirdi. Çox qəribə şeylər eşitdim... Gec yaşda evlənənlər üçün belə uğursuzluğa uğrayırlar və tez boşanırlar... Yox... yox... O adam pozğunmuş... Əllərinin hərəkətlərinə diqqət edin... Xeyr, problem Randanın soyuq olmasındadır, görünüşü gözəl olmaq hər şey demək deyil ki... Deyirlər ki, Ənvərin öz bacısı ilə intim əlaqəsi var... Bunları dinlədim və sıxıldım. Səni sevirəm, Randa, əvvəlki kimi, hətta bəlkə, daha da çox. Səni belə məğlub görmək məni kədərləndirir. Yaralanmış qürurun üçün kədərlənirəm. Mən düşündüm ki, bu sirri öyrənmək üçün Ənvər Əllama yaxınlaşım. Bu hadisə üçün kədərləndiyimi ona bildirdim. Mənə istehza ilə baxaraq pıçıldadı:

– Təşəkkür edirəm!

Ənvərin səmimiliyimə şübhə etdiyini anlayaraq dedim:

– İkiniz üçün də kədərləndim.

Soyuqqanlıqla dedi:

– Kədərlənməyə səbəb yoxdur.

Sonra təqdim etdiyim sənədlərə baxdı.

Gülüstan xanım məni evinə dəvət etdi. Heç tərəddüd etmədən dəvəti qəbul etdim, onun boşanmanın

əsl səbəbini izah edəcəyindən əmin idim. O, gəlin kimi bəzənmişdi. Gileylənərək mənə dedi:

- Yalnız mən dəvət edəndə ziyarətimə gəlirsən?
- Sənə əziyyət vermək istəmirəm.
- Bu mənasız bir bəhanədir, sən də bunu bilirsen. Mənə findıqlı dondurma gətirdi, sonra dedi:
- Ağılıma bir fikir gəldi.

Ona maraqla baxdım və dedi:

- Böyük qardaşım öz işlərindən mənə vaxt ayıra bilmir, sən mənə işlərimdə kömək edərsən?

Bu təklif qarşıma çıxan dİbsiz bir uçurum kimi gözümə göründü. Dedim:

- Bu təklif böyük qardaşını incidə bilər!
- O özü bu təklifin tərəfdandır.

Utanaraq dedim:

- Düşünmək üçün mənə vaxt ver, çünki bəzi dostlarım təklif etdilər ki, magistratura pilləsində təhsilimi davam etdirim.

- Bu iş sadədir, amma etibarlı bir adam tələb edir.
- Düşünmək vaxtı çox az olacaq...

Gülüstən birdən öz keçmişini haqqında mənə bəzi əhəmiyyətli məlumatlar verməyə başladı:

- Köhnə evliliyim üçün çox zaman acgözlükdə günahlandırılırdım. Əslində, məni özümdən otuz yaş böyük bir kişi ilə evləndirən atam idi. Buna baxmayaraq, onunla dürüst və hörmətli bir həyat yaşadım. Adım tərtəmiz qaldı.

Gülüstənə dedim:

- Sən bir hörmət nümunəsisən.

Sonra hiyləgərcəsinə əlavə etdim:

- Ənvər bəy də hörmətli bir adamdır, amma bəd-bəxtliyinə bax...

Şübhə dolu nəzərlərlə mənə baxaraq soruşdu:

- Onun üçün kədərlənirsən, yoxsa arvadı üçün?

Meydan oxuyaraq dedim:

- Olan olub, keçən keçib!
- Doğrudanmı?
- Həqiqət belədir.
- Onda başqalarının dərdlərini kənara qoy, öz dərdlərimizlə maraqlanaq!
- Çaşdım, nə deyəcəyimi bilmədim. Sonra Gülüstan mənə qardaşını xatırladaraq dedi:
 - Sən başa düşürsən, mən də...
- Bir az həyəcanlı dedi:
 - Qürurumu qoruyaraq öz xoşbəxtliyimi axtarmağa mənim də haqqım var.
- Susmağım onun diqqətini çəkməsin deyə cavab verdim:
 - Belə möhkəm məntiqə hörmət edirəm...
- Şirin-şirin dedi:
 - Heç peşman olmayacaqsan. Mən gözləyirəm.

Randa Süleyman Mübarək

Heyrət içində fırlanan altı göz var. Mənim gözlərim anamın gözlərində, mənim gözlərim atamın gözlərində, anamın gözləri də atamın gözlərində – hamısı da bildirmədən bir-birindən qaçıb uzaqlaşır. Gecənin o saatında evə gəldiyimi görən anamı dəhşət bürüdü. Üzü sapsarı saraldı. Atam yatırdı. Anam pıçıldadı :

- Randa... Nə oldu?
- Dəhlizin ortasında dayandığ, içimdəki bütün duyğular birdən boşaldı:
 - Boşanıram!
 - Anama hekayəni bütün təfəsilatları ilə izah etdim. Atam isə səhər yeməyindən sonra hissə-hissə bu məsələni öyrəndi. Ona dedim:
 - Heç vaxt onunla razılaşmağım mümkün deyil...

Sonra anam qonaqlardan və içkilərdən danışmağa başladı. Atamın üzü hirsdən qıpqırmızı oldu. Atama dedim:

– Səhhətinə diqqət et. Daha bu şeyləri özünə yükləmə...

Qəzəblə dedi:

– Hər şeyi başa düşdüm. Əgər gücüm çatsaydı, onu əzərdim.

– Buna ehtiyac yoxdur, o, öz uğursuzluğunu tez etiraf etdi.

– Qabaqcadan niyyətini necə başa düşmədin?

– Hər kəsin gizlədiyi sirləri vardır. Aldandığımı inkar etmirəm.

– Bir vəkillə məsləhətləşsək, yaxşı olacaq.

– Bu, skandalın yayılması üçün ən qısa yoldur. Digər tərəfdən, o heç bir etiraz göstərmədən bütün haqlarımı etiraf etdi.

– Belə tələsik boşanmaq pis dillərə düşməyinə – şayiələrə səbəb ola bilər?

– Özümdən əminəm, hər şey tezliklə unudulub gedəcək.

İş yoldaşlarımdan heç birinin məni incidən bir şey demədiyinə baxmayaraq, baxışlarında gizlənmiş suallar olduğunu hiss edirdim, xüsusilə, Ülvanın baxışında... Bir dəfə tək olanda mənə dedi:

– Mən çox kədərlənirəm.

Soyuqqanlıqla soruşdum:

– Niyə?

– Bəlkə də, günahkarlıq duyğusudur.

– Olan oldu, sənlik deyil.

Gözlərini məndən qaçıraraq dedi:

– Səni hələ də sevirəm.

Sərt şəkildə dedim:

– Zəhmət olmasa, bu barədə danışma. Belə sözlər eşitmək istəmirəm.

Zaman keçdikcə hər şeydən inciyirdim, hətta özümdən belə. Özüm üçün kədərləndiyim qədər Ülvan üçün də kədərlənirdim. Bir dəfə beynim saf oldu: “Görəsən, Gülüstanla Ülvan arasındakı münasibət necə bitəcək”, – sualını özümdən soruşdum. Günün birində onunla evlənəcəkmi? Niyə də yox? Bəlkə, qadın böyük qardaşından daha yaxşı ola bilər. Onun bir çatışmayan cəhətini görmədim. Şübhəsiz, Ülvanı çox istəyir. Lənət olsun... Qadın onu sevir! Bizim bir gün ayrılacağımız kimin ağlına gəlirdi? Böyük ümidlərimizin bir ovuc toz kimi sovrulub gedəcəyi kimin ağlına gəlirdi?

Bir gün biz işdən çıxarkən Ülvan mənə pıçıldadı:

– Sənə bir neçə sözüm var!

Onunla danışmaq müdhiş arzum olduğu üçün məzar daşı kimi susdum. Piramida parkına getdik, burada çay içib bir neçə sendviç yedik və bir-birimizə baxıb susduq. Ülvan məndən soruşdu:

– Planın var?

Dedim:

– Plansız və xəyalsız yaşayıram, ən rahatı budur.

– Mən də. Amma babam deyir ki, qəflətən...

Sözünü kəsdim:

– Babanı və onun kimiləri qoy kənara. Onlar bizə heç yaramır. Gülüstanla nə vaxt evlənirsən?

Çaşqınlıqla soruşdu:

– Bunu kim dedi?

– Sadəcə, soruşuram.

– Mən özümü satmıram.

– Onda mənim özümü satdığımı düşünürsən?

– Xeyr, vəziyyət ayırıdır. Qızın özündən yaşlı bir kişi ilə evlənməsi qəribə bir şey deyil, amma əksinə olsa...

Gözlərini mənə dikərək diqqətlə baxdı və soruşdu:

– Sənin evliliyin niyə belə uğursuz oldu, buna səbəb nədir?

Həqiqəti ona etiraf etmək üçün səmimi bir arzum var idi, yalnız ona, başqa adama deyil.

– Heç kəsə bu sirri faş etməyəcəyini söz verirsən?

– Şərəfimdə söz verirəm.

İçimdə gizlədiyim faciəmi ona danışdım, ürəyimi boşaltmışam. Dözə bilmədiyini üçün birdən qışqırdı:

– İt!

– Hirsələnməyin əbəsdir. Amma mənə verdiyin sözü unutma.

– İnsan belə şeylər olacağını xəyal belə edə bilməz.

– Həyatımızda bundan da müdhiş şeylər eşitdik...

Mühtəşimi Zayid

Yuxumda atamı, anamı və bacım Məhasini görürəm... Hətta bir dəfə başımın üstündə uçan bir paraşütdə onları gördüm. Görəsən, yola çıxmaq (ölmək) vaxtı yaxınlaşırmı? Qocanın ölkəsini təqaüd verməkdən qurtarmasının zamanı gəldimi? Mənə paxıllıq edən Süleyman Mübarəkin gözüne baxmayaraq, sağlamlığım yerindədir. Amma sağlamlıq xəstəlik kimi təhlükəlidir. Sağlamlıq da kifayət qədər dərddir. Peyğəmbərimiz belə ölümü lazımi hörmətlə qarşılayacaq. Allahım, kaş hər şey yaxşı sona çatdı! Məni ağırlıq çəkməkdən və mətanətsizlikdən uzaqlaşdır. Uzun və xoşbəxt bir həyat bəxş etdiyin üçün sənə minnətdaram. Mənə bəsdir ki, pisliklə dolu bu dünyada heç kəsə zərər vermədim. Qocalığımı sənəin sözlərin, elçilərin və pirlərin arasında gəzərək keçirdim. Bundan öncə sənəin dünyanda və verdiyin nemətlərlə ömrümü sürdüm. İndi ibadət etmək mənim idmanım, mahnılar əyləncə, halal qidalar isə sevincim oldu. Bayram payız sisi ilə bəzənib gəlir. Əsmər Nil çayının və yüksək yaşıl ağacların üstündə ağ buludlar toplanır. Bu dağlanmış

ailənin həyatında belə günlər az və nadirdir. Fəvvaz paltarını geyərək istirahət edir, Hana ağ saçlarını dara-yır, Ülvan isə saqqalını qırxır, evdən çıxmağa hazırla-nır. Hamısının üzlərinə tək-tək baxaraq sevinclə qış-qırdım:

– Uşaqlar, nəhayət, xoşbəxt bir ailə olaraq bir ara-ya gəldik!

Fəvvaz yüksək səslə dedi:

– Yorğunluq dənizində bir damcı dinclik olsun.

– Vəziyyət başqa cür olsaydı, Kanatır parkına gedərdik.

– Bu fikir günümüdə heç uyğun gəlmir.

Hana gülərək dedi:

– Yeyib-içirik. Bayramdan qalan budur.

– Bəs sən, Ülvan?

– Mən kafeyə qədər piyada gedəcəyəm.

Fəvvaz gülümsəyərək dedi:

– Həmişəki kimi boş laqçırtılar!

– Bu bayram da başqa bir bayramla gəldi, “Zəfər Günü”.

Ülvan lağ edərək dedi:

– Zəfər və həbs.

Rahatlıqla dedim:

– Heç bir şey eyni vəziyyətdə davam etmir. Şübhə-siz ki, yenilik olacaq.

– Gerçəkdənmi?! Yaşasın səbir və intizar!

Fəvvaz xəyal edərək dedi:

– Kaş yeni bir neft quyusu və ya səhrada basdırılmış bir çay kəşf olunaydı!

Ülvan dedi:

– Və ya bir inqilab baş versəydi...

Fəvvaz soruşdu:

– İnqilabın baş verməsinin daha təxribat olmaqdan başqa bir mənası varmı?

Ülvan istehza ilə dedi:

– Bundan daha pis nə ola bilər ki!

İnqilabın mənası haqqında çox savadsız danışılar. Hətta onun haqqında heç bir şey eşitmədilər. Kirayəlik nağılçı onlara saxta, yalançı inqilab haqqında məlumat verdi. Yazıq müəllim dərsinə bu tələ sualı ilə başlayır: “1919-cu il inqilabının uğursuzluğa uğramasının səbəbləri nələr idi”?

Ay alçaqlar! Bir damcı utanmırsınız? Ay qanmazlar... Ülvan özünün və nəslinin xəyal qırıqlığını daşıya-raq evdən çıxdı. Hana televizoru açaraq dedi:

– Mərasimə¹ baxaq.

Ümumi mənzərə sevinc və şənliklə zəngindir. Prezident komandanlıq uniformasını geyərək Qədir gecəsində olduğu kimi təntənəli işıq içində gedir, əlində kral əsası var. Onun dalınca bayraqlar gəlir.

Hana sadəlövlüklə dedi:

– Prezident həddindən artıq özündən razıdır...

Dedim:

– Bu gün onun günüdür axı.

Fəvvaz dedi:

– Çox şaddır, həm də şadlığa layıqdır...

Sonra kədərlə əlavə etdi:

– 5 sentyabrdan bəri çox şey itirdi.

Eyni vaxtda həm yerdə, həm də havada hərbi parad var. Təkrar olunmayan nadir bir mənzərə. Keçmişdən əks-sədalanan bir səsle dedim:

– Biz ordunu ancaq Mahmal mərasimində² görə bilərdik.

– Bax, ata, bu tam fərqli bir dünyadır...

Hana gülərək dedi:

– Üzü qıpqırmızıdır, sanki, pomada ilə boyanmışdır.

¹ Bu mərasim 1973-cü il 6 oktyabr savaşının qələbəsinin qeyd edilməsi ilə bağlı keçirilir. (tərc.)

² Kəbə örtüsü “Kisvət” Misirdən Məkkəyə Mahmal deyilən karvanlarla göndərilirdi. (tərc.)

Ordu birlikləri keçir, zaman da keçir. Özümü əldən düşmüş və yuxulu hiss edirəm. Sonra qəflətən zamanın içindəki qəribə bir nöqtədə özümə gəlirəm. Tarix və zaman məni küncə sıxışdırır. Tarix kitablarında diqqətlə oxuduğum hadisələr baş verdi. Televizorun ekranı bulanıqlaşır və qəribə bir qarışıqlıq olur. Səslər eşidilir, sonra ekran qaralır.

– Fəvvaz, televizorda problem oldu?

– Televizorda problem olmadı... Nə olduğunu bilmirəm.

Hana təlaşla dedi:

– Qəribə oldum... Ürəyim narahat oldu...

Fəvvaz dedi:

– Mənim ürəyim də...

Soruşdum:

– Görəsən, niyə...?!

Fəvvaz dedi:

– Allah bilər, ata. Az sonra hər şeyi öyrənərik...

Ürəyimdə dedim:

– Allah bizi qorusun!

Ülvan Fəvvaz Mühtəşimi

Gəlin bayram edək, bircə saatlığına da olsa, dərdlərimizi unudaq. Amma yüz dərdimiz olanda bunu necə bacaracağıq? Nil çayı və ağaclar mənə nə deyirlər? Diqqətlə qulaq as, onlar mənə deyir: “Ay Ülvan, ay dörd divar arasında həbs olmuş yazıq oğlan, Randa dostluq və ünsiyyət adı altında sənə geri qayıdır. İndi ailədən təzyiq yox, ümid də yox, çarəsizlik yox! Sərt əsgər addımlarıyla get, çünki bu gün əsgərlərin günü... Bura boş söhbətlərlə dolu bir kafedir. Burada nə razılıq var, nə də hərəkət. Bu gün üçün gətirilmiş bir tranzistorlu radio aramızdakı masalardan birinə qoyulmuşdur.

Bu gün eynilə mərhum başçının 5 iyun 1967-ci ildə uduzmasını radiodan elan etdiyi gün kimidir. İlk eşitdiyim şey mərhum başçı uduzanda indiki başçının zəfərində olduğundan daha böyük idi. Bu da mənə babamın nə vaxtsa dediyi bir sözü xatırladır. Babam deyirdi:

“Biz zəfərdən çox uduzmağa meyilli bir millətik. Çox uzun məğlubiyyətlərə uğradığımız üçün içimizdə çarəsizlik yer aldı. Buna görə hüznülu mahnıları sevməyi öyrəndik, tragediyaları və şəhid olan qəhrəmanları. Bütün öndərlərimiz şəhid oldular: Mustafa Kamal – mübarizənin və xəstəliyin şəhidi oldu, Məhəmməd Ferit – sürgünün şəhidi oldu, Səəd Zağlül də sürgünün şəhidi oldu, Mustafa əl Nahhas işgəncə şəhidi oldu, Camal Əbdül Nasir 5 iyunun şəhidi oldu. Amma mənəm-mənəm deyən bu müzəffər¹ qaydaya qarşı gəldi, zəfəri ilə bizə meydan oxudu. Nəsildən-nəslə öyrəşdiyimiz həyatın dəyişdirilməsini bizdən istədi. Buna görə də xalqın qəlbində kin, nifrət qazandı, xalq ona lənət yağdırdı. Bu rejim xalqa yalnız yoxsulluq və fəsad verdi”.

Biz kafedə boş-boş söhbətlər edərkən tranzistorlu radio müştərilərə Zəfər günü qeyd edilməsi barədə məlumat verirdi. Birdən-birə qərribə səslər bizi qəflətdən ayırdı. Radioda aparıcı qışqıraraq deyirdi:

– Xainlər... xainlər...

Dilimiz tutuldu, gözlərimiz qorxudan bərəldi. Hamımız tranzistorlu radionun ətrafında yığışdıq. Amma radionun efiri mərasimin nəql edilməsini kəsib mahnılar verməyə başladı.

– Nə oldu?

– Gözlənilməz bir şey...

– Xainlər... xainlər... xainlər...

¹ Sabiq Misir prezidenti Ənvər Sadat nəzərdə tutulur. (tərc.)

- Kimin üstünə?
- Həqiqətən, bu çox axmaq bir sualdır...
- Verilən mahnılar bunu göstərir...
- Məntiqin nə zaman əhəmiyyəti var idi?
- Bir az səbir edin!

Həç birimiz evlərimizə qayıtmaq istəmirdik. Günortası yeməyində tələm-tələsik makaron yedik və sonra oturub gözlədik. Bir müddətdən sonra radioda aparıcı prezidentə uğursuz bir sui-qəsd cəhdi olduğunu və prezidentin tədbirdən ayrıldığını və təhlükəsizlik güclərinin sabitliyi bərpa etdiklərini dedi. Sonra radioda yenidən mahnılar başladı.

- Həqiqət budur.
- Həqiqət?
- Bir az fikirləş.
- Bəzi həqiqətləri gizlətmək olmaz.
- Amma onları gecikdirmək olar.
- Hücum edən kimlərdir?
- Radikal dini qrupdan başqa kim ola bilər?
- Amma prezident əsgərlərin və gözetçilərin arasında otururdu.

– Diqqət edin... Yenidən milli mahnılar başladı...

Qəflətən yenidən radioda prezidentin yüngül yaralı olduğu, müalicə üçün xəstəxanaya aparıldığı elan olundu. Həyəcanlandıq. Zaman dayandı...

- Kişi yaralanıb, bunun sonu necə olacaq?
- Həbs olunmağa hazır olun.
- Terrorizm yenidən başlayır.
- O, sağaldıqdan sonra intiqam alacaq.
- Mahnılardan sonra Quran oxunurmu?

Üstümüzdə bir yük kimi olmuş zamanı keçirdik. Zərafatlaşdıq, sonra birdən radioda Quran oxunmağa başladı. Əvvəl sapsarı olduq. Ölüm? Doğrumu? İnanılmaz bir şey! Həqiqətən, doğrumu?! Prezident öldümü? Buna kim inanar? Niyə bəzən qeyri-mümkün bir şeyə

inanırıq? Niyə bu dünyada ölümdən başqa həqiqət olduğunu düşünürük? Ölüm əsl diktatordur. Sonda isə prezidentin ölümü barədə rəsmi bəyanat verildi. Görəsən, insanlar nə danışırlar? Kafedə ətrafımızda nələr danışıldığını eşitmək istəyərdim. Qulaq asa-asa gəzdim... Allahdan başqa kimsənin gücü və ya qüdrəti yoxdur... Allahdan başqa qalan yoxdur... Ölkə inanılmaz təhlükə ilə üzləşəcək... Nə pislik etmiş olursal olsun, o, belə bir ölümə layiq deyidi... Həm də zəfər günündə... Sui-qəsd... Şübhəsiz, möhkəm sui-qəsd planlaşdırılıbmış... Canı cəhənnəmə! Ölüm onu havalandırmaqdan xilas etdi... Hər halda, getməsi lazım idi... Bu, ölkənin tərپənməz meyit olduğunu hesab edənlərin cəzasıdır... Yox, bu, xarici ölkələrin tələsidir... O, belə bir sonluğa layiq deyildi... Bu sonluq qaçılmazdı... O adam bizim başımızda bir bəla idi... Can alanın sonunda canı alınar. Göz açıb bağlayana qədər keçən müddətdə bir imperatorluq çökdü. Quldurların imperatorluğu... İndi bu mafiya nə düşünür, görəsən? Qarmaqarışıq hisslər içində yerimə qayıtdım, həm kədər, həm qorxu, həm də sevinc hiss edirdim. İçimdə qəribə bir rahatlıq var. Sabah bu gündən daha pis ola bilməz. Xaos belə ümitsizlikdən yaxşıdır, qarabasmalarla döyüşmək də qorxmaqdan yaxşıdır. Bu zərbə bir imperatorluğu sarsıtdı və qalaları titrətdi.

Axşamüstü hara gedəcəyimi bilmədən gəzməyə başladım. Bütün bu danışılanlar məni yordu. Yürümək istəyirdim. Yanımdan keçən hər kəsdə ölümdən bir iz görürəm. Birdən baxdım ki, Gülüstanın villasının qarşısında yam. Qapıda Ənvər Əlləmin maşını dayanmışdı. İçimdə onunla döyüşmək ehtiyacı hiss etdim...

Randa Süleyman Mübarək

Onu niyə belə qəddarlıqla öldürdülər? Qətdən başqa çarə yox idi? Bəs arvadının və qızlarının günahı nə idi? Mən onun tərəfdarlarından deyiləm, amma belə sonluğa layiq deyildi. Bu hadisə məni bir müddət öz şəxsi problemlərimlə məşğul olandan sonra yenidən xalqın problemlərini düşünməyə sövq etdi. Öldürmək iyrənc bir şeydir və Allah onu sevmir. Anamın siyasi intriqalarla əlaqəsi yoxdur, o, çox kədərləndi, ağladı. Bu günlərdə evimiz böyük kədərə bürünmüşdü. Bu hadisə barədə atamdan fikrini soruşdum:

– Necə olursa-olsun, ölən geri qaytarılmır.

Solmuş gözlərlə mənə baxdı, sonra sözlərini davam etdirdi:

– Randa, ölkə fanatizmlə xəstələnmişdir. Onlar bizi on dörd əsr geri aparmaq istəyirlər.

Bir müddət susdu, sonra davam etdirdi:

– Mən bilirəm ki, mənimlə razılaşırsan, zamanə-nizlə necə rəftar etmək istəyirsənsə, et, amma ikimiz qətl barədə eyni fikirdəyik.

Görəsən, haralardasan, Ülvan? Sən onu sevmirdin. Bu sonluğu üçün sevindinmi?

Xeyli vaxtdır ki, Ülvan bizim evə gəlmirdi. Qəflətən Ülvan bizim evimizə gəldi, sürətlə evə girdi. Dəhlizdə soruşdum:

– Bu hadisə olanda sən harada idin?

Elə bir təlaşla danışdı ki, məni qorxuzdu:

– İndi bunu qoy kənara! Bu mövzuda deyiləsi yeni bir şey yoxdur. Randa, məni yaxşı dinlə...

– Nə oldu?

– Bu axşam təsadüfən gedib Gülüstanın villasına çıxmışam. Ənvər Əlləmin maşını qapının önündə idi. Dəvətsiz və düşünmədən evə girdim. İlk gördüyüm Ənvər oldu. Mənə salam verdi, “Xoş gəlmisən, xəbər

vermədən gəldiyinə görə şadam”, – dedi. Birdən özümdən çıxaraq “Alçaq!”, – deyər qışqırdım, sonra da sinəsinə şiddətli bir yumruq vurdum. Səndələyib yıxıldı. Birdən Gülüstan qışqırdı, onun da burada olduğunu bildim. Gülüstan: “Bəsdir axmaq!” – deyər qışqırdı. Yerdə zərərən Ənvərin ayağa qalxmasına kömək etdi və yataq otağına apardı. Huşumu itirmişdim, yerimdə mıxlanıb baxırdım. Gülüstan getdi, sonra üzü sapsarı, gözləri yaşlı qayıtdı. Ağladı:

– Nə etdin, dəli? Onu öldürdün!

Bir söz demədən gözlərimi ona dikdim. Gözləri yaşla dolub pıçıldadı:

– Nə etdin, dəli? Onu öldürdün!

Gücsüz halda kresloya oturdu, başını əllərinə söykədi. Mən isə özümə gəlib etdiyim səhvini ölçüsünü yavaş-yavaş dərk etməyə başlayırdım. Sonunda dedim:

– Polisi çağır. Bu, mənim qədərimdir...

Gülüstan yerindən tərpənmədi. Mən isə var gücümlə bu vəziyyətdən qurtarmaq istəyirdim. Buna görə dedim:

– Mən özüm polisə gedəcəyəm.

Gülüstan pıçıldadı:

– Yerində otur.

Zaman keçmək bilmir, əsəbi gərginlik keçirirdim, dedim:

– Gözləməyin mənası yoxdur.

Pıçıldadı:

– Gözlə.

Gözlərini məndən gizlədərək pıçıldadı:

– Onun xroniki ürək ağrıları vardı!

Nəyi düşünür? Qərribə bir şübhə altında oldum...

– Amma bunu mən...

Gülüstan sakitliklə dedi:

– Vurduğun yumruğun izi yoxdur.

Gülüstan dediyi bu ifadə ilə cinayətdə mənə ortaqlıq olmuşdu. Üzünə baxdım, onun sonsuza qədər gizli qalacaq təbiəti məni heyrətə salmışdı. Bu necə bir qadındır! Amma mənə atılan bu xilasedici kəmərlə yaranan sevincim batan adamın sevinci kimi idi. Dedim:

– Həkimdən bir şey gizlətmək olmaz.

Əminliklə dedi:

– Sənlik deyil.

Bir-birimizə baxırdıq, sonra dedi:

– Əlbəttə ki, niyə səni qurtarmaq üçün çalışdığımı bilirən?

Minnətdarlıq əlaməti olaraq baş əydim. Məndən soruşdu:

– Verəcəyin şərəf sözünə əmin olum?

Mən də ona şərəf sözü verdim...

Ülvan sözünü bitirəndə kədər içində ondan soruşdum:

– Bu sirrini mənə niyə fəş edirsən?

– Səninlə aramızda sirr yoxdur, Randa.

Kədərlə dedim:

– Sən mənim xətrim üçün bu cinayəti törətdin. Sən də xilas olmağa layiqsən.

– Həqiqətən, fikrin budur?

– Əlbəttə, sənə ölümü məsləhət görə bilmirəm.

Qəzəblə dedi:

– Əslində, sənə demək istədiyim hər şeyi demədim. Villadan ayrıldıqdan sonra özümdən iyrendim və verdiyim qərara da nifrət etdim. Başım qarışıq olanda hər şeyi etiraf etmək üçün sənə gəldim.

Şəfqətlə dedim:

– Sənin duyğularını çox yaxşı dərk edirəm, amma verdiyin qərar üçün səni danlaya bilmirəm.

Ürəyimi çarpan bir inadla dedi:

– Amma mən bunu qəbul etmirəm.

– Dəlilik budur.

– Olsun.

Şiddətlə yalvararaq dedim:

– Bu möcüzə təkrar olunmaz.

– Olsun.

– Peşmanlığa zaman yoxdur.

– Heç vaxt peşman olmayacağam.

– Sənin düşündüyünü rədd edirəm.

Ayağa qalxarkən dedi:

– Gülüstanın yanına gedib hər şeyi açıqlayacağam.

– Qəbul etmirəm.

Gedərkən dedi:

– Mən israr edirəm...

Mühtəşimi Zayid

Ülvan getdikdən sonra tənha qaldım. Onun üçün mənim kədərim böyükdür, amma valideynlərinin kədərinin həddi-hüdudu yoxdur. Dünya isə yeni ümidlər içindədir. Randa nə qədər də ürəkli qız imiş. Ülvanı müdafiə etmək üçün məhkəməyə getdi, həm də necə tərbiyəli, necə şərəflə onu müdafiə etdi. Xoşbəxtlikdən cinayət “insanın ölümünə səbəb olan döymək” hesab edildi. İllər keçəcək və Ülvan həbsdən peşə sahibi kimi çıxacaq. Bu peşə ilə həyatın çətinliklərinə sinə gərmək və ümidlərini reallaşdırmaq üçün daha yaxşı bir mövqedə olacaq. Onu bir daha görə biləcəyimi heç sanmıram. O, mənim otağımı boş tapacaq, onda sevgilisi ilə evlənə biləcək. Görəsən, uzun yaşamağımla özüm də bilmədən onun problemini qəlizləşdirməkdə bir rol oynadım mı?!

Uca Allahın hüzurunda əbədiyyətə qovuşmaq üçün özlərini Allahı ucaltmağa həsr edənlərin sıralarına qatılmaq zamanım gəldi artıq...

MÖHTƏRƏM CƏNAB

(roman)

MÖHTƏRƏM CƏNAB

1

Qapı açıldı və hədsiz geniş bir otaq göründü. Qapalı, məhdud, müxtəlif avadanlıq düzülmüş məkan deyil, məna və qəribəliklər dünyası göründü. O inandı ki, bu dünya ona gələnləri udub əridir. Bu inamdan onun sinəsində yanar od alovlandı, sehrli bir sevinc onu bürüdü. Bu sevinc onun diqqətini dağıtdı, bayaqdan görmək üçün ruhu əsdiyi hər şeyi – döşəmə, divar və tavanı – tamam untdu. Hətta nəhəng masanın arxasında əyləşmiş ilahini də. Onu hansısa bir cərəyan vurub coşdurdu, “yarat” dedi, həyatın bu əzəmətli hökmrənlik zirvəsindəki cah-calala qəlbinin dərinliyində dəlicəsinə bir vurğunluq toxumu basdırdı. Həmin an bu qüvvəyə inam qəlbinə daxil olub onu özüne səcdə etməyə, qüvvə naminə qurbanlar verməyə çağırırdı.

Lakin o, başqaları kimi, özünü gümrəh, şad, müti və sadıq göstərməyə çalışdı: öz gələri öz iradəsinə tabe etdirincəyə qədər o, bol-bol göz yaşı tökəcək çocuk kimi olmalıdır. Müqavimət göstərə bilmədiyi bir istək onu masa arxasında əyləşmiş tanrıya oğrun-oğrun baxmağa sövq etdi. Sonra o, baxışlarını endirib bacardıqca özünü müti göstərməyə çalışdı.

İdarə rəisi Həmzə əs-Suveyni kiçik dəstənin önündə addımlayırdı. O, Baş Müdirə müraciətlə dedi:

– Yeni məmurlar bunlardır, əlahəzrət.

Baş Müdirin baxışları sifətlərdə, o cümlədən onun da sifətində gəzişdi. Həmin anda onun ağlına bir fikir

gəldi: bu baxışla o, hökumətin tarixinə düşmüş oldu. Əlahəzrətin hüsurunda durduğundan həzz aldı. Ona elə gəldi ki, qərribə bir pıçıltı eşidir, bəlkə də, tək o eşidir, bəlkə də, bu, taleyin özünün pıçıltısıdır.

Əlahəzrət baxışları ilə sifətləri tələsmədən imtahan etdikdən sonra dilləndi. Ahəstə, sakit, boğuş, natiqin daxilini heç bir şeylə ifadə etməyən bir səslə dilləndi. Soruşdu:

– Hamısı kamal attestatı alıbmı?

Həməz əs-Suveyni cavab verdi:

– Onlardan yalnız ikisi ticarət məktəbindən natamam orta təhsillə çıxmışdır.

Əlahəzrət həvəsləndirici bir tərzdə dedi:

– Dünya inkişaf edir, hər şey dəyişir, budur, ibtidai təhsillilərin yerinə orta təhsillilər gəlir.

Ürəklərə xatircəmlik çökdü, sevincləri daha artıq itaətkarlığa çevrildi.

Kişi dedi:

– Vəzifə borcunuzu çalışqanlıq və sidq ilə icra edin.

Sonra siyahıya baxmağa başladı və gözlənilmədən soruşdu:

– Osman Bəyyumi hansınızdır?

Onun ürəyi şiddətlə çırpındı. Kişinin onun adını çəkməsindən yaman həyəcanlandı. Dinməzəcə bir addım irəli çıxdı və pıçıltı ilə dedi:

– Mənəm, əlahəzrət.

– Attestat qiymətlərin əladır ki, təhsilini nə üçün davam etdirməmişən?

Susdu. Çəşdi. Belə suala cavabı beynində daim hazır saxladığına baxmayaraq, nə deyəcəyini bilmədi. Onun əvəzinə, sanki, üzr istəyirmiş kimi, idarə müdiri dilləndi:

– Ola bilsin ki, imkanı olmayıb, əlahəzrət!

Bir daha pıçıltını, taleyin səsinə eşitdi. İlk dəfə duydu ki, hansısa mavi rəng havanı boyayır, məkana qərribə xoş

bir ətir yayılır. Əlahəzrət ona qədir-qiymət qoyub rəğbətini bildirməklə onun şəxsiyyətini müqəddəsləşdirəndən sonra ona mane olmuş “imkanlara” edilən işarə onu heç kədərləndirmədi də. Öz-özünə dedi ki, təkbəşinə böyük bir ordu ilə vuruşub qalib gələ bilər. Doğrudan da, o yüksəldi, o qədər yüksəldi ki, başı buludlara çatdı, o qədər məst oldu ki, vəhşi bir dəliqanlılıq etməyə qadir oldu. Əlahəzrət isə masanın kənarını tapqıldadıb qəbulun sona yetdiyini bildirdi:

– Təşəkkür edirəm, sağ olun.

Məkanı tərk edərkən ürəyində “əl-Kürsi” ayəsini oxudu.

2

Ya rəbb, od tutub yanıram.

Onun ruhu kökündən ta xəyallar çələngi ilə bəzənmiş təpəsinə qədər oda yaxılırdı. Bircə ilhamlı baxışla o, bütün dünyanı parlaq nur dalğası kimi başdan-başa gördü, qəlbinə yerləşdirdi, dəlicəsinə ona sarı uçundu. Daim arzulayar, istəyərdi, lakin bu dəfə od tutub yanıdı, müqəddəs odun işığında həyatın mənasını anladı.

Yerdə isə onu arxivə təyin etdilər. Necə başlayacağı onu maraqlandırmırdı, həyat bircə hüceyrədən, bəlkə də, ondan da azdan başlamışdı. Yeni iş yerinə düşərkən, nazirliyin alt mərtəbəsinə özünə yol açarkən onun qanadları çırpınırdı. Dəmir barmaqlıqlı pəncərədən eşiyə baxdıqda küçənin səkisini öz başı səviyyəsində gördü. Qarşısında iri bir zal uzanırdı. Hər iki divar boyunca bir-birinə yapışıq dolablar düzülmüşdü. Bir dolab səfi də zalı ortadan uzununa bölürdü. Dolabların arasındakı boş yerləri məmurların masaları tuturdu. Onu müşayiət edən məmurla birlikdə zalın başındakı kahayabənzər mehrab kimi bir yerə yaxınlaşdı. Oradakı masanın arxasında arxiv müdiri əyləşmişdi.

Müqəddəs sehrin şərbətindən hələ ayılmamışdı, hətta zirzəmiyə düşməsi belə onu ayıltmamışdı. Beləcə çaşqın, coşqun və fikridağınıq halda məmurun ardınca addımlayanda öz-özünə deyirdi:

– Nəhayətsizlik... Budur insanın istəyi.

Məmur onu müdirə təqdim etdi:

– Osman əfəndi Bəyyumi, yeni işçi.

Sonra müdiri ona təqdim etdi:

– Müdirimiz Səafan əfəndi Bəsyuni.

Müdirin üzündə təbii bir yaxınlıq gördü, sanki, onların əslə bir məhəllədən idi. Onun üzünün çıxmış sümüklərini, qırıq tünd dərisini, ağ pırpız saçlarını, bütün bunların hamısından çox mülayim, nəvazişli, əbəş yerə özündə müdirlik əks etdirməyə çalışan gözlərinin baxışlarını bəyəndi. Kişi özündə ən çirkin olan şeyi – qara mırıq dişlərini – göstərərək gülümsədi və dedi:

– Təzə işçimiz xoş gəlib, əyləşin.

Təyinat sənədlərinin surətini nəzərdən keçirib sözü-nə davam etdi:

– Xoş gəlmisiniz. Xoş gəlmisiniz. Həyatı iki sözlə müxtəsər ifadə etmək olar: qarşılama və vidalaşma.

Osman ürəyində dedi: “Buna baxmayaraq, həyatın sonu yoxdur”. Gizli, məchul, bütün ehtimallarla dolu bir meh onun üçün əsib dedi ki, bəli, həyat nəhayətsizdir. Lakin o həm də nəhayətsiz iradə tələb edir. Müdir meşin örtüyü didilmiş, rəngi bozarmış, bulaşdığı mürəkkəb ləkələri solmuş boş bir masa göstərərək dedi:

– Sənin masan budur. Kətili diqqətlə yoxla, ən bivec mismar belə təzə paltarını cıra bilər.

Osman dedi:

– Allaha şükür, paltarım çox köhnədir.

Kişi xəbərdarlığına davam etdi:

– Arxiv dolablarını açanda “əs-Səmədiyyə” surəti oxu: keçən bayramdan əvvəl uzunluğu, azı, bir metrə çatan ilan dolabdan üstümüzdə şığıdı.

Özü dediyinə o qədər güldü ki, onu öskürək tutdu. Toxtayandan sonra əlavə etdi:

– Lakin o, zəhərli ilan deyildi.

Osman nigarən soruşdu:

– Necə bilək ki, hansı zəhərli, hansı zəhərsiz?

– Arxiv xidmətçisinin əslı Əbu Ravvaşdandır, ilan bəsləyənlər qəsəbəsindən...

Bunu zarafat bilib qulaqardına vurdu. Başladı özünü danlamağa ki, niyə fürsət var ikən əlahəzrət Baş Müdirin otağına, onun sir-sifətinə, bazburuduna tam diqqətlə və doyunca baxmadı, nə üçün hamını özünə tabe edən, bir işarəyə belə bənd olmağa sövq edən o şəhərin sirrini öyrənməyə cəhd göstərmədi.

Budur, ibadət edilməli qüvvə də, gözəllik də budur. Varlığın sirlərindən biri budur. Gözü olan, baxmağı bacaran hər kəs üçün yer üzündə saysız-hesabsız ilahi sirlər mövcuddur. Düzdür, qarşılama ilə vidalaşma arasında zaman qısadır, lakin o həm də sonsuzdur. Bu həqiqəti unudanın vəy halına. Səafən əfəndi Bəsyuni kimi hərəkətsiz adamlar var. Müsbət, fəqət bədbəxt insan, heç nə qanmadığı hikmətdən dəm vurur. Elə öz atası Bəyyumi əmi də belələrindən idi. Kimin ki qəlbi müqəddəs oda yaxılıb, beləsinə çevrilə bilməz. Səkkizinci dərəcədən başlayıb nur sacan – əlahəzrət Baş Müdir məqamında – qurtaran bir uğurlu yol var. El içindən çıxan oğullara müyəssər olacaq ən ali qayə budur, bundan o yana onlar üçün heç bir istək ola bilməz. Budur ilahi mərhəmətin və insani qürurun bəyan olduğu mütləq sonluq. Səkkizinci... Yeddinci... Altıncı... Beşinci... Dördüncü... Üçüncü... İkinci... Birinci... Baş müdir. Bu möcüzə otuz iki ilə, bəlkə də, bir az çox, həyata keçəcək. Yolun ortasında isə yıxılanların sayı-hesabı yoxdur. Fələk qanunları bəşər övladlarına, illah da ki, məmurlara aid deyildir. Zaman onun ağışında məsum körpə kimi uyumuşdur, lakin heç kim onun

sabahından xəbər verə bilməz. İndi isə yeganə anladığı şey varsa, o da od tutub yanmasıdır. Ona elə gəlir ki, fələkdəki ulduzları da işıqlandıran elə sinəsində yanan oddur. Elə sirlərə can atırıq ki, onların gizli dərinliklərinə yalnız xaliqləri bələddir.

Səafan əfəndi Bəsyuni ona dedi:

– Ən əvvəl daxil olan sənədlərlə tanış olarsan, bu daha asandır.

Sonra gülüb əlavə etdi:

– Arxivin katibi işləyərkən pencəyini çıxarmalı, tozun və knopkaların şərindən qorunmaq üçün qoluna parçadan qolçaqlar tikməlisən.

Bütün bunlar asandır, çətini odur ki, zamana necə uyuşasan.

3

Öz məskənində – bir otaq, yapışıq mətbəx və ayaqyolu – özünü tapırdı. Bu məskən, sanki, onun həyatının mənasının mücəssəməsi idi. O, hissləri ayıq, şüuru iti yaşayır ki, bütün silahlardan istifadə edə bilsin. Kiçik pəncərədən, sanki, ruhunun və bədəninin davamı olan vətəninə, əl-Hüseyni məhəlləsini görürdü. Uzun və sərt döngəsi, fayton dayanacağı və eşşək suvarılan yeri ilə məşhur olan məhəlləni. Doğulduğu və böyüdüüyü ev sökülmüşdür. Yerində əl arabaları üçün kiçicik sahə düzəlmişdir. Məhəllədə doğulanlar, qəbiristanı nəzərə almasaq, çox nadir halda məhəlləni həmişəlik tərk edirlər. Müxtəlif yerlərdə işləyirlər: əl-Mubayyadada, əd-Dərrasədə, əs-Sikkətu-ul-Cədidədə... Oradan da uzaqlarda. Lakin günün sonunda yenə məhəlləyə qayıdırlar. Məhəllənin özəl xüsusiyyətlərindən biri də budur ki, pıçıltı və gizli söhbət nə olduğunu bilmir, onun səsləri həddən artıq ucadır, müdrikliklə bəsitlik arasında ləngər vurur. Onların arasında qocalığın sar-

sıtmadığı güclü və kobud bir səs seçilir; bu səs evin sahibəsi Ümm Hüsünün səsidir.

Əbədilik arzuları çox yorucudur, lakin dünən nə olmuş idi, bu gün nə olacaq? Onun kimisi qeyri-mümkünlüyün nə olduğunu bilməməlidir. Onun kimisi özünü axının ixtiyarına tədbirsiz verməməlidir. Özü də tədbir əməlli tədbir olmalıdır.

Tez-tez yuxuda görür ki, işəyir, lakin vaxtında oyanır. Görəsən, bunun mənası nədir?

Osmanın anası ilə Ümm Hüsni ömrü boyu rəfiqə olmuşdular. Ümm Hüsni onun anasının həm dostu, həm həmkarı, həm də həmdəmi idi. Onların ikisi də faytonçu arvadı olmuş, ikisi də hər çətinliyə qatlaşıb işləmiş, ərlərinə kömək edib öz yuvalarını sahmana salmaq üçün qarışqa səbri və inadi ilə qəpiyi qəpik üstünə qoymuşdular. Dəllal, qulluqçu, aradüzəldən... Hər işin qulpundan yapışmışdılar. Anası elə iş başında can vermişdi. Ümm Hüsni isə hələ də cidd-cəhdlə çalışır. Ümm Hüsünün bəxti daha çox gətirdi: daha çox pul yığa bildi, o qədər yığa bildi ki, üçmərtəbəli bir bina tikdirə bildi. Birinci mərtəbədə taxta-şalban dükanını yerləşmişdi. İkinci mərtəbədə Ümm Hüsni özü, üçüncü mərtəbədəki mənzildə isə Osman yaşayırdı. Onun oğlu Hüsniyədən tək adı qalmışdı, özünü isə müharibələr və möhnətlər uzaq ölkələrə aparıb orada didərgin salmışdı.

Məgər onun arzu bəsləməyə haqqı çatmır? Bu haqqı ona sinəsində yanan o müqəddəs alov və kiçik otağı verir. O, öz arzularına vərdiş etmişdi, necə ki yatağa, divana, sandığa və həsirə öyrəşmişdi, necə ki boğazından çıxan və tündrəngli sərt divarlarda əksədə verən qalın və ahəngdar səslərə öyrəşmişdi.

Dünən nə olmuşdu? Atasını da özü kimi faytonçu etmək istəyirdi, lakin mədrəsənin şeyxi ona dedi:

– Bəyyumi əmi, Allaha təvəkkül et və uşağı ibtidai məktəbə qoy.

Kişi çaşıb soruşdu:

– Məgər Qurandan namaz qılmağa kifayət edəcək qədər öyrənməyib?

Şeyx dedi:

– Uşaq zəkali və ağıllıdır, bəlkə də, bir gün gələr, onu hökumət adamı görərsən.

Bəyyumi əmi inanmayıb qəhqəhə çəkdi. Şeyx əlavə etdi:

– Vəqflər idarəsinin məktəblərinə, bəlkə də, pulsuz götürdülər.

Bəyyumi əmi bir müddət tərəddüd etdi, sonra isə möcüzə baş tutdu. Osman məktəbdə ağılasıgmaz müvəffəqiyyətlə oxuyub ibtidai məktəb şəhadətnaməsini aldı. Tay-tuşu olan ayaqyalın məhəllə uşaqlarından fərqləndi, öz iti gözləri ilə döyünən ürəyindən sıçrayan müqəddəs qılgıcımı gördü və qət etdi ki, Allah onun addımlarını alqışlayır və sonsuzluğun qapılarını onun üzünə açır. Orta məktəbin ikinci mərhələsinə pulsuz daxil olub orada da elə yüksək qiymətlər aldı ki, buna əl-Hüseyni məhəlləsində heç kəsin inanmağı gəlmədi. İkinci mərhələnin ikinci sinfində olanda atası ölüm-cül xəstələndi. Bəyyumi əmi oğlunun “başına gətirdiyinə” peşman oldu və ona dedi:

– Budur, tərək edirəm səni. Sən isə gücsüz şagirdsən, kim faytonu sürəcək, kim evi dolandıracaq?

Kişi elə ürəyi nisgilli can verdi. Ana ikiqat işləməyə başladı. Ümid edirdi ki, Allah onun oğlunu böyükələr sırasına çıxaracaq. Məgər Allah hər şeyə qadir deyil? Ananın qəfil ölümü olmasaydı, Osman təlimini ali məktəblə qurtaracaqdı. Buna görə dərdi artdı, həm də bu dərd ona elə ağır gəldi ki – artıq şüuru ilə öz şöhrətpərəstliyini, irəli can atan müqəddəs xəyallarını tam dərk etmiş idi...

Onun üçün müqəddəs olan bir şey də var idi: valideynlərinin xatirəsi. Hər mövsüm ikisinin də boş

düzəndə sədəqə hesabına basdırılmışların adsız qəbir-ləri arasında yerləşən məzarını ziyarət edərdi. Bu gün o, ağacdən kəsilmiş budaq kimi təkdir. Polisdə işləyən böyük qardaşı nümayiş vaxtı öldürülmüşdü, bacısı xəstəxanada tıfədən vəfat etmişdi. Digər qardaşı həbs-xanada ölmüşdü. O, öz ailəsini xatırlayır, xatirə onu incidir, ata-anasına rəhmət dedizdirirdi. Bu hadisələri bir dram əsəri ilə müqayisə edərək onlara ehtiram və qorxu ilə tamaşa edirdi. Məhəllədə talelər bir-biri ilə mübarizə aparan iradələr və məchul qüvvələrdən asılı olaraq müəyyənleşir, sonra isə əbədilikdə müqəddəsleşir. Buna görə də o, özünə sonsuz güvənir, lakin lap axırda yenə o əzəmətli Allaha təvəkkül edirdi. O, dini ayınlərə diqqətlə riayət edir, xüsusilə əl-Hüseyn məscidində cümə namazından heç vaxt qalmırdı. Məhəlləsinin əhlinin imanında olduğı kimi, o da dini dünyadan ayırmazdı: din dünya üçündür və dünya din üçündür. Baş Müdir dərəcəsi kimi par-par yanan qiymətli gövhər isə sonsuz ilahi yolda müqəddəs bir məqamdır. Həmkarları arasında ayıq-sayıq dolanıb özü üçün əhəmiyyətli olan mənə və kəlmələri seçib götürmüş, gələcəyi üçün dəqiq bir nəqşə çəkmişdi. Bu nəqşəni o, məramnamə şəklində yazıb hər səhər işə getməzdən əvvəl əzbərləyirdi.

İş və həyat üçün şüar:

- 1) vəzifəni diqqət və sədaqətlə yerinə yetirməli;
- 2) verilən maliyyə layihəsini müqəddəs kitab kimi öyrənməli;
- 3) qiyabi ali təhsil almalı;
- 4) ərəb dilindən əlavə, ingilis və fransız dillərini öyrənməli;
- 5) ümumi mədəni səviyyəni, xüsusilə məmura lazım olan sahələrdə, yüksəltməli;
- 6) hər vasitə ilə ədəb çərçivəsində öz dindarlığını, tərbiyəni və işə canyandırmağıni nümayiş etdirməli;

7) müdirlərin inam və məhəbbətini qazanmağa çalışmalı;

8) şərafə ləkə gətirmədən faydalı fürsətlərdən istifadə etməli: nüfuzlu adamlara yazı-pozuda kömək göstərməli, xeyir gətirə biləcək adamlarla dostluq əlaqələri qurmalı, irəli getmək imkanı yaradan qızla evlənməli.

Tez-tez pəncərə ilə asılqan arasında mismarla bərkidilmiş kiçik güzgüyə baxırdı ki, xarici görkəmini görüb by cəhətdən arxayın olsun. Onun xarici görkəmi heç bir vəchlə ona mane ola bilməzdi: məhəlləsinin bütün övladları kimi bədəndən möhkəm idi, uzunsov qarabuğdayı sifəti, uca alnı, səliqə ilə vurulmuş saçları vardı. Ümumiyyətlə, xarici görkəminə görə o, hər hansı bir mənəbi, nə qədər yüksək olursa olsun, tutmağa özünü layiq hesab edirdi.

Qəlbinin dərinliklərindən qüvvə və ilham alaraq öz-özünə dedi:

– Siftə pis deyil, yol isə sonsuzdur.

4

Çöllüyün başlanğıcındakı görüş saatları da müqəddəsdir. Cansıxıcı günlərin yükünü çiyindən atırmış kimi bu görüşlərə ürəyi cırpınaraq, sevincək tələsir. Orada, çöllüyün başlandığı yerdə uçuq, qədim bir xərabə var. O xərabənin ən aşağı pilləsində qurtarmaq bilməyən toranlığın ağuşunda ikisi də yanaşı oturur, qarşılarındakı dağın ətəyinə qədər uzanan çöllüyə baxıb sükutun öz məchul dilində oxuduğuna qulaq asır. Seyyidənin tünd-qarabuğdayı dərisi çökməyə hazırlaşan gecə rəngindədir. Bu qarabuğdayı dəri ona misirli anasından və hələ altı yaşında, uşaq ikən itirdiyi nubiyalı atasından miras qalmışdır. Onların məhəllədəki dostluğu köhnədir, kökü o qədər uzaq keçmişə

gedir ki, həyatın özünün mənbəyində itib-batır. Onun geniş gözəl gözlərinə baxanda, həyat eşqi ilə qaynayan möhkəm balaca bədəninə tamaşa edəndə duyğularını oyadıb onda səksəkə və yalvarış yaradan bir vücut görürdü. Seyyidə onun məhəllə küçələrində və damlarında oyun dostu, mədrəsədə şagird yoldaşı idi. On altı yaşı təzə tamam olmasına baxmayaraq, mahir ev xanımı hesab edilirdi. O, yeddi bacısı ərə getdikdən sonra anasının yeganə köməkçisi qalmışdı.

Seyyidə gülümsündü. Onun üzü daim gülür, gözləri nur saçır, əl-ayağı heç vaxt dinc durmayıb həmişə zərif hərəkətdədir. Dağdan enən quru nəsim onun dalğavari cod saçlarının qıvrımlarını oynadır. Araya çökmüş cansızıcı sükutu pozaraq dillənir:

– Anam sənin hökumət qulluğuna girməyinə sevindi.

Osman zarafatla soruşur:

– Bəs sən?

Dodağından təbəssüm silinmir, susur. Osman onu qolları ilə qucaqlayıb dolu, yumşaq dodaqlarından öpür. Onlar sevginin adını indiyədək heç çəkməyiblər də, lakin hər xəlvət düşəndə by sevgini ağuş və öpüşlərlə ifadə ediblər. Seyyidə onun sadəlik və sevinclə dolu həyata can atan nəfsini doydurur. O, bu qızı əqli ilə də sevir, çünki onun məziyyətlərini və sədaqətini bilir, təhtəlsüzür anlayır ki, o, Osmanı xoşbəxt etməyə qadirdir.

– Məmur oldun.

Onun səsinə heyrət duyuldu. Osman bir də onu öpdü.

– Məhəlləmizdə heç kəsə belə bəxt qismət olmamışdı.

Onun bütün tay-tuşları hərəsi bir peşədən yapışıb. O keçəndə ona pərəstiş və bəzən də həsədlə baxırlar. Onun haqqı var idi ki, sevinsin, lakin yolun uzun və

çətin olduğunu kəskin və amansız şəkildə hiss etdiyindən sevinə bilmirdi.

– Sən yeganə əfəndisən!

Sakitcə cavab verdi:

– Məhəlləmizdən kənarda bunun heç bir qiyməti yoxdur.

– Kənarın nə əhəmiyyəti var, bizim məhəlləmiz ki faytonçular məhəlləsidir!

Üçüncü dəfə onu öpdü, sonra dedi:

– Fayton barədə yalnız hörmətlə danış.

– İnandırıdın, qoçaq...

Osmanın qardaşı tutulan vəziyyətdə Seyyidənin də atasını həbs edib həbsxanaya salmışdılar və kişi orada ölmüşdü. Lakin bu, məhəllənin xatirəsində şanlı bir hadisə kimi qalıb onun adını yüksəltmişdi.

Seyyidə bir məqsəd naminə eyni bir nöqtəyə vurur. Özünü qanmazlığa vurmağın xeyri yoxdur. Budur, o soruşur:

– Yaxşı, bundan sonra nə?

O, qızın qəlbinin sevinib xoşbəxt olacağı sözə necə susadığını dərk edir. Onu da bilir ki, özünün səadəti qızındakından az yox, bəlkə də, çox olacaq. O, bu qızı sevir, necə ki qız da onu və ondan savayı heç nəyə möhtac deyil. Lakin o qorxur. O, min dəfə ölçməlidir. Həmin o acı məramnaməsini bir də nəzərdən keçirməlidir. Ona həm alqış, həm qarğış yağdıracaq irəlidəki o uzun həyata diqqətlə baxmalıdır.

– Nəyi nəzərdə tutursan, Seyyidə?

Şiltaqlıqla inad göstərib cavab verdi:

– Heç nəyi!

– Biz unutmamalıyıq ki, hələ balacayıq.

– Mən?!

Bu şirin əda ilə verilmiş sualla özünün açıq-saçıq qadın cazibədarlığına işarə edirdi.

Osman zarafatla dedi:

- Mən özümü nəzərdə tuturdum,
- Sənin bircə bığın çatışmır, bığ saxla.

Onun bu zarafatını ciddi qəbul edib fikirləşdi ki, doğrudan da, mübarizəsində bığ onun üçün faydalı ola bilər: ali rütbəli məmuru kim bığsız təsəvvür edə bilər?

Sakitcə dedi:

- Mən təhsilimi bitirməliyəm, Seyyidə.
- Məgər sənə aldığın təhsil kifayət etmir?
- Ali təhsil.
- Nə üçün?
- Yüksəlmək üçün yaxşı dayaqdır.
- Bu, səndən çox vaxt istəyəcək?
- Azı, dörd il.

Gizli bir ağrı hissi ilə Seyyidənin gözlərindən soyuqluq, xəcalət və bəlkə də, bir qədər qəzəb oxudu.

- Bu yüksəliş nəyə lazımdır?

Güldü. Saçını öpdü. Bundan artığına cürət etmədi. Saçının ətri ona uşaqlıq oyunlarını xatırlatdı. Onunla bəy-gəlin oyunu oynayarkən tutulub yediyi yumruğu xatırladı. Yumruq kürəyinə dəymişdi.

Dağdan düzənə gecənin zülməti endi, uzaqdan pəfəfəfə çalınan mahnı eşidildi.

- Görünür, yüksəliş mən fikirləşdiyimdən daha vacib imiş.

Əlini əlləri arasına alıb mızıldandı:

- Sevirəm səni, əbədi sevirəm...

Sidqi-ürəkdən dedi bu sözləri, elə sidqi qədər də kədərləndi, ağrıdı və özünə qəzəbləndi, dedi ki, həyat təcrübəsi nəhəng və cah-calallıdır, fəqət həm də yorucudur.

Saysız-hesabsız qəbirlər arasında itib-batmış vali-deynlərinin qəbri önündə durub “əl-Fatihə” oxudu, sonra dedi:

– Allah sizə qəni-qəni rəhmət eləsin.

Sonra minnətdarlıqla onların adlarını çəkib dedi:

– Osman, möhtərəm məmur, keşməkeşli yolda ilk addımlarını atır, lakin bu yolu sona qədər getmək əzmindədir.

Sonra azca təzim etdi və yalvarış tərzində dedi:

– Nə nemətə ki çatmışam, Allahın və sizin ikinizin sayəsindədir.

Kor yeniyetmə oğlan bir neçə kiçik surə oxudu. Osman ona yarım quruş verdi. Məbləğin kiçikliyinə baxmayaraq, həmişə pul verəndə olduğu kimi, qanı qaraldı. Oğlan çıxıb gedəndən sonra valideynlərinə yenə müraciət etdi.

– Allahın yanında əhd edirəm ki, əgər ümidlərimi doğrultsa, sizi yeni qəbrə köçürəcəyəm.

Zaman keçdikcə meyitlərin başına nə gəldiyini bilməsə də, belə güman edirdi ki, nəsə, hər halda, qalır. Nə qədər təəccüblü olsa da, Seyyidənin gülümsər sifəti gözünün önündə canlandı, sanki, qız kəskin, açıq və kinayəli bir söz deməyə hazırlaşırı. Ürəyi sıxıldı və ağrıdı, öz-özünə pıçıldadı:

– Allah, düz yol göstər mənə, nə edirəmsə, hamısı sənin vəhyindəndir.

Atasının son günləri yenə yadına düşdü. Olacağa çarə yoxdur. Xəstəlik və qocalıq onu əldən salmışdı. Tək əyləncəsi o idi ki, döşəkcəsini evin qabağında salırdılar. Demək olar ki, nə görürdü, nə də eşidirdi. Acizliyini görüb ah çəkər, çığırırdı:

– Allah, lütfünü göstər, rəhmin gəlsin.

Vaxtilə məhəllənin ən qoçaq kişilərindən idi. Bütün

uzun ömrü boyu yalnız qol-qığının gücünə güvənib istirahət bilmədən işləsə də, həmişə həyatın məşəq-qətlərindən və kasıblıqdan əziyyət çəkmişdi. Heç nəyi vecinə almayan, heç nədən qidalanmayan, mənasız və səbəbsiz bədbəxtliklərə qəhqəhə çəkib gülən bir qüvvə var. Bir axşam baxıb gördülər ki, oturduğu yerdəcə canı çıxıb, heç kim bilməyib ki, ölüm onu necə haqlayıb, o, ölümü necə qarşılayıb.

Anasının ölümü isə lap təəccüblü oldu. Paltar yuyan vaxt birdən ikiqat büküldü və ağrının şiddətindən qışqırmağa başladı. “Təcili yardım” gəlib onu Qəsr-ül-Eyni xəstəxanasına apardı, orada onun korbağırsağında cərrahiyyə əməliyyatı etməyi qərara aldılar, elə bıçaq altında öldü.

Onun ailəsi ölüm üçün qərribə qurbanlıq idi. Elə buna görə onun ürəyinə dammışdı ki, özü çox yaşayacaq. Ürəyini qüssə basdı. Hər ölümü izah etmək olar, yalnız polisdə işləyən qardaşının ölümündən başqa. Dəvə boyda kişi nümayişçilərin atdığı bir kərpic parçası ilə öldürüldü. Bu da ölümdür? Nə o, onları tanıyırdı, nə də onlar onu. Bütün bu hadisələrə o, təəccüblə kənardan baxır, əsla bir şey anlamırdı.

Osman tarix kitablarını çox mütləliə edib çox şey öyrənmişdi. Tarixi lap qədim əsrlərdən ta böyük müharibəyə qədər öyrənmişdi. İnqilablar haqqında oxumuşdu da, gözü ilə görmüşdü də. Lakin o, bu inqilablara qoşulmamış, onların çağırışlarına hay verməmişdi. Görmüş, eşitmiş, lakin kənarda durub yalnız təəccüb etmişdi. Bir dəfə olsun belə ümumi hiss onu cəlb edib meydana səsləməmişdi. Böyük dövlət xadimlərinin və onların tərəfdarlarının çəkişmələrinə heyrətlə baxırdı. Ömrü boyu onu kasıblıq və aclıq təqib edib təfəkkür dairəsini genişləndirməyə macal qoymamışdı. Məhəllənin hamıya məchul qalmış vəhşi, amansız və tükənməz qayğıları ilə məhdudlaşmışdı. Bu gün isə özü üçün

həm dünyəvi, həm də ilahi elə bir məqsəd seçmişdi ki, onun siyasət adı altında baş verən əcaib hadisələr-lə, onun təsəvvürünə görə, heç bir əlaqəsi yox idi. Özünə dedi ki, insanın həqiqi həyatı onun şəxsi həya-tıdır. O şey ki onunla hər an qəlbi döyünür, o şey ki onu çalışqanlıq, sədaqətə və yaradıcılığa sövq edir. Əsl müqəddəs və dinə uyğun olan elə budur. Höku-mət və ya dövlət adlanan müqəddəs cihazda xidmət edərkən öz zatını gerçəkləşdirir. Yer üzündə insan onunla calala çatır, Allahın ən ali kəlməsi onunla çin olur. İnsanlarsa tam fərqli şüarlar çıxırır, bəlkə də, tam əksini çağırırlar. Onlar dəlidirlər və saxta işlərlə məşğuldurlar. Buna görə o, özünə heç cür bağışlaya bilmirdi ki, Baş Müdirin otağına və bütün idarəni pərdə arxasından hərəkətə gətirən o yeganə simaya doyunca baxmadı. Elə dəqiq, elə qayda-qanunla, elə ardıcıl hərəkətə gəti-rən ki, nabaləd adam onu fələyin quruluşuna və səma-ların hikmətinə bənzədərdi.

Dərindən köksünü ötürdü.

Bir daha “əl-Fatihə” oxudu. Vidalaşaraq dedi:

– Mənim üçün Allaha dua et, ata.

Bir tərəfi uçulmuş, baş daşları yıxılmış qəbrin ətra-fına dolanıb dayandı və dedi:

– Mənim üçün Allaha dua et, ana.

6

Fəsillərin bir-birini əvəz etməsi necə də gözəldir. Aramsız işləsə də, o, bu gözəlliyi görürdü. Məhəllədə qış fəsli olduqca amansızdır, lakin qış adamı işləməyə sövq edir. Yazda isə xəmsin küləyi lənətdir. Yay cəhən-nəmdir. Payız fikirli və anlaşılmaz bir təbəssümdür. O, möhkəm iradə və odlu ehtirasla işə girişir. Budur, qanun kitabları çarpayının altında və pəncərənin qol-tuğunda səf-səf yığılır. Gecələr lap az yatır. Fikirlərin

ağuşuna atılır, anlaşılmaz mənalara çarpışır, uğur qazandıqda belə ona qane olmaq istəmir. Cümə gününü, adətən, müdirlərə və onların xidmətində duranlara layiq olan ümumi mədəniyyəti qavramağa həsr edir.

Şeirlə xüsusi maraqlandı, xeyli əzbərlədi, hətta özü də şeir yazmağa cəhd göstərdi, lakin bir şey çıxmadı. Öz-özünə dedi ki, əvvəllər olduğu kimi, indi də böyüklərə yaxınlaşmaq və rəsmi görüşlərdə parlamaq üçün şeir ən yaxşı vasitədir. Çox böyük itkidir ki, o, şeir yazma bilmir. Lakin şeir, hər halda, yaxşı nəsr yazmağa aparən ən münasib yoldur. Arzu edilən müvəffəqiyyət üçün yaxşı nəsr şeirdən az əhəmiyyətli deyil. Ürəyinə damıb ki, gözəl və savadlı yazıya tələb böyükdür. Əcnəbi dillər də həmçinin, bəlkə də, daha artıq. Bütün bu biliklər faydalıdır, vaxt gələcək, idarənin rəqabət bazarında onların məzənnəsi artacaq, çünki məmur tək maliyyə təlimatları ilə yaşamır. Bəli, o, faydalı hər şeydən bir qədər qavramalıdır. Kim bilir? Deyirdi ki, həyatı nur və bilik məcrası ilə axan aramsız bir çaydır: hər bir nadir fikir onu daha bol edir, o, fikir dünyasında şaxələnir, onu irəliyə inamın hərərəti və nəcib insan qüruru axıdır, ən nəhayətdə ilahi bir dərgaha tökülür.

Ruhu isə qədim xərəbənin pillələri üzərində özünə rahatlıq tapırdı. Qızgın sevgi ağuşlarında. Sevən gözəl qızın əlləri arasında. Onun alovlanan pak qucağında. Nə sözdə, nə də əməldə həddi keçmədən. Bununla belə, o, bu görüşlərdən elə yapışmışdı, sanki, həyata onu bağlayan yalnız budur. Ah, kaş həyat sevgi və asan səadət ilə qane olaydı.

Seyyidənin narahatlığı o qədər artdı ki, fitri utancaqlığına qalib gəldi. Qız başladı öz səmimi hisslərini açıq bildirməyə, öz yangılı könlünü açmağa. Bir dəfə məsumluqla dedi:

– Sənsiz mənə həyat yoxdur.

Lakin dili ilə dediyi dolu dodaqları ilə bəxş etdiyindən xeyli zəif idi. Daha bir dəfə yenə dedi:

– Sən hər şeydən, keçmişim də, gələcəyim də...

Onun şirin baxışlarındakı parıltı ürəyindəki vəfa, qorxu və səmimi istəyi ifadə edir. Qızdırmalı nəfəslərlə ağuşun son zirvəsində əriyən Seyyidə inildəyib dedi:

– Bizə bircə şey çatışmır.

Axmaqlıq və xudpəsəndliklə cavab verdi:

– Sevgimiz kamildir, hər şeyi çatışır.

Etirazla çiyinini atdı, lakin bunu elə etdi ki, Osman inciməsin və bununla, sanki, ondan səbir payı istədi.

Osman gördü ki, qorxunc bir qüvvə onu əzib məchul girdaba sürükləyir. Buna görə onu rəsmi icazəylə işləyən fahişələr küçəsinə çağıran yoldaşına qoşuldu. Əl-Hüseyni məhəlləsinin digər cavanları kimi o da cürət sarıdan korluq çəkmirdi. Bu küçəni bir-birindən xeyli aralı olan iki neft lampası işıqlandırır. Onları qalın toz basmış, buna görə də ətrafı şəhvət doğuran yarızülmət bürümüşdü. Narahat baxışlarını ora-bura gəzdirib, axır ki, ovunu seçdi. Bunun ardıca, adətən, qızğın əfv yalvarışları və uzun müddət namaz və ibadətə qapılma gəlirdi. Adətən, hər dəfə Seyyidənin oyatdığı anlaşılmaz dəruni hissləri ilə qarşılaşanda belə edirdi. Aramsız işinin əziyyətinin üstünə ondan daha ağır olan vicdan əzabı əlavə olunurdu. Üzücü uzun gecələrinin sonunda ruhən o qədər yorulurdu ki, az qala, bayılırdı, bəzən isə özü də, az qala, bilmədən gözündən yaş axıdırdı.

Arxivin rəisi Səəfan Bəsyuni onun rəsmi fəaliyyətini yarırəğbət, yarıehtiyatla izləyirdi. Sir-sifəti, davranışı və xasiyyəti xoşuna gəlsə də, lap əvvəl ona görə sevinmədi ki, arxivdə tək Osmanın kamal attestatı var idi və o, dayanmadan təhsilini artırmağa çalışaraq tək-cə “yetim” ibtidai təhsili olan müdürindən qat-qat artıq imtiyazlara malik ola bilərdi. Osman bunu vaxtında

sezdi və kişiye göstərdiyi mehribanlığı ikiqat artırdı, göstərişlərini daha artıq səylə yerinə yetirdi. Onda kişi tamamilə Osman sarıdan xatircəm olub nadir saflıqda olan ürəyini ona açdı. Boş vaxt düşəndə onu özünə həmdəm seçdi, xatirələrini ona danışdı, hətta siyasətə aid olan rəyini və istəklərini ondan gizlətmədi.

Kişini bu qədər həvəskar görüb Osman onun dediklərinə maraq bəslədiyini və ya soyuq bitərəfliliklə yanaşdığını bildirməkdən ehtiyat etdi, yalnız çəkinə-çəkinə və müəmmalı bir tərzdə bunu söylədi:

– Həqiqətən, bizim suyumuz bir çeşmədəndir və bu, qərribə deyil.

Kişi bu sözlərə o qədər sevindi ki, Osmanı heyratə gətirdi. Kişinin bu kimi şeylərlə başını qatması çox qərribədir. Bundan da qərribəsi odur ki, onun bədbəxt həmkarları da belə işlərə uyurlar. Onları özünə nə çəkir? Yəni onları siyasətdən ayırıb özünə çəkən səmimi qayğıları yoxdurmu? Lakin o, dərin həqarət hissi ilə dedi ki, bu adamlar özləri üçün müəyyən bir hədəf bilməyirlər, onların dini-imanı səthidir: kifayət qədər nə həyatın mənası barədə, nə də ki Allahın onları nə naminə yaratdığı barədə düşünlər. Onların fikirləri və ömürləri beləcə əyləncə və boşboğazlıqla keçir, əsl qüvvələri işsiz-gücsüz hədəf gedir, boş xəyallara aldınırlar. Dedi ki, zaman keçir, onlar isə bunu bilməyirlər.

7

Daxil olan poçtanı Osmandan qəbul etdikdən sonra Səafan Bəsyuni ona dedi;

– Bu axşam səni evimə qonaq çağırıram.

Təəccüblənib pərt olsa da, boyun qaçıрмаğı heç fikrinə də gətirmədi. Kişi dedi:

– Qonşu evdə toy məclisi var, bir yerdə kəlləpaça yeyərik, eyvanda əyləşib musiqiyə qulaq asırıq.

Kişi Bab əş-Şəariyyə məhəlləsinin əl-Bəhr döngə-sində yerləşən evin üçüncü mərtəbəsindəki mənzildə yaşayırdı. Osman gördü ki, qonaq təkcə özüdür, müdiri-nin ona qoyduğu hörmətdən xoşhallandı. Birgə oturub ləzzətli xörək yedilər: kəlləpaça, içində beyin, dil və dəri, yanında istiotu, turpu və turşusu, yumşaq çörəklə. Sonra da qovunla hazırlanmış şirniyyat. Bol və əla yemək idi, doyunca yedi. Eyvanda oturub toy məc-lisi qurulmuş qonşu evin həyatına baxdılar. Həyat çox-lu lampanın işığından nura qərq olmuşdu. Həyatə xey-li kətil və kreslo düzülmüşdü, hamısı da qonaqlar tərə-findən tutulmuşdu. Keçidlərdə uşaq və yeniyetmə əlin-dən tərpənmək olmurdu, onlarca uşaq həyatın barı-sından kənarda durub tamaşa edirdi. Evin içində də gur işıq yanır, bu işıqda ora-bura vurnuxan qadınlar görü-nürdü. Hay-küydən qulaq tutulurdu, cürbəcür səslər, gülüş, öskürək və sevinc sədaları bir-birinə qarışmışdı. Toyun havası Osmana təsir edib qəlbini döyündürdü, toyun isti nəfəsi onun sinəsində sevgi və şəhvət hiss-ləri oyatdı. Buna görə dəf çalınmağa başlayanda öyrən-diyindən və gözlədiyindən daha artıq cuşa gəldi. O, musiqi aşıqı deyildi, lakin hərdən musiqi məclisinə düşəndə, özü də müftə, az da olsa, həzz alardı. Çox gözəl, musiqi hərdən pis olmur, könlü oxşayır və şad-landırır. Evlənmək də əla şeydir, sevinc və hətta borc-dur... Onu büsbütün kədər bürüdü.

– Bəlkə də, sənə eynini açmaq lazımdır, mən elə özüm tez-tez özümə belə deyirəm.

Səafan bunu deyərkən yarısı toyun işıqları ilə nura qərq olmuş, yarısı kölgədə qalıb qaranlıqla çulğalan-mış sifətini Osmana tutmuşdu. Sonra o əlavə etdi:

– Sənin ömrün iş və dərslə keçir, həyat isə bizdən çox şey tələb edir.

Zahirən özünü maraqlı göstərsə də, daxildə onun sözlərinə rişxənd edirdi. O, tənbəliyə sövq edən

moizələrə həqarətlə baxır, onları Allaha küfr kimi qiymətləndirirdi. Lakin o, uzun əzab içində qovrulan Seyyidəni, özünün baxmalı, öyrənməli və çatmalı olduğu saysız-hesabsız şeyləri xatırlayıb hiss etdi ki, təbəssümü bütün mənasını itirmişdir. Səafan isə dediyini elə hey deyirdi:

– Sən çox cidd-cəhdlə işləyirsən, lakin beyin rahatlığı da qiymətli cövhərdir.

Artan rüşəndini güclə üstələyərək dedi:

– Siz çox müdrik adamsınız, Səafan əfəndi.

Eyvanın girişində bir kölgə göründü. Əlində buğlanan nanəli çay qoyulmuş sini tutan qız eyvana qədəm qoydu. Onun arxasında otaq tamam qaranlıq olsa da, toyun işığında qızın sifətinin bəzi cizgilərini seçmək mümkün oldu: girdəsifət, sarıbənz, şövq və müəmmaqarışıq məlahət saçan bir sima. Osmanı narahatlıq bürüdü. Çay almaq üçün əylərkən qızın hamar, incə dərilili qolunu yaxından gördü, nanə ətri, sanki, ondan gəlirdi. Qızın gizlətməyə çalışdığı təbəssümündə utancaqlıq və çaşqınlıq demək olar, sezilmirdi. Bircə dəqiqə, bəlkə də, daha az durub sonra gözdən itdi.

Sanki, cinayət törədilibmiş kimi araya sükut çökdü. Havaya, elə bil, sui-qəsd ruhu hopmuşdu. Osmanın narahatlığı bir az da artdı. Səafan dedi:

– Qızımdır.

Hörmət əlaməti olaraq Osman başını tərpətdi.

– İbtidai məktəbi bitirəndən sonra məktəbdən götürmüşəm.

Razılıq və heyrat əlaməti olaraq başını tərpətməkdə davam etdi. Çalğıcıların ifa etdiyi müvəşşəhin sədaları eyvana yüksəldi. Səafan sözünü tamamladı:

– Qız üçün əsl məktəb evdir.

Heç nə demədi, daha doğrusu, deməyə söz tapmadı və susmağından özü də pərt oldu.

– Hə, bu barədə sənin fikrin nədir?

– Sizinlə tamamilə razıyam.

Lakin o, anasının aramsız işlə dolu olan acı həyatını xatırlayıb hiss etdi ki, onu tələyə salmaq istəyirlər. Sakit və yumşaq bir səsle kimsə pəsdən mahnı oxumağa başladı. Səafan mızıldadı:

– Nə gözəl səsdir!

– Bəli.

– Həyat da gözəldir.

– Şübhəsiz.

– Lakin o, bizdən hikmət istəyir ki, öz şirinliyini bizdən əsirgəməsin.

– Məgər hikmət belə asan ələ düşür?

– Xeyr, o, Allahın bizə hədiyyəsidir.

Özünə dedi ki, Allah bizi nə rahatlıq, nə də qısa yol üçün yaradıb. Kişi onu mühasirəyə alır, o isə təslim olmayacaq. Lakin necə həm azadlığını qorusun, həm də müdirini razı salsın? Artıq mahnı ona çatmırdı. Səafan mahnını həm qulağı, həm əli, həm də ayaqları ilə müşayiət edə-edə diqqətlə və sinayıcı tərzdə onu gözdən keçirirdi.

Özündə ona qarşı elə bir nifrət duydu ki, sanki, o, məkrli bir cəlladdır. Gördü ki, hədəyə məruz qalmış mənliyini qorumaq üçün ona bundan da artıq bir qonaqlıq vermək lazımdır. Bu, onu xeyli ağrıtdı. O, böyük zərurət olmadan bir quruş belə xərcləməirdi. İlk maaşını alan kimi özünə bankda bir hesab açmışdı. Buna görə də evini, ya məhəlləsini, ya da ki yeməyini dəyişdirməyi heç ağlına belə gətirmirdi. O inanırdı ki, qənaət onun uzun cihadının mühüm vasitələrindən və dininin ayinlərindən biri, zalım dünyada qorxuya qarşı sığorta idi. Lakin olacağa çarə yoxdur. Bu qonaqlığın əvəzini artırıqlamasıyla verəcək. Özü də bunu yalnız kitablarla zəngin, qalan hər şeydən kasıb miskin otağında deyil, restoranda edəcək. Belə olan tərzdə, doğrudan da, böyük məbləğ xərcləyəcək. Lənət axmağa.

Mahnı mənasız səs-küyə çevrildi, cəhənnəmin qapıları açıldı. Cinayət törətdiyini bilməyən qoca başını musiqinin ahənginə uyğun tərpədirdi. Dünya öz növbəti şit zarafatlarından birini edirdi.

8

Heç bir ay keçməmişdi ki, kişini “əl-Kəşif” restoranına şama dəvət etdi. Əla balıqdan sonra şirin mühəlləbiyyə yedilər. Qoca səadətin zirvəsində idi. Osmana elə gəlirdi ki, o, səadət və mərhəmət mələklərinin göydən elə bu dəqiqəcə nüzul edəcəklərini gözləyir. Kişi, göründüyü kimi, şamla kifayətlənməyib təklif etdi:

- Necədi səninçün, gecəmizi “əl-Fişavi” də keçirək?
- Ürəyindən ağrı qopsa da, kişinin qoluna girib dedi:
- Nə gözəl fikirdir!

Qəhvəxanada oturarkən onun yadına düşdü necə bir dəfə oruc bayramında Əl-Hüseyni məhəlləsində savaşıanda təzə çulbabı cırılmışdı, necə atası onu döymüşdü və necə tam bir il anasının yamadığı çulbabı geyməyə məcbur olmuşdu. Qocanın kefinin saz, damağının çağ olması onu əsəbiləşdirirdi. Görünürdü ki, qoca şad bir xəbər eşidəcəyini gözləyir. Budur, onun sönük gözlərinin dərinliklərində narahat bir sevinc oxunur, budur, o, hər şeydən artıq dərəcədə razılıq edir.

Səafan soruşdu:

- Sən arxivdəki həmkarlarından razısanmı?
- Zənnimcə, razıyam.
- Onlar yazıq olsalar da, yaxşı adamdırlar.
- Onlar, doğrudan da, yaxşı adamdırlar.
- Sən isə əla gəncsən, təhsilini tamamladıqdan sonra vəkil işləyəcəksənmi?
- Xeyr, lakin vəziyyətimin yaxşılaşacağına ümid edirəm.

– Gözəl fikirdir. Sənin nəcib arzuların mənim xoşuma gəlir.

Osman tərəddüdünə son qoyub qərara aldı ki, kişinin arzularını boğmaq bahasına olsa da, qurtuluş tapmaq lazımdır. Dedi:

– Mənim qayğılarım siz təsəvvür etdiyinizdən böyükdür.

Kişi qorxu ilə Osmana baxıb soruşdu:

– Allah, sən şəri bizdən uzaq et. Nə olub ki?

– Məni siz zənn etdiyiniz arzular yox, onlardan xeyli kiçik olan şeylər məşğul edir.

– Doğrudanmı?

– Amansız şərait olmasaydı, mən yalnız sadə, təbii və ağılabatan bir iş barəsində fikirləşərdim: evlənərdim!

Arzusunun puça çıxdığını gizlətməyə belə çalışmayaraq qoca soruşdu;

– Bu nə şəraitdir?

Osman kədərlə köksünü ötürdü və dedi:

– Çox böyük məsuliyyət boynumuza düşür. Biz kasıblığın övladıyıq, bu kasıblıq bizi ömrümüz boyu təqib etməkdən əl çəkmir.

Səsinə bir az da çox qəmgin ifadə verib sözünü tamamladı.

– Çox istəyərdim...

Mütəəssir olmuş kimi susdu. Qoca lampanın işığı düşən yerdən kölgəyə çəkildi. Başqa çıxış yolu yox idi: Osman onun sədaqətini bacardıqca, hər hansı hiylə ilə olur-olsun qorumalı idi. Kölgədən kişinin səsi gəldi:

– Bəs nə vaxt ayaq üstə müstəqil dura biləcəksən?

Məyus bir ahənglə dilləndi:

– Mənim boynumda balacalar və dul arvadlar var, mən su çarxını fırladan gözübağlı öküzdən başqa bir şey deyiləm.

Hər şey məhv oldu. Hətta nərdin şaqqıltısı da eşidilməz oldu. Osman yenə mızıldadı:

– Çox istəyərdim...

Qoca bir kəlmə də kəsmədi, istədi ki, hesabı ödəsin, lakin Osman qoymadı və qəlbi parçalana-parçalana öz cibindən verdi. Məclisin ruhu öldü, süni sevinc-lə onu canlandırmaq xeyir vermədi. Qəhvəxanani tərk edib piyada Bab əş-Şəəriyyə meydanına qədər birgə getdilər, orada kişi ondan ayrılıb evinə yollandı. Osmanın narahatlıqdan və gərginlikdən halı pərişan olmuşdu. Birdən onun, sanki, dəlisovluq həvəsi gəldi, bu həvəs onu, intiharın bir üsulu kimi, hədə yerə pul xərcləməyə sövq etdi.

Narahatlığını, hüznünü və vicdanının əzablarını qəlbinin dərinliklərində dəfn etmək üçün tərəddüd etmədən həmin küçəyə üz tutdu. Kədərlə özünə dedi:

– İnsanın xətalrı belə müqəddəs olmalıdır.

9

Pilləkənlə düşərkən Ümm Hüsni onun yolunu kəsdi. O, bunu səbəbsiz etməzdi. Onun qırışmış sifətinə, xına ilə boyanmış saçlarına və qocalığına baxmayaraq gücünü saxlamış bədəninə baxıb öz anasını xatırladı, əlini sıxdı və gülümsədi. Ümm Hüsni dedi:

– Məndə xəbər var.

– Xeyirdir, inşallah.

Yeganə gözünü qıyaraq – o biri gözünü məhəllə savaşılarının birində itirmişdi – dedi:

– Xeyir deyil.

Ciddiləşib ona baxdı. Qarı dedi:

– Rəqib. Yolunda rəqib peyda olub.

– Kim?

– Seyyidəyə elçi göndəriblər.

Onu qəm və çaşqınlıq bürüdü, sanki, bu, gözlənilməz idi. Deməyə söz tapmadı.

– Məhəllənin dərzisi.

Bilirdi ki, belə də olmalı idi, ayrı çıxış yolu yox idi. Bunu nə dəf etməyə cəhd göstərdi, nə də mane olmağa ümidi var idi. Ölüm kimi. Cinqirini da çıxarmadı. Ümm Hüsni onun əlindən tutub otağına çəkdi, yanında divanda əyləşdirdi və soruşdu:

– Bu məsələ səni maraqlandırmır?

Ruhunun dərinliklərində kəskin bir ağrı hiss etdi. Hiss etdi ki, dünya məhv olur. Qəzəblə dedi:

– Mənasız suallar vermə.

– Qızışma, sakit ol.

– Yaxşı olar ki, mən gedim.

– Lakin sən onunla görüşə bilməyəcəksən.

Dünya get-gedə daha çox məhvə doğru gedir. Ümm Hüsni dilləndi:

– Sən özün gərək bunu biləydin.

– Niyə?

– Anası onun çıxmağına get-gedə daha çox mane olur. Canlı kişi xəyaldan daha yaxşıdır.

Bilaixtiyar təkrar etdi:

– Canlı kişi xəyaldan daha yaxşıdır...

– Sən onu sevirsən. Məgər belə deyil?

Kədərlə təsdiqlədi:

– Bəli, sevirəm.

– Məhəllədə bunu hamı çoxdan bilir.

– Düzdür.

– Çox gözəl, bəs niyə danışmırsan?

Hiddətlə dedi:

– Bacarmıram.

– Qulaq as, qız mənə yalvarıb ki, sənə çatdırım...

Tam məyus halda köksünü ötürdü. Arvad dedi:

– Elə indi özün get nişanla onu, ya da tapşır bunu mənə.

Osman anlaşılmaz səslər çıxararaq öz-özüyə, sanki, məchul bir dildə danışmağa başladı. Arvad ona baxıb özünü itirdi. Osman özünə müraciətlə:

- Allah bunu mənə bağışlamaz, – dedi.
- Allah köməyin olsun, yoxsa elə bilirsən sənin kimi məmura o tay deyil?
- Şər atma mənə, Ümm Hüsni.
- Ürəyini aç mənə, axı mən sənə ananam.
- Bir ah çəkib dedi:
- Mən indi evlənə bilmərəm.
- Nə qədər istəyirsən gözləsin səni.
- İntizarı uzun çəkər.
- Qoy sənə and versin, indi bu da kifayət edər.
- Yox, mən o qədər də özümü sevmirəm ki, özümün naminə onun səadətinə mane olum.

Arvad söhbəti davam etdirib məsələni xırdalamaq istədi, lakin Osman otaqdan çıxdı. Yavaş addımlarla dar döngələri dolaşdı. Onu bir daha görə bilməyəcəyi fikri ona içəridən əzab verirdisə də, bu acı həqiqət qarşısında o təslim olurdu. Əzabına baxmayaraq, gizli və bədbin razılıq duydu, razılığı qədər də inandı ki, onu lənətləyiblər. O, Seyyidəni sevir, başqa heç kəs onun qəlbində bu qızın yaratdığı boşluğu tuta bilməyəcək. Bu sevgi asanlıqla məhv olmayacaq, bu sevgi ona öz nəfsinə və şöhrətpərəstliyinə nifrət etməyi öyrədəcək, lakin o da bu nifrətin gücü qədər, kədərinin dərinliyi qədər nəfsindən və şöhrətpərəstliyindən yapışb qalacaq. O, həqiqətən, dəliliyə mübtəladır, lakin bu, elə müqəddəs bir dəlilikdir ki, səadət qapılarını bağlayarkən Osmana yalnız rişxənd və təkəbbür duydurur, onu böyük bir qüvvə ilə tikanlar səpilmiş ağır şöhrət yoluna sövq edir. Səadət onu intihara təhrik edir, müsibətlər isə onu həyatı tərənnüm etməyə, ona ibadətə çağırır. Lakin... Heyif səndən, Seyyidə.

Hər şeydə irəli getsə də, əzabı, demək olar ki, yüngülləşmirdi. İşdə özünü elə möhkəm tutmuşdu ki, Səafan Bəsyuni onun barəsindəki arzularının puça çıxdığına baxmayaraq, intizamına, çalışqanlığına və düzgünlüyünə görə onu xüsusi qeyd edirdi. Onun haqqında deyirdi:

- İşə birinci gəlib axırncı gedir, namaz vaxtı nazirliyin namaz otağında ön səfdə namaz qılır.

Osman öz işini də görür, geridə qalanların da yerinə işləyirdi. Onun bacarığı barədə bir deyəndə, beş də hamıya köməyi barədə deyirdilər. Təhsilini də elə güclü bir əzmlə davam etdirirdi ki, parlaq müvəffəqiyyət qazanacağına şübhə yox idi. Kitabxananın daimi oxucusuna çevrilib çətin hüquq təhsili ilə yanaşı, mədəniyyətin müxtəlif sahələrinə aid çoxlu kitabı acgözlüklə oxuyurdu. Cümə namazında əl-Hüseyn məscidində tanınmış simalardan biri oldu, həm məhəllədə, həm də nazirlikdə dindarlığı və möminliyi ilə ad çıxardı. Lakin əzabı, demək olar ki, heç yüngülləşmədi. Seyyidə onun xəyalına və şüuruna mütləq hakim kəsilmiş qalır. Axır özünə dedi:

– O, həyatımın yeganə mahiyyətidir.

Görüş saatlarında gedib qədim xərabəliyin pilləkənində tənha oturur, xatirələrin istisinə qızınar, onlara baş vurur, nəhayət, Seyyidəni öz yanında canlı təsəvvür edərdi. Vəcdin şiddətindən hərdən ona elə gələrdi ki, onun yüngül addımlarının səsinə eşidir, ona yaxınlaşan, şövq və həya ifadə edən çöhrəsini görür. Söhbətləri uzun çəkir, isti ağuşları soyumur, bir-birini öpüşə qərq edirlər...

Lakin o gəlmir. Heç gəlməyəcək də. Onunla üzülüşüb, bəlkə də, tamam unudub. Yadına salanda da yerinə düşən lənətləri yağdırır ona. Bir gün axşam

Seyyidənin pəncərəsinin altından keçərkən ona elə gəldi ki, soyumaq üçün məhəccərə qoyulmuş su bardağının arxasından bir anlığa qızın başı göründü. Dönüb baxdıqda onu görmədi, bəlkə də, qız tələsik, çimçişərək geri çəkilməmişdi. Öz-özünə dedi:

– İnsanın müqəddəsləşdirdiyi şey onun əzablarındadır.

Sonra yenə dedi:

– İnsanın işi özü də, bir növ, ibadətdir.

Bir cümə əl-Xeymiyyədə onu və anasını gördü, baxışları biranlığa rastlaşdı, sonra Seyyidə etinasız tərzdə nəzərlərini ondan yayındırdı, heç məhəl də qoymadı. Ölümün mənalılarından biri ona bu zaman aydın oldu, bilərəkdən öz atasını onda cənnətdən çıxartdı. Bununla belə, əzabına qürur və ləyaqətlə dözürdü.

Həmin küçəyə də getməyində davam edirdi: hərdən həvəslə, hərdən ehtiyatla, hərdən bədbinliklə. Belə günlər onu özünü Qədiriyyə adlandıran, elə onunla eyni yaşda olan bir qadınla yaxın etmişdi. Osmanı bu qadına çəkən bircə şey vardı, o da Qədiriyyənin dərisinin Seyyidəninki kimi tünd-qarabuğdayı olması idi, hərçənd ki Qədiriyyədə zəncilik və bədəninin, kök deməsək də, doluluğu daha qabarıq bilinirdi. Ayaqları onu gətirib Qədiriyyənin yanına çıxardıqdan sonra az vaxt keçməmişdi, lakin o daha başqa qadınların yanına getmirdi. Qədiriyyənin otağı ona öz otağını xatırladırdı, hərçənd ki bu otaq öz çılpaq döşəməsi, hündür yatağı, güzgüsü, oturmaq və paltar asmaq üçün istifadə edilən yeganə kətli, teşti və su kuzəsi ilə daha ibtidai idi. Buna görə qış günlərində paltarını asmağa yer tapmazdı. İllər keçsə də, o, Qədiriyyə ilə “salam” və “sağ ol”dan başqa bir kəlmə belə kəsməmişdi. Qədiriyyə Osmana, dindarlığına baxmayaraq, şərab içməyi öyrətmişdi, azca, lakin zəruri olan qədər. Cəhənnəmlik “əs-Silsilə” şərabından yarım quruşluq bir qədəh kifa-

yət edirdi ki, onun ağılı çaşsın və qanı coşsun. Bir dəfə o qədər coşdu ki, şit bir məstlik halında Qədriyyəyə dedi:

– Sən kainatın Seyyidəsisən¹.

Çılpaq otağa baxır, cürbəcür iyləri qoxuyur, həşəratı görür, gizli mikrobları təsəvvürünə gətirir və soruşurdu ki, görəsən, cəhənnəm odunda yanan bu məlun guşə Allahın dünyasının bir hissəsi deyilmi?! Bir dəfə göy guruldayıb yağış yağdı, Osman bu çılpaq otaqda məhbus olub qaldı. Küçə boşaldı, səs çəkildi, zülmət çökdi. Qədriyyə yataqda bardaş qurmuş, o isə həsir və qamışdan düzəlmiş kətildə əyləşmişdi. Otağı bircə şam işıqlandırır. Vaxt uzandıqda Osman cibindən dərslərinin xülasəsi yazılmış dəftərçəsini çıxardı və adəti üzrə, bərkdən təkrar etməyə başladı. Qədriyyə soruşdu:

– Qurandır?

Gülümsəyib başı ilə “yox” dedi.

– Sevgi görüşlərinin cədvəlidir?

– Dərslərdir!

– Tələbəsən? Bəs biğ saxlamağa sənə kim icazə verir?

– Həm məmuram, həm də axşam oxuyuram.

Kədər və məhəbbətlə Seyyidəni xatırladı. Ağlına xoşagələn bir fikir gəldi: yağan yağış həm də küçəni yuyub eynini açacaqdı.

Bir gün məhəlləyə qayıdanda gördü ki, Seyyidənin evinin önündə küçəyə təmiz qum səpilib, hər iki tərəfində bayraqlar dalğalanır. Canı çıxırmış kimi ürəyi döyündü. Pilləkəndə Ümm Hüsni ilə qarşılaşdı – görəsən, qəsdənmi onu gözləyirdi? – ağızucu salamlaşdı və keçdi. Arxadan arvadın səsi eşidildi:

– Allah səni muradına çatdırıb xoşbəxt eləsin.

¹ *Seyyidə* – həm adam adı, həm də “xanım” deməkdir.

Fikrini dərsləri üzərində cəmləşdirə bilmədi. Kiçik otağına səslər – zəngulələr, oğlanların sevinc sədaları, musiqi soxulurdu. Bəli... Budur, Seyyidə başqa bir kişinin məmləkətinə daxil olur, gəncliyin bu çağы ötüb gömülür.

Yeni bir qətiyyətlə evi tərk etdi. Dedi ki, həyat özü, bəxş etdiyi amalların hamısından daha əzəmətlidir. Xəyyamın hikməti əl-Məərrinin hikmətindən daha gözəldir¹. Yeganə bələdçi qəlbdir. Toya elə soxuldu, hamı dedi dəli olub. Seyyidəyə işarə edib dedi: “Hökmü sən ver!” Qışqırıq və ulamaya baxmayaraq, Seyyidə cavab verdi, çünki edamdan əvvəlki bir neçə saniyədə həqiqətlər çıpaqlanır və ölümü məğlub edir. Birgə üç küçəni ildırım sürətiylə keçib səadətdən sən-dələyə-səndələyə Bab ən-Nəsrədən Mədinət əl-Əmva-ta keçdilər.

Səs-küy, şadlıq zəngulələri və tərənələri dan yeri sökülənə qədər davam etdi. Sözlərə baxıb mənalərini anlamırdı. Tənhalıq hiss etdi, səssiz-səmirsiz, arzu-xəyal-sız, torpağı cadar-cadar olan bir aləmə qədəm qoydu. Məşəqqətli yolun əzabı ona ağır gəldi, millətlərin savaşını, mikrobların vuruşunu, salam-əleyk-əleyk-əs-salam atışmasını xatırlayıb bağırıdı:

– Şükür əzəmətli Allaha!

¹ Geniş rəvac tapmış səthi təsəvvürə görə, Ömər Xəyyam eys-ışrətə, Əbu-l-Əla əl-Məərrə zahidliyə çağırmışlar. (Tərc.)

“Əlahəzrət Baş Müdir.

Əlahəzrətə ali qiyabi hüquq təhsilimi bu il başa vurduğumu xəbər verməklə böyük şərəfə nail oluram. Məqsədim – elmimi artırıb məmura zəruri vasitələri kamala yetirməkdir ki, bu işdə də hikmətimi siz əlahəzrətin istedadından alıb əməlimi ağamız əzəmətli sultanın – Allah onu hifz edib səltənətini uzatsın – kölgəsində həyata keçirmişəm.

Rica edirəm iltifat göstərib bu məlumatı nəzərə alınız və təqdim etdiyim diplomumun xidmət sənədlərimə əlavə olunmasına sərəncam verəsiniz.

Əlahəzrət, lütfən, hədsiz ehtiramımın qəbulunu rica edirəm.

Osman Bəyyumi, arxiv katibi”.

Qiyabi oxuyan digər tələbə həmkarları ilə müqayisədə parlaq müvəffəqiyyət qazanmışdı. Əlahəzrətə göndərdiyi bu məktub onun müvəffəqiyyətini hamıya elan edərək gözəl bir dövrə vuracaqdır: ən əvvəl o, Osmanın bilavasitə müdiri olan Səafan Bəsyuniyə veriləcək ki, cənab idarə müdiri Həməz əs-Suveyniyə təqdim edilməsi barəsində dərkənar qoysun. Sonra məktub arxivdən çıxan sənədlər dəftərində qeydə alınacaq, daha sonra idarəyə daxil olan sənədlərin dəftərində qeyd olacaq. Bundan sonra məktub Həməz əs-Suveyniyə veriləcək ki, əlahəzrət Baş Müdirə təqdim edilməsi barədə dərkənar qoysun. Bu zaman məktub idarədən çıxan sənədlərin dəftərində, sonra isə Baş Müdirin dəftərxanasına daxil olan sənədlərin dəftərində qeydə alınacaq. Sonra onu əlahəzrət Baş Müdir oxuyacaq, öz gözü ilə oxuyacaq, bu, onun yaddaşında həkk olacaq, bəlkə də, hisslərini oyadacaq. Sonra o, imza atıb dərkənar qoyacaq ki, məktub lazımi tədbirlərin icrası üçün kadrlar şöbəsinə ötürülsün. Məktub Baş Müdirin

dəftərxanasından çıxan sənədlər dəftərində, sonra isə kadrılar şöbəsinə daxil olan sənədlərin dəftərində qeydə alınacaq. Sonra isə məktubun surəti məktubun çıxdığı arxivə göndəriləcək ki, Osmanın idarə xidməti qovluğunda saxlanılsın. Beləliklə, fələyin dövrünü tamamlanacaq və bilməyənlər də biləcək.

Tam bir gün səadətdən məst oldu. Günlər bir-birini ötdü. Bundan sonra nə? Sükut hər şeyi udurmu? Heç nə baş vermir. Onun köksündəki müqəddəs od alovlanıb yanır, əl-Hüseyn məscidi onun uzun-uzadı dualarının şahididir. Yol uzundur, bir işarə belə işıqdan müjdə vermir. Təhsilini bitirdisə də, bilik və mədəniyyət dənizindən bəhrələnməyini heç vaxt dayandırmayacaq. Bununla o, biliyə olan ehtirasını doyuzduracaq, öz zatını kamala yetirəcək ki, Allahın izni və fəzli ilə bir gün tutacağı mənsəbə layiq adam olsun, hər bir nüfuzlu şəxsin özünə qurbanlar tələb etdiyi rəsmiyyət cəngəlliyində aparacağı uzun və amansız mübarizəsində əliyalın qalmasın. Onda var-dövlət sehri, kübar ailələrin imtiyazları yoxdur. Onun arxasında duracaq partiya qüvvəsi də yoxdur. O, təlxək, qul və aradüzəldən roluna razı olan adamlardan da deyil. O, yazıq xalqın oğullarından biri idi və buna görə də hər cür silahla silahlanmalıydı, hər fürsətdən yararlanmalıydı, Allaha təvəkkül etməliydi, onun insanı yerə endirib qantər ilə bir daha səməyə ucalmağına hökm vermiş əbədi hikmətindən ilham almalıydı.

Günlər bir-birini əbədi məcrasında beləcə əvəz edərək arxivdən bir məmuru başqa nazirliyə keçirdilər və yeddinci dərəcə yeri boşaldı. Səafan Bəsyuni dedi:

– Boş qalmış dərəcəyə səni namizəd vermişəm, arxivdə səndən savayı, buna daha çox haqqı olan bir kəs yoxdur.

Minnətdarlıq hissi ilə onun əlini sıxarkən, az qala, onu öpəcəkdə. Qoca dedi:

–Yeddi ildir səkkizinci dərəcədəsən, bu müddətdə ali hüquqşünas təhsili almısan və hamıya sübut etmişən ki, iş bacarığın misilsizdir.

Qoca qara mırıq dişlərini göstərüb hırıldadı və dedi:

–Yüz faiz sənin olacaq, inşallah, adamı olan adamların ilan və həşərat yaşayan idarədə gözləri olmaz.

İntizar uzandı, günlər keçdi. Öz-özünə dedi ki, budur, bir dərəcədə yeddi il qalmışamsa, bu minvalla istədiyim arzuya çatmaq üçün altmış dörd il lazım olacaq. Qəlbində müqəddəs od yandırmış Baş Müdir vəzifəsinə... Yeni işçilərlə bərabər onun hüzurunda durduğu gündən bəri Baş Müdir bir də onu görməmişdi. Osmanınsa ruhunun yeganə təsəllisi onda idi ki, iş qurtarandan sonra meydanın bir tərəfində dursun və nazirliyi padşah calalı və müqəddəsliyində tərk edən Baş Müdirə baxsın. Bu idi həyatın qayəsi, mənası və camalı.

Büdcə hazırlanan vaxt idarədə iş lap çoxaldı. İdarənin müdiri ona tabe olan şöbələrdən bu işə əlavə məmurlar cəlb etməyə ehtiyac duydu. Arxivdən də Osman bu işə təhkim olundu. Buna sevindi və dedi ki, fürsətdir. İşə böyük həvəslə girişdi, müfəttişlərlə də, idarənin iki müdir müavini ilə də işlədi, idarə müdirinin özünün iştirakı ilə keçirilən iclaslarda da oturdu. Vulkan kimi püskürdü, sanki, bu fürsəti çoxdan, ürəyi o müqəddəs şöhrətpərəstlik oduna yaxılandan bəri gözləyirdi. Tərəddüd etmədən özünü səhər açılandan ta gecənin yarısına kimi cənab müdirlərin sərəncamına verdi. Çətin və məsuliyyətli şəraitdə hökumət işində həqiqi bacarıqdan başqa hər şey unudulur. Büdcə çox məsul işdir, bir ucu gedib çıxır Baş Müdirə, oradan nazir müaviniyə, sonra nazirə və nazirlər şurasına, axırda da parlamentə və qəzet səhifələrinə. Yorucu və əziçli iş günlərində arxalı və tapşırıqlı adama yer yoxdur, əksinə, təbii seçim qanunu işə düşür, işbilənlər ön səfə çıxır, insana, düzgün mükafat verilməsə də, düzgün,

əsl qədir-qiymət verilir. Osman diqqəti özünə cəlb edib tam inam qazandı, onun xariqüladə iş bacarığı, qanun və təlimatları mükəmməl bilməyi aydın oldu. Bu müvəffəqiyyətə belə qane olmayıb gizlincə, öz-özündən, adətən, idarə müdirinin yazdığı büdcə bəyannaməsinin qaralamasını hazırlamağa başladı. İş vaxtı fürsət düşüb idarə müdiri ilə tək qaldıqda və işlə əlaqədar kağızları ona təqdim etdikdən sonra tam bir ədəb-ərkanla dilləndi:

– Cənabım müdir, izin versəniz, iş əsnasında qeyd etdiyim bəzi mülahizələrimi təqdim edərdim, bəlkə, onlar büdcə bəyannaməsini hazırlayarkən gərək oldu.

Həmzə əs-Suveyni həm nəvaziş, həm də rişxəndlə ona baxıb dedi:

– Sən, deyilənə görə, yaxşı oğlansan.

– Əstəğfürullah, əfəndim.

– Hə, yadıma düşdü, təbrik edirəm, bu gün sənin yeddinci dərəcəyə yüksəldilməyin barədə əmr verilib.

Osman biranlığa qələbə səadətindən məst oldu, minnətdarlıqla dedi:

– Allahın və sizin sayənizdə!

İdarə müdiri gülümsəyib cavabında:

– Mübarək olsun. Amma büdcə bəyannaməsi başqa şeydir! – dedi.

Osman riskə gedib geri durmadı və dedi:

– Allah sizin taleyinizi daha əzəmətli etsin, mən büdcə bəyannaməsinə heç yaxınlaşmağa belə cürət etmərəm, sadəcə, iş əsnasında bəzi mülahizələr ağılıma gəldi, maliyyə və qanun məsələlərini səylə öyrənən bir tələbə kimi bu mülahizələrimi qeydə aldım ki, siz bu vacib bəyannaməni hazırlayarkən, bəlkə, karınıza gəldi.

Kişi “mülahizələri” aldı və oxumağa başladı. Osman isə son dərəcə diqqətlə onun üzünün ifadəsini izlədi. Aydındır ki, “mülahizələr” onu özünə cəlb edib. Sonra o, zahiri bir sakitliklə dedi:

– Üslubun yaxşıdır.
– Təşəkkür edirəm, cənabım.
– Mənə elə gəlir ki, sən yaxşı mütaliə edənsən.
– Mən də belə hesab edirəm.
– Nə oxuyursan?
– Bədii ədəbiyyat, görkəmli adamların həyat yolu barəsində kitabları, ingiliscəni, fransızcanı öyrənirəm.
– Sən tərcümə etməyi bacarırsan?
– Mən boş vaxtlarımı lüğətləri mütaliə etməklə keçirirəm.

Həmzə əs-Suveyni gülüb dedi:

– Çox gözəl, Allah sənə yar olsun.

Ona getməyə izn verdi, lakin “mülahizələri” özündə saxladı. Osman onun otağını tərk edəndə sevincdən məst olmuşdu, çünki yeddinci dərəcədən daha qiymətli olan inamı, kişinin ona, Osmana inamını qazandığına əmin olmuşdu.

Bir neçə aydan sonra büdcənin layihəsi çap olunduqda Osman tez onun müqəddiməsinə baxdı və öz əli ilə, öz xətti ilə yazdığı bəyannaməni oxudu. Onda bir neçə əhəmiyyətsiz, nə artıran, nə də əskildən, düzəliş edilmişdi. Bundan çox sevincək oldu, özünə və gələcəyinə inamı artdı. Zəkali hərəkət edib bəyannamənin sirrini heç kəsə açmadı.

Çox keçmədi ki, onu əmrlə arxivdən büdcə şöbəsinə keçirdilər.

Həmin günün axşamı öz otağında dayanıb pəncərədən zülmətə qərq olmuş məhəlləyə baxdı. Gözlərini göyə zilləyib sayrışan ulduzları seyr etdi. Onlar durğun görünürdü. Lakin kainatda durğun heç nə yoxdur. Dedi ki, Allah gözəl ulduzları ona görə yaradıb ki, gözlərimizi yuxarı qaldırmağa bizi təhrik etsin. Faciə ondadır ki, bir gün onlar yuxarıdan aşağı baxacaq və bizdən əsər-əlamət görməyəcək. Bizim mövcudluğumuzun mənası yalnız qan və tər ilə gerçəklənir.

Səafan Bəsyuni ona dedi:

– Səninlə birlikdə sevindiyim qədər də arxivdən getməyinə şad deyiləm.

Osman biranlığa səmimiyyət duyub hissə qapıldı və gözləri yaşardı:

– Nə sizi, Səafan əfəndi, nə də ki arxivdə keçirdiyim illəri unutmayaçağam.

– Lakin sən şadsan deyə mən də sevinirəm.

Osman köksünü ötürüb dedi:

– Sevincin ömrü qısadır, Səafan əfəndi.

Səafan onun dediyini anlamasa da, Osman bunu ürəkdən demişdi. O, zamanın hər anının ağırlığını çiyində hiss edir, səbrin əzab şirəsini damla-damla içirdi. O, yeddinci dərəcəyə yüksəldiyini və büdcə şöbə-sində işlədiyini çox tez unutdu. Nazirlikdə o, dəli kimi işləyir, kiçik otağında biliyə yorulmadan yiyələnirdi. Lakin elə anlar olurdu ki, təşvişlə donquldanırdı:

– Ömür keçir, gənclik keçir, günlər yorulmaq bilmir.

O, hələ də uzun yolun başlanğıcındadır. Günlər keçdikcə onun simicliyi də artır, öz ibtidai məskəninədən daha artıq bir qüvvə ilə yapışırdı. Hiss edirdi ki, “pul – qaladır”. Lazım gəlsə, pulu arzusunda olduğu gəlin üçün mehr verə bilər. Arzuladığı gəlin o qızıdır ki, bağlı qapıları üzünə açacaq, gələcəyin qiymətli gövhərini gizli dəfinədən onun üçün çıxaracaq. Məmurлар arasında bu barədə rəvayətlər, atalar sözləri və məsələlər gəzir. Güzəl gəlin ya vaxtından əvvəl əldə edilmiş şöhrətin hədiyyəsidir, ya da çətin şöhrətə təhrik edən amildir. Yol çətin və uzaq görünür, onun yardıma ehtiyacı var. Deyirlər ki, əlahəzrət Baş Müdir öz müstəsna vəzifəsinə, demək olar ki, gənc yaşında təyin olunmuşdu və bunun da fəzli onun öz ailəsində, siyasətdə və evləndiyi, gözəllik kraliçası hesab edilən qızın ailə-

sində imiş. Yenə deyirlər ki, idarənin müdirinin birinci müavini belə yüksəkliyə arvadına görə, daha doğrusu, arvadının ailəsinə görə qalxmışdır.

O, özünü hər cəhətdən hazırlayır, bütün silahlardan istifadə edir, odur ki səxavətli bir gəлиндən yardım alsa, eyib olmaz. Yoxsa o, amansız zamanın axınına qarşı necə duruş gətirər? Buna görə də o, qəzet və jurnallar üçün tərcümələr etməyə başladı ki, gəliri və qənaətlə topladığı sərmayəsi çoxalsın. Bu işdə də nailiyyətləri pis olmadı. Bununla belə, öz qənaətcilliyindən əl çəkməyib bir qəpik artıq xərcləmədi. Yeganə əyləncəsi həftədə bir dəfə həmin küçəyə, Qədiriyyənin yanına getmək və yarım quruşluq o cəhənnəm şərabından bir qədəh içmək idi. Bir dəfə Qədiriyyə ona dedi:

– Sən bu kostyumunu heç dəyişmərsən yay da, qış da həmindir ki, həmin. Səni tanıdığım qədər də bu kostyumu tanıyıram.

Qanı qaraldısa da, heç nə demədi. Qədiriyyə:

– Hirsələnmə, mən zarafatı xoşlayıram, – dedi.

Osman sadələşlülük soruşdu:

– Bu neçə ildə sənə verdiyim pullardan bir şey yığmısanmı?

İstehza ilə dedi:

– Bir dəfə bir kişini sevdim, o da məndən iki yüz cüneyh oğurladı. İki yüz cüneyh bilirsən nədir?

Müsibəti təsəvvürünə gətirib: “Allah göstərməsin”,

– dedi və fikirləşdi ki, dünyanın fəlakətlərinin sayı-hesabı yoxdur. Soruşdu:

– Sən nə etdin?

– Heç nə. Allah canımı sağ eləsin, ən vacibi budur.

Öz-özünə dedi ki, bu arvad, yaqın, dəlidir, elə buna görə də fahişə olub. Lakin nə olursa olsun, əzab-əziyyətli həyatında bu, yeganə əyləncə idi ki, ondan təsəlli tapırdı. Hərdən sevmək, dünyanın dadını dəyişdirən sehrli sevgi günlərinə qayıtmaq istəyirdi, Seyyidəni,

çöllüyü və köhnə xərabənin pilləkənini xatırlayırdı, lakin sonra amansız dünyanın oyunu qarşısında təslim olur, Allahın bərəkəti və ali şöhrət ilə bəzənmiş möhnətli yolu seçdiyinə görə özünün əzaba qatlaşan ruhundan razılıq edirdi. Bir gecə Qədiriyyə ona dedi:

– İstəyirsən cümə günü bir yerdə gəzməyə çıxmaq?

Çaşıb dedi:

– Mən sənin yanına qaranlıqda oğru kimi gəlirəm...

– Nədən qorxursan?

Nə desin? Qədiriyyə heç nə qanmır. Üzr istəyərək dedi:

– Heç kəs məni görməməlidir.

– Məgər cinayət törədirsən?

– Adamlar...

Kinayə ilə dedi:

– Sən Yer kürəsini iki buynuzunda gəzdirən öküzsən.

Onun dini, əxlaqı, ad-sanı var və o, bunları qorumamalıdır. Qədiriyyə onu şimikləndirərək dedi:

– Biz elə danışa bilərik ki, sən məni bütün bir gecəyə götürəsən.

Ehtiyatla soruşdu:

– Neçə istəyərsən?

– Əlli quruş.

Maraqlanıb fikirləşdi. Əlbəttə, bu, ona əsl rahatlıq yaradar. Lakin qiymət çox bahadır. O, rahatlığa möhtacdır. Dedi:

– Yaxşı fikirdir, ayda bir dəfə qoy belə olsun.

– Ayda bir dəfə ilə kifayətlənəcəksən?

– Bəlkə, yenə gəldim, ancaq adi qayda ilə.

Etiraf etdi ki, bu qadına möhtacdır. Osmanla həmyaşdır, lakin görünür, dünyadan da, zamanın ona təsirindən də bixəbərdir. O, məhəbbətsiz və şöhrətsiz yaşayır, qəzəbləndikdə isə, elə bil, şeytana qardaş olur. Odur ki Qədiriyyə bir dəfə ona nümayişdə necə iştirak etdiyini danışanda təəccüb edib hirs ilə qışqırdı:

– Nə, nümayiş?!

– Sənə nə oldu?! Bəli, nümayiş. Hətta bu yolun yolcuları elə bir gün olub ki, vətəni sevmişlər.

Öz-özünə dedi ki, dəlilik təsəvvür etdiyindən daha geniş yayılmışdır. Siyasətə maraq onu qıcıqlandırır və heyratə gətirirdi. O, inadla siyasətə qarışmamağa çalışırdı. İnanırdı ki, insan yalnız bir yolla getməlidir, bu yolu da özü tək, partiyalarsız və nümayişlərsiz qət etməlidir. Tək insan elə məxluqdur ki, yaranandan Allahı və Allahın bu həyatda ondan nə tələb etdiyini hiss edir; onun şöhrət qazanması şüurunun köməyi ilə xeyri şərdən ayırması, son ana qədər ölümə müqavimət göstərməsi ilə həyata keçir.

13

Bir gün Osman Bəyyuminin gözü bir elana sataşdı və bu elanla maraqlandı. Nazirlik ayda otuz beş cüneyh maaş ilə ingilis və fransız dillərini bilən mütərcimə ehtiyacı olduğunu bildirir və bu yeri tutmaq üçün müsabiqə günü də təyin edirdi. Osman yerli-yataqlı fikirləşmədən, tərəddüdsüz müsabiqədə iştirak etdi. Müsabiqədə birinci yeri tutması istedadına inamını artırdı. Yeni vəzifə Həməzə əs-Suveyninin bilavasitə tabeliyində olduğundan o, Osmanı otağına çağırdı və dedi:

– Hərtərəfli bacarığını sübuta yetirən müvəffəqiyyəti təbrik edirəm.

Osman, həmişəki kimi, nəzakətlə təşəkkürünü bildirdi. Kişi sözüne davam etdi:

– Lakin bu vəzifə sabit maaşıdır, onu tutsan, ümumi kadr siyahısından çıxarılacaqsan. Bu barədə fikirləşmişənm?

Doğrudan da, Osman bu cəhəti fikirləşməmişdi, bu səbəbdən nisbətən böyük olan təzə maaşa görə yaranmış sevinci xeyli azaldı. Dedi:

– Mən, əslində, ümumi kadr siyahısından çıxmaq istəmirəm.

– Bu, o deməkdir ki, biz ikinci yeri tutanı təyin etməliyik.

Birdən ağlına yaxşı fikir gəldi, tez dedi:

– Olmazmı ki, məni altıncı dərəcəyə yüksəldib tərcümə işlərini də mənə həvalə edəsiniz? Beləliklə, büdcə üçün də xeyli qənaət alınar.

İdarə müdürü bir az fikirləşib dedi:

– Bu məsələni həll etmək üçün idarə və məmurlar barəsindəki qanunlara bir də baxmaq lazımdır.

– Siz bilən yaxşı olar.

Həmzə bəy gülüb dedi:

– Sən həm yüksəyə can atan, həm də müdriksən. İstərdim ki, sənin təklifin qəbul edilsin.

Maaşı ayda iyirmi beş cüneyh olmaqla onu altıncı dərəcəyə yüksəltmək qərarı təsdiq olundu. On cüneyh qurban verdisə də, uzun illər gözləyəcəyi dərəcə artımına nail oldu, həm də üstünə ikiqat məsuliyyət düşdüyündən Osmanın vəzni idarədə artdı. Adəti üzrə, səadəti çox çəkmədi, onun səadətlə görüşləri ucqar yerdə yol gedən adamın görüşləri kimi çox nadir olurdu. Yenə uzun yolu ölçməyə, onun sonsuzluğunun ağırlığından inildəməyə başladı. O, gəncliyi ilə vidalaşmağa başlayarkən, ömrün yeni mərhələsinə qədəm qoyarkən altıncı dərəcənin nə xeyri var? Onu Səafan Bəsyuni görüb dedi:

– Sən yaxşı sürətlə irəliləyirsən, oğul.

Kədərlə cavab verdi:

– Lakin günlər xəyaldan daha sürətlidir.

– Onu düz deyirsən, Allah bizi onların şərindən saxlasın.

Osman qocanın qırıqmış sifətinə baxıb soruşdu:

– Danışın mənə, gəncliyinizdə kim olmağı arzula-yırdınız?

– Mən? Allaha şükür, heç arxivin rəisi olmağı belə ağılıma gətirmirdim.

– Heç Baş Müdir olmağı arzulamamısınız?

Qoca o qədər güldü ki, gözləri yaşardı, sonra dedi:

– Biz sadə xalq içindən çıxanların ən böyük arzusu şöbə müdiri olmaqdır.

O səhv edir. Onun dediyi nazir və nazir müavinləri vəzifələri barəsində doğrudur. Lakin Baş Müdir vəzifəsi sadə xalqın övladları üçün heç də əlçatmaz deyil, bu vəzifə onların ən son və ən istəkli arzusudur. Xüsusilə onların arasında seçilmiş, qabiliyyətli, özlərini belə əzəmətli şöhrət üçün hazırlayanların. Lakin günlər dayanmır, duyulmadan və incəliklə keçir. Adam Baş Müdir vəzifəsində uzun illər qalıb bu vəzifədən nemətlər görməsə, oradan dünyaya kölgə salıb nemətlər yağdırmasa, hökumət adlanan müqəddəs cihaz naminə ən şanlı xidmətlər göstərməsə, onun bir qəpik belə qiyməti yoxdur.

Nə vaxt evlənəcək? Arzusuna çatmamış, ya çatan dan sonra? O gərək ailə qurub övlad törətsin, yoxsa ona lənət oxunar. Onu yüksəkliyə qaldıracaq gəlin, yoxsa ona gözəl gəlin gətirəcək yüksəklik? Onu sıxan əzabın ağırlığından bəzən sakitlik, süstlük arzusuna düşür, sonra isə həyatın yeganə mənasını və müqəddəs əzabını verən məşəqqətli işə səylə girişirdi.

Bir gün eşitdi ki, idarənin müdiri Həməzə əs-Suveyni oğlunun əcnəbi dillərdən zəif olmasından şikayət edir. Kömək təklif etdi. Kişi tərəddüdlə dedi:

– Sənin vaxtın hədəf getməsin deyə ona ayrı muəllim tutsam, daha münasib olar.

Osman öz həmişəki üslubu ilə etiraz etdi:

– Bu sözü cənabınıza bağışlaya bilməyəcəyəm.

Başladı müdirin evinə gedib-gəlməyə. Oğlanı elə öyrətdi ki, uşaq yüksək qiymət aldı. Müdir istədi ona pul versin, Osman oddan diksinirmiş kimi geri çəkilib dedi:

– Bunu da cənabınıza bağışlaya bilməyəcəyəm.

O qədər imtina etdi ki, kişi axır razı oldu. Osman minnətdarlıqla ona dedi:

– Mən həmişə sizin kölgənizdə dolanıram.

Bununla belə, səxavətlə imtina etdiyi pulun məbləği qədər də ürəyi ağrıdı. Müdirin evinə get-gəl zamanı onun daha bir ümidi puça çıxmışdı: elə bilirdi ki, özünə orada münasib gəlin tapacaq. Kim bilir? Xəyalında deyirdi ki, xidmətləri Həmzə bəyi rəhmə gətirəcək və o, Osmanın əslinin haradan olmasına göz yumacaq, onu təzə təbəqəyə qəbul edib gələcəyin yollarını üzünə açacaq. Lakin arzu həyata keçmədi, get-gəl vaxtı rastına yalnız oğlanlar çıxdı. Səafan Bəsyuni onun əslilə maraqlanmırdı, çünki ikisi də, təqribən, eyni əsildən, eyni təbəqədən idi. Lakin onun qızını almaqla nə fayda görəcəkdidi? Heç nə, yalnız uşaq, çətinliklər və kasıblıq. Heç məhəbbət də yox idi. O, Seyyidədən başqa heç kəsi sevməmişdi, onunla vidalaşdığı gün qəlbi ölmüşdü. Lakin Allahın yolunda ucalıq axtaranlar səadətə qovuşmurlar.

Günlər keçir, keçəcək də: qızmar yayı ilə, mülayim payızı ilə, amansız qışı ilə, ətirli baharı ilə; onun isə qətiyyəti sarsılmayacaq, çalışqanlığı artacaq, qəlbi əzabdan qovrulacaq, istəklər onu dəyirman kimi üyüdəcək!

14

Ümm Hüsni, adəti üzrə, hərdən onu yoluxurdu. Bu dəfə də ona bir givrənkə turş limon hədiyyə gətirib divanda oturdu və gözüünü ona maraqla zillədi.

Bu, Osman üçün qəribə idi. Birdən qarı əlini dizinə vurub dedi:

– Hüseyn cəddi, sənin təkliyin məni pərt edir.

Osman etinasız gülümsündü.

–Yadıncan çıxıb ki, artıq yaşın ötür?
– Əlbəttə yox, Ümm Hüsni.
– Bilmirsən illərdən xain heç nə yoxdur?
– İnanıram.
– Hanı səni tənhalıqdan qurtaracaq uşaqların?
– O dünyada, – bir qədər susub əlavə etdi, – əvvəl-
ki sənətin səni dingildədir, ay Ümm Hüsni.

Qarı gülüb dedi:

– Bəri bax, məndə qiymətli bir şey var.

Qətiyyətli mövqeyinə baxmayaraq, söhbət öz məchul və şirin mövzusu ilə onu şirnikləndirdi, dedi:

– Səndə həmişə qiymətli şey olur...

Qarı ümidlə dilləndi:

– Gözəl, dul, ortayaşlı, həm də ağıllı. Məhəllənin mərhum şeyxinin qızı...

– Eh...

– Onun bircə qızı var, on dörd yaşında!

– Deməli, bir yox, iki arvad var.

– Qız əmisinin evinə gedəcək. Bu sarıdan narahat olma.

– Əla...

– Özünün də mülkü var.

– Doğrudan?

– Bürcüvanda evi var, həyətinə tut ağacı...

Qarı kuruş gözünü Osmana zilləyib sözlərinin onda doğurduğu rəyi görmək istəyirdi. Onun razı olduğunu zənn edib vəd etdi:

– Sən özün onu görəcəksən...

Ümm Hüsninin bələdçiliyi ilə onu yeni yolda görə bildi. Palto geymişdisə də, yavaş nazlı yerişindən ömrü boyu çarşaba büründüyü bəlli olurdu. Bəstəboy, köklü-yə mail, yumrusifət, qarasaç qadın idi. O, Osmanda yalnız ibtidai bir hiss oyatdı, Qədiyyə kimi. Öz-özünə dedi ki, ola bilsin bu daha təmizkardır, lakin bunun müsibətləri də daha çoxdur. Bu qədər onunla yanaşı

yaşamış, lakin onu dərk etməmiş Ümm Hüsniyə yazığı gəldi. Qarı haradan anlayaydı ki, büdcə idarəsinin müfəttiş və mütərcimi nə deməkdir? İnsanlığın faciəsi ondadır ki, insan torpaqdan başlayır, sonra isə yerini ulduzlar arasında tutmalı olur.

Ümm Hüsni soruşdu:

– Hə, necədir?

Təbəssümlə cavab verdi:

– Əla qadındır. Sən hələ də ustasan!

– Başladığımı qurtarım?

Sakitcə dedi:

– Yox.

– Bəs demədin əla qadındır?

– Lakin o, mənə yarayan arvad deyil.

Qarı sübut etdi ki, o, Osmanın fikirləşdiyindən daha inadcıldır. Bir gün onun yanına qalxıb dedi:

– Xoşbəxt bir təsadüf nəticəsində Səniyyə xanım gəlib mənə dəysin.

İbtidai istəyi hərəkətə gəldi, qəfil zəiflik qarşısında təslim oldu. Ümm Hüsni bir də mənalı-mənalı dedi:

– Gəlib mənə dəysin...

Xəbisliklə dilləndi:

– Bəlkə, qalxıb mənə də dəysin.

Qarı dönüb gedərkən dedi:

– İstəyirsənsə, özün düş.

Tərəddüdsüz aşağı düşdü. Araya sükut çökdü. Ümm Hüsninin əlinə fürsət düşdü, başladı üyüdü-b-tökməyə. Osman xatırladı ki, axırıncı dəfə mənalı söz kəsdiyi qadın Seyyidə olmuşdu. Zorla deyə bildi:

– Xoş gəlmisiniz.

Qadın pıçıltı ilə:

– Çox sağ olun, – dedi.

– Bu gün hava soyuqdur.

– Bəli.

Ümm Hüsni soruşdu:

– Evini ağardıb qurtarmısan?

Başı ilə “hə” dedi.

Qarı çalışdı ki, Osmanı da söhbətə cəlb etsin, işindən danışdırsın, lakin Osman dinmədi. İstəyi bir az da alovlandı, lakin ümitsiz. Səniyyə getməyə hazırlaşmış kimi xəlif bir hərəkət etdi. Osman o saat qalxdı, sağollaşdı və çıxdı. Lakin öz mənzilinə qalxmayıb pilləkənin aşağısına endi: ağlına cürətli bir fikir gəlmişdi. Pilləkənlə düşən Səniyyənin addım səsləri eşidildi. Arvad onu görüb təəccübləndi. Osman da özünü təəccüblənən kimi göstərdi.

– Nə gözəl təsadüf!

Çəkilib yol verdi, lakin qadın onunla bərabərləşəndə yavaşca dedi:

– Buyurun yuxarı, bir fincan çay için.

Qadın tələsik dedi:

– Sağ olun.

– Buyurun, məndə deməli sözüm var.

Qətiyyətlə cavab verdi:

– Yox.

Bacardıgı qədər sürətlə çıxıb getdi.

Əl-ayağı istəkdən titrəyə-titrəyə dedi ki, tələsdim, ağlıma necə gəldi ki, o, razı ola bilər? Günah istəkdə, səbirsizlikdə, tədbirsizlikdədir. Xəcalətli və qəzəbli halda çıxdı yuxarı. Dedi ki, möhtərəm bir evdə qərar tutuncaya qədər görməmiş yeniyetmə olaraq qalacağam.

Maliyyə vəziyyəti günü-gündən yaxşılaşır. Maaşını artırdılar, tərcümədən gəliri artır, özü üçün yalnız və yalnız zəruri xərclərə yol verdiyindən bankdakı pulu durmadan artır. İşə elə həmin cür can yandırır, idarənin müdiri ilə əlaqəsi elə yaxındır ki, elə bil, dostdurlar. Bir gün Həmzə ona dedi:

– Əlahəzrət Baş Müdir sənin tərcümə üsulunu təriflədi.

Sevincdən başı gicəlləndi, bildi ki, sevincindən gecə yata bilməyəcək. Əlbəttə, o, əlahəzrətin yadında qalmış olmaz, lakin mütərcim kimi adı və bacarığı artıq ona məlumdur. İdarə müdiri dedi:

– Əlahəzrət Baş Müdir böyük mütərcimdir, çox mühüm kitabları tərcümə edib, odur ki o, sənə bir mütəxəssis kimi qiymət verir.

Mızıldayıb təşəkkür etdi, sonra dedi:

– Əlahəzrət mənə ona görə qədər-qiymət qoyur ki, siz məndən razısınız.

Müdür gülümsədi, sonra mübaliğəli dostyanılıqla dedi:

– Məmurların cəmiyyətində mühazirə oxumağa dəvət olunmuşam, əsas bəndləri qeyd etmişəm, gəlsənə sən öz gözəl üslubunla bu mühazirəni yazasan?

Həvəslə cavab verdi:

– Bu, böyük səadətdir, cənabım müdir.

O istərdi ki, ona hər gün belə bir iş tapşırsınlar. İdarədəki işi, çoxluğuna və hamı tərəfindən bəyənilməsinə baxmayaraq, kifayət etmirdi. Müdirlərə xidmət göstərmək üçün, onlara öz əhəmiyyətini və təmənnəsiz xeyirxahlığını hiss etdirmək üçün imkan ələ çox az düşürdü. Bəlkə, belə yolla onun can atdığı və tamah saldığı ilə müqayisədə nail olduğunun kiçikliyi qarşısında dəhşəti azalardı. Uzun yolunda o, belə şeylərlə təsəlli tapırdı.

Gecə qəfildən onu məyusluq bürüdü, inildəyib qışqırdı:

– Mən nə qədər axmağam, bir gün muradıma çatacağımı necə təsəvvür edirəm?!

Şöhrət zirvəsində əyləşənə qədər neçə dərəcə keçməlidir? Beşinci, dördüncü, üçüncü, ikinci, birinci! Bu dərəcələri addım-addım keçmək üçün lazım olan illə-

ri hesabladı, başı gicəlləndi, dərin bir yasa batdı. Öz-özünə dedi ki, nəşə böyük bir hadisə baş verməlidir, həyatı beləcə hədəf gedə bilməz.

Səafan Bəsyuni ilə qəhvəxanada görüşü var idi, paltarını geyib mənzilindən çıxdı. Gördü ki, Ümm Hüsni qapısı ağzında durub onu gözləyir. Qarı dedi:

– Məndə elə qonaqlar var ki, sən gərək onlarla görüşəsən. Seyyidə anası ilə...

Daxil olub salam verdi. İçəri girəndə qorxan kimiydi, lakin çox keçmədi ki, anladı: hər şey qurtarıb, keçib-gedib. Quru və ya məzəmmətli bir baxış belə sezmədi. Sıxıntısız-filansız, heç bir xatirə qığılıcımı belə közərməyən bitərəf baxış onu yaqın etdi ki, keçmiş artıq ölümün nəhayətsiz girdabına yuvarlanmışdır. Ananın onunla səmimi, heç bir gizlin məna olmadan görüşməsi zamanın gedişini ona daha güclü hiss etdirdi. Onun ölməz və əbədi zənn etdiyi bir şeyi ölüm güdür. Osman bir də baxıb görür ki, bu şey, sanki, Adəm ölməz cənnətdən çıxdığı kimi, tarixin çərçivəsindən, az qala, çıxan mücərrəd bir xatirəyə çevrilir. Budur, Seyyidə kökəlib, sifətində səfeh bir ifadə yaranıb, lap Qədriyyə kimi. Çəşqin halda diqqətlə onu gözdən keçirdi: çarşabı başından çiyinlərinə sürüşüb düşmüşdü, başı və boğazı aydın görünürdü, güllü yaylığı arxaya dartılıb parıldayan alnı və tağla ikiyə bölünmüş saçları açmışdı. Lakin onun gözlərində Osmanın sevərək tamaşa etdiyi nur sönmüşdü.

Görüş süni, kinayəli soyuqluq şəraitində keçdi. Nahaq yerə o qalın dodaqlarda öz dodaqlarının və dişlərinin izini tapmağa cəhd göstərdi. Ədəb qaydalarının tələb etdiyi qədər qaldı, sonra qəlbi yumşaq və avarsız təbəssümlü, öldürücü və müəmmalı məchula yalvarışlarla döyünə-döyünə çıxıb getdi.

Getdi keçmiş müdirinin bir neçə gündən sonra təqaüdə çıxması münasibətilə verdiyi qonaqlığa. Qoca

əriyib çöpə dönmüşdü, başının tükü tamam tökülmüşdü, özü də qocalıqdan yox, mədə xəstəliyinin ucbatından. Bununla belə, o, həmişəki kimi, xoşxasiyyət və müti idi. Osmana aydın oldu ki, xidmətinin sona çatması kişini yaman kədərləndirib və çaşdırıb, ona görə könlünü almaq istədi:

– Sənə uzunsürən xoşbəxt rahatlıq arzulayıram.

Qoca boş, mənasız gülərək dedi:

– Bilmirəm həyatım arxivdən uzaq necə keçəcək.

Sonra köksünü ötürüb davam etdi:

– Ən pisi də odur ki, başqa bir marağım yoxdur.

– Lakin sizi sevirlər, hamı xətrinizi çox istəyir.

– Bəli. Mənim ailəm qarşısında yerinə yetiriləsi daha bir borcum da qalmayıb. Bununla belə, mən qorxuram.

İkisi də çayı qurtum-qurtum içməyə başladı. Osman qocanın halına acıyaraq gözünü ondan yayınırırdı. Qoca dilləndi:

– Qulluğa girdiyim gün elə yadımdadır ki, sanki, dünən idi. Toy gecəsi kimi unudulmazdır o da, hər bir təfəsilatı ilə xatırlayıram. Ömür necə belə tez keçdi?

Osmanın qəlbi sıxıldı, mızıldandı:

– Bəli, çox şey kimi...

Qoca gülümsədi, bu təbəssümü ilə, sanki, o, yeni bir dövrə qədəm qoyurdu.

– Yaxşı, bəs sən ailə yükün necədir?

Uydurmalarını xatırlayıb dedi:

– Yük hələ də yüngülləşməyib.

Qoca məhəbbətlə ona baxıb sözünü dəyişdi:

– Mən səni ilk dəfə görəndə cavan uşaq idin, bu gün isə kamil bir kişisən, bir azdan sonra isə... Eh, bizə nə olub?! Əsas odur ki, zamanə səni əzməsin, ayıq ol.

– Çox gözəl, bəs bunun nə xeyri var?

– Hər halda, çalış ki, qatara gecikməyəsən.

– Sən evlənməni nəzərdə tutursan?

– Hər şeyi. Səni daim hazır vəziyyətdə görürəm.
Nəyə hazır? Nə vaxta qədər?

– Lakin həyatın təbiəti belədir.

Kişi etiraz əlaməti olaraq əlini yellədi və donquldandı:

– Hamımız həyat haqqında elə inamla danışırıq, elə bil, onu əla tanıyırıq.

– Başqa cür ola da bilməz.

– Əgər o böyük və rəhmli Allah olmasaydı, həyat mənasız və unudulmuş bir oyuna çevrilərdi.

– Bəxtimizdən o var və nə etdiyini bizdən yaxşı bilir.

Qoca mənalı-mənalı dedi:

– Şükür Allaha...

Susdular, sonra danışdılar, sonra yenə susdular, yenə danışdılar, ta ki getmək vaxtı çatdı. Osman hiss etdi ki, bir daha onu görməyəcək. Onu qoca ilə yalnız uzun xidmət illəri və borc hissi bağlayırdı. Lakin bu an ona xeyli acıyırdı. Qoca onun əlini sıxaraq soruşdu:

– Belə güman edirəm ki, məni unutmayacaqsan.

Səsinə süni səmimilik verərək dedi:

– Allah eləməsin.

Kişi rica ilə dilləndi:

– Unudulmaq – ölümdür.

– Allah ömrünü uzun eləsin.

Heç niyyətində yox idi ki, onu ziyarət etsin. Videləşməyə də səmimi hisslərinin çağırışı ilə yox, qəlbi-dəşliqda ittiham edilməkdən qorxaraq gəlmişdi. Buna görə də vicdanı ona əzab verirdi, yolunu seçmədən addımlayırdı. Özündən asılı olmayaraq fikirləri dolanıb bir neçə gündən sonra boşalacaq beşinci dərəcənin üstünə gəlirdi.

İdarənin müdirinin yanında məqamı möhkəmlənmişdi, qarşısında gözədəyən bir maneə durmamışdı.

Elə həmin ay beşinci dərəcəyə yüksəldilib arxivin rəisi vəzifəsinə təyin olundu.

Səbirdən savayı heç nə olmayan bir boşluqda peyda olmuş qiymətli hədiyyə. Yeni sıçrayış həqiqi sıçrayışdır. Ən mühüm imtiyazı da odur ki, arxiv müdürü vacib sənədləri əlahəzrət Baş Müdirə şəxsən təqdim edib ondan lazımı göstəriş alır və tam məxfilik şəraitində yerinə yetirir. Nəhayət ki, Allah ondan razı qalıb ali idarə rəhbərliyinə çatdıran yüksək qapını onun üzünə açdı. Bu, fürsətlərin sultanıdır, ondan indiyədək əldə etdiyi bütün təcrübəni, biliyi, ədəb-ərkanı və etibarlı səfərbərliyə almağı tələb edir. Budur, meydan kimi geniş otaq, həmin otaq ki, bir gün o, oradan hakimlik etmək arzusundadır. Bu arzu mütləq həyata keçməlidir, onun naminə bütün qurbanları verməli olsa da, gerçəkliyə dönməlidir. Dünyanın ucuz anı ləzzətlərini özünə arzu seçmiş taylarından fərqli olaraq onun arzusunu xəsis idi.

Meydan kimi uzun və enli otağa diqqətlə baxdı: hamar ağ tavan, büllur qəndil, naxışlı kağızla örtülmüş divar, saxsı lövhələrlə bəzənmiş soba, təsəvvürə sığmaz böyüklükdə göy xalça, yaşıl süfrəli iclas masası, baş tərəfdə yoğun əyriayaqlı, şüşə ilə örtülmüş yazı masası, üstündə gümüşdən mürəkkəbqabı, qələmlər, saat, külqabı və Xan əl-Xəlilidə alınmış taxta siqaret qutusu.

Böyük kursüsündə əyləşmiş bəxtəvər müdirə də doyunca baxmaq fürsətini əldən vermədi. Müdirin qara gözləri, qırıxıq sifəti, tünd-qırmızı fəsi, qara, sifətinə münasib bıığı, üzündən yağan zəka, sağlamlıq bildirən görkəmi, dolu bədəni, özünü əzm və vüqarla tutması... onunla dostlaşmaq necə də əziz bir istəkdir!

Budur, indi Osman onun hüsurunda durub, lap yaxında, onun nəfəsini, zəka rayihəsini, az qala, nəbzini duyur, fikirlərini oxuyur, istəklərindən ilhamlanır,

əmlərini heç dilinə belə gətirməmiş yerinə yetirir, təbəssümündən gələcəyini oxuyur. Gözünün ağrı-qarası, ən istəkli amalı da odur ki, bir gün onun yerində əyləşsin.

Ədəb-ərkanla təzim edib dedi:

– Allah sizi xoşbəxt etsin, əlahəzrət.

O, gözünü qaldırıb salam əlaməti olaraq nəşə mızıldadı. Osman özünü təqdim etdi:

– Osman Bəyyumi, arxiv müdiri.

Dodaqlarında deyil, yuxarı dartılmış düz qaşlarında təbəssüm ifadə olundu. Osman özünü daha artıq tanıtdırmaq istədi:

– Təzə müdir, əfəndim.

– Və mütərcim. Deyilmi?

Ürəyi çırpındı. Cavab verdi:

– Bəli, əlahəzrət.

Yavaş səsle dedi:

– Üslubun gözəldir.

– Belə tərif mənim üçün böyük şərəfdir.

– Vacib sənədlər varmı?

Zərif hərəkətlə zərfləri bir-bir açıb məktubları təqdim etməyə, göstərişləri diqqətlə yadında saxlamağa başladı. Bir daha təzim etdi, sonra fərəhdən məst halda otağı tərk etdi. Arxivə qayıdarkən fikirləşdi ki, Səafan Bəsyunini zülmət udduğu kimi, Həməzə əs-Suveyni də onun həyatında kölgəyə çəkilir və onun gələcəyi bundan sonra əzəmətli Allahın iradəsi ilə əlahəzrətin özünə bağlıdır. Öz-özünə dedi:

– Osman, özünü yeknəsəq axının nəticəsindən qoru, bir və ya bir neçə sıçrayış da olmalıdır.

Yenə dedi:

– Səafan Bəsyuni xidmətinin yarısını elə təqaüdə çıxdığı dərəcədə keçirmişdir.

O, əzbərdən bilirdi ki, idarədə iki müavin var, lakin sıçrayış yalnız Həməzə əs-Suveynidən keçməlidir: ya

vəzifəsi yüksəldilməli, ya təqaüdə çıxmalı, ya da... ölməlidir! Həmişə olduğu kimi, öz-özünə qəzəbləndi və Allaha yalvardı:

– Allah, günahımdan keç və bağışla!

Özündən soruşdu:

– Görəsən, biz niyə belə pozğun yaranmışıq?

Öz xasiyyətiindən nadir halda razı qalardı. Lakin o, dəyişməyəcəyini anlayır, inanırdı ki, müqəddəs yolunun iki tərəfində xeyir və şər dalgaları təlatümə gəlir və bu yolun müqəddəsliyini zəiflik, süstlük, mütilik, asan ləzzətə və ani istəklərə uymasa, başqa heç nə kiçildə bilməz.

– Ey əzəmətli Allah, günahımı bağışla, şöhrət şövqünün toxumları ruhuma səpilmişdir.

Qətiyyətlə özündən soruşdu:

– Əlahəzrəti necə inandıracaqsan ki, ona faydalı adamsan?

Məsələ də elə bundadır.

Alçalmadan, əyri yola düşmədən nə vaxt öz xidmətlərini təqdim etmək fürsəti onun əlinə düşəcək? Nə vaxt o, borclu yox, Həməzə əs-Suveyni ilə olduğu kimi, ona borclu qalacaqlar? Qürurunu, hörmətini saxlamaq şərti ilə, heç olmasa, şirin sözləri və ədəb-ərkanı ilə məlum olan rəsmi çərçivədə nə vaxt xidmət göstərə biləcək?

– Mənim cihadım şəərəfidir, o ki qaldı hisslərə və fikirlərə, onlar yalnız Allahın mülküdür.

O inanır ki, Allah insanı qüvvə və şöhrət üçün yaratmışdır; həyat qüvvədir, həyatı qorumaq qüvvədir, yaşamaq qüvvədir, Allahın cənnətinə yalnız qüvvə və mübarizə ilə çatmaq olar.

Əlahəzrət Baş Müdir Behcət Nur “Nil ordeni” ilə təltif edildikdə əlinə yaxşı fürsət düşdü. Təbrikə dolu bir məqalə yazıb, adətən, tərcümələrini verdiyi qəzetdə nəşr etdirdi. Məqalədə onun qətiyyətinə, əxlaqına,

dindarlığına, inzibatçılıq qabiliyyətinə və yüksək amallarına işarə edib belə nəticə vurdu ki, o, vaxtilə ingilis müdirin yerini tuta biləcəyinə heç kəsin ümid bəsləmədiyi bir vətənpərvər müdir nümunəsidir.

Poçtu təqdim etmək üçün o, gözəl otağa daxil olduqda əlahəzrət ilk dəfə təbəssümünü ona bəxş edib dedi:

– Təşəkkür edirəm, Osman əfəndi.

Təzim edərək cavab verdi:

– Şükür Allahadır, əlahəzrət.

– Üslubun qibtəediləsidir.

İnandı ki, insan yalnız cəhənnəm şərabından məst olmurmuş. Lakin məstlik çox çəkmir. Çox vaxt insan bundan sonra xumar olur. Ona elə gəlir ki, çərxi-fələk sürətini artırır. Vaxt var idi ki, zaman, sanki, yox idi, yalnız məkan var idi, əl-Hüseyni məhəlləsi var idi. Ortayaşlı adam üçün beşinci dərəcənin qorxusu yoxdur. Kişi daim başını Qütb ulduzu səmtində qaldırır. Qalaq-qalaq kitab yığılmış balaca otağında özünü məhbus edir. Ömründə yediyi ən yaxşı xörək kəlləpəçə, ya da kababdır, o da bayramdan-bayrama. Cəhənnəm şərabından və çılpaq otaqda yaşayan zənci Qədiriyyədən başqa bir dünya ləzzətini də bilmir.

O, həqiqi insan istisinə, arvada və ailəyə möhtacdır. Artıq həyatda tək-tənha alışıb-yanmağa tabı qalmayıb.

Milyonlarca məxluqun yaşadığı bu kainatda o, bircə həmdəmə nə qədər də möhtacdır!

Ümm Hüsniyənin yanına çağırırdı. Daş kömürlə yanan ocağında onun üçün qəhvə hazırladı. Qarı deyəsən duydu ki, Osman danışmağa hazırlaşır, özü də əsəbi və narahatdır. Ona ürək-dirək vermək üçün dedi:

– Ürəyimə damıb ki, məni iş üçün çağırımsan. Allah şahiddir ki, dünən yuxu görmüşəm.

Osman onun sözünü kəsdi:

– Yuxu-zad lazım deyil, Ümm Hüsni, evlənmək istəyirəm.

Qarının üzü güldü, dedi:

– Xoş xəbər olasan!

– Münasib arvad istəyirəm.

– Nə çoxdur...

– Mənim şərtlərim var, Ümm Hüsni, məni yaxşı başa düş.

– Məndə qız da var, arvad da, boşanmış da var, dul da, varlı da var, onun-bunun əlinə baxan da...

Qətiyyətlə sözünü kəsdi:

– Məhəlləmizi başından çıxar, tamamilə.

Heyrətlə soruşdu:

– Fikrin hara gedir, oğul?

– Mən hörmətli ailədən arvad istəyirəm.

– Odur ey, ustabaşı Həsunə, bizim dəyirmanın sahibi.

Səbri tükənmiş halda dilləndi:

– Məhəlləmiz barədə fikirləşmə, hörmətli bir ailə axtar.

– Yəni kimi?

– Əyan-əşrəf, vəzifəli, böyük qulluqda olanlar...

Qarı əcaib yeni dünya barədə eşidibmiş kimi çaşdı.

– Görünür, bu, sənin girəcəyin kol deyil.

Məyus-məyus cavab verdi:

– Çox qərribə düşünürsən, oğul...

– Qoy qərribə olsun.

– Dediyin kimi, bu, mən girən kol deyil, lakin mən əl-Hilmiyyədə Ümm Zeynəb adlı bir aradüzəldən tanıyıram.

– Danış onunla, iş düzəlsə, haqqını elə verəcəyəm ki, elə bil, işi özün düzəltmişən.

Qarı gülüb dedi:

– Sən simicsən, Osman ağa.

– Ay zalım, elə bil ki, bu həm vəddir, həm də ananın ruhuna...

– Allah sənə yar olsun, – deyərək qarı onun sözünü kəsdi.

– Vacib deyil cavan qız olsun, qoy dul olsun, boşanmış olsun, qarımış qız olsun, mənə gözəllik maraqlandırmır, amma heç olmasa, eybəcər olmasın. Yaşı və malı da vacib deyil.

Arvad heyrətlə başını silkələdi.

Osman dedi:

– Vəzifəm, dərəcəm və diplomum barədə nazirlikdən xəbər ala bilərlər, amma... – bir qədər susdu və sözünə davam etdi, – amma əslimi soruşsalar, de ki, atası, məsələn, tacir olub, kimdir bunu belə diqqətlə araşdıran...

– Bəi. Allah valideyninə rəhmət eləsin.

– Nə olursa olsun, mənim adamım mən özüməm. Gəl sınayaq bəxtimil!

Günlər üzücü keçir, o isə elə hey gözləyir. Hər dəfə Ümm Hüsünün yadına salanda məsləhət görür ki, səbir etsin. Təxirin səbəblərini xəyalına gətirəndə ürəyi, az qala, qopub yerə düşürdü. Tez-tez əl-Hüseyn məscidinə getməyə başladı.

Bir gün idarənin müdiri Həmzə əs-Suveyni işə gəlmədi. Öyrəndi ki, qan təzyiqi xeyli artdığından kişi düşüb yatağa. Hər-c-mərcliyi artıran bir də o idi ki, idarə yeni büdcəni hazırlamalıydı. Osman xəstəni yoluxdu, uzun müddət yatağının yanında oturub adam dilinə gələsi bütün tərifləri ona söylədi, kədərini və şəfqətini bildirdi, dua etdi ki, Allah onu hər cür şərdən qorusun. Elə bu əsnada Osman xatırladı ki, Səafan Bəsyuniyə heç dəyməyib, kişi ölübmüş kimi bilmərrə onunla üzlüşüb. Həmzə əs-Suveyniyə müraciətlə dedi:

– İstirahət elə, səhhətini tamamilə bərpa etməyincə yataqdan durma, iş sarıdan nigarən qalma, mən və həmkarlarınız sizin qulluğunuzdayıq.

Kişi təşəkkür edib təşvişlə dedi:

– Bəs büdcənin layihəsi!

İnamla cavab verdi:

– Allah izin versə, hazırlanar, hamısı sizin şagirdinizdir və sizin başçılığınız altında necə işləməyi öyrəniblər.

Nazirlikdə isə xəstə və onun xəstəliyi barədə söhbət uzun çəkdi. Dedilər ki, təzyiq qorxulu xəbərdarlıqdır və onun əlacı yoxdur. Yenə dedilər ki, bəlkə, Həməzə bəy məcbur olub təqaüdə çıxsın və ya, ən azı, işinin əsas hissəsini boynundan atmalı olsun. Bu söhbəti maraqla dinlədi, qəlbi gizli sevincdən cırpındı və adəti üzrə bundan narazı qaldı və qeyzləndi. Lakin tamahı və arzuları cuşa gəldi. Nəhayət, Baş Müdir büdcəni hazırlamaq üçün xüsusi komissiya yaradılmasına əmr verdi, bu komissiyanın işi barəsində özü qarşısında məlumat verməyi də Osmana tapşırırdı. Nə üçün məhz Osmana tapşırırdı, heç kəsə gizli deyildi. Bəli, heç kim nə Osmanın bacarığına, nə də bu cəhətdən qərarın müdrikliyinə şübhə etmədi. Lakin deyildi ki, rəsmi cəhətə diqqət yetirib sədrliyi müavinlərdən birinə tapşırsaydılar, daha layiqli olmazdı mı? Osman var qüvvəsini layihənin hazırlanmasına sərf etdi ki, bir səhv belə olmadan, kamil bir şəkildə dünyaya gəlsin. Onun tapşırıqları paylamaq, işi tənzimləmək və nazirliyin idarələrindən lazımi məlumatı toplamaq bacarığı aydın oldu. Eyni vaxtda o özü, büdcənin mədaxil və məxaric hissələrini tarazlaşdırmağı və bəyannamə hissəsini yazmağı öhdəsinə götürdü. İş əlahəzrətlə bilavasitə görüşü, gündə bir saat, bəzən isə iki saat məsləhətləşməni zəruri etdi. Nəhayət, əvvəlki soyuqluğun yerində ünsiyyət yarandı. Bir gün məşvərətləri dörd saat çəkdi, əmr edib onun üçün qəhvə gətirdi və siqaret təklif

etdi, lakin Osman təşəkkür edib bildirdi ki, çəkmir. Günlər keçdikcə onun qəlbi səadət, lovğalıq və ümidlə dolurdu: kişi onun işindən razı idi, buna görə də Osman Allahın ondan razı qaldığını və dünyanın onun üzünə güldüyünü hiss edirdi. Layihə üçün Baş Müdirin xüsusi xoşuna gəlmiş ideal bir müqəddimə yazıb şübhəsiz qələbə zirvəsində əyləşdi.

Həmzə əs-Suveyni sağalıb komissiyanın işinin axıncı günü otağında göründü. Osman sevincini bildirib onu qucaqladı və ona uzun ömür arzuladı. Dedi:

– Biz, elə bil, yetim qalmışdıq, Allaha çox şükür ki, sağaldınız.

Kişi soruşdu:

– Bəs layihə?

– Hazırlanıb, müqəddiməsi də yazılıb, əlahəzrətə təqdim edilib, sabah, ya birisigün baxacaq layihəyə. Yaxşı, səhhətiniz necədir?

– Şükür Allaha, zəli qoydular, sonra dəqiq rejim saxlamağı tövsiyə etdilər. Nə isə, olmuş da, olacaq da Allahın əlindədir.

– Allah düz sözdür. Bu kefsizlik yayda bulud kimidir, çəkilib gedəcək.

Uzun xidməti boyunca şəxsiyyətinin ikitirəliyinə və vicdanının əzablarına adət etmişdi. Necə ki gözlənilən və gözlənilməyən zərbələrə də öyrənmişdi. Bu zərbə kimi, məsələn. Ürəyində narazılıq o qədər artdı ki, axırı yasa batdı. Buna görə hüquq idarəsində dördüncü dərəcə yeri boşaldıqda gərginliyi onu danışmağa sövq etdi. İlk dəfəydi dili ilə danışdı, hərçənd ki işi və xidmətləriylə danışmağa adət etmişdi. Əlahəzrətlə iş əsasında yaranmış münasibəti nəzərə alıb ondan rica etdi:

– Əlahəzrət lütf göstərib razılıq versəydi, mən hüquqşünas ixtisasımdan hüquq idarəsində istifadə edərdim.

Lakin kişi qətiyyətlə dedi:

– Xeyr, hüquq idarəsi imtiyazlı şəxslər üçündür, yaxşı olar ki, bu işə qatışmayaq.

Ah... İntizarında gözlünün kökünü saraltdığı gəlin kimi... Qeyzləndisə də, müti bir tərzdə dilləndi.

– Buyruq sizinkidir, əlahəzrət!

Qapıya tərəf yönəldi, lakin kişinin səsi onu haqladı:

– Yeni büdcədə arxiv müdirinin dərəcəsinə dördüncüyə çatdırmağı təklif etmişəm.

Geriyə iri bir addım atıb elə dərin bir təzim etdi ki, az qaldı başı masanın kənarına dəysin.

18

Şübhəsiz, yaxşı sıçrayışdır. Əgər bəxti bu minvalla gətirsə, muradına on iki-on beş ilə çatar, sonra da xeyli illər əlahəzrət kimi böyük idarəyə başçılıq edər. O ki qaldı Ümm Zeynəbin vəzifəsinə, yaqın, uğursuz olub, buna artıq heç bir şübhə qalmayıb.

– Arxiv müdirini etinasız rədd edərlər, idarə müdirini, ola bilsin ki, qəbul edərlər, amma əlahəzrəti, ən rəzil yaşda da olsa, rədd etmək mümkün deyil!

Onu evlənməyə səsləyən səbəblərin sayı-hesabı yoxdur.

Bu zəvacdan kömək diləyir, onunla qəlbinin tənhalığını qovub təkliyin əzablarını dağıdacaq və subaylığı cinayət sayan dindarlıq hisslərini razı salacaqdı. Qədrliyə onun gərgin həyatına müəyyən lətafət gətirirdisə də, onda nə mərhəmət, nə nəvaziş, nə də insani mehribanlıq və sevgi var idi. Üstəlik, o, Osmanı özünü daha çox günahkar saymağa vadar edirdi. Ona qalan təsəlli iş idi, mütaliə idi, pul yığmaq idi. Hər dəfə simicliyi artanda öz-özünə deyərdi:

– İlk xəlifələr də belə yaşamışdılar.

Bir gün arxivdə işləyəndə gözlənilmədən Səafan Bəsyunini qarşısında gördü: kişi o qədər arıqlayıb

taqətdən düşmüşdü ki, həyatla vidalaşan kabusa bən-zəyirdi. Səhlənkarlığının dəhşətindən utanıb kişini salamlamaq üçün ayağa qalxdı, onu oturdub süni bir hərərlə dedi:

– Nə xoş təsadüf!

Kişi nəfəsini çox böyük çətinliklə dərib güclə dedi:

– Bizi lap nigaran qoymusan, ay bala!

Peşmançılıq və təəssüflə çığırdı:

– Lənət bu işə, lənət evə və evdəkilərə, bilsən mən nə qədər xəcalət çəkirəm, əziz dostum.

Kişi şikayətlənərək dilləndi:

– Mən lap xəstəyəm, Osman.

– Özünü qorxutma, Allah axırın yaxşı edər, əmr edim sənə qəhvə gətirsinlər?

– Yox, lazım deyil, hər şey qadağandır.

– Allah can-başının sağlamlığını sənə qaytarsın.

Çox pərt olub sıxıldı, bu cansıxıcı görüşə necə son qoymağı bilmədi. Səafan bir az susdu, sonra zəlil və alçalmış bir halda xahiş etdi:

– Mənə üçcə cüneyh pul lazımdır...

Sözünün kələfini itirdi, sonra ayılan kimi olub dedi:

– Müalicə üçün, gördüyün kimi.

Osman titrədi. Onu haqlayacaq təhlükəni hiss etdi. Amansız təhlükəni. Onu, sanki, qovurlarmış kimi həyə-canla çığırdı:

– Belə də biabırçılıq olar, heç təsəvvür etməzdim, heç təsəvvür etməzdim ki, sənin xahişini yerinə yetirə bilməyəcəyəm, xüsusilə belə xahişini. Mənə oğurluq etmək sənin xahişini yerə salmaqdan daha asandır.

Kişi udcunub məyus halda dilləndi:

– Heç olmasa, bircə cüneyh?!

– İnanmırsan, ey mənim ən əziz adamım? Vallah, utanmasaydım, utanmasaydım...

Kişi lap ruhdan düşdü. Məchul fikirlərə daldı. Çətinliklə ayağa qalxıb dedi:

– Mən sənə inanıram, Allah sənə həmişə yar olub, Allah bizim hamımıza lütf göstərib.

Osman onun əlini sıxanda gözü yaşarmışdı. Həqiqətən yaşarmışdı. Oyun çıxarmırdı. Bu göz yaşları onun daxilində tüğyan edən mübarizənin buxarının qatılaşıb çökən hissəsi idi. İstədi ki kişiyyə çatsın, lakin hərəkət etmədi. Qoydu getsin. Masasının arxasına keçəndə özünün özünə yazığı gəldi:

– Bu nə əzabdır...

Dedi:

– Hayata dözmək üçün biz gərək ya daşdan, ya da qayadan olaydıq.

Yenə dedi:

– Yol çox uzundur, mənə təsəlli verən odur ki, mən Allahın neməti olan həyatı müqəddəsləşdirirəm və ona çox ciddi yanaşıram.

Elə həmin həftə xəbər tutdu ki, Səafan Bəsyuni vəfat edib! Belə nəticəni gözlədiyinə baxmayaraq, çox sarsıldı. Ağrının şiddətindən özünə çığırdı:

– Bəsdir ağrıdın, öz əzabın özünə bəs edir.

Öz-özündən soruşdu:

– Mənə həsəd aparırlar. Mən xoşbəxtəmmi?

Yenə soruşdu:

– Səadət nədir?

Sonra dedi:

– Həqiqi xoşbəxtliyimiz ondadır ki, Allah mövcuddur.

Sonra israrla:

– Ya yaşamalıyıq, ya ölməliyik!

Zaman qılınc kimidir: sən onu qırmasan, o, səni öldürəcək. Zamanı öldürməkdə mütəxəssis oldu, lakin həqiqətənmi onun qılıncından qurtuldu? Dünən onun yanına təklildə cavan bir məmur bir məsələ üçün məsləhət istəməyə gələndə sözünü belə başladı:

– Üzr istəyirəm, cənab müdir, mən sizi atam, ya böyük qardaşım bilib məsləhətə gəlmişəm.

Bu sözlər ona o qədər qəribə gəldi ki, elə bildi onu məsxərəyə qoyurlar. Atam bilib! Əslində, onun bu yaşda oğlu ola bilərdi. Niyə də yox? Buna baxmayaraq, o, zamanı öldürməyində eyni cidd-cəhd göstərirdi.

Bir gün Ümm Hüsni ona dedi:

– Bu dəfə tapdığımız məktəbdə mürəbbiyədir!

Sevincini gizlədə bilmədi. Lakin... məktəb mürəbbiyəsi, bəlkə də, arvad kimi ona çox yaraşardı, lakin o, “lift” istəyir. Nə etməli?

Marağına üstün gələ bilməyib qarıdan soruşdu:

– Yaşı çoxdur?

– Arvad üçün ən yaxşı yaşıdır, olsa-olsa otuz beş yaşı var.

– Duldur, ya boşanmış?

– Bakirə qızıdır, Allah yaratdığı kimi. Əvvəllər, bildiyin kimi, mürəbbiyələrə ərə getməyə icazə vermir-dilər.

Belə hesab etdi ki, onu görsə pis olmaz. Əs-Seyyidədə gördü onu. Sir-sifəti, boy-buxunu məqbul idi. Səniyyə kimi, bu qadın da onda istək oyatdı. Həm özü onu gördü, həm də bildi ki, onu da görüblər.

Ümm Hüsni ona dedi:

– Səndən bir qəpik də xərc çıxmayacaq.

Anladı ki, özü də məqbuldur. Budur, qız təklif edir ki, cehizini yır-yığış edib evini də sahmanlasın, ondan da, demək olar, heç nə istəmir. Qarı dedi:

– Nişan üzüyü, toy hədiyyəsi, bir-iki xırda şey-mey istəyir. Mübarək deyəkmi?

– Səbir et.

– Qızın bircə şərti var: boşanası olsa, yüz əlli cüneyh almalıdır.

Hər şey çox gözəldir və onun istəyinə müvafiqdir. Sadəcə, evlənmək istəsəydi, bundan yaxşı nə olardı ki? Lakin onun dünyası nə olsun? Buna baxmayaraq, dərin fikrə daldı. Səbəbi də, ola bilsin ki, yaşa dolması idi, qeyb aləmindən ona göndərilən məchul işarələr idi, həmin nə isə idi ki, ona kinayəli, amansız və xain görünürdü, iyləmədiyi güllər və onun qulaqlarından uzaqda səslənən nəğmələr idi, özünün simicliyi və korluq çəkməsi idi. Bununla belə, özünə dedi:

– Bu nə tərəddüddür? Səfehlik səfehlik üstündən... Lap axırıncı dəqiqədə mən dəli ola bilmərəm.

İstədi ki onların arasında nə isə bir əlaqə yaransın. Qeyri-müqəddəs! Lakin Səniyyədən aldığı rədd cavabından daha kəskin bir cavab aldı. Onu ağlına gələn qədər də xoş qəbul etmədilər. Üstəlik, ev tutub onu bəzəmək də onun üzərinə düşürdü. Ürəyi qorxudan sıxıldı. Axırı Ümm Hüsniyə, sadəcə, dedi:

– Yox.

Qarı qışqırdı:

– Sən başqa şeyi nəzərdə tutursan?

– Dedim yox.

– Sən lap tapmacasan, oğlum.

Sevincsiz bir gülüş qopdu sinəsindən:

– Nə istəyirsən? Arvad tayfasını sevmirsən?

Bir də güldü.

– Allah səni bağışlasın.

Qarı dedi:

– Mən dilxor oldum, oğlum.

Dedi ki, insan kədərlə müqəddəsləşib özünü ilahi fərəh üçün hazırlayır.

Qara fikirlərin onu misilsiz bir qüvvə ilə çulğaladığı bir vaxtda Ünsiyyə Ramazan peyda oldu. Deyirdi ki, cadar-cadar olmuş bir səhrada azmışdır, oda yaxılır, qiymətli heç bir şey qazanmamışdır, arzu böyük, ömür qısadır, keçmiş, səmimi şəxsi hisslərə baxmayaraq, həqiqidir, onun həqiqi rəmzi sədəqə hesabına basdırılmışların qəbri və məhbəsdır, ailəsindən verilən yeganə qurban da zülm və pozğunluq naminə verilmişdir, dostu yoxdur, gənclik tay-tuşları ilə olan əlaqəsi kəsilmişdir, ona hörmət edən və həsəd aparan həmkarları var, dostu isə yoxdur, tək biri var ki, hərdən onunla əl-Hüseyn məscidində saf bir şəraitdə oturur, o da məscid xidmətçisidir, quru həyatındakı romantik hədiyyə – çilpaq otaq və yarızənci fahişədir.

– Bu həyatın mənası nədir?

O, özünü, həqiqətən, Allahın şərəfli yoluna həsr etmişdir, lakin o, cinayətlərə qər q olmuşdur, hər saat keçdikcə daha çox çirkəbə batır və görünür, ölümə kifayət qədər qüvvə ilə müqavimət göstərmir.

– Sanki, bu, udulmuş oyundur!

Yanar odun içində, öz cəhənnəminin alovuna yaxılanda arxivə, yalnız arxivə deyil, sözün əsl mənasında, bütün idarəyə yeni ətir gətirən lətif bir nəsim əsib gəldi. İlk qız idi ki, idarəyə, özü də məhz arxivə təyin olunurdu. Qarabuğdayı, incə, sifətinin cizgiləri düzgün, sadə geyinmiş bir qız. Qarşısında dayanıb özünü təqdim edərkən Osman həm çaşdı, həm heyratə gəldi, həm də qıza münasibətdə onda xeyirxahlıq hissi oyandı. Qıza oturmağı təklif edərkən arxiv dolablarının arasından boylanan məmurların başlarını gördü. Onlar təəccüb edir, inanmırdılar.

– Xoş gəlmisiniz...

– Çox sağ olun, mənim adım Ünsiyyə Ramazandır.

- Səfa gətirmisiniz. Görünür, siz çox kiçiksiniz?
- Xeyr, on səkkiz yaşım var!
- Əla, əla... Nəyi qurtarmısınız?
- Orta məktəbi, texniki elmlər şöbəsini.
- Çox gözəl. Bəs təhsilinizi niyə davam etdirmirsiniz?

Sual-cavabda ifrata vardığına peşman oldu. Özünün ilk xidmət günündə əlahəzrət Baş Müdirin otağında eşitdiyi sual yadına düşdü. Qız həyəcanla cavab verdi:

- Şərait məcbur etdi ki, elə bununla da kifayətlənim.
- Şəraiti lənətləsə də, ikisinin də, qızın və özünün, eyni qorxulu qayğıdan əziyyət çəkməsi ilə təsəlli tapdı. Məsələni tamamlamaq üçün dedi:

- Siz mənə özümü xatırladırsınız. Lakin onu da sizə deyim ki, mən elə məmur işləyə-ışləyə təhsilimi başa çatdırdım. Bağlı qapılar onun üçün yaranıb ki, yüksək çalışqanlıq qarşısında açılsın.

Qızın gözlərində qəmgin ifadə yarandı.

- Lakin biz çox pis və kobud bir cəmiyyətdə yaşayırıq.

Gördü ki, bilmədiyi və bilmək də istəmədiyi “inqilabi” fikirlər, həmişə olduğu kimi, ortaya gəlir, ısrarla dedi:

- Cəmiyyətə hücum etməkdənsə, insan özünə güvənsə, daha yaxşı olar. Allah bizə tək adam kimi əmr edir, haqq-hesabı da tək adam kimi çəkir. Yolu qayalar arasında çapmaq cəmiyyətdən sədəqə diləməkdən daha yaxşıdır. Görünür, siz siyasətlə və ictimai fikirlər deyilən şeylə maraqlanırsınız?

- Mən buna inanıram.

- Bu, o deməkdir ki, siz özünüza inanmırsınız. Mən isə öz əzimimdən və Allahın məchul hikmətindən savayı heç nə bilmirəm.

Qız gülümsündü və heç nə demədi. Osman da gülümsündü və dedi:

– Sizə daxil olan sənədlərin dəftərini aparmağı tap-
sıracağam: təzə işçi üçün ən münasib iş budur.

– Çox sağ olun, cənab.

– Sizdən daim elə iş gözləyəcəyəm ki, etimad
qazanasınız.

– Ümid edirəm ki, zənninizdə yanılmayacaqsınız.

– Həmkarlarınız sarıdan bir sıxıntı hiss etsəniz,
çəkinmədən mənə xəbər verin.

– Ümid edirəm ki, buna ehtiyac olmayacaq.

İşi öyrənmək üçün onu məmurların birinə tapşırıb
qısaca dedi:

– Daxil olan sənədlərin dəftəri...

Hiss etdi ki, arxiv üçün bu, işıqlı həyata doğru uğur-
lu sıçrayışdır. Bu gündən etibarən o, qəlbi və hissləri
hərəkətə gətirən amildən xali olmayacaqdır. Qara xati-
rələrin buludları bir qədər dağıldı, yadına Seyyidəni,
Səniyyəni, məktəb mürəbbiyəsi Əsiləni və Qədriyyəni
saldı, dedi ki, qadın tayfası müxtəlif olduğu qədər, şirin-
liyi və acılığı da müxtəlifdir. Heyrətlə soruşdu:

– Bunların hansı vasitə, hansı məqsəddir: arvad, ya
dərəcə?!

Yenə dedi:

– Çox kişilər dərəcəsiz yaşayıb, lakin hansı kişi
arvadsız yaşayıb?

Onun yaşında insan iki dəfə fikirləşir. Bəzən kitab-
lardan darıxır, işdən usanır, ehtiyac və qənaətcilliyin
məşəqqətindən karıxır, keçmiş onu aman vermədən
təqib edir. Onun yaşında təklif və tənhalığa qarşı həs-
saslıq artır, tər-qan içində şöhrəti gözləmək çətinləşir.
Dünən Həmzə əs-Suveyni gülə-gülə ona dedi:

– Ey maliyyə təlimatlarının padşahı, sən də başın-
da ağ saç göründü.

– Bəlkə, gözünüz sizi aldadır, cənab müdir.

– Qoy güzgü mənimlə sən aranda hakim olsun,
evdə diqqətlə baxarsan.

Məğlub olub mızıldandı:

– Vaxtından əvvəl ağarib.

– Ya da vaxtından gec; mənim saçlarım ağarmağa başlayanda yaşım sənin indiki yaşından on il az idi.

Müdür xeyli güldü, sonra dedi:

– Dünən bəzi həmkarlarımla sənin barəndə danışırıq, heyrat etdik, necə yaşayırsan? Dedik ki, sən küçədə gəzmirsən, qəhvəxanada oturmursan, şənliklərdə iştirak etmirsən, boş vaxtını necə keçirirsən? Dedilər ki, sən heç evli də deyilsən, bəs nə üçün yaşayırsan? Dedilər ki, camaatı məşğul edən heç bir şeylə maraqlanmırsan, bəs, əslində, bu dünyada səni nə maraqlandırır?

Zorla gülümsünüb dedi:

– Çox təəssüf edirəm ki, fikrinizi məşğul etmişəm.

– Sən bacarıqlı və namuslu insansan, lakin sən anlaşılmazsan. Bu dünyada səni nə maraqlandırır?

Ürəyi bu təhqiqatın məngənəsindən sıxıla-sıxıla dedi:

– Heç bir anlaşılmazlıq yoxdur, Həmzə bəy, mən elə adamam ki, marağım yalnız vəzifə borcunadır, gözümün ağı-qarası da Allaha ibadətdir.

– Vallah düz deyirsən, ümid edirəm ki, səni danıxdırmadım. Əsas odur ki, insan özündən razı qalsın.

Lakin hanı razılıq, hanı?

Budur, qocalıq qoşununun ilk səfi onun başını istilə edir, şöhrətli olmalı həyat hələ ki puç həyat kimi keçir, görəsən, onun nə qədər vaxtı qalır?

21

Bir gün adi iş məsələsinin müzakirəsi əsnasında Həmzə əs-Suveyni ona dedi:

– İnsanın bu həyatda qayəsi səadətdir.

Osman daxili bir kinayə ilə cavab verdi:

– Əgər, həqiqətən də, belə olsaydı, Allah-taala ulu babamızın cənnətdən çıxmasına icazə verməzdi.

– Yaxşı, onda, sən bilən, həyatda məqsəd nədir?

Qürurla dedi:

– Müqəddəs yol.

– Bəs müqəddəs yol nədir?

– Şöhrət yolu, ilahiliyin yerdə gerçəkliyə dönməsi! Həmzə heyretlə soruşdu.

– Doğrudanmı, dünya ağalığı iddiasındasan?

– Lap elə də yox, lakin hər bir yerdə ilahi bir mərkəz vardır.

Kişi ona qərribə bir nəzərlə baxdı. Osman peşmançılıqla özünə dedi ki, kişi gör indi onun haqqında nə fikirləşir.

Belə bir şeyiə yayıldı ki, əlahəzrət Behcət Nur başqa nazirliyə keçirilir. Osmanın ürəyi, az qala, yerə düşdü: olmazın əziyyət çəkib kişinin etimadını qazanmışdı, onun yerinə kim gələcək, bu yeninin etimadını nə vaxt qazanacaq?

Lakin şeyiə düz çıxmadı. Bir gün əlahəzrət ona qalın bir yığın kağız verib dedi:

– Bu, kral İsmayıl haqqındakı kitabın tərcüməsinin əslidir, yarım ilə tərcümə etmişəm!

Osman diqqətlə kağızlara baxmağa başladı, əlahəzrət dedi:

– Mən istərdim ki, tərcüməni sən gözdən keçirəsən, sənin üslubun, həqiqətən, əladır.

Təklifi böyük məsuliyyətlə qəbul etdi və işə böyük həvəs, qüvvə və diqqətlə girişdi. Bir aya tamamilə redaktə edib hazır şəkildə əlahəzrətə təqdim etdi. Bununla da çoxdan arzusunda olduğu qulluğu göstərə bildi: belə ki, o, əlahəzrətə yox, əlahəzrət ona borclu qaldı.

Əlahəzrət başqa heç bir yaxın adamına bəxş etmədiyi bir təbəssümlə onu qəbul etməyə başladı.

Buna baxmayaraq, qorxu öz qamçısı ilə onu yandırır. Osman görürdü ki, zaman axıb gedir, üfük arxasında gözdən itir, onu öz müqəddəs iddiası ilə boşluqda tək qoyur. Səbri tükənib Ət-Taufiqiyyədə bir yarımisirli, yarıfransız fəlçinin yanına getdi. Arvad fincanı götürüb qəhvə xıltına diqqətlə baxanda Osman onu həm maraqla izləməyə başladı, həm də ürəyində bir az utanan kimi oldu ki, gör necə xurafata inanmağa başlayıb. Arvad dedi:

– Səhhətin o qədər də yaxşı deyil...

Səhhət, şübhəsiz, yaxşıdır. Lakin ruhi səhhəti yaxşı deyil. Bəlkə də, arvad özlüyündə haqlıdır. Arvad dedi:

– Sənə çoxlu mal gələcək, lakin böyük çətinliklərlə.

O, mal arzusunda deyil, hərçənd ki hər qazandığı qəpiyi simicliklə yığır. Ola bilsin ki, arvad qeyb aləmində təyin olunmuş dərəcə yüksəlişinə verilən malı nəzərdə tutur.

– Düşmənin bir yolla gedəcək və o yoldan qayıtmayacaq.

Düşmənlər çoxdur. Süni təbəssüm və şirin sözlər arxasında gizlənilər. Onun yolunda idarənin üçüncü müavini, sonra ikinci müavin, sonra da idarənin birinci müdiri durub.

Onların hamısı, amansız və məsum həyatın iradəsi əmr etdiyi kimi, onun dost-düşmənləridir.

– Sənin həyatında iki arvad var.

O hələ heç bir arvad ala bilməyib, lakin bu, vasvasılığının ucbatından xurafat ağuşuna atılanın cəzasıdır. Qayıdan baş Ünsiyyə Ramazanı xatırladı. Qız gündü gündən sağlam və daha yaraşığı görünürdü: vəzifənin neməti kasıblarda daha tez görünür. O, qızın mehriban müdridir. Onların arasında elə insani, incə və saf əlaqə yaranıb ki, indiyəcən o, bu əlaqəyə ad tapmaqda çətinlik çəkir. Hər halda, arxivi onun ətir saçan vücudundan daha xali təsəvvür edə bilmirdi.

Otağına qayıtdıqda Ümm Hüsni özünü ona çatdırdı və təbəssüm doğuran bir həvəslə dedi:

– Əsilə xanım bizdədir, o...

– Mürəbbiyə?

– Bəli, bəzi işləri barəsində məsləhətləşmək istəyir.

O saat anladı ki, bu xanım gəlib onu hörüyünün kəməndinə salsın. Dəruni hissləri onu macərəyə sövq etdi. İlk dəfə idi. Əsilə ilə əl verib görüşürdü. O, sinəsi açıq, qolsuz, onu çox füsunkar göstərən göy rəngli pal-tar geymişdi. Bəli, həqiqimi, uydurmamı, nə bəhanə tapırsa-tapsın, o, özünü Osmana göstərmək üçün gəlib. Səniyyə və Qədriyyə kimi o da Osmanın hisslərini oyatdı. Onlar hamısı bir cürdür: şəhvəti oyadan, adamı qızıqdıran, lakin onları almağın xeyri yoxdur. Ümm Hüsni dedi:

– Gedim sizin üçün qəhvə hazırlayım.

Qarının bir fəndi var, o da gətirib çıxarır halal izdivaca.

Budur, onlar ikisi də bir divanın üstündə əyləşib, aralarında yalnız balaca mütəkkə balış var. Başını əydi ki, bığını sığallasın, gözucu onun ayaqlarına baxdı: kişi ayaqqabısına bənzər alçaqdaban çəkmə geymişdi.

– Sizin gəlişiniz bizim üçün şərəfdir, xanım.

– Mənim üçün də böyük şərəfdir.

Əllərini sinəsinin üstündə çarpazlayıb, özünü heç vaxt itirmədiyini sübut edən bir qətiyyətlə dilləndi:

– Mən bəzi şeyləri sizdən soruşmaq istərdim.

– Qulluğunuzda hazıram.

– Mənim bir parça torpağım var, icbari şəkildə məndən alınıb. Zənn edirəm ki, belə işlərdən xəbərdarsınız?

– Əlbəttə.

– O torpağın çox hissəsində yol çəkilməsi nəzərdə tutulub, lakin mənə elə hissələr qalır ki, onlardan heç cür istifadə etmək olmur.

– Mənə elə gəlir ki, torpağınıza qiymət qoyularkən onların da əvəzi nəzərə alınmalıdır.

– Lakin bütün bu işlərin icrası çox mürəkkəbdir.

– Siz mənə etibar edə bilərsiniz.

Onun güclü şəxsiyyət olduğunu anladığı qədər də onu tovlamağın mümkünlüyünə inamı itdi. O, Osmanla ələ getməyə hazırdır, elə buna görə də yanına gəlib, lakin onunla qeyri-qanuni əlaqəyə girməyə razı olacağını heç cür gözləmək olmaz. Ümm Hüsni qayıtdı, tam sükut şəraitində qəhvə içməyə başladılar. Bəlkə də, o, bir çox cəhətdən yararlı arvadıdır, lakin onun istədiyi deyil.

Səmada Ünsiyyə Ramazanın surəti gəlib aralarında durdu və arvadı heç elədi. Qədim xərabə dövründən bəri heç vaxt və heç kim üçün ürəyi belə əsməmişdi, necə ki bu balaca qız üçün əsir. Ünsiyyə onun gərgin əsəblərini sakitləşdirib, ruhunu saflaşdırıb. Osmana xəyal dünyasından canlandırıcı bir nəsim əsib ən ülvəi hisslərini oyatmışdı.

Əsilə getdikdən sonra Osman gördü ki, Ümm Hüsni ona maraqla baxır, istəyir bilsin əməli və imanını yerinə yetirdiyi bu vacib tapşırığın axırı necə olacaq. Qarı öldürdü toy üçün, nişan üçün, uşağın dünyaya gəlməsi üçün; Allaha da sevgi yaratdığı üçün min dua oxuyurdu. Görəndə ki, Osman susur, özü dilləndi:

– Bəlkə, sən fikrini dəyişmişən?

– Nə üçün?

– Görmürsən, ay parçası kimidir?

Donuq rəddində qalıb qarının nəvazişlə ona uzanmış əlinə toxunmaq belə istəmədi. Arvad pərt olub dedi:

– Məsəl var, deyirlər...

Məsəli heç dinləmədən otaqdan çıxdı. Bu nə müsi-bətdir!? Ona sanballı bir izdivac kömək etməsə, səyi hədəf gedəcək, yolun ortasında arzu-kamı puç olacaq.

Artıq həyatı saysız-hesabsız sorğu və tənqidin hədəfinə çevrilmişdir: camaat soruşur ki, bu, niyə evlənmiş, niyə törəmiş, niyə heç kəsə ünsiyyət bağlayıb ülfət görmür? Camaat soruşur ki, niyə öz qilafına qapanıb ətrafında baş verən, həmvətənlərini hətta ölümə belə aparan hadisələri görməməzliyə vurur? Lakin onları belə məşğul edib ağıllarına hakim kəsilən qayğı nədir? Bu qayğı onların qızğın söhbətləri ilə bərabər havaya uçub onları işdən eləyir. Elə daim danışılar: övladdan, xəstəliklərdən, yeməkdən, hakim quruluşdan, sinfi mübarizədən, partiyalardan, hikmətli sözlərdən, zərbi-məsəllərdən, lətifələrdən. Onların həyatı həqiqi həyat deyildir, onlar öz müqəddəs borclarından qaçırırlar. Onlar zaman, şöhrət və ölümə yarıxdan, Allahın yalnız seçmə adamlara aid olan kəlamının həqiqətə çevrilməsi kimi məşəqqətli bir işdə iştirakdan yayınırırlar.

22

Biraylıq poçt barəsində məlumat vermək üçün Ünsiyyə Ramazan gəldi. Adama həzin əhvali-ruhiyyə aşılayan çiskin bir payız günü idi. Osman baxışlarını qarşısındakı cədvəl üzərində gəzdirib qızın yazı masasının kənarından tutmuş barmaqlarında saxladı. Qızın əlində nəse tutduğunu sezdi. Gizli söz deyirmiş kimi qız zərif bir hərəkətlə kiçicik bir qutunu sürüyə-sürüyə stolüstü təqvimin altına itələyib çıxardı. Osmanın qutunu gördüyünü yəqin etdikdən sonra əlini çəkdi.

– Bu, nədir?

Sualını hərəkəti əvvəlcədən bürümüş ehtiyat hissinə bilaixtiyar aludə olaraq yavaş səslə verdi. Təqvimi bir qədər qaldırıb əlin yarisı boyda gümüşə tutulmuş bir qutu gördü. Bir daha soruşdu:

– Bu, nədir?

Qızın sifəti pul kimi oldu. Pıçıldadı:

- Kiçicik hədiyyədir...
- Hədiyyə? Lakin nə münasibətlə?
- Çox gözəl bir münasibətlə...
- Caşqın və mütəəssir bir halda:
- Doğrudanmı? – soruşdu.
- Yadınızdan çıxıb?
- Birdən xatırladığına baxmayaraq soruşdu:
- Nə?
- Sizin ad gününüz!

Qəlbi sevincdən məst oldu. Bu gün onun anadan olan günüdür, daha doğrusu, anadan olmasını bu günə yazıblar.

Lakin bu gün də o biri günlər kimi keçir, bəzən bunu həmin gün, bəzən isə bir neçə gün əvvəl və ya sonra xatırlayır, hər halda, bu münasibətlə heç bir şey etmir, yalnız gələcəyindən qorxusu daha da artır. Öz təvəllüd gününü heç vaxt qeyd etməmişdi. Nə özü, nə də ki əbədi donuq məhəlləsi bu ənənəni bilməmişdir. Budur, bu hərəkəti ilə Ünsiyyə yeni ənənədən müjdə verir. Onun mehribanlıq yaratmaq üçün əl atdığı məsum hiyləsi də, səmimilik qapılarını açmaqda fəvqəladə bacarığı da yenidir.

- Sözüən doğrusu, mən buna heç fikir də vermirəm.
- Qəribədir.
- Bəs siz özünüə niyə zəhmət vermisiniz?
- Çox kiçicik bir hədiyyədir.
- Təşəkkürümü bildirməkdə acizəm.
- Dəyməz.
- Siz çox həssas və diqqətəlisiniz. Təvəllüd tariximi necə öyrənmişiniz?

Güldü, sonra ayılıaraq dedi:

- Ah, yadımdan çıxıb... Şəxsi işimin saxlandığı qovluqla tanış olub yaşımı ifşa etmişiniz?!
- Bu yaş, yetkinlik və müdriklik yaşıdır.
- Əlini ona uzadıb ipək kimi yumşaq əlindən tutdu

və sıxdı. Bütün bu vaxt şirin fikirlər onu bürümüşdü. Qızın şəxsi işindən anadanolma tarixini öyrənib hədiyyəni artıqlaması ilə ona qaytaracaq. Üzünə açılan səadətə baxmayaraq, fikirləşdi ki, kaş qız təbrik üçün başqa, pulla əlaqəsi olmayan bir vasitə seçəydi: pul xərc-ləyəndə o, ağrıyır, həyatının gedişi ləngər vururdu. Lakin o buna çox fikir vermədi. O, uçuşuma tərəf sürüşür, sevinc və məhəbbətlə dolmuş qəlbi ilə məchulluğa doğru uçar. O, qızın əlini sıxdı, qız da onu şüurlu bir təbəssümlə buna həvəsləndirdi. Sonra nə? Sözü bir, yolu bir eləsin? O, sehrlı bir ətilə dolu, incə və ötəri bir vəziyyətlə deyil, daha əzəmətli bir hadisə ilə – məchulluq və tale ilə üzləşir. O, elə bir qapını döyür ki, zaman onun arxasında gedişini saxlayır və ya hətta bir addım geri çəkilir. Haradansa bir haray gəlib xəbər verir ki, qayıt, yoxsa həlak olarsan, lakin bu haraya nə qulaq, nə də qəlb cavab verir.

O biri gün qız gəlib onun qarşısında durduqda baxışlarından şirinlik və itaət yağırdı. Beyni və boğazı od tutub yanırdı. Barmaqları ilə qızın qovluq üzərinə qoyduğu əlini oxşadı, ona bir neçə mənasız göstəriş verdi. Gözünü qorxa-qorxa otağa gəzdirdi, başını əyib qızın dodaqlarından öpdü. Geri çəkilib kürsüsündə əyləşdi. Qəlbi coşmuşdu: o titrəyir, yanır, həyatın şərəbindən və məchulluğun qorxusundan məst olurdu.

23

Cümə günü axşamçağı görüşdülər. Bu görüş müqavimət göstərmək mümkün olmayan bir axının – təslim axınının və ən nəhayət, nicata ümidin nəticəsi olaraq gəldi. Osman bunu pozğunluq adlandırdısa da, onu səadət bürümüşdü. Xoşbəxt görüş yerlərini o, yaxşı tanıyırdı. Ünsiyyə özü əl-Özbəkilyə bağını təklif etdi, lakin Osman etiraz edib dedi ki, ora açıqlıqdır, min göz

hər yerdən ora baxır. Heyvanat bağı isə kifayət qədər uzaqdır, adam orada az olur, şəhərdən qıraqdadır, orada adamı pusmaq çətindir, tramvay oraya çatmaq üçün neçə tarla və çöldən keçir. Bağlanma vaxtına bir neçə saat qalmış onlar görüşüb yanaşı addımlamağa, “əsl” həyatdan ləzzət almağa başladılar. Osman axırıncı dəfə heyvanat bağını məktəb illərində bura tənəzzöhə gəldiyi vaxt görmüşdü. O bilirdi ki, görüş necə olar, nə deyilər, nə deyilməz, nə edilər, nə edilməz. Dinməzəcə, sevincək yanaşı addımlayırdılar, lakin hansısa narahat bir hiss onu çeynəyir, deyirdi ki, görüş nalayiq və səhv hərəkətdir, gərək o təslim olmayaydı. Çaşqınlığını və narahat hissələrini dəf etmək üçün başladı məftunluğunu bildirməyə: ağaclara, kanallara, kahalara, arxlara, göllərə və müxtəlif heyvanlara. Gördü ki, indiyəcən heç bir xeyirli söz deməyib, sadəcə, işi işdən keçdiyinə baxmayaraq, aradan çıxıb sivişməyə cəhd göstərir. Ünsiyyə isə onunla yanaşı addımlayır, gözlərindən yetkinlik və zəfər yağır, başını uca tutub, sinəsini irəli gərib, görkəmindən oxumaq olur ki, o, sonsuz istəklər məcrasında axır, ruhu həyatın ən gözəl sirləri ilə qidalanır. Onların gözləri rastlaşdı, Osman onun gözünün parıltısında saf bir paklıq, şirin bir hiyləgərlik və məchul istəklər axını gördü. Ünsiyyə narazılıqla dilləndi:

– Hətta mən, işləyən adam, belə görüşlərə asanlıqla çıxıb bilmirəm.

– Belə şeydən hirsələnmə, əzizim, – Osman dilləndikdə onun səsindeki atalıq ahəngi gülünc səsləndi.

– Lakin bu, qeyri-təbii və alçaldıcı bir vəziyyətdir.

– Sən ataların və anaların hissələrini düzgün anlamırsan.

– Heç inanmıram ki, sən də belə fikirləşə bilərsən.

– Doğrudanmı?!

İnamla güldü, sonra söhbəti dəyişmək üçün dedi:

– Anam bilsəydi ki, mən səninlə görüşürəm, mən bilən, mane olmazdı.

Təşvişlə soruşdu:

– Lakin o bilmir, deyilmi?

Ünsiyyəni təzədən gülmək tutdu, bir az gözlədi ki, Osman lap qorxsun, sonra dedi:

– Görüş, danışdığımız kimi, sirdir.

– Bəli, əzizim.

– Lakin bu, mənim heç ağılıma girmir.

Tamamilə aydındır ki, Ünsiyyə hər şeyi açıq etmək istəyir və bu, nə deməkdir, bu da aydındır. Görəsən, Osman artıq onun təsiri altına düşürmü? Şərait ona nəzərdə tutmadığı bir şeyi qəbul etdirəcəkmi? Onun yeganə, əlçatmaz, müqəddəs arzusunu qəti olaraq dağıdacaq məhvedici amillər onu mühasirəyə alacaq-mı? Öz qorxunc fikirləri ilə məchulluğa meydan oxudu və ölümlə hədələdi, lakin qoluna girib sevincdən atıla-atıla gedən, bağın üzərində səmada axışan buludların da təbrik etdiyi əsmər ceyranı görüb fikirlərindən utan-dı. Tezliklə toxtadı, qara fikirlərini gömdü, üsyankar arzularını sakitləşdirdi ki, füsunkar gözəllikdə ərisin, sinəsində alovlanan tonqalın istisindən zövq alsın. Dir-səyi ilə hər dəfə qızın zərif bədənininə toxunduqda cavanlığın məchulluqlarından sehr şüaları alırdı. Cani kimi qorxa-qorxa otərəf-butərəfə baxdı, sonra onun yanağından öpdü, sonra boynundan, sonra onların dodaqları rastlaşdı. Özünə belə yad gələn bir səsle dedi:

– Sən gözəlsən, Ünsiyyə...

Utancaq, bəxtəvər bir təbəssüm qızın dodaqların-da göründü. Osman hərarətlə dedi:

– Mən istərdim ki...

Susdu, dərindən içini çəkdi.

– Nəyi? – qız soruşdu.

– Sanki, mən səni əzəldən tanıyıram.

Qız razılıqla gülümsədi, lakin gözləri onun daha artığı istədiyini deyirdi. Osman dedi:

– Nə gözəl yerdir. Hər şey çıxıb gözəllikdən xəbər verir.

– Sən təbiəti sevirsən!

Bu sözlər həqiqətdən uzaq olduğu qədər də onun qulağına yad və istehsalı gəldi. Dedi:

– Hər şeyi sən belə gözəl etmişən.

– Mübaligə etmə. İstəyirsən, sənə bir şeyi açıq söyləyim?

– Əlbəttə!

– Adətən, elə görünürsən, sanki, heç bir şey səni maraqlandırmır.

– Doğrudanmı? Sən də mi bu görünüşə inanırsan?

– Bilmirəm. Lakin mən hiss etmişəm ki, sən tapmaca olduğun qədər də yaxşısan.

– Bütün bunların heç bir mənası yoxdur, inanılası yeganə şey varsa, o da sənin gözəlliyindir.

– Daha nə?

– Və bizim aramızda olan, tale necə gətirsə də, əbədi qalmalıdır!

– Tale?

– Məgər şəxsi iş qovluğu sənə o qədər də yaxşı olmayan bir şeyi xəbər verməyib?

– Əsla.

– Sən mənim həyatımda ən gözəl varlıqsan.

Ünsiyyə sakitcə, təslim olmuş kimi dilləndi:

– Sən də...

Qolunu bərk sıxaraq bir də yanağından öpdü və pıçıldadı:

– Mən arzuladığımı bacardığım arasında lap çaşmışam.

– Nəyi isə istəyib bacarmırsan?

– Dünya əlçatmaz istəklərlə doludur.

– Mənə aid olandan danış...

Qız haqlıdır. Onun dodağında hələ də onun öpüşünün təravəti qalıb. Onun dirsəyi hələ də onun cavan, dolu bədəninə toxunur, onlar hələ də xortumu ilə onları salamlayan filin qarşısında durmuşlar.

– Qoy aramızdakı sirr olaraq qalsın.

– Nə üçün?

– Heç kəs bizim barədə pis fikirləşməsin.

– Nə üçün də pis fikirləşməlidir?

– İnsanlar belədirlər.

– Bizim aramızda pis heç nə yoxdur.

– İnsanlar belədirlər, əzizim.

Şən qəhqəhə çəkdi və soruşdu:

– Ey mənim ustadım, məni moizə dinləməyəmi çağırırsınız?

– Səni çağırışam ki, bir-birimizi yaxından tanıyaq və həm də görüm ki, qəlbim məni aldatmır.

– Nə nəticəyə gəldiniz?

– İnamdım ki, qəlb ən yaxşı bələdçidir!

Bütün yolboyu fikirləşdi ki, nə üçün öz sevgisini ona açıq etiraf etmədi? Nə üçün evlənməyi təklif etmədi? Onun həyatını kəskin dəyişdirəcəyini və həyatın mehrabında onun üçün yeni qiblə yaradacağını fərz etsək, onu xoşbəxtliyə çatdırmaq üçün Ünsiyyə Qütb ulduzundan daha münasib deyilmi?

24

Məktəb mürəbbiyəsi Əsilə Hicazi onun cidd-cəhdinin nəticəsini öyrənmək bəhanəsi ilə təşrif buyurdu. Bunu Ümm Hüsni xəbər verib Osmanı mənzilinə dəvət etdi. Həmişəki fikirlərinin üstünə onu fəth etmiş sevgisi də əlavə olunub daxilindəki mübarizə elə şiddətlənmişdi ki, az qala, dəli olsun. Buna görə özündən qaçmaq üçün lap yüz faiz axmaqlıq törədəcəyini bilə-bilə Əsilə Hicazinin gəlişinə sevindi. Ona bir çıxış yolu

lazım idi, Qədriyyə isə hər gün əlinin altında deyildi. Mürəbbiyə ilə əl verib görüşdü. Oturub dedi:

– Sizin məsələ həll olmaq üzrədir.

Tezliklə qadının bədəninin gözəlliyi onun güllü pal-tarının qırıqlarında öz cəhənnəm mahnısını çalmağa başlada. Əsilə ona mehribanlıqla baxıb soruşdu:

– Çoxmu gözləməliyəm?

Ümm Hüsni gördü ki, qəhvə hazırlamaq məqamı çatıb. Osman, elə bil, cin atına minmişdi, özünə dedi ki, ağına-bozuna baxmadan gözlənilməz bir zərbə ilə bu məsələni həll etmək lazımdır. Dedi:

– Çox gözləməli olmayacaqsınız.

– Sizin sayənizdə.

– Hər şey, əslində, sizin əsəblərinizin möhkəmli-yindən asılı olacaq.

– Görünür, çox vaxt gözləməli olacağam?

Yeni bir ahənglə, əvvəlki söhbətlə, elə bil, heç bir əlaqəsi olmayan mövzuya başlayırmış kimi dedi:

– İzin verin açıq söyləyim: siz mənim xoşuma gəli-r-siniz!

Qadın qızarıb gözünü yerə dikdi. Osman sözünə davam etdi:

– Siz, doğrudan, mənim xoşuma gəli-r-siniz. Mən kişi qadını istədiyi kimi sizi istəyirəm, anlayırsınız?

Dillənmədi, lakin çox xoşbəxt görünürdü, sanki, həmin andaca cənnətə daxil olacaq.

– Lakin ehtiyatlı olmaq gərəkdir. Mən sizə başqa bir şey də açıq söyləməliyəm və ola da bilsin ki, bu, sizin xoşunuza gəlməyəcək.

Görəndə ki, qadında maraq oyandı, dedi:

– Evlənmək mümkün iş deyil!

Əsilənin sifəti külrəngi aldı. Osman cürətlə, aman-sızlıqla dedi:

– Bunun min bir səbəbi var, dünya sirr ilə doludur.

Qadın xəstə kimi zarıdı:

– Bəs nə üçün mənə bütün bunları deyirsiniz?

Çox ədəblə, mümkün qədər amansız olmağa çalışaraq dedi:

– Biz uşaq deyilik, gəlin böyük adam söhbəti edək, səadətimizi şücaət və sidq ilə axtaraq.

– Heç nə başa düşmürəm.

– Yaxşı. Mənim sizdən xoşum gəlir, lakin mən əbədi subayam.

– Nə üçün bunu mənə deyirsiniz?

– Bu müşkül məsələnin həllini sizdə tapmaq üçün.

Qadın kəskin şəkildə dedi:

– Siz mənim namusuma qeyri-insani şəkildə toxunursunuz.

– Əfv edin, məni sizinlə açıq danışmağa şiddətli əzab vadar edir.

Qaşqabağını töküb heç nə demədi. Onda Osman dedi:

– Cəsarət bizə elə bir səadət bəxş edə bilər ki, razı qalarıq.

– Nəyi nəzərdə tutursunuz?

– İşarə ilə danışmağım kifayət etməirmi?

– Mənə elə gəlir ki, sizi hələ də anlamıram.

Özündə əvvəllər görmədiyi quru bir sərtliliklə dedi:

– Sakit bir yer tapıb orada görüşməliyik.

Çığırdı:

– Osman əfəndi!

Etinasız şəkildə dedi:

– Eşq və birgə yaşamaq həsrətində olan iki adam üçün gözəl bir sığınacaq olacaq.

Qəzəblə qalxıb dedi:

– Ya siz gedin, ya da bu dəqiqə mən çıxıb gedirəm.

– Mən gedirəm, bu iş barəsində diqqətlə və yaxşıca fikirləşin, həm də unutmayın ki, mən kasıb kişiyəm!

Saçında ağ tük daha tək-tək, güclə sezilən qədər deyildi. Vaxtaşırı təzə ağ tük peyda olub öz soyuq ağ baxışı ilə həyatın yeni ahəngindən ona xəbər verirdi. Gözlənilməz bir oyun. O, həyatı qurtum-qurtum, doymadan içir, sonra isə özünü labüd əcəl ilə üzbəüz görür. Həyatını bütövlükdə nəzərdən keçirir, işlərini tərəziyə qoyur, səmərələrinə qiymət verir, məchulluğun nəfəsini çimçişərək duyur, mübarizəyə daha çox can atır, məğlubiyyət qarşısında təslim olur, lakin yenə də müqəddəsliyə çatacağına ümid edir. Vəzifəsinin bu yaxınlarda artacağı gözlənilmir, yığıldığı pul artır, əsəbləri gərilir, ikiqat artıq çalışır, Ünsiyyə ilə əlaqəsi, ehtiyatla da olsa, möhkəmlənir. Qədiriyyəyə isə artıq ömür yoldaşı demək olar. Namazından sonra Allaha xitabən deyir:

– Sənsiz həyat yoxdur, ya rəbb.

Lakin görünür ki, başqaları onun kimi möhkəm durmurlar. Bir gün telefon zəng çaldı, danışan məktəb müəbbibəsi Əsilə Hicazi idi.

– Sizə faydalı vasitəçiliyinizə görə təşəkkür edirəm.

– Dəyməz, xanım.

– Necəsiniz?

– Əla. Şükür Allaha.

– Bunu eşitməyimə çox şadam.

– Təşəkkür edirəm.

– Allah sizi bizə çox görməsin.

– Siz çox alicənabsınız.

Əsilə bir neçə saniyə susub sözünə davam etdi:

– Lakin mən sizi məzəmmət etmək istəyirəm.

– Allah eləməsin, nə olub ki?

– Axırıncı dəfə mən sizdən hirsli ayrıldım, xatırlayırsınız mı?

– Təəssüf edirəm, hirsələnmək üçün bir əsas yox idi.

– Siz belə hesab edirsiniz?
– Bəli.
– Bəs nə üçün mən barədə soruşmurdunuz?
– Təəssüf ki, telefonun nömrəsini bilmirdim.
– Amma sizin telefonun nömrəsini öyrənmişəm.
– Bir daha təəssüfümü bildirirəm.
– İstərdim ki, bir xoş sözlə vəziyyəti yüngülləşdirəsiniz.

– Mən tamamilə hazıram.
– Doğrudanmı?
– Əmin ola bilərsiniz.
– Bəs necə?
– Gəlin danışaq!
Qadının səmindən gülüşünü zorla saxladığı sezildi.
– Siz hələ də kasıblıqdan şikayət edirsiniz?
– Bu, adamın alnına yazılan şeydir ki, ondan qurtulmaq mümkün deyil.
– Xoşbəxtlikdən məndə kifayət qədər pul var.
– Allah artıq eləsin.
– Bundan daha açıq danışmağıma ehtiyac varmı?
– Mən tamamilə hazıram!
– Çox gözəl. Qoy bizim hərəməz öz payına düşəni etsin.

Bəli, bu, təslim də yox, tam süqutdur. O, bunun arxasında nə durduğunu xəyalına gətirə bilər. Qadın ömrünün tən ortasına çatıb, hələ ötüb də. Tənhalıqdan əzab çəkir, üzünə gələn qocalıq qarşısında titrəyir, nə cavanlıq qalıb, nə də həqiqi gözəllik. Daxilində getmiş kəskin mübarizəni gözü ilə görməsə də, budur, onun kədərli aqibətini qulağı ilə eşidir. Nə etsin? O, Ünsiyyətdən qorxur, heç Əsiləni də, əslində, istəmir. Bədbin anlarında arzu edir ki, qəlbi sönsün, şəhvəti yatsın, ta ki ruhu məşəqqətli yolu ilə rahat gedə bilsin. Qəmgin halda öz-özünə dedi:

– Məni dəli sayanları bağışlayıram!

Nə vaxt və necə vaxt tapıb mənzil axtarsın, mebel alsın? Heç nə etmədi, günlər də beləcə, bir-birinin ardınca keçməyində davam etdi. Məsələni tamamilə başlı-başına buraxdı. Bir gün gördü ki, budur, Əsilə yazı masasının önündə durub. Ürəyində ona lənət oxusa da, üzdə gülümsəyib salamladı. Əsilə dilləndi:

– Cürətimi gərək bağışlayasınız...

Dinməz, təbəssümlə ona baxmağında davam etdi. Qadın sözünə ara vermədi:

– Telefon sizi anlamaq üçün daha kifayət etmir.

İş yerinə uyğun olan ciddi bir əda ilə:

– Aydınır ki, bu günlər heç boş vaxt olmayıb, – dedi.

– Nə etmişiniz?

– Heç nə.

– Heç?

– İnanın ki, iş bir dəqiqə belə macal verməyib.

Əsilə səbri tükənib qorxuya düşmüş adam kimi, cürətdən çox ələcsizliyə oxşayan bir əda ilə danışdı.

– Elə bildirdim ki, sizi daha həvəsli görəcəyəm.

– Həvəs var, məndə vaxt yoxdur.

– Rauz-ul-Fərəcdə bir mənzil var, – əlində bükülmüş bir kağızı uzadıb sözünə davam etdi, – budur ünvanı, özünü baxın və mebelini alın. Arzu edirəm ki, xoşunuz gəlsin və bu addım uğurlu olsun.

Son sözləri işvəqarışıq yalvarışla dedi.

Sarılmaqda olan alovun yaxınlaşdığını gördü. Qadın gözədən itəndən sonra min bir gecədən sonra gələcək uzun gecələri xəyalına gətirdi. Əlbəttə, ilk gündən sonsuz istəklərin əlçatası rəmzi kimi seçdiyi şöhrət yoluna – müəlliməyə, tərcüməyə və əlahəzrətin xidmətinə – qurban verdiyi gecələri xatırlamadı. Qadın özünü çəkinmədən, yüngülbeyinliklə təklif etdiyindən

onun istəyi azaldı. Bu qadın Qədriyyənin yerini tutsaydı, pis olmazdı, lakin Osman onu saralaraq yaxınlaşan od hesab edirdi, görürdü ki, bu od onu da, əzəmətli Allahın sözünün sirrindən onu agah edəcək müqəddəs arzularını da yandırıb kül etmək istəyir. O heç bir qüvvəyə əyilmək istəmirdi. Onu yalnız ölüm məğlub edə bilərdi, o ölüm ki ilhamlandırıcı şöhrət kimi, Allahın sirlərindən biri sayılır. Bu qədər uzun müddət can atdığı məchul arvad onu qəbul etməyibsə, qarımış qızlar və dul arvadlar oylağında dilənçilik edib təslim və məğlub olmaq yaramaz.

Bir gecə kiminsə qapısını taqqılatdığını eşitdi. Qapını açıb xəcalətdən və zillətdən ayağı dolaşan Əsiləni gördükdə heyratə gəldi. Qadın içəri girib çaşqın halda dedi:

– Necə gəlməyimi düzgün fikirləşmişəm, dedim ki, bir adam məni görsə, gedəcəyəm Ümm Hüsünün yanına, sanki, niyyətim əvvəldən ora imiş...

Tövşüyə-tövşüyə nəfəs alaraq divanın üstündə əyləşdi. Osman ona xoş söz demək istədi:

- Çox gözəl fikirdir.
- Gəlişim sizi narahat etmədi ki?

Osmanın daxilində ehtiras oyanmağa başladı. Dedi:

- Heç təsəvvür etməzsiniz necə sevindim.
- Bir azdan Ümm Hüsni yatacaq, yaqın ki, qarı bu məsələdən şübhələnməsə, siz narazı qalmazsınız?
- Əlbəttə.

Uzun müddət dinməzcə baxışdılar, bu baxışların anlaşılmaz axını içərisində qürurunu büsbütün itirmiş, müdafiəsi yarılmış, məşuqəyə dönmüş bir qadın göründü. Zərif bir rica tərzində soruşdu:

- Nə etmişən?

Çaşqınlıqdan tamamilə xilas oldu. Fikrini hər şeydən uzaqlaşdırıb qarşısında təslim olmuş qadın surətində

cəmləşdirdi. Sanki, dayanmaq istəyən ürəyi, qanını əl-qolundan sorub özündə cəmləşdirmişdi. Qadının soyuq zərif əlini əlinə alıb əsəbi tərzdə oxşamağa başladı, bu hərəkətlə, sanki, ona nəsə gizli bir şeyi xəbər vermək istəyirdi. Əsilə bunu gözləmirdi, ya da özünü elə göstərdi ki, sanki, gözləmirdi, əlini çəkmək istədi, lakin Osman boşlamadı. Soruşdu:

– Nə etmişən?

– Bu barədə sonra danışarıq...

– Nə üçün mənə zəng etmirdin?

Əyilib yanağından öpdü və qulağına pıçıldadı:

– Sonra... sonra...

– Lakin mən bunun üçün gəlmişəm.

– İstədiyinə çatacaqsan, lakin sonra.

Qadın nəsə demək istədi, lakin Osman kobud və uzunsürən bir öpüşlə onun ağzını qapadı, sonra isə hiddətlə dedi:

– Sonra...

Təbiətin sonsuz nəğmələrindən biri öz sədasını coşqun hərəkətlərdə və möcüzə kimi gələn fərəhdə səsləndirib təcəssüm etdirdi. Lakin çox keçmədi ki, bu səda yavaşayıb, yavaşayıb, əbədi yuxuya çəkilib, özündən sonra xoşagəlməz bir sükut və qüssə dolu solğun bir rahatlıq qoyub yox oldu. O, böyrü üstə çarpayıda uzanmışdı, Əsilə isə divanda bir köynəkdə, lampanın işığı düşmüş alnında və boynunda tər muncuqları parılda-para-parılda sərilib qalmışdı. Bu dünyada vəzifəsini, sanki, bitmiş hesab edən, daha heç nə istəməyən bir kimsə, yox, nəyəsə baxılan bir nəzərlə ona baxdı. Gözü otağı gəzib-gəzib yenə ona sataşdıqda onu büsbütün, gecənin içərisindən çıxmış qərib bir şey kimi inkar etdi, sanki, onu indicə alova sürükləyən bu qadın deyilmiş. Lal, nə keçmiş, nə də gələcəyi olan bir əşya. Öz-özünə dedi ki, istək və ikrah oyunu, sadəcə, ölməyə və dirilməyə hazırlıqdan başqa, heç nə deyil, bu

oyun öz sonsuz vücudunu ani olaraq göstərən məc-hulluğa münasib əzəmətli faciənin qəbulunun vaxtın-dan əvvəl dərkidir. Baş Müdir dərəcəsi başqa bir qayə-dir, lakin o, uca və möhtəşəm iradələrə aydın olur, mülayim tərzdə təslim olanlara yox! Allaha çox şükür ki, həm aqıl, həm də qatil bir soyuqluqda özünə yaxşı sığınacaq tapmışdır. Budur, şübhəsiz ki, qadın yenə öz mühüm mövzusuna qayıtmaq istəyir, lakin utanır və tərəddüd edir, istəyir ki, birinci o başlasın. Görəndə ki ondan səs çıxmır, yalvarış və kədər dolu səsle mızıl-dandı:

– Belə...

Qadının səsinin yadlığına, bu səsin onun müqə-dəs tənhalığına necə sirtıqlıqla soxulmasına təəccüb etdi. Qadına qarşı özündə, az qala, nifrətə keçən bir ikrah duydu. Onun dırnağı ilə gору qaza-qaza yaratdı-ğı evi bu qadın uçurmaq istəyir. Əsilə soruşdu:

– Nə dedin?

Məhəlləsinin əslindən gələn təbiətinin gizli sərtliyi özünü birdən büruzə verdi:

– Heç nə.

– Lakin sən, yəqin ki, nəşə etmişən?

– Əsla.

– Mənzilə baxmamısan?

– Yox.

Kədərdən sifəti qaraldı, dedi:

– Üzr istəyirəm... Mən pulu sənin ovcuna qoyma-lıyam?

– Yox.

– Vallah mən səni anlamıram.

– Mən çox aydın danışırım.

– Axı sən nə istəyirsən? Sən Allah, incitmə məni.

– Mən bir şey etmək fikrində deyiləm.

– Mən elə bildim ki, sən razı olub vəd verdin...

– Mən bir şey etmək fikrində deyiləm.

- Əgər sənin indi vaxtın yoxdursa...
 - Mənim vaxtım yoxdur, gələcəkdə də olmayacaq.
- Əsilə güclə nəfəsini dərib ruhdan düşmüş halda dil-

lənndi:

- Mən elə bilmişdim ki, sən başqa cür fikirləşirsən...

Osman etiraf etdi:

- Məndən xeyir yoxdur, budur həqiqət.

İlan çalmış kimi geri çəkildi. Tez-tələsik paltarını geyindi. Lakin birdən yenə divanın üstünə sərilib başını əlinin üstünə qoydu və gözlərini yumdu: sanki, ürəyi getdi. Osmanın ürəyi şiddətlə döyündü, onu amansızlığından və nifrətindən oyatdı. Gözlənilməz bir hadisə baş versə, ən bədnam aqibətlə qurtaracaq bir bəlbirçiliyə düşə bilər. Hərçənd ki onun adı aydan arı, sudan durudur, yol çətin və acıdır, qəzetlərin çox sevdiyi rüsvayçılığa düçar olsa, nə edər?! O, az qala, siyasətini dəyişəcəkdi, yeni bir yalan uyduracaqdı, lakin son anda Əsilə hərəkətə gəldi, çətinliklə ayağa qalxdı, pərişan və səssiz halda qapıya tərəf yönəlib onun gözündən itdi. Dərindən rahat bir nəfəs aldı. Pəncərəyə yaxınlaşıb yarıqaranlıq məhəlləyə boylandı, gördü ki, qadın kölgə kimi qapıdan sivişib çıxdı və məhəllənin əl-Cəməliyyəyə gedən səmtinə yönəlib tezliklə qaranlıqda gözdən itdi.

Öz-özünə dedi ki, heç kəsən qeybdən xəbəri yoxdur, buna görə də bizim işlərimizin heç biri barəsində qəti bir hökm söyləmək mümkün deyil. Bununla belə, insan özünə nəsə bir hədəf seçsə, qaranlıqda yolu azmaz və talelərin və hadisələrin çaxnaşmasında bir mənə tapar. Onun özü, göründüyü kimi, təbiətin sonsuz yürüşündə nəzərdə tutduğu hədəfə bir misaldır.

Ünsiyyə Ramazana gəlincə, o, bu qızı sevir. Öz vicdanı və Allah qarşısında bunu etiraf etməlidir. Qədim xərabəlik dövründən bəri onun qəlbində belə şirin musiqi səslənməmişdi. Məhz buna görə o, yer üzündə mövcud olan bütün qadınlardan çox, ondan qorxmalıdır. Qız da onu sevir, bu isə vəziyyəti daha da təhlükəli edir. İrəliyə doğru təkan verməyən gəlin, adamı geri çəkər. Əgər onunla əlahəzrət Baş Müdir dərəcəsi arasında bircə addım qalsaydı, o tərəddüd etmədən Ünsiyyəni alardı. İndiki vəziyyətdə isə evlənsə, ali məqsəd naminə yaranmış qüvvəsini gündəlik qayğı və çətinliklərlə mübarizədə hədəf edər.

Bir gün onun yanına, həmişəki kimi, poçtu təqdim etmək üçün Hüseyn əfəndi Cəmil gəldi, göstərişləri aldıqdan sonra isə getməyib durdu. Beş il sərasər onun başçılığı altında arxivdə işləyən bu gənc öz tərbiyəsi və gözəl rəftarı ilə fərqlənirdi.

– Bir şey istəyirsinizmi, Hüseyn əfəndi?

Gəncin iztirab keçirdiyi, nədənsə qurtulmaq istədiyini aydın idi.

– Sizə nə olub? Nəyə işlə əlaqədardır?

Gənc bir az da yaxına gəldi, sanki, səsinin başqalarına çatmamasını təmin etmək istəyirdi, sonra dedi:

– Bir məsələ var, cənab müdir.

– Nə var, oğlum?

– Təəssüf edirəm, lakin danışmağa məcburam.

– Çox gözəl, mən sizi dinləyirəm.

Gənc susub özünü yığdı, sonra dedi:

– Məsələ Ünsiyyə xanım Ramazanla əlaqədardır.

Ona elə gəldi ki, adı eşitmədi, eşitsə də, dərk etmədi. Çaşqın halda soruşdu:

– Nə?

– Ünsiyyə Ramazan!

– Sizin həmkarınız? Nə olub ki?

Güclə eşidilən bir səslə:

– Sözüün doğrusu, mən onu sevirəm, – dedi.

Osmanın ürəyi sıxılıb lərzəyə gəldi. Hirsli-hirsli dedi:

– Mənə bunun nə dəxli var?

– İstərdim ki, nişanlayım onu...

– Ağlabatan sözdür, lakin bundan mənə nə?

Gözünü yerə dikib mızıldandı:

– Lakin siz cənabları...

Əli-qolu süstləşdi. Gözünü ona zilləyib məyus halda soruşdu:

– Nə mən?

– Siz cənabları hər şeyi bilirsiniz.

– Nəyi? Ərz ediniz, buyurun.

– Əslində, siz olmasaydınız, ona elçi göndərərdim.

Yəqin etdi ki, evi yıxıldı. Daha heç bir şeyin qiyməti qalmadı. Hətta həyatın.

Soruşdu:

– Mən olmasaydım?

Gənc pərt halda dilləndi:

– Mən hər şeyi görmüşəm, burada da, bayırda da!

Məyusluğunun dərinliyinə bərabər bir qüvvə ilə ölümcül müdafiəyə girişdi. İtməkdə olan məhəbbətin-dən daha çox mənsəbi üçün qorxdu. Dedi:

– Sən çox bədgüman gəncsən, nə görmüsən? Ay yazıq, nə görmüsən? Lakin sevənlər hamısı belə olur. Mən onunla yalnız doğma qızım kimi rəftar etmişəm, bizim əlaqəmiz pak əlaqədir. Mən çox qorxuram ki, sən bilmədən və anlamadan dilinlə onun adına ləkə vurmuş olasan!

Gənc aydın bir kədər və məyusluqla dedi:

– Mən necə və nə vaxt kədərimi boğduğumu, sevdiiyim adamların hörmətini necə qoruduğumu etiraf edə bilərəm!

Osman rahat nəfəs alıb dilləndi:

– Afərin, afərin.

Birdən onu dərin bir qəm hissi bürüdü:

– Sən özünü kişi kimi aparmısan, – dedi.

Sarsıntıdan, gözlənilməz qurtuluş hissindən mədəsində ağrı hiss etdi, qusmağı gəldi. Dedi:

– Sənin kimilər sevdikləri ilə xoşbəxt olmağa layiqdirlər.

Ona işgəncə verən gənc getdi. Öz dərdi ilə tək qaldı. Dərdini dərk edib, sanki, qəzavü-qədər imiş, qorxdı. Uzun gecələr boyunca düçar olduğu köhnə dərd-ələmi qayıtdı. Öz-özünə dedi ki, əgər həyatın meyanı kimi sevinc götürülsəydi, onun həyatı puç və hədə hesab edilərdi. İstədiyi cah-calal nə üçün onu bu qədər məşəqqətə qatlaşmağa məcbur edir?!

28

Ünsiyyəyə cümə gününün səhəri piyramidaların yaxınlığında görüş təyin etdi. Həmişəkindən fərqli olaraq, görüşü bu dəfə daha ehtiyatla təyin etdi: gizlicə qızın ovcuna yer, vaxt və hərənin hansı yolla gələcəyi barədə yazı olan bir tikə kağız basdı. Qışın yağmursuz, soyuq günlərindən biri idi, lakin günəşin şüaları onların üzərinə, sanki, ilıq bir örtük salmışdı. Özünün çirkin və amansız bir rol oynayacağını əvvəldən qət etsə də qıza elə hey qəlbinin dərinliyindən axıb gələn bir qəm ilə baxırdı. Elə ilk dəqiqədən qızın qeyri-adi həyəcan keçirdiyi göründü. Ünsiyyə soruşdu:

– Ürəyimə, elə bil, nəyə damıb deyə çox sıxılıram.

Öz-özünə dedi ki, qəlb işlərini qadın hisslə elə dərk edir ki, ona heç ağıl lazım olmur. Əgər insanın məchulu bilmək üçün belə bir hissi olsaydı, indiyə kimi məchul qalmazdı. Qəmi bir az da artdı. Dedi:

– Doğrudan da, məsələ fikirləşməyə dəyər.

– Hansı məsələni nəzərdə tutursan?

– Bizim müqəddəs yaxın əlaqəmizi.

– Nə olub ki?

– Ola bilsin ki, mənim susmağıma sən təəccüb etmişən. Axı biz hər şey barədə danışmışıq, əsas mətləbdən başqa. Sən, yəqin ki, bütün bu vaxt ərzində nə qədər əzab çəkib yandığımı bilməmişən...

Ünsiyyə nəvazişlə onun qoluna toxunub sözünü kəsdi:

– Vallah mənim ürəyim lap sıxıldı!

– Mən çox eqoist adamam, yalnız özüm barədə fikirləşirəm.

– Xeyr, sən heç də eqoist deyilsən.

– Bəli, sözün əsl mənasında, eqoistəm, məhz buna görə səni həvəsləndirib xülyalara qapılmağa sövq etmişəm, buna görə bu çıxılmaz yolla səni aparmışam. Heç vaxt özümə bunu bağışlaya bilməyəcəyəm.

– Nə etmişənsə, hamısı nəcib və yaxşı iş olub!

– Məni müdafiə etmə. Yəqin ki, özün özündən soruşmusan: bu kişi nə vaxt dillənəcək? Nə vaxta qədər həqiqi bir irəliləyiş olmadan görüşüb ayrılacağıq, məgər mən onun üçün əyləncəyəm?

– Heç vaxt sənin barəndə pis fikrə düşməmişəm!

– Mən özüm dəfələrlə bu sualları özümə vermişəm, lakin hər dəfə səadətə qovuşmaq arzusu mənə qalib gəlib, məsələni təxirə salmağa məcbur edib. Neçə dəfə istəmişəm həqiqəti sənə açım, lakin hər dəfə zəiflik göstərib təslim olmuşam!

Qız pərişan səslə soruşdu:

– Hansı həqiqəti?

– Ah... Nə üçün sənə evlənməyi təklif etmirəm?

Arzuladığı sözü eşitmiş qızın gözləri qıyıldı, ehtiyatlı baxışları ilə Osmanı süzüb gözlərini ondan yayınırırdı. Hara isə uzaqlara zilləyib elə görkəm aldı ki, sanki, bəlanı dəf etmək üçün dua edir.

– Təbii ki, bu sualı sən özünə vermisən, bunsuz həyatın nə mənası?

Yaxşı bir şey gözləmədiyindən Ünsiyyə gözlərini yerə dikdi, daha nəsə eşitmək həvəsi öldü. Osman sözünə davam etdi:

– Mən xəstəyəm.

– Yox... – deyən qız qorxuya düşdü.

– Məndən ər çıxmaz!

Qız çaşqın halda bərəlməmiş gözlərini ona zillədi. Osman dedi:

– Qoy mənim xarici görkəmə sənə aldatmasın, mənim xəstəliyim ürəkdə və ya sinəmdə deyil, lakin onun ucbatından mən evlənə bilmərəm.

Kədərlə gözlərini yerə dikdi, qəlbini parçalayan dərin bir ah səsi eşitdi. Az qaldı ki, bütün iltizamlarından azad olub qızın ayaqlarına düşsün, öpüb, öpüb onu aparsın mollaının yanına və kəsdirsən kəbinini. Lakin başqa bir qüvvə onu dəf edib yerinə mıxladı.

– Xəstəliyimi başlı-başına buraxmadım, çox həkimin yanına getdim. Ümidimi itirmirdim, yoxsa çoxdan səninlə açıq danışardım. Lakin fayda yoxdur, bundan artıq sənə saxlamağa ixtiyarım yoxdur, sənənin gələcəyini əbədi məhv edə bilərəm!

– Lakin sənsiz bu həyatda nə gələcək?

– Sən cavansan, gənclikdə yaralar tez sağalır.

– İnanmıram, bu bir kabusdur.

– Bundan artıq səhv etmək yaramaz.

– İnanmıram...

– Bütün müsibətlər gözlənilməz və inanılmaz olur, lakin həyat bəzən gözlənilməz müsibətlər silsiləsinə bənzəyir. Sən isə fürsəti əldən vermədən öz yolunla getməlisən.

Qız, səsi dəhşətdən qırıla-qırıla soruşdu:

– Sən nə istəyirsən?!

– Bu yolun sonu yoxdur, daha ondan qayıdaq!

– Mən bacarmıram!

– Olacağa çarə yoxdur, davam etsək, dəlilik olar...

Gözünü qızdan yayındırdı. Niyyətini axıra qədər və diqqətlə yerinə yetirdi. Lakin bu vəhşi müvəffəqiyyət nəticəsində bir boşluğa düşüb tək-tənha, acı bir əzaba düşər oldu, cəhənnəm arından hörülmüş tikanlı çələngi başına taxdı, amansız, təsəllisiz qaldı. Öz-özünə dedi ki, nicatı yalnız dəlilikdədir. Yalnız dəlilik o qədər genişdir ki, ora həm iman, həm fikir, həm şöhrət, həm zillət, həm sevgi, həm yalan, həm sədaqət, həm də xəyanət yerləşir. Ağıl isə... Ağıl bu qərribə həyata necə dözsün? Xirtdəyinə qədər palçığa batmış insan ulduz parıltısını necə istəsin!?

Həmin gün gecə xeyli ağladı.

29

Deyəsən, bulud arxasında gizlənmiş şüa süzülüb özünə yol tapdı, Ünsiyyə Ramazan ilə Hüseyn Cəmilin nişanlanması xəbəri ona çatdı. Nicatdan müjdə verən bu xəbərə çox sevindi, öz-özünə dedi:

– Bax indi qorxu fikrimi sarsıtmadığı bir vəziyyətdə nakam məhəbbətimin dərđini çəkə bilərəm, əzab şərabını o qədər içə bilərəm ki, tükənər, ondan azad olaram. Belə şeylərin ustasıyam axı...

Ömründə Ünsiyyə qədər onu xoşbəxt etməyə qadir olan başqa heç bir kəsə rast gəlməmişdi. Gözəl, ağıllı, məsum, özü də onu səmimi, pak bir məhəbbətlə sevən. İnandı ki, bəxti nə qədər gətirsə də, daha heç vaxt onun kimisinə rast gəlməyəcək və bu cəza ona haqdır.

Zamanın axarı başqa bir hadisəni gətirdi: Həmzə əs-Suveyni işə çıxmadı. İdarədə bildilər ki, onun təzyiqi birinci dəfədən daha təhlükəli və daha çox qalxmışdır. Osman onu yoluxmağa getdi. Gördü ki, kişi bu dəfə tam təslim olub, yatağa düşüb, sifətinə, sanki, ölüm

tozu qonub. Kişinin halına acıdı, dərəcəsiindən asılı olmayaraq hamını gözləyən bu mənzərədən mütəəssir oldu. Dedi:

– Yastığın yüngül olsun, ey kərəmətli insan.

Onu bürümüş zəiflikdə bir xoş sözə belə möhtac olan müdir minnətdarlıqla gülümsündü:

– Sağ ol, qardaş, sən bacarıqlı və savadlı olduğun qədər də nəcibsən.

– Bu, kiçik bir buluddur ki, keçəcək və siz qayıdıb öz böyük vəzifənizi yenidən tutacaqsınız.

Kişi göz yaşını güclə saxladı, dedi:

– Bu dəfə mən daha qayıtmayacağam.

Osman etiraz etdi:

– Allah eləməsin.

– Lakin bu bir həqiqətdir, ustad Osman.

– Siz həmişə mübaliğə edirsiniz.

– Bu, həkimin qərarıdır, mənə açıq söylədi ki, işdən dərhal çıxsam, sakit və dəqiq həyat təzi ilə böhrandan qurtularam.

Bir-birinə əks hisslərin mübarizəsində kədər qalib gəldi, dedi:

– Lakin Allahın rəhmi çox genişdir, onun möcüzələrinin sonu yoxdur.

– İşə can atmağın əhəmiyyəti daha qalmayıb. Qızlarımı ərə vermişəm, kiçik oğlum kənd təsərrüfatı fakültəsinin son kursundadır. Gördüyün kimi, mən vəzifəmi yerinə yetirmişəm, mənə indi yalnız və yalnız dincəlmək lazımdır.

– Allah sizi şad eləsin.

Xəstəliyinə və zəifliyinə baxmayaraq, kişinin səsinə də iftixar duyuldu:

– Şükür Allaha, bildiyin kimi, nazirlikdə də, ailədə də borcumu vermişəm, yaşamışam, yaşayacağam da, həmişə də dövrəm sevdiyim dost-aşna ilə dolu olub. Məgər insan bundan da artıq nəşə istəyərmə?

– Xeyr, bundan artıq heç nə ola da bilməz, ey fəzilət və fəzl sahibi.

– Biz bir-birimizin ardınca gedirik, mərhum Səəfan Bəsyuni yadındadırmı? Hər şey keçib-gedərdi, yalnız xeyir iş, xoş əməl əbədi qalır.

– Hər sözünüz həqiqətdir.

Həmzə bir xeyli Osmana baxdı, sonra dedi:

– Allah sənə layiq olduğuna çatmaqda yar olsun.

Osman çox mütəəssir oldu və bu hal xeyli davam etdi. Əzizinin dəfnindən qayıdan adam kimi xeyli öz-özünə moizə oxuyub ibrət dərsi verdi. Lakin bununla belə, vaxtında da bu fikirlərdən ayrıldı, öz-özünə dedi:

– Dünyanın qəm-qüssəsi adamın həvəsini öldürmək üçün deyil, onu ayılmaq üçün mövcuddur.

Var qüvvəsi ilə bu yaxınlarda boşalacaq dərəcə barəsində fikirləşməyə başladı. Bir adam belə onun bacarığına, tərbiyəsinə və dindarlığına şübhə etmir. O, idarənin müdir müavinlərinin ikisindən də bacarıqlıdır, lakin onların birinin dərəcəsi ikincidir, o birininki üçüncü. Əgər yalnız bacarığı nəzərə alıb ədalətlə qərar versələr, idarə müdiri vəzifəsinə o, onların ikisindən daha layiqdir, lakin dördüncü dərəcədən birinci dərəcəyə necə sıçrasın?

Həmzə əs-Suveyni öz xahişi əsasında təqaüdə çıxdı. İdarədə səkkizinci dərəcədən təkcə birinci dərəcəyədək tam bir dərəcə artımı əməliyyatı aparıldı, İsmayıl Faiq idarə müdiri təyin olundu. Osman Bəyyumi üçüncü dərəcəyə yüksəldilib idarənin müdir müavini qoyuldu. Qan təzyiqi bax beləcə taleləri yaxşılığa və pisliliyə dəyişdirdi. Yeni dərəcəyə Osman cəmi bir gün sevindi, lakin tezliklə onu narazılıq bürüdü. Həmzə əs-Suveyni bacarıqlı məmur idi, lakin ondan sonra bu yerə təyin olunmaq üçün Osmandan savayı heç kəsin haqqı yox idi. İsmayıl Faiq kimi bir adamın idarəyə müdir təyin edilməsi həm gülünc, həm də ağlamalı bir hal idi.

Osman əlahəzrət Baş Müdirə təşəkkürünü bildir-mək üçün onun yanına getdi. O heç bir an belə şübhə etmirdi ki, məmurlar arasında onun qədər Baş Müdirə yaxın olan başqa bir kəs yoxdur. Bilirdi ki, həm öz şəx-si fəaliyyətində, həm də idarənin işlərində Baş Müdir yalnız ona etimad göstərir. Əlahəzrət onun əlini sıxdı, gözəl ifadələrlə onun təşəkküründən məmnun oldu-ğunu bildirdi və dedi:

– Sən şəraitə bütövlükdə bilmirsən, mənə neçə yer-dən nazir, nazir müavini, deputatlar, əyanlar tapşırıq və xahiş ediblər.

Bir qədər ona baxıb sonra sözünə davam etdi:

– Dedim onlara ki, nə istəyirsiniz götürün, bircə bu dərəcədən başqa. Bu dərəcə elə bir kişinindir ki, onun vasitəçiliyini yalnız öz bacarığı və əxlaqı edir.

Dili yenə təşəkkür ifadələri işlətsə də, ürəyindəki kədər sovuşmadı. Əlahəzrət dedi:

– Öz aramızdır, İsmayıl Faiqin zəif və cahil olması gizli deyil.

Osman nifrətlə dilləndi:

– Buna hamı şərikdir, əlahəzrət.

– Odur ki sən ikinci müavin olduğuna baxmayaraq, əsas yük sənə üzərinə düşəcək.

– Mən daim sizin qulluğunuzda hazıram.

Behcət Nur təəssüflə dedi:

– Mən nə edə bilərdim? O, özün bilirsən də, nazir müavininin qohumudur.

– Heç kəs sizi məzəmmət edə bilməz, əlahəzrət.

– Hər halda, mübarək, bəxtin elə gətirsin, haqqını bütövlükdə, nöqsansız alasan.

Qayıdanda bir qədər razı idi, lakin narazılığı get-gedə artıb sevincini üstələdi, hamıya , istisnasız, lənət oxudu. Vahimə içində dedi:

– Ömür bütün dərəcə artımı əməliyyatlarından daha sürətlidir.

Arxiv işçiləri ilə sağollaşdı, bir-bir onların əllərini sıxdı, onlar da onu təbrik etdilər. Ünsiyyə ona əl vermək üçün yaxınlaşanda gördü ki, onun qamı yeni və xoşbəxt bir hadisədən xəbər verərək yumurlanmışdır. Təzadlı hisslər burulğanına düşdü. Hüseyn evlənib, arvadı hamilədir, onun isə idarəyə keçməsi Hüseynə xüsusi bir səadət bəxş edəcək.

Keçib idarədə ikinci müavin kimi oturdu, lakin o, başqalarına yuxarıdan aşağı baxırdı, çünki o, birinci inanılmış adam idi, inzibati işlərdə, təminat və büdcə məsələlərində ən mötəbər söz onunku idi. O, qanunları və iqtisadiyyatı hamıdan dərin bilirdi, hələ ümumi mədəniyyətini və dillər sahəsində inkaredilməz üstünlüyünü demirik. Öz-özündən soruşdu:

– Ömrün sürəti və gözlənilməz xəstəlik qarşısında bütün bu məziyyətlərin nə qiyməti var?

Baxıb gördü ki, müdir də, birinci müavin də yaşca ondan kiçikdirlər. Demək, yalnız məchul möcüzə, ya vaxtsız vəfat, ya da yol qəzası nəticəsində dərəcələr boşala bilər.

– Allah, sən bağışla mənim fikir və istəklərimi...

Onların ikisi də sağlam səhhət, şən xasiyyət, zır savadsızlıq və kütbeyinliklə fərqlənirdi. Bəli, Osmanın həyatı, səadəti və can rahatlığı hesabına verdiyi ağır qurbanları yalnız yüksək vəzifə doğrulda bilərdi. Heç vaxt o, özünün onu sürətlə yüksəldəcək güclü bir arvadla möhtac olduğunu belə aydın hiss etməmişdi, özü də tez, xidmət müddəti qurtarmamış, gözlənilmədən xəstələnmiş, ölməmiş! Buna görə Ümm Hüsniyə tapşırırdı ki, Ümm Zeynəbə xəbər versin: Allah onu yuxarı qaldırıb, üçüncü dərəcə verib, idarənin müdir müavinini edib, qoy Ümm Zeynəb ona arvad axtarsın. Bu günlərdə Qədiriyyənin yanına, həmin küçəyə gedəndə ehtiyatlılığını ikiqat artırdı. Ağlına gəldi ki, heç kəs onu tanımasın deyə milli paltar geysin. Əyninə geniş

cülbab və əba geydi, qurşaq bağladı, yollandı Qədrriyyənin yanına. Arvad onu əvvəl tanımadı, səsinə eşidəndən sonra tanıdı və güldü, soruşdu:

– Nə olub, hökumət qulluğundan qovublar səni?

Ömür keçdikcə Qədrriyyə get-gedə düşürdü: yoğunlayırdı, fahişəlik və şəhvət damğası daha bəlli görünürdü. Lakin onların arasındakı əlaqə möhkəmlənirdi, ona nə isə insani bir ülfət daxil olurdu. Onunla Osman hər tövr mərhələdən keçmişdi: istəkdən usanmaya, sonra adətə, sonra möhkəm adətkərdəliyə. Qədrriyyə də, çıpaq otaq da, cəhənnəm şərabı da bir-birini tamamlayan ünsürlər kimi Osmanın öyrəşib-isişdiyi bir vəhdət şəklini almış, ona rahatlıq, xəyalə dalmmaq və dərdini düşünmək imkanı yaratmış, həyatı amansız ibtidailiyi ilə qarşılamağa təhrik etmişdi. O, otağın sahibəsinin laübalı davranışına, mənasız hərəkətlərinə məhəl qoymazdı, tək onu müqəddəs tənhalığından ayırməsınlar. Öz-özünə deyirdi:

– Çox qəribədir, bu yaşa çatdığımı baxmayaraq, mən yalnız bircə dəfə adi qadınla sevişmişəm.

Əsiləni yada saldı, o saat da xatırladı ki, bu, sevişmə yox, cinayət idi.

Yenə dedi:

– İnsan üçün sağlam həyat tərzi var.

Sonra köksünü ötürüb:

– Lakin şöhrət də var.

Daha dərindən köksünü ötürüb:

– Həmçinin Allah var, hansı ki hər şeyin əslidir.

Daha dərindən, daha dərindən ah çəkib:

– Hansını ki biz xeyirdə də, şərdə də xatırlayırıq.

Ümm Hüsni zamana nə qədər müqavimət göstərsə də, qocalıq ona üstün gəlirdi. Qarının gözü o qədər zəiflədi ki, az qala, heç nə görmürdü, belə ayıldı, köhnə süpürgə dəstəsini özünə əsa eləyib güclə gəzirdi. Osman Ümm Zeynəbdən naümid olub hiddətlə deyindi:

– Sınıflar mübarizəsi barəsində çərənləyənlərin haqqı varmı?

Ümm Hüsni daha ona tapşırılmış şərəfli vəzifənin öhdəsindən gələ bilməzdi, arvad xərifləməyə başlamışdı, bir gün Osmana bir neçə il əvvəl rəhmətə getmiş bir arvadı almağı məsləhət gördü.

Bir dəfə cümə namazından sonra Osman “Misir klubu”nda əyləşən vaxt başqa bir xanımın müşayiəti ilə gedən Əsiləni gördü. İlk baxışdan tanıdı onu. Hərçənd ki arvad xoşagəlməz bir tərzdə dəyişmişdi. Deşilmiş şar kimi büzüşmüşdü, sifətindəki qadınlıq bulağı qurumuşdu, əvəzində məchul bir xəyal peyda olmuşdu: heç bilinmirdi kişidir bu, ya arvad. Bədbəxtlik və tənəzzül rəmzi kimi kobud addımlarla keçib-getdi. Osmanın ürəyinə damdı ki, ölüm arvadı təqib edir, onun da zaman və məkanına yaxınlaşır, o zamanına ki, bir gün onun əbədiyyətini müqəddəsləşdirirdi, o zamanına ki, indi o şirin xülyalar örtüyünü yırtıb öz xudpəsənd əbədi həqiqətini amansız əzəməti ilə ona nümayiş etdirirdi. Əsilə, sən hələ də onu xatırlayırsan? Xeyr, onu unuda bilməz, çünki Osman öz ağırlığı, xainliyi və eqoizmi ilə onu içəridən tapdalaşmış, çıxıb gedərkən arxasınca ikrah və lənətlər qoymuşdu. Bəs uşaqlıq taytuşları? Onlar həqarətli həyat sürür, doğub-törəyir, havanı öz hırtıltiları ilə doldururlar. Məsum uşaqlıq hissləri və qızğın xəyallar tamam itirilmişdir, onların üstünü qalın torpaq layları örtüb. Öz cildini dəyişmiş

əl-Hüseyni məhəlləsi kimi: çox imarətlər dağıdılıb yerinə komalar tikilib, eşşəklərin bağlandığı meydançada məscid uçaldılıb, məhəllənin sakinlərinin çoxu sallaq-xanaya köçüb. Hər şey dəyişir, evlərə su və işıq daxil olub, gecə-gündüz radio bağırır, çadra tədricən aradan çıxır, hətta xeyir və şər təzələnilir, dəyişir. Bütün bunlar baş verir, o isə üçüncü dərəcədə qalıb, ömrü keçir. Budurmu xariqüladə cəhdin, iş uğrunda can qoymağın mükafatı? Məgər bilmirlərmi ki, o, elm və işgüzarlığın dayaq verdiyi təcrübə dağarıdır? Onun rəsmi təliqələri, büdcəyə yazdığı bəyannamələri, inzibati işlər, anbar təsərrüfatı, alqı barəsində təlimatları bir yerə yığılsaydı, hökumət işləri sahəsində bir ensiklopediya olardı.

Nursaçan bir təcrübəyə malik insanın idarə müdürünün ikinci müavini vəzifəsində saxlanması ona bərabərdir ki, beş yüz şamlıq elektrik lampasını kənd məscidinin ayaqyolunda divara vurasan! Öz-özünə dedi ki, məmur naməlum bir məxluqdur, onu hələ düzgün şəkildə öyrənməyiblər. Vəzifə Misirin tarixində məbəddə qədər müqəddəs olan bir təzahürdür. Misir məmuru bəşər tarixində ən qədim məmurdur. Əgər başqa ölkələrdə qəhrəmanlıq mücəssəməsi kimi sərkərdə, siyasətçi, tacir, mühəndis və ya dənizçi tanınırsa, Misirdə bu, məmurdur. Tarixin hifz etdiyi ilk əxlaqi-təlim təqaüdə çıxmış ata məmurun yeniyetmə məmur oğluna etdiyi nəsihətlərdir. Firon özü kim olub? Səmadakı Allah tərəfindən vadini dini mərasimlər, inzibati və maliyyə təlimatları əsasında idarə etmək üçün təyin olunmuş adi bir məmur. Bizim vadimiz bellərini münbit torpağa tərəf əymiş zəhmətsevər kəndlilərin vadisidir, lakin onları vəzifə pilləkənində müntəzəm düzdükcə onların başları ucalır, bu zaman onlar yuxarı baxırlar, səmadakı ilahi dərgaha qədər ucalan dərəcə pilləkəninə baxırlar. Vəzifə – insanlara xidmətdir, bacarığın haqqıdır, canlı vicdanın borcudur, insan məxluqunun

qürurudur, vəzifə – bacarığı, vicdanı və qüruru yaratmış Allaha ibadətdir.

Bir gün yoxlama üçün arxivə getdi. Orada Ünsiyyəni gördü. Ünsiyyə qadınlığın yetkin dövrünə çatmışdı. İş sahəsində də böyümüşdü: əri maarif nazirliyinə keçiriləndən sonra onun yerinə müfəttiş təyin olunmuşdu. Onunla görüşdükdə özünü saxlaya bilməyib dedi:

– Vaxt necə keçir.

Qadın ona utancaq təbəssümlə cavab verdi.

– İnşallah, xoşbəxtsən?

– Şükür Allaha.

Bir qədər tərəddüd etsə də, dözməyib dedi:

– Xoşbəxtlikdən, unutmamış bacarıq.

Ünsiyyə sadə və mehriban bir tərzdə cavab verdi:

– Heç nə unudulmur, heç nə diqqətsiz qalmır!

Onun bu sözləri barəsində çox fikirləşdi. Arxivi tərk edərkən öz-özünə dedi:

– Eh, Ünsiyyə, Ünsiyyə, o keçən günlərdə mən səni nə qədər sevirdim.

Otağına qayıdıb ümumi əlaqələr şöbəsiindən göndərilmiş bir kağız gördü. Kağızın təhər-tövründən bildi vəfat xəbəridir. Oxudu:

“Bu gün səhər idarənin müdiri İsmayıl bəy Faiq Allah rəhmətinə getmişdir. Cənazə saat...” və s.

Bir dəfə də oxudu. Adı dəfələrlə oxudu. Ola bilməz. Dünənə qədər kişi işdə sappasağ, dingildəyə-dingildəyə işləyirdi. Dünən səhər onunla bərabər otağında qəhvə içmişdi. Həmişəki maraq dairəsindən kənara çıxmayaraq təkrar etmişdi:

– Ölkəni bir-birinə zidd fikirlər çulğalayıb.

Osman gülümsəyib dillənməmişdi.

İsmayıl:

– Hərə hesab edir ki, göydən zənbillə yerə təkə özünü düşüb, – demişdi və başını silkələyib soruşmuşdu, – biz hansı başla büdcənin hesabına xətm vuracağıq?!

Osman da sakit bir istehza ilə demişdi:

– Mənim başımla!

Kişi qəhqəhə çəkib gülmüşdü. O, tabeliyindəki müavininin bacarığını və idarənin fəqərə sütunu olduğunu etiraf edirdi. Onların arasında məhəbbət yox idisə, ədavət də yox idi. İlahi, kişi necə öldü! Mərhumu yaxın olan birinci müavinin yanına gedib soruşdu:

– Bu nə müsibətdir?

Hadisədən sarsılmış birinci müavin dedi:

– Səhər oturub ki, çörək yesin, birdən özünü süst hiss edib, durub divana uzanıb; arvadı gəlib yanına ki, baxsın görsün nə olub, görüb canı çıxıb!

Biz onunla bir qədər təsəlli tapırıq ki, ölüm məntiqidir, hərə öz işini görsə də, bu işin əvvəli və axırı olur. Lakin hərdən ölüm zəlzələ kimi xəbərdarlıq etmədən basır bizi altına. İsmayıl son dəqiqəyə kimi çox gümrah idi. Onun başına gələn hər adamın başına gələ bilər, deyilmi? Bəli, nə sağlamlıq, nə təcrübə, nə də ki bilik əbədi deyil.

Qorxu Osmanın iliyinə qədər işlədi.

– Həyatın ən gözəl tərfi odur ki, o, heç nədir.

Lakin onun bilmədiyi nəsə təzə bir şey baş verdi-mi? Xeyr. Ancaq eşitmək bir şey, görmək başqa şeydir. Onun qorxusu bir gün, ya bir neçə gün çəkəcək, bu saatlarda o, qazandığını və itirdiyini, sevincini və kədərini müqayisə edəcək, bir çox şey öz mənasını itirəcək.

– Ömrüm boyu özümü nəyin nəminə oda-közə vurmuşam, nədən ötrü canımdan keçmişəm?

Basdıranda da, yasda da vahimə ondan əl çəkmədi. Hətta məmurların yasda etdikləri cürbəcür söhbətlər onun vahiməsini dağıtmadı. Sağ qalıb ölmədiyi üçün özündə minnətdarlıq hissi duydu.

– Əsl qəhrəmanlıq nədir? Bütün bunları bilməyimizə baxmayaraq, özümüzü qorumadan işləməyimiz.

Tezliklə idarə müdiri dərəcəsi barəsindəki fikir başqa

fikirləri ona tamam unutdurdu. Deyilənə görə, birinci müavini məhkəməyə seçəcəklər, belə olsa, yol açıqdır: onu ikinci dərəcəyə qaldırıb idarə müdiri vəzifəsini icra etməyi tapşıracaqlar, bir ildən sonra isə təyin edib dərəcəsini bir daha artıracaqlar.

Arzusu, elə bil, gerçəkləyə çevrilib gözünün önündə durdu.

Lakin nəqliyyat nazirliyindən köçürülmüş yeni idarə müdirinin təyin edilməsi qərarı ilə bu arzu tar-mar oldu.

31

Yox... yox... yox...

Bunu ağına heç gətirməmişdi. Əlahəzrət Behcət Nura nifrət edib min lənət yağdırdı. O gərək Osmanı müdaffə edəydi. Hamısına lənət. Elə bilirlər ki, Osman ömrü boyu başqası üçün işləməlidir? Kimdir bu təzə müdir, kimdir bu Abdulla Vəcdi? Necə onun yanına gedib özünü onun tabeliyində olan bir şəxs kimi təqdim etsin? Eyibdir axı. Nazirliyin dəhlizi ilə gedərkən elə hey utanırdı: nə çoxdur bədtinət, bədbəxtliyə sevinən adam.

Behcət Nur onu yanına çağırıb dedi:

– Mən çox təəssüf edirəm, ustad Osman ...

Osman açıqca dilləndi:

– Mən dünyanın düzgünlüyünə daha inanmıram.

– Xeyr, xeyr... O, nazirin qohumudur!

– Mən tənbel məmurlara həsəd aparıram.

– Bir daha bildirirəm ki, təəssüf edirəm. Əlahəzrət nazir müavini də çox təəssüf edir.

Bir dəqiqə susub sonra dedi:

– Məyus olmayın, hamı bu fikirdədir ki, elə bu ay, müdirin birinci müavini başqa işə keçən kimi sizi onun yerinə təyin edib dərəcənizi artırmaq lazımdır.

Xeyri yoxdur. Dərəcələr onu yalnız ömrünü həsr etdiyi əziz arzusuna çatmaq üçün bir vasitə kimi maraqlandırır. Təzə müdirin qırx yaşı var. Demək olar ki, cavandır. İşlər bu minvalla getsə, Osman təqaüdə çıxanda idarənin müdir müavini, ən çoxu isə, möcüzə baş versə, idarə müdiri vəzifəsindən çıxacaq. Ömrün arzusu puça çıxdı, əlçatmaz oldu. Keçmiş qara bir vahimə doğub öldü. Bəlkə də, o, həyatını atası kimi fayton üzərində qursaydı, daha yaxşı olardı. Həyatında ilk dəfə idi ki, ona məyusluq üstün gəlirdi: ömrün sonu arzusunun gövhərindən xeyli yaxın görünürdü. Evlənmək fikri onun beyninə əvvəllər heç olmadığı bir qüvvə ilə hakim kəsildi. Bundan belə onu təxirə salmaq olmaz, bu təxirdən heç bir fayda gözlənilmir də, axı onun ömrünün sevgi və evlənmək üçün ən yararlı çağları artıq əldən getmişdir. Nə qədər də ona munis bir yoldaş, səmimi bir hiss gərəkdir! Nə qədər də o, inanılmış bir həmdəmə, ev istisinə, övlada, insani əlaqəyə, qəlbə, ələ, dilə, əzabdan gizlənmək üçün sığınacağa, ölümə qarşı zirehə, azıb-itməkdən xilas edənə, imanı üçün münasib mehraba, xariqüladə arzularından istirahət etmək üçün dayanacağa, daimi canatma, ehtiyac və tənhalıq ilə banşığa möhtacdır.

– Qadın həyatdır, ölüm özü öz əsl calalının tacını onun əlindən alır...

Daha Ümm Zeynəbə müraciət etməyəcək, heydən düşmüş Ümm Hüsniyə də xeyir yoxdur. İdarədə təzə qız işləyir, İhsan İbrahim. Osman çəkinmədən ona mehribanlıq göstərməyə başladı. Çunki o artıq imkan tapıb evlənmək istəyir. Gecələr tək qaldıqda qorxusu şiddətlənirdi. Evlənmək istəyi, sanki, özü də bilmədən, onun daxilində böyüyüb, böyüyüb, birdən vulkan kimi püskürdü. İhsan onun mehribanlığını düzgün başa düşmədi, bəlkə də, onun heç ağına belə gəlmədi ki, Osman yaşında kişi eşqbazlıq edə bilər. O, nə edə

bilərdi, nə Seyyidə və Ünsiyyə ilə olduğu günlərdəki kimi sevgi qalmışdı, nə də Səniyyə və Əsilə vaxtının qızğın istəyi.

Bir gün İhsanın iş üçün onun otağına gəlməyindən istifadə edib soruşdu:

– Sizə bir qədər qəribə sual vermək olarmı, İhsan xanım?

– Əlbəttə, əlahəzrət.

Bir qədər tərəddüd edib soruşdu:

– Siz nişanlısınız?

Qızın yanağı qızardı, ilk dəfə ona işçi kimi yox, bir qadın gözü ilə baxıb cavab verdi:

– Bəli, cənab.

Gördü ki, işi baş tutmadı, ancaq yenə dedi:

– Bağışlayın, lakin mən sizin barmağınızda üzük görmürəm.

– Yəni nişanlanmış kimiyyə.

Bir qədər fikirləşib dedi:

– Mənim bir xahişim var, lakin bu, sirr olaraq aramızda qalmalıdır.

– Buyurun.

– Bəlkə, mənə bir qadın göstərəsiniz ki, evlənə bilim?

Qız çaşqın halda fikirləşdi, sonra ehtiyatla dedi:

– Kimi ki rəfiqədən, qohumdan tanıyıram, hamısı mən yaşdadır və sizə yaraşmırlar!

“Sən onlara yaraşmırsan”ın nə qədər də ədəbli tərcüməsidir! O qədər pərt oldu ki, dözməyib soruşdu:

– Mən yaşda adam məgər evlənə bilməz?

– Nə üçün də yox? Hər yaşa uyğun gəlin tapılar!

– Çox sağ olun, zəhmət verdin sizə.

– Həmişə qulluğunuzda hazıram.

Qız çıxıb gedəndən sonra qəzəbdən coşdu. O, təsəvvür etmişdi ki, qız onu özü üçün, ya rəfiqə və qohumlarından biri üçün tez qamarlayacaq. Deməli, o,

mövsümün sonunda satılmayan və qiyməti ucuzlaşdırılıb piştaxtaya düzülən bivec mala dönüb. Deyəsən, evlənmək məsələsində də onun bəxti gətirməyəcək. Lap əlahəzrətin otağında ömrünün arzu və istəyinə çat-sa da. Budur, zaman onu qırmancı ilə vurub yandırır, o isə düşməniylə bacarmır. Günü-gündən o evlənmək barəsində o qədər çox fikirləşməyə başladı ki, az qaldı bu fikir onun dərəcəyə olan ehtirasını da sıxışdırıb çıxarsın. İhsan ona cavab gətirmədi. Az qala, dəli olub küçədə və avtobuslarda arvadlarla tanış olmağa cəhd göstərdi, bu işdə səriştəsi yox idi, ona görə də heç nə çıxmadı. Məcbur oldu əl çəksin bundan. Ah çəkib dedi:

– Ömür getdi bada...

Hiddətlə özündən soruşdu ki, niyə, görəsən, öz ilk çətin şərtlərindən hətta əl çəkdiədən sonra evlənmək onun üçün bu qədər çətin oldu? Yaş, əlbəttə, mane olur, lakin yaş hər şey deyil. Onlar təhqiqata başlayıb tezliklə onun cikinə də, bəkinə də öyrənirlər, onu pərt edən başqa bir həqiqət budur. Həqiqət ondan ibarətdir ki, o çox həqir bir əsli olan qocadır. Allah bilir, onun haqqında daha nələr deyilir. Onun kimi hamıdan üstün olan adam, təbii ki, başqalarında həsəd hissi oyadır. Bu dünyada həqiqi dostu olmadığını, insan zəifliyindən yalnız özünün yüksəkdə durduğunu nə qədər də hiss etmişdi!

Gecə ayaqları onu adət etdiyi çıpaq otağa, Qədrriyyənin yanına apardı. Acı-acı özünə dedi ki, bax, gör, dünyada nəsimim idarənin müdir müavini vəzifəsi və yarızənci fahişə olmuşdur. Qədrriyyə gülə-gülə ona dedi:

– Qiyamət qopub məgər, bu gün ilk dəfədir iki qədəh şərab içirsən?

Bəli, qiyamət qopub bu gün, odur, onun başı qəribə bir tərzdə gicəllənir. Heç bir münasibət olmadan dedi:

- Sən bil ki, Qədrriyyə, mən mömin adınam.
- Kobud saçlarını qırmızı yaylıqla örtüb cavab verdi:
- Allaha çox şükür.
- İnanmasaydım ki, dünya müqəddəsdir, Allahın əməlidir, heyvan kimi yaşamağa razı olardım.
- Qədrriyyə səfehçəsinə ona baxıb dedi:
- Lənət onlara, bizi ləğv etməyi qərara alıblar.
- Osman onun sözünə fikir vermədən sözünə davam etdi:
- O əzəmətli Allah...
- Qədrriyyə onun sözünü kəsdi:
- Bizi ləğv etməyi qərara alıblar.
- Nə dedin?
- Məgər fahişəliyin ləğvi haqqındakı söhbətlər sənə çatmayıb?
- Xeyr. O, qəzetlərdə yalnız başsağlığını, dövlət və idarə işləri barəsindəki məlumatı oxuyur. Narazı halda soruşdu:
- Doğrudan?
- Bizə, doğrudan, xəbərdarlıq ediblər.
- Qəribə xəbərdir.
- Kim ki işləmək istəyir, ona iş söz veriblər. Nə iş?
- Onlara bu dünyada da, axirətdə də lənət olsun. Elə bil, hər şeyi düzəldiblər, qalmışdıq təkə biz!
- Bəlkə, bu, elə-belə sözdür. Nə çoxdur bu ölkədə çərənçilik.
- Cənab, bizə, həqiqətən, rəsmi şəkildə xəbərdarlıq ediblər.
- Qorxu və təşviş içində soruşdu:
- Nə vaxt bu olacaq?
- Bu ilin sonuna qədər.
- Otağa elə dərin bir sükut çökdü ki, küçədə şuluq salanların səsləri eşidildi. Nə qədər müsibətlər gözləmişdi, amma bu müsibətli heç ağılına belə gətirməmişdi.

Pərt halda dilləndi:

- Fahişəxanalar hər yerdə yayılacaq.
- Xəstəliklər də...
- Camaatın minlərcə qızı pozulacaq.
- Heç bir işi olmayanlara nə deyəcəksən?

Köksünü ötürüb dedi:

- Nə etmək fikrindəsən?
- Hər halda, xəstəxanada paltaryuyan işləməyə razı

olmayacağam.

- Sənin evinin ünvanını bilmək olar?
- Biz ciddi nəzarət altında olacağıq.

Dözülməz bir kədər onu bürüdü, soruşdu:

- Gələcəyin haqqında bir şey fikirləşmişən?

İnamla cavab verdi:

- Ərə gedəcəyəm. Mənim başqa çarəm qalmayıb.

Onun bu sözü Osmana şillə kimi dəydi. Üçüncü qədəhi doldurub soruşdu:

- Gözaltın var?
- Bundan asan nə var ki!
- Necə?

Lovğalıqla cavab verdi:

– Mənim beş yüz cüneyhim var. Yüz əllisinə bir mənzil bəzəyəm, qalanı da ehtiyatda saxlayaram. Belə olan tərzdə məni o qədər adam almaq istəyər ki.

- Ağlabatan sözdür.

Hırıldayıb dedi:

- Münasib ər tapsan, xəbər ver mənə.

Gecəyarısı tağların altından keçərkən qusan bir sərxoşa rast gəlib bərk iyrəndi. Öz təkliyini, lazımsızlığını, kədərini, intihar etməyə yaxın olduğunu kəskin şəkildə dərk etdi. Fikirləşmədən yolunu dəyişdi. Səndələyə-səndələyə həmin küçəyə qayıtdı, evinə getmək üçün pilləkənlə düşən Qədiriyyəylə rastlaşdı. Əlindən tutub saxladı və dedi:

- Qədiriyyə, sənə münasib ər tapmışam.

Qaranlıqda onun sifətini görməsə də, sözlərinin ona necə təsir etdiyini, təxminən, bildi. Dedi:

– Gəl elə bu dəqiqə evlənək!

32

Səhərişi gün evləndilər. Arvad heç də onun gözlədiyi kimi bu qərara təəccüb etmədi. Diqqətlə Osmanın sifətinə baxdı ki, onun doğru danışdığına əmin olsun. Görəndə ki, ciddi danışır, razılıq əlaməti olaraq başını tərpətdi. Osman fikirləşdi ki, arvad, yəqin, bu məsələdə beş yüz cüneyhə görə onu udan tərəf sayır. Tələsik dedi:

– Bu dəqiqə gedək mollanın yanına.

Arvad sevincləndən gülərək dedi:

– Əvvəl oyan və səhərin açılmasını gözlə.

Gecəni onun əş-Şəmaşirci döngəsindəki balaca mənzilində keçirdi. Səhər dedi:

– Gəl təzə mənzilimizi hazırlayaq, sonra evlənək.

Lakin arvad qəti bir ısrarla dedi:

– Xeyr, evlənək, sonra evi hazırlayaq.

Mollanı evə çağırıdılar. İki şahid lazım oldu. Qədrriyyə onunla işləyən iki aradüzəldəndən başqa heç kəsi tapa bilmədi. Osman çaşqın halda icra edilən bu sadə mərasimə tamaşa edirdi. Bu, nədir baş verir? Onu yırtıcı bir tələş hissi doğramağa başladı, sonra tələş qorxuya çevrildi. İstədi ki, qeyb aləmindən nə isə bir hadisə baş verib onu incidən bu kabusu bulud kimi dağıtsın. Sonra o qədər məyus oldu ki, az qaldı dəlicəsinə gülməyə başlasın. Kim və nəçi olduğunu deyəndə arvad da, iki aradüzəldən də donub-qaldılar. Öz-özünə dedi ki, başqaları kimi onlar da onu dəliliyə ittiham edəcəklər. Elə, bəlkə də, bu gündən etibarən özünü dəli saysa insafdan olar. Yarızənci, kök, inək böyüklüyündə, çiyində yarıməsrlilik pozğunluq və fahişəlik

yükü daşıyan bir arvad. Dəli kimi can atdığı arzusu bax beləcə həyata keçdi, o bax beləcə ər oldu, onun gənclik yoldaşı Qədryyə bax beləcə onun arvadı oldu. O, görəsən, özünə nə etdi? Dedi:

– Mən yeni həyata başlamalıyam.

Həmzə əs-Suveynini yoluxmağa gedərkən Rauzət-ul-Fərəc məhəlləsindən çox xoşu gəlmişdi, buna görə orada üç otaq və bir zaldan ibarət bir mənzil kirayə tutdu. Qədryyəni məcbur etdi ki, özünə niqab çəksin. Adını qoydu ki, belə hörmətli olar, əslində isə, köhnə və yeni müştərilərdən kiminsə onu tanıyacağından çəkinirdi. Bir yerdə başladılar mənzilə avadınlıq almağa. Bir dəst yataq otağı üçün, bir dəst yemək otağı üçün, bir dəst kitab otağı üçün, bir dəst də qonaq otağı üçün mebel aldılar. Özləri üçün paltar, radioqəbuledici və s. aldılar. Qədryyə və Osman hərəsi yüz cüneyh qoydu. Osman, elə bil, cin atına minmişdi, pul məsələsində də siyasətini dəyişməyə başlada. Zərurət olanda, belə hallarda onu incidən ağrıya fikir vermədən, pulu tam təslim olmuş bir adamın çarəsizliyi ilə xərc-ləyirdi. Uzun müddət özünü məhrum etdiyi həyat ləzzətlərindən dadmaq həvəsi birdən-birə ona üstün gəldi. Mütəəssir halda Ümm Hüsni ilə vidalaşdı. Qarı onun bu qərarına mat-məəttəl qalıb ağladı və dedi:

– Yurdunu tərk etmə, bunun axırı yaxşı olmaz.

Lakin Osman təəssüf etmədən məhəlləsini tərk etdi. Qədryyəni əl-Hüseyniyə gətirmək fikri düzgün olmazdı, çünki bu məhəllə Osmanın nəzərində köhnəlik, məhrumiyyət, itkinlik və kədərli xatirələr rəmzi idi. Zəhiri və gizli dərdlərini imkanı daxilində kef ilə dəf etməyə çalışdı. Özünü də, Qədryyəni də inandırmağa çalışdı ki, Qədryyə onun yeganə həqiqi məhəbbətlə sevdiyi qadındır. Belə olmasaydı, necə onunla belə uzun müddət birgə yaşaya bilərdi?! Budur, Qədryyə özü üçün yeni olan “ev xanımı” rolunu canfəşanlıqla

yerinə yetirir, çünki “həmin küçə”dən belə kübar rayona köçmək onun üçün adi hadisə yox, ağlasığmaz bir sıçrayış idi. Osman Allaha yalvardı ki, əvvəl onu görmüş gözlər bir də onu görməsin. Ona nəsihətlə dedi:

– Qonşulara qaynayıb-qarışma.

Soruşdu:

– Nə üçün?

– Camaatın əxlaqı yaxşı deyil!

Qorxurdu ki, birdən onunla qonşu arvadların biri arasında ixtilaf düşər, Qədiriyyə ehtiyatını əldən verər, daxilində gizlənmiş pozğunluq vulkanları püskürər. Həm də o, Qədiriyyənin sidqi-ürəkdən onu xoşbəxtliyə çatdırmağa və yeni həyatını müvəffəqiyyətlə qurmağa çalışdığına bir o qədər də inanmırdı. Lakin günlər keçdikcə onun xatircəmliyi artdı, yeni həyatına öyrəşdi, baş verənlə barışdı. Qədiriyyənin onun üçün yaratdığı mehribanlıq, rahatlıq, intizam və təmizlikdən həzz almağa başladı. Budur, daha namaz qılanda təlaşda olmur, çünki Allahının yanına əliboş getmir: o, bir azmış ruhu, bəlkə də, iki azmış ruhu xilas etmişdir.

Fikirləşdi ki, bu dünyada payına düşmüş həyatını artıq yaşamışdır, vaxt çatıb, axirət barədə düşünsün. Dedi:

– Mən mütləq özümə məqbərə tikdirməliyəm.

Arif adamlarla məsləhətləşdi, onların sayəsində qəbiristanda bir parça torpaq aldı, münasib bir məqbərə tikintisinə başladı. Tez-tez nazirliyin inşaat şöbəsindən bir mühəndis də götürüb tikintiyə baş çəkdi. Mühəndis soruşdu:

– Məgər ailənin qədim məqbərəsi yoxdur?

Təmkinlə cavab verdi:

– Çox qədimdir o məqbərə, ata-babaların qəbirləri ilə dolub, zərurət tələb etdi ki, bu məqbərəni tikdirim.

Mühəndis dedi:

– Təzə məqbərələr köhnələrdən xeyli fərqlənir, təzələr çox gözəl və müasirdir.

– Mən bu dünyada evə malik olmağa bir o qədər fikir vermirəm. Kirayə mənzil də ehtiyacı ödəyir. Lakin insanın məqbərəsi olmasa, kəraməti itib gedər.

Mühəndis gülüb dedi:

– Hindistanda ölüləri yandırılar.

Osman çimçişib dedi:

– Əstəğfürullah!

Mühəndis bir daha gülüb dedi:

– Mənim rəyimi bilmək istəyirsinizmi? Od meyitin hörmətini daha yaxşı saxlayır, nəinki torpaq. Məgər siz meyitin qəbirdə necə çürüdüyünü bilməyirsiniz?

Dilxor halda dedi:

– Xeyr və bilmək də istəmirəm.

Bir az fikirləşib mühəndisdən soruşdu:

– Bir ayaqyolu da tikmək pis olmazdımı?

– Siz olmayanda istifadə edəcəklər, özü də iyrənc şəkildə!

– Heç olmasa, ağac və ya kollar əkilsin...

– Qoy olsun, çəpərin içində əkilər, bayırdan sulanar.

Tikinti qurtardı. Getdi ki, tikintini qəbul etsin və pulun qalanını versin. Məqbərə çox xoşuna gəldi. Qapısı açıq idi, aşağıya aparan pillələrə günəş işığı düşürdü. Bir az əyilib öz təzə, işıqlı, təmiz torpağına tamaşa etdi. Qəribə, gözlənilməz bir xatircəmlilik hiss etdi. Budur, əbədi mənzili də hazırdır, valideynləri kimi onun sümükləri başqa sümüklərə qatışmayacaq. Gözləmədiyi halda onun daxilində xəfif bir hiss oyanıb qəzəl kimi şirin bir pıçıltı ilə ona dedi: “Bu işıqlı təmiz torpaqda uzan, həyatında sənə qismət olmamış rahatlıqdan zövq al, qaynar və coşqun çaxnaşmalar içində bilmədiyin bir sakitliyin ləzzətini çək”. Məchul bir çağırış. Bir an ona itaət göstərüb qayğılı və amallı bu dünyadan əl çəkmək istədi. Qəbiristanı tərk edib şəhərə qayıdana

qədər bu məchul hisslərin ağuşunda yatıb oyanmadı. Məqbərədən lap xatircəm olmaq üçün çox istərdi ki, valideynlərinin sümüyünü oraya köçürsün, lakin lap çoxdan öyrənmişdi ki, bu, mümkün deyil. Sədəqə hesabına qazılmış qəbirlərə çox meyit yığıdıqlarından sümükləri ayırmaq mümkün olmur. Özünə təskinlik vermək üçün dedi:

– Şübhəsiz, bugünkü həyatım dünənki həyatımdan daha yaxşıdır.

Təbii ki, bu heç də o demək deyildi ki o, Allahın yolundan və onun əbədi kəlamından dönmüş, ruhdan düşmüşdür.

33

Qoy günlər keçsin.

Necə olur-olsun, o, ailə sahibi, məqbərə yiyəsi olmuşdur. Öyrəndiyi iç-ciyər, kəlləpaça, lobyə, göyərti küftəsi və noxuddan başqa cürbəcür təzə xörəklər dadmışdır. Pulun bankda yığılmaqdan başqa ayrı vəzifə daşdığını da bilmişdir.

Lakin məgər günlər cansızıcı və yeknəsəq keçirmir? O, ümidini bilmərrəmi itirib?

Günlərin axınında heç gözlənilməyən, güclü və yüksək bir dalğa qalxdı, bəxtləri və taleləri dəyişdi, aləmi təzə bir şəkildə yaratdı. Nazirlik bir gün oyanıb eşitdi ki, Baş Müdir Behcət Nur nazir müavini təyin olunub, uzun müddətdən bəri ilk dəfə Baş Müdir vəzifəsi boşalıb. Çox ürəklər iki həftə ərzində döyünə-döyünə, çırpına-çırpına qaldı, nəhayət, Abdulla Vəcdi Baş Müdir təyin olundu, dönüb oldu eninə də, uzununa da “Əlahəzrət”. Çoxdan bəri sönmüş bir qəlbə də yenidən döyüntü başlandı. Osman dedi:

– Mən “rəsmi” şəkildə də, “təbii” surətdə də yeganə namizadəm, görəsən, onlar nə edəcəklər?

Həftələr ötdü, Osman özündən savayı heç kəsi layiqli bilmədi. Baş Müdirlə də, nazir müavini ilə də danışdı.

Eşitdi ki, bəziləri deyir:

– İdarə müdiri həssas vəzifələrdəndir.

Soruşdu ki, nəyi nəzərdə tuturlar. Dedilər:

– Ora adam seçəndə yalnız diplomu və bacarığı nəzərə alırlar, həm də ictimai mənsəyi...

Qəzəblə çığırdı:

– Bu, nazir və nazir müavini barəsində deyilsə, düz olar, lakin idarə müdiri və hətta Baş Müdir vəzifələri sadə xalqın oğullarına qadağan deyil. Britaniyalı məmurlar bu vəzifələrdən çıxdıqdan bəri qayda belə qoyulub.

Əzabı çox çəkmədi, elə həmin ay onu idarə müdiri vəzifəsinə yüksəltdilər. Sonralar bu günü xatırlayan da vəcdlə deyirdi:

– Bir göz qırpımında möcüzə baş verdi.

Yenə dedi:

– Məni Baş Müdir vəzifəsindən yalnız bir pillə ayırır.

Lakin möcüzə necə baş verdi?

O, belə hesab etmişdi ki, onun qarşısında durmuş növbə hərəkətə gəlməzdən qabaq onu təqaüdə çıxaracaqlar. Lakin nazirlər dəyişdi, nazir müavini nazir təyin olundu, bunun da ardınca uğurlu dəyişikliklər baş verdi. Nazir müavini Behcət Nur ona dedi:

– Bir çox etirazlara baxmayaraq, səni artırdım.

Yaxşılığına görə ona təşəkkür etdi və təəssüflə soruşdu:

– Etirazlar nəyə idi?

Nazir müavini dedi:

– Sən hökumətdəki ömrünün zirvəsindəsən və soruşduğun səbəbi bilməməyin mümkün deyil.

Hər halda, yenə onun ruhu, əvvəllər olduğu kimi, işə can atdı. Allahın önündə öhdəlik götürdü ki, onun

başçılığı dövrü idarənin tarixinə elm, zəka və ölməz əmrlər ilə daxil olacaq, hamıya sübut edəcək ki, vəzifə müqəddəs iş, insani xidmət və sözün əsl mənasında, ibadət deməkdir. İlk gündən Abdulla Vəcdi ilə sədaqətlə əməkdaşlıq edəcəyini qərara aldı. Baş Müdirlə əməkdaşlıq işdə ibadətin mərasimlərindən biridir. O, vəzifə borcuna heç vaxt xəyanət etməmişdir, buna görə o, təzə Baş Müdirin zəifliyini öz təcrübəsi ilə örtəcək, ona, nazir müavini ilə bir səviyyədə, lazım olan xüsusi xidmətləri göstərəcək ki, bəlkə, bir gün əkdüyünün səmərəsini görsün. Öz-özünə dedi:

– Abdulla Vəcdi çox cavandır, lakin möcüzələr əsri qayıtmışdır!

Lakin əslində, o yalnız möcüzəyə etimad etmirdi. Abdulla Vəcdinin köklüyünə xüsusi maraqla baxır, gizli bir məmnuniyyət hissi ilə onun yemək- içməkdə acgöz olması barədə söhbətləri dinləyirdi. Öz-özünə təkrarən deyirdi:

– Onun kimilər o qədər xəstəliyə düşər olurlar ki!

Bu, haqq və ədalətdir. Nə üçün də yox? O, səhvlərinə baxmayaraq, mömindir, Allah adamlarındandır, əl-Hüseynin müridlərindəndir. Allah onu darda qoymaz. Dedi:

– İnsan qiyamət günündə öz şərəfli istəyindən, müqəddəs işindən, sabit tərəqqisindən, dövlətə və insanlara göstərilmiş xidmətlər qeyd olunmuş şəxsi işindən daha yaxşı nə təqdim edə bilər?

Yenə dedi:

– Dövlət Allahın yerdəki məbədidir, ona göstərdiyimiz səyimiz miqdarında da bizim bu dünyada və axirətdə yerimiz təyin olunur.

Ailə həyatında isə xoşbəxtlik çox çəkmədi.

Nə qədər özünü aldadırdısa da, nə qədər ümidlərdən yapışıb qalırdısa da, bu çətinliklərə dözmək olardı. Dedi ona:

– Qədriyyə, sən içkidə ifrata varırsan.

Heyrətlə ona baxıb dedi:

– Bu, çoxdan aydındır ki...

Xahişlə dedi:

– İnsan öz pis adətlərinə qalib gələcəyinə həmişə ümid etməlidir.

– Belə əziyyət çəkmək nəyə lazım?

Yenə xahiş elədi:

– Mən ümid edirəm ki, sən namaz qılıb oruc tutacaqsan, Allah bizdən razı qalmalıdır.

Narazı halda dilləndi:

– Mən Allaha inanıram, bilirəm ki, o, mərhəmətli-dir və günahları bağışlayır.

– Sən hörmətli xanımsan, hörmətli xanım hər gecə sərxoş olmaz.

– Yaxşı, bəs necə sərxoş olar hörmətli xanım?

– Sən heç içməməlisən.

Xoşagəlməz bir səslə güldü, lakin tezliklə ciddiləşdi və kədərlə dedi:

– Ümid yoxdur!

– Nəyi deyirsən?

– Onu deyirəm ki, uşağımız olmayacaq, vaxt keçib, gecdir.

Hiss etdi ki, elə özü də onun kimi qəmə batdı, lakin dedi:

– Hər halda, biz firavan, sakit yaşaya bilərik ki...

Qədriyyə sərxoşluqdan əl çəkmək üçün zəif bir cəhd göstərib yenə də öz işində oldu. Bəlkə də, Osman əvvəlki həvəslə işə qayıtdığına görə o, tənha və munissiz qalıb daha çox içməyə başlamışdı...

Bir gün Osman onun əlində bir tikə anaşa görüb qorxdı, çığdı:

– Yox!

Hiddətlə cavab verdi:

– Qarışma bu işə!

Dili dolaşa-dolaşa soruşdu:

– Nə vaxtdan?

– Babamız Nuh əyyamından.

– Lakin...

– Bəli, belədir, bu, ölümdən də güclüdür.

– Lakin bu və ölüm eyni şeydir.

Özündən çıxıb qışqırdı:

– Qoy olsun!

Osmanı dəhşət bürüdü. Özü özünə nə etdi? Hansı səadət rəngi onu aldatdı? Nəyin bahasına olursa olsun, müqavimət göstərmək lazımdır.

Boşamaq barədə fikirləşməyin xeyri yoxdur, çünki bunun mənası, bəlkə də, onun ölümü ilə nəticələənək bir davaya girmək deməkdir. Soruşdu:

– Haradan tapırsan bunu?

Cavab vermədi. Dedi:

– Çoxdan şübhə altında olan alçaqların yanına gedirsən, bu ki çox təhlükəlidir.

– Şişirtmə...

– Qədiriyyə, fikirləş, həyatını dəyişməsən, evimiz xaraba qalacaq.

Hörmətini və gələcəyini qorumaq üçün bütün iradəsini topladı. Dava-dalaşla da olsa, onu Heluandakı ruhi-əsəb xəstəlikləri sanatoriyasına salıb bir neçə ay onu orada adət-kərdəliyindən tam xilas olmayınca saxladı. Ona elə gəldi ki, Qədiriyyə oradan təzə bir insan kimi qayıdıb. Həyatında yeməkdən başqa heç bir əyləncəsi qalmamış qadın acgözlüklə, ifrat dərəcədə yeməyə girişdi, başladı piylənməyə, o qədər kökəldi ki, gülünc və yazıq bir vəziyyətə düşdü. Osman ona görə narahat qaldı, bir gözü ilə işə, o biri gözü ilə ona baxa-baxa qaldı. Kədərlə dedi:

– O heyvani gecələrdə ondan aldığım yeganə ləzzəti də itirdim, budur, soyunanda acınacaqlı bir ibtidailik qalır, nə əxlaq, nə din, nə ağıl, nə də zövq var.

Siyasət və cürbəcür fikirlər vurğunu olan bəzi həmkarların bu və bu kimi hadisələri cəmiyyətə və siniflərə hücum etməklə, onları müqəssir bilməklə izah etmələrini xatırladı. Lakin o həm də öz halını xatırladı. Məgər o özü Qədriyyə kimi kasıb, aciz, hər cür vasitədən məhrum yaranmamışdı? Bəli. Lakin o, vaxtında öz zəif zatında müqəddəs sirri açmış, Allahın ölməz hikmətini anlamış, əzəmətli Allahın yaratdığı insana layiq calal və əzabla özüne yol açmışdı. Buna görə də o, Qədriyyəyə acımır, dönə-dönə özündən soruşurdu:

– Mən özümə nə etdim?

Bəli, əsl məhəbbət, ruhi əlaqə, övlad ümidi və adicə insani yoldaşlıq olmayan yerdə adi ailə həyatının nə mənası var?! Lakin o, özüne xəbərdarlıqla dedi:

– Bəsdir dərd çəkdi, daha əvvəllər olduğu kimi dözə bilmirsən. Düzdür, yeni, nəsim kimi yüngül bir dönüş var, lakin o, aldadıcıdır, ilan kimi məkrlidir, o, yaşıdır, o, zamandır...

Bir qədər fikirləşib dedi:

– Onun sayəsində biz hər şeyə çatırıq, onun ucbatından hər şeyi itiririk, onun, yalnız o calal sahibinin siması qalır!

34

Adəti üzrə, müvəffəqiyyətini tamam unutdu. Sevinc günəşinin üzünü bulud qayğıları örtüdü. İdarəyə rəhbərlik yeknəsəq bir adətə çevrildi. O, bu pilləni tez adlamalı idi, ömrünün o az qalmış hissəsinə münasib bir sürətlə adlamalı idi, yoxsa xidmət müddəti keçəcək, o isə dilənci kimi həmin o göy qapının önündə duracaq. Tamahı çox böyükdür, onu incidir, ailə həyatında isə istədiyi təsəllini tapa bilmir.

–Ya rəbb, mən onu düz yola çəkməyə çox çalışıram, bir az mənə qüvvə ver.

Lakin onun səyi hədəf gedir, arvad olmazın zaval-lı vəziyyətə düşür. Əvvəllər də pis yaşayırdı, lakin şərab içər, anaşa çəkər, bunda ləzzət tapıb öz zavallı vəziyyətini dərk etməzdi. Lakin indi o, uçuğunun önündə dayanıb qorxudan bərəlmış gözləri ilə, mənfur bir ayıqlıqla bu uçuğuma baxır. Nədən təsəlli tapsın, nə məhəbbət var, nə də övlad. Öz-özünə dedi:

– O küçədə mən onda təsəlli və ləzzət tapardım, bu rahat evdə isə bu arvad cəhənnəmə dönüb.

Yenə dedi:

– Hərəməz öz əvvəlki halına qayıtsa, bəlkə də, səadət möcüzəsi baş verər. Haradadır təkliyim, harada?

Bir gün qayıdıb gördü ki, Qədryyənin gözləri qızarmış, mənasız gülür. Qorxu ilə soruşdu:

– Yenə içmişən?

Başını təslim olmuş bir adam kimi əyib cavab verdi:

– Bəli, şükür Allaha.

Köksünü ötürüb dedi:

– Bir azdan anaşaya da qayıdacaqsan.

Kinayə ilə dedi:

– Artıq qayıtmışam, min şükür Allaha.

Hiddətlə soruşdu:

– Sonra nə?

Sakitcə cavab verdi:

– Hər şey yaxşıdır, gecə yuxuda anamı görmüşəm!

– Səndən tamam əlimi üzəcəyəm.

– Çox da gözəl edəcəksən.

Görəndə ki, Qədryyə öz xəyal aləminə qapılıb, ondan tamam əl çəkdi. Osman bir az rahatlaşdı da. Budur, o, öz dünyasına çəkilir, Osman da öz tənhalığına qayıdır. Vəcdanı onu incitsə də, qərara aldı ki, bu dəfə onun üzəşəğı yuvarlanmasına mane olmayacaq. Allahına müraciətlə dedi:

– Bağışla məni fikirlərimə görə, ya rəbb, onlar həyat kimi amansızdır, çünki bu, həyatın bir hissəsidir...

Beləcə od içində qıvrıldığı bir vaxtda ona Raziyə Əbd-ül-Xaliqi katibə təyin etdilər. Kadrlar şöbəsinin müdiri ona özü üçün münasib bir katibə seçməyi təklif etmişdi. Demişdi ona:

– Sizin haqqınız var katibənizi özünüz seçəsiniz. İstəsəniz, hətta inandığınız qohumlarınızdan birini təyin edə bilərsiniz.

Doğrudanmı, bu kişi onun əsil-nəcabəti barəsində heç nə bilmir? Uzun xidməti ərzində məmurların məxfini qazıb faş etmək və eyib sayılan xəbərləri yaymaq istedadına bələd olmuşdu, odur ki özünün “faytonçu” nəslinə mənsubluğunun heç kəsə gizli qalmadığına şübhə etmirdi. Dedi:

– Kimi istəyirsiniz seçin.

Kadrlar şöbəsinin müdiri yalmanaraq dedi:

– Cənab müdir, siz təmənnasızlığa və alicənablığa ən ali nümunəsiniz.

O biri günün səhəri onun otağına Raziyə Əbd-ül-Xaliq daxil oldu, salam verdi və dedi:

– Raziyə Əbd-ül-Xaliq, sizin razılığınız və icazənizlə katibəniz olacağam.

Xoşhallanıb dilləndi:

– Buyurun, hansı şöbədəsiniz?

– Kadrlar.

– Çox gözəl, təhsiliniz nədir?

– Humanitar elmlər təmayüllü məktəbin tarix qismini bitirmişəm.

– Çox gözəl.

Yaş barəsində soruşmaq istəyirdi, lakin özünü saxladı, təxminən, iyirmi beş yaş verdi qıza. Gözəçarpan dərəcədə yaraşıqlı bədəni var idi. Uzunsov qarabuğdayı sifəti, sadə və səliqəli yığılmış şəvə kimi qara saçlarının əhatəsində, sanki, çərçivəyə salınmışdı. Aydın, balaca və zəkali gözləri cazibədarlıqla parıldaıyordu. Bəlkə də, eyib sayıla bilən bir xüsusiyyət – iki qabaq dişinin

azca irəli çıxması – onun ağzına nəsə bir şirinlik verirdi. Qızın cazibədarlığından hissləri coşdu, öz-özünə dedi:

– Kadrlar şöbəsinin belə uğurlu adam seçməyinə lənət olsun.

Yenə özünə dedi:

– Mənə bu cəhənnəmdə bir həmdəm gərəkdir.

İlk baxışdan qıza münasibətində xoş və sevindirici bir hiss hakim oldu, onunla mehribanlaşmağa ürəyində gizli bir rəğbət duydu. Günlər keçdikcə qıza daha çox bağlandı, xüsusilə biləndə ki, Raziyə yetimdir və qarmış bibisi ilə birgə yaşayır. Ən dəruni istək, arzu və xəyallarını özü üçün aydınlaşdırsa da, gerçəklikdə o, hansısa axmaq bir hərəkəti etməyi heç ağlına belə gətirmirdi. Öz-özünə dedi:

– Mənə hər gün onun üzünü görmək elə bəsdir.

Qızın tərbiyəsi, zərifliyi, mülayim baxışlarının şiriniyi onu əsir etdi. Bunu belə təhlil etdi ki, katibə müdiri ilə, xüsusilə atası yaşında olan müdirlə belə də davranmalıdır. Lakin qız onun fikirlərində get-gedə daha çox yer tuturdu, onun həyatına xoş bir yağış zərrələri kimi səpilib ruhuna hopurdu. Öz-özünə dedi:

– Həyatda elə anlar olur ki, dünyaya ciddi yanaşan adam gəlib olur dünyaya məzəli bir oyun kimi baxan adamın tayı...

Allahına dua edib yalvardı:

– İlahi, rəhmin gəlsin, əfv et.

Qızın işini maraqla izləməyə başladı. Bir gün ondan soruşdu:

– Mənimlə işləmək sizin üçün ağır deyil ki?

Hərərətlə cavab verdi:

– Xeyr, mən işləməyi sevirəm.

– Elə mən də ilk andan belə idim, belə də qalmışam, sizə də deyim ki, səyiniz hədə getməyəcək.

– Lakin deyirlər ki...

Osman onun sözünü kəsdi:

– Bilirəm nə deyirlər. İnkâr etmirəm: tapşırıq, qohumbazlıq, partiyalılıq və hətta bundan daha pisi. Lakin bacarıq da elə qiymətdir ki, onu nəzərə almamaq mümkün deyil. Hətta bacarıqsız vəzifəli şəxslər özləri həqiqi bacarıqlı adamlara müraciət etməyə məcbur olurlar.

Təbəssümündə qızın cazibədarlığına məftunluğunu gizlədərək dedi:

– Mən yalnız böyük Allaha və işimə istinad edib özümə yol açmışam.

– Bunu hər yerdə deyirlər.

Görəsən, daha nə deyirlər?! Buna görə Ümm Zeynəb ona cavab gətirmirdi! Lakin bu gün bunun daha əhəmiyyəti yoxdur. Qız dedi:

– İnsafnan danışsam, sizin işinizdən tamamilə razı olduğumu açıq deməliyəm!

Gülümsəyib sevinclə dedi:

– Bu tərifə görə sizin nəcibliyinizə minnətdaram!

Bundan da saf əlaqə olarmı? Vədlərlə dolu saf bir əlaqə. Qəlb ondan müqəddəs sevinci qətrə-qətrə içir. Aşiq yolu, uğurlu evlənmə və xoşbəxt dostluq bax belə başlanğıcdan başlanır. Çəşmiş adamlar səadət üçün zəngin imkanlara bax beləcə, namünasib bir şəraitdə təsadüf edirlər: zaman uyğun gələndə məkan müxtəlif olur, ya da əksinə. Bundan da belə nəticə çıxır ki, səadət var, lakin ona aparan yollar heç də həmişə hamar olmur: insanlar müxtəlif amillərin oyunundan ya bəxtəvər, ya da bədbəxt olur. Lakin o həmçinin səhvləri də – səhv idimi bunlar? – unutmamalıdır, Seyyidəni, Əsiləni və Ünsiyyəni unutmamalıdır. Günlər keçdikcə öz-özünə deməyə başladı:

– Gör ürəyim necə xofludur...

Adəti üzrə, Raziyədən də, elə istədiyi qədər, qorxmağa başladı. Adəti üzrə, özünü axına buraxıb başladı məchul qəzavü-qədərin nə edəcəyini gözləməyə.

Günlər bir-birini əvəz edir, idarədə işləyir, evdə kədərlənir, qəlbi də ki şövqdən od tutub yanır. Sanki, fəlak dayanmış, Abdulla Vəcdi də Baş Müdir vəzifəsində nəhəng piramida kimi bərqərar olmuşdur. Kədərlə dedi:

– İşiq ucu yoxdur.

Bu dəfə möcüzə harada baş verəcək?! Budur, artıq başında cəmi bir-iki qara tükü qalıb, gözü zəifləyib, çeşmək taxır, mədəsi əvvəlki kimi həzm edə bilmir deyə ömründə ilk dəfədir dərman atır, uzun müddət yazı masasının arxasında oturduğundan və heç bir idmanla məşğul olmadığından belində donqarlıq əmələ gəlib. Öz-özünə deyirdi:

– Allaha şükür, hələ güclüyəm.

Adətinə xilaf olaraq xeyli güzgülüyə baxıb deyirdi:

– Hələ də məqbulam!

Elə bu zaman məmurların xidmət qanunları barəsində çox geniş şərhələrlə bir kitab yazıb çap etdirdi. Məmurlar arasında bu kitab böyük səs-küyə səbəb oldu. Yaşa dolmasına baxmayaraq, işləməyə və tərcüməyə olan məhəbbətini və xariqüladə qüdrətini saxlamışdı, həm də bununla ailə həyatının kabusundan və öz nəzərində səfehlik və yelbeyinlikdən doğan atəşin hissələrindən xilas olurdu. Öz-özünə dedi:

– Etiraf etməliyəm ki, bu dünyada mənim səadət payım səhər vaxtı poçtun təqdim edildiyi saatlardır.

Qarşılıqlı salam və təbəssümlər, idarə işləri barədə rəylər, zərif zarafatlar, təzə çəkmə, köynək və ya saçın yeni cür yığılmasına ləyaqətlə söylənən təriflər.

Bir dəfə saçını necə yığdığını tərifləyəndə qız dedi:

– İstəyirəm saçımı qısaltım.

Etirazla ucadan dedi:

– Əsla.

İş təlimatları ilə heç bir əlaqəsi olmayan bir məsələ barəsində onun belə hərarətlə etirazını bildirməsinə təbəssümlə cavab verdi:

– Lakin...

Qətiyyətlə sözünü kəsdi:

– Qoy elə belə də qalsın.

– Lakin moda...

– Mənim modadan başım çıxmır, lakin mən onları elə belə də sevirəm!..

Qızın sifəti qızardı. Osman ona diqqətlə baxıb gördü ki, qız heç də pərt olmayıb. Keçmişdə, xoşbəxt vaxtlarında aldığı dərslərdən istifadə etmək istədi, bir gün səhər Raziyə onun otağında olarkən kiçik, yaraşıqlı bir qutunu ona təqdim etdi. Qız çaşıb soruşdu:

– Bu, nədir?

– Böyük bir münasibətlə kiçik bir hədiyyə.

– Lakin... lakin necə bildiniz?

– Yüz il yaşayın.

– Doğrudan da, bu gün mənim ad günümdür.

– Əlbəttə.

– Lakin... Çox nəcibsiniz... Mən buna layiq deyiləm.

– Doğrudan da, siz təsir etməyi danışmaqdan daha yaxşı bacarırsınız.

– Mən minnətdaram.

– Mən isə xoşbəxtəm.

Köksünü ötürdü. İradəsini topladı. Sonra heç çəkinmədən, hisslərinə tamamilə təslim olub dedi:

– Nə etməli? Bu, məhəbbətdir.

Raziyə gözünü yerə dikib, sanki, qəzavü-qədər qarşısında təslim olurmuş kimi onun etirafını dinlədi.

– Əlbəttə, bu barədə heç danışmağa da dəyməzdi, lakin nə etməli?

Qarabuğdayı çöhrəsi allandı, lakin getmədi. Acizə-nə şəkildə oturub, sanki, daha artıq nəyi isə gözləməyə başladı.

– Gördüyün kimi, mən gənc deyiləm.

Bir qədər susub əlavə etdi:

– Həm də ki evliyəm.

Bəli, o, nə istəyir? Bəlkə də, o ehtimal olunan məğlubıyyəti və ya ölümü təklildə, isti məhəbbətsiz və övladsız qarşılamaq istəmir! Sözüünə davam etdi:

– Lakin nə etməli? Bu, məhəbbətdir.

Bir daha sükut çökdü. Daha heç nəyə fikir vermədi. Sanki, zarafat edirmiş kimi soruşdu:

– Bu vəziyyət barədə sənin fikrin nədir?

Gülümsəyib eşidilməyən bir səslə nəsə pıçıldadı.

Osman dedi:

– Yəqin, məni ittiham edirsən ki, yalnız özümü fikirləşirəm.

Pıçıltı ilə dedi:

– Xeyr, belə deyil.

– Demirsən ki, xərifləyir?!

Məlahətli səsi ilə pəsdən gülüb dedi:

– Özünə böhtan atma.

– Mən sənin bu fikrindən çox xoşbəxt oldum. Lakin biz nə edə bilərik?

Üçüncü dəfə sükut çökdü. Dedi:

– Mən sənin rəyini çox bilmək istəyirəm.

Rəziyə ciddi tərzdə dedi:

– Vəziyyət çox incə və mürəkkəbdir, mən insani hisslərə, mərhəmətə göz yuma bilmərəm.

– Sən arvadımı nəzərdə tutursan?

– Biz onun barəsində fikirləşməliyik.

– Bu, mənim boynuma düşür, mən buna məsulam.

– Çox yaxşı.

– Lakin mən bundan savayı, sənin rəyini eşitmək istəyirəm.

Qız özünü bir qədər ələ almışdı, dedi:

– Məgər məsələni necə müzakirə etməyim sənə mətləbi açmadı?

– Mən çox xoşbəxtəm, Raziyə, demək, sən mənim məhəbbətimi rədd etmirsən?

Cürətlə dedi:

– Yox.

Sevincdən məst oldu, dedi:

– Nə olur-olsun.

Sonra hisslərini açıq bildirən bir tərzdə dedi:

– Sənə etiraf edirəm ki, mən bu günə kimi səadət nədir bilməmişəm.

– Mən bunu heç cür təsəvvür edə bilmirəm.

– Həyatım məşəqəqli, evlənməyim isə bədbəxt olub!

– Mən, doğrudan, bunu təsəvvür edə bilmirəm.

– Nə üçün?

– Sən daim mənə müdrik görünmüşsən, mənə görə isə əsl xoşbəxtlər müdriklərdir.

– Sən çox yanılırsan.

– Mən təəssüf edirəm.

– Mən isə sənin məhəbbətinlə xoşbəxtəm.

İnandı ki, həyatında ən böyük qəniməti ələ keçirib, inandı ki, əzəmətli Allahdan sonra ikinci qüvvə məhəbbətdir.

Raziyə ilə birlikdə onların əs-Seyyidə Zeynəb məhəlləsindəki mənzillərinə getməli oldu. Raziyə onu qarımış bibisinə təqdim etdi. Elə ilk andan duydu ki, qarı bu məsələnin kəskin əleyhinədir. Əsəbi və açıq danışdı. Hərtərəfli müzakirə əsnasında qarı dedi:

– Əvvəl arvadını boş.

Bu fikri rədd edib üzr istədi və dedi:

– O, xəstədir.

Hiddətlə dedi:

– Sən qocasan, səndə vəfa yoxdur.

Raziyə söhbətə qarışıb qarını müdafiə etdi. Osməna dedi:

– Heç vaxt bibimə hirsənmə.

Bibi yenə ondan soruşdu ki, nə etmək fikrindədir. Təklif edəndə ki gizli nikah bağlayıb bir müddət, ta onu elan etməyə imkan düşüncə, gözləsinlər, çığırdı:

– Allah, Allah...

Sonra Raziyyəyə tərəf dönüb onun bu barədə fikrini soruşdu.

Qız dedi:

– Mən də bu fikirdəyəm. Əlbəttə, mən buna çox sevinmirəm, lakin yox da demirəm.

Qarı çığırdı:

– Sən azad adamsan, ancaq mən bu işdə yalnız səhv və günah görürəm.

Qız çığırdı:

– Bibi!

Qarı Osmana tərəf çevrilib dedi:

– İstifadə edirsən ki, zəiflik, kasıbıq, adamlarımız yoxdur?!

Osman ilk dəfə hirsənib dedi:

– Mən kasıblığın və adamsızlığın ən parlaq nümunəsiyəm.

Bibi xahişlə dedi:

– Onda gəlin hərəməz öz bir tikə çörəyini öz evimizdə yeyək.

Raziyyə ısrarla dedi:

– Biz birgə yaşamağı qərara almışıq.

Qarı dedi:

– Mən nə edə bilərəm ki, qoy Allah deyən olsun.

Bir aydan sonra bibinin evində nikah bağlandı. Yeni həyata yararlı olsun deyə mənzilə təzə avadanlıq və mebel alındı. Osman dedi ki, həyatı xəyal və kabusların silsiləsidir və bu son xəyal hamısından xoşbəxtdir. Gecəyarıya kimi Raziyyənin evində qalıb sonra Rauzat-ul-Fərəcdəki mənzilinə qayıdırdı. Qədriyyə də öz cənnətində yaşayıb onun harada və nə etdiyini soruşmurdu. Fikirləşib qərara aldı ki, təzə arvadını idarədə pis

vəziyyətdə qoymamaq üçün uşaq məsələsini bir az, nikahları elan edilənə qədər, təxirə salsın.

Səadət burulğanına düşüb Baş Müdir vəzifəsi önündə əbədi donduğunu da, Qədiriyyəni də unutdu, dedi ki, həyat ilahi bir qayğının sayəsində möcüzələr teatrı olmaq üçün yaradılıb.

36

İlk dəfə idi ki, yüksək zövqlü əla paltar geyinirdi. İngilis yunundan boz rəngli kostyum, ingilis çəkməsi, köynəyi və qalstuku Raziyə özü seçmişdi. İlk dəfə idi ki, zərif ətirrlərlə ətirələnirdi, üzünü hər gün qırıxırdı. Utanmasaydı, lap saçını da rəngləyərdi. İlk dəfə idi ki, vitamin qəbul edirdi, səhhətinə və təmizliyinə ömründə olmadığı qədər fikir verirdi. Raziyəyə dedi:

– Sevgilim, səninlə, sözün əsl mənasında, yeni həyata başlayıram.

Onu öpüb sözünə davam etdi:

– Bizim oğlumuz da, qızımız da olmalıdır.

Bir qədər fikirləşib əlavə etdi:

– Ömür, həyat əslən Allahın əlindədir, lakin bizim nəslimizdə hamı uzun ömür sürüb. Allahdan istəyirəm, ömrümüzü uzatsın.

Raziyə onu öpüb dedi:

– Ürəyimə damıb ki, biz xoşbəxt olacağıq.

– Möminin bələdçisi onun ürəyidir, məndə o qədər iman var ki, səhvlərimin çoxu bağışlanacaq. Dövlətə sədaqətlə qulluq edib heç bir pis işə qarışmamışam. İşlərimiz bir balaca sahmana düşən kimi ruhumu və canımı təzələmək üçün həccə gedəcəyəm.

Qədiriyyə get-gedə daha çox tənəzzülə uğrayırdı, lakin bu tənəzzül Osmanın lap ürəyindən idi. Ürəyində ona bir az yazığı gəlsə də, hələ də ondan qorxub ikinci dəfə evləndiyini ona açmırdı.

Hərçənd ki xidmət möhlətinin sona yaxınlaşdığını, ömrünün gövhərinə çatmaq ümidinin zəifliyini unutmamışdı, günlərin seyrı o gözləmədiyi bir hadisəni gətirdi: Abdulla Vəcdi xarici işlər nazirinin müavini təyin olundu. Beləcə, müqəddiməsiz-filansız, lapdan Osman Baş Müdir vəzifəsini boş gördü. Gözlərini yumdu, ürəyinə yalvardı ki, döyüntüsünü azaltsın. Dünyada hər şey – gəlini də, sevinci də, ümidləri də – boş vəzifə qarşısında heç oldu. Boğduğu tamahı partladı, müqəddəs vəzifə artımı mehrabının önündə durmuş qədim abidə çevrildi.

Raziyə dedi ona:

– Hamı sənin barəndə yeganə namizəd kimi danışır. Yalvarış tərzində dedi:

– Allah ümidlərimizi həyata keçirsin.

Sonra minnətdarlıq və həsrətlə dedi:

– Həyat qərībədir, bir okeanın yuya bilmədiyi qəm-qüssəni bircə adla silə bilir. Hərdən amansız rəftarına baxmayaraq, həyat – sevən anadır.

O saat Xarici İşlər Nazirliyinə yollanıb Abdulla Vəcdini təbrik etdi. Kişi onu mehriban qarşıladı və xoş söz xatirinə dedi:

– Boynuma alıram ki, Osman bəy, mən iki dəfə sevinmişəm: bir dəfə xarici işlər nazirinin müavini təyin olunanda, ikinci dəfə isə biləndə ki nazirlikdə mənim yerimi siz tutacaqsınız.

Osman Xarici İşlər Nazirliyini tərk edəndə sevinc və ümiddən sərxoş idi. Özündən soruşdu ki, görəsən, necə olacaq: birbaşa dərəcəsi artırılacaq, ya vəzifəni müvəqqəti icra edən təyin olunub sonra dərəcəsi artırılacaq? Günlər keçdikcə intizar onu üzürdü. Bəli, üzürdü, hərçənd ki nazir onu yüksək qiymətləndirirdi, nazir müavini isə onun birinci hamisi sayılırdı. Səbri tükəndikdə nazir müavini Behcət Nurun qəbuluna getdi. Kişi onu qonaqpərvərliklə qarşıladı və qabaqlayıb dedi:

– Mən sənin ürəyini, sanki, oxuyuram.

Osman çaşqın halda gülümsəyib deməyə söz tapmadı. Nazir müavini dedi:

– Sən isə mənim ürəyimdəkini oxuya bilmirsən!

Osman fikirli-fikirli cavab verdi:

– Mən həyatımda bütün xeyir işlərə görə sizə borc-luyam.

Nazir müavini gülümsünüb dedi:

– Sən gərək bir az səbir edəsən, Allah izin versə, şad xəbər eşidəcəksən.

Onu minnətdarlıq və sevinc hissi ilə tərk etdi, lakin öz-özündən soruşdu ki, nə üçün məndən səbir tələb edirlər? Öz-özünə dedi ki, havadan xeyirxəbər müjdə-si gəlsə də, tam xatircəmlilik hiss etmir. Səbir etdi, əzab çəkdi. Bir həftə sonra nazir müavini bir daha onu çağır-dı. Ona elə gəlirdi ki, kişi onun gözlərindəki sönük ümitsizlik ifadəsini oxuyur, qəlbi şiddətlə döyündü. Behcət Nur dedi:

– Yəqin ki, sən vəzifənin artırılması barədə son xəbəri gözləyirsən?!

– Bəli, əlahəzrət.

– Çox gözəl, sən barəndə mənim rəyimi bilirsən, buna əlavə edə bilərəm ki, nazirin də rəyi elə mənim-ki kimidir.

– Əla.

Nazir müavini susdu. Uzun müddət bir-birinə bax-dılar. Əlahəzrət soruşdu:

– Nəyi başa düşdün?

Ruhdan düşmüş halda cavab verdi:

– Yuxarıdan etiraz edirlər!

– Açığını desək, mübarizə gedir...

– Bəs nəticəsi, əlahəzrət?

– Mən bilən, nazirimiz yumşalmayacaq.

Boğazı qurumuş halda soruşdu:

– Əlahəzrətin fikrincə, ümid coxdurmu?

– Lap çoxdur, sənin kimi mömin kişiylə layiq olduğu kimi, inan Allaha.

Allaha inam hədsizdir. Lakin idarə işlərində şeytanın da barmağı çox qədimdən yaxşı işləyir. O, daim iti mismarlarla dolu körpüdən keçməlidir. İnildəyib dedi:

– Bir də belə fürsət çətin ələ düşə.

Raziyə dedi:

– Qəm yemə, bu dünyada dərəcə heç də hər şey deyil.

Lakin o kədərləndi, qəlbi qüssə ilə doldu. Tam bir nəsil ömür sürdü, dünyanın arzuları isə toza çevrildi.

Raziyə istirahət günü əl-Qanatır bağlarında seyrə çıxmağı təklif etdi. Onun bu xoş təklifini qəbul etdi, cilovunu qızın əlinə verdi, hara getdisə, düşdü arxasınca. Raziyə onun qara həyatında yeganə ağ ləkədir. Qız gülə-gülə dedi:

– Müdrik adamlar çoxdan deyib ki, dərdlərimiz təbiətin qoynunda unudulur.

Otun üstündə oturub hisslərini və ruhunu suya, yaşıllığa, adda-budda bulud səpilmiş səmaya əta etdi. Osman ayaq üstə durub məftun baxışlarını ondan çək-mirdi. Raziyə təbiətin seyrindən ona danışır, o isə qıza xoş gəlsin deyə “hə” deyirdi. Gözlərini üfəqə zilləyib əvvəllər onu cəzb etməyən və seyrini hiss etmədiyi mənzərələri görürdü. Bəli, o, daim öz daxili aləmində, məhdud fikirlərlə, ibtidai hisslərindən doğan xəyallarla yaşamış, yalnız Allaha, onun əta etdiyi bu dünyadakı müqəddəs ucalığa, xeyirlə şərin mübarizəsinə inanmışdır. O, bundan savayı bu dünyada heç nə görmür.

– Sən, şübhəsiz ki, təbiəti sevirsən.

– Aşıqlərə bax!

– Bəs nə!

Biləyini onun əlinə qoyub dedi:

– Gəl bu behişt havasında qayğılarımızı unudaq!

– Unudaq!

Köksünü ötürüb dillənmədi. Raziyə dedi:

– Sən böyük məmursan, birinci dərəcənin var, çoxları bundan qat-qat aza nail olsaydılar, özlərini xoşbəxt sanardılar.

Az qaldı desin ki, əsl iman boş səadətin əksidir, lakin özünü saxladı. Sonra dedi:

– Mən başqa məmurlar kimi deyiləm. Mənimlə layiq olduğum vəzifə arasında maneə yaradanlar alçaq iş görüb dövlətin əxlaq nizamına açıqca ləkə vururlar.

– Səncə, vəzifənin qiymətində mübaliğəyə varmırsanmı?

– Vəzifə dövlətin binasında bir daşdır, dövlət isə Allahın ruhundan əsən bir nəsimdir ki, Yer üzündə təcəssüm olunub.

Raziyə təəccüblə gözlərini ona zillədi. Osman anladı ki, nə onun imanının böyüklüyünü, nə də məzmununu dərk edirlər. Raziyə dedi:

– Mənim üçün bu, təzə mənədir. Mən çox eşitmişəm ki, xalqın ruhu Allahın ruhundandır.

Rişxəndlə gülümsəyib cavab verdi:

– Mənimlə siyasi mübarizələr barəsində danışma.

– Lakin bu, gerçək həyatdır...

– Bu, yalançı səs-küydür.

– Ətrafımızdakı dünya...

Osman səbri tükənmiş halda onun sözünü kəsdi:

– Əsl dünya qəlbin dərinliklərindədir.

Bəzi axmaqlar kimi Raziyənin də onu “dəli” sayacağına təsəvvür etdikdə ürəyi qüssədən sıxıldı. Söhbəti dəyişmək üçün yeni bir ümidlə dedi:

– Gəl mübahisəni kəsək.

Şirin bir təbəssümlə Raziyə təslim oldu. Osman sözünə davam etdi:

– Nikahımızı elan etmək vaxtı çatıb.

Raziyənin sifəti qızardı, soruşdu:

– Daha heç bir maneə qalmayıb?

– Səadətimizə layiq olmaq üçün biz həyatla şüca-
ətlə üz-üzə durmalıyıq.

– Nə xoşdur bunu eşitmək.

– Arvadıma da həqiqəti açacağam.

Kədərli sifətini təbəssüm işıqlandırdı. Dedi:

– Müqəddəs bir qüvvə məni həyatı təzələməyə və
övlad sahibi olmağa çağırır.

37

Bibinin də yanında xoş niyyətini təkrar etdi. Qarı dedi:

– İlk dəfədir ki, mənə insan və aqıl görünürsən.

Osman da, Raziyə də gülüşdü.

Osman dedi:

– Bibi, sənsiz həyatımızın xeyri və mənası olmaz.

Qarının kefi kökəldi. Osman dedi:

– Əl-Qanatır bağlarında gözəl gün keçirdik. Daha
vaxt çatıb, mən getməliyəm.

Bibi soruşdu:

– Arvadına bu gün xəbər verəcəksən?

– Hər şeyi vaxtında etmək yaxşıdır.

Bir addım atdı və dayandı, sifəti kəskin dəyişdi.

Raziyə soruşdu:

– Sənə nə oldu?

Ürəyinə işarə edib dillənmədi.

– Yorulmusan, bəlkə? Əyləş.

Sinəsini göstərüb güclə dedi:

– Burada bərk ağrı var.

Raziyə onun yanına tələsdi ki, tutsun onu, lakin o,
kətilə sərilib huşunu itirdi.

Aylılıb gördü ki, yataqda uzanıb, elə paltarda, yal-
nız çəkməsi və qalstuku çıxarılıb. Otaqda yeni bir adam
gördü, zəifliyinə baxmayaraq, anladı ki, təbibdir. Razi-
yənin sifəti tutqun və qəmgin idi. Hətta bibinin üzündən
kədər oxunurdu. Təbib onun gözlərinə baxıb soruşdu:

– Özünü necə hiss edirsiniz?

Osman özü, öz növbəsində, soruşdu:

– Nə olub?

– Ötəri bir şeydir, qorxulu deyil.

– Lakin...

– Lakin sizə bir qədər rahatlıq lazımdır.

Təlaşla dedi:

– Mən özümü tam təbii hiss edirəm, mənə elə gəlir ki, qalxa da bilərəm.

Təbib qətiyyətlə dedi;

– Madam ki məsələni belə qoyursunuz, bilin: bu, oyun deyil, təbabət dili ilə desək, qorxulu olmasa da, mənim dediklərimə yüz faiz əməl etməsəniz, başqa şeyə çevrilə bilər. Sizə, azı, bir ay tam rahatlıq lazımdır.

Çığırıldı:

– Bir ay!

– Özü də dəqiq şəkildə dərman qəbul etməli, pəhriz saxlamalısınız. Müzakirə-zad lazım deyil, sabah gəlib sizə dəyərəm.

Alətlərini balaca cantasına yığıb getməyə hazırlaşarkən bir daha dedi:

– Sözlərimi qulağınızda sırğa edin ha...

Təbib otağı tərk edərkən Osman onu qeyzli, həm də məyus nəzərlərlə yola saldı. Raziyə yatağa lap yaxın gəlib təbəssümü ilə ona ürək-dirək verdi, dedi:

– Bir az səbir etsən, hər şey salamatlıqla qurtaracaq.

Osmanın gözlərində təlaş əks olundu. Raziyə barmaqlarını nəvazişlə onun alnına toxundurdu və dedi:

– Heç nəyin fikrini çəkmə, xiffət eləmə.

– Lakin o qədər iş durur ki...

– Nazirlikdə nə ki lazımdır edərəm.

– Necə?

– Həqiqəti demək labüddür, axı burada bir eyib yoxdur.

– Əcəb vəziyyətdir!

- Arvadına da mütləq xəbər vermək lazımdır.
- Bu daha ağır işdir.
- Biz nəyin bahasına olursa olsun, həqiqətlə üz-üzə durmalıyıq.

Bibi dedi:

- Sən rahatlan.

Bu, doğrudur. O, müqavimət göstərməlidir. Onda ki həyat iradəsi məyusluğu və təslimçiliyi rədd edir. Nə olursa olsun. Bu məsələdə hələ bir az da məzəli cəhət var.

Gözlərini yumdu, xarici aləmdə özünün şahid olduğu, bir-birinə bağlı hadisələri, sanki, uzaqdan seyr etdi. Tezliklə həmkarları onu yoluxmaq üçün tökülüşüb gəldilər, yanına adam buraxılması qadağan olduğu üçün şəfa arzusu ifadə edən kiçik məktublar üstünə sel kimi axdı. Xoş arzu və diləkləri oxudu. Yadına Səafan Bəsyuni və Həmzə əs-Suveyni düşdü, bu xatirələr ona bir o qədər də xoş gəlmədi, öz-özündən soruşdu ki, görəsən, Həmzə əs-Suveyni necədir? Hələ də sağdır mı? Bu gün işə təzə məmurlar götürürlər, onlara, ola bilsin, Osmanı tanımaq müyəssər olmayacaq, bütün bunlardan üstün olan şey odur ki, səmada buludlar süzüb üfüqdə gözdən itir, Günəşin hərəkətinin məğzini o yalnız bu saat anladı.

Bir dəfə gözünü bağlamışdı, açanda gördü ki, yatağının yanında Qədiyyə oturub ona baxır. Qədiyyənin gözlərində şəffaf buludla örtülmüş ay kimi laübalı, zərif və güclə sezilən çaşqınlıq ifadəsi oxudu. Dərk etdi ki, arvad yenə öz behiştindədir və ondan qorxu yoxdur. Qədiyyə sakit səsle soruşdu:

- Halın necədir?

Pərt halda gülümsədi və minnətdarlıqla dedi:

- Yaxşıyam, çox sağ ol!

Kimi isə məzəmmət edirmiş kimi dedi:

- Mənə dedilər ki, sənin əsl evinə aparılmağın pis

nəticə verə bilər, mən gecə səhərədək sənə qulluq etmək istədim!

– Çox sağ ol, Qədriyyə, Allah sənin xeyrinə xeyir calasın!

– Rahat dincini al, Allah sənin əlindən tutar.

Ona xas olmayan bir müdrikliklə başını yırğaladı və dedi:

– Səni başa düşmək olar, mən hər şeyi anlayıram, sən uşaq istəyirsən və haqqın da var. Allah sənin istəyini gerçək etsin.

– Sən yaxşı insansan, Qədriyyə.

Qədriyyə susdu, sonra isə cənnətin zərrəcikləri ilə dolu çaşqınlığını da özü ilə aparıb getdi. Sirrinin açılmasından və partlayış ehtimalı olan qorxulu sahədən salamat keçməyindən xeyli məmnun oldu. Lakin o həm də xəstəliyini bütün aqibətləri ilə tam bir tərzdə dərk etdi.

– Dərəcəyə heç ümid qalırmı?

Bəli, belə...

– Övlada ümid qalırmı?

Raziyyə dedi:

– Xəstələnəcəyimi heç, heç duymurdum.

– Təbib deyir ki, elə pis də orasıdır.

– Qəfil, gözlənilməz təsadüfün həqiqi mənasını indi anladım.

– Ötəri bir şeydir, keçib-gedəcək.

– Sözü düzü, mən sənə çox acıyıram.

– Mənə! Məni yalnız sənin səhhətin və səadətin maraqlandırır.

Ona məhəbbət və istəklə baxıb dedi:

– Bu dünya aman bilmir.

Raziyyə baxışlarını yerə dikdi. Osmana elə gəldi ki, o, göz yaşını gizlətmək üçün belə edir. Dedi:

– Mən sənə minnətdaram, məntiqsiz seyr edən bu qeyri-həqiqi dünyada sən nursan.

– Sən ürəyini mənə və sənə aid olan xoş fikirlərlə doldur.

Köksünü ötürüb soruşdu:

– Qədiyyə sakit getdi?

– Bəli.

– Mənə elə gəldi ki, o, səsinə qaldırılıb çıxırırdı, nə olmuşdu?

– Heç nə, bədbəxt arvadıdır.

– Bəli, insan hər nəfəs alanda, az qala, səhv edir...

– Sən gərək tam rahat olasan.

Rıqqətə gəlmiş Osmanın gözlərindən oxundu, soruşdu:

– Görəsən, arzularımızdan birini həyata keçirə biləcəyikmi?

– Allahın köməyi ilə.

Kədərlə qıza baxıb dedi:

– Məyus anımda dərəcə arzusundan əl çəkib ümidimi övlada bağlamışdım.

– Çox gözəl, bu da olacaq.

– Çox sağ ol, sevgilim.

– Sən toxta ki, arzumuz həyata keçə bilsin.

– Lakin mən, əslində, ölməz olan ümidin itməsinin mənasını arayıram. Bu, o deməkdir ki, aləmin fənası mümkündür, bəlkə də, bu fəna artıq çox sadə bir şəkildə baş vermişdir də...

– Filosofluq etmək üçün başqa vaxt tapa bilmirsən?

– Yaxşı.

– Yatmazdan əvvəl könlün bir şey istəyirmi?

Təbəssümlə cavab verdi:

– Həyatın hikmətini bilmək istəyirəm.

Nəhayət, onu yoluxmağa gələnləri qəbul etdi. Həmkarları, tabeliyində olanlar, kuryerlər və süpürgəçilər gəldi. Yataq otağında məclis quruldu, uzun söhbətlər edildi, tam sağalma müjdəsi verildi. Söhbətlər səhhət və xəstəlik, şəfanın möcüzələri, Allahın mərhəməti, təbiblərin məharəti, nazirliyin və idarənin xəbərləri, nazirin və nazir müavininin şəfa arzusu bildirdikləri məktubları ətrafında fırlandı.

- Nazir və müavini özləri nə üçün gəlməyib?
- O, xirtdəyəcən iş içində olsa da, bu üzr zəifdir.
- Yaxşı, bunun əhəmiyyəti nədir?

Tezliklə ümumi söhbətlərə keçdilər: sonuncu konsert, qiymətlər, nəsillər mübarizəsi və ilaxır...

Osman bir az söhbətlərdə iştirak etdi, daha çox dinlədi, onlar siyasətdən danışanda heç nə anlamadı! Bir daha qulağında qızğın mübarizələrin cingiltili rəmzləri səsləndi: azadlıq, demokratiya, xalq, zəhmətkeş kütlələr, inqilabi təlimlər, sabahın inqilabları barədə inamlı peyğəmbərliklər.

Öz-özünə fikirləşdi ki, fərd öz ümidlərinin ağırlığından inildəyir, elə bu bəs deyilmi?! Lakin onlar inanırlar ki, fərdin ümidlərinin rəhni onların inqilabi xəyallarıdır! Çox gözəl. Hansı inqilab ona zəmanət verər ki, o sağlacaq, oğul-uşaq sahibi olacaq və müqəddəs dövlətdə Allahın sözü gerçəkliyə çevriləcək?! Lakin o, fikirlərini açıq söyləmədi, sirrini heç kəsə açmadı, çünki onlar bədbəxtlik çəmənlərində otlayan bir sürü biçərədir ki, ruhlarının zəifliyindən, imanlarının heçliyindən və Allahla vəhdətin ibadətdə olduğunu bilmədiklərindən ümidlərini rəyaya bağlamışlar.

Yaxınlaşmaqda olan şəfanın istisini duydu, qüvvəsini sınamaq istədi. Otaqda heç kəsin olmadığını fürsət bilib ehmalca yatağın kənarına süründü, ehtiyatla

ayaqlarını aşağı salladı, ayaqları ilə döşəməni hiss etdi. Mızıldadı:

– Allah, sənə təvəkkül.

Yatağa istinad edərək ayağa qalxdı, ilk dəfə müstəqil addımlamağa başlayan körpə uşaq kimi ayaqlarını tərpətməyə başladı. Zəiflikdən, uzun müddət yataqda uzandığından ayaqlarını güclə sürüyürdü. Gedib bağlı qapıya çatdı, açıb qonaq otağına yönəldi. Bu gözlənilməz hadisənin nə qədər də sevindirici olacağını təsəvvürünə gətirdi. Otağa yaxınlaşdıqda qulağına səs gəldi. Raziyə və bibisi danışdılar. Raziyə hiddətlə soruşurdu:

– Kim? Kim?

Bibi həmişəkindən daha boğuc bir səsle cavab verdi:

– Neçə kərə demişəm ki, sən özünə qarşı canısən.

– Nə xeyri var?

– Tamahın və pis hərəkətlərin aqibəti budur!

– Qışqır ki, eşitsin!

Sükut çökdü.

Çaşqın halda yatağına qayıtdı.

– Onlar kim barədə danışdılar? Nə cinayət? Nə tamah? Nə pis hərəkət?!

Dodaqlarını çeynəyə-çeynəyə gözlərini yumdu:

– Ey istəkli Allahım, bu, nədir?

Bu, mümkündürmü? Nə üçün də yox? O özü nə qədər bu oyunu oynamaq istəmişdi, lakin müvəffəq olmamışdı.

Uğursuzluğunu o qədər kəskin anlayırdı ki, nə üçün yaşadığını bilmədi.

– Nə qədər də mən axmağam!

Məğlubiyyət onu əzdi, xəstəliyi daha da şiddətləndi. Günlər bir-birini əvəz etdi, o isə ölümlə həyatın pəncələşməsindən asılı vəziyyətdə qaldı. Lakin neçə dəfə özünə dedisə də ki, “bu uzun mərəkəni uduzmu-

şam, qoy Allah istəyən olsun”, görünür, onda həyat eşqi daha üstün gəldi.

Dedilər ki, qorxulu mərhələni keçsə də, qeyri-müəyyən uzun bir müddət ərzində yataqda uzanmalıdır.

Sirrini heç kəsə açmadı. Raziyə onun yanına gələndə gözlərini yumurdu. Ona qarşı nə nifrət duydu, nə də ki qəzəb. Öz-özünə dedi:

– Mən ona yalnız özümə etdiyim qədər nifrət edə bilərəm.

Yenə dedi:

– Əgər bir gün imkan yaransa ki mənə uşaq doğsun, bu imkandan təcili istifadə edəcəyəm ki, bu oyunun qara cəhətini gördüyüm kimi, ağ cəhətini də görüm.

Köksünü ötürüb dedi:

– Nə qədər də axmağam! Pis aqibət yalnız belə olur, başqa cür yox.

Qəzəblənmədi, lakin bu məkana olan inamını itirdi.

Bir axşam Raziyə sevincək otağa girib dedi:

– Nazir müavini səni yoluxmağa gəlib.

Behcət Nur məlum vüqarı ilə daxil olub ona əl verdi, əyləşdi və dedi:

– Özünü möhkəm tut.

Osman mütəəssir halda dilləndi:

– Mənim üçün gəlişiniz çox əzizdir, əlahəzrət.

– Sən hörmətə layiqsən, sənin yaxşılıqlarını heç vaxt unutmaq olmaz.

Minnətdarlıqdan gözləri yaşardı. Nazir müavini dedi:

– Sənin yerində boşluq yaranıb, səndən başqa oranı heç kim doldura bilməz.

– Mən bilirəm ki, siz bunu yalnız əxlaqınızın nəcibliyindən deyirsiniz.

– Bu yaxınlarda sağalıb gələndə görəcəksən nə qədər sənin intizarındayıq. Özümlə sənə xoş bir xəbər gətirmişəm...

Kişi gülümsədi. Osmanın çaşqınlıqdan, az qala, ürəyi gedirdi. Behcət Nur dedi:

– Bu gün sənin Baş Müdir vəzifəsinə təyin olunmağın barədə qərar verilib.

Osman matdım-matdım ona baxmağında davam etdi. Kişi dedi:

– Bir qədər vaxt keçsə də, haqq-ədalət zəfər çaldı. Osman mızıldadı:

– Bu bərəkət sizin sayənizdədir.

– Bağışla, əlahəzrət nazir mənə tapşırırmışdır ki, salamını sənə çatdırım və onun adından deyim ki, tezliklə şəfa tapasan.

– Təşəkkürümü və dualarımı əlahəzrət nazirə çatdırarsınız.

Kişi çıxıb getdikdə arxasında hisslərdən bir cənnət qoydu, elə bil, o, qeybdən gələn mərhəmət qasidi idi. Raziyə və bibisi onu təbrik etməyə başladıqda gözlərini yumdu. Məkana inamını itirdiyini yenə yadına saldı.

Raziyənin səsinə eşitdi:

– Mən necə də xoşbəxtəm.

Müvəffəqiyyətindən sakitlikdə xeyli zövq aldı. O, əlahəzrətdir, göy otağın sahibidir, inzibati əmr və göstərişlər mənbəyidir, müdrik və yetkin idarə təlimatlarının ilhamlandırıcısıdır, qulluğunda olanların mənafeələrinə hakimdir, yaxşılığı təqdir edib pislili cəzalandırmağa qadir olan Allah bəndələrindən biridir. Öz-özünə dedi:

– Ya rəbb, sənin nemətin mənə o vaxt çatacaq ki, mənə imkan verəsən ayağa qalxıb hakimiyyəti ələ alım və sənin şənini bu torpaqda ucaldım!

Lakin təbib dedi:

– Məni sizin vəzifəniz deyil, səhhətiniz maraqlandırır!

Təbib sərt və inadcıdır, onun dediyi düz olarsa, yeni yüksəlişi məzmunsuz boş şəkil olacaq. Təbibə dedi:

– Həqiqi mömin yalnız səhhətlə xoşbəxt olmur.

Təbib dedi:

– Belə şeyi ilk dəfədir eşidirəm.

– Mən, ola bilsin ki, məzuniyyət möhlətini yataqda tükəndirib təqaüdə çıxarılacağam!

– Hər şey qismətdən və bəxtəndir!

Pərt halda öz-özünə dedi:

– Ola bilsin ki, onlar bu vəzifənin onlara qalacağını bilə-bilə onu mənə sədəqə kimi veriblər!

Raziyəni çağıraraq ona dedi:

– Bundan artıq sənə əziyyət vermək istəmirəm.

Heyrətlə soruşdu:

– Nə demək istəyirsən?

– Xəstəyə qulluq etmək ağır yüküdür.

Etiraz əlaməti olaraq Raziyə barmağını onun dodaqlarına qoydu. Osman yumşaq bir tərzdə onun əlini uzaq edib dedi:

– Məni müalicə edən təbibin xəstəxanadakı şöbəsinə köçəcəyəm.

Raziyə nə qədər etiraz etsə də, o, sözündən dönmədi. Fikrini təbibə söylədi, o, razılıq verəndən sonra xəstəxanada xüsusi otağa köçürüldü. Nə qədər yanına get-gəl olsa da, yenə öz əvvəlki tənhalığına qayıtdı.

Günlər öz əbədi axarı ilə bir-birini əvəz etdi, onunla xarici aləm arasındakı əlaqə, az qala, kəsildi. Qədrinə xəstəliyi ağırlaşdığı üçün daha onu yoluxa bilmədi. Osman bəxti qarşısında təslim olub artıq nə olmuşa, nə olana, nə də olacağa heç bir əhəmiyyət vermədi. Raziyə onun yanında olduğu saatlar çox dılخور

olsa da, kədərini bürüzə vermədi. Lakin eyni vaxtda onun ədalətli olduğuna da inandı. Öz ülvî əqidələrinə – müqəddəs məşəqqətli həyata, cihada və əzaba, yüksələn uzaq ümidə olan möhkəm inamında qaldı. Dedi ki, bəzən insan arzuya çatmaqda aciz olsa da, heç də inamı sarsılmamalıdır. Madam ki həyatın mənasına və nəcibliyin mövcudluğuna yeganə məsul şey – arzu-ya çatmaq israrıdır, xəstəlik, hətta ölüm belə bu inamı sarsıda bilməz.

Quru ürək-dirək verən sözlərə ikrah etdi, inandı ki, yeni vəzifəyə təyin edilməsi də, övlad sahibi olmaq üçün ayağa qalxmağı da yuxudur. Lakin kim bilir?!

Onu yalnız hər şeyin öz qaydasında, ona əhəmiyyət vermədən, getməsi sarsıdırdı.

Təyinat, yüksəliş, təqaüdə çıxarılma, sevgi, nikah, hətta boşanma, qızğın şüarları ilə siyasi mübarizələr, gecənin gündüzü, gündüzün gecəni əvəz etməsi.

Budur, küçədə alverçilərin çığırtısı qışın yaxınlaşdığını xəbər verir.

Ola bilsin ki, təzə qəbrin günəş işığında onun xoşuna gəlməsi də xoş təsadüflərdəndir.

MÜNDƏRİCAT

<i>Əsrin şahidi</i>	5

ROMANLAR

Məhəlləmizin hekayətləri (<i>tərc. Z. Əlizadə</i>)	18
Fivin mübarizəsi (<i>tərc. Ş.Əliyev</i>)	154
Liderin qətl günü (<i>tərc. Ə.Sami</i>)	410
Möhtərəm cənab (<i>tərc. Z.Əlizadə</i>)	486

NƏCİB

MƏHFUZ

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

“Şərq-Qərb” Nəşriyyat Evinin məhsuludur.

www.eastwest.az

[www.fb.com/eastwest.az](https://www.facebook.com/eastwest.az)

Buraxılışa məsul Sevil İsmayılova

Dizaynerlər Nərgiz Əliyeva

Elşən Qurbanov

Texniki redaktor Gültəkin Cəfərova

Texniki direktor Allahverdi Kərimov

Nəşriyyat direktoru Rəsim Müzəffərli

Çapa imzalanmışdır: 21.11.2013. Format 54x84 1/16. Ofset çapı.
Fiziki çap vərəqi 39,5. Sifariş 13331. Tiraj 7000

“Şərq-Qərb” Nəşriyyat Evinin mətbəəsində çap olunmuşdur.
AZ1123, Bakı, Aşıq Ələsgər küçəsi, 17
Tel.: (+99412) 374 83 43, Faks: (+99412) 370 18 49

Nəşriyyat Evinin bütün kitablarının toplusu:
<http://www.eastwest.az/az/books/> ünvanda